This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

710207

BRIEVEN

VAN

JOHAN DE WITT

EERSTE DEEL

1650—1657(1658)

BEWERKT DOOR

ROBERT FRUIN

UITGEGEVEN DOOR

G. W. KERNKAMP

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1906

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
710207
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
R 1915 L

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
710207
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1915 L

INLEIDING.

Toen — nu reeds verscheiden jaren geleden — de heeren Prof. P. J. Blok, wijlen Prof. P. L. Muller en Mr. S. Muller Fz. als executeuren der wetenschappelijke nalatenschap van Robert Fruin het verzoek tot mij richtten hun van advies te dienen over de uitgave der omvangrijke collectie Wittiana, die Fruin had bijeengebracht, heb ik mij allereerst gezet tot het lezen en inventariseeren van de genoemde collectie. Zij bleek te bestaan uit de volgende deeltjes, door mij naar tijdsorde gerangschikt en, ter vergemakkelijking van het aanhalen, genummerd.

N° 1 bevat uittreksels uit de correspondentie, door Johan de Witt, als pensionaris van Dordrecht, met de regeering dier stad gevoerd, loopende van December 1650 tot Juli 1653.

N° 2, 3 en 4 zijn uittreksels uit brieven *van* Johan de Witt: 't eerste deel loopt van 1650 tot 1660, het tweede van 1660 tot 1667, het derde van 1667 tot December 1671.

N° 5 bevat uittreksels uit brieven *aan* Johan de Witt, loopende van 1650 tot 1668 (in 't begin een enkel excerpt uit brieven uit 't jaar 1648).

N° 6 is getiteld: „Brieven van Johan de Witt aan Van Beverningh, 1653 en 1654" en bevat uittreksels van brieven van den Raadpensionaris aan Van Beverningh en Nieuwpoort, of aan een van beiden, tijdens zij als gezanten in Engeland waren; bovendien worden ook excerpten medegedeeld van brieven van den Raadpensionaris aan sommige andere personen, wanneer deze konden strekken ter opheldering van het in dit deel behandelde.

N° 7 bevat uittreksels uit de brieven van den Raadpensionaris aan Van Beuningen (18 Januari 1656 tot 16 Augustus 1658), dus uit de jaren toen deze, met anderen, in gezantschap naar Denemarken was afgevaardigd. Aan het einde van dit deeltje vindt men bovendien nog een zeer kort extract uit de brieven van De Witt aan Van Beuningen gedurende de zending van dezen laatste naar Bremen, van 16 October tot 8 December 1654.

N° 8 is getiteld: „Ger. Brandt, Eigenhandige aanteekeningen, getrokken uit de notulen van N. Vivien, pensionaris van Dordrecht, en Cornelis Hop, pensionaris van Amsterdam, 1672—1675". Het is onnoodig over deze aanteekeningen hier meer mede te deelen, omdat Dr. N. Japikse er uitvoerig over heeft gehandeld in de inleiding zijner uitgave der notulen van Hop en Vivien (Werken van het Historisch Genootschap, Derde Serie, N° 19).

Van het groote aantal losse stukken, dat zich in de verzameling bevond, zijn op mijne aanwijzing sommige bijeengebonden; ik noem deze aldus gevormde deeltjes N° 9 en N° 10.

N° 9 bevat:

a. Extracten uit de Resolutiën en Secrete Resolutiën van de Staten-Generaal 1650—1652.

b. Extracten uit de Secrete Resolutiën Holland 28 November 1651—17 Januari 1653.

c. Aanteekeningen op de Resolutiën Holland uit het Vroedschapsboek van Leiden, 13 Mei 1650—1660.

d. Extracten uit de Resolutiën van de Gecommitteerde Raden van Holland, 5 Juni 1650—1653.

e. Extracten uit het „Register van de besoigne" der Groote Vergadering, 1651.

f. Extracten uit Clarendon, State-Papers, 1648—1660.

g. Aanteekeningen over de vaart op de Caraibische eilanden en Virginië, 1651 (request van kooplieden aan de Groote Vergadering, enz.)

h. „Consideratiën op 't Consulaet-ampt van Smyrna", 15 Augustus 1660 ingediend door Geraerdt Smits bij Haar Hoog Mog.

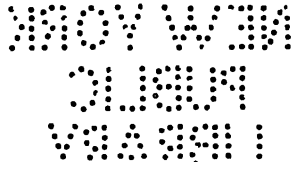

i. Aanteekeningen over den handel op Moscovië 1663—1664 (uit een request van de kooplieden op Moscovië aan Haar Hoog Mog.).
k. „Vrije handel": aanteekeningen over dit onderwerp uit brieven van Amsterdamsche kooplieden aan De Witt (1667).
l. Aanteekeningen over de posterijen: 1668—1669.
m. „Deductie van Herman Gyzen over de gelegentheyt ende staet van den coophandel der Nederlanders" (zonder jaartal).

n. Briefwisseling van Johan de Witt met Prof. van Schooten en enkele anderen (1658—1660) over het uitgeven van zijne verhandeling „Elementa curvarum linearum" en met Christiaan Huygens over de uitgave zijner verhandeling „De locis planis solidisque". (Daarachter enkele brieven van de heeren Delprat en Baehr, aan wie Prof. Fruin inlichtingen had gevraagd over de wetenschappelijke waarde van de Elementa.)
o. Een brief van Pieter de Groot aan Johan de Witt, dd. 11 Juni 1669 (over het pensionarisschap van Rotterdam) en enkele extracten uit brieven van De Groot aan Abraham de Wicquefort, 1672 en 1673.
p. Stukken betreffende het proces van Cornelis de Witt, getrokken uit een bundel „echte bescheiden" op het Algemeen Rijksarchief.

N° 10 bevat:
a. Instructie van den Raadpensionaris gedurende het eerste stadhouderlooze tijdvak (met tal van losse aanteekeningen, daarop betrekking hebbende).
b. Instructie van den Secretaris van de Staten van Holland (1651).
c. Aanteekeningen over de ambten van Griffier der Staten-Generaal en Thesaurier-Generaal der Unie (1650—1658).
d. Aanteekeningen over de reductie der renten van Holland (1651—1660).
e. Uittreksels uit een aantal pamfletten uit den tijd van De Witt.

Vervolgens treft men in de verzameling nog twee bundels met afschriften aan (niet door Prof. Fruin zelf gemaakt, maar met een 18de eeuwsche hand geschreven) van brieven en stukken, die klaarblijkelijk alle afkomstig waren uit den boedel van Cornelis de Witt; ik heb ze daarom bijeen laten naaien. Van dezen bundel, dien ik N° 11 noem, bevat de eerste helft:

Een brief van Johan de Witt aan Maria van Berckel, d.d. 12 Augustus 1665, over zijn tocht met de vloot; verder meerendeels brieven van Cornelis de Witt aan zijne vrouw, een brief van Johan aan Cornelis de Witt, en enkele officieele stukken, alle betrekking hebbende op den tocht van Cornelis de Witt met de vloot in 1672.

De laatste helft van dezen bundel bevat: brieven van Cornelis de Witt aan zijne vrouw, van Maria van Berckel aan haar man, van Johan de Witt aan Maria van Berckel, alle uit de maanden Juli en Augustus 1672 en betrekking hebbende op het proces van Cornelis de Witt; verschillende verklaringen van personen, die als getuigen in dat proces zijn gehoord; verder brieven van Maria van Berckel aan haar schoonzuster, de vrouwe van Zwijndrecht, van Dirk Hoeuft (De Witt's zwager) aan de vrouwe van Zwijndrecht, en van De Witt's neef Anthonie de Veer aan dezelfde, over den moord en de begrafenis der De Witten.

Aan het slot van dezen bundel vindt men een lijst van de „Voornaemste aenleggers en handdadigers van de moort der Heeren Johan en Cornelis de Witt", benevens enkele korte mededeelingen over deze personen. Zooals ik boven vermeldde, zijn al deze afschriften met een hand uit de 18de eeuw geschreven; Prof. Fruin zelf heeft daaraan nog toegevoegd een kopie van een brief van Livia van Beveren aan hare moeder (de vrouwe van Zwijndrecht) en van een brief van Maria van Berckel aan haar man, beide handelende over het proces van Cornelis de Witt.

Ten slotte vindt men in de verzameling nog een groot aantal losse papieren: korte registers, door Prof. Fruin gemaakt op zijne excerpten uit De Witt's brieven, op de Thurloe-papers enz., die echter voor een ander weinig of geen waarde hebben; een groot aantal aanteekeningen

op snippers, over allerlei personen en zaken uit den tijd van De Witt, meestal met verwijzing naar de bron; lijsten van de Griffiers der Staten-Generaal, de Secretarissen van den Raad van State en de Thesauriers-Generaal tijdens de Republiek, met datum en jaartal van aanstelling en aftreden of overlijden; een overdrukje van Fruin's Spectator-artikel over het boek van Geddes, met enkele aanteekeningen in margine; overdrukjes van beoordeelingen van het boek van Lefèvre Pontalis, en een correspondentie van laatstgenoemden heer met Prof. Fruin, waaruit o. a. blijkt dat zijn boek over De Witt al gereed was in ms. en het prospectus reeds gedrukt, toen hij Prof. Fruin nog enkele inlichtingen kwam vragen; nadat hij echter met den Leidschen hoogleeraar in betrekking was gekomen, heeft Lefèvre Pontalis nog vijf of zes jaren met de uitgave van zijn boek gewacht en in dien tusschentijd zijn voordeel gedaan met de hem door Fruin verstrekte inlichtingen.

De deeltjes 1 tot en met 7 vormen verreweg het belangrijkste gedeelte van de collectie; ik kom daarop aanstonds terug. Over N° 8 behoeft, om de reeds medegedeelde reden, niet meer te worden gesproken. N° 9 en 10 bevatten veel, dat groote waarde heeft voor wie zich zal zetten tot het schrijven der geschiedenis van Johan de Witt en zijn tijd; sommige aanteekeningen komen ook in aanmerking om te worden uitgegeven, b.v. in de Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap; maar het schijnt toch gewenscht daarmede te wachten totdat eerst Fruin's excerpten uit de brieven van en aan Johan de Witt zijn gepubliceerd, omdat verschillende der bedoelde aanteekeningen zullen kunnen dienen tot toelichting daarvan. De onder N° 9 *n* genoemde brieven van De Witt zullen op het jaar, waarin zij zijn geschreven, moeten worden ingelascht in de uitgave van De Witt's correspondentie. N° 9 *p* en verder N° 11 (met uitzondering van een enkelen brief van De Witt uit 1665, die op dat jaar kan worden ingelascht in de uitgave van De Witt's brieven) bevatten een op zich zelf niet onbelangrijk materiaal voor de geschiedenis der gebeurtenissen

van 1672, waarvan echter een groot deel reeds is uitgegeven; enkele brieven zullen echter ter behoorlijker plaatse kunnen worden opgenomen in de uitgave der brieven van of aan Johan de Witt. Van de losse aanteekeningen en snippers eindelijk zal zooveel mogelijk gebruik moeten worden gemaakt ter toelichting van de uitgave van Fruin's excerpten.

Blijven dus over de deeltjes 1—7, Fruin's excerpten uit de brieven van en aan Johan de Witt.

Deze excerpten zijn niet opgesteld, terwijl Fruin op het Algemeen Rijksarchief bezig was met het doorlezen van De Witt's correspondentie, maar eerst nadat hij daarvan kennis genomen en klad-excerpten had gemaakt, nadat hij zich op de hoogte had gesteld van den inhoud der gedrukte brieven van en aan De Witt en daardoor kon nagaan in hoeverre de ongedrukte brieven iets nieuws bevatten, kortom nadat hij zich zooveel mogelijk op de hoogte had gesteld van de litteratuur over den tijd van Johan de Witt. Eerst dan zette Fruin zich tot het redigeeren van zijne excerpten. Van jaar tot jaar geeft hij een systematisch overzicht van het belangrijkste nieuws, dat de onuitgegeven brieven bevatten, door deze te excerpeeren of te copieeren, naarmate ze min of meer belangrijk zijn, en tusschen deze excerpten en copiëen schrijft hij een verbindenden tekst, die òf een kernachtig résumé geeft van wat de lezer noodig heeft te weten om het volgende excerpt te waardeeren, òf een merkwaardige toelichting bevat van wat in de voorgaande regels was medegedeeld, òf een geleidelijken overgang vormt tot een nieuw onderwerp, òf verklaart waarom het niet de moeite waard is, sommige brieven te excerpeeren. Voortdurend wordt verwezen naar de gedrukte Brieven van De Witt, de Resolutiën van Consideratie, de Resolutiën Holland, de Secrete Resolutiën Holland, de Thurloe-Papers (juist deze laatste verwijzingen, zeer talrijk, zijn naar mijne meening uiterst belangrijk, omdat wat in de Thurloe-Papers over onze geschiedenis te vinden is, vrij wel verscholen staat; Fruin zelf heeft dan ook wel de wenschelijkheid uitgesproken, om een met oordeel gekozen bloemlezing uit de zeven folio-deelen van de Engelsche uitgaaf te

doen overdrukken: zie zijn artikel over „De geheime briefwisseling van Lieuwe van Aitzema", in Verspreide Geschriften, deel VIII p. 54), de Archives van Groen, Aitzema, de Wicquefort, d'Estrades, Temple, Hollandsche Mercurius, allerlei pamfletten en de latere historische litteratuur over het onderwerp, tot op den tijd, waarin Fruin deze excerpten bewerkte, vermoedelijk in de jaren 1863—1868 [1]). Naar werken, verschenen nadat Fruin zijn excerpten had samengesteld, wordt herhaaldelijk verwezen in later bijgeschreven kantteekeningen.

Wanneer men bedenkt, dat dit werk niet bestemd was voor de pers, dat Fruin zijne excerpten waarschijnlijk alleen heeft beschouwd als materiaal voor het werk, dat hij over Johan de Witt en zijn tijd wilde schrijven, dan gevoelt men des te meer eerbied voor den man, die zijne excerpten zoo wist te kiezen en zoo samen te voegen, dat men — in dezen niet voor publiciteit bestemden arbeid — telkens herinnerd wordt aan de voorbeeldige wijze van werken, die Mignet in zijne Négociations volgde, al beslaat natuurlijk bij Fruin de verbindende tekst heel wat minder ruimte dan bij Mignet. Zooals reeds opgemerkt werd, loopt het overzicht telkens over een jaar; alleen in het begin zijn sommige jaren tezamen genomen, omdat de oogst daar nog niet groot was; ook wordt een enkele maal een brief, b.v. uit 1659, eerst te pas gebracht bij het jaar 1660, wanneer dit beter uitkwam bij het samenvatten van de stof. Verder bracht de systematische indeeling mede, dat soms de tweede helft van een brief reeds ter sprake wordt gebracht eenige bladzijden, voordat men van de eerste helft hoort, wanneer nl. die tweede helft over een onderwerp handelt, dat door Fruin

---

1) Dat Fruin reeds in 1863 bezig was met het bestudeeren van De Witt's papieren, blijkt uit zijn brief aan De Vries: zie Blok, Levensbericht van Robert Fruin, blz. 49. Vóór 1865 moet Fruin reeds de brieven van De Witt aan Van Beverningh en Nieuwpoort hebben geëxcerpeerd, die gedrukt staan in de in dat jaar verschenen tweede aflevering van Sypesteyn's Geschiedkundige Bijdragen; anders had Fruin zich natuurlijk de moeite van het overschrijven bespaard.

vroeger wordt aangeroerd dan het onderwerp, dat in de eerste helft ter sprake komt. Zoodra een groot aantal excerpten uit een serie brieven van of aan dezelfde personen worden medegedeeld, is uit den aard der zaak de verbindende tekst niet zoo groot; deze ontbreekt dan ook geheel of bijna geheel in Bundel 1, 6 en 7 (waar wij een serie brieven hebben, aan dezelfde personen gericht, in bundel 1 aan de regeering van Dordrecht, in bundel 6 aan Van Beverningh en Nieuwpoort, in bundel 7 aan Van Beuningen); maar ter vergoeding krijgen wij hier tal van verwijzingen naar gedrukte stukken.

In het gedeelte, dat hierna is afgedrukt, kan de lezer reeds tal van voorbeelden vinden van de wijze, waarop Fruin zijne excerpten samenbond. Ik zal hier nog enkele voorbeelden daarvan laten volgen uit de uittreksels, die later gedrukt zullen worden.

Het excerpt uit de brieven van De Witt in 1659 vangt aldus aan: „Ook gedurende dit jaar zijn de Noordsche zaken het gewichtigst. Het zenden van onze vloot naar de Sont en de overwinning, op de Zweden behaald, doen Engeland en Frankrijk vreezen dat het tegenwicht, door Zweden tegenover het huis van Oostenrijk en Polen gehouden, verloren zou gaan. Door hun toedoen wordt onze verdediging van Denemarken gewijzigd tot een bemiddeling, in overleg met Frankrijk en Engeland, tusschen de Noordsche kronen. De bizonderheden over de onderhandelingen over die zaken in Den Haag zijn te vinden in de (gedrukte) brieven aan Nieuwpoort. Wij laten hier alleen naar tijdsorde volgen, wat tot opheldering of uitbreiding daarvan in de verzameling voorkomt. Hoofdzakelijk zijn het brieven aan Wassenaer, die dienaangaande iets leeren." Nadat Fruin dan eenige excerpten daaruit heeft medegedeeld, vervolgt hij: „22 Mei begint de correspondentie met de heeren Slingelandt en Vogelesang, 15 Augustus met Van de Honert, gedrukt in het VI^{de} deel der Brieven. Van nu af bevatten de brieven aan Wassenaer over het algemeen weinig, wat niet aan Slingelandt en Vogelesang eveneens wordt geschreven." Dat weinige wordt dan nog medegedeeld.

Nog een laatste voorbeeld, hoe de overgangen gemaakt

worden. Het excerpt van 1660 begint aldus: „De stad Amsterdam hield niet op van tegenstribbelen; zij maakte het den Raadpensionaris, die in de vergadering der Staten de deliberatiën leiden moest, zeer moeielijk den vrede te bewaren. Zoo ook in de zaak van den luitenant-admiraal Van Wassenaer" (op wiens ontslag Amsterdam aandrong). „De Raadpensionaris achtte zich verplicht zijn gedrag in dezen uitvoerig bij Zuidpolsbroek te verdedigen" (deze brief volgt nu). „Oom Polsbroek is zeker met neef De Witt gemakkelijk verzoend, maar hij schreef toch, dat Amsterdam niet wel aan het hoofd der vloot iemand dulden kan, tegen wien het zoo openlijk was opgekomen. Daarop antwoordt De Witt" (deze brief volgt dan). „Zooals bekend is, Wassenaer bleef in zijn post. Hoe zich intusschen in die geschillen van Amsterdam met de andere leden van Holland de pensionaris Van Beuningen hield, of hij steeds met De Witt instemde, blijkt niet (vgl. d'Estrades II p. 466.) Wij kunnen wel niet aan politieke moeielijkheden wijten, dat hij omstreeks dezen tijd weerzin in zijne betrekking kreeg en plan maakte ze te verlaten. Aan de belangstelling, bij die gelegenheid door De Witt aan den dag gelegd, aan zijne ijverige bemoeiingen om Van Beuningen te doen vervangen door iemand, op wien hij rekenen kon, zien wij alweer hoe noodig hij het achtte met Amsterdam en zijne ministers op goeden voet te staan" (en nu volgt een belangrijke correspondentie van De Witt met Zuidpolsbroek, Van Beuningen en Pieter de Groot, over het doen kiezen van Pieter de Groot tot opvolger van Van Beuningen).

Zooals reeds werd medegedeeld, geeft Fruin hier en daar te kennen, waarom hij sommige brieven niet excerpeert. Als hij bv. in 1652 de correspondentie heeft medegedeeld van De Witt met Haersolte, vervolgt hij: „voor Gelderland voerde De Witt soortgelijke correspondentie met den Heer Singendonck, secretaris van Nijmegen. Deze is echter minder druk en volstrekt onbelangrijk". De lezer verliest daar dus weinig bij. Soms zal hem de inhoud der excerpten misschien tegenvallen, omdat wordt gezwegen over allerlei belangrijke diplomatieke gebeurte-

nissen, wanneer deze reeds in de gedrukte Brieven zijn opgenomen. Een enkele maal echter valt de inhoud tegen, zonder dat de zooeven genoemde verklaring kan worden gegeven. In 1663 vindt men bv. niets over de gewichtige zaken, die toen met Frankrijk gaande waren, en waarvan de correspondentie van D'Estrades vol is; hetzelfde geldt voor 1665; over het aftreden bv. van Van Beverningh leest men dan niets in deze excerpten. Maar de schuld daarvan ligt niet bij Fruin: hij zelf deelt mede, dat hij er niets over heeft gevonden in de onuitgegeven brieven.

Doch zulke teleurstellingen komen zelden voor. De correspondentie bevat een schat van belangrijke mededeelingen, èn voor de politieke geschiedenis, èn voor het particulier leven van De Witt. De brieven, betrekking hebbende op het laatste onderwerp (zijne familie, zijne financieele aangelegenheden enz.) vindt men gewoonlijk aan het slot van de excerpten uit één jaar; dikwijls echter worden de brieven van twee of drie jaren over dit onderwerp samen behandeld. Vraagt men, met welke personen De Witt in correspondentie stond, dan kunnen genoemd worden zijne familieleden: vader, vrouw, broer en zusters, ooms en neven, zwagers, vooral zijne aangetrouwde familieleden in Amsterdam, de De Graeff's, Bicker's enz.; tal van bekende regenten: Van Beuningen, Van Beverningh, Stellingwerf, Pieter de Groot, Valckenier, Reynst, Vivien; in elke provincie bijna had De Witt iemand, met wien hij geregeld een vertrouwelijke correspondentie over politieke zaken voerde: in Zeeland met den Zierikzeeschen secretaris De Huybert; wanneer deze niet langer meegaat met de politiek van De Witt, wordt hij vervangen door De Witt's neef Willem van Beveren, Gecommitteerde in de Admiraliteit van Zeeland; in Gelderland met Singendonck, in Overijsel met Haersolte en Schele enz. Over en weer houden zij elkaar op de hoogte van wat er in hunne provincie voorvalt; doorgaans zendt De Witt naar allen dezelfde berichten af, zoodat Fruin kon volstaan met het excerpeeren van één brief en het noemen van de adressen; worden er echter wijzigingen gebracht in de brieven, voor sommigen bestemd, dan deelt Fruin dat mede. Buitenlandsche correspondenten vindt men bijna

niet; er is een enkele brief van Karel II; wel buitenlanders, die hier in 't land vertoeven: zoo in 1665 en 1666 een vrij drukke correspondentie met den Engelschen avonturier Bampfield, die later kolonel werd in Hollandschen dienst.

Van wat nog onbekend en ongedrukt was, toen Fruin deze excerpten maakte, is natuurlijk sedert dien tijd wel een en ander bekend geworden en uitgegeven, b.v. door Van Sypesteyn in zijne Geschiedkundige Bijdragen, door Chais van Buren en Lenting (die tal van excerpten uit brieven van De Witt gaven in noten bij hunne uitgave van De Wicquefort's Histoire des Provinces-unies), door Geddes, Lefèvre Pontalis e. a. Naar Van Sypesteyn verwijst Fruin nog in kantteekeningen; naar de overigen niet meer.

De lezer is thans voldoende bekend met den aard van Fruin's excerpten uit de correspondentie van Johan de Witt om het plan van uitgave te kunnen beoordeelen, dat ik aan de heeren Blok, P. L. en S. Muller voorlegde en dat een begin van uitvoering heeft gekregen in het thans verschijnende eerste deel der Brieven van Johan de Witt.

Tegenover de schriftelijke nalatenschap van den Raadpensionaris staat een historicus, die in onzen tijd een plan van uitgave daarvan moet vormen, niet meer vrij. De in 1723 en volgende jaren verschenen uitgave der „Brieven, geschreven ende gewisselt tusschen den heer Johan de Witt, Raedtpensionaris en Groot-Segelbewaarder van Hollandt ende Westvrieslandt ende de gevolmaghtigden van den Staedt der Vereenighde Nederlanden, so in Vranckrijck, Engelandt, Sweden, Denemarcken, Poolen enz., beginnende met den jaere 1652 tot het jaer 1669 incluys" is in het bezit van elk beoefenaar onzer vaderlandsche geschiedenis. Deze uitgave is zeker geen modeluitgave; zij gaat niet verder dan tot het einde van 1669; zij geeft zelfs niet de volledige diplomatieke correspondentie uit de jaren 1652—1669: om eenige voorbeelden te noemen, de briefwisseling van De Witt met Van Beverningh en Nieuwpoort uit de jaren 1653 en 1654 ont-

breekt, eveneens die met Van Beuningen gedurende zijne ambassade naar Denemarken [1]). Zij geeft verder den tekst in gemoderniseerde spelling; zij bevat verscheidene fouten; maar deze zijn niet zoo talrijk of zoo gewichtig, dat de waarde der uitgave er sterk door wordt geschaad. Nu zij eenmaal in ieders handen is, dient er rekening mede te worden gehouden. Zoo deed ook Fruin; de reeds gedrukte Brieven werden door hem niet overgeschreven of geëxcerpeerd; hij verwijst er steeds naar. Zoo wordt ook bij deze uitgave van De Witt's correspondentie verondersteld, dat zij, die haar gebruiken, steeds de gedrukte Brieven der uitgave van 1723 en volgende jaren ter hand hebben.

Ook in uitgaven van later tijd zijn geheele serieën brieven van den Raadpensionaris gedrukt. In het Eerste Deel (1825) der Verhandelingen en Onuitgegeven Stukken van Mr. J. C. De Jonge (blz. 239—451) vindt men de correspondentie van Johan de Witt met zijn broeder Cornelis uit de maanden Januari—Juni 1672, in het Tweede Deel (1827) op blz. 315—475 die van Johan de Witt met Van Beverningh uit de maanden April—Juni 1672. Jhr. J. W. van Sypesteyn liet een groot aantal brieven van De Witt aan Van Beverningh en Nieuwpoort, of aan Van Beverningh alleen, afdrukken in de bijlagen van de tweede aflevering zijner Geschiedkundige Bijdragen (1865). François Combes publiceerde in 1873 in de „Collection des documents inédits sur l'histoire de France, Mélanges Historiques, Tome premier" p. 123—392, de „Correspondance française du grand-pensionnaire Jean de Witt". Van de tallooze verspreide publicatiën van één of meer brieven van De Witt wordt hier gezwegen.

Het scheen mij niet gewenscht, de uitgave der brieven van De Witt nog meer te verbrokkelen, door in de uitgave, die thans ondernomen wordt, alle brieven weg te laten, die reeds door De Jonge, Van Sypesteyn, Combes e. a. zijn gepubliceerd. Ik meende, dat de Nederlandsche historici meer gebaat zouden zijn, wanneer zij voortaan

---

1) Zie ook hierna, blz. 71 vlg.

in ééne uitgave bijeenvonden, wat niet in de achttiende-eeuwsche uitgave wordt aangetroffen. Daarbij komt, dat Van Sypesteyn wel vele, maar niet alle brieven van De Witt aan Van Beverningh en Nieuwpoort heeft laten drukken. De uitgave van Combes is bovendien in betrekkelijk weinig handen; zij bevat een aantal brieven zonder innerlijk verband; alleen de taal, waarin zij geschreven zijn, besliste over de vraag, of zij in de „Mélanges historiques" zouden worden opgenomen. Alleen bij brieven van gering belang, die anders in de thans beginnende uitgave zouden zijn weggelaten of waarvan slechts een klein gedeelte zou zijn medegedeeld, zal naar Combes verwezen worden; overigens zullen de door hem gedrukte brieven opnieuw worden uitgegeven, wanneer de inhoud belangrijk is.

Toen eenmaal bij mij vast stond, dat de thans ondernomen uitgave zich ten doel moest stellen de correspondentie van den Raadpensionaris, voor zooverre deze niet reeds in de achttiende eeuw werd gedrukt, onder het bereik der historici te brengen, deed zich de vraag op, in hoeverre ter bereiking van dat doel kon worden volstaan met den druk van Fruin's excerpten.

Fruin excerpeerde niet alle ongedrukte brieven; alleen de belangrijkste. Aan eene uitgave van zijne excerpten heeft hij, zooals ik reeds te kennen gaf, vermoedelijk nooit gedacht; zijne excerpten waren voor hem alleen materiaal, waaruit hij putte voor zijne colleges en geschriften, en dat hij later dacht te gebruiken voor zijn boek over Johan de Witt en zijn tijd. Nu de tot dusverre onuitgegeven correspondentie van den Raadpensionaris zou worden gedrukt, scheen het mij gewenscht meer op te nemen dan Fruin had gedaan; niet aan het onbelangrijke, maar aan het minder belangrijke en daarom door hem ter zijde gelatene, heb ik eene plaats ingeruimd. Ik besloot daartoe te eerder, omdat de tegenwoordige uitgave allicht ten gevolge zal hebben, dat de in het Algemeen Rijksarchief berustende minuten der brieven van Johan de Witt en de daar aanwezige brieven aan den Raadpensionaris veel minder dan tot dusverre het geval placht te zijn, zullen worden geraadpleegd door de beoefe-

naars onzer geschiedenis; wat dus thans niet zal worden uitgegeven, loopt gevaar verscholen te raken; daarom achtte ik het noodig bij de beslissing over de belangrijkheid van den inhoud der brieven niet al te exclusief te werk te gaan.

De uitvoering van mijn plan bracht dus in de eerste plaats mede, dat ik de minuten van den Raadpensionaris, die in het Algemeen Rijksarchief bewaard worden, zelf doorlas, om na te gaan, welke der door Fruin ter zijde gelatene brieven ik geheel of gedeeltelijk wilde opnemen. Maar al spoedig bleek mij, dat ik ook bij de door Fruin zelf overgeschreven of geëxcerpeerde brieven niet kon volstaan met het overnemen van zijn afschrift of excerpt. Fruin geeft de spelling van het origineel niet nauwkeurig weder; ik heb overal de oorspronkelijke spelling hersteld. Evenzoo zijn door mij verbeterd alle leesfouten en vergissingen uit Fruin's excerpten; herhaaldelijk zijn deze ook door mij aangevuld. Aan het meesterschap van Fruin in het kort weergeven van den inhoud van lange perioden wordt daarmede niet te kort gedaan; maar nog eens, Fruin excerpeerde alleen ten eigen nutte, niet ten behoeve van een zoo wijd mogelijken kring van historici, ten bate van wie de tegenwoordige uitgave is ondernomen. Vervolgens heb ik in aanteekeningen allerlei onderwerpen toegelicht, die aan Fruin wel bekend waren, maar waarmede de meeste historici misschien minder vertrouwd zijn dan hij.

Bij de uitgave heb ik, evenals Fruin deed, de brieven van den Raadpensionaris gescheiden gehouden van de brieven, aan hem gericht. In de achttiende-eeuwsche uitgave geschiedt dit niet; men vindt daar de diplomatieke brieven van De Witt en de antwoorden onzer gezanten bijeen. Voor eene dergelijke wijze van uitgeven pleit veel; het is zeer gemakkelijk, wanneer brief en antwoord onmiddellijk of spoedig op elkaar volgen; het is herhaaldelijk zeer gewenscht, het antwoord op een brief te kennen, voordat men een volgenden brief leest. Maar Fruin heeft nu eenmaal een ander plan gevolgd; hij excerpeerde eerst de brieven *van* De Witt, later die *aan* den Raadpensionaris. Zelfs is er eene aanwijzing in

zijne excerpten, dat hij bij het excerpeeren van de brieven van den Raadpensionaris nog niet geheel bekend was met het bestaan van de brieven aan De Witt, althans niet van alle. Op blz. 62 van het thans uitgegeven deel schrijft Fruin: „Ter zelfder tijd vinden wij De Witt in geregelde briefwisseling met regeeringspersonen uit andere provinciën, secretaris De Huybert, van Zierikzee, uit Zeeland, Singendonck uit Gelderland, Haersolte en Schele uit Overijsel ..... Wij zouden meer dan aan zijne brieven aan de hunne hebben." Klaarblijkelijk wist hij dus toen nog niet, dat de brieven van De Huybert en de overige genoemden bewaard zijn gebleven; later heeft hij deze gevonden en er uittreksels uit medegedeeld in het deeltje excerpten uit brieven aan den Raadpensionaris. De mogelijkheid bestaat, dat de hier bedoelde brieven nog niet in het Algemeen Rijksarchief berustten, toen Fruin daar de brieven van De Witt aan De Huybert en de overigen bestudeerde, of wel dat zij eerst later werden aangetroffen in eene verzameling, waarvan de titel niet deed veronderstellen, dat zij brieven aan of van De Witt zou bevatten: zoo berust b.v. de verzameling brieven, door De Witt als pensionaris van Dordrecht aan de regeering zijner stad geschreven, in een deel, getiteld: „Zaken van staat en oorlog". Hoe dit zij, nu Fruin in zijne excerpten de brieven *van* en *aan* De Witt gescheiden heeft gehouden, kon als plan van uitgave door mij niet worden aangenomen een plan, dat brief en antwoord op elkander liet volgen, zonder dat de verbindende tekst, die de excerpten bijeenhoudt, dooreen moest worden gewerkt. Waar het niet noodig was, heb ik Fruin's werk zooveel mogelijk intact gelaten; zoo ook hier. Fruin zelf verwijst in zijne excerpten uit brieven van De Witt herhaaldelijk naar zijne excerpten uit brieven aan De Witt, en omgekeerd. Voor het gemak van den lezer zal ik in de uitgave der brieven *van* De Witt plaatsen uit de brieven *aan* De Witt in haar geheel aanhalen, wanneer dit tot juist begrip van den tekst noodig is, of althans den datum der brieven *aan* De Witt, waarnaar verwezen wordt, mededeelen. In de latere uitgave der brieven *aan* De Witt zal natuurlijk steeds verwezen worden naar de brieven *van* De Witt,

die dan reeds gedrukt zijn; immers, het voornemen is eerst de onuitgegeven brieven *van* De Witt te publiceeren, voordat een begin wordt gemaakt met de uitgave der *aan* hem gerichte brieven.

In het thans uitgegeven Eerste deel vindt men de brieven van De Witt uit de jaren 1650—1657(1658). 1650 als beginjaar: wel is waar vangt dit deel aan met de brieven van De Witt aan de regeering van Dordrecht uit de jaren 1651—1653, maar in het tweede hoofdstuk vindt men nog verschillende brieven uit het jaar 1650. Ik heb in 't algemeen steeds de chronologische volgorde gehouden; maar het scheen mij gewenscht de brieven aan verschillende personen, die het tweede hoofdstuk bevat, niet terstond te onderbreken door na de brieven uit het jaar 1650 die aan de regeering van Dordrecht te laten drukken. Zoo heb ik ook in het derde hoofdstuk de brieven aan Van Beverningh en Nieuwpoort uit de jaren 1653 en 1654 laten doorloopen, omdat zij één geheel vormen; het vierde hoofdstuk moest dan echter weer beginnen met brieven uit het jaar 1654, die in tijdsorde voorafgaan aan de laatste brieven uit het voorgaande hoofdstuk. Dergelijke opmerking kan gemaakt worden voor de brieven uit het vijfde en het zesde hoofdstuk; in het vijfde vindt men bijeen de brieven van De Witt aan Van Beuningen uit het tijdvak Januari 1656—Augustus 1658; het zesde hoofdstuk bevat Fruin's excerpten uit De Witt's brieven aan verschillende personen uit het jaar 1657. Ter wille van de symmetrie had ik gaarne nog in dit deel opgenomen mijne eigen excerpten uit de brieven van het jaar 1657 (de minder belangrijke, die Fruin ter zijde liet) en Fruin's excerpten, vermeerderd met de mijne, over het jaar 1658; in dat geval zou dus December 1658 het eindpunt van dit eerste deel zijn geworden. Maar dit deel zou dan ook een ongewenscht grooten omvang hebben gekregen; daarom besloot ik liever af te breken bij het thans gekozen eindpunt. Op den titel staat dus vermeld, dat de brieven loopen over de jaren 1650—1657(1658), omdat De Witt's brieven aan Van Beuningen als eindpunt hebben Augustus 1658; de overige loopen echter slechts tot 1657, en het volgende deel zal weder met brieven uit 1657 aanvangen.

De uitgave van Fruin's excerpten uit de brieven van De Witt zal op de boven aangegeven wijze worden voortgezet tot aan het einde, dus tot den zomer van 1672. De collectie minuut-brieven van den raadpensionaris, die in het Algemeen Rijksarchief bewaard wordt, bestaat uit eene kleine portefeuille over de jaren 1650—1652, benevens één en twintig lijvige folianten over 1652—December 1671. Fruin's excerpten uit deze brieven houden op met laatstgenoemden datum. In het Algemeen Rijksarchief vindt men echter nog een portefeuille, inhoudende:

a. Eenige minuten van Augustus en September 1665; deze zullen, wanneer de inhoud daartoe aanleiding geeft, moeten worden ingelascht in de uitgave der brieven uit het genoemde jaar.

b. Minuten van brieven van Johan de Witt aan zijn broeder Cornelis, van 26 Januari tot 22 Juni 1672, alle, op een zeer kleinen tweeden brief van 5 Juni 1672 na, reeds gedrukt in het Eerste deel der Verhandelingen en Onuitgegeven stukken van De Jonge, en vermoedelijk daarom door Fruin niet geëxcerpeerd.

c. Minuten van brieven van De Witt aan Van Beverningh, van 26 April tot 12 Juli 1672, alle gedrukt in het Tweede deel der Verhandelingen en Onuitgegeven stukken van De Jonge, en alweder om die reden dus niet door Fruin geëxcerpeerd.

d. Minuten van brieven van De Witt aan verschillende personen van 1 Januari—22 Juni 1672. Misschien heeft Fruin deze niet geëxcerpeerd, omdat de inhoud daarvan hem niet belangrijk genoeg toescheen; wanneer deze uitgave tot het jaar 1672 gevorderd is, zal moeten worden nagegaan, of er aan deze brieven nog iets moet worden ontleend.

De aanvulling der uitgaande brieven van De Witt behoeft dus, wat den tijd betreft, waarover zij zich uitstrekken, weinig zorg te baren. Fruin heeft ze zoo goed als alle gelezen: mijne taak beperkt zich hier tot het doen opnemen in de uitgave van wat Fruin als voor zijn doel minder belangrijk terzijde liet, en tot de zorg voor de juistheid der afschriften en de nauwkeurigheid en volledigheid

der excerpten en voor de toelichting van sommige onderwerpen. Alle aanteekeningen, die ik zelf toevoegde, zijn gemerkt met de aanwijzing: (N. v. d. U.); alle toevoegingen van afschriften van of excerpten uit brieven, die Fruin terzijde had gelaten, zijn tusschen [ ] gesteld; de lezer vindt dergelijke toevoegingen op blz. 263—271, 297—312, 326—332, 337—345, 351—356, 359—360, 362—364, 440—444 en 486—505. Achter de noten, behoorende bij de door mij ingelaschte gedeelten, is het teeken (N. v. d. U.) weggelaten, omdat de lezer telkens aan het begin dezer inlasschingen wordt gewaarschuwd, dat — en hoe lang — niet Fruin hier aan het woord is, maar de schrijver dezer inleiding.

Zoo is dus steeds nauwkeurig aangeduid, waar de arbeid van Fruin door den mijne wordt onderbroken; natuurlijk heb ik niet aangegeven de correcties van plaatsen uit Fruin's tekst, die klaarblijkelijk fout waren of die hij zelf niet meer aldus zou hebben laten drukken; evenmin zijn de vele gevallen vermeld, waarin Fruin's excerpt door mij meer volledig werd gemaakt; eindelijk heb ik, zooals reeds vermeld werd, de spelling van De Witt's brieven overal in overeenstemming gebracht met die van het origineel.

Anders staat het echter met de aanvulling van Fruin's excerpten uit de bij De Witt ingekomen brieven, nl. dezulke, die aan hem persoonlijk zijn geadresseerd. Deze brieven loopen over het tijdvak 1648—Augustus 1672 en vullen 26 lijvige portefeuilles van het Algemeen Rijksarchief. Van deze collectie heeft Fruin een groot gedeelte geëxcerpeerd. Zijn bundel excerpten uit de aan De Witt gerichte brieven bestaat uit drie afdeelingen: 1650—1660 (de brieven, die aan 1650 voorafgaan, zijn niet door hem geëxcerpeerd), 1660—1667 en 1668—1672. Op de eerste bladzijde van deze derde afdeeling vindt men echter alleen het opschrift 1668—1672, en dan de volgende regels: „Het nieuwe tijdvak begint met de zaak van de triple-alliantie en die van het eeuwig edict. Van de eerste komt niets belangrijks in de brieven aan De Witt voor. Ook omtrent het bezweren van het eeuwig edict niet veel, wat waard is overgeschreven te worden". Maar daarmede

houdt het excerpt ook op; er volgen slechts een aantal onbeschreven bladzijden.

Waarom Fruin hier het werk heeft gestaakt, is mij onbekend gebleven. A priori was te verwachten, dat in de brieven aan De Witt uit de laatste jaren van zijn raadpensionarisschap veel belangrijks zou staan; een vluchtig doorloopen van de portefeuilles uit deze jaren heeft die verwachting bevestigd. Wil deze uitgave geen brokstuk blijven, dan dienen Fruin's excerpten uit de brieven aan De Witt te worden aangevuld over de jaren 1668—1672. Nog in een ander opzicht echter zullen Fruin's excerpten uit de brieven aan De Witt meer volledig moeten worden gemaakt. Fruin gaf daaruit slechts het allerbelangrijkste, en liet naar verhouding veel meer weg dan in zijne excerpten uit de brieven van De Witt. Alleen reeds om practische redenen zal van de brieven aan De Witt slechts eene bloemlezing kunnen worden gegeven; maar nu deze voor den druk, en niet voor eigen gebruik bestemd is, zal het toch herhaaldelijk, veel meer dan bij de brieven van De Witt, gewenscht blijken om brieven geheel of gedeeltelijk in te lasschen. Intusschen, dit is van later zorg; de uitgave der brieven van De Witt dient eerst te zijn voltooid, voordat een begin kan worden gemaakt met de uitgave der brieven aan De Witt.

Omtrent de uitgave, waarvan thans het eerste deel in druk verschijnt, heb ik nog een enkele opmerking te maken. De brieven van De Witt worden hier uitgegeven naar de minuten, bewaard in het Algemeen Rijksarchief, geschreven door den klerk van den raadpensionaris, maar met eigenhandige correcties van De Witt zelf. Niet van alle door De Witt verzonden brieven zijn echter de minuten bewaard gebleven. Dit bleek mij, toen de druk van dit deel reeds vrij ver gevorderd was. In het familie-archief van Jhr. P. Gevaerts van Geervliet te Haarlem (zie hierna, blz. 266, noot 3) vond ik enkele brieven van De Witt, waarvan de minuten in de verzameling van het Algemeen Rijksarchief ontbreken; ook in enkele andere archieven, zoowel openbare als familiearchieven, deed ik gelijke ervaring op. Deze ervaring heeft mij er echter niet van terug gehouden alleen de

minuten van het Algemeen Rijksarchief ten grondslag te leggen aan de thans verschijnende uitgave. Een onderzoek in tal van archieven, zoowel openbare als particuliere, naar brieven van De Witt, waarvan de minuut niet in het Algemeen Rijksarchief voorhanden is, zou zeer veel tijd kosten en vermoedelijk geen resultaat opleveren in verhouding tot de daaraan ten koste gelegde moeite. Bovendien kan het verschijnen van deze uitgave juist tengevolge hebben, dat door belangstellende lezers de aandacht wordt gevestigd op zulke brieven van De Witt; in eene „Nalezing" op deze uitgave kan dan het belangrijkste worden verzameld uit den inhoud van de bedoelde brieven.

Eindelijk wil ik er nog de aandacht op vestigen, dat met eene uitgave van brieven *van* en *aan* Johan de Witt het zoogenaamde archief van den Raadpensionaris volstrekt niet is uitgeput. Wie zich de moeite wil geven in het Algemeen Rijksarchief den ms. inventaris van het archief van den Raadpensionaris Johan de Witt door te lezen, zal onmiddellijk zien, hoeveel er — buiten de brieven — nog overblijft, dat voor de beoefenaars onzer geschiedenis waarde heeft. Maar ik behoef hierover niet verder uit te weiden; de Commissie van advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën houdt — blijkens haar Overzicht van door bronnenpublicatie aan te vullen leemten onzer geschiedenis, blz. 21 — haar aandacht hierop gevestigd.

De door mij voorgestelde wijze van uitgave van Fruin's excerpten uit de brieven van en aan Johan de Witt mocht de goedkeuring verwerven van de heeren P. J. Blok, P. L. Muller en S. Muller Fz.; het bestuur van het Historisch Genootschap verklaarde zich bereid de uitgave in hare Werken te doen opnemen.

Eene uitvoerige inleiding, waarin de lezer op het belang der thans uitgegeven brieven opmerkzaam werd gemaakt, scheen overbodig, omdat de verbindende tekst tusschen de brieven reeds grootendeels in deze behoefte voorziet; en de persoon en het tijdvak van den Raadpensionaris Johan de Witt zijn aan de historici, voor wie deze uitgave bestemd is, te goed bekend, dan dat

het noodig zou zijn hun enkele algemeenheden daarover mede te deelen. Alleen was het mijn voornemen geweest (zie blz. 78, noot 2) in de inleiding nog een en ander mede te deelen over de instructie van den raadpensionaris; bij latere overweging scheen het mij echter beter toe, Fruin's aanteekeningen daarover (N° 10 *a*: zie hiervóór, blz. VII) te bewaren totdat de uitgave van zijne excerpten is voltooid; men zal dan beter kunnen overzien, welke aanteekeningen uit zijne Wittiana nog in aanmerking komen om in de Bijdragen en Mededeelingen te worden gepubliceerd; in elk geval zullen zijne aanteekeningen over de instructie van den Raadpensionaris daartoe behooren.

Door het wegvallen van deze mededeelingen over de instructie moest ik aan den lezer ook eene op blz. 272, noot 1 aangekondigde verklaring onthouden over een der emolumenten, die de Raadpensionaris trok, nl. het zoogenaamde „konijngeld". Hij moge zich dus voorloopig tevreden stellen met de wetenschap dat het konijngeld een emolument was, dat de Raadpensionaris — met tal van andere personen — trok, ter vergoeding van de levering in natura van hazen en konijnen, die oudtijds aan 's Graven hofdienaren, later aan hooge ambtenaren en daarmede gelijkgestelden ten geschenke werden gezonden; de levering in natura werd later vervangen door een geldprestatie. In de bedoelde aanteekeningen over de instructie van den Raadpensionaris zullen, ter toelichting van de paragrafen, waarin over zijne jaarwedde wordt gehandeld, ook de aan zijn ambt verbonden emolumenten, waaronder het konijngeld, nader ter sprake worden gebracht.

Achter dit deel vindt de lezer twee registers op de brieven: één op de namen der geadresseerden en vervolgens een chronologisch register. Een algemeen register van persoonsnamen zal volgen, wanneer de uitgave der brieven van De Witt geheel voltooid is.

Bij de bewerking van dit deel heb ik mij mogen verheugen in den bijstand van de amanuensis van het Historisch Genootschap, Mejuffrouw L. Miedema, thans Mevrouw Posthuma, die niet alleen tal van brieven,

die in Fruin's excerpten moesten worden ingelascht, heeft overgeschreven, maar die bovendien het bijzonder tijdroovende werk heeft verricht om van alle door Fruin geciteerde plaatsen de juistheid te verzekeren. Ik betuig haar daarvoor mijn welgemeenden dank. Fruin citeerde de Resolutiën Holland alleen op de bladzijde; het scheen mij meer gewenscht ze te citeeren op den datum; daar Fruin echter de bladzijde reeds genoemd had, vermeldde ik ook deze. Toen mij echter bleek, dat het exemplaar der Resolutiën Holland van de Utrechtsche Universiteitsbibliotheek een andere pagineering heeft dan het vroeger door mij gebruikte exemplaar van het Amsterdamsche Gemeente-archief, m. a. w. dat er dus van de Resolutiën Holland althans twee drukken met verschillende pagineering in omloop zijn, besloot ik voortaan de opgave der bladzijde te laten vervallen en alleen den datum van de resolutie te noemen.

Eindelijk wensch ik mijn dank te betuigen aan den Algemeenen Rijksarchivaris Jhr. Mr. van Riemsdijk, die welwillend heeft toegestaan dat verschillende deelen van De Witt's minuten geruimen tijd ten mijnen gebruike in het Rijksarchief in Utrecht werden gedeponeerd.

UTRECHT, 10 October 1906. G. W. KERNKAMP.

BRIEVEN VAN DE WITT.

I. AAN DE REGEERING VAN DORDRECHT. 1651—1653.

Er bevindt zich op het Rijksarchief een collectie van 14 banden, getiteld: „Zaken van staat en oorlog van 802—1732", in acht deelen; „Domeinen en financiën 1470—1720", in vier deelen; „Commercie 1455—1684", in twee deelen. Vgl. daarover „Overzicht van het Nederl. Rijksarchief I, bl. 122".

Een der deelen „Zaken van staat en oorlog", namelijk dat van 1651—53, is zeer belangrijk. Want wat ook de titel mag zijn, het bevat de correspondentie van De Witt, toen pensionaris van Dordrecht, met zijne principalen.

Het begint met een afschrift van den eed van den pensionaris van Dordrecht (niet dezelfde als die bij Balen bl. 355 [1]), en daaronder staat eigenhandig door De Witt geschreven:

„Desen bovengeschreven eedt is by my, ondergeschreven, by die van den Oudtraede der stadt Dordrecht tot Haerer Achtbaerheden Pensionnaris aengenomen zijnde,

1) In April 1652 is de eed voor den pensionaris, tegelijk met een aantal andere formulen, herzien volgens resolutie van den Oud-Raad.

op den 21sten December 1650 in handen van den borgemeester aldaer gedaen.

Johan de Witt."

Dan volgt de correspondentie, waarvan wij uittreksels mededeelen, nu en dan afgebroken door aanteekeningen van verschillenden aard, door resolutiën van den Oudraad enz.

7 Januari 1651.

... Geschillen tusschen de Princessen. Het Hof gelast te trachten ze te vereffenen.

„Ondertusschen, naedemael de provinciën van Vrieslandt, Overijssel ende Groeningen noch in gebreecke gebleven waeren staetsgewyse herwaertsover te comen, is goedtgevonden vanwegen de provincie van Hollandt haere spoedige compste andermael by missive op 't ernstichste te solliciteeren, zijnde deselve missive afgegaen den 3den deser, des avonts laet, ende werdt door de ordinaris gedeputeerden vanwegen dese provincie ter Generaliteyt aengehouden, ten eynde van die taeffel 't voorschreven versoeck mede by missive mach werden gesecundeert.

Middelertijdt het groote werck, vermits de voorschreven absentie der voornoemde drie provinciën noch niet bequaemelijck connende by der handt genomen werden, zijn gedeputeerden uut de vergaederinge van Hollandt daegelijx in preparatoire conferentie met die van Zeelandt, hebbende nu elckanders inclinatiën op 't stuck van de patenten ende 't commandement militair over ende weder gehoort, sonder dat op deselve twee swaerwichtige poincten, soo 't schijnt, de opgemelte provinciën heel ver van den anderen sullen gelogeert zijn. Over de saecke van de commercie ende West-Indische-Compaignie, met 't gene daeraen dependeert, ende in specie 't affschaffen van 't passagegelt, wordende geheven tot Maestricht, hebben voorgemelte gedeputeerden met die van de opgemelte provincie van Zeelandt nu begonnen te confereren. Met de gedeputeerden van Gelderlandt ende Utrecht is mede begonnen particuliere conferentie gehouden te worden, ende laeten

de saecken sich daer oock tot noch toe niet vremt aensien, in voegen dat een goedt succes te hopen staet."

Klachten over zeerooverij bij de Sorlingen [1]).

„Uut de conferentie tusschen Hollandt ende Zeelandt, op 't stuck van de commercie gehouden, is geresulteert dat huyden morgen naer 't rapport, dienaengaende by den Raedtpensionaris gedaen, in de vergaederinge is geresolveert door extraordinaris gedeputeerden ter Generaliteyt debvoiren te doen ende aen te houden, ten eynde aldaer resolutie mochte werden genomen omme de ministers, by de Republycque van Engelandt af te senden aen desen Staet, te recipieren als gesanten van eene souveraine republycque ende in soodaenige qualiteyt, als by haer gesustineert wert te behooren. Ende heeft deselve deputatie gehadt soodaenich succes, dat de provincie van Gelderlandt aengenomen heeft haer advis dienaengaende op Maendach toecomende te sullen inbrengen, toonende niettemin goede inclinatie, conform de intentie van Hollandt ende Zeelandt, ende verstaen wy genoechsaem van ter zyden dat haer met Hollandt sullen conformeren. Utrecht heeft aengenomen een expressen af te veerdigen, omme op 't selve subject van hunne principaelen last te mogen ontfangen, toonende mede goede inclinatie als voren. Vrieslandt seyde hunne gedeputeerden van daege tot daege alhier te verwachten, verhopende van gelycken jegens Maendach toecomende gereet te sullen connen wesen. Overijssel heeft voorgegeven hierinne sonder communicatie van haere principaelen niet te connen doen. Die van Groeningen hebben haer volcomentlijck met Hollandt ende Zeelandt verclaert, in voegen dat nae alle apparentie op Maendach toecomende eene goede conclusie in dit werck sal connen genomen werden."

29 Januari 1651.

Zult uit de Heeren Barendrecht en Ruysch [2]) vernomen hebben, hoe de Groote Vergadering op den 18den dezer

1) Resolutiën Holland, 4, 6 Jan. 1651 (p. 4, 8).

2) Gedeputeerden van Dordrecht ter Statenvergadering. (N. v. d. U.)

begonnen is. Rede van den Raadpensionaris. Zes punten. Ouvertures van de andere provinciën. Eerst de zaak van de religie behandeld. Conclusie conform 't advies van Holland.

„De provincie van Vrieslandt soude gaerne tot verkiesinge van stadhouders in de respective provinciën en van den Capiteyn Generael alhier geprocedeert hebben; Groeningen scheen mede daertoe geïnclineert te sijn, doch hadde niettemin eenige poincten, niet discreperende van de intentie van Myne Heeren van Hollandt, ende singulierlijck op 't stuck van 't vergeven der militaire charges."

Audientie van Ambassadeur Brun. — Benoeming van den Heere van Veuren, zoon van den Heere van Duyvenvoorde, zaliger memorie, in het Hof [1]). — Zaak der West-Indische-Compagnie nog niet ernstig behandeld, om de gewichtige zaken, die voor dienen te gaan: „de provincie van Vrieslandt toont alsnoch groote ongenegentheyt tot dat werck." — Audientie van Brasset.

4 Februari 1651.

Sedert den voorgaanden brief heeft Utrecht zich ook geopend: „zijnde de discrepantie tusschen deselve consideratiën ende die van de provincie van Hollandt niet van soo grooten gewichte, of sullen naer alle apparentie wel lichtelijck te vereenigen sijn. Opgemelte provincie heeft onder anderen ingebracht dat, als 't noodich soude wesen op een Capiteyn Generael te dencken, daerinne niet dan ten minste met vijff consonante provinciën soude connen werden geresolveert.

Zeelandt heeft mede zich geopent op 't stuck van de militie, ende in allen deele geamplecteert den voorslach van Haer Edel Groot Mog." — Deductie van Holland tot justificatie van zijn beweren op 't stuk van de militie, aan de provinciën meegedeeld. — Aankomst van die van Overijsel, gecomplimenteerd vanwege Holland [2]); „hebben

---

1) Resolutiën Holland, 24 Jan. 1651 (p. 35).
2) Resolutiën Holland, 2 Febr. 1651 (p. 59).

haer noch niet geopent, doch soo uut onderlinge discoursen can afgenomen worden, sullen haer in vele poincten niet verre van de opinie van Hollandt laeten vinden. Ende wert soo met deselve provincie alsoock met andere van tijdt tot tijdt in 't particulier conferentie gehouden, omme des te beter de advisen tot concordantie te brengen."

Instructie van den Raad van State [1]) door commissarissen van Holland en Zeeland ontworpen, daarin bepaaldelijk tegen de corruptie geijverd; door Zeeland bij de Staten Generaal (Groote Vergadering) ingebracht, door Holland geappuyeerd, overgenomen;. de afloop onzeker.

„De provinciën van Vrieslandt ende Overijssel hebben haer mede verclaert op 't werck van Engelandt conform de andere provinciën, ende is dienvolgende conclusie genomen [2]), dat de Republycque van Engelandt voor eene vrye ende souveraine republycque soude werden erkent, haere ministers gegeven alsulcke titulen als aen andere van souveraine Princen ende Staten worden geaccordeert, ende deselve met soodaenige solemniteyten ontfangen, als men in 't regardt van andere Ambassadeurs etc. gewoon is te doen: dat oock den Ambassadeur Joachimi op 't spoedichste met behoorlycke credentialen aen 't Parlement weder sal gaen in sijn vorich employ, omme te vernemen of die van Engelandt, kennis gecregen hebbende van de voorschreven Haerer Hoog Mog. resolutie, genegen sullen sijn omme een deputatie herwaerts te doen ofte niet; ende in cas van geen inclinatie, dat alsdan een extraordinaris ambassade van desen Staet aen opgemelte republycque mochte worden gedecerneert, ofte andersins geresolveert naer gelegentheyt van saecken."

Rapport van het Hof aangaande de twisten tusschen de Princessen: in der minne niet te vereffenen [3]). — Zaak van den Ontvanger Hoogeveen [4]).

---

1) Resolutiën Holland, 31 Jan. 1651 (p. 44).

2) Resolutiën Holland, 31 Jan. 1651 (p. 55).

3) Resolutiën Holland, 1 Febr. 1651 (p. 56).

4) Over het bankroet van den ontvanger Cornelis van Hoogeveen, een neef van Jacob de Witt, vgl. Veegens, Geddes en Jacob de Witt, in De Gids, April 1880, of in Historische Studiën II p. 9 en 10. (N. v. d. U.)

11 Februari 1651.

Overijsel heeft zich nu ook geopend, zoodat de volgende week, onder praesidie van Holland, eenige punten tot conclusie gebracht kunnen worden. Consideratiën door Holland ingebracht [1]), in generale termen, maar inderdaad tegen de bewering van Friesland en Groningen, dat de Unie van Utrecht het ambt van stadhouders noodzakelijk voorschrijft. Op aanhouden van Holland de resolutie op de religie meegedeeld aan de Ambassadeurs met verzoek daaraan gevolg te geven, ook publicatie in Holland [2]). — Besluiten tegen de zeerooverij: reeds twee schepen in zee, andere zeilree, weer andere in toerusting.

Petitie van den Raad van State „naer ouder gewoonte" gesteld in handen van Gecommitteerde Raden [3]). — Wordt ambassade uit Engeland over drie weken gewacht [4]).

„Het advis van den Raede van State op den Brabandtschen swygenden landttol is eyntelijck uutgebracht [5]); doch also daerby met vele redenen gepoocht wierde de heffinge ende verpachtinge van dien te justificeren, hebben de saecke daerhenen soecken te dirigeren dat andermael door commissarissen uut de vergaederinge van Hollandt mochte werden geëxamineert, omme, daerop gehoort eenige van de geïnteresseerden, Haer Edel Groot Mog. te dienen van berichtinge, gelijck oock is geschiedt. Ende sal mitsdien niet ondienstich sijn dat onse coopluyden haer daeraen sovele laeten gelegen sijn, dat eenige uut den haeren, de beste kennisse van saecken hebbende, herwaerts over laeten comen, welcke UEd. derhalve gelieve de voorschreven resolutie te communiceren, ende sullen derselver overcomste ofte tydinge verwachtende, de besoigne noch wat opschorten." — Besoigne over de West-Indische-Compagnie aangevangen. — Ambassadeur van

---

1) Resolutiën Holland, 8 Febr. 1651 (p. 65).
2) Resolutiën Holland, 9, 11, 13 en 14 Febr. 1651 (p. 67, 69, 73, 76)
3) Resolutiën Holland, 9 Febr. 1651 (p. 65).
4) Resolutiën Holland, 9 Febr. 1651 (p. 66).
5) Resolutiën Holland, 6 Febr. 1651 (p. 61).

Portugal audientie gegeven op de voorwaarde door Holland geopperd [1]).

18 Februari 1651.

Herhaling van het verzoek om inlichting aangaande den Brabantschen landtol. — „Alsoo by den Raede van State in de jegenwoordige petitie mede werdt versocht eene som van 700 ende ettelycke duysent gl. voor de West-Indische-Compaignie, ende dat tot incoop van behoeften voor 't volck in Bresil van noode is met den eersten geëmployeert te worden de somme van 300.000 gl., soo sijn de provinciën gesommeert [2]) omme deselve somme van 300.000 gl. in minderinge van de voorschreven gepetitionneerde post by provisie te willen consenteren ende furneren. Ende hebben daerop haere consenten ingebracht de provinciën van Zeelandt, mitsgaeders Stadt ende Lande. In de provincie van Hollandt sijn noch 3 à 4 difficulterende leden [3]); wy hebben daerinne, uut crachte van onse generale last omme alles tot conservatie van de Compagnie te contribueren, wat mogelijck ende redelijck is, mede nevens andere leden geconsenteert, oordeelende dat de goede luyden aldaer niet en connen werden gelaeten sonder behoorlijck voetsel ende andere noodtsaeckelycke behoeften; vertrouwende dat binnen weynige daegen het consent van alle de andere steden mede ingebracht sal sijn, alsoo Delft ende Amsterdam, die gewoon sijn in de West-Indische saecken wat difficiel te wesen, beyde haere consenten albereyts ingebracht hebben." — Octrooi door die van Den Briel gevraagd.

„Myne Heeren van Hollandt, bemerckende uut de respective consideratiën van de provinciën, schriftelijck ter Grooter Vergaederinge ingedient, niet alleenlijck discrepantie te sijn in saecken, eygentlijck tot de deliberatie van de Generaliteyt specterende, maer oock dat eenige der

---

1) Resolutiën Holland, 7 Febr. 1651 (p 63).
2) Resolutiën Holland, 13 Febr. 1651 (p. 71, 72).
3) Resolutiën Holland, 17 Febr. 1651 (p. 82).

opgemelte provinciën die saecken, die puerlijck provinciael sijn, trachten aenhangich te maecken aen de provinciën in 't gemeen, hebben goedtgevonden daerop ronde verclaeringe te doen [1]), ende tot dien eynde daerinne behoorlycke distinctie te maecken, gelijck Uw Ed. van alle 't selve pertinente kennisse sal connen crygen uut dit nevensgaende recueil, getrocken uut de voorschreven schrifturen van de inclinatiën, by de provinciën in de Groote Vergaederinge ingedient [2]), innehoudende alle de poincten, daerin vervat, ende daernevens wat yder provincie op elck poinct voor inclinatie getoont heeft, mitsgaders uut het nevensgaende extract, daerinne de voorschreven verclaringe ende gemaeckte distinctie van Haer Edel Groot Mog. vervattet is [3]). Gelijck oock Haer Edel Mog. (sic) resolutie genomen hebben, omme alle die poincten, die daerinne verclaert sijn puerlycken provinciael te wesen, by haer selven, ende sonder eenige communicatie daervan te doen aen de andere provinciën, ter executie te stellen. Hebbende oock in gevolge van deselve resolutie den Capiteyn van de guarde, voor desen Sijn Hoocheyt als stadthouder gedient hebbende, niet alleenlijck syne acte [4]), die deselve van gemelte Hoocheyt was hebbende, verandert in eene commissie op den naem van Haer Edel Groot Mog., maer oock solemnelijck in de volle vergaederinge afgenomen den eedt van getrouwicheydt ende gehoorsaemheyt aen de Staten van Hollandt ende Westvrieslandt te presteren; zijnde tegelijck mede geresolveert [5]) dat opgemelte Capiteyn het woort voortaen soude haelen aen den eersten Gecommitteerden Raedt, in Den Haege present wesende.

Ende alsoo eenige provinciën mede sustineren dat alle militaire officiën, voor desen gestaen hebbende ter dispositie van Syne Hoocheyt, jegenwoordich souden moe-

---

1) Resolutiën Holland, 10, 11 en 13 Febr. 1651 (p. 67 en 72).
2) Aitzema VII (Herstelde Leeu) p. 87.
3) Resolutiën Holland, 13 Febr. 1651 (p 73).
4) Resolutiën Holland, 14, 15 Febr. 1651 (p. 74, 76 en 77).
5) Resolutiën Holland, 15 Febr. 1651 (p. 80).

ten vergeven worden by de Staten Generael, ende dat ter contrarie Haer Edel Groot Mog. verstaen alle militaire officieren privativelijck ende indistinctelijck te moeten worden gestelt by de Staten ofte Gecommitteerde Raden der provincie, op welckers repartitie derselver troupes sijn staende, soo hebben Haer Edel Groot Mog., omme mede te plegen acte possessoir van dien, deur de Gecommitteerde Raden [1]) doen vergeven een Lieutenants- ende een Vaendrichsplaetse van uutheemsche compagniën, welcke deur bannissement van mitsdaedige Engelschen waeren vacant geworden. Gelijck oock naer alle apparentie goetgevonden sal worden met den eersten te procederen tot vergevinge van de compagnie van wylen Capitein Lauwick [2]), sijnde geweest een van de vijfftich, in den jaere 1628 aengenomen, ende by Sijn Hoocheyt voor desen absolutelijck, ende sonder voorgaende nominatie vergeven; daerinne wy geene difficulteyt sullen maecken, op 't behaegen van mijnheeren van den Oudtraede aldaer, mede te consenteren, alsoo boven de voorschreven redenen van possessie noch merckelycke andere, in dese conjuncture van tyden voor de provincie van Hollandt ten hoochsten vorderlijck, daertoe dienende sijn.

Is mede om gelycke redenen geresolveert met den eersten te procederen tot het verkiesen van een Commandeur voor de stadt van St. Geertruidenberg [3]); waaromme, soo onse stadt dienaengaende noch eenige naerder privilegiën, als ons toegecomen sijn, mochte hebben, ende eenige fondamentele gerechticheyt daeruut soude connen pretenderen, soo wenschten wy wel dat deselve ons mochten toecomen, opdat wy behoorlijck voor het interesse van onse stadt mogen vigileren."

Klachten over rooverij [4]), bepaaldelijk van Franschen in de Middellandsche zee.

---

1) Resolutiën Holland, 14 Febr. 1651 (p. 74).
2) Resolutiën Holland, 15 Febr. 1651 (p. 79).
3) Resolutiën Holland, 14 Febr. 1651 (p. 74).
4) Resolutiën Holland, 15 Febr. 1651 (p. 77).

25 Februari 1651.

Resolutie op de klachten [1]) over zeerooverij op de Middellandsche zee.

„Op de twee poincten [2]), in de voorleden weecke by den presiderende vanwegen de provincie van Hollandt in propositie gebracht, raeckende de directie over de militie ende het geven van de patenten..... heeft tot noch toe niet connen geconcludeert werden, alsoo eenige provinciën daerop noch niet en hebben geadviseert. Gelderlandt heeft sich daerop verclaert, ende is sooverre van haer schrifture van inclinatiën afgeweecken, dat jegenwoordich mede geresolveert is de directie over de militie te laeten aen den Raede van State, voor sooverre deselve aen gemelten Raede by instructie is gedefereert, ende dat op het redres van deselve instructie naerder deur commissarissen mach worden gebesoigneert.

Hollandt ende Zeelandt hebben hierop uutgebracht een consonant advis, even in sulcker voegen als deselve provinciën haer voor desen by forme van inclinatiën hebben verclaert. Overijssel heeft hierop ingedient seecker schrifture, daerby deselve provincie moveert eenige scrupule, ende schijnt de directie van de militie te willen brengen aen soodaenich collegie, daerinne de provinciën gelijck getal van personen souden committeren, ofte immers gelycke stemmen souden hebben. De vordere provinciën hebben hierop noch niet positivelijck geadviseert.

Tot vordere executie van die poincten, die de provincie van Hollandt verclaert heeft puerlycken provinciael te wesen, is in de vergaederinge geresolveert, dat alle Commandeurs ende Commandanten [3]) binnen dese provincie sullen worden beschreven, omme in plaets van de simpele acten, die deselve sijn hebbende van Syne Hoocheyt, te ontfangen commissiën van Haer Edel Groot Mog., ende te doen den eedt van gehoorsaemheyt ende getrouwicheyt aen handen van deselve. Gelijck mede ten

---

1) Resolutiën Holland, 16, 17 en 21 Febr. 1651 (p. 80 en 89).
2) Resolutiën Holland, 13 en 14 Febr. 1651 (p. 72 en 74).
3) Resolutiën Holland, 11 Maart 1651 (p. 129).

selven eynde is aengestelt eene besoigne [1]) omme te concipiëren de formulieren van eede, die de militie soo aen de Staten van dese provincie, alsoock aen den magistraet der steden in deselve gehouden sal wesen te doen."

Besluit ter Generaliteit [2]) om een eed van zuivering te vorderen van hen die met vreemde gezanten onderhandelen. — Verzoek van Purmerend om octrooi [3]). — Zaak van Ontvanger Hoogeveen. — Remonstrantie van het Hof, in schrift gevraagd [4]).

4 Maart 1651.

Tweeërlei formulier van eed [5]) door de Commissie ingediend, hierbij in copie, door de leden overgenomen [6]). — Zaak van Hartochveld en Van Driel [7]). „Wy souden niet naergelaeten hebben UE. by voorgaende missive daervan de particulariteyten over te schryven, ten ware de saecke bevolen geweest was secreet gehouden te worden." — Appelboom in de vergadering.

„Gedeputeerden van 't Landtschap Drenthe [8]) hebben mede den 2den deser loopende maendt aldaer naer voorgaende admissie gedaen haere propositie, daertoe streckende dat gemelt Landtschap mede sessie ende stemme in de Generaliteyt mochte worden geaccordeert." — Zaak weduwe De Groot [9]). — Afschaffing passagegeld [10]). Die van Zeeland schijnen bereid daarover met Holland te

---

1) Resolutiën Holland, 21 Febr. 1651 (p. 92).
2) Resolutiën Holland, 23 en 24 Febr. 1651 (p. 95 en 97).
3) Resolutiën Holland, 23 Febr. 1651 (p. 96).
4) Resolutiën Holland, 24 Febr. en 14 Maart 1651 (p. 97, 98 en 133).
5) Resolutiën Holland, 27 Febr. 1651 (p. 102, waar lees in plaats van Vet „De Witt").
6) Resolutiën Holland, 2 Maart 1651 (p. 110).
7) Resolutiën Holland, 22, 24, 27 Febr. en 2 Maart 1651 (p. 93, 94, 98, 100 en 109).
8) Resolutiën Holland, 28 Febr. en 6 Maart 1651 (p. 103 en 123). — Aitzema VII (Herstelde Leeu) p. 95.
9) Resolutiën Holland, 1 Maart 1651 (p. 108).
10) Resolutiën Holland, 27 Febr. 1651 (p. 101).

confereeren [1]). — Gisteren geagreëerd het tractaat van den Sont-tol. Insgelijks tractaat met Portugal. — Tevens finaal door de provinciën toegestaan de 310.000 gl. voor de West-Indische-Compagnie.

11 Maart 1651.

Rapport over den Brabantschen Landtol [2]). Advies van Holland daarover. — Schepen naar de Sorlings zeilree. — Eerste audientie van Bellièvre. — Audientie van den Ambassadeur van Portugal.

„De provincie van Utrecht heeft haer advis op de directie van de militie ende 't geven van de patenten mede van dese weecke ingebracht, doch in geenen deele quadrerende met de intentie van Haer Edel Groot Mog., als stellende alles ter dispositie van de Staten Generael, 't gene Haer Edel Groot Mog. sustineren den Raede van State te competeren."

Rapport Gecommitteerde Raden in zake Ontvanger Hoogeveen [3]).

25 Maart 1651.

Verzoek dat de gedeputeerden ter dagvaart tijdig terugkeeren, daar het de volgende week weer presidie van Holland is, en groote zaken op til zijn, „ende dat jegenwoordich al gedecerneert is eene conferentie deur gedeputeerden uut alle de provinciën aen te stellen, omme by deselve gedeputeerden uutgebracht te werden een conciliatoir advis op de poincten raeckende de militie [4]), tusschen de provinciën differentiael." — Zaak van Bussy, medepachter van het passagegeld [5]). — Het advies van de commissie tot het vinden van gelden volgens het tractaat

---

1) Resolutiën Holland, 14, 15, 16 en 17 Maart 1651 (p. 136, 138, 140, 142, 143).

2) Resolutiën Holland, 4 Maart 1651 (p. 118).

3) Resolutiën Holland, 7 Maart 1651 (p. 122).

4) Resolutiën Holland, 17, 24 en 27 Maart 1651 (p. 141, 157, 160).

5) Resolutiën Holland, 20, 21, 22, 23 en 24 Maart 1651 (p. 144, 149, 150, 155, 156).

van redemptie benoodigd, is door Haar Hoog Mog. in een resolutie veranderd. Eerst zal echter nog de instructie van Resident de Vries herzien worden. — Engelsche Ambassadeurs te Rotterdam worden de volgende week op de gebruikelijke wijs ingehaald [1]). — Antwoord van den Ambassadeur van Portugal hierbij. Besluit daarop [2]). Vraag wat te adviseeren, als er wordt gedelibereerd om den gezant het land uit te wijzen, misschien zelfs om Portugal den oorlog aan te doen. — Verzoek dat de andere gedeputeerden, bepaaldelijk de Heer van Strevelshoek, naar Den Haag keeren.

31 Maart 1651.

Het antwoord van den Ambassadeur van Portugal op de resolutie der Staten gaat hierbij. — Verlof gegeven aan den Raad van State om nog petitie in te leveren voor nog 25 schepen. — De provinciën aangeschreven om spoedig te remplaceeren wat door Doubleth ten behoeve der West-Indische-Compagnie reeds genegotieerd is of nog genegotieerd zal worden.

De conciliatoire conferentie is begonnen met het beramen van een reglement op de patenten.

Op verzoek van Gelderland aanschrijven aan den commandant der stad Nijmegen en andere garnizoensplaatsen om zich te onthouden van het bewaren van de stadssleutels, om alleen in puurlijk militaire zaken jurisdictie uit te oefenen etc.

Gehaspel met den Franschen gezant over etiquette; geen conferentie, houdt zich alsof hij eerdaags vertrekken zal.

De heer Jacob Veth heeft meegedeeld dat hem voor zich zelven tot 30.000 gld. en evenveel voor zijn broeder geboden was, als beide het tractaat met Portugal wilden faciliteeren. Later heeft hij, op verzoek van Haar Hoog Mog., den verleider genoemd, Carolo Gisberti, die, gear-

---

1) Resolutiën Holland, 27 Maart 1651 (p. 161).
2) Resolutiën Holland, 25 Maart 1651 (p. 159).

resteerd zijnde, beleden heeft dit aanbod uit naam van Andries Moerbeeck gedaan te hebben, die nu ook met hem op de Voorpoorte in hechtenis zit.

Commandant van Geertruidenberg benoemd. — Audientie der Engelsche Ambassadeurs. Hebben commissarissen verzocht. Daartoe o. a. Strevelshoek gecommitteerd. Noodzakelijk dat deze hoe eer hoe beter overkomt.

9 April 1651.

„..... Met de Engelsche Ambassadeurs sijn de gedeputeerden [1]) van Haer Hoog Mog. twee maelen in conferentie geweest: op de eerste reyse hebben gemelte Ambassadeurs desen staet aengeboden de vruntschap van de Republycque van Engelandt, ende verclaert met Haer Hoog Mog. te willen maecken alliancie, oock naeder ende strickter als voor desen is geweest, als UEd. uut het bygevoechde rapport breeder sal gelieven te sien. Op welcke aenbiedinge van wege Haer Hoog Mog. geantwoort is als in de nevensgaende resolutie. Doch hebben opgemelte Ambassadeurs in de tweede conferentie met deselve antwoorde geen contentement genomen, als niet ampel genoech leggende; waervan rapport gedaen zijnde, is by Haer Hoog Mog. den Griffier in mandatis gegeven een naerder antwoordt op 't papier te brengen, omme daerop by de provinciën geadviseert, ende vervolgens geresolveert te werden." — Hierbij het conciliatoir advies, opgemaakt in de conferentie. Nog niet in de Groote Vergadering meegedeeld.

---

1) Fruin noteert hierbij: „De Witt, in plaats van Strevelshoek, tijdelijk in de commissie," onder verwijzing naar Resolutiën Holland, 5 en 7 April 1651 (p. 178, 185). Volgens Resolutiën Holland 5 April 1651 werd echter niet Johan de Witt, zooals Fruin schijnt te bedoelen, maar Jacob de Witt tijdelijk benoemd in de commissie, die had te confereeren met de Engelsche ambassadeurs. Dat Jacob De Witt deel uitmaakte van de deputatie van Dordrecht naar de Statenvergadering, blijkt uit een presentielijst, voorkomende in een geschreven exemplaar der Resolutiën Holland, berustende in het Gemeente-archief van Amsterdam; in de gedrukte Resolutiën Holland ontbreekt deze lijst van presenten. (N. v. d. U.)

29 April [1]) 1651.

Van den heer van Barendrecht zeker vernomen den moedwil, jegens de Engelsche gezanten bedreven. Een van de twee bedrijvers „is gisteren alhier publyckelijck gegeeselt, ende de andere, alhoewel gepynicht, alles ontkennende, is wederomme in vryheyt gestelt." — Daar de gezanten met het eerste antwoord van Haar Hoog Mog. niet tevreden waren, hebben deze hun een nader antwoord doen toekomen, „houdende in effecte dat Haere Hoog Mog. genegen waeren met de Republycque van Engelandt in een naeuwer ende innerlycker alliantie ende unie te treden, waerdoor een ygelijck ten besten van beyde de natiën mochte hebben een innerlycker ende mutueelder interest als er tot desen tijt toe is geweest." Met dit antwoord hebben de gezanten genoegen genomen, en weer gerepliceerd „dat genegen waeren met desen Staet te maecken een alliancie tot mainctenu van de vryheyt van 't volck jegens alle diegene, die d'eene ofte d'andere daerinne eenige indracht soude willen doen, ofte die voor vyanden verclaert souden sijn; ende naeder gepresseert sijnde omme haer wat breeder op dese saecke t' esclairceren, hebben geantwoort in 't regardt van den Coninck van Schotlant, (die Haer Excellenciën verclaert hadden met de voorschreven woorden mede te denoteren) alleenlijck van desen Staet te begeeren dat geene assistentie aen denselven directelijck ofte indirectelijck soude werden gedaen; hebben voorts verclaert dat wel genegen waeren aen desen Staet te accorderen geproportionneerde conditiën ende voordeelen aen diegene, die vanwegen Haer Hoog Mog. de Republycque van Engelandt souden worden gepresenteert, ende dat oock gaerne daervan van dese syde openinge souden verwachten." Resolutie daarop bij Holland genomen [2]).

Tegen de pirateriëen meer schepen benoodigd dan de Admiraliteiten bekostigen kunnen; daarom voorgesteld om

---

1) Tusschen 9 en 29 April 1651 valt de zending van De Witt naar Zeeland: Resolutiën Holland, 8 en 28 April 1651 (p. 187, 208).

2) Resolutiën Holland, 21 April 1651 (p. 197).

de convooien alomme met $^1/_3$ te verhoogen[1]), en daarop een millioen te negotieeren, dat dan uit die middelen allengs weer afgelost zou kunnen worden. Amsterdam, dat daarin meest geinteresseerd is, en andere steden hebben geconsenteerd; wij wachten op naderen last van UE. of van den Oudraad.

Klacht van Rotterdam over die van Dordrecht[2]). Bericht daarover ingewacht.

6 Mei 1651.

Verschillende nominatiën en verkiezingen. — „De Ambassadeurs van de Republycque van Engelandt[3]) seggen van 't Parlement ordre ontfangen te hebben, ende dienvolgende precise genootsaeckt te sijn derwaerts te vertrecken; toonen haer misnoecht dat niet vigoureus genoech is geprocedeert geweest tegens den Prince Eduardt, die Haer Excellenciën hadde bespot ende geaffronteert. Ondertusschen is by Haer Edel Groot Mog. een brieff en poste affgesonden naer d' Heer Schaep[4]), omme, is 't doenlijck, contrarie commandement te procureren." ... Aangaande het verhoogen der convooien[5]) den last van den Oudraad trouw vervuld en uitstel bewerkt, „dan mercken soodaenige animositeyt in de leden ende yver om de zeesaecken te releveren, dat wy wel connen bevroeden in onsen weerwille te sullen worden geconcludeert." Zullen dan laten aanteekenen. — De zaak van den Ontvanger Hoogeveen nog altijd onafgedaan. — Grief van Rotterdam tegen Dordrecht[6]).

20 Mei 1651.

Gisteren in de zaak der verhooging van de convooien, niettegenstaande met Dordrecht ook Rotterdam en Alk-

---

1) Resolutiën Holland, 3 Mei 1651 (p. 217).
2) Resolutiën Holland, 28 April 1651 (p. 207, 208).
3) Resolutiën Holland, 28 en 29 April, 1, 2, 3 en 4 Mei 1651 (p. 206, 209, 213—217, 220—222).
4) Gerrit Schaep Pietersz., die Holland bij het Parlement vertegenwoordigde. (N. v. d. U.)
5) Resolutiën Holland, 5, 6 Mei 1651 (p. 223, 224).
6) Resolutiën Holland, 3 Mei 1651 (p. 220).

maar er tegen ijverden, conclusie genomen [1]). De leden boos dat Dordrecht twee zoo ongelijksoortige zaken (gelijk zij zeggen) gecombineerd heeft [2]). — Verleden Zaterdag commissie gegeven aan, en eed afgenomen van de commandanten der Generaliteit, vroeger alleen in eed van Zijne Hoogheid. — De Engelsche gezanten mogen nog een bepaalden tijd blijven. — Morgen wordt door een commissie van de Gecommitteerde Raden aan het volk van de garde in de Koekamp de eed van trouw aan Haar Edel Groot Mog. afgenomen.

17 Juni 1651.

Cats over de Redenen en Motieven [3]). Dien eigen nadenmiddag gelezen [4]). Die van de Ridderschap en van Leiden hadden geadviseerd, „dat 't voorschreven geschrift hadde behooren geseponeert te worden." Verdere deliberatiën daarover [5]).

17 Juni 1651. (Evenals de vorige brief).

„.... De provinciën van Hollandt, Zeelandt ende Utrecht hebben haer op de Engelsche onderhandelingen verclaert conform de 36 articulen, daervan in den Oudtraede aldaer jongstmael rapport is gedaen, met eenige cleyne remarcques ofte illucidatiën, niet van substantie sijnde. Vrieslandt heeft mede toegestaen dat de conferentie met de Ambassadeurs wederomme haeren voortganck neme. Overijssel heeft de voorschreven articulen aengenomen op 't behaegen van haer Heeren Principaelen: sulx dat te verhopen staet, dat in 't eerst van de toecomende weecke, sijnde de presidentie-beurte van Hollandt, op dit werck

1) Resolutiën Holland, 19 en 23 Mei 1651 (p. 252, 260, 261).
2) Resolutiën Holland, 17 Mei en 29 Juni 1651 (p. 249, 324).
3) Het bekende geschrift, door Willem II ingediend ter verdediging van zijn gedrag in 1650, maar destijds door de Staten ongelezen ter zijde gelegd (N. v. d. U.)
4) Resolutiën Holland, 15 Juni 1651 (p. 289, 292).
5) Resolutiën Holland, 16 en 17 Juni 1651 (p. 293, 295).

sal connen worden geconcludeert, ende d'onderhandelinge wederomme voortganck nemen.

Op d'extensie van seeckere brieven van remissie, voor de eerste maele by de vergaederinge van Hollandt geaccordeert [1]), is geremarqueert dat in deselve, volgens 't ordinaris formulier, op verscheyde plaetsen wiert gebruyckt de woorden van Hooge Overicheyt..... ende, alsoo de Heeren Staten daerinne selfs spreeckende, de voorschreven woorden souden schynen noch van een andere Hooge Overicheyt als van de Souverainiteyt van Hollandt verstaen te moeten worden: soo is goedtgevonden 't selve in 't toecomende te dresseren, ende niet anders te stellen als Wy ende Ons. Ende is by deselve occasie mede gemoveert dat, soo 't Hoff Provinciael van Hollandt in sententiën, als de Caemer van Reeckeninge ende andere Collegiën in verscheyden acten sijn gebruyckende de woorden van Hooge Overicheyt ende Graefflijckheyt van Hollandt etc., die gesustineert wierden op dese jegenwoordige constitutie van regeringe niet wel te passen; oock dienvolgende geresolveert dat daerover een besoigne soude worden aengestelt, off deselve woorden voortaen meer, ofte hoe en waer, sullen worden gebruyckt."

Rotterdam heeft een conferentie met Dordrecht over 't stapelrecht gevraagd. De Heeren van Dordrecht, daartoe gemachtigd, worden dus hier verwacht.

Over de instructie van den Raadpensionaris besoigne; op het ontslag van Cats nog geen besluit.

„De provinciën van Vrieslandt mitsgaders die van Stadt ende Lande hebben haer eyntelijck gisteren mede op 't bewuste advis conciliatoir verclaert, naedat de provincie van Overijssel haer dienaengaende met de voorsittende provinciën in 't geheel hadde geconformeert, ende hebben beyde de voorschreven provinciën eenige cleyne remarques daerop schriftelijck overgelevert, niet sijnde van substantie, ende meest slaende op 't ampt van den Stadthouder. Doch is desonaengesien op de voorschreven saecke met de appendentiën van dien noch ten selven daege, conform 't voor-

---

1) Resolutiën Holland, 13 en 14 Juni 1651 (p. 283—284, 288—289).

schreven advis, conclusie genomen, ende van daege geresumeert, in voegen dat jegenwoordich deur Godes genaedigen zegen ten eynde is gebracht al 't gene waeromme eygentlijck de Groote Vergaederinge beschreven is geweest."

Zaak van Ontvanger Hoogeveen niet gevorderd.

24 Juni 1651.

De Princes van Oranje vraagt weer van de Staten Generaal het pensioen van 40.000 gl. [1]). Verscheiden leden van de vergadering van Holland, die vroeger gelast waren een pensioen van 20.000 gl. toe te staan, maken nu zwarigheid, om de veranderde omstandigheden en om de schaarschheid der financiën. Wij wachten nadere bevelen, hoewel wij de redenen van de difficulteerende leden billijken, en vooral in het oog houden „dat de provincie jegenwoordich aen het faveur van gemelte Princesse niet sooveel en is gelegen, dat 't selve soo dier soude worden gecocht."

„De provinciën van Vrieslandt ende Stadt ende Lande sijn eyntlijck mede gedisponeert omme haer absolutelijck ende sonder eenige conditie te conformeren met het bewuste advis conciliatoir, sulx dat jegenwoordich de resolutie op 't geven van de patenten ende 't gunt daeraen dependeert volcomentlijck met eenpaericheyt van stemmen genomen is. Ende sijn oock, in crachte van deselve resolutie, d'ordinaris gedeputeerden ter Generaliteyt albereydts beëedicht op d'instructie, op 't geven van patenten geformeert." Het formulier van den krijgseed, in 't Fransch en Engelsch vertaald, zal aan een ieder, die hem aflegt, meegegeven worden.

De 36 artikels zijn ook met algemeene stemmen aangenomen, die van Gelderland uitgezonderd, welks afgevaardigden echter hebben aangezien; zij zijn heden morgen aan Hare Excellenciën overgeleverd.

De instructie van den Raadpensionaris door de commissie herzien en in behandeling, nog niet vastgesteld.

---

1) Resolutiën Holland, 17 en 23 Juni 1651 (p. 296, 308—309).

„Alsoo in de conferentie conciliatoir nu eenige sessiën is gebesoigneert, omme iets vast te stellen op 't beslechten van de geschillen, die tusschen de provinciën souden mogen ontstaen, ende dat tot dien eynde verscheyden voorslaegen, eenigermaten van den anderen discreperende, gedaen sijn, soo is dese nevensgaende voorslach van de gedeputeerden van Hollandt by de andere provinciën copyelijck overgenomen [1])." Wat denken de heeren van Dordrecht er van?

Geruchten van verschil tusschen Brandenburg en Neuburg. Raad van State uitgenoodigd te adviseeren of de grenzen niet verzorgd dienen. Alles geschiedt in dezen volgens de nieuw beraamde orde van zaken.

1 Juli 1651.

Aanschrijving aan de officieren, op repartitie van Holland, die in 1650 voor Amsterdam zijn geweest, om hun patenten op te zenden, ten einde te zien van wien zij geschreven waren. Eenige reeds ingekomen, andere gewacht. — Eenige troepen naar de grenzen op patenten, volgens het nieuw model. Zullen gedrukt en gezegeld in voorraad gehouden worden, om de tijdroovende moeite van het schrijven te voorkomen. — Het krijgsvolk legt successivelijk den voorgeschreven eed af.

„D'Ambassadeurs van de Republycque van Engelandt hebben op gisteren haere laetste audientie op de Groote Zaele gehadt, ende sijn op huyden vertrocken, alles echter met goedt contentement, alsoo men met deselve op de difficylste poincten al eens was geworden; ende schijnt haer vertreck alleenlijck daerop gefondeert te sijn, dat deselve alhier alliancie hebbende comen aenbieden, oordeelen voor de reputatie van haer Republycque noodich te wesen, dat deselve alliancie in Engelandt worde voltrocken, ende sulx dat vanwegen desen Staet oock voor de werelt worde getoont, dat aen dese zyde mede de vrundschap van de hoochgemelte Republycque wordt aengesocht. Ondertusschen sijn met deselve noch eenige

1) Resolutiën Holland, 23 Juni 1651 (p. 309).

conferentiën gehouden; ende alsoo geen contentement conden nemen met den innehoude van de bewuste 36 articulen, van dese zyde aen Haere Excellenciën gepresenteert, soo is noch naerder representatie gedaen, tot voldoeninge van derselver 7 laetstovergeleverde articulen ofte propositiën, dat men van dese zyde soude accorderen het 1e, 2e, 3e, 4e ende 5e articul van 't tractaet van Entrecours van den jare 1495; dan echter seggende preciselijck aen haeren last van weder te keeren gebonden te sijn, heeft niet vorders daerop connen gedaen worden."

8 Juli 1651.

Om mediatie aan te bieden, en tevens oog in 't zeil te houden, commissie naar het land van Gulik. Nog andere maatregelen van voorzorg. Misnoegd op Maurits van Nassau, die naar Brussel getrokken is op bevel van den Keurvorst van Brandenburg. Opontboden naar Den Haag. — Naar aanleiding der Redenen en Motieven besloten een Deductie te schrijven, en verzoek aan de vroedschappen, waarvan de gevangen Heeren gemachtigd waren, te melden in hoever deze hun last te buiten waren gegaan enz. — Instructie van den Raad van State gecorrigeerd, door sommige provinciën overgenomen, nog geen besluit gevallen.

15 Juli 1651.

Uit het rapport der teruggekeerde gedeputeerden zeker al vernomen wat er ten opzichte van den Heer van Sommelsdijk is voorgevallen. Zijn verhaal van hetgeen tusschen hem, Zijne Hoogheid en Graaf Willem is besproken. Zijn verdediging. De deductie, door de commissie ingediend, overgenomen. — Geschil tusschen de regenten in Den Briel gerezen [1]), door een deputatie uit Haar Edel Groot Mog. bijgelegd. — Besloten nevens Joachimi twee extra-ordinaris gezanten naar Engeland te zenden; de instructie nog niet in overweging.

Wij hebben vandaag gedifficulteerd tegen de negotiatie

---

1) Resolutiën Holland, 12 en 14 Juli 1651 (p. 367, 372).

tot subsidie van de Admiraliteit van Rotterdam, maar wij zijn daarop hevig aangevallen, als wilden wij aan de zaak van de recepissen (van Ontvanger Hoogeveen) geheel ongelijksoortige zaken verbinden. Daarom moeten volhouden dat de principalen ongeraden achten in vredestijd te negotieeren, en bevinden dat het kantoor van Dordrecht geen nieuwe leening lijden kan. — Zullen overeenkomstig den gegeven last [1]), als niets in den weg komt, naar Dordrecht keeren.

23 Juli 1651.

Zeker van de gedeputeerden gehoord wat er al zoo gebeurd is: evenwel zich verplicht geacht de hoofdzaak over te schrijven. — Instructie Chambre-mipartie vastgesteld, met toestemming zelfs van Zeeland. — Ontslag aan den Raadpensionaris verleend, doch nog geen opvolger. — Concept op het redres van de monstering.

„Op 't beslechten van geschillen, die tusschen de provinciën souden mogen ontstaen, sijn verscheyden concepten geformeert, ende is de saecke nu gebracht in soodaenige poincten, dat niet anders can vertrouwen off daerop sal mede met eenpaericheyt in corten connen werden geconcludeert."

Op voorstel van Friesland concept van amnestie door commissarissen ontworpen, copie hierbij, „daerinne ick vertrouwe dat UEd. ende de regeringe aldaer geen quaedt genoegen sal scheppen, insonderheyt ten opsichte van de clausulen, in 't eynde van dien begrepen, dewelcke mijns oordeels condemneren alle de proceduyren, in den jaere 1650 jegens Hollandt aengewendt, ende ter contrarie justificeren alle 't gene by de provincie van Hollandt is gedaen, in voegen dat by sooverre deselve acte by de andere provinciën can worden geëmplecteert, ick geen scrupule sal maecken deselve in de vergaederinge van Hollandt vanwegen Dordrecht mede toe te staen, ten

---

1) Aan de gedeputeerden van Dordrecht ter Statenvergadering was geschreven (volgens resolutie van den Oudraad van 20 Juli 1651) „omme aensiens brieffs thuys te commen, mits de heroerten onder de gilden."

ware contrarie ordre mochte ontfangen [1])." De zaak van Sommelsdijck aan de justitie aanbevolen; de amnestie zou hem waarschijnlijk beveiligen.

De correspondentie rust een maand. Intusschen deed De Witt den eed als schutter „in 't St. Joris Doelen, op de maeltijdt van de voorschreven schutterye, den 3den Augustus 1651", zooals hij met zijn handteekening bevestigt. — Over de beroerten, in dezen tusschentijd in Dordrecht voorgevallen, zijn slechts enkele gedrukte resolutiën der Staten van Holland [2]) in dit deel ingelascht.

20 Augustus 1651 [3]).

„Uyt d'Heeren gedeputeerden, gisteren van hier vertrocken, sal UE. hebben verstaen hoedaenich de saecken haer schickten tot een besluyt van de Groote Vergaederinge: zijnde oock deselve in dier voegen uutgevallen [4]) dat den Heere van Sommelsdijck vrywillichlijck heeft aengenomen sich te absenteren van de vergaederinge van Hollandt, ter tyden ende wylen toe anders met contentement van deselve vergaederinge sal connen worden goedtgevonden; welcke verclaeringe geaccepteert zijnde, is vanwege de provincie van Hollandt mede gecondescendeert in 't concept van amnestie, voor desen by gedeputeerden van de Generaliteyt op 't papier gebracht...., zijnde daerop met contentement van alle de provinciën gesloten de besoignes van de Groote Vergaederinge van Haer Hoog Mog. ende geresolveert dat op Maendach een danck-predicatie in de

---

1) Vgl. Archives, 2de série, V, p. 46. Resolutiën Holland, 21 Juli 1651 (p. 406).

2) Resolutiën Holland, 28 Juli, 9, 11, 14 en 23 Augustus 1651 (p. 416, 417, 420, 421, 425—428, 434, 454, 462).

3) Van dezen brief, en van de meeste volgende, werd ook afschrift gezonden aan Haersolte (Overijsel), Huybert (Zeeland), Singendonck (Gelderland).

4) Archives, 2de série, V p. 48 vlg. Resolutiën Holland, 19 Augustus 1651 (p. 446—447).

Groote Zaele sal worden gedaen, ende vervolgens een generaele danckdach door alle de provinciën uutgeschreven jegens Woensdach toecomende ende drie weecken."

Den 23sten Augustus gingen Haar Edel Groot Mog. uiteen. Van 19 September tot 6 October vergaderden zij weder; uit dien tijd is geen brief van De Witt aan den burgemeester over: misschien was hij wel te Dordrecht gebleven.

24 November 1651.

Wij hebben alhier op Woensdag voorleden (22 November) „de meeste leden van de vergaederinge by den anderen gevonden, ende is ten selven daege van de besoignes aenvanck gemaeckt." Voor de Engelsche ambassade alles gereed, als de heeren zelf maar klaar zijn. — Zaak van Cuylenburch [1]) nog niet rijp voor behandeling in de Staten; zal nog geconfronteerd worden.

2 December 1651.

„D' Heeren Ambassadeurs, naer Engelandt gedestineert, sijn noch niet vertrocken, alsoo weer ende wint niet en heeft gedient. Ondertusschen voorgevallen sijnde dat uut crachte van represaliën, by die van 't Parlement jegens de

---

1) Bedoeld wordt het onderzoek naar de corruptie van verschillende leden der Staten Generaal en van den Raad van State, gebleken uit de papieren van den solliciteur Willem Cuylenburch, waarover Fruin op verschillende plaatsen van zijne aanteekeningen (in de inleiding op dit deel door mij onder den naam „Varia" beschreven) een en ander mededeelt. Men kan — volgens de daar gegeven aanwijzingen — deze zaak leeren kennen uit Resolutiën Holland 20, 29 en 30 September, 4 en 6 October 1651 (p. 471, 492, 497, 513, 527), 23 en 24 Januari, 1 en 7 Februari 1652 (p. 34, 42, 48), maar vooral uit Secr. Resolutiën Holland (ms. R. A. Den Haag) 24, 25, 26, 27, 31 Januari en 1, 2, 3, 5 Februari 1652; achter de Secr. Resolutie van 3 Februari 1652 is het uitvoerig rapport van de commissie van onderzoek opgenomen. Vgl. verder Archives, 2de série, V p. 60, 62, 64, 71; Bibl. Pamfl. (Tiele) No. 4089—4092 en Catal. Pamfl. (Knuttel) No. 7291—7296. (N. v. d. U.)

Franschen verleent, seeckere twee Hollantsche schepen by een Engelschen commissie-vaerder waren aengehaelt, onder pretext van dat daerinne waeren Fransche goederen, ende in Engelandt souden sijn opgebracht geweest, ten ware den vice-admirael Jan Evertsz. deselve hadde ontset, soo is den voorgemelten Heeren Ambassadeurs mede in last gegeven te procureren soodaenige ordres ende reglementen van Hoochgemelt Parlement, dat soodaenige represaliën in 't toecomende tot naedeel van desen Staet ofte d'ingesetenen van dien niet meer en werden geëxtendeert." Daar sommigen van oordeel zijn dat er meer schepen in de Naauwe zee gehouden moesten worden, zijn de Admiraliteiten beschreven om daarop te adviseeren. — Fiscaal Boy vraagt commissie van Holland, gelijk hij er reeds een van Zeeland had. Quaestie over zijn tractement en verhoogde toelage.

16 December 1651.

Wind nog altijd ongunstig voor de Ambassadeurs. — Aan Rotterdam een zevende predikant toegestaan [1]). — Nog eens de recepissen Hoogeveen. — „Het versoeck soo van de jegenwoordige als van de gewesene Raedtpensionaris omme een plaetse in de Reeckencamer [2]), alsmede omme te vergeven de vacante plaetse van den Heer van Benthuysen, is wederomme in propositie geweest, doch vermits eenige leden noch ongereet waeren, uutgestelt tot in de toecomende weecke."

14 Januari 1652.

Geinformeerd naar het gebeurde met het krijgsvolk voor Rotterdam: „zijnde sulx dat op den 25sten December ll. niet door eenige publycque advertentie, maer alleenlijck

---

1) Resolutiën Holland, 12 December 1651 (p. 602).

2) Vgl. Archives, V, 2de série, p. 63. Resolutiën Holland, 20 Mei, 23 Augustus, 2 October, 5 December, 8 December, 20 December 1651 (p. 256, 457, 504, 587, 591, 616), 19 Januari, 7 Februari 1652 (p. 32, 52). Historisch Genootschap Kronijk XV. p. 147, 148.

by eenige Heeren in 't particulier ter Generaliteyt bekent gemaeckt is, dat er waerschijnlycke tydingen waeren dat voor de stadt van Rotterdam ofte daeromtrent op de Maese aengecomen souden sijn eenige considerable troupes, ten dienste van uutheemschen geworven; ende is daerop aenstondts aen 't collegie ter Admiraliteyt tot Rotterdam geordonneert het vorder transport van de voornoemde troupes in alle manieren, 't zy met affneminge van roer ende zeylen van de schepen, daermede deselve waeren aengecomen, ofte andersins te beletten, oock geen overschepinge te gedoogen, ende Haer Hoog Mog. ten spoedichsten te berichten 't gene dienaengaende tot derselver kennisse mochte sijn gecomen, ofte 't gene sy dienaengaende souden connen vernemen. 't Welck gedaen zijnde ende 't gerequireerde bericht becomen wesende, hebben Haer Hoog Mog. aenstondts beschreven den persoon van Maerten van Juchem, commandant, mitsgaders van Willem Copes, major tot Wesel, die geseyt wierden sich met de wervinge ende affschepinge der voorgeroerde troupes te hebben bemoeyt; oock d'Heeren gedeputeerden van Hollandt versocht, ten eynde deselve souden gelieven ordre te stellen dat in verseeckeringe mochte worden gestelt den Collonel, over de voorschreven troupes commanderende, met naeme Van Ziel; 't welck oock aenstondts door de Heeren Gecommitteerde Raden is geschiedt, ende van gelycken ordre gegeven aen den Officier van Rotterdam omme den luytenant-collonel ende den major van de voorschreven troupes mede in verseeckeringe te stellen; ende sijn deselve beyde door een gedeelte van de guarde, tot dien eynde naer Rotterdam gesonden, alhier in Den Haege gebracht, wordende alle drie de voornoemde officieren in de Casteleynye door eenige soldaten van de voorschreven garde bewaert als gevangenen ofte gedetineerden van de Heeren Staten van Hollandt, ten opsichte by hen luyden immediatelijck tegens Haer Edel Groot Mog. is gepecceert, daerdoor dat deselve haer niet en hebben ontsien met gewaepende mannen te comen binnen het territoir van Haer Edel Groot Mog., sonder derselver consent, ende dat oock binnen de provincie van Hollandt geapprehendeert sijn geworden. Edoch wat belangt de

persoon van Maerten van Juchem is deselve, alhier op 't voorschreven aenschryvens van Haer Hoog Mog. gecomen sijnde, mede door de Heeren Gecommitteerde Raden wel in voorseeckeringe gedaen stellen, doch niet anders dan met intentie omme aen de Heeren Staten Generael overgelevert ofte in den naem van Haer Hoog Mog. bewaert te werden; ende is de judicature van deselve, mitsgaeders van voornoemde major Copes, gelaeten aen den Raedt van State, volgens derselver instructie.

Daer was mede pertinente ordre gestelt om de troupes wederomme naer bovene, de riviere op, te voeren; dan vermits deselve al waeren gedissipeert, is 't selve niet ter executie gestelt."

Commissie benoemd om de zaak verder te onderzoeken en te overleggen wat voor het toekomende tot grooter securiteit te doen.

Brieven van de Ambassadeurs uit Engeland: hun propositie aan het Parlement.

16 Januari 1652.

Verzoek van het Hof aan die van Dordrecht aangaande het sterfhuis en de kinderen van Sebastiaan Francken [1]).

19 Januari 1652.

Zekere advertentie dat er in Zeeland Lotharingsche officieren en soldaten zijn aangekomen, en een schip van Oostende, te Middelburg, met buskruit etc. Het voorgeven is dat een en ander naar Ierland bestemd was. Het is echter vreemd, dat een schip, van Oostende naar Ierland bestemd, Middelburg zou aandoen. En de samenkomst van deze gebeurtenis met het verschijnen van krijgsvolk voor Rotterdam is ook opmerkelijk. „De speculatiën van

1) Sebastiaan Francken, bij zijn leven raadsheer in het Hof van Holland, liet wat men destijds noemde een „beslommerden" boedel na, dien de erfgenamen aanvankelijk alleen onder beneficie van inventaris wilden aanvaarden; tot de crediteuren behoorde ook de stad Dordrecht. Om de reputatie van den overleden collega te sparen, bemoeide het Hof zich ondershands met de zaak en wist een proces te voorkomen. (N. v. d. U.)

sommigen sijn, dat het voorschreven werck aengeleydt soude sijn omme een misintelligentie tusschen desen Staet ende 't Parlement van de Republycque van Engelandt te stellen."

Gehaspel met Spanje. Troepen zoo dicht bij Maastricht, dat de Rijngraaf er op geschoten heeft. Andere soortgelijke feiten. Voor de chambre-mipartie niet veel meer dan de residentie te bepalen: al het overige in orde; verder benoeming der leden.

Concept-placaat tegen eigendunkelijke wervingen.

Voortdurend klachten over het aanhalen van Hollandsche schepen door Engelsche commissievaarders. Zeer verlangend te weten of die commissievaarders alleen tot represaille tegen Franschen of ook tegen Nederlanders gemachtigd zijn. Het laatste niet te gelooven „dewyle aen de regieringe alhier noyt doleantiën ofte versoecken om reparatie over geledene schade by eenige Engelschen sijn gedaen, over welckers weygeringe men soude connen oordeelen alsulcke brieven van represaliën verleent te zijn, ende dat nochtans geene represaliën anders dan propter denegatam justitiam, als met groot ongelijck ende notoire hostiliteyt uytgegeven connen worden." Ook groot verlangen naar de onderhandeling in Engeland, waaraan „voor een groot gedeelte den welvaert van den Lande gelegen is [1])."

26 Januari 1652.

Lange brief over de zaak van Cuylenburch, die echter, na de Secreete Resolutiën Holland, niets nieuws oplevert.

29 Januari 1652.

(Aen den Heere Singendonck [2]), Aen den Heere Joncheer Rabo Schele).

Zaak van Cuylenborch. — „De negotiatie met Engelandt en neemt soodaenich progres niet, als wel was te

---

1) Het schijnt dat enkele gedeelten van dezen brief niet voor den burgemeester van Dordrecht, maar voor een der gezanten in Engeland, Cats of Schaep, bestemd zijn.

2) Aan het hoofd van den brief aan Schele (verschillend van den aan-

wenschen. Dan echter is, in de laetste brieven, by de Ambassadeurs overgeschreven dat de executie van represailles, die voor desen jegens de ingesetenen van den Staet waeren verleent, sal worden opgehouden, totdat een naerder voet daerop gevonden sal zijn, ende zijn aen deselve gegeven derthien commissarissen uut den Raede van State, om daermede te tracteren, daeronder mede is den Generael Cromwell ende andere Heeren, die geseyt worden tot desen Staet wel geaffectionneert te sijn."

3 Februari 1652.

Sterfhuis van Sebastiaan Francken. — Rapport der commissarissen in de zaak van den Ontvanger Hoogeveen. — Varia van geen belang.

24 Februari 1652.

Vergadering nog niet voltallig, delibereert nog over geen gewichtige zaken. Hierbij copie der jongste brieven uit Engeland.

27 Februari 1652.

De vergadering compleet zijnde, is de resolutie tot beveiliging der zee heden genomen [1]). De kosten van deze toerustingen gaan de vroegere berekening verre te boven, waarom de leden algemeen van gevoelen zijn dat het veilgeld niet slechts van de inkomende en uitgaande goederen ter zee', maar ook te land geheven moet worden. „Allegerende daertoe seer considerable redenen, ende naementlijck dat in desen eygentlijck de deliberatie niet en is omme te beschermen ofte beneficieren de negotie ter zee, maer over de beschermínge ende behoudenisse van ons gansche vaederlandt, ende dat oversulx alles

---

hef aan Singendonck) staat dat deze dient „omme alsoo een aenvanck te maecken van goede correspondentie tusschen UE. ende my." Vgl. ook hiervóór, p. 23, noot 3, en hierna, p. 62.

1) Resolutiën Holland, 27 Februari 1652 (p. 71).

daertoe sal moeten contribueren wat eenichsins belast sal connen werden, niet alleenlijck de commercie alomme, maer dat oock selfs op vordere middelen, raeckende de vaste goederen ende capitaelen, sal moeten worden gedacht. Dat daerenboven de fleur van de commercie langs de revieren ende te lande evidentelijck is dependerende van den welstant der negotie ter zee, ende dat dese geruineert zijnde, d'andere oock nootsaeckelijck moet comen te vervallen; ende dat oversulx de commercie langs de revieren ende te lande de voorschreven belastinge, als streckende tot behoudenisse van deselve, noodtsaeckelijck mede sal moeten draegen. Dat wyders de revieren voor dato van de laetste lijste, jegenwoordich in practycque sijnde, selfs ten tyde van den twaelffjaerigen trèves, in meest alle de speciën hooger, ende in geene laeger, sijn beswaert geweest als de zee: daer nochtans de zee ende revieren op de voorschreven jongste lijste in alle speciën esgalijck worden belast, ende dat sulx de revieren daerdoor merckelycken sijn verlicht geworden; daerby dan noch comt dat, de convoyen onlangs een derde part zijnde verhoocht, de revieren van deselve verhooging zijn geëximeert gebleven, ende dat mitsdien deselve revieren de voorschreven belastinge van 't veylgeldt wel connen draegen. Zijnde daertoe noch gemoveert een andere reden, die meest wordt geurgeert: te weten dat, by sooverre de goederen, comende langs de revieren ende te lande, exempt mochten blyven van de voorgeroerde, nieuw op te stellen belastinge, alle de zyde laeckenen, concenille ende andere fyne waeren, comende uut Italiën ende sijnde van groote waerdye, omme te ontgaen deselve belastinge, ofte t'eenemale te lande souden comen ende langs de revieren, ofte, dat erger soude sijn, ende meerder wordt geapprehendeert, ter zee comende souden aendoen de haevenen van Vlaenderen ofte Vranckrijck, naest aen dese landen gelegen, ende aldaer gelost zijnde voorts te lande ende langs de binnenwaeteren in 't landt souden worden gebracht, waerdoor dan den Staet niet alleenlijck soodaenige merckelycke incompsten, als ten reguarde van de groote waerdye van de voorgemelte waeren souden worden getrocken, soude comen te missen, maer oock de schip-

vaert, daerby desen Staet genoechsaem moet subsisteren, meer ende meer soude comen te vervallen. Bovendien alsoo uut het voorschreven middel, als 't selve al generaelijck in dier voegen soude ingewillicht worden, gelijck geseyt is, noch op verre nae niet en sal connen worden vervallen 't gunt tot soedaenige esquipage, als men oordeelt te moeten worden gedaen, is gerequireert, soo is 't concept dat mede opgestelt soude worden een lastgelt, begroot op een gulden per last van de incomende ende op een halve gulden per last van de uutvaerende schepen; ende omme te meerder te faciliteren den voorschreven generaelen opheff van 't veylgelt, soo op de revieren ende te lande als ter zee, soo wordt voorgeslagen dat het opgemelte lastgeldt alleenlijck soude worden geheven op de schepen, gaende ende comende ter zee." Ongelast op beide punten, lastgeld en veilgeld, zenden wij dezen per expressen om de intentie van de principalen te vernemen: ten spoedigste, om niet beschuldigd te worden van een zaak van zoo groot belang geretardeerd te hebben.

2 Maart 1652.

Volgens last van de Heeren uitgewerkt de resolutie omtrent de tollen [1]). Toegestemd in het heffen van het veilgeld, en meegewerkt tot het nemen der daarmee verbonden resolutiën. De Heeren van Zeeland zijn gelast in alles toe te stemmen wat tot beveiliging der zee wordt voorgeslagen. — De meeste leden van Holland vereenigen zich met het voorstel om nog 100 schepen in zee te brengen. Hoe daarin te handelen vanwege Dordrecht. — Op het lastgeld nog geen conclusie gevallen.

6 Maart 1652.

Aan de steden van de Maze is overgelaten op de Directie ten harent de noodige ordre te stellen. Hierbij een con-

---

1) Resolutiën Holland, 1 Maart 1652 (p. 80).

cept, door de gedeputeerden van Dordrecht, Delft, Rotterdam, Schiedam en Den Briel ontworpen, met de acten van autorisatie en indemniteit, die er bij hooren [1]). Hiervan bij dezen copiën aan de principalen ter approbatie. Haast bij de zaak: „hebbende mede goedtgedacht deselve Heeren principalen in serieuse recommandatie te geven dat tot de aen te stellen Directeurs mochten worden genomen personen buyten de regieringe, alsoo 't selve is de gemeene inclinatie van alle de leden van de vergaderinge, ende oversulx soo aen deselve, alsmede, soo geoordeelt wordt, aen de gemeente meerder contentement sal geven. Weshalven wy UEd. in bedencken stellen off niet tot de voorschreven functie vanwegen de stadt Dordrecht soude mogen worden geëmployeert Sr Jacob Trip de Jonge, als oordeelende denselven daertoe bequaem, ende in deselve materie wel ervaren te zijn."

8 Maart 1652.

Resolutiën door de Staten genomen op de beveiliging der zee. Heden middag in een bijzondere bijeenkomst door de Staten Generaal de resolutie genomen belangende de „forme van directie", het collecteeren van het veilgeld enz. — Uitgewerkt dat bij de Staten Generaal soortgelijke afkondiging betrekkelijk de tollen gedaan wordt, als waartoe Holland reeds was overgegaan. — Ook goede inclinatie tot het afschaffen van de recherche en van het licent, te Maastricht geheven: aan commissarissen om advies toegewezen.

9 Maart 1652 werd Koenraad Ruijsch burgemeester. Over dezen zie Brieven aan De Witt [2]): brief van Jacob de Witt d.d. 6 Augustus 1653.

---

1) Resolutiën Holland, 27 Maart 1652 (p. 142—144).

2) Met *Brieven aan De Witt* worden steeds bedoeld Fruin's later uit te geven excerpten uit de brieven aan den raadpensionaris, met *Brieven* de in het begin der 18e eeuw gedrukte verzameling brieven van en aan De Witt. (N. v. d. U.)

13 Maart 1652.

Veel te besoigneeren over de equipage der 50 directieschepen, en der 100, die men door de Admiraliteiten, naar de oude proportie, wil laten uitrusten. — Oproerige preek van (den Haagschen predikant) Ds. Stermont [1]), „waerin vermengt heeft veele saecken van policie, ‚taxerende de regieringe ten deele over 't maecken van den vrede met seer haetelycke termen, ende insonderheyt mede van ondanckbaerheyt tegens 't huys van Oranje ende de posteriteyt van dien." Wat omtrent hem besloten.

„Wyders in deliberatie gebracht sijnde [2]) het uutschryven van een algemeenen vast- ende bededach, is by deselve occasie goedtgevonden ende verstaen dat het formulier van de gebeden, in de publycke kercken wordende gedaen, voor sooveel belangt het bidden voor de Hooge Regieringe, daerinne vele excessen by eenige predicanten worden gepleecht, door commissarissen van de vergaederinge soodaenich sal worden gereguleert ende op 't papier gestelt als naer behooren, met meyninge dat alle predicanten binnen de provincie van Hollandt ende Westvrieslandt haer daeraen sullen hebben te reguleren." Zaken van de Directie: tegen Donderdag den 14^en^, tegen 11 ure 's morgens, vergadering te Rotterdam van de Directeurs der vijf steden; verzoeken communicatie aan Jacob Trip.

16 Maart 1652.

IJver van Amsterdam in het toerusten. Voorleden Woensdag de nominatie ingediend, waaruit de Staten van Holland de kapiteinen zullen kiezen. Maken zich sterk hun schepen binnen 10 à 12 dagen gereed te hebben. Als die aan de Maze maar even ijverig zijn. Ook druk bezig om de 100 schepen klaar te maken. Gecommit-

---

1) Resolutiën Holland, 11 en 27 Maart 1652 (p. 100, 141). Aitzema III, p. 741 - 2. Schijnt bedoeld de preek, gedrukt in den bundel „Geloutert Silver, in verscheydene predicatiën voorgestelt. Amsterdam. 1666." I bl. 173 vlg.

2) Resolutiën Holland, 12 Maart 1652 (p. 105).

teerden van Haar Edel Groot Mog. druk bezig met het vinden der quote van Holland in de geconsenteerde twee millioen. — Haar Edel Groot Mog. hebben ook aan de West Indische Compagnie toegestaan de quoten van Holland, Zeeland en Stad en Lande in de bewuste 310.000 gl. voor Brazilië te besteden, hoewel de quoten der andere provinciën nog niet opgebracht zijn. Langer uitstel onmogelijk.

23 Maart 1652.

Eindelijk het rapport in zake den Ontvanger Hoogeveen in behandeling [1]). Niet naar den zin van Dordrecht: ijverig gedebatteerd, maar te vergeefs. Nog doen wat gedaan kan worden. — Conclusie op het lastgeld, met gedeeltelijke vrijstelling van enkele vaarten. — Formulier omtrent het bidden [2]). Nog geen besluit er op gevallen. — (Schout bij nacht) Cats naar de Middellandsche zee; Tromp blijft om over de extrs. vloot te commandeeren.

Hierbij het concept-formulier:

„Wy bidden u voor de Staten van de Vereenichde Nederlantsche provinciën in 't generael, met den Raede van State derselver landen, ende voornaementlijck voor de Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, de souveraine regieringe deser provincie, mitsgaders derselver Gecommitteerde Raeden, voor de Hoven van Justitie [3]) ende de Magistraet deser stad, den Schout, Borgemeesteren [4]), ende alle andere Regeerders van deselve. Wy bidden u voorts voor alle anderen, die het u belieft heeft in eenige hoocheyt te stellen, voor de Coningen, Republycquen, Staten, Princen, Fursten ende Heeren, die met desen Staet in alliancie ofte vruntschap staen,

---

1) Resolutiën Holland, 22 Maart 1652 (p. 130—132).

2) Resolutiën Holland, 21 en 28 Maart 1652 (p. 128, 147).

3) In 's Gravenhage hierbij te voegen: „de Heeren van de Reeckeninge."

4) Hier in te voegen: Vroetschappen, Schepenen etc.," in de steden daar zulks gebruikelijk mocht zijn.

ofte denselven mitsgaeders de waere Christelycke Gereformeerde Religie toegedaen zijn."

Den 2den April besloot de Oudraad dat de gedeputeerden „alle mogelycke debvoiren sullen aenwenden; ten eynde 't voorgeroerde concept by resolutie van Haer Edel Groot Mog. mach worden becrachticht."

3 April 1652.

Gisteren aangekomen. Druk aan het examineeren van de brieven, uit Engeland gekomen. Etc.

20 April 1652.

Zal het verzoek van Vervoorn [1]), volgens den gegeven last, uit naam van Dordrecht favoriseeren. Geloof echter niet dat hij reden of kans heeft, om door Haar Edel Groot Mog. begunstigd te worden. — Noodiging op de bruiloft van Graaf Willem [2]). Besloten te bedanken, „eensdeels om te verhoeden de oncosten, die ter saecke van dien souden staen te supporteren, ende anderdeels mede omme te ontgaen de disputen over den rang, die men te gemoete siet dat aldaer lichtelijck souden comen te ontstaen." — Dat de gedeputeerden toch herwaarts komen: groote zaken in behandeling.

24 April 1652.

Nevensgaande resolutiën toonen den stand van zaken ten opzichte van Engeland. — Nog weer zaak Ontvanger Hoogeveen. — De Gleser overleden [3]). Resolutie omtrent de vacante plaats [4]).

---

1) Vervoorn, lid van de vroedschap van Gorinchem, welke stad hij vroeger in den Raad van State had vertegenwoordigd, was een van de door de zaak-Cuylenburch (hiervóór, p. 24, noot 1) het meest gecompromitteerde heeren. Hij trachtte zijne straf — verwijdering uit alle regeeringsambten — te ontgaan. (N. v. d. U.)

2) Resolutiën Holland, 19 April 1652 (p. 152).

3) De kapitein van de garde, over wiens eed hiervóór, p. 8, is gehandeld. (N. v. d. U.)

4) Resolutiën Holland, 22 April 1652 (p. 157).

26 April 1652.

Erven Sebastiaan Francken. — „Ende alsoo de Heere van Corput [1]) ons bekent gemaeckt heeft, uut D°. Isaco Lydio [2]) te hebben verstaen, dat vanwegen den jongen Prince van Oranje een Edelman door de steden gesonden soude sijn geweest, omme de predikanten te animeren ten eynde deselve, onaengesien de resolutie, die de Heeren Staten van Hollandt op 't formulier van derselver publycque gebeden souden mogen nemen, by haer vorich gebruyck ofte misbruyck souden willen blyven persisteren, ende dat zulx waer zijnde, eene seer pernicieuse saecke ende voor de regieringe intolerabel soude wesen, soo geven wy UE. mede in bedencken, off niet uut D°. Lydio voorschreven eenich naeder licht in de voorschreven saecke soude connen worden geschept ende yets seeckers dienaengaende onderstaen; waerop wy mede seer gaerne desselfs antwoordt met den eersten becomen souden."

11 Mei 1652.

Verschillende bevelen ten uitvoer gelegd. Resolutie uitgelokt etc.

Pro memorie: intusschen ontmoeting van Tromp en Blake.

28 Juni 1652.

„Wy sijn ten hoochsten verwondert, ende weten niet wat te oordeelen, dat wy tot noch toe in dese perplexe gelegentheyt van tyden ende saecken niet alleenlijck geene gedeputeerden van Dordrecht, maer oock selfs den last ende resolutie van den Oudtraede niet hebben vernomen; daer nochtans de importantste ende becommerlijckste saecken, die in vele jaeren herwaerts in den Staet sijn

---

1) Gedeputeerde van Dordrecht ter Statenvergadering, evenals Dammert, die in den brief van 13 Juli 1652 (hierna, p. 37) genoemd wordt. (N. v. d. U.)

2) Predikant te Dordrecht. (N. v. d. U.)

gemanieert, jegenwoordich in deliberatie sijn hangende" enz. enz. Dringend verzoek dat de gedeputeerden onverwijld overkomen.

13 Juli 1652.

Zult uit de Heeren Corput en Dammert hebben vernomen hoe hier de zaken zijn. Groote kosten te dragen. En daar wij nu op het toestaan van den 200sten penning, het voornaamste middel, zoo voorwaardelijk zijn gelast, dat, als er geen nadere verklaring komt, de conclusie onmogelijk is, verzoeken wij dat de gedeputeerden met een ongebonden machtiging hierheen gezonden mogen worden.

31 Juli 1652.

Berichten uit zee [1]).

3 Augustus 1652.

Manifest tegen Engeland gereed. — Concept gemaakt „omme de discrepante opiniën van de leden op den opheve van den 200sten penning te brengen tot eenpaericheyt."

8 Augustus 1652.

Onbelangrijk.

10 Augustus 1652.

Kapitein Veenhuysen in hechtenis [2]). — Klachten der burgemeesteren van Enkhuizen [3]). — Klacht van Raadpensionaris Pauw. In bescherming genomen [4]). — Concept tot het vinden van nieuwe middelen.

14 Augustus 1652.

„Het ongeluck, dat Godt Almachtich belieft heeft desen Staet te laeten overcomen met het dissiperen van de vlote

1) Resolutiën Holland, 30 Juli 1652 (p. 312).
2) Resolutiën Holland, 8 Augustus 1652 (p. 328).
3) Resolutiën Holland, 6 Augustus 1652 (p. 325).
4) Resolutiën Holland, 9 Augustus 1652 (p. 331—333). (N. v. d. U.)

onder den Luytenant Admirael Tromp, sal UEd. in 't breede gelieven te sien uut de copie van de missive, hiernevens gaende." Maatregelen op die tijding genomen. Rapport van kapitein Cornelis Evertsz.

21 Augustus 1652.

Nadere tijdingen: „sulx dat door de goedertierentheyt Godes de desastre op verre naer soo groot niet sal sijn, als die ten eersten aensien wel scheen te wesen."

26 Augustus 1652.

Tijdingen uit zee. Moedig gedrag van Willem Willemsze Bondt.

27 Augustus 1652.

Wel ontvangen die van den 26sten, waarin wij o. a. worden gelast tot de vaceerende plaats in den Hove Provinciaal te nomineeren de Heeren en Mrs. Goes, van Leiden, van der Dussen, van Schiedam, en Jhr. Johan van de Nieuburch, van Alkmaar, en te eligeeren die van deze de meeste stemmen bij de nominatie zal hebben gekregen. Aan dien last is moeielijk gevolg te geven. Want wij waren, bij resolutie van 26 Juni ll., gelast in deze plaats een bekwaam persoon te helpen kiezen, en in den Hoogen Raad, zoo doenlijk, Mr. François van Born te doen eligeeren. Om aan dit laatste verlangen te kunnen voldoen hebben wij den Raadpensionaris Pauw in den arm genomen, en dezen toegezegd dat, zoo door zijn invloed de Ridderschap haar stem uitbracht op Van Born, Dordrecht voor de plaats in het Hof de candidatuur van zijn zoon, den Heer van Bennebroek, zou ondersteunen. Het is dus ongeraden en onbetamelijk van die afspraak thans weer af te wijken.

Tusschen 27 Augustus en 14 September 1652 valt de bezending van De Witt naar Zeeland. Zie hierna, p. 65 en 66.

14 September 1652.

De vergadering nog onvolledig. Geen groote zaken in behandeling. Brieven gelezen. Vloot grootendeels binnengeloopen. — In Frankrijk schijnt de partij des konings de overhand te krijgen. — Berichten van Keyser uit Kopenhagen. — Van Beuningen op reis naar Zweden.

18 September 1652.

Onbelangrijk.

28 September 1652.

Tijding van Van Galen uit de Middellandsche zee.

12 October 1652.

Moeite gedaan om de gedeputeerden (voor de Chambremipartie) naar Mechelen te doen vertrekken.

„De verhooginge van de verpondinge met de helft is tot noch toe niet volcomentlijck ingewillicht, ende steuyt die saecke noch op Leyden, Schiedam, Schoonhoven ende Alcmar; dan geven de drie laetste goede hope omme daer door te geraecken, ende blyven die van Leyden, naer ouder gewoonte, seer vast by haer opinie, in voegen dat op huyden goedtgevonden is in de aenstaende weecke derwaerts vanwegen de vergaederinge besendinge te doen, by sooverre d' Heeren gedeputeerden derselver stede alsdan 't consent van de Heeren haer principaelen niet in en brengen."

1 November 1652 [1]).

„Naedemael de Luytenant Admirael Tromp op Dingsdach voorleden (22 October) noch niet overgelevert hadde syne schriftelycke verantwoordinge op de poincten, tot

---

1) Deze brief en de volgende waren ook bestemd voor Jacob en Cornelis de Witt, pensionaris Vogelsang (Amsterdam) en de secretarissen Schagen (Alkmaar) en Langewagen (Hoorn). (N. v. d. U.).

desselfs beswaernisse uut de journalen van de Hooffden, met de naestleste vlote in zee geweest hebbende, getrocken, soo hebben de Heeren van Hollandt, insiende dat den dach, tot het uutloopen van de vlote geprefigeert, begoste te naederen, ende dat noch niet gedetermineert was, wat Opperhoofden daermede in zee souden loopen, oock sulx niet en conde geschieden voor ende aleer de voorschreven verantwoordinge overgelevert, ende daerop by Haer Hoog Mog. gedelibereert soude sijn, geurgeert dat gemelde Luytenant Admirael soude worden gesommeert om sulx alsnoch tegens des anderen daechs voor 't aengaen van de vergaederinge te willen doen." [1]) Die sommatie is gedaan; eindelijk heeft Tromp aan den presideerende beloofd heden zijn verantwoording in te dienen: intusschen kan geen resolutie in die zaak genomen worden.

3 November 1652.

Tromp heeft werkelijk den 1sten November zijn verantwoording ingediend; toen die gelezen was, was de tijd verloopen en kon de zaak niet worden afgedaan. Het stuk is gesteld in handen der commissarissen, die de punten van bezwaar onderzocht hadden. Gisteren rapport gedaan en daarop de resolutie genomen, die hierbij gaat. — Tijding uit zee. Toerusting onzer vloot, die weer spoedig zee zal kiezen.

12 November 1652.

Hopen dat de gedeputeerden ter dagvaart zullen weten, wien Dordrecht voor de plaats in den Hoogen Raad aanbevolen wil hebben, „naedemael UEd. bekent is, dat in 't stuck van recommandatiën diegene, die eerst spreeckt ende vroech op is, dickmaels de meeste avantagie heeft op de gemoederen dergener, aen dewelcke de recommandatie geschiedt." Etc.

---

1) Resolutiën Holland, 22 October 1652 (p. 499).

19 November 1652.

Die van Zeeland hebben zich bereid verklaard met Holland in conferentie te treden over het Kapitein-Generaalschap. Met algemeene stemmen, die van Leiden uitgezonderd, is door Haar Edel Groot Mog. het hierbij gaande advies aangenomen, om bij de conferentie als argument gebruikt te worden. — Gezantschap naar Lubeck. — De vloot zeilree; wacht op wind.

23 November 1652.

Resolutie tegen de contrabande [1]). — Rapport der commissie aangaande het verbod der Engelsche waren [2]).

7 December 1652.

Resolutie omtrent het Kapitein-Generaalschap [3]). Die van Zeeland, kennis van die resolutie genomen hebbende, hebben beloofd hun principalen van de conferentie getrouw verslag te zullen doen. „Ende naer sich de saecke laet aensien, sal het werck, selfs in Zeelandt, lichtelijck wel een andere ploy nemen: immers werdt gemerckt dat het vele buyten haer gissinge gaet, ende dat de gemoederen wat beginnen te verflaeuwen, doordien de leden van Hollandt in deselve saecke soo vigoureus ende eenpaerichlijck hebben geresolveert." [4])

13 December 1652.

Zinspeling op een brief van 7 December (die ontbreekt en) die misverstaan is. Konden over de vergeving der vacante ambten niet anders zeggen dan wij gedaan hebben [5]), „ende sullen wy niettemin niet naerlaeten, vol-

---

1) Resolutiën Holland, 21 November 1652 (p. 551).
2) Resolutiën Holland, 22 November 1652 (p. 554).
3) Resolutiën Holland, 4 December 1652 (p. 577).
4) Deze brief ook voor Cornelis en (neef) Johan de Witt en voor Huydecooper van Maarseveen (Amsterdam) bestemd (N. v. d. U.)
5) Resolutiën Holland, 7 December 1652 (p. 585—6).

gende de resolutie van den Oudtraede, die wy verstaen by ons preciselijck te moeten worden achtervolcht, sooveel in ons is, de vergevinge van 't voorschreven Bailluwschap te declineren ende te weerhouden, ter tyden ende wylen toe Haer Achtbaerheden ons dienaengaende naeder sullen gelieven te gelasten." Verzoeken echter hoe eer hoe liever de lang beloofde stukken tot staving van het beweren van de stad Dordrecht.

14 December 1652.

„T'sedert ons voorgaende schryven, gedateerd den 13den deser, is ons wel ter handen gecomen UEds missive van deselve date; daerop wy, naer aendachtige overweginge van den innehoude van dien, goedtgevonden hebben mits desen tot antwoordt te voegen.

Eerstelijck, dat wy niet connen vertrouwen by den Heere Pensionaris Berck [1]) soodaenich rapport aldaer te wesen gedaen; immers wel weten, by denselven niets met waerheyt te hebben connen worden gerapporteert, daerop soodaenige taxative missive, als is de voorschreven van UE. aen ons, met fondament geschreven soude connen worden. Sijnde waerachtig, gelijck wy in voorgeroerde onse missive mede ten deele hebben aengeroert, dat op huyden over acht daegen in propositie gebracht wesende het vergeven van de vacante ampten, ende by de Heeren Edelen daertoe voorgeslaegen zijnde den dach van huyden, wy met den anderen overwogen hebbende den last van den Oudtraede ende specialijck op 't poinct van uutschryvinge, beroerende 't vacante Bailluwschap van Zuydt-Hollandt, aen ons gegeven, goedtgevonden hebben op de voorschreven propositie generaelijck te adviseren, dat wy ons tot vergevinge van alle de voorschreven ampten niet en vonden geaucthoriseert, sonder nochtans te particulariseren op 't Bailluwschap van Zuydt-Hollandt voorschreven, opdat wy daerdoor aen die van Gornichem, die wy

---

1) Matthijs Berck Johansz. was sinds 1634 pensionaris van Dordrecht, en dus de oudere collega van Johan de Witt. (N. v. d. U.).

onder de handt vernomen hadden op ons mede reflectie te maecken, geene occasie souden geven omme de vergevinge van het Drostschap van Gornichem voorschreven mede te verschuiven, ende in sulcken gevalle de uutwerckinge van de goede intentie van den Oudtraede te verachteren; dan alsoo die van Gornichem voornoemd echter specialijck versochten de vergevinge van 't selve Drossaertschap alsnoch uutgestelt te mogen worden, ende dat de leden van de vergaederinge soo jegens ons als iegens deselve haer beriepen op de resolutie, nevens onsen voorgaende UEd. by copye toegesonden [1]), sustinerende dat ons competenten tijdt geprefigeert wordende, wy jegens deselve ons souden behooren te bequaemen, opdat by gebreecke van dien de voorgeroerde resolutie ter executie soude worden gestelt, soo hebben wy daerop verclaert gaerne d'inclinatie van de leden dienaengaende aen d' Heeren onse principaelen te sullen overschryven, sonder nochtans ons te willen, ofte deselve Heeren onse principaelen te connen verbinden. Ende gemerckt desonaengesien de conclusie tot vergevinge als boven wierde genomen, soo hebben wy op de resumptie specialijck verclaert ende bevolen aen te teeckenen, aengaende het Bailluwschap van Zuydt-Hollandt voorschreven niet gereed te sijn, oock niet te vertrouwen daerop jegens huyden gereet te sullen connen wesen, maer dienaengaende te reserveren de vrye deliberatie van de Heeren onse principaelen; daerop wy dan oock noch hebben vercregen dat de extensie van de voorschreven resolutie eeniger maete is gerecht, ende gestelt als Uw Ed. uut bygaende copye sal gelieven aff te nemen. Oordeelende nochtans van ons debvoir geweest te sijn 't voorschreven gepasseerde in substantie UE. met den eersten te adverteren, soo omme, in cas by de leden op 't fondament van de voren geallegeerde resolutie hierinne eenige precipitantie mochte worden gebruyckt, 't gene wy nochtans verhopen ende vertrouwen voorgecomen te sullen connen worden, ons van onsen schuldigen plicht in allen gevalle te hebben geacquiteert, als mede ende insonderheyt omme

1) Resolutiën Holland, 8 en 14 December 1651 (p. 591, 605).

door de voorschreven advertentie ten minsten eenmael te mogen worden gedient van de privilegiën, in dien deele voor de stadt van Dordrecht militerende [1]), die wy alsnoch niet hebben becomen, ende van de dates van de commissiën van de voorgaende Bailluwen, daerop wy door de voorschreven UEd^{s} missive ons jegenwoordich genoechsaem vinden voldaen. Mits all 't welcke, ende 't gunt desen aengaende wyders in onse voorgaende missive is vervatt, wy niet sonder groote verwonderinge hebben gelesen de ongewoonlycke clausulen, in de voorschreven UEd^{s} missive begrepen, daerby wy wel expresselijck worden gelast alle particuliere insichten besyden te stellen, verclaerende soodaenige bejegeninge ons innerlijck te toucheren, ende wel te hebben verwacht dat men van onse sinceriteyt beter gevoelen soude hebben gehadt, gelijck wy dan oock aen onse zyde (alhoewel wy nu twee brieven achter den anderen ontfangen hebbende, daervan den eenen by ons bemerckt werdt vol blinde misslaegen, ende den anderen met ernstige ende gepassionneerde termen vervult te wesen, daeruut mogelijck niet sonder reden souden mogen twijffelen off deselve brieven niet door blinden yver ende het aendryven van eenige gepassionneerden sijn geformeert ende op 't papier gebracht) echter daervan ander ende beter gevoelen hebben sullen. Connende nochtans niet naerlaeten hier onder te voegen, dat wy uut de laetste clausule van voorschreven UEd^{s} missive hebben bespeurt, dat UE. over 't gene voorschreven is mede soude hebben geschreven aen den Heere Raedtpensionaris Paeuw, niet alleenlijck met versoeck dat door desselfs goede directie het voorschreven Bailluwschap noch opgehouden soude mogen werden, maer oock met byvoeginge dat in de voorschreven saecke niet anders en soude predomineren als particuliere interesse ende consideratiën van eenigen uut den onsen. Door welck schryvens wy oordeelende niet alleenlijck onse personen getoucheert, maer oock de eere ende reputatie van de stadt Dordrecht in haere gedeputeerden, insonderheyt

1) Dordrecht maakte aanspraak op het recht van een drietal te benoemen, waaruit de Baljuw van Zuid-Holland te kiezen.

het credit van deselve in de vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. vercort ende vermindert te worden, ende daernevens oock vastelijck vertrouwende op de gewoonlycke voorsichticheyt van myne Heeren van den Oudtraede, ons selven niet hebben connen persuaderen 't selve schryvens by deliberatie van den gemelden Oudtraede goedtgevonden, gearresteert ofte affgegaen te sijn. Waeromme wy dan oock des te vrymoediger by desen sullen betuygen, dat wy over de voorschreven maniere van procederen niet alleenlijck ten hoochsten bedroefft, maer ook niet weynich misnoecht sijn, ende dat wy niet alleenlijck vertrouwen onsen oprechten yver ende sincere intentiën tot bevorderinge van 't gemeene best der voorschreven stede aen allen ende een yder te connen betuygen, mitsgaders van de voorschreven ende alle andere onse actiën aan onse Heeren committenten ten genoege te sullen connen verantwoorden, alhoewel by de voorschreven UEd^{e} missive onder anderen van onverantwoordelijckheyt wordt gesproocken, maer oock gemeent sijn aen deselve te remonstreren de oneere, disrespect ende cleynicheyt, die wy verstaen door 't voorschreven schryven aen gemelte Heere Raedtpensionaris niet sooseer onse personen, als insonderheyt de stadt Dordrecht door het discrediteren van haere gedeputeerden by de voornaemste minister van den staet aengedaen te zijn.

Sullende ondertusschen niet naerlaeten ons punctuelijck ende exactelijck in alles te gedraegen volgende de resolutie ende last, by meergenoemde Heeren van den Oudtraede, onse committenten ende onse principaelen, aen ons gegeven, mitsgaders het recht ende de interesse der voorschreven stede naer ons uutterste vermogen voor te staen ende te bevorderen, sonder ons door eenige particuliere insichten ofte interessen daervan te laeten dimoveren, protesterende daervan mits desen voor Godt Almachtich, in welckers Hooge beschermínge wy UEd. bevelen, verblyvende

Mijn Heere,

Uw Ed^{e}. dienstw. medebroeders [1]).”

---

1) Na het ontvangen van dezen brief heeft de burgemeester den 17den

16 December 1652.

Zaak van president Van Wijngaarden [1]). — Subsidie, 310.000 gl., aan de West-Indische-Compagnie. De advocaat van de Compagnie en de consul Van der Hoeven zijn gecommitteerd om den Koning van Portugal bekend te maken „de goede inclinatie, die men alhier heeft, om met Syne Majesteyt te handelen over de saecken van Brasil, ende eene bequame neutrale plaetse in Vranckrijck te beraemen, omme de handelinge aldaer te voltrecken." — Verschillende benoemingen. — Adviezen over de Engelsche vloot.

19 December 1652.

Met veel moeite niet meer kunnen verkrijgen dan de resolutie, die hierbij gaat [2]), over het vergeven van het baljuwschap.

11 Januari 1653.

Vergadering nog zeer onvoltallig. — Missive van Tromp. — Doubleth vraagt ontslag [3]). — Haulterive [4]) dood.

18 Januari 1653.

Resolutie Staten Generaal, op advis van Staten Holland, om aan Tromp nog de ordres, die hij gemist had,

---

December opening gedaan van zijn dus beantwoord schrijven, wat de hoofdzaak betreft. Het gerecht heeft zijn bemoeiing gebillijkt. (In de Resolutie Oudraad Dordrecht 17 December 1652 leest men — naar de archivaris van Dordrecht mij berichtte — dat de „gedaene communicatie voor aengenaem opgenoemen ende den heer Borgemeester daervooren bedanckt is", maar tevens werd besloten „dat d'Heer van Barendrecht" (zie hierna, p. 55, noot 1) „aengeschreven soude werden, neffens d'andere Heeren medegedeputeerden ter dachvaert thuys comende, mede een keer herwaerts soude doen omme Haer Ed. te doene rapport van 't gene wes ter vergaderinge was gepasseert". — N. v. d. U.)

1) Over de quaestie betreffende het praesidium van het Hof van Holland zie Resolutiën Holland 19 Dec. 1652 (p. 627). (N. v. d. U).

2) Resolutiën Holland, 18 December 1652 (p. 622—623).

3) Uit zijn ambt van Ontvanger-Generaal. (N. v. d. U).

4) Gouverneur van Breda. (N. v. d. U.)

over te zenden. — Beraadslaging over de toerusting ter zee. — Conclusie van Haar Edel Groot Mog. op het concept-tractaat met Denemarken. — (De Deensche resident) Charisius proponeert het tractaat van redemptie te niet te doen.

25 Januari 1658.

Advies van Holland omtrent het redemptie-tractaat en op het concept-tractaat met Denemarken.

„Op den anderen voorgeslaegen 200sten penning met redres van de quohieren sijn noch verscheyden leden difficil, ende is echter daerop mede een concepte conclusie geformeert, houdende voorslach van anticipatie van twee derden by de steden, in plaetse van de voorgeslaegen negotiatie by ontfangers van 't selve middel te doen; ende gaet hiernevens mede een concept van instructie, genomen uut de retroacten van 't jaer 1623, daerop het voorgeslaegen redres soude geschieden, alsmede den voorslach, by de Heeren van Leyden op de verbeteringe van 't middel van de collaterale successiën, tot conciliatie van de discreperende leden, gedaen."

21 Februari 1653.

Pauw gestorven. Aanmatiging der Ridderschap. „Weshalven UEd. naer desselfs gewoonlycke wijsheyt sal connen overwegen off niet ten hoochsten noodich sal sijn, dat eenige van de oudste Heeren, ende van credit by de leden, met den eersten herwaerts overcomen, omme soodaenige directie voor den welstandt van den Staet, ende voornaementlijck voor de securiteyt van de provincie van Hollandt te helpen bybrengen, dat het maniement van saecken mach comen te vallen in handen van soodaenich persoon, aen welckers goede maximes, oprechten yver ende volcomen vasticheyt geene de minste twijffelinge zy, ende daerop men volcomen gerust sal mogen wesen, te meer alsoo juyst huyden de Heer van Barendrecht voor eenige weynige daegen naer Utrecht is vertrocken."

22 Februari 1653.

Niets van belang. Commissie benoemd om de papieren, onder Pauw berustende, in ontvangst te nemen.

8 Maart 1653.

Tijding van Tromp, thans door hem in persoon aan de Staten bevestigd. Wat noodig om de vloot in zee te brengen. — Verslag der financiën door Gecommitteerde Raden heden gedaan. Verlangen naar verlof om te consenteeren tot vigoureuse resolutiën, „alsoo den jegenwoordigen noot geen langer dilay van 't voorschreven consent sal connen verdraegen." Gecommitteerde Raden zijn ook gelast te rapporteeren hoe het staat met de anticipatiegelden, op den eerst geconsenteerden 200sten penning te betalen; vele leden hebben die geheel opgebracht. Laat Dordrecht nu niet achterlijk blijven, „opdat de penningen in desen hoogen noot tot sustentatie van de collegiën ter Admiraliteyt verstreckt, ende de stadt Dordrecht daermede buyten blasme ende reproche gehouden mach worden."

15 Maart 1653.

Resolutie in de zaak van Rotterdam met de weduwe De Groot. — Moeielijke zaak omtrent het presidentschap van het Hof. Die plaats vacant verklaard. Wij gelast om Dedel daarin te helpen verkiezen; dit bekend in de vergadering en aan Dedel. Hoe dan den lateren last van den Oudraad, om geen vacature te erkennen, op te volgen. Verzoek om naderen last.

24 April 1653.

„Dese sal alleenlijck dienen tot geleyde van de ingesloten copyen ende translaten, ende omme UE. te verwittigen dat Haer Edel Groot Mog. hebben gedispenseert van den eedt ende belofte van secretesse, op de Engelsche saecken gepresteert: sulx dat UE. ende de leden van den Oudt-

raede aldaer jegenwoordich daervan vryelijck sullen mogen spreecken jegens ydereen, ende de goede intentie van Haer Edel Groot Mog. daeromtrent alomme ten besten bekent maecken."

30 April 1653.

„Op huyden is ter Generaliteyt, nemine contradicente, geconcludeert op de bewuste missive, aen 't Parlement van Engelandt tot antwoorde te schryven, in alles conform 't gene d'Heeren gedeputeerden UEd. op Maendach voorleden (28 April) hebben geadviseert."

20 Mei 1653.

„Alhier comende, bevinden dat Monsieur Aquilius [1]) uut Engelandt wedergekeert is, die ick in 't lange ende in 't breede hebbe ondervraecht op alle 't gene aldaer tot syner kennisse was gecomen ende by hem onderstaen, raeckende de saecken, desen Staet betreffende; ende refereert deselve dat hy de brieven van de Staten Generael aen den jegenwoordigen Raedt hebbende gepresenteert, selfs in hunne vergaedering is bescheyden, ende aldaer de voorschreven brieven met groote civiliteyt ende ceremoniën bij den Generael Cromwell overgenomen sijnde, den Heere Stricklandt uut last van de vergaderinge hem heeft geantwoort, dat men daerop soude delibereren, ende Haer Hoog Mog. soodaenich antwoort laeten toecomen, dat deselve daermede ontwyffelijck wel gecontenteert souden wesen; ende dat men hem naederhandt heeft doen aenseggen, dat het voorschreven antwoordt was geformeert ende dat de Raedt hadde geresolveert, omme Haer Hoog Mog. genoechsaeme eere te bewysen, 't selve antwoordt door een Engelsch Edelman herwaerts over te senden, ende by soo verre hy niet gaerne by denselven Edelman soude wesen gedevanceert, dat hy wel mochte vertrecken.

---

1) „Aquilius, gewesen commissaris in 't Fransche leger etc". (Brieven V p. 122; zie ook p. 130, 131). „Tileman Aquilius", noemt Aitzema (III p. 806) hem. (N. v. d. U.)

Dat hy daerop voorleden Saterdach van Londen verreyst, des Sondach naer den middach zee gecosen heeft, ende op Maendach in de Maze gearriveert is.

De voorgeroerde antwoorde is tot noch toe niet vernomen, ende werdt middelerwylen van de goede ende de oprechte intentie van diegene, die jegenwoordich het gouvernement aldaer hebben, tot bevorderinge van den vrede by den voormelten Aquilius seer favorabelijck gesproocken." — Van de Engelsche vloot, noch van de onze iets vernomen: dus geen treffen.

23 Mei 1653 [1]).

Het Engelsche antwoord [2]), gedagteekend 6/16 Mei, ontvangen. Inhoud. In handen van commissarissen gesteld. — Gedeputeerden van Zeeland, uitgezonderd die van Zierikzee, hier aangekomen. Weldra begin der conferentiën.

28 Mei 1653.

Overeenkomst van Holland en Zeeland omtrent de Engelsche zaken: provinciaal advies daarover, ingediend bij de Staten Generaal, omhelsd door Zeeland en Overijsel; andere provinciën uitstel genomen, zullen zich er wel bij voegen.

6 Juni 1653.

Bijna uitsluitend deliberatie over de Engelsche zaken; daarover ter Generaliteit besluit genomen. Gisteren tijdingen van de Engelsche vloot.

16 Juni 1653.

Missiven van Tromp aangaande de slagen van den 12den en 13den dezer loopende maand. — Gedeputeerden hier gewacht en gewenscht.

---

1) Deze brief ook voor Nanning Keyser bestemd. (N. v. d. U.)
2) Bij Thurloe I p. 239.

23 Juni 1653.

Eindelijk met veel moeite afgedaan de zaak van den Ontvanger Hoogeveen en de recepissen. — De instructie op het redres der quohieren eindelijk gedresseerd.

1 Juli 1653.

Beslechting der geschillen te Enkhuizen. Rapport der commissie, die er heen is geweest.

6 Juli 1653.

Vergadering uiteen, zal op Woensdag aanstaande weer tezamen komen. Vóór dien tijd last verzocht op eenige punten.

13 Juli 1653.

Brieven van Van Beverningh uit Engeland, niet veel belangrijks, „sulx dat van de apparentie tot vrede ofte continuatie van oorloch noch niet wel geoordeelt can worden." — Commotie te Alkmaar. Enkelen in hechtenis genomen. Heilzaam voorbeeld voor andere steden.

14 Juli 1653.

Vermaning aan Dordrecht om zijn quote [1]) te voldoen. Anders alles in de war, en zullen zelfs de schepen in aanbouw niet afgewerkt worden etc. Als de particulieren niet geneigd zijn hun geld te schieten op zoo zeker onderpand, dat dan de regenten het ten minste doen. Dordrecht behoort onder de steden, die het meest achterlijk zijn.

---

1) In de negotiatie op den 200sten penning.

II. AAN VERSCHILLENDE PERSONEN. 1650—1653.

(Aan Cornelis de Witt. 5 Augustus 1650).

„Mijn Heere ende Broeder [1]).

'T sedert UEd. vertreck van hier hebbe ick soovele weten te wege te brengen, dat eene groote missive, innehoudende een sommier relaes van alle 't gene, soo ter vergaderinge van Hollandt, alsmede in 't Collegie van de Staten Generael ende omtrent de stadt van Amsterdam, alsoock binnen de stadt van Dordrecht, soovele my bekent was, is gepasseert, ons Ed. Heer ende vader secretelijck ter handen gecomen is, waerop oock, van gelycke secretelijck, dit nevensgaende tot antwoordt becomen hebbe. (Dit te mesnageren, om redenen). Huyden morgen, de clocke omtrent ses uyren, door den bode Mens een brief van de Heeren van Dordrecht, addresserende aen ons Ed. Heer ende vader, den commandeur behandicht sijnde, ben met denselven Heere commandeur op 't huys gegaen, ende permissie gecregen, naerdat de voorschreven brief by ons Ed. Heer vader, in presentie van den commandeur was gelesen, binnen in de camer te komen, alwaer voor het

---

1) Dezen brief van Johan de Witt aan zijn broeder Cornelis laat ik hier in zijn geheel afdrukken naar Mr. J. D. Veegens, Geddes en Jacob de Witt (in De Gids, April 1880, p. 16 vgg., ook in Veegens, Historische Studiën II p. 22, 23). Fruin verwijst er alleen naar in een later bijgevoegde kantteekening. (N. v. d. U.)

bedde van onsen Ed. vader een langen tijdt nevens den Heere commandeur hebbe staen praeten. Ick verwachte alhier noch, tot naerder tydinge gecomen sal sijn. Ondertusschen gelieve UEd. niet naer te laeten my eens een letterken toe te senden ende t'adviseren wat voorts soo in 't generael als in 't particulier binnen Dordrecht passeert, alsoo vastelijck vertrouwe dat alweder gelegentheyt sal connen vinden aen ons Ed. vader daervan secrete notificatie te doen. Hiermede UEd. ende de verdere vrinden geluck wenschende met de provisionele goede tydinge ende op noch meerdere hopende ende vastelijck vertrouwende, sal blyven,

Mijnheer ende broeder,

U.E. dienaer ende geaffectioneerde broeder,
Johan de Witt."

„De brieven aen my t'addresseren in 't Schip van Sijn Hoocheyt" [1]).

„Louvesteyn, den vijffden Augusti 1650, 's morgens ten 9 uyren."

(Aan Cornelis de Witt. 17 Augustus 1650).

„Ick hebbe onder wegen, niet veel divertissements mijn distraherende, verscheyde speculatiën op 't subject, daerinne wy jegenwoordich arbeyden, gehadt; ende onder anderen is my ingevallen, of niet (nademael alles door ofte vanwegen de Stadt Dordrecht tot noch toe met Syne Hoocheyt is verhandelt) oock vervolgens d'ordre van relaxatie, nu sullende becomen wesen, mede vanwegen de Stadt door de Heer Pensionaris Berck, ofte andersins, soude behooren overgebracht te werden; insonderheyt alsoo, anders geschiedende, vele luyden in de mondt sal werden gegeven, dat niet de Stadt Dordrecht met Sijn Hoocheyt, maer wyluyden door de Stadt, per indirectum,

---

1) „Waarschijnlijk een logement", teekent Veegens t. a. p. hierbij aan. (N. v. d. U.)

hebben getracteert; 't welck, mijns oordeels, tot conservatie van ons Ed. Heer ende Vaders, mitsgaders oock 's Landts reputatie, in alle manieren dient voorcomen te worden. U.E. gelieve hierop een weynich by haer selven te raisonneren, ende, mede gelycke consideratie hebbende, 't gunt voorschreven is de Heeren van Dordrecht op de gevoegelijxste maniere in bedencken te geven, ende, 't selve by haer E.E. goedtgevonden wordende, oock aen de Heeren van Haerlem dese consideratiën voor te dragen, opdat daerinne van wedersyde gelycken voet mach gehouden werden.

My dunct oock in alle manieren raetsaem, dat het jacht van Stapellrecht tot Dordrecht blyve leggen, totdat d'ordre van relaxatie ofte door den Heere Pensionaris als voren, by U.E. geaccompagneert, ofte andersints by U.E. alleen aldaer gebracht sy, ende dat sulcx die d'ordre medebrengt selfs met het jacht naer Loevesteyn verreyse, alsoo, het jacht derwaerts aen sijnde, ende d'ordre van ontslaginge ofte niet volgende, ofte door eenige voorval, gelijck lichtelijck can geschieden, noch wat geretardeert wordende, een leelycken roep soude moeten causeren, ende ick niet can oordeelen de saecke sooseer gepresseert te sijn, dat, om d'avance van soo weynich tijdts, men sich soude stellen in hasardt van soo scandaleuse opspraecke. Doch in cas U.E. by sich selven redenen heeft waeromme anders behoorde te geschieden, can U.E., terstondt naer de receptie deses, de bode ofte een ander expressen afsenden ende U.E 's intentie door een letterken aen monfrère van Swijndrecht bekendt maecken, sullende alsdan, soo vertrouwe, noch tijdts genoech wesen, omme het voorschreven jacht noch desen avondt te Loevesteyn te brengen. Waeromme sal trachten monfrère van Swijndrecht te disponeren het jacht aldaer gereet te willen houden ter tyden ende wylen de Heer Pensionaris ofte U.E. met de voorschreven ordre, ofte andersints de voorschreven expressen gearriveert sullen sijn. U.E. soude connen dese missive aen den Heer van Barendrecht communiceren, ende mette sijn E. op alles adviseren. Ick hadde aengenomen de Heeren van Haerlem t'adverteren, soo haest d'Heeren d'acte approbatief, sulcx die nu gemu-

teert is, aen Syne Hoocheyt behandicht hebbende, wederomme t'huys souden gecomen sijn, 't welck U.E., met ernstich versoeck, nu sal bevolen laeten.

Hiermede" &c.

„In de Stadts Herberge, voor de poort van Rotterdam, den xviien Augusti 1650".

(Aan Cornelis de Witt, te Rotterdam. 29 October 1650).

„..... Ick verlange al naer tydinge, hoe alles tot Dordrecht passeert, of de plaetsvullinge in 't Collegie van Gecommitteerde Raeden met ons Ed. Heer ende Vaders contentement is geschiedt ofte niet [1]..... Hiermede sal, naer groetenisse aen mijn waerde suster, U.E. alderliefste en U.E. vordere vrunden, verblyven" etc.

„Haege [2]), den 29 October 1650."

(Denkelijk aan oom Van Sypesteyn. 7 November 1650.)

„Mijn Heer ende Oom.

..... Gisteren avont tusschen achten ende half negenen is Syne Hoocheyt den Prince van Orange (Godt hebbe syne ziele) alhier overleden; sijn sieckte scheen sich soo wel aen te stellen, dat geoordeelt wierde alle periculen overcomen te sijn; de poxkens, soo men seyde, waren al uytgeslagen, doch begon Syne Hoocheyt des avonts omtrent seven uyren seer benaeuwt te worden, in voegen dat men den predicant Stermondt daerby ont-

---

1) Vgl. Brieven aan De Witt: brief van Cornelis de Witt, d.d. 30 October 1650. — Den 26sten October nam, volgens geloofsbrieven van die van Dordt, van dato den 24sten, in het college van Gecommitteerde Raden zitting de heer Abraham van Beveren, heer van Barendrecht. (Resolutie Gecommitteerde Raden 26 October 1650.)

2) Van nu af zal de plaats van afzending alleen vermeld worden, wanneer die een andere is dan Den Haag. (N. v. d. U.)

bode, dewelcke Syne Hoocheyt wat soude vertroosten; ende is 't seggen van eenigen dat voor ende aleer den voornoemde predicant noch by hem quam, Syne Hoocheyt al buyten kennisse was; doch van anderen is 't seggen dat Syne Hoocheyt noch goede genegentheyt toonde omme te sterven, ende selfs dat den voornoemde predicant het gebedt gedaen hebbende, ende Syne Hoocheyt daerop vragende of deselve 't voorseyde gebedt wel verstaen hadde, oock of Sijn E. wel geresolveert was sich daernaer te reguleren, Syne Hoocheyt daerop duydelijck soude geantwoort hebben: jae, ende dat deselve corts daeraen is overleden. Hiermede sal, naer myne dienstige gebiedenisse, eyndigen, ende verblyven,

Mijn Heer ende Oom,

UE. dienaer ende neve,

Johan de Witt."

(Aan Jacob de Witt. 9 November 1650.)

„Mijn Heer ende Eerwaerdige Vader.

Ick hebbe soo uyt den mondt van den Heer Pensionaris Ruysch, alsmede door schryvens van Neef Johan de Witt [1]) verstaen de redintegratie, aen UE. persoon by myne Heeren van den Oudtraede aldaer geschiet [2]); ende, alhoewel eenige persoonen schynen te willen sustineren, dat 't selve wel wat gedilayeert hadde mogen worden, oock, soo verstaen hebbe, sulcx by de Steden Haerlem ende Delft aen de haeren noch niet en is gedaen, soo kan ick echter niet anders oordeelen of 't selve dilay soude gestreckt hebben tot merkelycke disreputatie van UE. persoon, deurdien in sulcken gevalle die van den Oudraede voorschreven souden geschenen hebben de gepasseerde actiën te approberen, als geene redenen

---

1) Vgl. Brieven aan De Witt: brief van (neef) Johan de Witt, d.d. 8 November 1650.

2) In dato den 8sten November. Zie de vroedschapsresolutie, bij Wicquefort I (ed. 1719) p. 739.

van geweldt ofte andersints nu connende geallegeert worden, waerdeur haere Achtb. souden beweecht geweest sijn, omme U.E. uyt de executie ofte possessie van UE. functie te houden, ende mitsdien yder sessie van den Oudtraede voorschreven soude geweest sijn eene acte depossessoir in 't reguardt van U.E. Dan ick hebbe my alhier laeten onderrechten, dat die van Delft geene difficulteyt en maecken omme d'Heer Duyst van Voorhout mede te restitueren, soo in syne digniteyt binnen de Stadt alsmede in het Collegie van Gecommitteerde Raeden alhier; oock van gelycken wordt geseyt van de Heeren van Haerlem; doch wordt by luyden van oordeel (sooveel ick hebbe connen hooren) met verwonderinge opgenomen, dat sulcx op de eerste sessie ofte vergaderinge van de respective vroetschappen aldaer niet en is geschiedt.

Ick soude al een brieffken hebben geschreven aengaende 't overlyden van Syne Hoocheyt aen U.E. ofte wel aen monfrère De Witt, dan verstaende dat sulcx by den Heer Ontfanger Berckel was gedaen, ende dat mede noch des nachts brieven van de Gecommitteerde Raeden aen de Leden van Hollandt omme te compareren ter dachvaert waren afgeveerdicht, soo hebbe sulx onnoodich geacht, gelijck ick oock wil vertrouwen dat monfrère De Witt (die vandaege met sijn alderliefste alhier wort verwacht) ende die vordere vrienden my van 't gepasseerde aldaer om gelycke redenen geene notificatie gedaen hebben. Waermede, naer myne dienstige gebiedenisse, sal eynden, Godt biddende dat dese subite veranderinge mach gedyen tot welstandt ende behoudenisse van ons lieve vaderlandt, ende verblyven,

Mijn Heer ende Eerwaerdige Vader,

UE. dienaer ende onderdaenigen zone,

Johan de Witt."

(Aan oom Loten. 23 November 1650).

„Mijn Heer ende Oom.

Hiernevens gaet copye van de acte van ontslaginge van die van den Oudtraede der stadt Dordrecht, gevolgt

op d'acte ofte verclaeringe, haere Achtb. by mijn Heer ende Eerwaerdige Vader van Loevesteyn toegesonden, daerinne geinsereert, mitsgaders copye van het sommier ofte abbrégé van deselve acte, Syne Hoocheyt, zaliger gedachtenisse, ter handen gestelt, waerinne U.E. sal gelieven te noteren: eerstelijck, dat d'oorsaecke, waeromme mijn Eerwaerdige Heer ende Vader verclaert genegen te sijn sich van de regeringe te excuseren ende te onthouden, wort gestelt te wesen de alsdoen jegenwoordige constitutie van saecken ende tyden, gelijck dan oock myne Heeren van den Oudtraede voorschreven met groote circumspectie in hare acte van ontslaginge seggen, deselve ontslaginge alleenlijck bewogen door de voorschreven insichten gedaen te hebben; waeruyt dan volgt dat, de constitutie van saecken ende tyden nu t'eenemael verandert zijnde ende consequentelijck komende te cesseren de eenige oorsaecke van de voorschreven ontslaginge, oock nootwendich moet cesseren het effect van dien; 't welck oock by haer Achtb. voorschreven in dier voegen opgenomen, ende in de acte van redintegratie ofte herstellinge pertinentelijck is gededuceert. Ten tweeden sal U.E. mede gelieven aen te mercken, dat haer Achtb. voorschreven, distinct reguardt nemende op de woorden *excuseren* ende *onthouden*, daerop oock distincte verklaringe hebben gedaen, seggende op 't eerste „ende *ontslaen* dienvolgende den gemelten Heere De Witt van de voorschreven functie, mitsgaders oock van de regeringe derselver stede", ende op 't tweede „*met verclaringe* dat Sijn Ed. mede in 't toecomende geene regeringe derselver stede, 't zy binnen 't zy buyten, jegens synen wille sal worden gevercht ofte opgedrongen." Welcke laetste woorden ofte de zin van dien in 't abbrégé, aen Sijn Hoocheyt behandicht, is uytgedruckt in de woorden „*met verclaringe* dat den voornoemde Heere De Witt mede in 't toecomende van de regeringe derselver stede, soo buyten als binnen, sal blyven geëxcuseert ende ontledicht." Waeruyt dan claerlijck blijckt dat geene beloften gedaen sijn, nocht by mijn vader van nooit wederomme in de regeringe te sullen comen, nocht by mijn Heeren van Dordrecht van deselve nooit wederom te sullen innemen ofte gebruycken, gelijck oock andersins seer impertinent

soude sijn dat mijn Heeren van den Oudtraede voorschreven, hebbende in haer acte, ende oock in 't abbrégé aen Syne Hoocheyt behandicht, gestelt dat hare Achtb. sijn approberende de voorschreven acte, by mijn Heer Vader haer Achtb. toegesonden, daerby gevoecht souden hebben „ende ontslaen *dienvolgende*" etc. (welck woort *dienvolgende* te kennen geeft dat haer Achtb. geen andere ofte verdere ontslaginge gedaen hebben als volgens de voorschreven haer toegesonden acte van mijn Eerwaerdige Vader), gemerckt in cas in deselve acte van ontslaginge ofte abbrégé van dien beloften souden wesen van mijn Eerwaerdige Vader noyt wederomme in de regeringe te sullen innemen, daerdoor verre buyten den inhoudt van voorschreven haere Achtb. toegesonden acte soude gegaen zijn, ende sulx niet soude connen geseyt worden deselve ontslaginge geschiet te sijn *dienvolgende*, ofte volgens d'overgesonden acte voorschreven, waerinne alleenlijck verclaringe wort gedaen van de genegentheyt, die mijn Eerwaerdige Vader hadde, van sich van de regeringe te onthouden geduyrende de constitutie van saecken ende tyden, die alsdoen was. Meer andere consideratiën sal U.E. daerinne connen vinden, die 't selve oock bevestigen, te lange alle alhier te deduceren. Ende sal hiermede, myne beloften, soo vertrouwe, voldaen hebbende, naer myne dienstige gebiedenisse aen U.E. ende desselfs familie, verblyven,

Mijn Heer ende Oom,

U.E. dienaer ende neve

Johan de Witt."

(Aan neef Van Hoogeveen. 29 November 1650).

„Mijn Heer ende Neve.

..... Mijn Heer ende Eerwaerdige Vader heeft al in de eerste weecke naer 't overlyden van Syne Hoocheyt in de Vergaderinge van Hollandt wederom gecompareert, gelijck oock corts daeraen d'Heer Duyst van Voorhoudt wederomme in de Gecommitteerde Raeden sessie genomen

heeft. D'Heeren De Wael ende Ruyl sijn mede gisteren hier gecomen ende hebben vandaege, soo vertrouwe, de Vergaderinge bygewoont. Van de redintegratie der Heeren Bickers sal U.E. al tydinge becomen hebben, maer sijn deselve noch niet ter Vergaderinge gecompareert geweest. D'Heeren Raeden van Sijn Hoocheyt sijn by 't Hoff van Hollandt by provisie geauthoriseert omme d'opsicht op de naergelaten goederen te hebben, sulx dat ons Neef Van Persin in syne bedieninge alhier blijft continueren, ende naer apperentie wel vorder continuatie sal vallen. Hiermede sal, naer myne gebiedenisse, eynden, verblijvende,

Mijn Heer ende Neve,

U.E. dienaer ende cousin,
Johan de Witt."

Geen andere brieven van 1650 zijn voorhanden. De volgende zijn van Juni 1651: De Witt [1]) is dan vol van de onderhandelingen met Engeland en van andere staatszaken. Doch eerst met het jaar 1652 wordt de correspondentie drukker en geregelder. Den 25sten Januari 1652 werd bij de Staten van Holland besloten, „alsoo de brieven van Engelandt van importantie zijn en de volgende geschapen niet minder te sullen wezen" een commissie te benoemen „om die te examineren, de poincten van deliberatie daeruyt te trecken, midtsgaders deselve te rapporteren, ende de Vergaderinge daerop voor advis te dienen" en tevens daarover met de Gedeputeerden van Zeeland ter Generaliteit te correspondeeren. In die commissie werden gesteld de Heeren van Dordrecht, Haarlem, Delft, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Hoorn en Medemblik, met den Raadpensionaris. — De Witt, die reeds met een der Ambassadeurs, denkelijk Schaep, in briefwisseling was, schreef dezen daarover het volgende, denkelijk (want de datum ontbreekt) 2 Februari 1652.

---

1) Intusschen pensionaris van Dordt geworden: hiervóór, p. 1 en 2.

(Aan Gerrit Schaep Pietersz.(?) 2 Februari(?) 1652).

„Edele, Gestrenge Heere.

..... D'Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, in hoochste consideratie nemende de saecken van de Engelsche negotiatie en 't gunt daeraen dependeert, hebben op den 25sten Januari ll. gedeputeert commissarissen, in welcker handen souden worden gestelt alle de brieven, die vandaer albereydts gecomen sijn, ende die noch van tijdt tot tijdt te comen staen, omme deselve te examineren, de poincten van deliberatie daeruut te trecken, die ter vergaderinge te rapporteren ende Haer Edel Groot Mog. daerop te dienen van advis. In welcke commissie de stadt Dordrecht de eere heeft de eerste te sijn, ende is my vanwegen deselve stadt, alhoewel gedestitueert van de capaciteyten ende qualiteyten, tot voldoeninge van dien gerequireert, den last opgeleydt omme 't voorschreven besoigne te manieren. D'opgemelte Heeren Commissarissen hebben in 't voorschreven besoigne noch maer ééne sessie gehouden", waarin niets bijzonders is voorgevallen.

De brieven naar Engeland, die sedert geregeld worden verzonden, maar niet volledig tot ons gekomen zijn, geven een meest onbelangrijk verslag van wat er bij de Staten voorvalt, en een merkwaardiger bericht van wat de commissie tot de Engelsche zaken over de onderhandeling oordeelt. Daar echter het oordeel der commissie aan dat der Staten ondergeschikt is, is voor de geschiedenis het eerste van minder belang. Alleen enkele bijzonderheden schrijf ik uit.

(Aan Gerrit Schaep Pietersz. (?) — 10 Mei 1652).

„Wyders is mede in genere genoteert dat d'Engelschen dese Vereenichde Nederlanden in verscheyden articulen noemen met den naem van *Respublica*, 't welck geoordeelt wort eygentlijck daerop niet wel te passen, alsoo dese Provinciën niet en sijn tesamen *una respublica*, maar yder

provincie *apart* een *souveraine respublica* is [1]), ende dat sulx dese Vereenichde Provinciën niet met den naem van *respublica* (in singulari numero), maer veeleer met den naem van *respublicae foederatae* ofte *unitae*, in plurali numero, genoemt souden moeten worden, gelijck dan oock dienvolgende in 't opstellen van de 36 articulen de voorschreven incongruiteyt is verhoet, ende alomme gebruyckt de woorden van *Vereenichde Nederlandtsche Provinciën*, ofte diergelycke."

Ter zelfder tijd vinden wij De Witt in geregelde briefwisseling met regeeringspersonen uit andere provinciën, secretaris De Huybert, van Zierikzee, uit Zeeland, Singendonck uit Gelderland, Haersolte en Schele, uit Overijsel [2]). Over en weer houden de correspondenten elkander op de hoogte van hetgeen er in hun provincie voorvalt. Doorgaans zendt De Witt naar allen dezelfde berichten af. Wij zouden meer dan aan zijn brieven aan de hunne hebben [3]).

Na de noodlottige ontmoeting tusschen de vloten van Engeland en de Republiek, 29 Mei 1652, schrijft hij o. a. aan zijn correspondenten:

(8 Juni 1652.)

„Het ware wel te wenschen dat sulx door de voorsichticheyt van d'een of d'ander der Admiraels (Godt weet wie de schult heeft) waere voorgecomen, alsoo daeruyt niet sonder redenen verder verwyderinge staet te vreesen."

Ook met de gebroeders Veth hield De Witt correspondentie. Zoo vinden wij aan „Mr. Adriaen Veth, secre-

---

1) Vgl. Van Deventer, Gedenkstukken van Oldebarnevelt III p. 142—3.

2) Van Sypesteyn, Geschiedkundige Bijdragen II, p. 105 van de bijlagen. — Zie verder hiervóór, p. 23, noot 3, p. 28, noot 2.

3) Fruin kende dus toen nog niet de brieven van De Huybert, Van Haersolte en Schele aan Johan de Witt (uit 1651 en volgende jaren), waarvan wij later — in de Brieven aan De Witt — excerpten zullen aantreffen. (N. v. d. U.)

taris van d'Heeren Staten van Zeelandt" een brief van 31 Maart 1652, ter recommandatie van neef Johan de Witt voor de stem van Zeeland tot het Griffierschap in de Chambre mi-partie, waartoe Holland hem reeds den 28sten Maart (Resolutiën Holland 1652, p. 147) gedesigneerd had.

(Aan Adriaan Veth. 31 Maart 1652).

„... Ende nademael de voornoemde De Witt is van mijn maegschap, soo hebbe ick, oordeelende denselven begaeft te sijn met soodaniche qualiteyten, dat het gemeene landt uut synen dienst goede vruchten soude connen trecken, de vrymoedicheyt genomen van sijn persoon.... te recommanderen"..... „De voornoemde Johan de Witt is een soon van den ontfanger van 's Graeflijckheyt's tollen alhier binnen Dordrecht [1]), een jonckman van drie ofte vier en dertich jaeren oudt, heeft seer wel gestudeert ende gereyst, ende is in den jare 1645 geweest secretaris van de ambassade, doenmaels aen de Croon van Sweden gedecerneert."

De aanbeveling treft doel, Zeeland stemt den candidaat van Holland. Den 11den Mei antwoordt De Witt op den brief, die hem die tijding brengt:

(Aan Adriaan Veth. 11 Mei 1652).

„.... soo sal desen particulierlijck dienen om UE. ten alderhoochsten daerover te bedancken, ende te verseeckeren dat ick by alle gelegentheyt bereyt sal sijn in deszelfs reguardt gelycke officiën te doen, daernaer ick van herten verlange."

Broeder Cornelis de Witt was sedert 18 Januari 1652 lid van de Admiraliteit te Rotterdam [2]). Aan

1) Johan de Witt Jansz. was slechts zeer uit de verte aan den Raadpensionaris verwant. Zij hadden denzelfden over-over-over-grootvader, Witte de Witt († 1507). Zie Balen, Dordrecht, p. 1206.

2) Resolutiën Holland, 18 Januari 1652 (p. 20).

hem zijn veel brieven gericht, meest over scheepstoerusting.

Na de ontmoeting tusschen Tromp en de Engelsche vloot werd een extraordinaris ambassadeur naar Engeland afgevaardigd en daartoe de Raadpensionaris van Holland verkozen [1]). Aan hem is een brief van 19 Juni met verslag van het voorgevallene ter vergadering gericht. Tot het scheiden der vergadering, 21 Juni, is De Witt, als pensionaris van de eerste stad, met de leiding der vergadering belast geweest. Toen zij weer bijeenkwam was de Raadpensionaris nog niet terug; in zijn afwezen bleef De Witt in functie. Hij deed het voorstel, 20 Juni, om den klerken van Pauw den eed van geheimhouding af te vorderen [2]), en iets later, 1 Juli, verzocht hij de brieven, aan de Staten of Gecommitteerde Raden geadresseerd, te mogen openen; den volgenden dag kwam, zeker door zijn aanleiding, een plan van sneller expeditie der particuliere zaken, requesten enz. ter sprake [3]): alle bewijzen van den ijver en de eigenaardige energie, waarmee hij de nieuwe functie aangreep. Den 17den Juli was Pauw weer op zijn post terug [4]).

Op voorstel van Holland [5]) was den 4den Juli door de Staten Generaal besloten [6]) een ambassade naar Zweden en een naar Denemarken te zenden. Daartoe werden den 18den Juli door Holland voorgedragen [7]) Koenraad van Beuningen [8]) en Nanning Keyser, wier instructie door een commissie uit de Staten van Holland (waarin Dordrecht d. i. De Witt zat) werd opgesteld [9])

---

1) Resolutiën Holland, 13 Juni 1652 (p. 209).
2) Resolutiën Holland, 20 Juni 1652 (p. 235).
3) Resolutiën Holland, 2, 3 en 4 Juli 1652 (p. 250 en 254); vgl. 27 September 1652 (p. 428).
4) Resolutiën Holland, 17 en 18 Juli 1652 (p. 286).
5) Resolutiën Holland, 16 Mei 1652 (p. 194, 204).
6) Resolutiën Holland, 4 Juli 1652 (p. 252).
7) Resolutiën Holland, 18 Juli 1652 (p. 287—288).
8) Archives, 2de série, V, p. 15.
9) Resolutiën Holland, 4 en 26 Juli 1652 (p. 253 en 309).

en bij de Generaliteit gearresteerd [1]). Den 9den Augustus nam daarop Van Beuningen zijn afscheid [2]). Keyser was al vroeger vertrokken. Met beiden begon De Witt aanstonds een bijzondere correspondentie, van welke die met Van Beuningen gedrukt is in het Ve deel der Brieven; die met Keyser is onuitgegeven, doch grootendeels eensluidend: meestal dient ééne minuut den klerk voor beide brieven; op den kant staat aangeteekend, welke wijzigingen de redactie vordert.

Weldra, 13 September, werd De Witt nog nader in de Noordsche negotiatie betrokken: op dien dag werd besloten de publieke brieven, aan Holland geadresseerd door de ambassadeurs, in handen van twee commissiën te stellen: in die voor de Fransche brieven was Dordt niet begrepen, wel in die voor de brieven van Van Beuningen en Keyser [3]). Toch bleef de bijzondere correspondentie voortduren.

Maar nog vóór dien tijd was De Witt in een andere bezending uit geweest. Den 27sten Augustus werd bij de Staten van Holland tot een deputatie aan die van Zeeland besloten, om het kiezen van een Kapitein-Generaal tegen te werken. In die commissie werden gekozen De Witt, Huydecooper, heer van Maarseveen, van Amsterdam, Nieustadt, van Alkmaar, en Riccen, van Purmerend [4]).

Van zijn ontmoetingen in die bezending geeft De Witt zelf verslag in een brief aan Van Beuningen [5]). Drie brieven, van 1, 2 en 5 September, aan zijn vader en broeder handelen over hetzelfde, en behelzen niets nieuws. De moed, waarmee De Witt de bedreigingen van het gemeen trotseerde, is bekend. Hij spreekt van het gevaar, dat hij en zijn medegecommitteerden ge-

1) Resolutiën Holland, 1, 2, 3, 5 en 7 Augustus 1652 (p. 316, 317, 318, 320, 322 en 326).

2) Resolutiën Holland, 9 Augustus 1652 (p. 330).

3) Resolutiën Holland, 13 September 1652 (p. 406). Vgl. Brieven V p. 13, 17.

4) Resolutiën Holland, 27 Augustus 1652 (p. 386).

5) Brieven V p. 11.

loopen hebben, in die brieven kalm genoeg, maar bijna uitgelaten in een brief aan een zijner neven:

(„Middelburch, den 5^{en} September 1652").

„..... Wy hebben alhier onder de gemeynte soodanige dispositie gevonden, dat wy bemercken, dat men gaerne soodanige sorge voor onse personen soude dragen, dat wy van geene Zeeuwsche coortsen ofte andere quellende sieckte lang gepynicht mochten worden, ende dat wy de reyscosten om t'huys te vaeren wel souden mogen spaeren, immers dat niet noodich soude wesen ons jacht met spijs ende dranck voor onse personen te voorsien. Dan hebben de Heeren Staten van Zeelandt, mitsgaders de magistraet van Middelburch, naer haer gewone wijsheyt, soodanige ordre gestelt, dat wy noch ongeschonden ende heelshuyts in de vergadering van welgemelte Heeren Staten geraeckt zijn" enz.

Een brief van 13 September, aan een zijner medegedeputeerden, misschien aan Maarseveen, is bij vergissing onder de brieven aan Van Beuningen [1]) geraakt, en heeft Wagenaar (XII p. 268) in dwaling geholpen [2]).

Den 16^{den} October verzocht en verkreeg Pauw verlof om naar Amsterdam te gaan, waar zijn zoon gevaarlijk ziek lag. De Witt nam, daartoe verzocht, in zijn afwezen de functie van Raadpensionaris waar [3]). Er is een korte brief aan den Raadpensionaris te Amsterdam, 20 October, bewaard gebleven, waarin De Witt hem van het verhandelde bij de Staten een kort verslag geeft: bij den brief staat „in haest." Dat De

---

1) Brieven V p. 3.

2) Wagenaar bericht nl. t. a. p. verkeerdelijk, dat Van Beuningen (die juist op reis was gegaan naar Zweden) deel heeft uitgemaakt van de bezending naar Zeeland, om het besluit tot de aanstelling van een Kapitein-Generaal te doen opschorten. (N. v. d. U.)

3) Resolutiën Holland, 16 October 1652 (p. 463).

Witt het toen volhandig had, blijkt ook uit zijn brief van 21 October aan Van Beuningen [1]). En nog werd hem den 22sten opgedragen, bij de absentie der Staten, die den 24sten October tot den 12den November uiteengingen, wegens ziekte van Van Beverningh en absentie van Wimmenum, in de Generaliteit te verschijnen, nevens Wevelinckhoven, van Leiden, Vogelsangh, van Amsterdam, Panhuys, van Schoonhoven, en Riccen, van Purmerend [2]). Dit was de eerste maal, dat hij aan de vergadering der Staten Generaal deel nam. Bij het bijeenkomen der Staten (12 November) was de Raadpensionaris weer terug.

Hoe volijverig De Witt was, kan nog uit het volgende blijken. Er was volgens resolutie van 30 Augustus een deputatie naar de Staten van Gelderland, in zake van het voorstel omtrent den Kapitein-Generaal, vertrokken, aan welker hoofd Opdam stond [3]). Aan dezen Opdam schrijft De Witt 1 November aldus:

(Aan Opdam. 1 November 1652).

„WelEdel Gestrenge Heer.

De Heer Secretaris Beaumont heeft my gecommuniceert U.E. Gestr. missive van date den 30sten der voorleden maendt, ende alsoo denselven was gepresseert door eenige affaires, oock op huyden van huys moste vertrecken, hebbe ick aengenomen volgens desselfs intentie by dese UE. daerop tot antwoordt te laten toecomen" enz.

Weldra, den 4den November, schrijft hij een tweeden brief aan Opdam, in antwoord op diens bericht dat de landdag gescheiden is, zonder in de zaak van het Kapitein-Generaalschap een resolutie tegen den zin van

1) Brieven V p. 23, 24.

2) Resolutiën Holland, 22 en 23 October 1652 (p. 499 en 502). Brieven V p. 28.

3) Resolutiën Holland, 30 Augustus 1652 (p. 397). Brieven V p. 18, 20, 28.

Holland te nemen. Hij voegt er bij dat hij „door zijn Heeren principalen beschreven is om op morgen naer Dordrecht te verreysen." De brief is niet belangrijk [1]).

Van de overwinning van Tromp bij de Singels, 10 December, geeft hij in een formulier-brief van 17 December kennis aan zijn broeder, zijn oom Van Sypesteyn en zijn neven Johan de Witt en Nicolaas Stoop.

Den 18^den^ December vertrok Pauw andermaal naar Amsterdam om de ziekte van zijn zoon. In zijn afwezen was De Witt alweer zijn plaatsvervanger. Den 14^den^ Januari 1653 vinden wij den Raadpensionaris weer in de vergadering [2]). Hij bleef er, naar het schijnt, tot op het scheiden, den 1sten Februari. — In dato Dordrecht, 8 Februari 1653, treffen wij een brief van De Witt aan den Raadpensionaris aan, ter begeleiding van de „geëxtendeerde resolutie op 't rapport, raeckende de Chambre-mipartie gedaen" [3]). Het was waarschijnlijk de laatste brief, door De Witt aan Pauw geschreven.

Intusschen gaat de briefwisseling met Van Beuningen en Keyser, waarbij komt Jacob de Witt, naar Lubeck afgevaardigd [4]), en met de correspondenten in de verschillende provinciën, waarbij Huydecooper en Stavenisse (Zeeland) komen, voort.

Omtrent het baljuwschap van Zuid-Holland [5]) vinden wij een brief aan zijn broeder en zijn neef (welken?) van 22 Januari 1653, die niet belangrijk is, doch onze aandacht verdient om het geschil daarover tusschen de stad Dordt en de Ridderschap.

Gedurende zijn verblijf te Dordt was er over het Thesaurierschap der stad veel te doen met de gilden;

---

1) Over Opdam's zending zie nog Resolutiën Holland, 12 November 1652 (p. 513).

2) Resolutiën Holland, 14 Januari 1653 (p. 5).

3) Resolutiën Holland, 1 Februari 1653 (p. 46).

4) Aitzema III p. 781, 785—786; Resolutiën Holland 6 December 1652 (p. 580).

5) Resolutiën Holland, 21 Januari 1653 (p. 22). Vgl. ook hiervóór, p. 41—45.

een brief van 9 Februari aan den „Edele Gestrenge Heere De Witt [1])" geeft daarover omstandig bericht, niet onbelangrijk voor de politieke geschiedenis der stad.

Er viel in Dordrecht zooveel voor De Witt te doen, dat hij niet op den dag, voor de terugkomst der Staten bestemd, Dinsdag 18 Februari, in Den Haag kon komen. Hij werd daar echter weldra heen geroepen door een ernstige ongesteldheid van den Raadpensionaris. Omtrent die voor hem zoo belangrijke gebeurtenis geeft hij in een brief van 24 Februari 1653 aan Van Beuningen [2]) bericht, doch omslachtiger in den brief van gelijke dagteekening aan zijn vader, waarvan die aan Van Beuningen eigenlijk een uittreksel is. De brief aan zijn vader, voor zoover die op deze zaak betrekking heeft, luidt als volgt:

(Aan Jacob de Witt. 24 Februari 1653).

„Edele Gestrenge Heer.

..... Ick ben op Donderdach voorleden, sijnde geweest den 20sten deser, van Dordrecht alhier gearriveert, ende hadde wel gewenscht, tot vorderinge van openstaende besoignes, op den geprefigeerden dach van de wederbyeencomste van de leden, te weten den 18den dito, herwaerts te mogen vertrecken, doch hadde den Heere Borgemeester Ruysch 't selve niet alleenlijck niet begeert, maer oock selfs geordonneert dat ick niet eer als morgen [25 Februari] ofte overmorgen vandaer vertrecken soude; waernaer ick oock soude hebben moeten vertoeven, ten ware voorgevallen was geweest dat de Heere van Heemstede, op Saturdach voorleden ende acht dagen [den 15den] wat onpasselijck geworden sijnde, ende syne sieckte hem bygebleven wesende, syne Ed. derhalve de besoignes van de vergaderinge niet en conde waernemen, ende dat mitsdien den Heere Secretaris Beaumont, met

---

1) Denkelijk zijn vader, in ambassade naar Lubeck.

2) Brieven V p. 83. — Vgl. ook den brief aan de regeering van Dordrecht, van 21 Februari 1653, hiervóór, p. 47.

communicatie ende op aenraedinge van eenige welgeaffectionneerde, niet gaerne siende dat, mits myne absentie, de directie van de vergaderinge gevallen soude hebben in handen van den heere Pensionnaris Ruyl, die van de voorschreven 18e af alhier present was geweest, daerover geschreven hadde aen den Heere Borgemeester voornoemt, gevende sijn Ed. in bedencken, off ick niet op 't alderspoedigste herwaerts diende te comen; op welck schryvens ick aenstondts naer de receptie herwaerts aen verreyst ben, hebbende middelerwylen de voorschreven wel geaffectionneerde Heeren door haere directie sooveel te weege gebracht, dat de convocatie van de presente Leden by de Heeren Gecommitteerde Raden tot myne overcomste is gedilayeert, niettegenstaende eenige debvoiren ende instantiën, by verscheyden van de ordre van de Ridderschap ter contrarie aengewendt ende gedaen, ende dat men oock den Heere van Brederode hadde geanimeert omme jegens welgemelte Heeren Gecommitteerde Raden te sustineren, by sich selven, als wesende de eerste van de Heeren Edelen ende by consequentie mede het hooft van de Vergaderinge van Hollandt, tot de voorschreven convocatie te wesen gequalificeert; welcke debvoiren ende instantiën d'aenwesende welgeaffectionneerde Heeren vertrouwden des te meer gedaen te wesen, omdat de sieckte van den welgemelten Heere van Heemstede niet sonder perykel scheen te wesen, ende dat oversulx oock dies te meerder consideratiën vielen op de voorschreven provisionele directie. Gelijck dan oock Godt Almachtich beliefft heeft de voorschreven sieckte soodanich te verswaeren, dat meergemelte Heere van Heemstede daervan op Vrydach voorleden, naer de middagh, de clocke omtrent drie uyren, [door een subyt overval van sinckingen, soo 't schijnt, op 't hert] [1]), deser werelt is comen te overlyden. [Daerdoor een groote veranderinge, gelijck UE. lichtelijck kan oordeelen, in saecken van regeringe voorvallen sal: de

---

1) Deze en volgende woorden tusschen [ ] schijnen niet voor Jacob de Witt, maar voor Van Beuningen en Keyser bestemd, die de breeder omschrijving niet ontvingen.

Almogende Godt wil hetselve niet tot nadeel van den Staet laeten uutvallen.] De Leden van Hoochgemelte Vergaderinge hebben des voormiddaeghs ten selven daghe voor een eerste reyse by den anderen geweest, ende ben ick, vermits de voorschreven sieckte van meergemelten Heere Raedtpensionnaris (die men alsdoen noch niet soodanich en apprehendeerde, maer, soo 't scheen, corts naer de middach, met een overvall van sinckinge op 't hart, de dood heeft gecauseerd) by d'Heeren Edelen naer gewoonte versocht de plaetse ende functie van denselven te willen waernemen, daerinne ick op Saturdach 's morgens, als wanneer de Leden wederom by den anderen sijn geweest, hebbe gecontinueert, sijnde sedert" (enz. als in den brief aan Van Beuningen, Brieven V p. 28)..... „sal blijven.

Edele Gestrenge Heere,

UE. Gestrenge ootmoedige dienaer ende onderdaenige zone."

Zoo kwam dus De Witt voorloopig in de plaats van den Raadpensionaris. De drukten van dien post [1]) doen zijn correspondentie niet verslappen. Zij blijft als van te voren.

De uitgegeven correspondentie met Van Beuningen is niet eens compleet; er ontbreken daaraan eenige belangrijke brieven, betreffende het aanknoopen van den vredehandel met Engeland. Zij volgen hier. Zij zijn gecijferd, maar dat cijfer is gemakkelijk te vinden, want een paar woorden zijn eerst met letters in de minute geschreven, en later doorgeschrapt en in cijfers gesteld, uit wier vergelijking de sleutel van zelf voor den dag komt: zoo laten zich dan verder de gecijferde passages in de uitgegeven brieven ontcijferen, gelijk ik in mijn exemplaar heb gedaan. De sleutel is eenvoudig deze:

---

1) Vgl. Brieven V p. 86.

1—8 a	26—30 i	48, 49 r
9, 10 b	31, 32 k	50, 51 s
11, 12 c	33, 34 l	52, 53 t
13, 14 d	35, 36 m	54—58 u, v
15—19 e	37, 38 n	59, 60 w
20, 21 f	39—43 o	61, 62 x
22, 23 g	44, 45 p	63, 64 y
24, 25 h	46, 47 q	65, 66 z

(Aan Van Beuningen. 3 Februari 1653).

„Edele Gestrenge Heere.

Het naervolgende wert aen UE. gecommuniceert, als gecommitteerde van d'Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt tot de secrete correspondentiën, ende met die recommandatie, dat by sooverre UE. gewoon mochte wesen somwylen gecyferde brieven door desselfs secretaris ofte anderen van UEs. ministers te laeten ontcyferen, echter ten reguarde van desen sulx door UEd. selfs gedaen mochte worden, opdat ick hiermede niet indirecktelijck ende buyten mijn vermoeden en come te pecceren.

T'sedert het *aenbrengen* [1]) van *Gerber* [2]), daervan ick UE. voor desen communicatie gegeven hebbe, alhoewel daerop *geen fondament* gemaeckt heeft connen worden, gelijck ick UE. oock voor desen breeder hebbe geadviseert, is d'Heeren Haer Edel Groot Mog. Gecommitteerden *tot de secrete correspondentiën* echter soo nu soo dan, ende door brieven van *derselver correspondenten in Engeland* ende door *personen uyt Engeland, alhier gearriveert*, voorgecomen dat *de meeste* ende *aensienlijckste regenten* aldaer *seer geinclineert souden* sijn *tot vrede met de republycque*, ende is eyntelijck daerop gevolgt, dat *de ritmeester Stone* [3]) *uut Engeland voornoemd herwaerts overgecomen is*, ende aen *den heere* van

1) De gecursiveerde woorden waren gecijferd.

2) Sir Balthazar Gerbier: zie over hem Aitzema III p. 732; Brieven V p. 15, 16, 23, 28, 29. (N. v. d. U.)

3) Stone en Honiwood, beiden door de Engelsche Ambassadeurs in 1651 aan de Staten van Holland aanbevolen, zie Resolutiën Holland 30 Juni, 13 Juli, 18 en 23 Augustus 1651 (p. 327, 370, 445, 456). (Vgl. Resolutiën Holland 28 December 1650, p. 440—441).

Heemstede aengedient heeft 't gene voorschreven is, met vele particulariteyten ende omstandicheden, oock daerby voegende dat, by sooverre gemelte *heere van Heemstede* door een *briefken* aen d'een *ofte andere van de regenten ofte ministers in Engelandt voornoemd geliefde te verclaren* ende *te verseeckeren, dat men alhier gelycke genegentheyt* heeft, dat hy niet en twyfelde of soude daerop becomen *soodaenigen antwoort, dat daeruyt een fondament tot verder onderhandelinge soude comen te resulteren*, staende oock voor, den *meester van de ceremoniën Oliver Flemming* [1]), omme aen *deselve* de te *schryven missive geaddresseert te worden*, protesterende nochtans by alle occasiën tot het voorschreven sijn *aenbrengen geen last ofte procuratie te hebben.* Op welck *aenbrengen* meergemelte Haer Edel Groot Mog. *Gecommitteerden tot de secrete correspondentiën* naer rype deliberatie *op 't papier* hebben *gebracht de missive, by copye* hiernevens gaende, omme op den *naeme* van meergemelten *heere van Heemstede* aen gemelten *Flemming afgesonden*, ende door den voormelten *Stone bestelt* te worden; dat mede aen denselven *Stone* een gelycke *gecacheteerde missive sonder opschrift behandicht* soude worden omme deselve, *by absentie ofte* ongelegentheyt van *voormelten Flemming te behandigen* aen dengenen, by dewelcke hy sal oordeelen daervan *de beste vruchten verwacht* te connen worden. Ende alhoewel by meergemelte Haer Edel Groot Mog. Gecommitteerden *tot de secrete correspondentiën* generalijck werde geoordeelt best te wesen, dat de voorschreven *missive afgesonden* wierde *sonder* eenige *vordere communicatie te geven*, apprehenderende het peryckel van *illiminatie* ende *contramines*, in sulcken gevalle te verwachten staende, te meer alsoo de voorschreven Gecommitteerden alle eenpaerlijck verstonden daertoe, ende by generaele ende by speciale *aucthorisatie*, sonder contradictie *te wesen gequalificeert*, soo is echter, vermits de difficulteyt, by meergemelten *heere van Heemstede* in de *onderteeckeninge gemaeckt*, van de voorschreven saecke ter Vergaderinge van Haer Edel Groot Mog. *onder eede van secretesse, in genere, openinge gedaen,*

1) Vgl. Aitzema III p. 738.

ende by deselve met eenparicheyt van stemmen (Leyden alleen, more solito, uutgesondert) meergemelte heere *van Heemstede geauctoriseert op 't* voorschreven subject *te laeten afgaen soodanige missive*, ende aen *soodanich persoon in Engelandt addresserende*, als de meergemelte Gecommitteerden goedtvinden souden; ende sijn, in gevolge van dien, de voorgeroerde *twee missiven* op gisteren, ter fine als boven, aen voormelten *Stone behandicht*, die aengenomen heeft *sich daermede* ten *spoedichste* naer *Engelandt te begeven*. Godt Almachtich verleene een goedt succes; in welckers bescherminge ick UE. hiermede sal bevelen, ende verblyve" etc.

(Aan Van Beuningen. 3 Maart 1653).

„Ed. Gestr., Hoochgel., Wyse, Voorsienige Heer.

.... De missive, waervan ick UE. in den mynen van den 3den deser loopende maendt [Febr.] in 't breede hebbe geadviseert, was aen den *ritmeester Stone* belast *niet* anders *over te leveren dan met communicatie* van den *colonel Doolman*, die een man van goede genegentheyt ende conduicte schijnt te wesen, ende voor desen met communicatie van de Heeren Haer Edel Groot Mog. Gecommitteerden tot de secrete correspondentien *naer Engelandt is vertrocken*, mitsgaders oock met goedtvinden van *Ridder Honuwod* [1]), die men daernevens versocht hadde met de voornoemde *Stone* t'overwegen, of de *humeuren* niet souden mogen wesen *verandert*, ende dat sulx raedtsaemer mocht wesen de voorschreven *missive in te houden*. Ende heeft gemelte heere *Doolman* met naestleste poste geschreven, dat hy, naer voorgaende communicatie, met eenige wel geaffectionneerde regenten daerover gehouden, bemerckt hadde, dat men aldaer, uut vreese van schande, niet eerder *eenige inclinatie tot vrede* soude willen toonen, als haere *vlote* wederom *in zee soude sijn*. Gelijck hy oock alsnoch met de laetste post, soo wanneer hunne *vlote* noch niet *uutgeloopen was*, geschreven heeft dat men met de voorschreven saecke

1) Denkelijk Philip Honiwood: zie Thurloe-papers I p. 240.

niet en moste haesten, ofte dat men andersins *risico soude loopen van een affront te crygen;* sulx dat gemelte heeren geraeden gevonden hadden de voorschreven *missive noch niet over te leveren;* mits welcken ick vreese, dat men daerop soo goedt succes niet en sal becomen, als men wel verhoopt hadde....." (volgt „Men is hier" enz. als in Brieven V p. 86.)

(Aan Van Beuningen. 10 Maart 1653).

„T' sedert mynen voorgaenden van den 3den deser hebben wy met de voorleden post wederom een brieffken van *Doolman* uut *Engelandt* ontfangen, schryvende dat hy, goede occasie sich presenterende, niet naerlaeten sal de bewuste *missive over te leveren*, gevende nochtans in bedencken, gelijck hy ook voor dato van dien hadde gedaen, off niet raedtsaemer wesen soude de *inleydinge* van voorschreven *missive* wat te veranderen, alsoo daer mogelijck umbragie by eenige soude worden verweckt, gemerckt men aldaer, gelijck, Godt betert, in meest *alle republycquen*, niet vry is van onderlinge *jalousie* ende *diffidentie*, ende abhorreert een *clandestine onderhandelinge.* Dan alsoo tsedert het afgaen der voorschreven missive was voorgevallen de rencontre, in myne hiernevensgaende [1]) geroert, heeft men goedtgevonden te rescriberen, dat hy, *Doolman* voornoemt, ten spoedichste soude gelieven over te schryven de jegenwoordige constitutie van *de humeuren aldaer*, omme, daervan alhier kennisse becomen, alsdan op de voorschreven propositie van alteratie naerder te worden gedelibereert. Godt geve dat de voorschreven rencontre, die genoechsaem voor beyde partyen even advantagieux afgeloopen is, *de gemoederen aldaer wat tot vrede* moge hebben *gedisponeert.* In alle gevalle sullen sy jegenwoordich *sonder haeren Staet schande* ofte *disreputatie aen te doen* daertoe *inclinatie* mogen *betoonen*, 't gene sy voor desen oordeelden in de alsdoen wesende conjuncture van tyden ende

---

1) Bedoeld wordt de brief aan Van Beuningen, van denzelfden datum, gedrukt Brieven V p. 87—89. (N. v. d. U.)

saecken niet te connen geschieden. Waermede dese besluytende, sal blyven" enz.

Een gevolg van de onderhandelingen, wier begin in deze brieven bericht wordt, was de zending naar Engeland, waartoe de Staten Generaal den 10den Juni, benevens een uit Zeeland en een uit Friesland nog nader te benoemen persoon, de Heeren Nieuwpoort en Van Beverningh uit Holland verkozen. Een brief van 10 Juni aan Nieuwpoort dringt sterk aan, dat deze de benoeming zich late welgevallen.

Eens naar Engeland vertrokken, correspondeerden de Hollandsche gedeputeerden geregeld met De Witt. Zijn brieven aan hen zijn bewaard gebleven. Zij vormen een zelfstandig geheel, waarvan later.

Intusschen wordt de toestand van den staat en van de regeerende partij hoe langer hoe moeielijker. Overal ontstaan Oranje-oproeren. Jacob de Witt, de vader, loopt persoonlijk gevaar. In een brief aan Cornelis de Witt, aan jufvrouw van Swijndrecht, aan de Heeren Hoeufft en Van Berckel geeft Johan de Witt daarvan den 24sten Juni omstandig bericht:

(24 Juni 1653).

„Alsoo ick beducht ben, dat verscheyden onwaerachtige geruchten door 't gansche landt sullen worden gestroyt, ten opsichte van seecker accident, onlangs alhier voorgevallen, soo hebbe ick UE. wel willen praeadverteren dat ons Eerwaerdige Vader nochte my egeen ongemack ter werelt ofte quade bejegeninge is wedervaren" enz.

Het verhaal verschilt niet wezenlijk van het rapport, voorkomende in de Resolutiën Holland [1]). Alleen leert het ons hoe het kwam dat „de onverlaet" door een bode in het oog werd gehouden.

„Ende alsoo ick, korts daeraen t'huys comende, daervan" [dat een verdacht persoon naar Jacob de Witt gevraagd,

1) Resolutiën Holland 25 Juni 1653 (p. 313).

en zich jegens hem dreigend uitgelaten had], „wierde geadverteert, oock de voorschreven onverlaet, wandelende op de Plaetse, my wierde gewesen, soo hebbe ick daerop door een bode van de Staten van Hollandt het ooge doen houden, ende onderwylen gesonden om den Officier ende de dienaers van justitie, ten eynde de voorschreven persoon in hechtenis mochte worden gestelt. Dan 't is gebeurt dat deselve onverlaet, bemerckende dat de voorschreven bode hem naerginck, mitsgaders oock dat een dienaer van den heere Griffier Ruysch, daer mede ontrent sijnde, insgelijx het ooge op hem hielde, sich met een bloot mes" enz.

(als in het bekende verhaal).

In een brief aan Beverningh van den 27sten Juni noemt De Witt den schuldige „seecker onverlaet, woonachtig in 't Noorteynde, gemeynelijck genaemt Jan de Brunswycker, soo ick bericht wordt." [1])

In verscheidene brieven, vooral in die aan Beverningh, erkent De Witt dat hij den toestand zeer zorgelijk vindt, en voor een verandering van regeering vreest. Daarbij stond het met het zeewezen slecht geschapen: zie b. v. de gecijferde passage in Brieven V, p. 166 [2]).

Toch bleef De Witt nog altijd den vacanten post van Raadpensionaris ambieeren. Hij werd er den 23sten Juli 1653 toe verkozen „concordibus votis," (meldt Aitzema aan Thurloe I p. 359) „aussy n'eust aucun compétiteur, à cause du périlleux temps présent." Denzelfden dag nog schreef hij aan zijn vader:

---

1) Vgl. nog Thurloe I p. 294, Wagenaar XII p. 285.

2) In Brieven V p. 166 zijn de gecijferde passages door stippen vervangen; ik heb daarom het origineel van dezen brief op het Algemeen Rijksarchief geraadpleegd en, met behulp van het cijfer, dat Fruin hiervoor, p. 72, mededeelt, de bedoelde passages ontcijferd. Zij luiden aldus: „De hoofden van onse vlote alle, niemant uutgesondert, verclaeren dat *deselve vlote niet bestant is om d' Engelschen 't hooft te bieden*, ende in cas *wy sonder renforcement* van een goedt aental van *cloecke schepen* (die UEd. lichtelijck can oordeelen, insonderheyt by *gebreck*, immers by *schaersheyt* van *financiën*, niet van de *boomen* te werden *geschadt*) in actie comen, dat onse vlote *menschelycker* wyse van de haere *sal worden gevrincert*." (N. v. d. U.)

(Aan Jacob de Witt. 23 Juli 1653.)

„Op huyden hebben de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt met eenpaerige stemmen my versocht ende gecommitteert, omme het vacante Raedtpensionarisampt van den Lande van Hollandt ende Westvrieslandt te becleeden; daerop ick van Haer Edel Groot Mog. hebbe versocht ende geobtineert eenige daegen tijdt, omme my op de voorscheven importante saecke te mogen beraeden, oock daerover te communiceren ende consulteren met UE. ende de Regeerders aldaer, daeraen ick soo door de natuyre als andere verbintenissen gehoorsaemheyt ende respect schuldich ben; ten welcken eynde my mede by Haer Edel Groot Mog. is gepermitteert een keer naer Dordrecht te doen, werwaerts ick derhalve van meyninge ben op morgen te vertrecken; daervan ick oock advertentie gegeven hebbe aen monfrère De Witt, jegenwoordich tot Amsterdam wesende, die ick niet twyfele of sal sich aenstonds naer de receptie van deselve advertentie op de reyse naer Dordrecht begeven: versoeckende dat UE. mede, alle saecken postponerende, sich aldaer soo haest doenlijck gelieve te laten vinden. Met welck vertrouwen desen besluytende, sal blyven" enz.

Het is bekend op wat beding De Witt het ambt van Raadpensionaris aanvaardde [1]). De instructie, reeds vroeger vastgesteld, was in de hoofdzaak dezelfde als die van Pauw [2]). Zij is allengs in enkele opzichten gewijzigd. Volgens dezelve had hij met de gezanten buiten 's lands te correspondeeren. Met die in Engeland en met Van Beuningen deed hij het reeds [3]). Met Keyser, die op het laatst van Juli voor de tweede reis naar Denemarken trok, hervatte hij de briefwisseling (gedrukt, Brieven V p. 346 vlg.) En met Boreel

1) Resolutiën Holland, 30 en 31 Juli 1653 (p. 384—387). (N. v. d. U.)

2) Resolutiën Holland, 20 Juni 1653 (p. 298—305). — Vgl. verder over de instructie, en de latere wijzigingen daarvan, mijne inleiding. (N. v. d. U.)

3) Over den aard der correspondentie van den Raadpensionaris met de ambassadeurs zie den brief aan Sasburch, 9 Augustus 1656, hierachter.

begon hij ze omtrent dezen tijd (gedrukt, Brieven I p. 1 vlg.). Boreel was van ouds een prinsman [1]): van daar dat de correspondentie in den beginne wat statieus is. Over den aard der correspondentie zie Brieven I p. 1—2, 7, 15, 16.

Nu De Witt uit zijn betrekking tot Dordrecht tijdelijk (Brieven V p. 180, Resolutiën Holland 30 Juli 1653, p. 384) ontslagen was, moest hij het Logement van Dordrecht ontruimen en een eigen huishouden opzetten [2]). Wij leeren daaromtrent het een en ander uit den volgenden brief.

„Aen juffrouw Catharina van Sypesteyn, ten huyse van den Heer Coolwijck, te Delff, den 21sten Augustus 1653.

Mejuffrouwe ende Welwaerde Nichte.

Ick hebbe met seer groote blyschap, eerst uut mijn waerde suster van Swijndrecht, ende naerderhandt by confirmatie uut ons Ed. Eerwaerdige Oom De Veer verstaen, dat het God Almachtich beliefft heeft ons allen die genade te bewysen, dat UE. eenmael is verlost van de moeyelycke coortse, daermede deselve nu een geruymen tijdt besocht is geweest. Dan hebbende daernevens mede vernomen dat UE. gesint soude wesen haer eerstdaegs wederomme naer Hillegom te begeven, 't gene my uuttermaete heeft bedroeft, uut oirsaecke dat d'experientie heeft geleert, hoe dangereux de voorschreven reyse is voor de dispositie van UE. lichaem; ende hebbe ick derhalve de vrymoedicheyt genomen UE. by dese gansch vruntelijck te versoecken ende ootmoedelijck te bidden, dat deselve de voorschreven voorgenomen reyse alsnoch voor eenige tijdt uut haere gedachten gelieve te setten, ende ons geduyrende denselven tijdt alhier de eere van UE. geselschap te laeten genieten. Ick ben over eenige dagen metterwoon getrocken in 't

1) Vgl. D'Estrades II, p. 466 en de Clarendon-papers, passim.

2) Vgl. Brieven aan De Witt: brief van zijn zuster Johanna (mevr. van Zwijndrecht), dd. 16 Aug. 1653.

huyse van den Heere van Assendelfft, in 't Westeynde [1]), daer den Heere van Wimmenum voor desen heeft gewoont, ende geniete jegenwoordich aldaer het bywesen ende de hulpe van voornoemde myne suster; ende versoecke derhalve gansch gedienstich dat UE. deselve wat geselschap gelieve te comen houden [2]), daermede haer Ed. groote vruntschap geschieden sal, ende sonderlinge werden verobligeert,

Mejuffrouw ende Nichte,

UE. ootmoedigen dienaer ende geaffectionneerden neve."

Een man van den stand van De Witt [3]) moest ook equipage houden.

(Aan oom Van Sypesteyn, 4 September 1653).

„..... ende sal by desen alleenlijck seggen, dat ick UE. ten hoochste ben bedanckende voor de eere van desselfs bywesen, onlangs by my alhier genoten; ende dat ick alsnoch versoecke, oock UE. by dese volcomen macht geve voor my in te coopen, soo haest de gelegentheyt sich daertoe sal comen te presenteren, een coppel cloecke swarte ofte bruyne koetspaerden, tot soodaenichen pryse als UE. naer de deucht van deselve oordeelen sal die te moeten gelden, sonder UE. aen een hondert gulden min ofte meer te binden, maer alles laetende aen UE. wyse directie; gelijck ick oock t'eenemael sonder keure houde, 't zy daertoe hengsten, ruynen ofte meerren worden ingecocht; doch seggen anderen, hengsten wat gevaerlijck te sijn; niettemin stelle hetselve oock t'eenemael

---

1) „In 't Westeynde, wat voorby 't kerckhoff", volgens het adres van een brief aan De Witt.

2) Volgens antwoord van 22 Aug. was de geïnviteerde verhinderd te komen.

3) Oom Sypesteyn noemt het in een brief van 23 Aug. 1653 „vergulde slaverye." Zie den brief bij C. A. van Sypesteyn, Johan de Witt en Brederode, in Vaderlandsche Letteroefeningen 1869 II p. 428.

aen UE. goedtvinden, omme daerinne te doen naer sich de gelegentheyt sal comen te presenteren.

Ick schryve aen oom van Coolwijck hierover niet met alle, verlaetende my in desen geheellijck op UE. beleydt; ende indien UE. met denselven gelieve te corresponderen over een dach, omme gesaementlijck in de Valckenburger marckt te komen, sal sulx van daer dienen te geschieden.

Waermede UE. voor de verdere advertentie bedanckende, sal desen hiermede eyndigen, ende verblyve" enz.

Oom Coolwijck was echter niet te missen, zooals blijkt uit den volgenden brief.

(Aan oom Van Coolwijck, 7 September 1653).

„Uyt schryven van oom Van Sypesteyn verneme, dat UE. ontwyffelijck sich op de Valckenburger paerdemarckt sal laten vinden, ende wenschte wel door een letterken te mogen weten, jegens wat dach ende uyre UE. hier door sal comen te passeren, opdat, waer 't mogelijck, ick my tegens deselve tijdt by huysch (sic) soude houden, omme UE. mondelinge te mogen spreecken, immers ordre laeten omme UE. ter handen te stellen eenige penningen, die tot incoop van een coppel paerden, in de voorschreven marckt door UE. ende mijn oom Van Sypesteyn voornoemt in te coopen, souden mogen werden geëmployeert. Ende versoecke ick mits desen gansch gedienstelijck, dat UE. den tijdt soodaenich gelieve te passen, dat UE. omtrent den middagh ofte tegens één uyre hier comende, de maeltijdt t' mynen huyse soude mogen nemen. Hetwelck verwachtende, sal desen hiermede eyndigen, ende naer myne gebiedenisse aen desselfs lieve huysvrouwe ende onse nichte Van Sypesteyn, verblyven" enz.

Ten zelfden dage ging er ook nog een brief aan oom Van Sypesteyn over diezelfde paarden.

(Aan oom Van Sypesteyn, 7 September 1653).

„UE.'s missive van date den 5^{den} deser loopende maendt is my wel ter handen gecomen, ende hebbe aenstondts

den ingeleyden aen mijn oom Van Coolwijck gedaen voortbestellen, dewelcke ick oock, in cas denselven herwaerts over geliefft te comen omme naer de Valckenburger marckt te gaen, een somme van 4 à 5 hondert gulden ter handen sal stellen, omme deselve ofte een gedeelte van dien te gebruycken tot betaelinge van de paerden, die UE. voor my ingecocht sal hebben. Ofte, by sooverre sijn E. niet genegen soude mogen wesen omme op de voorschreven paerdemarckt te comen, soo gelieve UE. my door een letterken te laeten weten tegens wat dach ende uyre, mitsgaders in wat herberge UE. tot Valkenburch voorschreven aen te treffen sal sijn, in welcken gevalle ick een expressen met de penningen UE. aldaer sal toesenden. Nopende de sexe van de paerden remittere ick my alsnoch tot UE. wijs oordeel ende de gelegentheyt, die deselve aldaer voorcomen sal. Edoch oordeelt mijn coetsier, die ick jegenwoordich aengenomen hebbe, dat beter is ruynen ofte meeren te hebben als hengsten, uut oirsaecke dat, d'een off d'ander vrient my comende besoecken met paerden, die op myne stalle dienen te worden geseth, alsdan met de hengsten dickmael ongelegentheyt soude werden veroorsaeckt, 't gene ick nochtans soo hooch niet en wege off sal mijn aengenaem wesen dat, in cas beter slach van hengsten ende tot civilder prijs als wel ruynen ofte meeren te becomen sijn, UEd deselve hengsten incoope.

Ende dese, naer voorgaende danckseggingе over de moeyte, die 't UE. beliefft om mynentwille te doen, hiermede eyndigen sal, blyve" enz.

Van de verdere geschiedenis van den inkoop der paarden blijkt niet. Over de inrichting van het huishouden handelt de volgende brief.

(Aan de Vrouwe van Swijndrecht. 3 October 1653).

„Mevrouwe ende Welwaerde Suster.

Tot noch toe heeft my de tijdt ontbroocken, immers noodtsaeckelycke affaires hebben my verhindert omme UE. alleenlijck met woorden te bedancken over de exces-

sive moeyte ende gestadige sorge, die 't UE. beliefft heeft aen te wenden ende te draegen, ten eynde ick door gebreck van noodige assistentie niet van alle domestycque commoditeyten onvoorsien blyven, ende sulx in groote ongelegentheyt geraecken soude.

Ende hebbe ick derhalven, alhoewel wat laet, nochtans met een sincere genegentheyt daerover den uyterlycken plicht van danckseggínge by desen wel willen voldoen, verhopende dat occasiën sullen worden geboren omme niet met woorden alleen, maer metterdaet te betoonen, dat ick my houde uut oirsaecke voorschreven in diepe schult vervallen te sijn ende dat ick diegene ben, die syne schulden niet gaerne onbetaelt laet staen. Ende alsoo UE. my toesegginge heeft gedaen van noch verder hulpe te willen presteren, ende tot dien eynde met den eersten wederomme herwaerts over te sullen comen, soo hebbe ick wel derven de vrymoedicheyt nemen, UE. by desen te versoecken desselfs saecken daernaer, sooveel doenlijck, te willen schicken, dat sulx hoe eerder hoe liever mochte geschieden, alsoo ick jegenwoordich, mits het afwesen van de Heeren Staten, beter tijdt ende gelegentheyt hebbe omme 't een en 't ander, 't geen noodich ofte dienstich soude mogen wesen, met UE. t' overwegen, ende voorts my oock tot UE. contentement eenigermaeten te laeten vinden. Weshalve my vastelijck verlaetende dat UE., volgende gedaene beloften ende om redenen voorschreven, haer in de aenstaende weecke herwaerts sal vervoegen, sal desen hiermede besluyten, verblyvende,

Mevrouwe ende welwaerde suster,

UE. ootmoedige dienaer ende gansch geaffectionneerde broeder."

Het verzoek werd zeker gracieuselijk ingewilligd [1]). Althans weinige dagen later schrijft De Witt op nieuw aan mevrouw Van Swijndrecht:

---

1) Vgl. Brieven aan De Witt: brief van zijn zuster Johanna (de Vrouwe van Swijndrecht), d.d. 5 October 1653.

(Aan de Vrouwe van Swijndrecht. 7 October 1653).

„Ick sal de beantwoordinge op de courtoise woorden, vervatt in UE.'s missive van date den 5^{den} deser loopende maendt, uutstellen totter tijdt ende wylen toe, ick de eere van desselfs bywesen alhier sal genieten, ende by desen alleenlijck versoecken dat, by sooverre UE. noch eenich laecken overich heeft omme daermede te connen becleeden de kussens, in UE. koetse leggende, desselfs gelieffte moge wesen soodaenich laecken mede herwaerts te brengen, alsoo eenige plaetskens van de voorschreven kussens, door de mot t'eenemael opgegeten, beginnen door te breecken, ende sulx de voorgeroerde becleedinge t'meer ende meer nootsaeckelijck wort.

Waermede affbreeckende, sal blyven" enz.

Voor den wijn wordt aan vader De Witt de zorg opgedragen. In een brief over allerlei staatszaken, van 22 December 1653, komt het volgende voor, hetgeen volgens een NB. door den klerk „op een memoriken apart in de missive in te sluyten" was.

(Aan Jacob de Witt. 22 December 1653).

„..... By sooverre aldaer jegenwoordich goeden wijn ende tot redelycken pryse is te becomen, soo wenschte ick wel dat UE. voor my gelieffde te doen incoopen ende herwaerts over senden een oxhooft Fransche ende een aem Rhijnsche ofte Moeselwijn, naedemael ick provisie van noode hebbe, ende alhier, soo ick vertrouwe, niet soo goedt ende tot soo civilen pryse te becomen is. Waermede desen besluytende, sal blyven" enz.

Vader nam de commissie gereedelijk waar. Den 29sten schreef de zoon reeds:

(Aan Jacob de Witt. 29 December 1653).

„UEd.'s seer aengenaeme missive van date den 26sten deser loopende maendt, met het oxhoofft Fransche wijn, daer-

inne gementionneert, is my wel ter handen gecomen; ende wenschte ick wel provisionnelijck met een vaetgen van 20 ofte 30 stoopen Rhijnschen wijn te mogen werden gedient, affwachtende dat den nieuwen volcomen claer ende bequaem om gedroncken te worden wesen sal; versoeckende derhalven dat UE. my soodaenige provisie by de eerste gelegentheyt gelieve te doen toecomen." (Volgt een en ander over Polen en Engeland.)

Gastvrij is De Witt in zijn nieuwe huishouding zeker; vooral de dames van zijn familie vraagt hij druk. Nauwelijks hoort hij dat tante Loten („mejuffrouw Maria van de Corput, weduwe wylen den heer Charles Loten, wonende op 't Rapenburg, te Leiden, by de Universiteyt") met haar dochter naar Den Haag denkt te komen, of De Witt inviteert haar, 23 October, om „doch haer optreck niet elders dan t'mynen huyse te nemen", en, als zij zijn uitnoodiging hebben aangenomen, verzoekt hij ze zich wat te haasten „naedemael hoe Uwer E. overcomste eerder ende desselfs verblijf alhier langer sal sijn, hoe (hij) sich meer verobligeert sal vinden" (27 October 1653). Het verblijf der lieve gasten heeft echter niet zoo heel lang geduurd; reeds van den 9den November dagteekent de brief van dankzegging „over de moeyte ende sorge" enz. En, wat curieus is, die brief luidt grootendeels woordelijk als die aan zuster van Swijndrecht, van den 3den October (hiervóór, p. 82—83). De Witt had zich gewend aan verschillende correspondenten hetzelfde te schrijven: natuurlijk betuigde hij zelfs zijn oprechten dank in een soort van formulier.

Zelfs als hij zijn geliefden broeder Cornelis gelukwenscht met de geboorte van een zoon, is de vorm van zijn schrijven afgemeten en deftig:

(Aan Cornelis de Witt. 29 November 1653).

„Op huyden hebbe ick door UE.'s dienaer wel ontfangen d'aengenaeme advertentie van de verlossinge Uwer Edts lieve huysvrouwe, mijn waerde suster, met byvoeginge dat

de nieuwgeboren vrucht is een jonge zone. Ende hebbe ick my daerop verplicht gevonden UE., naer voorgaende behoorlycke danckseggінge voor de voorschreven gedaene notificatie, by desen daerover duplici nomine te congratuleren ende geluck te wenschen, Godt Almachtich biddende dat Desselfs goedertierne gelieffte moge wesen den voorschreven nieuwgeboren spruyt, tot vreuchde syner ouderen ende vrunden, denselven ter zalicheyt, in alle deuchden ende goede qualiteyten te laeten opwassen, ondertusschen UE. met de craemvrouwe Syne Godtlycke Majesteyts Heylige bescherminge bevelende, sal blyven" enz.

In de plaats van De Witt werd door de Heeren van Dordt tot pensionaris verkozen zijn neef Govert van Slingelandt [1]), een man naar zijn harte. Zoodra hij de tijding kreeg, schreef hij aan broeder Cornelis en aan den secretaris Beaumont [2]), die zich tijdelijk te Zierikzee ophield:

(Aan Cornelis de Witt en aan Herbert van Beaumont. 1 September 1653).

„Desen sal alleen dienen om UE. bekent te maecken, 't gene ick op huyden met seer groot contentement [3]) hebbe verstaen, dat namentlijck de heer Mr. Govert van Slingelandt, UE.'s neve, op gisteren by den Oudrade van Dordrecht tot pensionnaris der voorschreven stede is geëligeert, van welcke blyde tydinge ende, soo ick oordeele, voor 't gemeene vaderlandt ten hoochste importante, ick niet hebbe willen naerlaeten UE. aenstonts deelachtich te maecken."

Aan Slingelandt zelven schrijft hij ook terstond, en in termen, die toonen, dat zijn nepotisme niet van de slechtste soort is:

---

1) Vgl. Brieven aan de Witt: brieven van Jacob de Witt, d.d. 6 en 11 Augustus 1653.

2) Herbert van Beaumont, sinds 1640 secretaris van de Staten van Holland, was van 1634—1640 pensionaris van Dordt geweest. (N. v. d. U.)

3) De gespaticerde woorden schijnen alleen in den brief aan Van Beaumont te zijn opgenomen. (N. v. d. U.)

(Aan Govert van Slingelandt. 1 September 1653).

„..... gratulerende niet sooseer UE.'s persoon, die daermede, insonderheyt by dese conjuncture van tyden ende saecken, wort gestelt in vele becommernissen ende swaeren arbeydt, maer insonderheyt ons algemeyne lieve vaderlandt ende de Provincie van Hollandt ende West-Vrieslandt in 't generael, mitsgaders de stadt Dordrecht ende alle goede ingesetenen van dien in 't particulier, die ick achte door de voorschreven electie sooveel gelucks ende heyls aengecomen te sijn, als mogelijck in vele jaeren herwaerts door geene andere voorvallen is geschiedt."

De Witt zag natuurlijk in iedere benoeming, die in het belang zijner partij uitviel, een geluk voor de goede ingezetenen. En in het jaar 1653 had zijn partij wel versterking noodig. De tegenspoed dunde de rijen der vrienden. Zoo waarschuwde hem zijn vader tegen De Huybert, en hij antwoordde:

(Aan Jacob de Witt. 4 October 1653).

„'t gene UE. by forme van waerschuwinge my adviseert aengaende de veranderinge van de sentimenten ofte maximen van den heere Secretaris De Huybert, is my niet dan al te wel bekent ende oock al over langen bekent geweest, gemerct de voorschreven veranderinge niet is van huyden ofte van gisteren; ende gae ick derhalve, aen hem schryvende, met de vereyschte circumspectie."

Het is bekend dat „omme de gemeente alomme te desabuseren" vooral de hulp der predikanten werd ingeroepen [1]). Men diende echter dan ook iets voor die heeren over te hebben. Vandaar dat dienzelfden 3den Juli tegen „de stouticheyt der Papisten en tegen de ontheiliging van den Sabbath" werd geijverd. Den 15den en 20sten Augustus werden meer soortgelijke besluiten tegen het uitoefenen van de Roomsche religie genomen [2]). De reden van deze besluiten was zeker

1) Resolutiën Holland, 3 Juli 1653 (p. 331—334).
2) Resolutiën van Consideratie, 15, 20 en 21 Augustus 1653 (p. 12, 13).

geen geloofsijver der regenten. Aitzema had recht aan Thurloe te schrijven (8 Januari 1655 [1]) naar aanleiding van de maatregelen tegen de Socinianen: „de magistraten, begeerende alle reden van ontevredenheid bij de predikanten, die meestal prinsgezind zijn, weg te nemen, doen alles tegen Roomschen en Socinianen."

Merkwaardig, uit dit oogpunt, is de volgende brief:

(Aan „Mijnheer, Mijnheer Goswinus Buytendijck, bedienaer des Godtlycken Woorts tot Dordrecht", 21 Augustus 1653).

„Eerwaerdige, seer discrete Heer.

Ick hebbe geoordeelt UE. niet onaengenaem te sullen sijn de communicatie van de resolutiën, by de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt genomen, aen d'eene zyde jegens de oeffeninge van de Roomsche superstitie in huysen van publycque ministers, soo van Spaignen als van Vranckrijck, alhier residerende, die tot verderff van vele zielen ende tot groote schandale van de vromen nu eenigen tijdt herwaerts seer licentieuslijck is gepleecht, ende aen d'andere zyde op de clachten, by die van den kerkenraede der stede Sevenbergen jegens den Drossaerdt Tholing, op 't aenschryven van Haer Edel Groot Mog. gedaen; ende hebbe deselve derhalven UE. by desen wel willen toesenden. Ick hope ende vertrouwe dat 't een ende 't ander van goede operatie sal sijn, ende sal ick niet naerlaeten, sooveel in my is, de goede handt daeraen te helpen houden, dat de voorschreven resolutiën punctuelijck mogen werden naergecomen ende d'intentie van Haer Edel Groot Mog., daerinne vervatt, preciselijck achtervolgt, alsmede dat in alle andere gelegentheden de ware, Christelycke, Gereformeerde religie voortgeseth, mitsgaders de pauschelycke superstitiën ende andere dwalingen tegengegaen ende, sooveel doenlijck, geweert mogen werden.

Waermede UE. met desselfs gansche familie recomman-

---

1) Thurloe-papers III p. 50.

derende in de genaedige bescherminge des Alderhoochsten, sal, naer myne dienstige gebiedenisse aen UE. ende desselfs eerwaerdige medebroederen, verblyven,

Eerwaerdige Heer,

UE. dienstwilligen dienaer."

Wat mochten de eerwaarde broederen niet hopen van een Raadpensionaris, die met zulke goede sentimenten zijn ambt aanvaardde!

Natuurlijk is de correspondentie met de invloedrijke staatslieden, binnen en buiten de provincie, thans drukker dan ooit: aan een reeks van burgemeesters en pensionarissen van de verschillende steden en aan leden der Staten van de naastliggende provinciën gaan formulier-brieven af, zoodra in Den Haag belangrijke tijdingen ontvangen zijn bij het afwezen der Staten. Ook met Brederode en met Obdam, met de hoofden der Admiraliteits-collegiën wordt geregelde correspondentie gehouden, vol kleine détails, op zich zelve niet belangrijk, maar voor de kennis der administratie en van het beleid der regeering merkwaardig. Wij kunnen ons daarin niet verdiepen. Alleen omdat het een voorstel, dat gerucht gemaakt heeft, betreft, laten wij hier den brief volgen:

(Aan den Heer van Maarsseveen. 24 Augustus 1653).

„Edele, Erntfeste etc.

Den voorslach, by UE. aen Commissarissen van de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt gedaen, ende in geschrifte [1]) overgelevert, is by deselve, naer voorgaende rype overweginge, niet wel practiquabel geoordeelt [2]): eerstelijck, uut oirsaecke dat personen ofte personnagiën, hebbende voor 30, 40 ende meer, jae eenigen mogelijck voor 100 duysent gulden aen ongemunt goudt ende sylver,

---

1) Gedrukt bij Aitzema III, p. 834—836.

2) Resolutiën Holland, 21, 22 en 23 Aug. 1653 (p. 448, 450, 451).

niet wel tot uutleveringe van dien, volgens den gedaenen voorslach, souden connen werden gebracht, te meer dewyle d'eene boven d'andere, naer proportie van haere middelen, dickmaels bevonden soude werden vele van soodaenige speciën te bezitten. Ten tweeden, omdat vele geringe luyden, die haer lichaem met eenich sylverwerck verciert, ende daerop grootelijx haere affectie geseth hebben, mede beswaerlijck tot affstandt van dien te brengen souden wesen, insonderheydt gemerckt oock eenige jonge dochteren door soodaenich ciraet haer vleeschcoopmanschap ganckbaer moeten maecken. Ende ten derden, dat in allen gevalle voor alsnoch niet geraeden is alle soodaenige schatten, die noch het uutterste plechtancker souden connen wesen, uut te putten, maer dat mogelijck op 't alderuytterste den voorgeroerden voorslach noch in 't werck gestelt soude connen werden. Alle 't welcke ick goedt gedacht hebbe UE. by desen te communiceren ende deselve met eenen toe te senden de drie distincte resolutiën, by Haer Edel Groot Mog. dienaengaende genomen, vertrouwende dat UE. naer de kennisse van dien al eenigermaeten sal hebben verlangt. Ende verblyve" enz.

Het gewichtigste deel van de correspondentie tot aan het eind van 1654 zijn de brieven aan Van Beverningh en Nieuwpoort. Zij waren met de gewichtigste aangelegenheid, met het onderhandelen over vrede, belast. Zij, en vooral Van Beverningh, waren vertrouwde vrienden van den Raadpensionaris. In die correspondentie ligt de politieke geschiedenis van dien tijd het volledigst opgesloten. Zij vormt een zelfstandig geheel, waarbij enkele brieven aan anderen ter opheldering behooren [1]).

---

1) „Wij laten ze hier voorloopig ter zijde, en behandelen eerst andere zaken", liet Fruin daarop volgen. Hij heeft nl. zijne excerpten uit de brieven van De Witt aan Van Beverningh en Nieuwpoort in een afzonderlijk deeltje vereenigd. Ik laat dat thans eerst in zijn geheel volgen. (N. v. d. U.)

III. AAN VAN BEVERNINGH EN NIEUWPOORT. 1653—1654 [1]).

Nadat den 10den Juni 1653 (Verbael [2]) p. 1) tot de ambassade naar Engeland Van Beverningh, Nieuwpoort, Van de Perre en Jongestal benoemd waren, werd den 20sten goedgevonden dat Van Beverningh vooruit zou gaan (om redenen, gespecificeerd Brieven V p. 161—2). Hij vertrok den 21sten en kwam den 26sten te Gravesend (Verbael p. 7).

De Witt, het raadpensionarisambt nog slechts waarnemende, voerde toch reeds geregeld correspondentie met de meeste ambassadeurs uit Holland. Natuurlijk dat hij met Beverningh hetzelfde deed. Het opschrift zijner brieven aan dezen was:

„Mijnheer, Mijnheer Mr. Hieronymus van Beverningh, Raedt ende Vroetschap der Stede van Ter Goude, ordinaris gedeputeerde ter Vergaederinge van de Hoog Mog. Heeren Staten-Generael vanwege de provincie van Hollandt ende Westvrieslandt [3]), jegenwoordich in commissie van Haer Hoog Mog. aen de Republycque van Engelandt, in Westmunster".

---

1) Vgl. Brieven van en aan Wagenaar, p. 30, achterin P. Huisinga Bakker, Leven van J. Wagenaar.

2) Hiermede wordt steeds bedoeld het in 1725 gedrukte „Verbael, gehouden door de Heeren H. van Beverningk, W. Nieupoort, J. van de Perre en A. P. Jongestal" enz. (N. v. d. U.)

3) Resolutiën Holland, 18 Januari en 10 Mei 1652 (p. 20 en 183).

(Aan Van Beverningh. 27 Juni 1653).

„Mijnheer."

Bericht omtrent de reis der andere gezanten (Verbael p. 12). De electie van 130 mannen [1]) tot de regeering doet De Witt vreezen voor de negotiatie.

„De depesches op *170* [2]) sijn niet eerder als op Woensdach voorleden affgegaen, ende *gesonden* door seecker *capiteyn*, genaemt *Moyre*, daertoe *expresselijck vercosen* [3])."

---

1) De 130 — eigenlijk 129, want Fairfax, voor wien een zetel opengehouden was, verontschuldigde zich — Engelsche leden van het Barebone-Parlement, door Cromwell en den Raad van State gekozen uit de lijsten, opgemaakt door de Congregational Churches. (N. v. d. U.)

2) Fruin heeft het cijfer 170 niet opgelost; ik vermoed dat er Frankrijk mede bedoeld wordt. Immers, in de „letter of intelligence from the Hague", d.d. 26 Juni 1653, bij Thurloe I p. 293—294, schrijft Aitzema — dien Fruin ons heeft leeren kennen als den afzender dezer berichten: vgl. zijn artikel Geheime briefwisseling van Lieuwe van Aitzema, in Bijdragen, Nieuwe Reeks, III p. 218 vgg. — dat een Fransch kapitein, Moire genaamd, met brieven naar Boreel, gezant in Frankrijk, is gezonden, waarin dezen wordt gelast moeite te doen voor een verbond met Frankrijk. — De sleutel van het cijfer in De Witt's correspondentie met Van Beuningen (hiervóór, p. 72) kan insgelijks dienen voor het cijfer in De Witt's brieven aan Van Beverningh en Nieuwpoort. Ook dezen maken aanvankelijk van hetzelfde cijfer gebruik: zoo zijn de gecijferde plaatsen in de brieven van Van Beverningh aan De Witt d.d. 27 en 30 Juni 1653 (bij Thurloe I p. 301, 308, 309) te ontcijferen met den genoemden sleutel; alleen voor een deel der passage op p. 309 laat deze ons in den steek, misschien ten gevolge van misstellingen in den tekst bij Thurloe; ook in de passages, die wel ontcijferd kunnen worden, is hier en daar een fout ingeslopen, zooals eveneens in de minuten van De Witt's brieven een enkele maal klaarblijkelijk een verkeerd cijfer is geschreven. — In hun brief van 4 Juli 1653 (bij Thurloe I p. 316, 317) aan den Griffier Ruijsch berichten de vier gezanten, dat zij enkele veranderingen hebben gebracht in het cijfer, omdat dit al zoo lang in gebruik is; het schijnt echter, dat deze veranderingen alleen de getallen boven de 100 betroffen, waarmede bepaalde personen of landen werden aangewezen, immers, de gecijferde passages in den brief van Van Beverningh en Nieuwpoort aan De Witt, d.d. 18 Juli 1653 (bij Thurloe I p. 339, 340) zijn weer — behoudens een enkele, gemakkelijk te verbeteren misstelling — geheel te ontcijferen met behulp van den ons bekenden sleutel. (N. v. d. U.)

3) De gecursiveerde woorden geven altijd gecijferde passages aan. (N. v. d. U.)

Toerusting ter zee, zoo misschien de onderhandeling mislukte. — Commotie binnen Enkhuizen, te Vlaardingen, vooral in Zeeland, te Goes. — Gebeurtenis met Jacob de Witt [1]). — Engelsche vloot bij Texel. Brederode, Obdam en Van der Myle daarheen.

(Aan Van Beverningh. 4 Juli 1653).

Den brief van Van Beverningh van 17/27 Juni [2]) wel ontvangen. — Bericht omtrent de reis der andere ambassadeurs. — Beweging der Engelsche vloot. — Onlusten te Enkhuizen. Resolutie Holland tegen de commotiën [3]). — Denemarken stemt toe in de rescissie van het redemptietractaat.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 11 Juli 1653).

Uw brief van 4 Juli [4]) wel ontvangen. Leedwezen over de animositeit der Engelsche regeering tegen Denemarken. Staten-Generaal vast besloten hun verplichting jegens Denemarken te vervullen, en niet afzonderlijk vrede te maken. Kan niet anders. Ook het belang van Nederland, buiten alle tractaten, wil dat men Denemarken tegen geweld van Engeland bescherme. — „Het bewuste cijffer, nevens UE.'s jongsten overgesonden, is Haer Hoog Mog. wel ter handen gecomen." — Onlusten te Enkhuizen.

(Aan Van Beverningh. 11 Juli 1653).

Wel ontvangen den brief van 4 Juli, met een postdatum van den 7den, benevens het cijfer. „Ende sie ick seer beswaerlijck uut te wercken dat het bewuste cijffer, by de Heeren aldaer gesamentlijck aen Haer Hoog Mog. overgesonden, in geene andere handen soude comen als in die van den Heere Griffier Ruysch, gemerckt aen

---

1) Zie hiervóór, p. 76, 77.
2) Bij Thurloe I p. 301.
3) Zie hiervóór, p. 87, noot 1.
4) Bij Thurloe I p. 316, 317.

d'eene zyde denselven Heere Griffier sich in de moeyte van 't ontcijfferen van brieven niet gaerne sal willen steecken ende sulx sich daerjegens ontwijffelijck sal canten, ende dat aen de andere zyde de oude practycque daer leyt, dat alle de brieven van de Ministers buytenslandts werden ontcijffert door den commis Spronsen, ofte in absentie van denselven door een van de opperclerquen, van welcken voet ick meene dat de provinciën in de Engelsche correspondentiën niet sullen willen afgaen." Zal echter trachten.

„By den *minister* van *Denemarcken* alhier hebbe ick al voor desen de saecke daertoe helpen dirigeren, dat de bewuste *aengehoudene schepen*[1]) met haere *laedinge* souden mogen blyven geconserveert, gelijck oock gemelte *minister*, al eenige weecken geleden, my verclaert heeft ten selven eynde aen den *Rijxhofmeester* te hebben geschreven; doch heeft sijn Ed. naederhandt my gecommuniceert advisen te hebben becomen, dat alle de *goederen*, in de voorschreven *schepen gelaeden* geweest sijnde, albereydts *gelost* ende door ordre van den *Coninck van Denemarcken* in de *magasynen gebracht* waeren, sonder dat denselven eenige seeckerheyt hadde off deselve *goederen* ofte eenige van deselve oock waeren *vercocht* ofte niet." Zal de zaak blijven behartigen.

„Ende wat belangt het onderbouwen dat een *minister* van den *Coninck van Denemarcken* sich herwaerts soude mogen vervoegen, omme, op de eerste advertentie van de inclinatie aldaer, te mogen derwaerts comen, hebbe ick oock voor desen met den voorgemelten *minister* daervan propoosten gehadt; ende heeft Sijn Ed. my verclaert dienaengaende te hebben speciael aanschryvens van den *Coninck van Denemarcken*, omme te trachten de saecken daerhenen te dirigeren, dat UE. ende de vordere Heeren aldaer met den eersten mochten sonderen off een *minister* van den *Coninck van Denemarcken* by de *regieringe* van *Engelandt* oock niet onaengenaem wesen soude, ende dat

---

1) Bedoeld worden de Engelsche schepen, geladen met scheeps- en krijgsbehoeften, die Frederik III in de Sont had laten aanhouden op aandrang van den Nederl. gezant Keyser, die hem namens H. H. Mog. schriftelijke garantie gaf voor de uit deze daad te wachten schade. (N. v. d. U.)

in sulcken cas ten spoedichsten yemandt by Syne *Majesteyt* derwaerts soude werden gesonden." Om die reden acht De Witt het onnoodig vooreerst de zaak nog nader bij den minister van Denemarken aan te dringen. — Een nieuw credentiaal zonder opschrift, dat bij het nieuwe representatief dienen kan, zal nog heden gereed worden gemaakt. — Over de declaratie, later bij de gezanten op te maken van hunne uitgaven. — Zwarigheid door Zeeland geopperd wegens het afzonderlijk pouvoir van Van Beverningh. — Er zijn op den laatsten brief van Van Beverningh aan Haar Hoog Mog. twee aanmerkingen gevallen: 1°. heeft men het onvoorzichtig gevonden dat hij daarin nadere bevelen heeft gevraagd omtrent de *inclusie* van *Denemarcken* [1]). Als zijne *Majesteyt* vernam dat daarover gedelibereerd werd, zou hem dit noodeloos ontstemmen: het was de heer van Renswoude, die dit namens zijn provincie Utrecht deed opmerken. 2°. merkte dezelfde Renswoude op, en stemden de andere provinciën toe, dat hij de propositie, in zijn brieven vermeld, had behooren over te zenden. Het is De Witt gelukt het nemen van een conclusie te verhoeden, zoodat nog geen uitdrukkelijk bevel tot overzending van de propositie zal gegeven worden. Doch voor het vervolg kan Van Beverningh op dit punt letten.

„De gestaltenisse van ons algemeyne lieve vaderlandt staedt, naer myne opinie, jegenwoordich *in seer becommerlycke* ende *bynaer in desperate pointen*, sijnde gelijck als *beseth* ende *belegert*. De Oostersche vlote van binnen is nu ontrent ses weecken ende langer ingehouden, gelijck oock alle andere schepen, tot ondraegelycke schaede van de ingesetenen, binnengaets blyven leggen. Van buyten worden gewacht de costelycke retour-schepen van de Oost-Indische Comp. De Oostervaerders, die in winterlaege gelegen hebben, daervan albereydts een vlote van 30 schepen met een convoyer affgecomen is, ende 24 van dien in salvo sijn geraeckt, de resterende in handen van de Engelschen gevallen, daeronder mede twee schepen, gelaeden met

---

1) Vgl. Verbael, p. 16.

ysere canon, uut Sweden comende, volgens de capitulatie, by Haer Hoog Mog. met eenige coopluyden gemaeckt. Oock mede werden in 't corte gemoet gesien eenige straetvaerders ende de bewuste *silverschepen* met d'oorlochschepen *uyt* de *Middellantsche zee*, mitsgaders alle andere Spaenschende Franschvaerders, jegenwoordich in laedinge leggende ofte onderwege zijnde, alle welcke men met reden schijnt te connen vreesen in handen van den vyant te sullen vallen. Niemandt stelt sich bynaer om eenige schepen te doen laeden om uut te vaeren; de haringvangst staet stille, de *rogge* ende 't ander *coorn* begint dapper te *steygeren;* uut alle 't welcke wert veroorsaeckt dat duysenden van menschen, haer handen nochte haer monden geen werck wetende te geven, beyde gebruycken tot quaet doen, d'eene tot plunderen ende rooven ende d'andere tot calomnieren ende lasteren, van hoedaenige soorte van menschen meest alle de steden van Hollandt vol sijn. Ende gelijck men het quaedt altijdts een oorsaeck wil geven, soo wert generaelijck alle disastre toegeschreven de quaede directie der regenten, hetwelck sooverre in de gemoederen ingewortelt schijnt te wesen, dat geen remediën crachtich genoech sijn om die sieckte te remedieren; ende, als gemeynlijck placht te geschieden, soo soeckt men oock nu in troubel water te visschen, de gemeynte impressie te geven dat er een hooft wesen moet, offte dat de saecken noyt wel gaen sullen, 't welck oock sooverre ingewortelt is, dat naeuwlijx den 1000^{en} mensch van 't gemeyne gepeupel van die opinie vry is. Ende sie ick eerstdaechs te gemoedt *een slach*, daerdoor den staet in de *uytterste perplexiteyt*, ende 't gene op UE.'s negotiatie noch *te hopen mochte* wesen, buyten alle *apparentie* gestelt sal worden. Godt geve dat ick my bedriege, maer ick meyne van d'advisen van den heere Pensionnaris Ruyl in particuliere besoignes, ende de contenantie van denselven sooveel te hebben bespeurt, dat alle daegen van de stadt van Haerlem in de publycke vergaederinge een propositie staet te verwachten, omme *den Prince van Oraigne* te *designeren* tot *Capitain-generael* etc., onder pretext van dat men yets behoort te doen, waermede de gemeynte wat contentements gegeven werde. Immers in allen gevalle heb-

ben wy de dangereuse sustenue van d'Heeren van Zeelandt ontrent hetselve subject met den eersten ter Generaliteyt te verwachten, daertoe in deselve provincie, al eenige daegen geleden, resolutie is genomen." Over dat alles nader. Verblijve enz.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 18 Juli 1653).

Missive van den 11^{en} ontvangen. Met ontvanger Van Berckel over de geldzaken gesproken.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. Tweede brief van 18 Juli 1653).

De provinciën blijven het vreemd vinden, dat de gezanten de door hen ingediende propositiën en de daarop gekregen antwoorden niet hebben overgezonden. „Dan alsoo ick niet en hebbe connen speuren sulx by Haer Edel Groot Mog. ofte eenige leden van derselver vergaederinge aenstootelijck te wesen", heeft De Witt gezorgd, dat zij daartoe niet expresselijk werden gelast. Indien de Engelsche regeering de drie preliminaire artikelen niet wilde laten vallen, zou het, zijns oordeels, best zijn daarvan den Staten-Generaal kennis te geven, en toch gezamenlijk te blijven onderhandelen. Mochten sommigen der gezanten dat niet willen, dan ware het geraden, dat althans een hunner bleef, zoo de overigen daartoe hunne toestemming gaven; anders ware het beter allen terug te keeren. — Enkhuizen allengs in rust. — De vloot denkelijk na acht of tien dagen weer in zee.

(Aan Van Beverningh. 18 Juli 1653).

Wel ontvangen dien van den 9^{en}, met Capiteyn Cruyck, en den ongedateerden met de post. — Brasset heeft geklaagd dat, hoewel Boreel had verklaard, dat de gezanten in Engeland met den Franschen ambassadeur Bordeaux-Neufville aldaar vertrouwelijk wilden handelen, toch deze nog niets van hen gemerkt had. De Witt heeft geantwoord, dat de gezanten nog pas in preliminaribus waren. — Charisius zegt thans te gelooven, dat de goede-

ren uit de aangehaalde Engelsche schepen in Denemarken nog niet verkocht zijn. — De binnenlandsche zaken wat rustiger. „Ende aengesien ick het voornemen van de Heeren van Haerlem, in mynen vorigen aengeroerdt, niet dan al te blyckelijck hadde bespeurt, hebbe de vrymoedicheyt genomen myne becommerlycke gedachten den Heere Ruyl tegemoedt te voeren, met versoeck dat deselve my die confidentie soude willen betoonen van my te openen, wat denselven uut den naeme ende vanwegen de stadt van Haerlem van meyninge was voor te draegen, alsoo ick bespeurt hadde dat deselve yets importants voorhebbens waeren Haer Edel Groot Mog. in bedencken te stellen. Daerop sijn Edele my bekent heeft, het sentiment van gedachte Heeren te wesen, dat men behoorde in dese tijdtsgelegenheyt yets vrywillich te doen tot contentement van de gemeynte; dat sijn Ed. verclaerde andersins beducht te wesen, by deselve de Regieringe te sullen worden geëxtorqueert; oock specialijck omme te breecken de slach van *Graef Willem*, die men wel conde bemercken dat alle diegene, die de gemeynte gaende maeckten, van voornemen waeren tot *Luytenant-Generael* te maecken, ende Haer Edel Groot Mog. over den *hals* te *dringen*, ende dat, naer sijn gevoelen, het beste middel daertoe was: te betoonen voor alle de werelt dat Haer Edel Groot Mog. waeren diegene, die den *Prince van Oraigne* wilden stellen in de digniteyten ende de charges van desselfs voorouders; ende dat, omme denselven in tyden ende wylen daervan niet te frustreren, de voorschreven digniteyten ende charges geduyrende desselfs minderjaricheyt niet en dienden te worden becleedt by één persoon alleen, die capabel soude wesen omme sich selven daerinne tegens den gemelten *Prince van Orainge* te maincteneren, maer wel by eenige weynigen, daer men sulx niet van hadde te vreesen, oordeelende dat daertoe soude behooren vercosen te worden de voornaemste personagiën in de militie', sonder te comen tot expressie ofte nominatie van deselve [1]); ende dat de Heeren van Haerlem

1) Van Sypesteyn, Geschiedk. Bijdragen, I p. 212, noot 1, bovenstaande woorden aanhalende, toont ze niet te hebben begrepen, daar

voorschreven mede waeren van 't selve sentiment, oock hunne gedeputeerden hadden gelast daervan openinge ende propositie te doen in de vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. Welck concept by my geoordeelt sijnde te wesen ruineus voor den staet, ende de openinge van dien, ter vergaederinge als boven te doen, capabel omme groote divisie ende animeusheyt tusschen de leden te causeren, hebbe ick sulx gedebattheert met soodaenigen yver ende alsulcke redenen, als ick oordeelde daertoe te behooren ende te connen bygebracht werden. Ende heeft meergemelten heere Ruyl, naer wisselinge van verscheyden redenen over ende weder, eyntlijck aengenomen, by de Heeren syne principaelen te sullen trachten uut te wercken, dat deselve mogen goedtvinden de voorgeroerde propositie noch eenigen tijdt te werden opgehouden, omme te letten wat uutslach de negotiatie aldaer nemen sal, gelijck dan oock tsedert de voorschreven saecke achtergehouden is. Ende bemercke ick, dat oock de Heeren van Zeelandt daeromme dilayeren derselver sentiment ontrent 't voorschreven subject ter Generaliteyt te comen pousseren, uut vreese dat het argument, van UE.'s negotiatie getrocken, al te crachtich soude wesen omme 't selve te connen solveren; gelijck oock de qualijck geintentionneerden in Gelderlandt om deselve oorsaecke in den haeren noch temporiseren, doch alle, soo ick vertrouwe, met die intentie omme, in cas UE.'s negotiatie desperaet uutvalt, met des te meerder impetuositeyt het werck voort te setten ende te trachten door te dringen, 't welck ick hope dat Godt Almachtich genaedelijck sal verhoeden."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 24 Juli 1653).

Wel ontvangen Uw missive van den 18den [1]), „die ick

---

hij De Witt er op laat aandringen, dat de Oranjepartij openlijk zou uitkomen voor het denkbeeld, door Ruyl geopperd. (N. v. d. U.)

1) Afgedrukt door Nedermeyer van Rosenthal in Nijhoff's Bijdragen, X p. 291, en, vertaald, bij Thurloe I p. 339. (De door Nedermeyer van Rosenthal in het naschrift van dezen brief niet ontcijferde woorden luiden: „secrete correspondentiën" en „eenige". N. v. d. U.)

710207*

aen de heeren gecommitteerden tot de secrete correspondentie hebbe gecommuniceert, mitsgaders oock aen eenige andere heeren, daeraen ick vertrouwe deselve met vrucht gecommuniceert te hebben connen worden."

Alles zooals te voren. Naar de aanstichters van het oproer te Enkhuizen wordt onderzoek gedaan. Geen verdere onlusten.

„Indien UE. den heere Van de Perre [1]) ende, was 't mogelijck, oock den heere Jongestal conden bewegen soodaenige waerschouwinge, als in de voorgeroerte Uwer Ed. missive is geinsereert [2]), mede te doen aen eenige goede vrunden in Zeelandt ende in Vrieslandt, ick en twyfele niet, off 't selve soude aldaer van sonderlinge vrucht wesen." — De vloot kan alle dag uit de Wielingen in zee loopen. — De Witt tot Raadpensionaris gekozen; bedenktijd gekregen; straks nog naar Dordt. — Hierbij extracten van resolutiën.

(Aan Van Beverningh. 24 Juli 1653 [3])).

Wel ontvangen dien van den 18den. — „Ick ben in 't seecker bericht dat de bewuste saecke, binnen Haerlem voor desen geresolveert [4]), door contrarie resolutie buyten executie is gestelt. Ende sal ick hierby noch voegen een vreemde rencontre, my onlangs bejegent, zijnde sulx dat ick, nevens drie ofte vier andere heeren ten huyse van den Heere van Brederode ter maeltijdt geweest hebbende, naer den eeten ende hertelijck drincken nevens den Heere van Barendrecht met den Grave van Dona, onlangs met de compaignie guardes te paerdt van Haer Ed. Groot Mog. alhier binnen 's Gravenhaege gecomen, in

---

1) Deze schijnt daartoe overgehaald te wezen: zie zijn brief van 1 Augustus, aan De Bruyne, bij Thurloe I p. 372, en aan Van Vrijbergen, ibid. p. 373.

2) Nl. dat de Oranje-beweging in Nederland de vredehandeling in Engeland tegenwerkte. (N. v. d. U.).

3) Gedrukt bij Van Sypesteyn, Geschiedkundige Bijdragen, I p. 212, en bij Thurloe I p. 351.

4) Hiervóór, p. 96, 98.

discourse geraeckt wesende, denselven Heere Grave tot verscheyden maelen verclaerde, dat men van de *Princesse Douarière* t'onrechte hadde soodaenich gevoelen, alsoff deselve de saecke van *Graef Willem* toegenegen was: dat Haere *Hoocheyt* ter contrarie oordeelde, dat gemelten *Grave* incapabel was te bedienen de charges, daertoe hy scheen te aspireren, ende, in cas hy daertoe t'eeniger tijdt mocht comen te geraecken, dat sy des anderen daechs het landt soude quiteren; dat vorders Haere *Hoocheyt* van opinie was, ten hoochste ondienstich te wesen, dat men van nu aff den *Prince van Oraigne* soude verkiesen ofte *designeren* tot etc., om verscheyden redenen, te lange alhier te repeteren; dat Haere *Hoocheyt* niet liever wenschte als haer innerlijck sentiment eens te mogen openen aen eenigen van de Heeren van Hollandt ende, in cas den gemelten Heere van Barendrecht ende ick deselve de eere wilden doen, gelijck hy sprack, van een visite te geven, dat zy haer daerover ten hoochsten geluckich soude achten. Wy lieten niet naer aen d'ander zyde vrymoedelijck te openen ons gevoelen ter contrarie, daerby voegende dat Haere *Hoocheyt* 't voorschreven haer gevoelen beter metterdaet als met woorden soude connen ende behooren te betuygen, disponerende soodaenige regenten van Zeelandt ende van andere provinciën, als by welcke sy credit hadde ende aen haer *hoff* familiaer waeren, omme soodaenich sentiment, als boven, te appuieren ende niet het contrarie, gelijck deselve alsnu waeren doende. Daerop verscheyden propoosten gewisselt wesende, sijn wy vandaer gescheyden; edoch heeft gemelten Heere Grave van Dona den meergemelten Heere van Barendrecht ende my des anderen daechs vroech aen onse respective logementen comen vinden, betuygende ende bevestigende, door last van *Haere Hoocheyt*, 't gene voorschreven is, met meerder redenen als des daechs tevoren, doende oock naeder ende ernstiger instantiën, dat wy ons souden willen laeten disponeren haer een visite, als boven, te geven. Edoch hebben wy 't selve t'elckens beleeffdelijck gedeclineert, van meyninge sijnde daerby te persisteren."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort.
1 Augustus 1653 [1]).

Wel ontvangen dien van den 25sten Juli. — Raadpensionarisambt aangenomen. — „De swaericheyt" enz. als in Brieven V p. 180, tot „schicken," met een kleine verandering, daar van de resolutie van 2 Augustus hier nog niet kon gesproken worden. En weer „Wat advertentiën" tot „persisteren" als ibid., p. 181. Dan eindelijk „De negotiatie in Vranckrijck" tot „uytgewerckt is", als ibid.

(Aan Van Beverningh. 1 Augustus 1653).

Dien van 25 Juli wel ontvangen. „De propositie van den Heere Ambassadeur Boreel, daerinne vermelt, is aen de regieringe noyt gecommuniceert, ende en hebbe ick niet geraeden gevonden instantie te doen, ten eynde hem by de Regieringe mochte werden gelast daervan communicatie te geven, uut vreese dat sulx by retorsie oock op UE. ende desselfs medegedeputeerden souden hebben geappliceert geworden." Geen tijd om hier iets bij te voegen.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort.
8 Augustus 1653 [2]).

Dien van den 1sten wel ontvangen. — Propositie Zeeland enz., als in Brieven V p. 190: „Uyt de voorschreven" tot p. 191 „hadden connen geven." — Negotiatie in Frankrijk. — Tromp voorbij Scheveningen om zich met de vloot van Texel te vereenigen; een treffen onvermijdelijk. „Godt Almachtich geve daervan een geluckige uutcomste, die den vrede ende Uwer Ed. negotiatie moge bevorderen."

„Wy hebben alhier gisteren in Den Haege eenige beginselen van oploop gehad" enz. als in Brieven I, p. 3 en 4, tot (drie regels vóór het einde) „in apprehensie bekomen." Het einde luidt hier: „daervan eenigen gegeesselt

---

1) In uittreksel bij Thurloe I p. 369. Het p. scr. bij Thurloe (vgl. Wagenaar XII p. 280) ontbreekt in den brief van De Witt; het schijnt tamelijk apocryph.

2) In uittreksel bij Thurloe I p. 382.

ende mogelijck ook wel eenigen opgehangen souden mogen worden." — Vast- en bede-dag. — Uittreksels van Resolutiën.

(Aan Van Beverningh. 8 Aug. 1653[1]).

Wel ontvangen dien van den 1sten [2]). Blij dat de zaken in Engeland wat gunstiger staan. „Doch ick verwachte met dese post niet anders, als dat het werck wederomme wat terugge sal sijn gegaen op de advertentie, die men ontwijffelijck aldaer sal hebben becomen van de bewuste propositie, by de Heeren van Zeelandt onlangs seer intempestivelijck ter Generaliteyt gedaen [3]). Maer ick wil hopen, als men met dese ordinaris sal hebben verstaen, dat hetselve werck geen vervolg ter werelt heeft gehadt, dat Hollandt eenpaerich daertegen in gaet, ende dat geene Provinciën, die haer niet albereydts voor desen hadden verclaert, Zeelandt toegevallen sijn, dat het voorschreven gepasseerde de saeck aldaer niet veel verargeren sal." — De stukken over Brazilië met de volgende gelegenheid.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 15 Augustus 1653).

Met de jongste post geen, ook geen publieke brieven ontvangen, alleen een briefje aan Haar Hoog Mog., met opschrift aan den heer griffier Ruysch. Daaruit met smart gezien, hoe weinig de negotiatie hoop geeft. Moge God dan de wapenen der Republiek zegenen. — „Indien de rencontres" etc. als Brieven I p. 2, tot p. 3 „hierby gevoeght."

(Aan Van Beverningh. 15 Augustus 1653).

Brief van den 8sten wel ontvangen [4]). Smart over den

---

1) In uittreksel bij Thurloe I p. 383.

2) Bij Thurloe I p. 370.

3) Het voorstel nl. om den Prins tot Kapitein-Generaal en Graaf Willem Frederik tot zijn Luitenant te benoemen: vgl. Wagenaar XII p. 299—304. (N. v. d. U.)

4) Bij Thurloe I p. 382.

inhoud. — „Eenige Heeren ter Generaliteyt begosten al wat te murmureren, dat UE.en niet en hadden bekent gemaeckt de substantie van 't gene by de regieringe aldaer voorgedraegen was, ende wilden eenige heetgebaeckerde luyden daerop eenige last aen UE.en laeten toecomen; doch is 't selve met goede directie gesteuyt. Ick hebbe aen de gedeputeerden tot de secrete correspondentie, ende niet verder, communicatie gegeven van 't gene in de voorschreven UE's missive was vervatt, alhoewel ick bemercke dat gelycke advisen oock van andere canten overgecomen sijn." — Opschudding te Rotterdam.

Den 12den Augustus vonden de gezanten goed dat Nieuwpoort en Jongestal „sich naer Den Haege transporteren souden ende Haere Hoog Mog. van de negotiatie een omstandich rapport souden doen": Verbael p. 75.

(Aan Van Beverningh. 22 Augustus 1653 [1]).

Sedert den 15den geen brieven ontvangen, denkelijk wegens de overkomst van Nieuwpoort. — Geen nieuws. De leden der Staten-Vergadering uiteen, naar hun principalen. Nog altijd onderzoek naar de Haagsche oproermakers. „Van de persoonen" enz. als Brieven V p. 194, tot het einde.

(Aan Van Beverningh. 29 Augustus 1653).

Wel ontvangen dien van den 22sten [2]). Ook communicatie gehad van dien aan Nieuwpoort [3]), „ende moet ick bekennen niet te connen oordeelen dat van het *Engelsche werck* eenich goedt gaeren te spinnen zy, ten waere Godt Almachtich daerinne notabelijck gelieffde te coöpereren; ende niettemin heeft my altijdts seer ongeraeden gedacht" enz. als Brieven V, p. 206 en 207, tot „sal gelieven te

---

1) In uittreksel bij Thurloe I p. 419.
2) In uittreksel bij Thurloe I p. 416.
3) Bij Thurloe I p. 418.

vernemen." Vervolgens weer „De Heer Pensionnaris" enz. tot „Haerlem", als ibid.

(Aan Van Beverningh. 12 September 1653 [1]).

Heeft niet geschreven sedert den 29sten Aug., uit gebrek aan tijd, maar Nieuwpoort [2]) verzocht te schrijven. Wel ontvangen dien van 29 Aug. [3]) en twee van den 5den dezer [4]); beide, op verzoek, meegedeeld aan Obdam en Nieuwpoort. Ook is die, die melding maakte van het *gieten* van *ysere canon*, onder *secretesse* meegedeeld aan Haar Edel Groot Mog. De kenners meenen echter, dat hier voor zulk werk de benoodigdheden en de bekwaamheid ontbreken. — „De voortganck van de Ambassade naer *Sweeden* en behaecht my niet al te wel, ende vertrouwe ick oock dat daerdoor 't verblijff van den Heere *Van Beuningen* aldaer voor alsnoch is gearresteert." — Verscheidene Resolutiën van Haar Edel Groot Mog. — „Ondertusschen" enz. als Brieven V p. 213, tot „hiernevens is gevoeght [5])."— Pogingen van Middelton en Marmeducq Langdaele [6]), die echter tot niets zullen leiden. — Geen hoop op een conjunctie der Deensche vloot met de onze. Berichten

---

1) In uittreksel bij Thurloe I p. 450.

2) Zie diens brief van 5 September, in uittreksel, bij Thurloe I p. 440.

3) In uittreksel bij Thurloe I p. 431: vgl. den brief van Van Beverningh aan Nieuwpoort, ibid. p. 429.

4) Een daarvan bij Thurloe I p. 441: vgl. den brief van Van Beverningh aan Nieuwpoort, ibid. p. 443.

5) In de aangehaalde passage, Brieven V p. 213, zijn achter „die van Amsterdam, dewelcke urgeerden", eenige, ten deele gecijferde woorden, uitgelaten, nl.: „de *revocatie* van UEd. ende den *heere* Van de *Perre*". (N. v. d. U.)

6) Middleton — in 1652 door Karel Stuart aan 't hoofd der royalistische krijgsmacht in Schotland gesteld, met den titel van Luitenant-Generaal — en Sir Marmaduke Langdale brachten in 1653 in Holland geld, troepen en amunitie bijeen voor de Schotsche Hooglanders. Zij trachtten ook steun te verkrijgen van de regeering onzer Republiek, die hun echter alleen den uitvoer van wapenen en amunitie toeliet. Vgl. Thurloe I p. 332, 398, 446, 449, 450, 460, 463, 483, 485, 489, 514, 528, 531, 585, 594 en 615, en S. Rawson Gardiner, History of the Commonwealth and Protectorate, II p. 389, 390, 397, 407. (N. v. d. U.)

van Keyser omtrent de rescissie van het tractaat van redemptie. — De rest als Brieven V p. 213: „De eerste tydingen" enz., tot p. 214 „sterck is geweest."

(Aan Van Beverningh. 19 September 1653).

Wel ontvangen de beide van 12 September [1]), de een voor een klein gedeelte, de andere geheel in 't cijfer, maar een anderen, van den 9den, met een cijfer ingesloten, vermeld in een van beide, is niet terecht gekomen. „Den innehoude van voorschreven gecijfferde missive hebbe ick aen Haer Edel Groot Mog. gecommuniceert, ende heeft deselve mogelijck oock eenige goede operatie gedaen tot het arresteren van de resolutie [2]), gisteren op de Engelsche saecken genomen, hiernevens gaende, daervan ter Generaliteyt noch geene communicatie is gegeven, ende sulx by my niet wel kan worden geoordeelt, hoedanich deselve saecke by de andere provinciën sal worden gevatt; doch vertrouwe dat men mettertijdt d'intentie van Hollandt aldaer, immers in substantie, wel sal connen uutwercken." — „Op de pointen" enz. als Brieven V p. 218, tot „vernemen." — Berichten over de toerusting ter zee.

(Aan Van Beverningh. 26 September 1653).

Dien van den 19den wel ontvangen. — Resolutiën der Staten. — Charisius had meegedeeld, dat op last zijns Konings door een der ministers aan den ceremoniemeester O. Flemming geschreven was, of een Deensch minister in Engeland met genoegen ontvangen zou worden, doch dat daarop geen antwoord was gekomen. Hij wenschte nu, dat de Nederlandsche Ambassadeurs die vraag zouden herhalen. Hij heeft echter nog geen bepaald verzoek, daartoe strekkende, aan de Staten gedaan, doch zou

---

1) Een daarvan bij Thurloe I p. 452.

2) Het provinciaal-advies van Holland over „het maniement van de Engelsche saecken," d.d. 18 Sept. 1653, waarover in 't vervolg een en andermaal wordt gesproken, vindt men in Secr. Resolut. Holland I p. 109—111, waar abusievelijk aan 't hoofd der resolutie is gesteld „Donderdag den 28 Sept. 1653", in plaats van 18 Sept. 1653. (N. v. d. U.)

gaarne zien, dat de gezanten intusschen eens poolshoogte namen. — De negotiatie in Frankrijk staat stil. — Bewilliging van Denemarken tot convooi voor onze koopvaarders uit de Sont naar het Schager Rif.

(Aan Van Beverningh. 3 October 1653 [1]).

Wel ontvangen dien van den 26sten; daarvan communicatie gedaan, bij absentie der Staten, aan Gecommitteerde Raden, en met goedvinden van dezen ter Generaliteit. Er is wel niets gezegd, maar het was toch sommigen aan te zien, dat zij de communicatie der pogingen van Marmeducq Langdaele en Middelton aan Van Beverningh niet goedkeurden, daar die zaak onder secretesse behandeld was. „Ende wil ick UE. derhalven by desen in bedencken gegeven, oock versocht hebben, dat in 't toecomende, soo wanneer by UE. yets aen my overgeschreven wert, 't gene met vrucht publyckelijck kan worden gecommuniceert, dat 't selve in een missive apart mach werden vervatt, ende dat van de saecken van onse onderlinge confidentie, die voor anderen niet en sijn, oock een briefken separatim mach worden ingestelt. Gelijck ick oock versoecke dat UE. my t'elckens specialijck gelieve te adviseren van de receptie van myne brieven, met expressie van de dates van dien, opdat ick daerinne te geruster mach wesen." Ook zijn sommige door Van Beverningh gebruikte cijfers niet in De Witt's sleutel te vinden, maar bij gissing wel te duiden. — „De Heer Van Obdam" enz. als Brieven V p. 221, tot „gescheyden." — „Uut schryvens van den Vice-Admirael" enz. als Brieven I p. 10, tot „overwinteren."

(Aan Van Beverningh. 10 October 1653 [2]).

Wel ontvangen de beide van 3 October. Niets besloten op 't subject der negotiatie; Gelderland en Zeeland niet gelast, andere provinciën verschillende opiniën. — Berichten uit Frankrijk, en omtrent de vloot. — Bij Maastricht rencontre met de Lorrainezen.

---

1) Bij Thurloe I p. 496.
2) In uittreksel bij Thurloe I p. 522.

(Aan Van Beverningh. 17 October 1653 [1])).

Wel ontvangen dien van den 10den. Hoewel het door Van Beverningh en Van der Perre meegedeelde wel geschikt was om de Generaliteit te doen besluiten tot het advies-provinciaal van Holland, in dato 18 September, is het toch niet gelukt haar daartoe te bewegen. Uitstel (vgl. Brieven V p. 235, 236, 240).

„Echter vertrouwe ick vastelijck, dat in de toecomende weecke, als wanneer het presidium van Hollandt wesen sal, op 't voorschreven subject conclusie sal connen worden genomen; ende naedemael de Heeren van Vrieslandt daerop seer urgeren dat de heer Jongestal, in cas van verdere onderhandelinge, wederom naer Engelandt soude vertrecken, dat oversulx de Heeren Nieuwpoort ende den gemelten Jongestal de reyse wederom t'samen sullen moeten ondernemen. Edoch by sooverre de voorgeroerde inclinatie ten goeden haer aldaer in den beginne hadde vertoont, sulx dat men alhier daervan bericht hadde connen hebben, voor ende aleer 't voorschreven advisprovinciael van Haer Ed. Groot Mog., van date den 18den der voorleden maendt, ter Generaliteyt geopent, ende de Provinciën toegesonden was geweest, en wil ick niet twijffelen, off soude daerop een goedt besluyt uutgewerckt hebben connen werden, sonder dat de gedeputeerden van de provinciën dienaengaende op de heeren haere principaelen reflectie souden hebben gemaeckt, 't welck syluyden sustineren jegenwoordich niet te connen geschieden, uut oorsaecke dat zy seeckere kennisse hebben dat daerop by de heeren haere principaelen ôfte jegenwoordich wort gedelibereert, ôfte albereydts resolutie is genomen." Wanneer Holland tot het nemen van een conclusie drijft, op grond dat in zijn advies niets vervat is, wat niet alvorens door de Staten-Generaal besloten was, werpen de gedeputeerden der provinciën tegen dat, volgens de resolutie van 5 Juni, de Ambassadeurs terug hadden moeten komen, toen de Engelschen bleken hun preliminaire artikels niet te willen opgeven. — „De Heeren Staeten van de

1) In uittreksel bij Thurloe I p. 528.

stadt Groeningen ende Ommelanden" enz. als Brieven V p. 241, tot „scheyden." — De minister van Denemarken dankt voor het ingewonnen bericht, en neemt daarmee volkomen satisfactie; maar hij verklaart niet te weten dat *Wurts* aldaar in het belang van Denemarken ageeren zou. De Witt wenschte daarover wel iets naders te vernemen.

(Aan Van Beverningh. 24 October 1653).

Wel ontvangen dien van den 14den (met het cijfer en doorsneden papier), door Van de Perre [1]) overgebracht; insgelijks dien van den 17den [2]), met de ordinaris post; maar niet dien van den 16den [3]), in de missive van den 17den vermeld als door een expres overgezonden.

„Ick hebbe voor desen een reyse ofte twee connen bemercken, dat UE.'s brieven waeren geopent geweest ende wederomme toegesloten, doch hadde t'sedert eenigen tijdt herwaerts sulx niet vernomen, verhopende dat daerjegens de vereyschte ordre sal wesen gestelt." — „Op den dach van de receptie" enz. als Brieven V p. 243, tot p. 244 „soude connen worden." — „Ondertusschen is by de provinciën van Gelderlandt, Zeelandt, Vrieslandt, Overijssel ende Stadt en Landen geconsenteert in 't versoeck van den Luytenant-Generael Middelton tot een subsidie van 180 duysent gulden; alhoewel die van Overijssel 't selve consent ter Generaliteyt noch niet hebben geopent, ende ontwijffelijck oock, uyt redenen voorschreven, de Heeren Gedeputeerden van deselve provincie noch niet ter handen gecomen sal sijn." — „Wy verwachten hier" enz. als Brieven I p. 25, tot het einde van den brief.

(Aan Van Beverningh. 31 October 1653 [4])).

Wel ontvangen de drie van den 24sten [5]). — Over de uitwisseling der gevangenen. — „De voorslaegen, ver-

---

1) Verbael p. 122.

2) Bij Thurloe I p. 529; vgl. den brief aan Nieuwpoort, ibid. p. 538.

3) Bij Thurloe I p. 527.

4) In uittreksel bij Thurloe I p. 552 (waar, in plaats van Van de Perre, Van Beverningh te lezen is).

5) Een van deze bij Thurloe I p. 544.

vatt in UE.'s gecijfferde, dewelcke ick niet goedtgevonden hebbe aen yemandt te communiceren, schynen my soodaenich te wesen, dat daerop apparentie soude wesen yets goedts te doen." — Advies van Utrecht op de Engelsche handeling. — Keyser sedert Zaterdag in Den Haag terug. — De vloot van De Witt ieder oogenblik gewacht. — Memorie van Appelboom en resolutie daarop (d.d. 25 Oct.) van de Staten van Holland.

Nieuwpoort en Jongestal vertrekken met naderen last, van 21 October, den 29sten uit Den Haag en komen 4 November te Londen: Verbael p. 165.

(Aan Van Beverningh. 7 November 1653).

Wel ontvangen de twee van 31 October met de ordinaris post. — Berichten van Van Beuningen. — Verschillende Resolutiën. — Behouden thuiskomst van De With met 380 koopvaarders, als Brieven V p. 252. — Berichten van Boreel, als Brieven V p. 252, tot het einde.

(Aan Van Beverningh. 14 November 1653 [1]).

Wel ontvangen de brieven van den 4den over water, nog niet dien van den 7den met de ordinaris post. Hevige storm, geruchten van groote schade aan de vloot: geen zekerheid. — Electie van twee vice-admiralen (De Ruyter en Pieter Florisz.) — „Op Maendach voorleden heeft de Heer" tot „adviseren", als Brieven V p. 252 [2]). — Uit Frankrijk

---

1) In uittreksel bij Thurloe I p. 575.

2) De passage in de gedrukte Brieven, waarnaar Fruin hier verwijst, is onverstaanbaar, daar het cijferschrift deels niet, deels verkeerd is opgelost. Zij moet aldus luiden: „Op gisteren heeft den Heere *minister* van *Polen* [De Bie] door den Heere Andrea, ter vergaederinge presiderende, openinge laeten doen van de genegentheyt van den Coninck ende *Republycque* van *Polen* voorschreven tot een *alliancie* met *Polen* [„een alliancie met *Polen*" zal wel een schrijffout zijn voor: „een alliancie met Nederland," of moeten beteekenen: „een alliancie van Nederland met Polen"] over 't feyt van de *commercien*, daertoe by de leden van Hollandt goede inclinatie is, ende vertrouwe dat het werck, in cas van voortganck,

niets bijzonders. — Berichten uit Portugal niet gunstig. — „In Zeelandt" als Brieven V p. 256, tot het einde.

(Aan Van Beverningh. 21 November 1653 [1]).

Wel ontvangen twee missives van den 7den en de beide van den 14den [2]). De *vloot van de Republiek* zal vooreerst *buiten actie* blijven (gelijk Van Beverningh schijnt te wenschen), „sijnde d'intentie van de regieringe, dat *alleenlijck een getal van* 20 *ofte* 30 *fregatten* den winter over *in zee cruyssen* ende *in verscheyden esquaders verdeelt* wesen sal." — Belooning in geld aan Doolman, waarop Van Beverningh had aangedrongen, zal worden gegeven [3]). — Ook voor de Heeren Cromwell het verlangde toegestaan [4]). — Brieven van Van Beuningen. — „Eenige Lottharingsche troupes" enz. als Brieven I p. 37, tot het einde van den

---

in dier voegen sal werden gedirigeert, dat men, het *tractaet besloten* sijnde, *128* daermede soude mogen *inbegrypen*. Ende is de conclusie ter Generaliteyt daerop uutgevallen, dat de provinciën haere gedachten daerover naeder sullen laeten gaen, ende sal 't selve werck in alle mannieren ende met bysondere *secretesse* dienen te worden *gemanieert*, omme *ombragie* te *vermyden*. Het vervolgh van dien sal ick niet naerlaeten" enz. — Met *128* wordt, naar ik vermoed, de stad Dantzig bedoeld: een vermoeden, bevestigd door art. XVI van het concepttractaat tusschen onze Republiek en Polen, van 1654 (bij Aitzema III p. 1098—1101), waarin staat dat, op verzoek van de Staten-Generaal, het tractaat ook door Dantzig geteekend zal worden. — Over deze voorgenomen alliancie met Polen (die niet tot stand kwam) vgl. verder Secr. Resol. Holland I p. 117, 119, 125, 126, Aitzema III p. 1098, 1101, 1102, De Wicquefort II p. 346. (N. v. d. U.)

1) Van denzelfden datum een nietsbeduidende brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort.

2) Een van deze bij Thurloe I p. 575, de andere ibid. p. 576.

3) Over Doolman zie hiervóór, p. 74. en hierna, p. 117 vgg. (N. v. d. U.)

4) Wat Fruin aldus excerpeert, luidt in den brief van De Witt: Gecommitteerde Raden hebben goedgevonden dat gij, „op 't gene *den Colonnel ende Major Cromwel*, hier te lande keerende, over haerluyden respectieve tractementen souden mogen hebben te pretenderen," aan hen, of aan een van beiden, een som van hoogstens 2000 carol. guldens voorschiet, tegen behoorlijke quitantie. — Over dezen Kolonel en Majoor Cromwell, die in Nederlandschen dienst stonden, zie ook Brieven III p. 82. (N. v. d. U.)

brief. — „Twee van de resterende retourschepen" als Brieven V p. 260, tot „waeren geweygert."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 28 November 1653 [1]).

Wel ontvangen dien van den 21sten October. Het spijt mij dat er nog niets naders te schrijven viel, zooals men hier gehoopt had, maar in zaken van dat gewicht eenig uitstel licht te verklaren. — Brieven van Van Beuningen. — „In gevolge" tot „geopent hebben" als Brieven I p. 42. „Ende is tsedert advertentie ingekomen" tot „waeren geweygert", als ibid. p. 43.

(Aan Van Beverningh. 28 November 1653.)

Niets bijzonders.

Een belangrijke brief van Jongestal aan Frederik Willem van Friesland, bij Thurloe I p. 600.

Den 14den December sterft Van de Perre: Verbael p. 243.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 26 Dec. 1653.)

„T'sedert de receptie van Uwer Ed.'s missive, in date den 18/28 der voorleden maendt, hebbe ick derwaerts geene brieven laeten affgaen", om reden dat hij meende dat vóór de ontvangst de Ambassadeurs reeds op weg naar hier zouden geweest zijn. — „Wy hebben alhier soo nu, soo dan, soo uut de advisen van eenige provinciën alsmede uut particuliere discoursen van eenige Heeren Gedeputeerden gemerckt, dat deselve het beste contentement niet en schepten in de communicatiën, die UE. van tijdt tot tijdt aen de regieringe sijn doende, uut oirsaecke dat daerby niet omstandichlijck wort bericht, wat UE. in derselver negotiatie is ontmoetende, met oversendinge van stucken ofte geschriften, ter wederzyden ge-

1) In uittreksel bij Thurloe I p. 600.

wisselt. Doch wy, wel bemerckende dat sulx naergelaeten wort om merckelycke redenen, hebben tot noch toe door goede officiën weten te declineren, dat dienaengaende by Haer Hoog Mog. yets geresolveert ofte UE. aengeschreven soude werden; maer ick vreese, dat wy 't selve niet wel langer sullen connen ontgaen, zijnde de provinciën van Gelderlandt, van Zeelandt ende van Vrieslandt daertoe seer geporteert, ende waer dat die van de stadt Groeningen ende Ommelanden gelogeert sijn, is UE. niet onbewust. Eergisteren, op de receptie van Uwer Ed. missive van date den 19den deses, is dienaengaende yets in seer sachte termen op 't papier gestelt. Edoch de provinciën van Gelderlandt ende van Zeelandt daermede niet gecontenteert sijnde, sal op huyden dienaengaende noch naerder werden gedelibereert. [1])" — „Het project van alliantie enz." als Brieven V p. 275, tot het einde, p. 277. — Electie van Vogelsangh in het Hof van Holland. — Chanut heeft nog niets aan Haar Hoog. Mog. voorgedragen. — De heeren der Chambre-Mipartie zijn naar Mechelen.

(Aan Van Beverningh. 26 December 1653 [2])).

Wel ontvangen de drie brieven van den 5den, den 12den en den 19den December. Niets te voegen bij het aan hem en Nieuwpoort gemelde, „als dat ick Godt Almachtich niet genoech kan bedancken over ende ter saecke dat Deselve geliefft heeft soo importante negotiatie, als is diegene, dewelcke aldaer gedreven wort, te laeten vallen in soodaenige voorsichtige directie ende in handen van soo yverige patriotten, als in die van UE. ende als sijn desselfs medeconfraters." — Graaf Willem heeft de presente Heeren Gecommitteerde Raden met den Raadpensionaris en den secretaris Beaumont in de vorige week te zijnen huize onthaald, en bij die gelegenheid zijn goede hope

1) De passage tusschen „ " is ook gedrukt bij Van Sijpesteyn, Geschiedkundige Bijdragen, II, Bijlage I, p. 3, noot 2.

2) Een deel van dezen brief gedrukt bij Van Sijpesteyn, t. a. p. Bijlage I, p. 3—4.

te kennen gegeven, dat de vrede getroffen zoude worden. Dit is hier de algemeene opinie, ook van hen, die liever geen vrede zagen sluiten, en van de vreemde gezanten. — Vreest „dat wy *uut Sweden* wel lichtelijck *een quade tour* souden mogen vernemen"; zoo gij iets kunt berichten over „*d'instructie, den heere Ambassadeur Whytelock mede gegeven*", zal hij dat gaarne hooren.

Aan 't slot van dezen brief staat de volgende nota voor den klerk: „de brieven te sluyten met wasch ende te zegelen met het grootste signet, met een doorgesteecken staert, evenals die van Haer Hoog Mog. ordinaris sijn gecachetteert."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort.
2 Januari 1654).

Wel ontvangen die van den 17den en van den 26sten December [1]). „Ick hebbe uyt Uwer Ed. voorgaende brieven niet anders connen bemercken, dan dat de saecke van de negotiatie aldaer principaelijck heeft geaccrocheert aen de pretensie der Engelschen tot het dominium over de zee, daeronder ick trecke het strycken van de vlagge, de visitatie der schepen, de recognitie voor de haeringvangst, ende wel sonderlinge het limiteren van seecker getal der oorlochschepen, die by desen staedt alleenlijck in zee gebracht souden mogen worden, sonder 't selve getal te mogen excederen. Alle welcke poincten ick verneme dat by den Raede van Staete UE. nevens de andere Heeren Gedeputeerden van desen staedt voorgehouden sijn geweest, ende dan noch het poinct van satisfactie, mitsgaders dat van securiteyt, daeronder ick begrype het voorstel omme van desen staedt te obtineren toesegginge ende belofte van dat den Prince van Oraigne, mitsgaders desselfs posteriteyt, tot geene militaire ofte politijcque commandementen ofte gouvernementen by Haer Hoog

---

1) De brief van 26 December is gedrukt door Nedermeyer van Rosenthal in Nijhoff's Bijdragen X p. 298; vgl. ook Brieven V p. 280.

Mog. ofte by de Staten van eenige particuliere provinciën soude werden gevordert. Ende hebbe ick met sonderlinge aengenaemheyt uut de voorschreven Uwer Ed. jongste missive, van date den 26sten der voorleden maendt, vernomen, dat deselve van goeder handt bericht gedaen ende hope gegeven is, dat het poinct van het dominium maris, ende specialijck mede dat van de recognitie over de visscherye gepasseert sullen worden, vastelijck vertrouwende dat daermede oock de pretensiën tot het visiteren der schepen ende het limiteren van de oorlochschepen, by desen staedt in zee te brengen, mitsgaders tot het strycken van de vlaggen, sullen comen te cesseren, immers dat in 't reguardt van 't voorschreven laetste poinct soodaenige expediënten ende reglementen sullen connen worden bedacht ende geformeert, als waermede men te wederzyden soude connen ende behooren te nemen contentement, te meer alsoo Haer Hoog Mog. albereydts door den Heere van Heemstede hebben doen verclaeren, dat desen Staedt dienaengaende gaerne aen de Engelsche natie, by de jegenwoordige forme van regieringe, soude defereren al sulcke eere, als aen deselve by tyden van de Coningen bewesen is geweest.

De satisfactie en vinde ick in de voorschreven UE. laetste missive niet aengeroert, ende vertrouwe derhalven dat oock apparentie is omme daer door te geraecken, gelijck ick oock bericht ben, dat den Raede van Staete voor desen aen UE. verclaert hadde, tevreden te wesen, dat hetselve poinct soude werden geseponeert, totdat men over de vordere saecken eens geworden soude sijn; doch coomt my buyten verwachten te voren dat UE., in de voorgeroerde derselver laetste missive, te kennen geven, dat men naer apparentie de saecke van Amboina wederomme levendich maecken ende daerover eenige voldoeninge pretenderen sal, dewyle ick daervan in Uwer Ed. voorgaende brieven niets ter werelt hebbe bespeurt; doch ick vertrouwe, dat hetselve poinct in sulcken cas soude succederen in plaetse van den eisch van satisfactie. *Ende als het werck daerop soude aencomen, dat voldoeninge soude moeten werden gedaen van 't gene daerover voor desen aen den Coninck is geoffereert geweest, soo meyne ick dat daer noch*

door soude sijn te geraecken, naedemael deselve saecke de Provincie van Hollandt meest ende genoechsaem alleen is concernerende. Maer [1]) ick moet bekennen, dat het poinct van den Prince van Oraigne my, nevens UE., ten hoochsten becommert, ende dat ick niet can sien, dat daer door te comen is in manieren als hetselve wert geproponeert, jae, dat de belofte, dienaengaende gerequireert wordende, seeckerlijck van verscheyden provinciën, ende ontwijffelijck oock van 't meerendeel van dien, niet sal connen worden geobtineert; dat oock oversulx niet alleenlijck niet sal connen werden vastgestelt, dat den Prince van Oraigne door de Staten van eenige der particuliere provinciën niet soude mogen werden gevordert tot eenige hooge militaire ofte politijcque ampten als boven, maer dat selfs mede genoechsaem onmogelijck is, dat sulx vanwegen de Generaliteyt soude connen werden gedaen. Doch ick hadde verwacht, ende hebbe my altijdts vastelijck voorgestelt, dat de Engelschen de saecke daertoe souden hebben laeten comen, dat aen d'eene zyde aen desen staedt ende de respective provinciën absolutelijck vry soude blyven den gemelten Prince te advanceren ofte niet, naer hun welgevallen, maer dat oock aen d'andere zyde aen die van Engelandt vry soude staen, in cas van soodaenich advancement, het tractaet te renoncieren ofte sich daeraen te houden, insgelijx naer hun goedtduncken ende welgevallen."

Wegens de absentie der Staten is er niets bizonders te melden; daarom heb ik, „tegens mijn ordinaris gewoonte, desen met een geraept discours gevult". — „De convocatie" enz. als Brieven V p. 281. — Omtrent het niet uitvoerig genoeg rapporteeren der gezanten in Engeland hebben Haar Hoog. Mog. een resolutie genomen, die hierbij gaat. Hij heeft bewerkt, dat zij zóó is uitgevallen, dat „daerdoor het gepasseerde eerder geapprobeert als geculpeert" schijnt; het zal u niet moeilijk vallen, u te verantwoorden. — Stand der voorgenomen alliantie met Frankrijk. — Brieven van Van Beuningen eenigermate geruststellend.

---

1) Het gedeelte van dezen brief, dat hier begint, tot aan „welgevallen", is ook gedrukt bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage III.

(Aan Van Beverningh. 2 Januari 1654 [1])).

Wel ontvangen dien van den 26sten December; daaruit gezien, aan wien het te danken is, dat „op d'overcomste van de Heeren Nieuwpoort ende Jongestal de negotiatie niet t'eenemael affgebroocken, maer wederomme hervatt is geweest." [Denkelijk Doolman]. Als belooning voor zulk een dienst is *de resignatie* [van de officiersplaats ten behoeve van zijn zoon?] een zaak van weinig belang en die, bij goed succes der onderhandeling, wel geen bezwaar zal vinden. Gecommitteerde Raden denken er ook zoo over.

Een brief van Jongestal aan Willem Frederik, d.d. 2 Januari 1654, bij Thurloe I p. 643.

Den 13den Januari vertrokken de drie gezanten uit Londen en kwamen den 21sten in Den Haag (Verbael p. 290, 292.) — Over de omstandigheden der reis zie nog Thurloe II p. 19.

Een brief van 21 Januari van den Raadpensionaris aan een groot aantal Hollandsche regenten geeft van die overkomst bericht; wij lezen daarin o. a.: „Ende brengen d' opgemelte Heeren in substantie mede, naer ick uut deselve hebbe verstaen, dat, naerdat haer Ed. met die van de regieringe van Engelandt vermeynden alle de poincten van het te maecken tractaet volcomentlijck te hebben geadjusteert, op d'extensie van het articul, raeckende d'inclusie van de Croone van Denemarken, discrepantie is gevallen, soodaenich dat Haer Ed. daerover niet connende convenieren met die van Engelandt, genootsaeckt sijn geweest haer, sonder gesloten te hebben, op de herwaertsreyse te begeven; edoch dat de Heere Protector Haer Ed. naergesonden ende tot 's Gravesande [Gravesend] doen behandigen heeft het voorschreven articul, soodaenich gedresseert, dat Haer Ed. daermede hebben genomen volcomen contentement, waerop vervolgens d'opgemelte Heeren gedeputeerden aen den voorschreven Heere Protector by missive hebben gerescribeert, ende alle drie gesae-

1) In zijn geheel gedrukt bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage II.

mentlijck onderteeckent, dat Haer Ed. met de voorschreven jongste instellinge naemen volcomen contentement, comende sulx herwaerts over met geadjusteert werck ende gedaene saecken, die Godt Almachtich" enz.

(Aan Van Beverningh. 25 Januari 1654 [1]).)

„Ick hebbe myne gedachten naeder laeten gaen over 't gene UE. nevens d'andere Heeren Gedeputeerden, uut Engelandt herwaerts overgecomen, aen Haer Hoog Mog. tot voldoeninge van derselver resolutie van gisteren soude connen voorslaen. Ende dunckt my, onder UE.'s verbeteringe, dat Uwer Ed.'s advis daerhenen soude connen gaen, dat (naedemael de Heeren Gedeputeerden van alle de provinciën niet bedecktelijck hebben betoont van opinie te wesen, dat UE. voorsichtich ende wel souden hebben gedaen, in cas deselve het werck in Engelandt verder hadden geperfectionneert ende geteeckent) alsnoch geraetsaem wesen soude d'articulen in 't nette op te stellen ende door UE. gesaementlijck te teeekenen, mitsgaders, 't selve gedaen sijnde, door den Heere Doolman naer Engelandt over te doen brengen, blyvende UE. middelerwylen alhier omme de ratificatie uut te wercken. Welcke gedachten ick UE. wel hebbe willen communiceren, off mogelijck UE. deselve beter vonde als het dilay, daervan wy op gisteren met den anderen hebben gesproocken, gelijck van die opinie, onder UE.'s correctie, is UE.'s oodtmoedige dienaer."

Denkelijk was Van Beverningh even naar Gouda, toen hem De Witt dezen brief schreef. Volgens Aitzema (bij Thurloe II p. 55) presideerde Van Beverningh de Staten-Generaal van Maandag (26 Januari) tot Donderdag (29 Januari). Op den laatsten dag verliet hij halverwege de vergadering „et on ne sait pas autrement, si non qu'il alla dans l'assemblée de Hollande. Il n'a ny dit adieu ny prins congé dans l'assemblée des Estats-Généraux, et ceux de Hollande jurent

1) Bij Van Sijpesteyn, t. a. p. Bijlage IV.

qu'il n'a pas fait d'advantage dans leur assemblée, et que d'eux il n'a ny lettre ny aucune charge ou ordre nouveau, et qu'ils ne savent rien de son voyage, si non que de costé ils l'ont oui." Vgl. verder Brieven V p. 293.

(Aan Van Beverningh. 6 Februari 1654 [1]).

Sedert uw vertrek nog geen provinciale adviezen op de bewuste 29 geadjusteerde artikelen van het tractaat met Engeland ingekomen. Maar de Heer Van der Hoolck heeft een gunstige resolutie der stad Utrecht vertrouwelijk meegedeeld, „maeckende [de stad], gelijck UE. bekent is, in de staedtsgewyse vergaederinge van de provincie van Utrecht de derde stemme in getaele, ende in gewichte meer dan de helfft [2])". Denkelijk zullen de beide andere stemmen zich bij de stad voegen. — Gelderland vergadert eerst tegen den 10den. — Van Zeeland nog niets bekend. Echter loopt het gerucht, dat die Heeren bezwaar zouden hebben tegen het 12de van de 27 artikelen, rakende den Prins van Oranje, „sijnde in ombragie dat noch yets anders dienaengaende secretelijck soude wesen belooft; daerop dan oock by sommigen wort gesegt, dat de Heeren Staeten van Zeelandt voornoemt wel souden mogen urgeren ofte doen urgeren, dat de Heeren Gedeputeerden op den eedt soude werden affgevraecht, off deselve oock niets secretelijck boven de bewuste 29 articulen en hebben gehandelt." — Van Groningen en Overijsel nog niets gehoord. — In Friesland de vergadering in vollen getale belegd tegen den 30sten Januari, ouden stijl.

Overigens is den dag na Van Beverningh's vertrek, „wesende Saterdach, den 31sten der voorleden maendt" door Zeeland captie gemaakt: alles zooals in Brieven V

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p. Bijlage V.

2) Van Sijpesteyn heeft de regels tusschen „ " ten onrechte gecursiveerd, alsof zij in cijferschrift stonden; De Witt heeft deze regels in zijne minuut alleen onderstreept, om aan te duiden dat zij weggelaten moesten worden in een voor den secretaris De Beaumont bestemd dubbel van dezen brief. (N. v. d. U.)

p. 295, 296 en 297, tot „gesonden sal hebben." Dan volgt: „*Mijn meeste becommernisse is, dat eenige provinciën het sluyten ofte aggreëren van 't tractaet aen de inclusie van Vranckrijck sullen binden.*"

Al deze particulariteiten worden meegedeeld, in verwachting van een even omstandig bericht van hetgeen in Engeland voorvalt, „onder belofte van *secretesse* als naer behooren, selfs, van UEd. *geadviseert*, op desselfs vermaeninge *aen niemandt in de werelt te sullen bekent maecken.*"

Er wordt scherpelijk onderzoek gedaan naar den auteur van een pasquil „Protector Weerwolff" [1]), hetgeen blijkt te Utrecht verkocht te worden. Aanschrijving aan burgemeesters der stad, die het dadelijk hebben laten ophalen, en „scherpelijck inquireeren" naar drukker en auteur.

Van Beverningh kwam 4 Februari te Londen aan: zie Verbael p. 293.

(Aan Van Beverningh. 12 Februari 1654 [2]).

Den brief van den 6^den^ wel ontvangen. Was bekommerd geweest, wegens het stormachtige weder. Had het verhaal wat breedvoeriger gewenscht. — Het ongenoegen over het vertrek van Van Beverningh is bedaard. Zelfs hebben die van Zeeland, Zondag den 8sten, een provinciaal-advies ingebracht, in de hoofdzaak overeenkomende

---

1) Met dit pamflet — wat De Witt er over schrijft, kan men in zijn geheel bij Van Sijpesteyn, p. 13, nalezen — moet bedoeld zijn Vondel's hekeldicht op Cromwell („Milord Isegrim, van den boozen geest beseten" enz.: zie Pamfl. Catal. Meulman N° 3467, Petit N° 2721). De gemeentearchivaris van Utrecht, die op mijn verzoek heeft nagespoord of er iets te vinden was over den uitslag van het onderzoek naar drukker en auteur, deelt mij mede dat het archief van het gerecht geheel over deze zaak zwijgt, terwijl in de vroedschapsresolutiën alleen op 30 Januari 1654 van het pamflet gewag wordt gemaakt, maar in bewoordingen, die niets meer bevatten dan wat De Witt in zijn brief mededeelt. Vermoedelijk zijn drukker en auteur dus onbekend gebleven. In de Vondel-uitgave van Van Lennep (VI p. 158) en die van Unger (1654—1655, p. 134) vindt men niets over dit geval. (N. v. d. U.)

2) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage VI.

met dat van Holland van 27 en 29 Januari. Het gaat hierbij. Het bevat echter nog de volgende clausule: „*dat het temperament, raeckende den Heere Prince van Oraigne, hiervoren gemèntionneert, sal vast ende onveranderlijck blyven, ende het sluyten van 't tractaet daeraen geaccrocheert wesen, soo hetselve anderseins niet t'eenemael uutgelicht ende geannulleert kan worden.*" — „*Welcke clausule ick om redenen, by UE. lichtelijck te bedencken, uut de voorschreven hiernevensgaende copye uutgelaeten hebbe.*" — Uit Gelderland goede berichten. In Friesland moeten de kwartieren nieuwe gedeputeerden zenden of nieuwe procuratiën geven, vandaar dat er nog geen resolutie genomen is.

(Tweede brief van denzelfden datum aan Van Beverningh).

Het is den Raadpensionaris ingevallen, dat Van Beverningh volstrekt geen adres van Haar Hoog Mog. mede heeft genomen, dat dus Zijne Hoogheid en de Raad wel eens konden weigeren met hem te handelen, te meer daar het nog niet eens gebleken is, of de Staten de nieuwe regeering van Engeland, en Cromwell als Protector, erkennen. Gelukkig heeft juist de Koningin van Bohemen haar vroeger verzoek om recommandatie aan de Staten-Generaal herhaald, en is daarop gunstig geresolveerd. Nu heeft De Witt „*den Heere Griffier gedisponeert omme in deselve resolutie te doen influeren* recommandatie aen den Lord Protector", en tevens, met een missive van Haar Hoog Mog. aan Van Beverningh, deze resolutie zoo spoedig mogelijk over te zenden; dan kan dat stuk hem bij de regeering van Engeland voor een adres dienen. Zoo gaat hier ook bij: de geparapheerde en geteekende resolutie van Haar Hoog Mog., op de ontvangst der laatste missive van Van Beverningh genomen; die kan hem misschien ook daartoe dienen. — Zooeven komt bericht uit Utrecht, dat de Staten zich geheel geconformeerd hebben met de resolutie van Haar Edel Groot Mog.

(Aan Van Beverningh. 13 Februari 1654).

Hierbij de tweede brief van den vorigen dag. De eerste was met „*Capiteyn Clarke, gelicentieert officier van desen*

staedt", meegegeven. — De Griffier, die reeds een missive, als in den vorigen vermeld, had opgesteld, eindigde met zwarigheid te maken, dien, „*sonder speciale ordre van Haer Hoog Mog., te doen opschryven, teeckenen ende affsenden*", hoewel het op verzoek van den president zou geschied zijn. Alle moeite om hem over te halen is vergeefsch geweest.

(Aan Van Beverningh. 20 Februari 1654).

Charisius heeft verzekerd, dat zijn koning een envoyé over Nederland naar Engeland zenden zal, nl. Hendrick Willemsz. Rosewinge, en verzoekt dat Beverningh een pas voor dezen vragen wil. De Witt vindt niet noodig, dit verzoek door middel van Haar Hoog Mog. te herhalen.

(Tweede brief van denzelfden datum aan Van Beverningh [1])).

Wel ontvangen dien van den 8sten, en later dien van den 6den [2]), door den Heer Stockar [3]) meegebracht, dien De Witt echter nog niet heeft gesproken, hoewel hij zich reeds had aangemeld. Ook gisteren nog ontvangen dien van den 13den. — Hoewel, zooals vroeger gemeld was, op de ontvangst van dien van den 6den die van Friesland hun vroeger betoond misnoegen over Beverningh's vertrek niet opnieuw hadden geopenbaard, zoo hebben zij bij de resumptie der notulen zich weer in postuur gesteld, en als hunne meening doen aanteekenen, dat men van de ontvangst van dien brief „egeene notulen behoorde te houden ,'als UE. niet erkennende in qualiteyt van gedeputeerde van Haer Hoog Mog."

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage VII.

2) Deze brief (een andere dan die van denzelfden datum, waarvan De Witt de ontvangst bericht in zijn eersten brief aan Van Beverningh van 12 Febr.) is afgedrukt door Nedermeyer van Rosenthal t. a. p. p. 301; vgl. Thurloe II p. 54.

3) Johan Jakob Stockar, door de Evangelische kantons van Zwitserland naar Engeland gezonden om den vrede met de Republiek te bemiddelen, en in 't begin van Februari 1654 uit Engeland naar ons land gekomen: vgl. Verbael p. 14, 15, 27, 35, 180; Aitzema III p. 914, 929. (N. v. d. U.)

„Op de receptie van UE.'s publijcque missive, van date den 8sten deses, sijnde geweest Sondach voorleden den 15den daeraenvolgende, hebben Haer Ed. Groot Mog. geresolveert" enz. als Brieven V p. 303—305, tot „in derselver advis-provinciael vervatt." [De preciese en scherpe clausule in het advis-provinciaal van Zeeland, waarop hier gedoeld wordt, is die in den eersten brief van 12 Februari in cijferschrift gesteld was]. *„Ende meyne ick deselve woorden met die circumspectie gecoucheert te wesen, dat daermede niet geprejudicieert wert, 't gunt mogelijck dienaengaende, in gevolge van 't gene ick uyt UE.'s gedaene rapport hebbe bespeurt, soude moeten werden getenteert, alsoo daerinne alleenlijck wert gesproocken van 't verstandt van Haer Hoog Mog., ende niet van d'een off d'andere Provincie, ende oock voorbedachtelijck gestelt is „den Heere derselver gedeputeerde", ende niet „den Heere Van Beverningh."*

„Wyders is nevens 't arrest van 't voorgeroerde concept mede geconcludeert, dat 't selve UE. soude werden toegesonden, met advertentie dat eerstdaechs extraordinaris Ambassadeurs van Haer Hoog Mog. derwaerts staen te vertrecken, oock met ordre dat UE. desnietjegenstaende sonder eenich uutstel sal trachten te procederen tot het arresteren van de bewuste articulen, *by sooverre de sluytinge van het tractaet, by Vranckrijck* aldaer bevordert wordende, *mede te gelycke soude connen geschieden*, ende soo sulx niet soude connen werden geobtineert, dat UE. alsdan de comste van de andere Heeren extraordinaris Ambassadeurs aldaer tot Maendach toecomende ende acht daegen, sijnde den 2den Martii toecomende, soude affwachten, ende in gevalle deselve alsdan noch niet aengecomen mochten sijn, dat UE. echter met de executie van de voorschreven genomene resolutie soude voortvaeren. Daermede ick meyne dat UE, by voortganck van de voorschreven conclusie, bequaem gemaeckt sal wesen omme aenstondts naer de receptie van deselve aldaer in besoigne te mogen treden, ende daerinne sonder eenige intermissie te continueren, alsoo niet mogelijck is te weten, off men *met Vranckrijck te gelycke soude connen sluyten*, voor ende aleer men wete, dat men *selfs* geen accrochementen op de extensie sal ontmoeten, ende dat men 't selve niet finalijck sal connen

weten, off den voorgeroerden tijdt sal ontwyffelijck al overstreecken sijn, ende sulx UE. gehabiliteert omme oock sonder eenige *conditie ofte limitatie* de aengevangene negotiatie te connen bevorderen.

Ondertusschen is, mede tot contentement van de Heeren van Gelderlandt ende die van Stadt ende Landen, alsnoch absent sijnde, in de voorschreven conclusie mede geseyt, dat in cas eenige van de provinciën, haer jegenwoordich noch niet verclaert hebbende, middelerwylen noch eenige remarcques op de voorschreven articulen mochten comen te openen, dat alsdan op deselve soodaenich reguardt sal worden genomen, als op de remarcques van de andere provinciën albereydts genomen is.

Ende naedemael de Heeren van Gelderlandt op gisteren avondt mede hebben becomen derselver landtdachs resolutie" (hier bijgevoegd), „daervan den Heere van Raesvelt my aenstondts communicatie heeft gegeven, soo hebbe ick op de voorgeroerde genomene conclusie de remarcques, daerinne influerende, in margine per avance doen amplieren, opdat huyden op de resumptie daerdoor het werck niet werde geretardeert," welke conclusie ik „hope, immers met alle mogelycke debvoiren sal helpen arbeyden, dat op huyden, nevens al 't gunt voorschreven is, by resumptie finalijck sal worden gearresteert..." Tijding van den afloop zal met een expres worden gezonden.

„Ick hebbe altijdts van opinie geweest, gelijck ick oock alsnoch ben, dat t'eenemael ongeraeden is, te tenteren omme 't laetste van de bewuste 36 articulen in 't tractaet te doen influeren, gelijck oock eenige andere van deselve 36 articulen, jegenwoordich in de bewuste 29 articulen uutgelaeten, notorie daerinne niet connen worden gebracht, ende meer andere saecken, die, naer myne opinie, niet al te hardt getrocken sullen dienen te worden, welcken aengaende ick hebbe bemerckt, dat eenige van de voornaemste Regenten in Hollandt haer, nevens my, volcomentlijck op UE.'s gewoonlycke wijsheyt ende goede directie sijn vertrouwende." — „Het poinct van de satisfactie" enz. als Brieven V p. 305, maar hier nog slechts in futuro. De Witt hoopt hier te doen, wat hij aan Van Beuningen als gedaan kan beschrijven.

„Ick bekenne dat ick, naer rype overweginge van den innehoude Uwer Ed. voorgeroerde missiven, niet anders kan oordeelen, als dat het affgaen van een extraordinaris ambassade van hier derwaerts nootsaeckelijck voor een teecken van groote confidentie by den Heere Protector opgenomen sal moeten worden, ende dat hem oock de delatie van die eere niet onaengenaem sal wesen; verhopende dat de saecken sich aldaer soodaenich sullen hebben geschickt, dat daerdoor den Staedt geene cleynicheyt sal comen te lyden.

UEd. [1]) gelieve in 't toecomende verdacht te sijn van in de missiven, die volgens desselfs begeerte aen d' een of d'ander moeten werden vertoont, niet te laeten influeren eenige clausulen, die voor soodaenigen, aen dewelcken de voorschreven vertooninge moet geschieden, aenstootelijck connen wesen; gelijck onlangs in de voorschreven UE.'s missive, die ick, volgens de laetste periode van dien, niet wel conde affwesen den Heere Nieupoort te communiceren, eene passagie was spreeckende van de vruchten der discreperende opiniën, welcke discrepantie, by my uut de descriptie oock ten deele geduyt op diegene, die tusschen UE. ende den heere Nieupoort geweest is [2]), my dachte, uut de contenancie van denselven heere Nieupoort op de lecture der voorschreven missive, dat hy mede op sijn selven appliceerde, sonder dat ick nochtans daervan yets liet blycken. Ende souden, onder correctie, soo wanneer soodaenige communicatie noodich sal sijn, dergelycke passagiën in een ander brieffken apart connen influeren." — „D' Heeren Staten van Zeelandt" enz. als Brieven V p. 305—306, tot „bekent te maecken." — „Hier nevens gaet mede seeckere resolutie, by de Heeren Gecommitteerde Raeden in 't reguardt van de achterstallige tractementen van de Heeren Cromwels genomen [3]), die ick vertrouwe aldaer niet onaengenaem te sullen wesen".

1) Bij het nu volgende staat in margine: „NB. Dit te schryven op een papierken apart, ende in den brieff in te sluyten."

2) Zie den brief van Jongestal van 28 November 1653 bij Thurloe I p. 600.

3) Hiervóór, p. 111.

(Nog een derde brief aan Van Beverningh van denzelfden datum).

„By 't gene ick UE. huyden door den clerq Payne hebbe geadviseert, ende by duplicata door d'ordinaris post mede toegesonden, wete ick jegenwoordich niet anders te voegen, als dat de saecken, daerinne gementionneert, mijns oordeels alle naer wensch by resumptie sijn gearresteert, oock specialijck raeckende het poinct van de satisfactie over de deterioratie van de schepen, in Denemarken aengehouden." — Brief van Van Beuningen.

(Aan Van Beverningh. 27 Februari 1654).

Stockar wordt hier zeer eervol en vriendelijk bejegend; hij heeft audientie bij Haar Hoog Mog. gehad. — Wel ontvangen met de post de twee brieven van den 20sten [1]). — Zeeland heeft nog niemand voor de ambassade naar Engeland benoemd. — Verschillende resolutiën der Staten-Generaal betrekkelijk het laatste der 29 artikelen en op de vraag van Denemarken, of het nog zal equipeeren. — Aankomst van (den Deenschen envoyé) Rosewinge, zijn propositie (vgl. Brieven V p. 308). — Deliberatie in Staten Holland over de artikelen, door Boreel overgezonden. — De Hansesteden en Oldenburg wenschen in den vrede met Engeland begrepen te worden: vgl. Brieven V p. 309. —

(Aan Van Beverningh. 1 Maart 1654 [2]).

Wel ontvangen dien van den 24sten en dien van den 25sten Februari. Zal de zaak van (den luitenant-kolonel) Sidney behartigen [3]). — Nieuwpoort en Jongestal zooeven naar Zeeland vertrokken. „De ratificatie in blanco hebben Haer Ed. Groot Mog. met eenpaerige stemmen van de presente leden verstaen, dat ter Generaliteyt, soo doenlijck, sal worden uutgewerckt; daertoe morgen debvoiren

---

1) Een daarvan bij Nedermeyer van Rosenthal t. a. p. p. 304—306.
2) Gedeeltelijk bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage VIII.
3) Zie hierna, p. 128.

sullen worden aengewent, die ick vreese, om verscheyden redenen ende formaliteyten, die ick in mijn eygen hersenen niet can surmonteren, geen succes te sullen connen gewinnen." Intusschen zijn de Heeren Ambassadeurs reeds gemachtigd de ratificatie te beloven binnen den tijd, die hun voldoende zal voorkomen.

(Aan Van Beverningh. 3 Maart 1654 [1])).

„Den Heere Nieupoort, in cas deselve vóór de receptie deses aldaer is gearriveert, sal UE. bekent gemaeckt hebben myne consideratiën ontrent het beleydt van saecken, by te brengen op 't poinct van den *Prince van Oraigne*, daerop ick niet sonder merckelycke becommeringe myne gedachten continuelijck laete gaen. Ende sal UEd. by desen noch seggen, dat ick daerover gecommuniceert hebbende met *den Heere van Obdam, eenige van de Heeren Gedeputeerden der Stede Dordrecht, den Heere van Swieten* [2]), *den Heere Stellingwerff ende den secretaris Beaumondt*, deselve alle nevens my van een ende hetselve sentiment sijn geweest, dat, by sooverre men 't voorschreven poinct niet in 't geheel kan affhandelen volgens de resolutie van Haer Hoog Mog. van date den 19 der voorlede maendt, 't gene ick van herten wensche, om vele redenen, te connen geschieden, alsdan echter niet dienstich soude wesen *hetselve in de Vergaederinge van Hollandt levendich te maecken*, voor ende aleer de ratificatie van 't tractaet, tusschen den Heere Protector aldaer ende Haer Hoog Mog. gesloten, ter Generaliteyt finaelijck geconcludeert ende in forma opgemaeckt soude wesen, *omme geen peryckel te loopen dat de gedeputeerden van de provinciën, bemerckende de deliberatiën, over 't meer geroerde poinct in Hollandt vallende, het gansche werck mochten beginnen te querelleren ende de ratificatie, soo* niet t'eenemael te difficulteren, ten minste de dispositie dienaengaende *te renvoyeren aen de Heeren haere Principae-*

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage IX. — Deze brief werd „over water per expresse afgesonden".

2) Vgl. Wagenaar, Amsterdam I p. 588, 589.

len, ende sulx echter door longueur alles in peryckel te stellen. In wat voegen nu de voorschreven saecke in dier voegen (sic) aldaer gemanieert soude connen werden, sal UE., naer desselfs gewoonlycke wijsheyt, best weten te overleggen, ende hebbe ick dienaengaende myne consideratiën mede aen den Heere Nieupoort gecommuniceert, die te lange ende inutil soude wesen alhier te verhaelen. Immers hebben alle de *voornoemde Heeren* geoordeelt dienstich te wesen, gelijck wy oock verwachten dat UE., de voorschreven saecke *overschryvende, 't selve sal doen onder soodaenich addres, dat,* by sooverre, naer de constitutie *der humeuren* alhier, bevonden wierde *niet tydich te wesen deselve op 't tapijt te brengen,* daermede wel eenige tijdt soude connen werden gesupersedeert, sonder genecessiteert te wesen *daervan aenstondts publijcque openinge te doen.*"

(Tweede brief van denzelfden datum aan Van Beverningh.)

Met dezen en genen over de zaak van Sidney gesproken. Best geoordeeld dat, na het sluiten van het tractaat, Beverningh en Nieuwpoort aan Haar Edel Groot Mog. meedeelen, hoe verdienstelijk Sidney zich gemaakt heeft, en hem recommandeeren tot de bewuste kolonelsplaats.

(Derde brief van denzelfden datum aan Van Beverningh.)

De zaak van de ratificatie in blanco was te lastig, om ze zoo maar onvoorbereid bij de Staten-Generaal ter tafel te brengen. Eerst dienden, en zijn ook de zwaarhoofdige leden apart bewerkt, en nu is heden een resolutie uitgewerkt, die hierbij gaat. Al de bijzonderheden der voorafgaande deliberatie worden breedvoerig beschreven.

(Aan Van Beverningh. 6 Maart 1654).

Stockar vindt zelf, dat het beter is op zijne propositie eerst na het sluiten van den vrede te antwoorden. Verder over dien Heer en de zaak zijner principalen.

(Tweede brief van denzelfden datum aan Van Beverningh).

Wel ontvangen dien van 27 Februari. — Resolutie der Staten van Holland op de propositie van Chanut, waarmede Haar Hoog Mog. zich hebben geconformeerd. — Wicquefort heeft voor den Vorst van Anhalt inclusie in het te maken tractaat verzocht.

(Aan Van Beverningh. 13 Maart 1654).

Wel ontvangen dien van den 10den, daaruit gezien dat terecht zijn gekomen de zijne van 3 Maart, maar niet die van 1 Maart en van 27 Februari. Doch wacht zoo straks de ordinaire post, denkelijk met een nieuwen brief. — Vreemd dat men in Engeland het uitblijven van een Zeeuwsch gezant ten kwade duidt; men moet weten, dat dit niet uit politieke redenen, „maer alleenlijck uut eenige inwendige cuyperyen ende genegentheyt om den ander de voet te lichten aen de eene, mitsgaders vreese om de voet gelicht te worden aen d'andere zyde," voortspruit. Veth verzekert uitdrukkelijk, dat thans in Zeeland het verlangen naar vrede bij de regenten en bij de gemeente algemeen is. „Wat my aengaet, ick hebbe van herten gewenscht ende Godt Almachtich gebeden, dat de saecke in Zeelandt soodaenich soude mogen uutvallen, gelijck deselve jegenwoordich uutgevallen is, ende dat om redenen, die mijns bedunckens pregnant sijn; eerstelijck omdat in alle occasiën d'opiniën van de Hollandtsche Heeren aldaer souden prevaleren, die andersins door twee contrarie stemmen souden connen werden gebalanceert; ende ten anderen mede insonderheyt omdat ick bemerckte, dat d'intentie van die van Zeelandt was, haer, naer het voltrocken tractaet, wederomme in possessie te stellen van d'ordinaris ambassade wegen desen staedt aldaer, eerstelijck door diegene, die albereydts aldaer gesonden soude wesen, ende vervolgens mede by continuatie door successive Zeeuwsche Heeren te doen becleeden; ende in wat onseeckerheyt, by electie ofte surrogatie van een onbequaem humeur, daerdoor het gansche gehandelde gestelt soude sijn geweest, meyne ick dat UE., nevens my, ontwyfelijck

sal apprehenderen." — Gehaspel tusschen Zweden en Denemarken over Korfits Ulfeldt [1]). „De Heer Rosewinge" enz. als Brieven V p. 313, tot „geamplecteert sal worden" (maar hier kan reeds gezegd worden, dat de Staten-Generaal het voorstel van Holland hebben bekrachtigd). — Friesland heeft gisteren zijne resolutie betreffende de negotiatie in Engeland ter Generaliteit ingebracht. — Daar zooeven arriveert de post met twee brieven van den 6den [2]).

(Aan Nieuwpoort. 13 Maart 1654 [3])).

Wel ontvangen de beide missiven uit Zeeland, eerst die van den 5den, daarna die van den 3den. Heeft hem reeds het boek van Graswinckel over Amboina doen zenden.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 20 Maart 1654).

Over de inclusie van Denemarken. Gesprek daarover met Charisius en Rosewinge.

(Aan Van Beverningh. 20 Maart 1654).

Wel ontvangen dien van den 13den. — Over de bevrijding der gevangenen. — Brieven van Boreel van 11 en

---

1) Wat Fruin aldus aanduidt, luidt in den brief uitvoeriger: De Witt heeft vernomen, dat Christina van Zweden den Engelschen gezant aan haar hof, Whitelocke, heeft overgehaald aan Cromwell te recommandeeren, dat de inclusie van Denemarken in het tractaat tusschen Engeland en de Republiek alleen zal geschieden op voorwaarde van het „restablissement" van Ulfeldt, althans van „de behoudenisse syner goederen". De Witt kan dit niet gelooven, als al te exorbitant, en verzoekt nader bericht hierover. (Korfits Ulfeldt, beschuldigd van malversatiën, was afgezet als rijkshofmeester van Denemarken; op zijne goederen werd beslag gelegd; hij had de wijk genomen naar Zweden, en toonde zich sedert een verbitterd vijand van zijn vaderland). (N. v. d. U.)

2) Een daarvan bij Nedermeyer van Rosenthal, t. a. p. p. 306.

3) Deze brief berust ter Leidsche bibliotheek (Ms. Burman, Fol. 13). — Nieuwpoort was den 10den Maart met Jongestal te Gravesend aangekomen: Verbael p. 312.

13 dezer, hoe bij de Staten opgenomen. — „De vergaederinge van Hollandt" enz. als Brieven V p. 318, tot „verpachten". — Als de tijding van het sluiten overkomt, verzoekt hij tevens op te geven wat, naar oordeel van Van Beverningh, hier bij het ontvangen dient te geschieden.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 26 Maart 1654).

„De tydingen, by UE. op den 20sten deser loopende maendt per expressen overgesonden [1]), hebben ons alhier vry wat becommert, ende sijn op de receptie van deselve tydingen by Haer Edel Groot Mog. genomen de drie distincte resolutiën, hiernevens gaende, met d'eerste van dewelcke Haer Hoog Mog. haer in substantie hebben geconformeert Edoch is de communicatie aen den Resident van Denemarcken eerst alleenlijck by monde ende naederhandt, op desselfs versoeck, niet anders als by een gemutileerde copye van de missive gegeven, alsoo daerinne eenige clausulen waeren vervatt, die men meynde dat sonder quetsinge van den sin conden, ende voor den dienst van 't landt behoorden geobmitteert te worden." Dat er een pink wordt afgezonden is alleen, omdat men hier vermoedde dat de gezanten uit Engeland licht iets over te zenden konden hebben, dat zij liever aan geen Engelsch vaartuig zouden toevertrouwen.

(Aan Van Beverningh. 27 Maart 1654).

Dien van den 20sten ontvangen. Stockar heeft ook berichten uit Engeland, die melden dat de Protector zeer naar vrede met de Republiek verlangt.

(Aan Nieuwpoort [2]). 27 Maart 1654).

Dien van den 20sten ontvangen. Rosewinge is op het punt van naar Engeland te vertrekken.

---

1) Verbael p. 317.

2) Deze brief berust ter Leidsche Bibliotheek (Ms. Burman, Fol. 13).

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 27 Maart 1654).

Dien van den 20sten wel ontvangen [1]). Verwijzing naar den brief van den 26sten. — Missive van Boreel van den 19den ontvangen, waarin hij bericht mededeeling te hebben gehad van een brief uit Madrid, d.d. 25 Februari, inhoudende o. a. dat de Protector niet van plan is vrede te sluiten. De Witt begrijpt niet, waarom Boreel zulke adviezen overschrijft, maar diens humeur en inclinatie zijn bekend.

(Aan Van Beverningh [2]). 3 April 1654).

„Soo haest eenige occasie sal hebben omme aen UE. in seeckerheyt, buyten den wech van d'ordinaris post, yets te connen doen overbrengen, sal ick niet naerlaeten, volgens UE.'s versoeck, deselve te laeten toecomen de gerequireerde brieven van den 20sten ende van den 27sten der voorlede maendt, oock andere van gelycke natuere, die voor date geschreven sijn, ofte naer date noch geschreven souden mogen werden."

Wat het blijven of thuiskomen betreft, acht De Witt het best, na het voltrekken van 't tractaat nog wat gezamenlijk te blijven en het oog te houden op de bijeenkomsten der commissarissen, in gevolge art. 29, totdat Haar Hoog Mog. hem terugroepen. Verlangt zeer naar zijn tegenwoordigheid, en hoopt, zoo hij tot ordinair ambassadeur mocht worden aangesteld, hem toch nog eerst hier te zien. Wenscht daarop het gevoelen van Van Beverningh te vernemen.

(Tweede brief aan Van Beverningh van 3 April 1654 [3])).

„Naer 't affgaen van myne jongsten van date den 27sten der voorlede maendt, soo aen UE. alleenlijck als mede

---

1) Deze brief — een andere dan de in noot 1 van p. 131 aangewezene — bij Thurloe II p. 154. (N. v. d. U.).

2) Gedeeltelijk bij Thurloe II p. 193.

3) Nota „dat niet noodich is deselve als noch te boeck te stellen." — Deze brief in zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage X.

aen UE. ende den Heere Nieuwpoort gesamentlijck geaddresseert, hebbe ick op eergisteren de Uwe van den selven date [1]) wel ontfangen."

„*Ick vinde den voorslach van twee ofte drie maenden, met de conditie daerby gevoecht, soodaenich, dat daernaer, om redenen by UE. geallegeert, niet can worden geluystert; maer geeft my deselve voorslach noch al eenige hope, dat het geheele poinct mogelijck noch wel soude connen werden geëxquiveert, ende dat men aldaer sich op de wijsheyt ende goeden yver van Haer Edel Groot Mog. gerust sal connen stellen, dewelcke met het gesloten tractaet ten goeden gefortificeert sijnde, mijns bedunckens geene apprehensie ter werelt overblijft. Ende in cas sulx niet en can werden geobtineert, soo hope ick dat UE. een concept van de gerequireerde acte-declaratoir sullen oversenden, met verseeckeringe, dat daermede contentement sal werden genomen, opdat wy, alhier 't geluck hebbende van op de materie conclusie te connen formeren, op de forme van extensie in geen debatthen, tot merckelijck tijdtverlies, mogen comen te vervallen. Ende sal, mijns bedunckens, mede ten hoochste noodich wesen, by soo verre de saecke buyten alsulcke acte, als boven, desperaet is, dat UE. 't selve niet alleenlijck in de eerste overschryvinge Haer Edel Groot Mog. bekent maecken, maer dat UE. sulx successivelijck, met intermissie van eenige weynige daegen, tot verscheyden maelen, al waer 't selffs by expressen, reitereren; opdat de deliberatie sonder ruggespraecke niet connende geëyndicht worden, gelijck ick, mits de constitutie van eenige leden, infallibelijck te gemoedt sie, van tijdt tot tijdt nieuwe occasie geboren werde, omme met meerder ende meerder vigueur het werck te pousseren tot besluyt. Gelijck oock, mijns oordeels, seer noodich wesen sal, in cas sulx naer waerheyt can geschieden, dat UE. Haer Edel Groot Mog. t'elckens daerbenevens verseeckerden, met allegatie van de bondichste merckteekenen, daertoe dienende, van de oprechte intentie van den Heere Protector, ende dat 't gene voorschreven is alleenlijck spruyt uyt een begeerte omme de vrede eenwichduyrende te maecken, opdat alle argumenten, die uut contrarie suspiciën ontwyffelijck sullen*

---

1) Een van de brieven, die door Van Beverningh terug werden gewenscht: zie hierboven.

werden getrocken, ende mogelijck capabel souden wesen het geheele werck te renverseren, crachtichlijck mogen werden wederleydt. Alle welcke consideratiën, alhoewel ontwyffelijck eenige van deselve te laete sullen comen, ick echter niet hebbe willen voorbygaen UE. by desen te gemoedt te voeren, mogelijck off daeruyt noch eenige vrucht conde werden getrocken. Waermede desen besluytende, sal blyven etc."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 3 April 1654 [1])).

Wel ontvangen die van den 27sten, zoo met de post als over water gezonden, beide op den 1sten dezer, de eerste 's morgens, de tweede 's avonds, en daarbij het extract van het Verbael. Daarop is de resolutie van Haar Edel Groot Mog. genomen, die hierbij gaat. Wacht spoedig nadere tijding, maar vreest dat het moeielijk zal vallen de vergadering, de Paaschdagen over, bijeen te houden. — Commissarissen van Haar Edel Groot Mog. op 't concepttractaat met Frankrijk hebben rapport gedaan; inhoud daarvan. — Rosewinge is naar Engeland vertrokken. — In de vergadering van Holland zijn meest huishoudelijke zaken behandeld.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 5 April 1654).

Wel ontvangen dien van den 2den. Daarop aanstonds door Gecommitteerde Raden de luit. kolonel Doolman ontboden, om naar Engeland te vertrekken. Deze heeft van Haar Edel Groot Mog. voor zijn bewezen diensten bij provisie *f* 2000 gekregen.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 5 April 1654).

Met moeite zijn de Staten bijeengehouden. Het trof goed dat heden morgen te elf uur uw missive van den 2den aankwam. Oogenblikkelijk zijn de presente leden geconvoceerd. Vindt den voorslag der Engelschen, op den

---

1) Gedeeltelijk bij Thurloe II p. 192.

1sten dezer gedaan, niet zoo onredelijk als de gezanten hadden geoordeeld, wenschte hun daaromtrent een generale authorisatie te geven, doch begreep dat de Staten, na het hooren van de tegenwerpingen der gezanten, niet zoo aanstonds genegen zouden zijn. Heeft daarom, onder voorwendsel dat men nog moest middagmalen en de middagpredikatie genieten, het delibereeren tot na preektijd uitgesteld en toen alles zoo geprepareerd, dat de Staten eenparig besloten zijn bij de Generaliteit zulk een algemeene authorisatie voor de gezanten te verzoeken. Aan dat verzoek is ook door Haar Hoog Mog. met eenparige stemmen voldaan, wenschende alle provinciën desnoods op den voorslag der Engelschen de zaak af te doen. De consideratiën, die daartoe bewogen hebben zijn: 1° dat men dan in eens van alles af is, en geen nieuw gehaspel over restitutie van schepen en goederen meer te wachten heeft; 2° dat Denemarken dan zonder reserve in het tractaat begrepen wordt; 3° dat het voor de posteriteit niet blijken zal („want ick presupponere, dat op den selve voorslach in een acte apart soude werden gehandelt, als hebbende den innehoude van dien aenstondts sijn executie"), dat er restitutie of satisfactie is moeten gegeven worden, en dat er van geen koop van vrede zal kunnen gerept worden, al is het waar dat wij de schepen en goederen wat heel duur betalen; 4° dat de kosten van arbitrage, wanneer men die bedongen had, ook niet gering zouden geweest zijn; 5° dat de vrede dan onverwijld gesloten, en daardoor verder verlies voor de ingezetenen voorkomen wordt. — Het is van belang, dat de gezanten de gepresenteerde verificatie van al de te vergoeden schade doen overgeven, „omme t'allen tyde te connen dienen tot betuyginge van dat den Staedt niet den vrede, maer de bewuste schepen ende ingeladen goederen met gelt heeft gecogt."

(Aan Van Beverningh. 5 April 1654 [1]).

„Huyden is my wel behandicht UE.'s missive van date den 2den deses, dewelcke met eenige voorgaende, te saemen

1) Nota: „niet noodich te boeck te stellen." — Deze brief in zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage XI.

seven in getaele, alle mentie maeckende van de bekende materie, hiernevens weder terugge gaet; gelijck ick van UE.'s syde 't selve mede by goede occasie sal verwachten.

Ick bekenne gaerne de innehoude van dien niet wel te connen begrypen, want off wel aldaer d'absentie van de vergaederinge voor een specieus argument soude connen dienen, omme te excuseren dat de bewuste resolutie-declaratoir niet en wierde overgesonden, soo vreese ick nochtans, dat de ratificatie van den Heere Protector niet sal connen werden becomen, sonder uutwisselinge van de voorschreven resolutie-declaratoir, immers niet sonder verseeckeringe van dat deselve sal volgen, die ick niet can begrypen dat aen Syne Hoocheit gegeven can worden; ende ten anderen, als al de ratificatiën sonder de voorschreven resolutie-declaratoir conden werden uutgewisselt, soo vreese ick dat, 't selve gedaen sijnde, alhier soodaenige resolutie-declaratoir niet uutgewerckt soude connen werden, ende dat mitsdien wel geleth soude dienen te worden, off niet by defect van dien het gansche gehandelde omverregeworpen ende de vrede gebroocken soude werden. In welcke saecke ick aen alle kanten swaericheyt vinde, by simpele uutwisselinge diegene, die nu is verhaelt, ende by faulte van dien een andere, naementlijck dat de gedeputeerden van de provinciën, kennisse krygende van de deliberatiën van Hollandt, lichtelijck souden resolveren daervan communicatie te geven aen de Heeren haere Principaelen, ende middelerwylen UE. by expresse aenschryvinge ordonneren, de overgesonden ratificatie niet uut te wisselen tot naeder ordre. Sulx dat ick, alles overwogen hebbende, niet kan sien yets beters in dien deele te sullen connen werden gedaen, als dat den Heere Protector, by soo verre UE. bemercken dat deselve niet bewogen soude connen worden de ratificatie simpelijck uut te wisselen, ofte dat, deselve uutgewisselt sijnde, by defect van de voorgeroerde resolutie-declaratoir het gehandelde soude werden gerenverseert, mochte werden gedisponeert omme de ratificatie uut te wisselen onder beneficie van een schriftelycke acte, aen UE. te behandigen, daerby deselve soude verclaeren, in cas de meergeroerde acte-declaratoir hem binnen seeckeren tijdt niet en wierde

toegesonden, alsdan het tractaet te sullen houden voor niet geratificeert, ofte anders sulx hy te raede werden soude. Met welcke acte ick meyne dat alhier noch eenige clem by 't werck soude werden gebracht, alhoewel niet soodaenige, als off de ratificatie wierde ingehouden.

Ick kan mede niet sien dat den tijdt, die UE. in de voorschreven missive schrijfft aengeboden te worden, voor een argument soude connen dienen, in cas de vergaederinge byeen is, om deselve te disponeren tot de expeditie van de ratificatie, alsoo ick niet oordeele van de geheele saecke, veel min van dat eenigen tijdt aengeboden soude wesen, eenige de minste openinge aen de Vergaederinge te connen werden gedaen, voor ende aleer de ratificatie, niet alleenlijck in Hollandt, maer ook ter Generaliteyt geëxpedieert sal wesen; sulx dat ick, met UE., niet anders kan oordeelen, als dat daerinne soberen troost resideert. Ondertusschen sal ick by naeder occasie UE.'s sentiment ontrent de voorschreven saecke breeder verwachten, ende nopens de beweginge, die UE.'s jongste missive ter Generaliteyt gecauseert heeft, my refereren tot diegene, die ick, nevens desen, aen UE. ende den heere Nieuwpoort gesaementlijck affsende. Waermede besluytende, sal verblyven, Edele Gestrenge Heere, etc."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 10 April 1654).

De crediteuren der Koningin van Bohemen zagen gaarne hun zaak door de gezanten bij de Engelsche regeering aanbevolen. Er is niets van consideratie te melden.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 10 April 1654).

Dien van den 3den ontvangen. Niets te voegen bij hetgeen den 5den „over water" is toegezonden.

(Aan Nieuwpoort. 10 April 1654).

Doolman, die reeds hier ontboden was, is, zooals Nieuwpoort verlangt, met diens echtgenoote eerst naar Zeeland en verder naar Engeland op reis gegaan.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 15 April 1654).

Die van 8, van 9 en van 10 dezer wel ontvangen. „Ende hadde ick al eenige daegen vóór de receptie van deselve ordre gestelt, dat de vereyschte acte van ratificatie by antecipatie was gecoucheert, gelijck mede dat het instrument, daerinne het tractaet met de ratificatie sal moeten werden geschreven, met de snoeren ende ander tuych, daertoe specterende, was gereet gemaeckt, omme aenstondts naer de overcomste van hetselve tractaet, sonder eenich tijdtversuym opgeschreven ende UE. toegesonden te worden: 't welck ick hope nu in corten wel te passe te sullen comen." — Lof over de wijs, waarop de gezanten de zaken beleid hebben. Resolutie der Staten, waaruit hun ingenomenheid en hun vertrouwen ten opzichte der gezanten blijkt. Over do aan te wijzen arbiters zal spoedig een besluit worden genomen enz.

(Aan Van Beverningh. 15 April 1654 [1]).)

„Uyt uwer Ed. missive van date den 9den deser loopende maendt 's naermiddachs aen my geschreven, hebbe ick vernomen derselver intentie ontrent het beleyt van saecken op het poinct, daerinne voornaementlijck geroert; ende vinde ick, mitsgaders alle diegene, die ick daervan communicatie derve geven, seer dangereus, dat, nevens het geteeckende tractaet, Uwer E. brieven, 't voorschreven poinct raeckende, in de Vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. souden werden gelesen, aen d'eene zyde uut vreese dat selfs in Hollandt daerdoor op 't poinct van de ratificatie wel eenige swaericheyt soude mogen werden gemaeckt, immers op 't een ende 't ander dilay genomen, ende aen d'andere zyde dat daerdoor infaillibelijck de saecke, voor 't affgaen van de ratificatie van Haer Hoog Mog., soude comen tot kennisse van de Gedeputeerden van de andere provinciën, in welcken gevalle UEd., nevens my, wel sullen connen oordeelen wat remora, soo niet

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage XII.

een onoverwinnelijck obstaquel 't selve soude geven in 't depescheren van de ratificatie ter Generaliteyt. Ende, naedemael ick by 't 31e art. myner instructie expresselijck gelast ben alle brieven terstondt naer de receptie ter vergaederinge van Haer Edel Groot. Mog. te openen, met expresse interdictie van geene missiven ofte brieven achter te houden, noch naer mijn welgevallen die te openen, maer die terstondt naer den ontfangh van deselve te moeten voortbrengen omme gelesen ende den innehoudt geweten te werden: soo hebbe ick niet sonder merckelycke becommeringe gespeculeert ende overwogen, wat daerinne, de saecken leggende als UE. in de voorschreven missive adviseren, soude dienen gedaen ofte gelaeten te worden, ende niet connen vinden yets beter te wesen als dat de Vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. noch vóór de overcomste van 't tractaet van den anderen mochten comen te scheyden; daertoe ick de saecke sal trachten te beleyden, alhoewel daerjegens vele obstaculen te gemoedt sie, zijnde de Vergaederinge expresselijck tot noch toe, om den uutvall van 't werck te sien, by den anderen genoechsaem par force gehouden, ende noch gisteren wederom eenige absente leden tegens 't overcomen van 't tractaet expresselijck herwaerts beschreven. Niettemin, ick hope dat Godt de Heere, die het groote werck dusverre heeft gebracht, expedienten sal suppediteren, omme over de resterende difficulteyten te geraecken; op welckers genaede ende goedertierentheyt ick my betrouwende, alles goedts derve hopen.

Waermede desen besluytende, sal blyven" enz.

P. S. „Ick wenschte wel dat UE. my altijdts nevens soodaenige brieven, als in den hooffde deses is gementionneert, ende hiernevens wederomme terugge gaet, noch altijdts een briefken apart in 't particulier belieffden te schryven, 't welck sonder scrupule mochte werden vertoont, alsoo eenigen somwylen wetende te vernemen, dat yets aen my in 't particulier is geschreven, als ick sulx ontkende daeruyt eenige suspicie souden mogen opnemen, die voor de gemeene saecke niet dienstich soude wesen."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 17 April 1654).

Bij hetgeen den 15den „per expressen over water" gemeld is, niets te voegen „als dat de leden van Haer Edel Groot Mog. Vergaederinge door Uwer Ed. jongste schryvens, van date den 10den deses, gerust gestelt wesende nopende het besluyt van 't gehandelde aldaer, by pluraliteyt van advisen hebben verstaen tot scheyden, alhoewel eenige leden meynden dat het geteeckende tractaet alvorens affgewacht, ende de ratificatie by de andere provinciën uutgewerckt behoorden te werden." Amsterdam ijverde daarvoor vooral, doch het werd overstemd door eenige van het Zuider- en al de leden van het Noorderkwartier [1]). De bevordering van de ratificatie etc. is opgedragen aan Gecommitteerde Raden en de ordinaris Gedeputeerden ter Generaliteit. De Witt hoopt dat alles ten goede zal uitloopen.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 23 April 1654).

Daar de Staten gescheiden zijn, kan de zaak van den luit.-kolonel Sidney vooreerst niet bevorderd worden. Zij zal ook tegenkanting vinden, maar zullen toch ons best doen.

(Aan Van Beverningh. 23 April 1654 [2]).)

Bijzonderen dank voor de uitvoerige en volledige berichten, vervat in de missive van den 15den. Doch perplex over het briefje, hem door beide ambassadeurs toegezonden, waarop hij nadere inlichting verzoekt en zal afwachten, inmiddels daarvan aan niemand eenige communicatie gevende. — Vrijmoedig gesproken, verwondert hij zich dat in plaats van „naeuwe zee, gemeynlijck genoemt de Britannische zee", eenvoudig in art. 13 staat „in maribus Britannicis": dat kan later aanleiding tot geschillen geven. — Ook bevalt de extensie van art. 29 niet, waaruit slechts voorwaardelijk het ophouden der vijandelijkheden tegen Denemarken en de inclusie van dien staat moet worden

---

1) Resolutiën Holland, 15 April 1654 (p. 182).
2) Gedeeltelijk bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage XIII.

opgemaakt. De bedoeling zal wel goed en eerlijk zijn, maar de redactie had nauwkeuriger kunnen wezen.

De ratificatie is gemakkelijk gegaan. Alleen Gelderland en de heer Van Gent, die presideerde, in het bijzonder, hebben bezwaar gemaakt om over wat zij den 3den Maart hadden ingebracht heen te stappen. Doch ten slotte is alles in der minne geschikt.

„Hiernevens gaen weder terugge de principaelste brieven, by UE. ende den Heere Nieupoort, ofte gesaementlijck ofte apart, aen my geschreven."

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 23 April 1654 [1])).

„De missive, by d'Heeren Gecommitteerde Raeden huyden aen UE. affgesonden, is gearresteert in compleet collegie, niemandt van de Heeren Raeden absent wesende; ende kan ick UE. by desen daerby voegen, dat niet alleenlijck de voorschreven missive by eenpaericheyt van stemmen is gearresteert, maer dat oock de genegentheyt tot de saecke selfs in alle de Heeren van 't opgemelte collegie, Leydensi solommodo excepto, naer wensch is. Ende is noch mede huyden goedtgevonden de Leden van de Vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. te beschryven tegens Sondach avondt precise hier te wesen, om 's Maendachs in besoignes te treden, sonder dat men geraeden gevonden heeft het subject van de convocatie eenichsins bekent te maecken, voor ende aleer UE. jongste missive in de vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. gelesen sal sijn, op hope dat altijdts eenige voornaeme leden haer absolutelijck ende sonder ruggespraecke verclaerende, d'andere, die ontwijffelijck, de saecke in den haeren raeuw voorcomende, met negative last ter vergaederinge souden verschynen, daeruyt ende uut d'inclinatie van de vordere leden, die het poinct sonder ruggespraecke niet sullen derven overnemen, souden mogen bemercken, dat zy de saecke naer haer inclinatie niet sullen connen te boven comen, ende dat zy

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage XIV.

mogelijck alsdan vruchtbaerlycker ende oock politijcquer gelast souden mogen comen, opdat alsoo groote ende hevige dissentie moge werden vermijdt. Ende hope ick, dat wy, met de hulpe Godes, een goedt uutcomste sullen connen erlangen. Waermede desen eyndigende, ende alsnoch met impatientie te gemoet siende eenich naeder esclaircissement op 't gene UE. my in derselver jongste missive, door twee wegen affgesonden, hebben geschreven, sal ick verblyven etc."

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 23 April 1654 [1]).)

Op hun verzoek zegt hij gaarne zijn gevoelen, maar met bescheidenheid en onderwerping aan hun beter oordeel. Hij acht het aannemen der hun voorgestelde „merckteeckenen van eere en respect" wel niet stellig vallende onder de termen van de resolutie van Haar Hoog Mog. van 10 Augustus 1651, ook niet uitdrukkelijk verboden bij den eed, door de publieke ministers af te leggen. Maar anderen zouden dit anders kunnen opvatten, en het schijnt ongeraden zich aan het berispen van dezulken bloot te stellen, temeer daar er toch genoeg tegen hun handeling en wat daaraan vast is geschreeuwd zal worden. Voor het land smaad en laster te trotseeren zou hij misschien zoowel als een ander durven, maar voor iets waar slechts zijn eigen persoon, niet de staat door geëerd wordt, zou hij het niet doen. — Hij zou ook wenschen, dat men hier vermijden kon het branden van vreugdevuren, bij gelegenheid van het afkondigen van den vrede, te bevelen, opdat niet enkele steden, dit nalatende, toonen zouden geen vreugde te gevoelen. Hij herinnert aan hetgeen, bij den vrede met Spanje, in der tijd te Leiden is gebeurd.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 24 April 1654).

Zeeland heeft zijn gedeputeerden ter Generaliteit gelast, mede het tractaat te ratificeeren, en zoo spoedig mogelijk

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteijn t. a. p. Bijlage XV.

te doen afkondigen, „bedanckende de gesamentlycke Heeren Ambassadeurs over haere trouwe ende voorsichtige negotiatie."

(Aan Van Beverningh. 24 April 1654).

De heer Snels [1]) heeft gisteren hem den brief overhandigd. Hij heeft dezen echter afgeraden, al stierf ook Panhuysen, thans naar de Raadsheerplaats in het Hof van Holland te solliciteeren, „om redenen dat wy jegenwoordich besich sijn om alle onse crachten in te spannen, ende alle credit ende vrunden te employeren, ten eynde wy voor UE. het Thesaurierschap-generael, door doode van den Heere Brasser vacant gevallen sijnde, mogen emporteren. Daertoe ick hope dat Godt Almachtich Synen genaedigen segen sal verleenen."

(Aan Nieuwpoort. 24 April 1654).

De Procureur Vinck heeft een brief van Nieuwpoort, van den 3den, doen overhandigen, waarin Vinck gerecommandeerd wordt tot de vacant geworden plaats van den Procureur Boxman. Doch Gecommitteerde Raden hadden daarover reeds voor lang gedisponeerd.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 29 April 1654 [2])).

„De Vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. op voorgaende beschryvinge van de Heeren Gecommitteerde Raeden den 28sten deser loopende maendt completelijck by den anderen gecomen sijnde, uutgesondert dat de stadt van Gornichem alleenlijck door den Heere Van der Colck, wegens deselve stadt in 't collegie van de Heeren Gecommitteerde Raeden gedeputeert, was becleedt, soo hebben de opgemelte Heeren Gecommitteerde Raeden door my gedaen voordraegen de domestijcque saecke, in Uwer Edele missive van date den 15den deses gementionneert. Ende is daerop by de Heeren van de Ridderschap, mits de

---

1) Zwager van Van Beverningh. (N. v. d. U.).
2) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p. Bijlage XVI.

absentie van de Heeren Van Brederode [1]) ende van Duyvenvoorde, geen positiff advis geopent, *gemerckt de Heeren Van Warmondt, Van de Leck, Van Schaegen ende Van Noortwijck* van opinie waeren, dat men de comste van deselve absente Heeren alvorens behoorde af te wachten, alhoewel *de vordere Heeren van 't Lidt, te weten d'Heeren Van Obdam, Van Wimmenum, Van der Myle ende Van Merode ter contrarie sustineerden, dat de saecke geen uutstel conde lyden.* Ondertusschen hebbe ick uut de advisen van de opgemelte Heeren connen bemercken, dat de *drie laetstgenoemde Heeren van d'* eerste opinie de saecke *niet* genegen *waeren, maer* deselve seeckerlijck *ten principaelen* sullen *tegenspreecken*, doch dat aan d'andere zyde onder de Heeren *van de tweede opinie, de eerste ende de twee laetste* tot het werck *ten principaelen* seer wel waeren geresolveert, gelijck *d'een ende d'andere* haer expresselijck in dier voegen uutterden; doch van de *twee anderen, te weten d' Heeren Van Warmondt ende Van Wimmenum*, wete ick noch niets seeckers te seggen, vertrouwende nochtans vastelijck dat *de laetste wel* is geinclineert, soo veel ick aen *denselven in andere* occasiën hebbe connen bemercken. D'Heeren Gedeputeerden van Dordrecht" enz. zooals Brieven V p. 339. Tusschen „genoemt" en „Ende wat belanght" (op den 3en regel v. o. van p. 339) staat nog het volgende ingelascht: „Van wegen *d' Heeren Edelen, alsoo de sentimenten soodaenich als voorschreven is discrepeerden*, en conde *selfs by particuliere inclinatie* niet gesproocken werden, te meer alsoo *den Heere Van Wimmenum* geduyrende d'eerste omvraege sich door ordre van Haer Edel Groot Mog. hadde begeven naer de Vergaederinge van Haer Hoog Mog., *ende den Heere Van Warmondt* meer contra als pro gelogeert scheen te wesen." — Aan het eind (achter den 2en regel v. b.

---

1) Den 23sten had De Witt een dringenden brief aan Brederode geschreven om hem tegen Zondagavond naar Den Haag te roepen, en hem op te wekken, daar hij zoo volijverig tot het werk van den vrede had meegearbeid, „mede te helpen ten beste dirigeren al 't gene in executie ende tot vaststellinge van de voorschreven tractaeten noch staet te resolveren." Tevens verzocht hij hem de benoeming van Beverningh tot Thesaurier-Generaal „door sijn presentie ende credit by verscheyden provinciën" te willen bevorderen.

van p. 340) staat nog: „Daerop wy 't vervolg met verlangen te gemoedt sien, ende den uutslach ten besten van Godt Almaechtich gewachten, in wiens Hooge bescherminge ick UE. by desen sal bevelen, ende verblyven" etc.

(Aan Van Beverningh. 29 April 1654).

Aanstonds na het bijeenkomen der Staten heeft hij door deze doen goedkeuren wat Gecommitteerde Raden omtrent het Thesaurierschap reeds hadden gedaan, en de resolutie doen nemen, die hierbij gaat [1]). „Ende hebbe ick, soo voor als naer date van 't nemen van deselve resolutie, mijn werck particulierlijck gemaeckt omme d'Heeren Gedeputeerden van de respective provinciën aen haere Logementen over 't voorschreven subject te gaen begroeten, gelijck ick oock daerover 't faveur van den Heere Grave Willem, Stadthouder van Vrieslandt ende van Stadt en Lande, tot twee distincte reysen hebbe versocht, ende meyne ick de saecke jegenwoordich soo wel geprepareert te wesen, dat alle deselve provinciën, geene uutgesondert (sijnde t'sedert mynen jongsten den Heere Van der Beecke uut Overijssel mede aengecomen) UE's. persoon tot het voorgeroerde ampt vastgestelt hebben; doch alsoo d' Heeren van Zeelandt noch wachten rescriptie van de Heeren haere Principaelen, ende d'andere Provinciën mede generaelijck betoonden tot geene electie van een ander Thesaurier te sullen treden dan naer voorgaende resumptie van d'instructie, op 't selve ampt slaende, soo is deselve instructie huyden in de Vergaederinge van Haer Hoog Mog. gelesen, met voorgaende commissiën, aen de successive Thesauriers-Generaels verleent, ende 't gene vorders uut d'instructie van den Raedt van State, mitsgaders voorgaende resolutiën van Haere Hoog Mog., tot elucidatie van dien conde strecken. Waerop, benevens eenige geringe remarcques, principaelijck in consideratie is genomen het 5e articul, dicterende in fine dat den Thesaurier-Generael „in alle saecken soude

1) Resolutiën Holland, 27 April 1654 (p. 186).

„hebben soodaenige stemme als syne voorsaeten in officio „hebben gehadt", 't welck, alhoewel by sich selven een groote ambiguiteyt is medebrengende, nochtans in de practijcque tot een decisive stemme is getrocken. Edoch bevinde ick alle de ses provinciën daerinne eenpaerich ende yverich te sijn, dat sulx voor 't toecomende niet meer soude werden gepractiseert, maer dat den Thesaurier-Generael den Raedt alleenlijck soude dienen van advis. Dan alsoo huyden met de lecture van 't gene voorschreven is nevens eenige andere saecken den tijdt al verre naer de middach tot over halff twee uyren was verloopen, soo is de deliberatie daerop met noch eenige andere poincten van gewichte uutgestelt tot morgen. Ende naedemael de dispositie van de gedeputeerden der respective provinciën ter Generaeliteyt jegenwoordich ten reguarde van UEd.'s persoon seer favorabel is, soo oordeele ick dat verre best sal wesen, over 't voorschreven poinct jegenwoordich resolutie uut te wercken, soodaenich als men best sal connen obtineren, omme met de electie voort te connen vaeren, voor ende aleer eenige toevallen de voorschreven dispositie van de opgemelte Gedeputeerden souden mogen doen veranderen. Daerinne ick vastelijck vertrouwe, dat UE. met my van één gevoelen sal sijn; te meer alsoo ick bevinde, dat het voorgeroerde 5e articul in de instructie voor den Thesaurier-Generael, in Mey 1637 gearresteert, eerst mede in sulcker voegen ter neder is gestelt, als het de andere provinciën jegenwoordich schynen te requireren, ende dat naederhandt, op de remonstrantie van den Heere Brasser, die op de voorschreven instructie was geëligeert, den text van 't articul is verandert, ende 't selve gestelt in sulcker voegen, als hiervoren staet geëxpresseert. Waermede etc."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 1 Mei 1654 [1]).

„Huyden is in naeder deliberatie geweest de bewuste domestijcque saecke; ende hebben de Heeren van de Rid-

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage XVII.

derschap" enz. als Brieven V p. 340—341, tot „voor die sessie gedimitteert."

Maar p. 341, regel 10 en 11 v. b., tusschen „openen" en „Ende naerdat" staat hier ingevoegd: „*Welcke omvraege dus verre gebracht* sijnde, by Haer Edel Groot Mog. sijn ontfangen UE. brieven van den 28sten der voorleden maendt." Het einde is ook eenigszins anders:..... „soo is goedtgevonden, *om niet al te groote ombragie te geven over de langhwylicheyt van de vergaederinge*, alsoo het al over één uyre naer den middach was, het werck daertoe te dirigeren, dat *de voorschreven deliberatie naer den middach wederom soude werden hervatt, ende de leden voor die sessie gedimitteert.*" — Bij de eerste gelegenheid zal hij berichten wat verder in deze zaak zal voorvallen.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 1 Mei 1654).

Duraeus [1]) heeft dien van den 15den overhandigd; op de daarin vervatte recommandatie zal worden gelet. De zaak van Sidney is tot nog toe niet in behandeling gebracht. Eerst moet de bewuste zaak afgedaan zijn. — De redactie van artikel 28 is ook onduidelijk. Uit de letter zou af te leiden wezen, dat voor alle schepen, sedert 28 Mei 1653 door Denemarken aangehaald, restitutie zou moeten geschieden, hetgeen echter de bedoeling wel niet zal zijn, daar de Engelschen zelf in hunne memorie bepaaldelijk van 22 schepen hebben gesproken. — Alles wordt tot de proclamatie van den vrede gereed gemaakt. — Van Beverningh is gisteren met eenparige stemmen van al de provinciën tot Thesaurier-Generaal verkozen.

(Aan Van Beverningh. 1 Mei 1654).

Wel ontvangen dien van den 24sten. Blij dat hij lust heeft in het ambt, dat voor hem geambieerd wordt. „Siende dat d'inclinatie der provinciën op d'innehoude

1) Vermoedelijk de Engelsche predikant Johannes Duraeus, over wien zie Aitzema III p. 1298 en Brieven III p. 496, 497. (N. v. d. U.)

van 't 5e art. van de instructie was soodaenich, als by my ten voorschreven daege is geadviseert, hebbe goedtgevonden te laboreren op een middel-voorslach, dat namentlijck den Thesaurier-Generael in saecken, de financie raeckende, soude hebben een decisive stemme, als d'andere Raeden, ende in vordere saecken alleenlijck voix deliberative, meynende het eerste te connen vast maecken uut het formulier van de commissie, 't welck van allen ouden tyde, sonder eenige veranderinge subject geweest te sijn, ingehouden heeft dat „de Thesaurier sal helpen adviseren etc." Ende hadde ick gemeynt den selven voorslach d'Heeren Gedeputeerden van de Provinciën soo wel smaeckelijck gemaeckt te hebben, dat daerop, ten minsten met pluraliteyt, conclusie genomen soude hebben connen werden; doch comende tot de advisen, bevonde dat wel de provinciën van Gelderlandt ende Zeelandt dien conformelijck adviseerden, maer dat de vier volgende provinciën met geene redenen ter werelt daertoe conden werden gebracht; sulx dat wy geraeden gevonden hebben, om redenen, in mynen vorigen uutgedruckt, geen occasie te laeten eschapperen, maer de conclusie te formeren soodaenich, als eenichsins met contentement van de voorschreven vier provinciën heeft connen geschieden. Ende daerop vervolgens getreden sijnde tot electie van den persoon, hebben Haer Hoog Mog. met eenpaerige stemmen 't voorschreven ampt op UE.'s persoon geconfereert..... Ick vertrouwe, indien wy hadden derven meer tijdts spenderen, ende door extraordinaris Gedeputeerden van Hollandt op een andere sessie vigoureuse debvoiren aenwenden, om 't voorschreven art. te houden op den ouden voet, dat wy 't selve lichtelijck noch wel par force doorgebracht, ofte immers den voorgeroerden voorslach smaeckelijck gemaeckt souden hebben, maer ick bekenne gaerne, dat ick sooveel niet hebbe derven hasarderen, te meer alsoo ick te gemoedt sach, dat naer apparentie huyden voor my onmogelijck soude wesen ter Generaliteyt te verschynen, mits de deliberatie op de bewuste domestijcque saecke te houden, vóór welcke deliberatie ick seer gaerne 't voorschreven werck sach geperfectionneert, te meer alsoo daermede de presidie-beurte van Hollandt ontwyf-

felijck soude hebben gepasseert geweest, alvorens op de voorschreven saecke tot eenich besluyt te connen geraecken." — Hierbij gaan het formulier der commissie en twee verschillende instructiën, de eene die voor Brasser den 12den Mei 1637 origineellijk is gearresteerd, en de andere, die eergisteren, 28 April, op nieuw is vastgesteld, „vertrouwe dat het 5e art. nu noch in favorabelder termen is gecoucheert als 't selve in den jaere 1637 originelijck is gestelt geweest." De Witt is gisteren sommige gedeputeerden aan hunne logementen wezen bedanken, en gaat daar vandaag mee voort. Misschien zal Van Beverningh ook wel aan enkelen willen schrijven, daarom worden de namen van al de aanwezigen opgegeven, uit Gelderland: Van Gent, Verbolt, Ripperda, Raesvelt, Huygens, Ommeren, uit Zeeland: Veth, Crommon, Morigneault, uit Utrecht: Van Rhijnswoude en Van der Hoolck, uit Friesland: Haulbois alleen, uit Overijsel: Van der Beecke, uit Stad en Landen: Schuylenburch, Ysbrandtz en Lutsenburch. Vooral verdient Haulbois een compliment, die al over drie dagen zijn stem beloofd heeft, „onaengesien het bewuste voorval [1]), daerover hy hem altijdts van UE. ten hoochsten geoffenseert heeft gehouden."

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 1 Mei 1654 [2])).

„Deselve deliberatie dan 's naemiddachs wederomme hervat sijnde, soo is, naer menichvuldige debvoiren, ende iterative sommatiën aen de leden gedaen, het werck soo verre gebracht, dat haer eyntlijck positive, ende naer d'intentie van den Heere Protector, ten goeden, sonder eenige reserve, hebben verclaert de naervolgende veerthien leden: d'Edelen, Dordrecht, Delff, Amsterdam, Goude, Rotterdam, Gornichem (doch de laetste op 't behaegen etc.), Schiedam, Schoonhoven, Den Briel, Hoorn, Mun-

1) Vgl. Brieven V p. 151—152; maar volgens Aitzema III p. 815 was het niet Van Beverningh maar De Witt, die toen namens Holland het woord voerde.

2) Voortzetting van den eersten brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 1 Mei 1654: zie p. 146.

nickendam, Medenblick ende Purmereynde; de meeste nochtans daerby voegende, dat zy wel wenschten, het werck tot eenpaericheyt gebracht te connen worden. D'Heeren van Leyden verclaerden haer naeder ende positivelijck op de saecke, doch contradiceerden de begeerte van den Heere Protector met vele lanckwylige discoursen; d'Heeren van Alckmar, naer eenige aenstootelycke premissen, evenals Haerlem, ende Leyden mede, hadden gebruyckt, verclaerden van advise te wesen dat, omme aen d'eene zyde 't effect van het tractaet te becomen, ende aen de andere zyde offensiën ende onlust onder de provinciën ende onder de gemeente voor te comen, in genere, sonder expressie van eenige naemen, verclaert soude mogen werden, dat Haer Edel Groot Mog. voor desen sijn geresolveert geweest ende tegenwoordich (op advis dat het tot meerder verseeckeringe van 't tractaet soude dienen) resolveren by desen tot het stellen van een Gouverneur, Capiteyn- ofte Admirael-Generael van Hollandt ende Westvrieslandt niet te sullen comen, noch oock ter Generaliteyt te sullen adviseren tot een perpetueel [1]) Capiteyn-Generael van de Geunieerde Provinciën. Dan alsoo d' Heeren van Haerlem verclaerden ten principaelen noch niet gelast te sijn, aennemende spoedichlijck aen d' Heeren hunne committenten te sullen refereren, ende dat d' Heeren van Enckhuysen, verwachtende haere gedeputeerden, niet gedisponeert conden worden omme eenige verclaeringe op 't voorschreven poinct te doen, soo hebben de leden generaelijck aen de gemelte Heeren van Haerlem tijdt gegunt om te refereren ende naeder gelast te comen jegens Maendach (alsdoen) toecomende op den middach. Ende zijn d'Heeren van Leyden ende van Edam middelerwylen mede versocht soodaenige debvoiren by de Heeren haere Principaelen te willen aenwenden, dat deselve oock in conformiteyt van de andere leden gelast mochten werden, met presuppoost dat voor den voorschreven tijdt d'Heeren Gedeputeerden van Gornichem ende van Enckhuysen mede

---

1) Nota: „perpetuel is by monde geseyt, doch was in 't overgeleverde schriftelijck advis niet begrepen."

last souden hebben ontfangen. Sulx dat... in de voorschreven saecke, onder den zegen van Godt Almachtich, buyten twyffel een goedt succes staet te verwachten."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 5 Mei 1654).

Gecommitteerde Raden zenden tot gerief der gezanten opnieuw een pink naar Engeland. Daarmee zendt hij een brief, bijna uitsluitend over hetgeen uit Denemarken bericht wordt handelende. Hij vraagt verder, of men in Engeland bij het proclameeren van den vrede ook vreugdeteekenen zal toonen en een dankdag houden. Naar het voorbeeld van Engeland kan de Republiek zich dan voegen.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 5 Mei 1654 [1]).

Hierbij gaat de missive van den 1sten Mei [2]), die met de ordinaris post niet meer mee kon. „Ende sal nu tot continuatie van dien seggen, dat op gisteren de saecke, daerinne geroert, in naeder deliberatie geweest sijnde, door de gunstige directie ende genaedige bystandt van Godt de Heere, is gebracht tot soodaenich besluyt, als, mijns oordeels, tot vaststellinge van de jegenwoordige vrede ende tot volcomen geruststellinge van den Heere Protector aldaer is gerequireert, gelijck UE. breeder uut de bygaende acte van Haer Edel Groot Mog. sullen gelieven te vernemen.

De saecke heeft sich op de voorschreven naeder deliberatie soodaenich toegedraegen, dat de leden van Haerlem, van Leyden, van Enckhuysen ende van Edam, in gevolge van 't besluyt, op den voorschreven 1sten deses gemaeckt, eerst ende alvorens naeder gesommeert sijnde, haer aengaende 't passeren van de voorschreven acte negativelijck hebben verclaert, alle, doch insonderheyt de twee eersten, met groote animeusheyt, soo verre dat de opgemelte twee

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage XIX.

2) Denkelijk de derde brief van dien datum, die over het gebesoigneerde in den namiddag handelt: hiervóór, p. 149.

leden oock haer seer misnoecht hebben getoont over ende ter saecke van dat UE. de difficulteyten, die deselve op 't bewuste temperament van den beginne aen sijn ontmoedt, niet eerder aen de Regieringe overgeschreven hebben, gelijck UE. ten deele sullen connen affnemen uut het schrifftelijck advis van de Heeren van Haerlem, by copye hiernevens gaende, 't welck deselve achter de resolutie, op 't voorschreven subject genomen, in de notulen hebben gedaen insereren. De voorschreven naeder openinge gehoort wesende, soo sijn alle de leden by nieuwe omvraege andermael gesommeert omme, de consideratiën van de voornoemde vier leden ingenomen hebbende, haere sentimenten op 't voorgeroerde important werck naeder te willen verclaeren, ende hebben in deselve nieuwe omvraege soo de voorschreven vier, als oock alle de vordere leden, ende iñ specie mede de Heeren van Alckmar gepersisteert by de opiniën, die deselve hierbevorens dienaengaende respectivelijck hadden geuyttet" enz. als Brieven V p. 341—342, tot regel 4 v. b. „plaetse hadde"; waarop volgt: „insisterende soo d'eene als d'andere, dat daerop speciale omvraege soude geschieden, ende begerende, gelijck sy spraecken, daerop noch een seggen te hooren; ick vertrouwe, in cas daerop omvraege was gedaen geweest, dat wel de meeste leden tot overstemminge souden hebben verstaen, maer bekenne evenwel, dat ick daerontrent noch eenige becommeringe te gemoet sach, insonderheyt dewyle seer vele leden op verscheyden gereitereerde sommatiën, den 1sten deses aen deselve gedaen, verclaert hadden in de bekende acte te consenteren, mits deselve ingewillicht wordende by eenpaerige stemmen van alle de leden, sulx dat ick in alle mannieren getracht hebbe deselve naeder omvraege te eviteren, ende daertoe eenige redenen de vergaederinge voorgehouden hebbende, hebbe ick voor besluyt geseyt" enz. als Brieven V p. 342, regel 7 v. b., tot „gearresteert". Dan volgt:

„Ende vertrouwe ick deselve soodaenich te wesen ingestelt, dat daermede de liberteyt van desen staedt soo veel mogelijck bewaert, ende de begeerte van den Heere Protector absolutelijck voldaen sal sijn.

De missive, die Haer Edel Groot Mog. nevens de

voorgeroerde acte aen UE. affsenden, is mede noch op gisteren avondt gecoucheert, ende naer gedaene resumptie gehouden voor gearresteert. Ende alhoewel ick uut Uwer E. missiven, soo van den 15den als van den 28sten der voorlede maendt, genoechsaem kan bemercken, dat den Heere Protector van sijn voornemen niet te diverteren sal sijn, soo kan ick echter niet naerlaeten UE. by desen te adverteren dat, by soo verre deselve door eenige middelen hoochgemelten Heere Protector conden disponeren omme van den eysch der voorschreven acte aff te staen, dat UE. daerdoor aen de Vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. ende de leden van dien in 't generael souden geven groot contentement ende bysonder genoegen, oock voor Uwer E. personen souden verwecken de lieffde van de voorschreven leden ende personen, die jegenwoordich over 't gepasseerde niet ten besten genoecht sijn".

(Aan Van Beverningh. 5 Mei 1654 [1]).

„Ick hebbe eenen van de nevensgaende [2]) in soodaenige termen, als UE. sal bemercken, gecoucheert, opdat deselve aen den Heere Jongestal soude mogen werden vertoont, ende sijn Ed., soo veel doenlijck, benomen d'ombragie, die deselve ontwyffelijck sal hebben op 't overcomen van de pincque; te meer alsoo ick bemercke, dat de deliberatie, in de Vergaederinge van Hollandt gehouden op 't verleenen van de acte hiernevens gaende, niet naer behooren is gesecreteert, maer dat selfs den Heere Graeff Willem van Nassauw, Stadthouder etc. daervan kennisse heeft, gelijck ick sulx op eergisteren, als ick Syne Excellencie was bedancken [sic] over de goede officiën, tot d' electie van UE's persoon tot het Thesaurierschap-Generael aengewendt, uut desselfs mondt hebbe verstaen.

Ick hadde wel gewenscht, dat UE met de bode, jongst overgecomen, van gelycke hadde gedaen, daertoe ick voor

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage XVIII.

2) Natuurlijk de eerste missive aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 5 Mei (hiervóór, p. 151).

desen oock speciael versoeck aen UE. gedaen hebbe [1]); ende moet ick bekennen, met de receptie van de twee jongste brieven van den 28sten deses, die nevens noch drie anderen hierby weder terugge gaen, al vry wat verlegen geweest te sijn, alsoo deselve my in de volle vergaederinge [2]), in facie et conspectu omnium wierden behandicht, ende dat juyst op een tijdt, dat het bekende teere poinct in omvraege was, ende dat by eenige leden invectiven waeren gebruyckt tegens het beleydt van saecken, welckers kennisse de regieringe was onthouden, ende die deselve leden echter verclaerden wel te bemercken dat nochtans aen eenige regenten alhier gecommuniceert mosten sijn geweest. Daerby dan noch quam, dat het pacquet met de brieven, die UE. weder terugge sonde, door sijn dickte ontwyffelijck in de oogen van velen oock eenige suspicie gaff; daerop dan wel somtijdts soude connen volgen, dat de leden de brieven publijcquelijck geopent ende de vergaederinge voorgelesen souden willen hebben, 't welck dickmaels niet wel te passe soude comen, alsoo UE. niet gaerne soude sien, dat alle particulariteyten, die wy somwylen den anderen, naer onse innerlycke vruntschap, overschryven, in volle vergaederinge souden werden gelesen. Sulx dat ick UE. by desen versoecke in 't toecomende die ordre te willen geven, dat my de brieven, die aen my in 't particulier houden, niet anders als t'mynen huyse, ofte andersins immers buyten de vergaederinge, in stillicheyt, mogen werden behandicht, ende dat, volgens mijn voorgaende versoeck, daer altijdts een brieffken mach by wesen, dat opentlijck aen yder een moge werden vertoont. Waerop my voor 't toecomende verlaetende, sal desen hiermede eyndigen ende verblyven etc."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 8 Mei 1654).

Gisteren omtrent den middag wel ontvangen de ratificatie van den Protector en de brieven van den 2den, maar

---

1) Zie den brief van 3 Oct. 1653, hiervóór p. 107, en het postdatum van den brief van 15 April 1654, hiervóór, p. 139.

2) Zie den eersten brief van den 1sten Mei, hiervóór, p. 146.

volstrekt geen antwoord op de vraag, of er in Engeland bij de afkondiging vreugde bedreven wordt. Daarom wel vandaag afkondiging van de pui van 't stadhuis en op de rolle van den Hove, maar nog onbepaald gelaten, wanneer de proclamatie door het geheele land zal geschieden, en of daarbij vreugdebedrijven zullen worden voorgeschreven, doch brieven in utrumque eventum in gereedheid gehouden. Verzoekt onverwijld bericht van de toedracht in Engeland. Intusschen een algemeenen vast-, bede- en dankdag uitgeschreven.

In antwoord op de vraag omtrent de cautie en 't guarandt wordt verwezen naar de Resolutie Holland van den 7den Mei, door Haar Hoog Mog. heden vastgesteld. Ook wordt reeds gehandeld over de middelen, waarop men de vereischte som van 140m ponden sterlings zal kunnen negotieeren. Morgen met een pink, die denkelijk om inlichting omtrent de vreugdebedrijven zal worden afgezonden, meer bizonderheden.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 9 Mei 1654).

Over de personen, tot arbiters te benoemen. Men neemt uitsluitend menschen, die bij de zaken, waarin zij moeten uitspraak doen, volkomen belangeloos zijn. Er worden sommige reeds genoemd. Het is te hopen, dat Engeland even nauwgezet zal wezen.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 9 Mei 1654 [1]).

Dinsdag den 5den dezer 's avonds wel ontvangen de drie verschillende brieven van 30 April, en gisteren een van den 2den Mei, alle na het afgaan der acte-declaratoir, die den 5den omtrent den middag te land en te water verzonden is, en vóór de receptie van dezen zeker al ontvangen zal zijn.

Hij zal de vrijheid nemen een paar onvoorzichtigheden van de gezanten met bescheidenheid te releveeren, gaarne

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage XXI.

wenschende door hen van dwaling in dezen overtuigd te worden.

1°. Nevens de drie brieven van den 30sten hadden zij hem een open missive aan de Staten van Holland en Westfriesland overgezonden, die de strekking had om het geven van de acte-declaratoir aan te bevelen. In geen van de drie brieven was gemeld, hoe met die missive moest gehandeld worden: of zij in allen geval moest worden bezorgd, of alleen in geval de acte nog niet verleend was. Nu kwam de missive nadat reeds tot het geven van de acte was geresolveerd. Wat moest De Witt doen? Hij achtte het beter de missive achter wege te houden, omdat zij geen goed kon doen, nu de acte reeds verleend was, maar wel suspicie geven van onoprecht handelen. Immers, de missive kwam niet overeen met wat in andere missiven beweerd was: in die van 28 April was positivelijk gezegd „dat den Heere Protector de uutwisselinge van de ratificatiën ende de publicatie van den vrede hadde toegestaen, op de toesegginge, by UE. aen Syne Hoocheyt gedaen, van Haer Edel Groot Mog. resolutiën in weynich daegen te sullen uutbrengen"; en nu werd twee dagen later, in de missive van den 30sten, gezegd: „dat Syne Hoochheyt alvorens [vóór het uitwisselen der ratificatiën en het afkondigen van den vrede] de voorschreven Haer Edel Groot Mog. declaratoire resolutie te gemoedt sach." Wat het nog erger maakte, in de publieke brieven van 1 Mei, die tegelijk met die van den 30sten April ontvangen werden, en moesten gelezen worden, werd verzekerd: „dat UE. niet twyffelden, of souden de bewuste cautiën 's anderen daechs werden gepasseert, ende dat daerop ten eersten soude volgen de extraditie van de ratificatiën", welke verzekering ook juist is uitgekomen, blijkens de brieven van den 2den Mei. — Buitendien werd nog in dezelfde missive van den 30sten gezegd, „dat de ratificatie en de publicatie bleven geaccrocheert onder verscheyden praetexten, ende onder anderen op de formaliteyt van de cautiën", hetgeen te kennen gaf dat er, behalve de zaak der cautiën, nog andere zaken moesten worden voorgewend, die verzwegen werden, waaruit ook allicht wantrouwen kon ontstaan.

Daarom had De Witt, zoo hij gedurfd had, de missive gaarne terug gehouden. Hij had dit echter niet op zich durven nemen: 1° omdat artikel 31 zijner instructie hem zulks ten stelligste verbood; hadden hem de gezanten de missive toegezonden, om die over te leveren, zoo de acte nog niet verleend was, dan had hij die, nu de voorwaarde, waaronder het overhandigen gewild was, niet vervuld was, de missive als niet gezonden mogen beschouwen en ze mogen terug houden; 2° het was mogelijk, dat de gezanten in latere brieven aan de Staten van deze missive melding maakten, en daarmede uitbrachten, dat ze door den Raadpensionaris, tegen zijn instructie, niet was overgeleverd; 3° hij had geen andere dan' deze missive om aan de Staten mee te deelen, en dat hem een schipper uit Engeland brieven bezorgde, wist de geheele wereld. Wat moest hij dan antwoorden, als hem in de Vergadering werd gevraagd, welke brieven hij ontvangen had en waarom hij ze niet ter tafel bracht?

2°. De drie brieven, hem nevens die missive toegezonden, bevatten alle drie „soodaenige saecken ende clausulen, dat deselve niet wel conden gecommuniceert worden." Men kon licht begrijpen, dat hij met de missive een particulieren brief ontvangen had. Het moest wantrouwen wekken, dat hij dien voor de vertrouwden geheim hield. „Edoch hadde, mijns beduncken, tot meerder voldoeninge wel vereyscht geweest, dat deselve schipper noch een andere publijcque brieff aen Haer Edel Groot Mog., alsmede een van UE. nevens den Heere Jongestal gesaementlijck aen Haer Hoog Mog. overgebracht hadde, omme selffs de ombragie te vermyden, dat aen Hollandt eenige advisen uut Engelandt overquamen, sonder yets van daer aen de Generaliteyt te wesen geaddresseert."

Hetzelfde geldt van de secreete missive van 2 Mei, die insgelijks beter teruggehouden zou zijn, maar toch voorgelezen is moeten worden. Want zij was, zooals is opgemerkt, in strijd met die van 30 April; zij behelsde buitendien een soort van bedreiging: „dat men met d'Engelsche vlote de voorschreven acte wel soude mogen comen extorqueren", een bedreiging, die alleen kwaad kon doen, nu toch de acte verleend was. En toch moest de missive

voor den dag worden gebracht, omdat er volstrekt geen andere met de ratificatie was meegezonden. „Wat middelen ende directiën alhier sijn gebruyckt, omme door 't gene voorschreven is niet te vervallen in 't een off 't ander inextricabel labyrinth, soude te lange sijn alhier te verhaelen, ende sal ick 't selve reserveren ter tyden ende wylen toe, ick d' eere sal hebben van Uwer Ed. presentie alhier te mogen genieten."

3°. De gezanten zijn in de particuliere brieven van den 30sten al te kort over een aangelegenheid van groot belang. Zij adviseeren namelijk „dat de commandanten ende officieren van de oorlochschepen aldaer de novo aengeschreven souden sijn, hostiliteyt te plegen tegens de ingesetenen van desen Staedt," en dat dit bevel was gegeven om reden dat interpretatie geweigerd was van een der sensibelste punten van het geheele tractaat. Doch zij deden dit zoo kort, dat De Witt niet had kunnen begrijpen of het geschil nog bestond, of dat het reeds vereffend was. Hij had zoo gaarne bericht van alles, niet alleen van de woorden, die gesproken waren, maar zelfs van de minen en contenancen, waarmede die waren geuit. Aan niemand heeft hij van de verlegenheid, waarin hij ten gevolge van die onoplettendheid der gezanten verkeerde, een woord gerept: hij zou slechts mismoedigheid veroorzaakt hebben. Maar voor het vervolg verzoekt hij omstandiger berichten te ontvangen, en meer omzichtigheid te gebruiken.

„De kennisse van Uwer Ed. missive van den 15den der voorlede maendt, ende de deliberatiën, daerover by d' Heeren Gecommitteerde Raeden gehouden, sijn alhier absolutelijck secreet gebleven" enz. als Brieven V p. 342—343 (alleen met verandering in de aanduiding van den tijd, daar deze brief van 9 Mei, en die aan Van Beuningen van den 12den is). — Op bl. 342, regel 5 v. o., wordt achter „causeert", nog gevoegd: „sulx dat by eenigen, doch sonder reden, soo ick vertrouwe, in de aenstaende kermis-daegen, die morgen inganck neemen sullen, door 't optrecken van de schutterye ende andersins, al eenige inconvenienten worden gevreest, daertoe UE. lichtelijck connen gissen, dat by eenigen niet weynich sal worden gearbeydt; doch ick hope dat den goeden Godt, die het groote werck van

den vrede tot een goede uutcomste heeft gebracht, daerinne goedertierentlijck sal voorsien. Ondertusschen can ick UE. verseeckeren, dat de voorgeroerde acte in forma in geenen anderen hande is als alleenlijck in Uwer Ed. ende de myne, sulx dat deselve by ydereen niet anders wert gedebiteert als voor een simpele resolutie. Weshalven ick UE. bidde ende ten hoochste recommandere, dat deselven toch believen te besorgen, ten eynde, in cas de meergeroerde acte moet overgegeven worden, den Heere Protector moge aennemen deselve te secreteren, ende aen niemandt daervan visie, veel min copye, te geven.

Op den 8sten deses (gisteren) enz." als Brieven V p. 342 tot 344 „gedicteert."

Ten slotte over de aan Engeland uit te betalen gelden.

„Hiernevens gaen weder te rugge de vier distincte missiven, in den beginne deses geroert."

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 9 Mei 1654).

„Huyden is ter Generaliteyt by de Heeren van Stadt ende Lande" enz. als Brieven V p. 344, met kleine wijzigingen in de aanduiding der dagen, tot „voorgelesen."

(Vierde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 9 Mei 1654 [1]).

Heden middag is bij de Staten van Holland rapport gedaan van 't gepasseerde ter Generaliteit [2]), op het punt van de bewuste resolutie, en tevens bericht dat de Gedeputeerden van Zeeland in een particuliere conferentie hadden verklaard gehoord te hebben, dat er door de Staten van Holland een besluit was genomen, soortgelijk als in der daad genomen is; dat zij zich daarover beklaagden, als in strijd met de Unie van 1576; dat zij alsnog opening van deze geheele zaak verlangden, om dan gezamenlijk te overleggen, wat in dezen kon en behoorde te worden gedaan.

„Ende was op de omvraege, dienaengaende gedaen, het

1) Grootendeels bij Van Sijpesteyn t. a. p. Bijlage XX.
2) Vgl. Secrete Resolutiën I p. 141, 142.

Lidt van de Ridderschap in de Vergaederinge soodaenich gecomposeert, dat by 't selve, op 't gene voorschreven is, egeen advis conde werden geformeert, verstaende aen d'eene zyde de Heeren Van Brederode, Van der Myle ende Duyvenvoorde, dat de voorschreven geverchde openinge, soo ten reguarde van Zeelandt in 't particulier als ten aensien van de provinciën ter Generaliteyt in 't generael, behoorde te werden gedeclineert, op 't fondament van dat de resolutie, by Haer Edel Groot Mog. genomen, was pure provinciael, ende in geenerhande mannieren de Generaliteyt ofte eenige van d'andere provinciën concernerende, ende omme, soo veel doenlijck, te vermyden, dat daerop ter vergaederinge van Haer Hoog Mog. soude werden gemaeckt een poinct van deliberatie; edoch aen de andere zyde d'Heeren Van de Leck, Schaegen ende Noortwijck van contrarie sentiment wesende, dat naementlijck de gerequireerde openinge aen de provinciën in 't generael, ende aen Zeelandt in 't particulier, tot demonstratie van confidentie behoorde te geschieden: sulx dat men genootsaeckt was voor advis van de Ridderschap te verclaeren, dat d'eene helffe van deselve was van dese, ende d'andere van gene opinie. Alle de vordere opiniën waeren als de voorschreven eerste drie heeren van de Ridderschap hadden geadviseert, uutgesondert alleenlijck Haerlem, Leyden ende Enckhuysen, die alsnoch van opinie waeren, dat men ter Generaliteyt van de voorschreven saecke ronde openinge behoorde te doen. D'Heeren van Alcmar ende van Edam verclaerden de voorschreven deliberatie (off naementlijck de voorgeroerde geverchde openinge soude behooren te werden gedaen, ofte niet) te vinden van seer groote becommeringe, ende dat syluyden derhalven daervan souden rapport doen aen de Heeren haere Principaelen, omme derselver goedtvinden daerop te mogen verstaen: sulx dat de conclusie uutgevallen is, dat de meergeroerde geverchde openinge, soo aen d'eene als aen d'andere, soude werden geësquiveert."

Ook over de missive der Princessen is gehandeld, en na eenige deliberatie, die alleen bewees, dat ook hierover de opiniën verschilden, resolutie genomen (zie de Secrete Resolutiën I p. 142).

Onder de gemeente loopen allerlei geruchten, zooals dat de Princessen met den jongen Prins het land zouden moeten ruimen. Er heerscht wel eenige opgewondenheid, maar hij vertrouwt, dat het niet verder gaan zal.

Vermelding van verschillende resolutiën der Staten-Generaal omtrent het tractaat van marine, middelen van geldheffing enz., en van soortgelijke der Staten van Holland.

Nog altijd met ongeduld uitgezien naar de berichten omtrent de solemniteiten, in Engeland bij het proclameeren van den vrede geschied.

Betrekking op wat Zaterdag 9 Mei in de Staten van Holland was voorgevallen, heeft een brief van den 12den aan burgemeester Jacob de Witt, waaruit wij het volgende overnemen:

(Aan Jacob de Witt. 12 Mei 1654).

„..... Ick kan niet naerlaeten hierby te voegen, dat ick niet sonder excessive verwonderinge gesien hebbe, dat in een tijdt, in welcke de ruste ende de vryheyt van ons algemeyne lieve Vaderlandt, sonder wijs ende voorsichtich beleydt van cordate mannen, evidentelijck pericliteerde, de Stadt van Dordrecht, die noyt in soodaenigen occasie plachte te failleren, maer altijdts boven anderen uut te steecken, herwaerts aen heeft gesonden personen, die een ydel geluydt van den naem van een kindt ende de doode letter van een humbel geschrifte van twee weduwvrouwen soo seer heeft connen intimideren, dat deselve schandelijck haer post hebben verlaeten, ende onaengesien iterative sommatiën, aen hen gedaen, niet te bewegen sijn geweest omme haer geordonneerde plaetse te comen waernemen. Sijnde sulx dat den Heere Dirck Berck sich door de tydinge van dat ter Vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. soude werden gerapporteert, dat eenige provinciën ter Generaliteyt over de bekende resolutie van Hollandt haer wat t'onvreden toonden ende van den innehoude van dien openinge versochten, mitsgaders dat een beleefft versoeck van beyde de Princessen, tenderende om de voorschreven resolutie

te brengen in naeder resumptie, ende alles, sooveel doenlijck, te herstellen, [was ingekomen], soo verre heeft laeten intimideren, dat deselve niet alleenlijck op de voorschreven ende meer andere deliberatiën van importantie buyten de Vergaederinge is gebleven, maer oock den voornoemden Heere Pensionnaris Slingelandt soo verre heeft weten te bewegen, dat deselve mede buyten de Vergaederinge gebleven is; sulx dat de plaets van Dordrecht op soo notabelen sessie onbecleedt is gebleven [1]), oock nietjegenstaende deselve de directie hadde gehadt van een particulier besoigne, dien selven dach op een ander subject gehouden, daervan noodtsaeckelijck rapport moste werden gedaen, gelijck oock hetselve rapport noch door monde van den Pensionnaris Vogelsang heeft moeten geschieden. Ende 't gene my in de voorschreven actie noch boven alles bedroeffde, was aen d'eene zyde, dat sommige leden kennisse hadden, dat d'Heeren van Dordrecht uut onnutte becommeringe haer plaetse onbecleedt lieten, ende aen d'andere zyde, dat in d'ordre van de Ridderschap de Heeren Van Obdam ende Van Merode absent waeren, sulx dat ick van wegen deselve ordre op de voorschreven importante saecken met geen goedt advis conde voorgaen; waerop dan Haerlem, more solito, met een soete welspreeckentheyt volgende, de swacke broederen van Delff lichtelijck soodaenich buyten postuyr soude hebben gestelt, dat die de eerste niet souden hebben derven wesen omme de saecken te releveren: sulx dat geschapen was van alle de voorsittende leden, tot Amstelredam toe, verkeerde advisen te sullen werden geuyttet. Doch ick disponeerde d'Heeren van de Ridderschap noch soo verre ten goede, dat de stemmen staecken, te weten dat aen d'eene zyde ten goeden adviseerden d'Heeren Van Brederode, Van der Myle ende Duyvenvoorde, ende aen d'andere zyde ter contrarie d'Heeren Van de Leck, Schaegen ende Noortwijck, daer-

---

1) Volgens de lijst der presenten bij den aanvang dezer vergadering, 27 April, waren uit Dordrecht afgevaardigd: Cornelis van Beveren, heer van Strevelshoek; Abraham van Beveren, heer van Oost- en West-Barendrecht; Jacob van den Corput; Alewijn van Halewijn; Diederik Heuft en Mr. Govert van Slingelandt.

mede my occasie werde gegeven om wederzijdts redenen te deduceren, ende sulx de gesondtste opinie wel wat conde releveren, immers volgde Delff ende voorts generaelijck alle de leden ten goede, sulx dat aen d'eene zyde op 't versoeck van openinge, by eenige provinciën ter Generaliteyt gedaen (welcken aengaende ick alleenlijck eenigermaeten voor een verkeerden uutvall, immers voor meerder discrepantie beducht was), de conclusie uutgevallen is, als UE. uut het nevensgaende extract sal gelieven te bemercken, ende aen d'andere zyde op de memorie van Haere Hoocheden, daerop ick weynich becommeringe hadde, alsoo geen apparentie was de genomene resolutie te connen renverseren, in sulcker voegen als de bygaende resolutie is dicterende. Ondertusschen soo quam echter den Heere Pensionnaris Slingelandt des avondts ontrent thien uyren, soo ick giste, noch in der Vergaederinge, ende wierde voor 't nemen van de conclusie desselfs advis noch gehoort.

Ick versoecke ende bidde seer ootmoedelijck, dat UE. voor 't toecomende doch wat beter gelieve te sorgen, alsoo somwylen het schip door een versuym ende d'actie van soo onbedreven schippers soodaenich op een clip ofte tegens de wal soude connen worden geseth, dat daernaer alle de habilste stuyrluyden van de werelt geen raedt souden weten omme 't selve weder in 't rechte vaerwaeter te helpen. Ende indien wy hier van tijdt tot tijdt niet anders hadden gevigileert, oock alsnoch daerin continueerden, wy hadden ontwijffelijck noyt de haven beseylt, aut certe adhuc in portu naufragium faceremus. Waermede etc."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 13 Mei 1654).

Die van den 10den heden na den middag wel ontvangen. Weer gaan eenige brieven hierbij terug.

„Tsedert [den laatsten brief van De Witt van den 9den] heeft op Maendach voorleden [11 Mei] de borgerye alhier in de wapenen opgetrocken," enz. als Brieven V p. 344—345. Op dien dag werd wegens het optrekken geen vergadering van de Staten-Generaal gehouden. Men had dus

Dinsdag ter Generaliteit nadere discussie op het den Zaterdag te voren geëntameerde subject verwacht, doch er is niets gebeurd dan dat eerst Zeeland, en later Friesland, bij hun advies de vraag voegden, of Holland niet, in gevolge het tot hun gericht verzoek van sommige provinciën, opening zou geven, „'t welck by ons sachtkens is gedeclineert, seggende dat wy in allen gevalle noch niet wisten, off by Haer Edel Groot Mog. eygentlijck ende met effect yets was geresolveert aengaende de saecke, daervan de verclaeringen van de voorschreven Provinciën mentie maeckten, ofte niet; ende dat wy eerst ende alvorens souden sien, wat de brieven, die wy uut Engelandt te gemoedt saegen, medebrachten." Ook heden is alleen door de beide genoemde provinciën en door Stad en Lande de vraag herhaald, en eveneens gedeclineerd, te lichter omdat de post uit Engeland nog niet was aangekomen: „seggende nochtans dat wy door speciale last van de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt tot geruststellinge van de Provinciën wel conden verclaeren, dat by Haer Edel Groot Mog., aengaende het poinct, daerop sy reflexie schenen te maecken, niets ter werelt was geresolveert 't gene de Generaliteyt soude mogen aengaen." Zooveel bleek echter, dat de aanwezige gedeputeerden van Friesland en van Stad en Lande zeer misnoegd waren, en van hunne principalen een scherpe resolutie verwachtten. Eveneens wordt er tusschen de Gedeputeerden van Zeeland en hunne principalen druk gecorrespondeerd, en ook in die provincie is de stemming ongunstig. Gelderland en Overijsel houden zich „redelijck moderaet", en die van Utrecht „houden volcomentlijck de partye met Hollandt."

„Ick hebbe op Sondach voorleden [10 Mei] over 't voorschreven subject, in presentie van den Heere Van Brederode, met de Princesse-Douagière d'oude lange gediscoureert; ende liet Haere Hoocheyt niet anders blycken, off wierden haer door myne onderrichtinge ontnomen vele sinistre impressiën, die men deselve, raeckende 't beleydt ontrent de voorschreven saecke gebruyckt, gegeven hadde; jae, soo verre, dat Haere Hoocheyt verclaerde, dat sy soo goeden patriotte was, dat sy moste bekennen, in cas zy in de Vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. stemme hadde,

dat zy selfs niet anders soude hebben geadviseert als 't gene by haer Edel Groot Mog. was geresolveert.

Ick hebbe gisteren naermiddach mede ontrent den tijdt van twee uyren ofte meerder den Heere Grave Willem over 't voorschreven subject onderhouden; doch vonde in denselve een vaste impressie, alsoff de voorschreven saecke niet originelijck uut den boesem van den Heere Protector was voortgecomen, maer dat men hem 't selve van hier ingegeven, ende versocht soude hebben, dat hy soodaenige demande soude doen, omme daerdoor occasie te hebben het huys van Oraigne soodaenige schandtvlecke (gelijck sijn Excellencie het noemde) aen te vryven, als jegenwoordich was geschiedt. Ende hebbe ick met geene redenen ofte argumenten ter werelt, hoe claer ende evident die, mijns bedunckens, oock waeren, Syne Excellencie de voorschreven impressie weten te benemen."

De Witt [1]) acht zich verplicht voort te gaan met het aanwijzen van hetgeen hij meent, dat door de gezanten onvoorzichtig en verkeerd gedaan is. Zoo heeft hij bedenken tegen een passage in de secrete missive aan de Staten van Holland van den 10den dezer, „daerby geseyt wort, dat UE. tot het leste toe, selfs by het oversenden van UE. missive van den 15den der voorlede maent, niet geheelijck gestelt sijn geweest buyten hope, maer dat UE. echter nootsaeckelijck gevonden hadden, derselver voorschreven missive van den 15den April in soodaenige termen te laeten affgaen, om etc., gemerckt daeruyt by suspicieuse ende naeuwe-siftende menschen soude connen werden geimfereert, dat UE. de vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. niet naer waerheyt onderricht, maer met sub- ende obreptive middelen tot het passeren van de bewuste acte gebracht hebben, als wordende by de voorschreven UE. missive van den 15den April de saecke gestelt in de uutterste termen van necessityt ende buyten alle hope, ende jegenwoordich blyckende, ook by UE. selfs geschreven wordende, dat de saecke in der daet alsoo niet gelegen,

---

1) Het nu volgende deel van dezen brief grootendeels ook bij Van Sijpesteyn t. a. p., Bijlage XXII.

maer dat ter contrarie noch eenige hope overich was: daeruyt ick vreese, dat eenige leden in 't toecomende UE's missiven sooveel gelooffs niet sullen geven, als voor den dienst van den Staedt wel t'eenemael noodtsaeckelijck soude connen wesen; waerop dan by eenigen oock wel occasie soude connen werden genomen omme te trachten de saecke daertoe te dirigeren, dat UE. soude mogen werden aengeschreven herwaerts over te comen, omme uyt deselve de rechte waerheyt ende beschapenheyt van de saecke naeder te mogen verstaen, alsoo het geposeerde in Uwer E. missiven, dienaengaende aen Haer Edel Groot Mog. geschreven, soodaenich varieert, als hier boven ende in eene van myne voorschreven vorigen aengeroert is, ende, 't selve gedaen, op 't voorgeroerde importante poinct met volcomen kennisse van saecken gedelibereert ende geresolveert te werden als naer behooren, met interdictie van middelerwylen de voorschreven acte te demanueren, naedemael in den tijdt van twee ofte drie maenden, volgens Uwer E. schryvens, in de saecke geen prejudicie geleydt soude worden; alhoewel ick vastelijck vertrouwe, dat soodaenige sustenue in de Vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. weynich gevolgh soude hebben, immers niet sooveel, dat daerop conclusie soude vallen. Maer ick sie jegenwoordich te gemoedt, dat, op de overcomste van de openbare tydinge uut dese landen tot kennisse van den Heere Protector, aldaer de voorgeroerde acte geëxtradeert sal hebben moeten werden, ende dat over sulx die leden, die de secretesse dienaengaende niet wel hebben geobserveert, ofte haer daeraen niet langer willende verbonden houden, anderen occasie gegeven hebben omme van gelycke te doen, ende sulx de saecke te laeten eventeren, haer danck al wech sullen hebben, ende dat men deselve noch sal verwyten, dat zy oorsaecke sijn, dat de extraditie heeft moeten geschieden, die andersins noch mogelijck gedeclineert soude hebben connen worden."

Een andere passage, die onvoorzichtig gesteld schijnt, is die, „waerby geseyt wort, dat UE. onder anderen ten respecte van de constitutie van Haer Edel Groot Mog. vergaederinge ten hoochsten ondienstich geacht hebben, soo teeren ende schrupuleusen poinct te brengen in nieuwe

deliberatie." Want daaruit kan worden afgeleid, dat men niet voor alle, maar voor enkele bepaalde leden der vergadering de zaak geheim heeft willen houden. Ook schijnt het zeer onvoorzichtig het te doen voorkomen, alsof er altijd hoop bestaan had en nog voortdurend bestaat om de bewuste noodzakelijkheid te ontgaan, hetgeen in strijd is met den inhoud der drie voorgaande brieven, die in de stelligste termen alle hoop daaromtrent benamen. Gelukkig dat niemand anders in het College van Gecommitteerde Raden, waar de missive voorgelezen is, op de voorschreven discrepantie gelet heeft. — Het ware ook wel te wenschen geweest, dat met de brieven van den 10den, die over water zijn gekomen, een copie was gezonden van de brieven, die met de ordinaris post onder weg waren en nog niet zijn aangekomen. Want De Witt ziet daaruit nog altijd met verlangen tegemoet het bericht der solemniteiten, die in Engeland bij het proclameeren van den vrede hebben plaats gehad, en kan intusschen geen bevel geven om hier te lande den vrede af te kondigen.

De nadere overeenkomst omtrent het staken der vijandelijkheden is aanstonds door Haar Hoog Mog. geratificeerd en gepubliceerd. Dat is zeker heel goed, maar het heeft toch ook bezwaar, want over dat vergoeden der schade na dato geleden kan nieuw geschil ontstaan.

„Aengaende het oordeel van 't bewuste advis van Alcmar kan ick niet anders seggen, als dat eenige leden daerinne goedt behagen vonden, omdat den Heere Prince van Oraigne daerinne niet nominatim wierde uutgedruckt; maer dat oock eenige anderen, ende in specie mede d'Heeren van Amstelredam, verstonden daerinne meerder overgifte te wesen als in de jegenwoordige acte, ende sulx haer daertoe vonden ongequalificeert. D'Heeren van Alcmar maeckten oock dese distinctie, dat volgens haer advis het bewuste poinct maer ter neder soude werden gestelt by resolutie, sonder eenige obligatoire belofte, 't gene dan mede, mijns oordeels, aldaer syne aenstootelijckheyt soude connen vinden; behalven dat oock niet wel eenige belofte soude connen worden gedaen om noyt tot electie van een Capiteyn-Generael van Hollandt te sullen treden, nochte oock tot verkiesinge van een Capiteyn-Generael

over de militie van den gemeenen Staedt ter Generaliteyt te sullen adviseren, gemerckt soodaenige tyden souden connen opcomen, dat d'eene off d'andere, ofte oock beyde van noode souden wesen; om 't welck te vermyden d'Heeren van Alcmar oock, by mondelinge pronunciatie van haer advis, alleenlijck hadden gesproocken, voor sooveel de Generaliteyt belangt, van een perpetuel Capiteyn-Generael; doch als ick 't selve eyschte by geschrifte, my overgaeven eene notitie, ingestelt met deselve woorden, als ick in mynen vorigen van den 1sten deses hebbe overgeschreven; daerop ick dan by mijn selven een concept gemaeckt hadde, als hiernevens mede is gevoecht, 't gene my dacht voor den Staedt dienstiger ende minder opspreeckelijck, oock voor den heere Protector satisfactoir te sullen wesen; doch vele leden meynden, dat veranderinge van voorslagen ende nieuwe concepten ons buyten 't spoor geholpen ende lanckwylige deliberatiën gecauseert souden hebben, gelijck ick mede moet bekennen die saecke aen te sien van soodaenige nature, dat de minste ende cortste deliberatiën daerop de beste zijn."

Tot décharge der gezanten is niets in de notulen gezet kunnen worden, daar de Staten gescheiden zijn. Bij de eerste gelegenheid zal daarop worden acht gegeven.

Dat de ratificatie in Engeland geschied is vóór het overhandigen van de acte, doet hier beweren, dat de Protector nu niet meer van het tractaat af kan wijken zonder bondbreuk, zelfs al wordt de acte niet uitgeleverd. Want het tractaat, met de Vereenigde Gewesten aangegaan, moet gehouden worden, zoo lang deze het van hun kant naleven. Ook wordt beweerd dat het tractaat zelfs met Holland moet gehouden worden, nademaal die provincie zich niet verbonden kan hebben zulk een acte te geven. Dit laatste zegt Hollandt zelf naar waarheid, en moet het zeggen, om art. 10 van de Unie te salveeren. De Protector kan hoogstens, in vertrouwen dat die acte gepasseerd zou worden, den vrede hebben geratificeerd, en dan is hij, omdat dit vertrouwen teleur wordt gesteld, toch geenszins ontslagen van het aangegeven tractaat. Het zou er ook voor de Staten-Generaal slecht uitzien, indien de verbindbaarheid van den Protector aan het

tractaat afhing van het al of niet nakomen van een belofte der Staten van Holland. Zulke redeneeringen worden hier veel gedebiteerd. „Ick wil gaerne bekennen, daerop wel eenige telle quelle solutie, maer geen volcomen satisfactie tot mijn eygen voldoeninge te connen geven." Wacht met verlangen af, wat de gezanten daarvan denken.

(Aan Van Beverningh. 13 Mei 1654).

De beide van den 10den gaan hierbij terug. Wat de vragen betreft: de Staten van Holland hebben reeds geresolveerd, dat de Ambassadeurs tezamen zouden trachten „te adjusteren, volgens voorgaende instructiën ende ordres van den Staedt, het reglement op de marine;" maar finale conclusie is nog niet genomen, omdat eenige provinciën die instructies eerst willen herzien, en Friesland en Stad en Lande zich stellig verzetten tegen het geven van nieuwen last aan de gezanten, eer het verhandelde ten opzichte der bekende acte volkomen opgehelderd en verantwoord is. Intusschen zijn de gezanten vroeger gelast, zooveel in hen is, Frankrijk met de Republiek van Engeland op goeden voet te brengen. Daarmee kunnen zij zich aanstonds bezig houden. — De zaak van Sidney kon, bij zoo belangrijke deliberatiën, nog niet wel ter tafel komen.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 13 Mei 1654).

Over het benoemen van commissarissen in gevolge art. 30 van het tractaat. Pensionaris Almonde heeft aangenomen. — Over de heffing der benoodigde gelden. — Beschrijving der Staten van Holland.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 15 Mei 1654).

Gisteren om den Hemelvaartsdag geen vergadering der Staten-Generaal. Heden weder opening gevraagd door die van Zeeland, Friesland en Stad en Lande. Ook Gelderland heeft, op de propositie van Friesland, om opening verzocht. Toch weer op de gewone wijs gedeclineerd, met

verzekering dat de laatst ontvangen brieven uit Engeland niets ten opzichte der bewuste zaak bevatten. Uit alles is te zien dat een storm nadert, die denkelijk de volgende week, onder presidium van Friesland, zal losbarsten.

(Aan Van Beverningh. 15 Mei 1654).

Ontvangen op heden dien van den 8sten. — Uit de brieven van dankzegging voor de benoeming zal het best zijn weg te laten „'t gene aengaende de continuatie der practijcque van het bewuste 5de articul van de instructie op het Thesauriers-ampt soude connen worden geseyt." Vooreerst kan dat beter mondeling geschieden, ten anderen is de tijd er niet gepast voor. Liever worde eerst mondeling met den Raadpensionaris overlegd, op wat wijs die zaak het gevoegelijkst kan worden aangevat.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 15 Mei 1654).

Wel ontvangen de brieven van den 8sten. Aanstonds daarop door de Staten-Generaal voor de proclamatie van den vrede vastgesteld de 27ste, ook verordend vreugdeteekenen door het gansche land te toonen, evenals vroeger bij den Spaanschen vrede. Den 3den Juni dank-, vast- en bededag door het gansche land. — Over de te benoemen arbiters in gevolge art. 30 van het tractaat. — Over de penningen, aan Engeland uit te betalen.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 22 Mei 1654).

Vergadering der Staten van Holland over het vinden van penningen. Haarlem maakt zwarigheid, wordt bezonden. — Sidney's zaak komt nog niet te pas. — Instructie in der tijd aan Boreel gegeven op 't subject van de marine. Daaromtrent nog niets voorgevallen. — Namen der verkozen arbiters. — Resolutiën van Holland op de zaak van Stockar. — Wel ontvangen dien van den 13den.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 22 Mei 1654 [1]).

Wel ontvangen dien van den 14den. De zaken staan niet slimmer. Blijschap over den vrede. „Ende vinde ick de humeuren van d'Heeren Gedeputeerden van de provinciën ter Generaliteyt soodaenich gecomposeert, dat ick UE. wel kan verseeckeren, *dat wy machtich sijn alle prejudiciable resolutiën ende ordres te beletten, soo lange deselve Heeren Gedeputeerden door de Staten van de provinciën, haere principaelen, geene prejudiciable ordres ontfangen, dat ick oock wel hope in de meeste provinciën noch wel ten beste gedeclineert te sullen connen worden. Ondertusschen hebben d'Heeren van Vrieslandt, op Maendach voorleden, den 18den deses, ter vergaederinge van Haer Hoog Mog. gedaen voorlesen ende in de notulen insereren seecker impertinent ende exorbitante geschrifte, te lange omme UE. nevens desen in cijffer over te senden*, sulx dat ik 't selve sal reserveren tot de eerste expressen." De impressie van dit stuk op de andere provinciën is niet ten kwade geweest voor de bewuste zaak; zij hebben het overgenomen; Holland heeft er iets tegen doen aanteekenen. Zoodra de Staten van Holland bijeen waren gekomen, is hun daarvan rapport gedaan, en door hen de resolutie genomen, die hierbij gaat. Waarop gisteren door Friesland geantwoord is in een meer gematigd, doch toch nog onbetamelijk stuk, hetgeen zij, door Holland bewogen, teruggenomen en niet in de notulen geplaatst hebben. Die van Gelderland, Utrecht en Overijsel hebben verzocht, dat al de stukken van weerszijde zouden worden ingetrokken, waartoe Friesland nog niet bewogen is kunnen worden, „*alhoewel ick wel bemercke, dat de couragie van de Heeren Gedeputeerden van deselve provincie al vry laech gesonken is.*"

Aan de Vergadering van Holland zijn de brieven van den 10den en den 13den voorgelezen; zij zijn door haar in handen van Commissarissen gesteld, waarop nog heden besoigne zal gehouden worden.

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXIII.

...Aengaende mijn sentiment op 't vorder beleydt, meyne ick dat UE. wel hebben gedaen, d'acten soo lange stillekens onder haer te hebben gehouden; ende in cas de saecke in 't geheel kan werden geësquiveert, meyne ick alsnoch dat sulx best soude wesen; sijn vorders van advise, gelijck UE. uut mynen van den 13den sullen hebben connen affnemen; ende off wel, gelijck ick doenmaels verclaerde te gemoedt te sien, op d'overcompste *van d'openbaere ende seeckere tydinge uut dese landen, van dat de bewuste acte alhier by Haer Edel Groot Mog. gepasseert ende UE. toegesonden is, den Heere Protector die eyntlijck moge hebben begeert, ende dat deselve dienvolgende geëxtradeert heeft moeten worden, soo meyne ick nochtans alhier de saecken ende humeuren soodaenich gelegen ende gestelt te wesen, dat echter alles sich wel ten beste sal schicken; insonderheyt by soo verre den Heere Protector, gelijck ick vertrouwe dat in sulcken cas geschiet soude sijn, claerlijck betoont hebbe, dat hy daervan in geenderhande mannieren te diverteren soude sijn, ende dat hy het tractaet met die insichte hadde voltrocken, gelijck hy voorhenen altijdts verclaert heeft. Andersins soo souden de provinciën, ende mogelijck oock wel eenige leden in Hollandt, noch al eenige tentamina by den Protector willen doen ofte doen doen, om d'acte als noch weder terugge te crygen, daer eenige provinciën somwylen in 't particulier al van hebben gesproocken, naementlijck, dat men op den naeme van Haer Hoog Mog. daerover een beleeffden brieff aen den Heere Protector soude schryven.*"

De vroedschap van Amsterdam heeft met eenparige stemmen besloten, dat de aanteekening, door Haarlem en de overige leden tegen de acte gedaan, niet kan worden gedoogd, en dat, bijaldien dezelve niet wordt teruggenomen, een contra-protest uit naam der stad zal worden gesteld.

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 22 Mei 1654 [1])).

De uitslag van de besogne op de brieven van den 10en en 13en dezer is geweest, „dat aen UE. nochmaels soude

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXIV.

werden aengeschreven, alle mogelycke officiën ende debvoiren by den heere Protector aen te wenden, ten eynde *de overleveringe van de bekende acte mochte werden geësquiveert*, ende dat op d'eerste bequame occasie, sonder eenige gelegentheyt daertoe voorby te laeten gaen".

En wat betreft het geschrift van Friesland, is de uitkomst geweest, dat vooreerst aan Haar Hoog Mog. zou worden verzekerd, dat de Staten van Holland „noyt de minste gedachte hebben gehadt, *omme yets te ondernemen ofte te doen, 't gene de Unie in eenigen deele soude mogen contrarieren ofte deselve hinderlijck sijn, nochte oock omme eenige indracht te doen in de hoocheyt, souverainеteyt ofte gerechticheyt van eenige der particuliere provinciën, veel min omme naer eenige superioriteyt over deselve te trachten*" — al hetgene door Friesland aan die van Holland ten laste wordt gelegd — „maer integendeel van dien geresolveert te sijn ende altijds te sullen blyven, *de Unie heylichlijck* te conserveren ende maincteneren, oock eene yegelycke provincie, mitsgaders de leden ende ingesetenen van dien, *in conformité van de voorschreven Unie*, by haere privilegiën, vry- ende gerechticheden, ende voornaementlijck by haere souverainеteyt ende absolute regieringe, met alle behoorlycke ende mogelycke middelen, jae met lijff ende goedt (is 't noot) te helpen handthouden, styven ende stercken; met byvoeginge dat Haer Edel Groot Mog. hetselve mede van de andere provinciën vertrouwen ende verwachten." En dat ten anderen bij de Heeren Staten van Friesland de handelwijs der Heeren Wickel en Haulbois zou worden aangeklaagd, met verzoek „in 't toecomende *moderater gedeputeerden herwaerts* [te] *willen stuyren*, ofte immers hunne gedeputeerden soodaenich [te] lasten ende instrueren, dat deselve haer mogen *comporteren ende ter Vergaederinge van Haer Hoog Mog. taele voeren*, als naer de digniteyt ende waerdicheyt van de plaetse" enz. voegt, ten ware de Heeren gedeputeerden nog bewogen konden worden hunne geschriften van den 8sten en van den 18den dezer terug te nemen, waartoe alle moeite gedaan wordt. Van dezen uitslag der besogne zal nog heden middag aan Haar Edel Groot Mog. rapport worden gedaan, en dienovereenkomstig ongetwijfeld conclusie genomen.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 23 Mei 1654).

Over Stockar's propositie aan Haar Hoog Mog. bij zijn afscheid.

De bezending naar Haarlem heeft niet geholpen, wordt nu herhaald. Met de Pinksterdagen gaan de Staten uiteen.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 23 Mei 1654).

De stukken van Friesland gaan hierbij. De resolutie van Holland op de brieven van den 10den en den 13den is conform het rapport der Commissie: verwijzing naar de resolutie en den brief, aan de gezanten uit naam der Staten geschreven. — Propositie van Gelderland „buyten ons verwachten" op gisteren bij de Staten-Generaal gedaan. Resolutie van Holland daarop genomen. „Ende alhoewel ick huyden morgen vroech de Heeren gedeputeerden van opgemelte provincie aen hunne respective logementen hebbe wesen begroeten, omme, was 't doenlijck, deselve te disponeren dat Haer Edele huyden van de voorschreven saecke geen verder vermaen souden doen, soo hebben nochtans deselve Heeren de voorgeroerde hunne propositie huyden gerenoveert." Natuurlijk waren de tegenbedenkingen, door Holland in de vergadering der Staten-Generaal geuit, niet in staat Gelderland te overtuigen, zoodat de Hollandsche gedeputeerden, om een ongunstig besluit tegen te houden, en de beslissing te verschuiven tot de week van Frieslands presidium verloopen zou zijn, verklaarden nog verschillende zaken, tot dit onderwerp behoorende, weldra ter tafel te zullen brengen, weshalven zij de provinciën verzochten, haar oordeel omtrent de propositie van Gelderland te willen opschorten. Desniettegenstaande conformeerden zich Zeeland en Friesland simpelijk met die propositie. Utrecht verklaarde de nadere mededeelingen van Holland te zullen afwachten. Overijsel, waarvan alleen de Heeren Ripperda en Van der Beecke tegenwoordig waren, verklaarde niet eenstemmig te zijn, en dus geen advies te kunnen uitbrengen. Stad en Lande was geheel afwezig. De Heer

Wickel wilde daarop conform de propositie van Gelderland concludeeren, met drie stemmen tegen twee, Overijsel niet meegerekend. Doch Holland protesteerde daartegen, op grond dat Utrecht nog geen advies had gegeven en dat het zelf nader bericht had beloofd, en het gelukte ten slotte werkelijk de conclusie uitgesteld te krijgen.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 24 Mei 1654).

Hiernevens de resolutie der Staten-Generaal op het maken van een tractaat van marine. Zij is schraal en mager, maar kan worden aangevuld uit vroegere resolutiën, op dat onderwerp genomen. „Wy hebben niet vele instantiën willen doen om de voorschreven resolutie wat breeder ende magis explicite te doen opstellen, omdat wy oordeelden by provisie daerinne niet weynich voordeel te wesen gelegen, dat, onder 't presidium van Vrieslandt, UE. wederomme op soo importante saecke last ende aucthorisatie toegesonden was, daermede dan gerepareert schijnt te wesen, 't gunt vervatt is in 't eynde van haerluyder aenteeckeninge, op den 8^{en} deses gedaen." Er zal wel voor de gezanten gelegenheid komen, bij rescriptie nader en nauwkeuriger last te verzoeken.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 24 Mei 1654).

Na de middagpredikatie heeft de heer Wickel een extra-ordinaris vergadering der Staten-Generaal belegd, en daarop nogmaals getracht te concludeeren conform de propositie van Gelderland. Maar Holland heeft verklaard, dat het einde der deliberatie van gisteren was geweest, dat eerst zijn bericht zou worden gehoord: dat het daarop thans echter niet gevat was, want dat in een extra-ordinaris vergadering nieuwe, geen aanhangige zaken plegen behandeld te worden; dat „den Pinxterdach, ons bedunckens, bequaemer ende applicabelder was om Godt te bidden ende te dancken, als om met altercatiën gepasseert te werden"; dat zeker zulke moeielijke deliberatiën te wachten waren, en dat het dus beter was ze tot

Dinsdag uit te stellen, wanneer Holland gereed zou wezen zijne resolutie in te dienen. Op die wijs is het nemen van een conclusie op nieuw voorkomen.

„Ick verlange seer naer een omstandich bericht, in wat voege UE. met den Heere Jongestal sijn gevaeren, soo wanneer deselve de kennisse van 't passeren van de bewuste acte heeft becomen, ende hoedaenich UE. haer in desselfs reguardt hebben gecomporteert. Waervan ick de particulariteyten al in voorgaende brieven hadde verwacht."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 26 Mei 1654 [1])).

Heden heeft Holland ter Generaliteit, na mondelinge introductie, tot geruststelling der provinciën ingediend de hierbij gaande verklaring, getrokken uit de resolutie van Haar Edel Groot Mog. van den 22sten dezer, verzoekende dat de provinciën daarmee genoegen zouden nemen, en bepaaldelijk dat Friesland zijne aanteekening van den 8sten en den 18den deser zou intrekken. „Ick hadde alvorens den Heere Van Gent aen desselfs logement wesen begroeten, ende alles bygebracht wat mogelijck was, omme deselve te disponeren tot moderatie, ende specialijck dat geen verdere instantiën mochten worden gedaen op de voorgaende propositie omme UE. by aenschryvinge te ordonneren van de bekende saecke bericht te doen; gelijck oock in de Vergaederinge van Haer Hoog Mog. by my ende anderen, alvorens te comen totte deliberatie, gelycke debvoiren waeren gedaen by de Heeren Van Bemmel, Ripperda ende Raesvelt, die nu alhier van wegen Gelderlandt alleenlijck present waeren." De deliberatie begonnen zijnde, hebben de Heeren van Gelderland gezegd, de verklaring van Holland met genoegen gehoord te hebben, en te vertrouwen dat hunne principalen daarin insgelijks genoegen

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXVI. Ten onrechte is daar een gedeelte van dezen brief gecursiveerd; het is in de minuut van De Witt wel onderstreept, maar niet omdat het in cijfer overgebracht, alleen omdat het weggelaten moest worden in een gelijkluidenden brief aan den Heer van Brederode, d.d. 27 Mei 1654. (N. v. d. U.)

zouden vinden; dat zij, namens hunne principalen, gelijke verklaring aflegden; dat zij echter daarmee niet voldaan waren en nog om verschillende redenen, door hen in den breede ontwikkeld, oordeelden dat Holland nog de verlangde opening moest geven; zonder iets bij te voegen omtrent het vroeger door hen voorgestelde schrijven aan de gezanten, noch tot aandrang van het voorstel van Friesland, integendeel met verzoek tot intrekking of althans verzachting der ingeleverde stukken. Holland, op zijn beurt, na eenige complimenten jegens Gelderland, „debattheerde met weynich woorden het gedaene versoeck van openinge." Veth, alleen uit Zeeland tegenwoordig, conformeerde zich met Gelderland, doch in minder favorabele bewoording. Utrecht verzocht copie der verklaring van Holland, en verder intrekking of verzachting der ingediende geschriften. Friesland verklaarde insgelijks Hollands verklaring met genoegen gehoord te hebben, en gaarne te reciproceeren, drong verder aan op opening, en, bij gebreke daarvan, op schrijven aan de gezanten ten fine als vroeger door Gelderland was voorgesteld. Overijsel was moderaat, verzocht geen opening, wel intrekking of mitigatie der stukken, ook copie der verklaring van Holland. Stad en Lande was geheel absent. — Nadat Friesland had verklaard de stukken niet te kunnen intrekken, daar zij naar de principalen waren opgezonden, is de conclusie uitgevallen, dat Holland bedankt werd voor zijne verklaring, die aan de provinciën aangenaam was, en waarvan copie verzocht werd. „Waerby de saecke ten voorschreven daege is gebleven." Het plan is, morgen nogmaals de Heeren van Friesland tot terugnemen hunner geschriften aan te manen, en, als dat niet helpt, aan de Staten van Friesland de missive te doen afgaan, waartoe op den 22sten dezer is besloten.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 26 Mei 1654).

De Heer Pensionaris Almonde, als arbiter naar Engeland vertrekkende, zal van alles wat hier voorvalt bericht kunnen geven.

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 26 Mei 1654 [1]).

De „Princesse-Douarière d'oude" heeft den Raadpensionaris, toen hij haar over een particuliere zaak, op last van Gecommitteerde Raden, onderhield, o. a. gezegd zeker te weten, „dat UE. 's nachts, naerdat UE. hadden ontfangen de bekende acte van Haer Edel Groot Mog., souden hebben gesproocken met den Heere Protector, daerby voegende, 't selve niet te hebben uut den Heere Jongestal, maer uut een correspondent, die in 't Hoff van den Heere Protector seer familiaer is." De Raadpensionaris heeft gezegd dit niet te kunnen gelooven. Hij geeft er echter kennis van aan de gezanten, en verzoekt een enkel woord tot bescheid.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 29 Mei 1654).

Wel ontvangen die van den 22sten en den 23sten. Geen nood voor order der Staten-Generaal om de acte niet uit te leveren. De tegenwoordige Gedeputeerden zullen daar zonder last hunner principalen niet toe komen, en tot het geven van zulk een last bestaat voor het oogenblik geen aanleiding. Uit Utrecht en Overijsel niets dan goeds te verwachten. In Zeeland is geen staatsgewijze vergadering beschreven. Als Zeeland zich stil houdt, zal Gelderland geen beweging maken. Overigens is niets veranderd. Hierbij de resolutie der Staten-Generaal op de verklaring van Holland. — Gisteren is hier de vrede geproclameerd met dezelfde plechtigheid en feestelijkheid als voorheen die met Spanje, en „met goede ordre ende demonstratie van groote blyschap."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 5 Juni 1654).

Wel ontvangen die van den 28sten en 29sten Mei [2]). In antwoord op de vraag, kan de Raadpensionaris verzekeren,

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXV.

2) Een van den 28sten van Van Beverningh en Nieuwpoort, en een ander van Beverningh alleen zijn teruggezonden, zie de volgende

dat aan Boreel geen nieuwe last gezonden is om aan te dringen op de restitutie der in den laatsten tijd op de Middellandsche zee genomen schepen, maar dat wel van tijd tot tijd door de betrokken kooplieden klachten zijn gedaan aan Haar Hoog Mog., met verzoek van voorschrijven, waaraan steeds, volgens gewoonte, voldaan is. — Geen tijding van de overgaaf van het Recif: gebrekkige berichten uit die streken. — Een ieder heeft hier contentement met de aanbeveling der Fransche zaken aan den Protector door de gezanten. — Aan Denemarken reeds tweemaal geschreven over het voldoen aan art. 28 van het tractaat. — „Wat Haer Edel Groot Mog." enz. als Brieven I p. 136, tot het eind van den brief.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 5 Juni 1654 [1])).

Daar wij voortdurend aan Haar Hoog Mog. de verlangde opening en copie weigerden, hebben eindelijk heden de provinciën van Zeeland, Friesland, Overijsel (van welke Ripperda thans alleen present is) en Stad en Lande alle vier geadviseerd, „*dat men, ten fine van openinge ende copye als boven, aen UE. soude behooren te schryven*"; Gelderland en Utrecht adviseerden daartoe nog niet, op grond eener nadere verklaring van Holland, inhoudende „*dat de versochte openinge, soo wanneer de saecke, ter eenre ofte ter andere, uutslach sal hebben genomen, by Haer Edel Groot Mog. niet langer sal worden geëxcuseert.*" Er zou dus reeds conclusie gevallen zijn, zoo wij deze niet tot morgen hadden doen uitstellen, door te verzoeken nog eerst van het verlangen der meerderheid aan onze principalen verslag te mogen geven. Dat zal nu van middag geschieden. Er bestaat echter weinig kans de zaak morgen nog langer tegen te houden, „*doch ick sie uut het gepasseerde*

---

brieven. Die van den 29sten van hen beiden bij Nedermeyer van Rosenthal in Nijhoffs Bijdragen X, p. 309: vgl. daarover den brief van Jongestal bij Thurloe II, p. 299.

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXVII.

te gemoedt, dat het schryvens van Haer Hoog Mog. aldaer ontwyffelijck te laete sal comen, ende dat het werck, al vóór de receptie van dien, uutslach sal hebben genomen, oock derhalven lichtelijck in UE. macht niet meer sal sijn eenige copye te connen overschicken." Amsterdam heeft intusschen de resolutie genomen [1]), waarvan een extract hierbij gaat, en dienvolgens gisteren advies ingediend, dat door verscheiden andere leden gevolgd is; maar daar het bij occasie, en niet naar aanleiding van een propositie, daarop slaande, is ingediend, kon daarop bij de conclusie geen reflexie worden gemaakt. — „*Ick sal gaerne een van de bewuste originele acten wederom alhier terugge ontfangen*, daertoe ick UE. by desen versoecke d'eerste occasie te willen waernemen."

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 5 Juni 1654).

In antwoord op een hunner brieven van den 28sten Mei, „(dewelcke hiernevens met noch twee andere van den 23sten deser terugge gaet)" een korte explicatie van de woorden „met eygen handen geschreven", voorkomende in de resolutie-commissoriaal van den 20sten. Geteekend „Haege, den 5den Junij 1654, 's nachts ontrent ten 12 uyren."

(Vierde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 5 Juni 1654 [2])).

Breeder beschrijving van hetgeen in den 2den brief van 5 Juni verhaald wordt. Alleen blijkt daaruit, dat de belofte om nader opening te geven, zoodra de zaak

---

1) Op 2 Juni 1654 werd door de vroedschap van Amsterdam eenparig besloten, aan hare gedeputeerden ter dagvaart te gelasten, zich moeite te geven, zoowel bij Haar Edel Groot Mog. als bij de leden in 't particulier, dat van wege Holland de ambassadeurs in Engeland aanstonds zouden worden aangeschreven „het bewuste secrete articul zonder langer uytstel datelijck aen den Heere Protector" uit te leveren. (N. v d. U.)

2) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXVIII.

haar beslag had genomen, door Holland is afgelegd om de gedeputeerden van Gelderland, die ten gevolge eener nieuwe aanschrijving [1]) hunner principalen weder om opening hadden aangehouden, in staat te stellen van te berusten. Doch daarmee werd alleen gewonnen, dat er ten slotte door 4, in plaats van 5 provinciën, de bekende resolutie genomen werd. Heden was het nog gelukt het nemen van conclusie te verdagen, doch slechts tot morgen. Wat nu te doen? Indien de Staten-Generaal de bewuste conclusie namen en diensvolgens de gezanten gelastten opening te geven, en Holland, in tegendeel, hun beval die opening niet te geven, kwam men tot een botsing. Om die te voorkomen, „en hebbe ick niet connen bedencken eenich beter middel overich te sijn, dan dat UE. een cort eynde van 't werck mochten maecken, ende ôfte met een verclaeringe van genoegen van den heere Protector, ôfte met extraditie van de acte selfs daer aff te comen. Daertoe ick dan gesocht hebbe het werck in de Vergaederinge [2]) van Haer Edel Groot Mog. te dirigeren; ende heeft sich de saecke in de deliberatie, daerop gehouden, soodaenich toegedraegen, dat d'Heeren Edelen daertoe haer advis hebben gegeven; d'Heeren van Dordrecht ad idem; d'Heeren van Haerlem hebben gemeynt, dat men openinge behoorde te doen volgens 't versoeck van de provinciën; d'Heeren van Delff spraecken wat flaeuw, doch conformeerden haer genoechsaem met d'Heeren Edelen; d'Heeren van Leyden met Haerlem; d' Heeren van Amstelredam, van Ter Goude, van Rotterdam, van Gornichem, van Schiedam met d' Heeren Edelen; d' Heeren van Schoonhoven meynden, dat aen UE. alsnoch alleenlijck last behoorde te werden gegeven omme debvoiren aen te wenden, ten eynde den Heere Protector van 't begeren der voorschreven acte moge werden gediverteert, sonder meer; d' Heeren van Den Briele conformeerden haer met d' Heeren Edelen; d' Heeren van Alcmar harangueerden daertegens ende versochten oock

1) Secrete Resolutiën, I p. 147—149.
2) Secrete Resolutiën, I p.150—151.

uutstel, soo omdat d' Heeren van Edam, Munnickendam ende Purmereynde noch absent waeren, alsmede, gelijck sy seyden, om op de voorschreven deliberatie te consulteren d' Heeren haere principaelen; d' Heeren van Hoorn spraecken circum circa als Schoonhoven; d' Heeren van Enckhuysen als Haerlem; ende Medenblick als d' Heeren Edelen. Daerop dan geconcludeert, ende aenstondts op 't papier gebracht is de missive [1]), die UE. wegens Haer Edel Groot Mog. hiernevens ter handen comen sal." Het plan is, morgen nog alles te beproeven om Haar Hoog Mog. van het afzenden der bewuste missive te doen terugkomen, met betuiging dat er nog een expresse is afgezonden om de gezanten te bevelen een „dernier effort" te doen, om den Protector tot afstand van zijn eisch te bewegen; dat derhalve de zaak weldra een eind zal nemen, en dan, volgens de toezegging, de verlangde opening gegeven zal worden. Doch wat dit helpen zal, is wel te voorzien. [Dagteekening als in den vorigen].

(Aan Van Beverningh. 5 Juni 1654 [2]).

Wel bedankt voor het bericht, vervat in de missive van den 28sten, die hierbij met nog een van den 23sten terug gaat. Tien of twaalf dagen geleden heeft De Witt vernomen, dat Jongestal aan Graaf Willem geschreven zou hebben, dat hij uit UE. had verstaan, „dat deselve (UE.) over de bekende saecke met den Heere Van Obdam ende my soude hebben gecorrespondeert, 't welck by sommigen geduyt wort, alsoff wy de saecke, van den aenbeginne aen, in dier voegen souden hebben beleydt, ende dat daerover tusschen ons correspondentie soude sijn geweest, alvorens de regieringe van Hollandt daervan kennisse heeft gehadt." Daar De Witt den brief van Jongestal niet gezien heeft, kan hij niet oordeelen of de gevolgtrekking uit dat schrijven juist is. Hij verzoekt bij gelegenheid te mogen vernemen, wat daarover tusschen

---

1) Secrete Resolutiën I p 151.
2) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXIX.

Van Beverningh of Nieuwpoort en Jongestal is voorgevallen. [Dagteekening als de vorige].

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 6 Juni 1654 [1]).

Uit de beide brieven van gisteren, waarvan duplicaat en triplicaat hiernevens, is reeds bekend welke resolutie men heden van de Staten-Generaal verwachtte, en wat de Staten van Holland daartegen hebben besloten. De brief, „noch voorleden nacht affgesonden", heeft zeker reeds den wensch der Staten doen kennen.

Op heden is door de vier provinciën en Gelderland, dat er zich bijgevoegd had, de resolutie, die hierbij gaat, genomen [2]). Wij hebben nog een kort uitstel bedongen, namenlijk dat wij, vóór het afgaan van de resolutie, nog eerst de extensie daarvan aan Haar Edel Groot Mog. bekend mogen maken, om te letten wat daarop bij Haar Edel Groot Mog. zal worden geresolveerd. „Ick vertrouwe alsnoch, dat op de receptie van de voorgeroerde Haer Hoog Mog. resolutie in Uwer Ed. macht niet sal sijn derselver bevelen naer te comen ende te voldoen, alsoo ick tegemoedt sie, dat, soo niet vroeger, immers op de receptie van 't voorschreven Haer Edel Groot Mog. schryvens van gisteren, de saecke aldaer ten eynde sal sijn gebracht; ende hope ick de saecke daertoe te dirigeren, eerstelijck dat ter Generaliteyt de resolutie t' eenemael in 't cijffer werde gestelt, daerdoor dan aen d'eene zyde alhier noch eenige tijdt gewonnen, ende aen d'andere zyde aldaer mede, des noot sijnde, noch naeder occasie sal worden gegeven om den tijdt, die tot het ontcijfferen van deselve resolutie van noode is, te connen gebruycken omme d'intentie van Haer Edel Groot Mog., in de voorgeroerde derselver missive van gisteren geëxpresseert, te connen naercomen. Ten anderen soo meyne ick, dat bedenckelijck soude wesen, ende de saecke sooveel niet importeert, om Uwer Ed. personen d'ongunste van Haer Hoog Mog. subject te maecken, dat by Haer Edel Groot

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXX.
2) Deze resolutie bij Van Sijpesteyn, t. a. p., p. 100.

Mog. de voorgeroerde ordre van Haer Hoog Mog. soude werden gecontremandeert, maer dat dienstiger sal sijn, de saecke in Hollandt daertoe te dirigeren, dat van wegen Haer Edel Groot Mog. UE., onder behoorlycke premissen, aengeschreven werde dat, by sooverre deselve, vóór de receptie van de ordres van Haer Hoog Mog, de acte noch niet mochten hebben gedemanueert, deselve alsdan het schryvens ende de begeerte van Haer Hoog Mog. souden mogen voldoen, sonder daermede te incurreren in de disgracie van Haer Edel Groot Mog., te meer alsoo ick vastelijck vertrouwe, dat de saecke daerop niet sal aencomen. Ick blyve etc."

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 6 Juni 1654 [1]).

Uit de hiernevensgaande missive van Haar Edel Groot Mog. [2]) blijkt, dat de deliberatie bij Holland uitgevallen is, zooals uit mijn hiernevensgaande te zien is dat ik wenschelijk achtte. „Ondertusschen hebbe ick mede geleth, dat UE. souden mogen becommeren de clausule, in de resolutie van Haer Hoog Mog. gestelt, daerby geseyt wort dat UE. aan Haer Hoog Mog. souden adviseren, wat by UE. ofte eenigen van deselven in de bewuste saecke verhandelt soude mogen sijn. Daerover ick, naer 't scheyden van Haer Edel Groot Mog. vergaederinge, met eenige Heeren gesproocken hebbende, bevinde deselve te wesen van opinie, gelijck ick oock ben, *dat UE. naer waerheyt daerop sullen connen ende mogen rescriberen, dat by UE. in de voorschreven saecke niets ter werelt is verhandelt als alleenlijck, dat UE. getracht hebben met alle mogelycke ende geëitereerde debvoiren den Heere Protector te disponeren, omme boven het bekende temperament niet vorders te begeren.* Ondertusschen dunckt my oock een misslach van de Provinciën te wesen, dat deselve alleenlijck aen UE. ende den Heere Jongestal gesamentlijck, ende niet mede aen yder van deselve in 't particulier geschreven hebben, alsoo den ge-

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXXI.
2) Secrete Resolutiën I p. 153.

melten Heere Jongestal dienaengaende niet veel sal connen seggen, ende niettemin den brieff, tot rescriptie aen Haer Hoog Mog. aff te senden, mede sal moeten teeckenen. Ick bekenne, als ick de nature ende 't gevolch van 't schryvens van Haer Hoog Mog. terecht insie, dat ick niet wel kan oordeelen, off daermede aen d' intentie van de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt voordeel ofte nadeel sal worden gedaen, gemerckt Haer Edel Groot Mog. alsnu gemeynt sijn, de provinciën geene openinge te geven, al waer 't saecke dat wy morgen aen den dach quamen te vernemen, dat het werck albereydts uutslach genomen hadde, ende dat de provinciën nu genootsaeckt sullen wesen aff te wachten het antwoort, 't gene deselve op de voorgeroerde derselver resolutie van UE. sullen ontfangen, hebbende Haer Edel Groot Mog. geresolveert op de meergeroerde Haer Hoog Mog. resolutie te doen aanteeckenen, met byvoeginge van redenen, deselve te houden voor nul, ende mitsdien de provinciën haer niet hebben gecontenteert mette presentatie ende belofte, vervatt in Haer Edel Groot Mog. resolutie van den 4en deses, dat Haer Edel Groot Mog. derhalven oock van haere zyde verstaen, daeraen niet verbonden te wesen, maer dienaengaende te sullen doen, 't gunt deselve sullen te raede werden. Waermede" enz.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 12 Juni 1654).

In antwoord op dien van den 5den zal dienen, dat hier nog geen tijding is van het overgeven van 't Recif. Consideratiën over het daaromtrent loopende gerucht. — Deliberatie der Staten van Holland over het vinden van de aan Engeland uit te betalen penningen. Houding van Haarlem daarbij. — Tractaat van Engeland met Zweden geheim gehouden. Dienstig dat de gezanten, op grond van artikel 15 van het vredesverdrag, daarvan opening vragen.

(Aan Van Beverningh. 12 Juni 1654).

Zal trachten te doen, wat in dien van den 5den ten aanzien van Luitenant-Kolonel Sidney gerecommandeerd is; uitstel echter nog raadzaam.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 12 Juni 1654).

Wel ontvangen die van den 5den; het daarin geantwoorde op den brief [van De Witt] van den 26sten [ten opzichte van hetgeen hem de Douarière van Oranje had gezegd] is voldoende; De Witt had geen plan daar bij Haar Hoogheid op terug te komen [1]). Hierbij de [secrete] Resolutie van Holland van 6 Juni [2]) en de aanteckening, in forme van acte, door Haar Edel Groot Mog. achter de Resolutie der Staten-Generaal van den 6den gevoegd, waarop de heer Ysbrants, de eenige gedeputeerde van Stad en Lande, weer een andere, hierbij gaande, aanteekening heeft gesteld. — Intusschen heeft de commissie van Haar Edel Groot Mog. gebesogneerd over de twee laatste geschriften van Friesland, en haar rapport dient hoofdzakelijk tot justificatie van UE.; waarop gevolgd is de resolutie van Holland van den 9den [3]), hierbij gaande, „daerinne ick vertrouwe dat UE. contentement sullen vinden", ten gevolge waarvan aanstonds de, in copie hierbij gaande, missive aan de provinciën is afgezonden. — Nog in geen provincie is over de bewuste zaak ten principale gehandeld, dan alleen in Friesland, en daar zijn Haulbois en zijne medegedeputeerden er niet in geslaagd om zich voor hun ijver te doen bedanken; wel waren Zevenwolden en de steden daartoe genegen, maar Oostergoo en Westergoo hebben het tegengehouden, om reden, naar men zegt, dat zij het afkeurden dat de Friesche gedeputeerden zich alleen, zonder andere provinciën in het gevolg te hebben, zoo ver hadden gewaagd, en, zonder iets uit te werken, zoo kras hadden gesproken. Wat de hoofdzaak betreft, had Haulbois willen uitwerken, dat opnieuw door Friesland zou worden aangedrongen op het kiezen van een Kapitein-Generaal der Unie; „sed (nescio quo facto) etiam hoc impedierunt prudentiores". Eindelijk had hij in een

---

1) Den volledigen inhoud van deze passage vindt men bij Van Sijpesteyn, t. a. p., p. 71, noot 1.

2) Secrete Resolutiën I p. 151. (N. v. d. U.)

3) Secrete Resolutiën I p. 153 vlg.

scherpe resolutie de handelingen van Holland, en in het bijzonder die van UE. willen laten afkeuren, „gelijck niets ter werelt lichter om doen scheen als dat, in een provincie, die over het schryven van een simpelen brieff van Haer Edel Groot Mog. aen 't Parlement aldaer, ende over 't affgaen van een gedeputeerde derwaerts op sijn oude commissie, sonder speciale nieuwe ordre, resolutiën uutgebracht hadde, daer niet als galch ende radt, gelijck men seydt, in te vinden was"; en toch is zelfs dit niet aan Haulbois gelukt. „Alle de woeleryen van den meergemelten Heere Haulbois ende andere creaturen van den Heere Graeff Willem" hebben niets uitgewerkt dan de resolutie, die hierbij gaat. Daarop zijn de Staten gescheiden, en is Haulbois naar Groningen vertrokken, waar Graaf Willem de oneenigheid tusschen die van de Ommelanden onderling zocht bij te leggen, om zich bij hem te beklagen over het gepasseerde in Friesland en, zoo mogelijk, iets naders uit te werken. Van dat alles droeg De Witt tijdig kennis en kreeg tevens copie der resolutie, „mogelijck eerder als d' Heeren Gedeputeerden van Vrieslandt alhier", en, dus van alles verwittigd, verzocht hij eergisteren ter Generaliteit aan de aanwezige Friesche gedeputeerden (Wickel, Aylva en Andrea) eerst intrekking der geschriften, vervolgens inlichting of men voortaan hunne verklaringen, protesten enz. moest aanzien voor eigenmachtige geschriften der gedeputeerden, of voor geschriften van hunne Principalen zelf. Die vraag bracht hen in verlegenheid: zij zeiden dat de Staten, na van die stukken kennis genomen te hebben, ze niet hadden gedesavoueerd. Maar, werd nu gevraagd, hadden zij ze ook geavoueerd? Daarop volgde eerst geen bescheid; doch, toen de vraag herhaald en nader aangedrongen werd, „ende wy haere woorden curieuslijck aenteeckenden, insonderheyt die wy wisten, naer de kennisse, die wy hadden, te gaen buyten de letter van haeren schriftelycken last", werd in toorn geantwoord: dat zij de resolutie op dit oogenblik niet bij de hand hadden, maar dat zij zich morgen nader zouden verklaren. Gisteren op nieuw gesommeerd, moesten nu de Heeren met de resolutie voor den dag komen; zij lazen ze voor, maar weigerden

ze over te leggen, veel min copie er van te geven. Krachtens die resolutie hebben zij vervolgens aangedrongen op Uwer Ed. revocatie, waarop Gelderland zeide ongelast te zijn, en voor zichzelf te oordeelen, dat de terugroeping nog ontijdig zou zijn. Zeeland verklaarde zich insgelijks ongelast. Utrecht en Overijsel achtten, op grond der redenen, door Holland aangevoerd, de terugroeping nog ontijdig. Stad en Lande ondersteunde Friesland. Dus is er geen conclusie genomen. Maar omdat licht, naar aanleiding van Frieslands propositie, ook bij andere provinciën ten principale daarover gedelibereerd kan worden, hebben Haar Edel Groot Mog. goedgevonden, de hierbij gaande resolutie van den 11den [1]) bij de Staten-Generaal in te dienen, ten einde copie daarvan door de provinciën worde overgenomen.

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 12 Juni 1654).

De berichten, heden met de ordinaris post uit Gelderland aangebracht, melden dat de opgewondenheid tegen Holland, zoowel als die voor een Stadhouder en Kapitein-Generaal merkelijk begint te bedaren, „insonderheyt ten reguarde van den persoon van den Prince van Oraigne, die sommigen, vermits desselfs minoriteyt, wel souden willen voorbygaen, ende yemandt verkiesen, daervan sy daedelycke hulpe souden mogen genieten." Dat verder aldaar de conclusie, die men gemeend had te nemen, om UE. bij aanschrijving van Haar Hoog Mog. te gelasten van de bekende zaak opening te doen en copie van de acte te zenden, gestuit was „door de drie steden van het Nymweechsche quartier met eenige jonckeren aldaer, daermede de stemme van het voorschreven quartier negativelijck geformeert sijnde, gecontrebalanceert heeft de contrarie stemme van 't Aernhemsche quartier, ende alsoo die van 't Zutphensche quartier, mits eenige domestijcque oneenicheden, te lange alhier te verhaelen, geen stemme

1) Secrete Resolutiën I p. 156.

conden uutbrengen, dat oversulx de voorschreven deliberatie buyten besluyt was gebleven."

(Tweede brief aan Van Beverningh van 12 Juni 1654 [1]).

De reden, waarom de missive van Holland aan de provinciën [2]), die in copie hierbij gaat, eindigt met die aanbieding, is vooreerst: om door hoop op nadere opening de provinciën, die thans Statenvergadering of landdag houden, „te houden in state", opdat de eerste beweging, die doorgaans de hevigste is, kan bedaren; ten anderen, omdat men begrijpt, dat, als de beweging bedaard is, het best zal zijn „dat men rondt gae ende met opene deuren, opdat de retenue niet en werde geïmputeert voor een swackheyt ofte timiditeyt van Hollandt, ende dat men sulx metter tijdt alle saecken opentlijck moge dirigeren tot vaste onderhoudinge ende naercominge van de verclaeringe, aen den Heere Protector gedaen. Edoch meyne ick, dat in dien gevalle niet alleen ten hoochsten dienstich, maer oock genoechsaem noodich wesen sal, dat wy daerbenevens gereedt hebben een welgeraisonneerde justificatie van de proceduren van Hollandt ende van de actiën van UE. ende den Heere Nieuwpoort, becleedt met alle mogelycke argumenten, soo uut de nature van 't werck ende de gelegentheyt van 't gepasseerde, alsmede uut voorgaende exempelen getrocken; welcke deductie ofte justificatie my, vermits defect van tijdt, onmogelijck is op 't papier te brengen, behalven dat ick oock meyne dat nochte ick, nochte yemandt anders hier deselve soo bondich ende crachtich soude connen instellen als wel UE. selfs. Ende is derhalven mijn gansch gedienstich versoeck by desen, dat UE. believe de moeyte te nemen, omme soodaenige justificatie, als boven, op 't papier te brengen, ende my by gelegentheyt, soo haest deselve voltrocken sal wesen, toe

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXXII.

2) De missive, waarvan gesproken wordt hiervóór, p. 186, regel 15 v. o. (N. v. d. U.).

te senden; ende sal ick alsdan seer gaerne, onder UE.'s welgevallen, naer mijn geringe capaciteyt daerby ofte aff doen 't gene ick, naer de constitutie van de humeuren alhier ende naer de gelegentheyt van eenige circumstantiën van gepasseerde saecken, die mogelijck niet soo perfectelijck tot UE.'s kennisse mochte wesen gecomen, oordeelen sal dienstich te wesen. Ondertusschen, opdat UE. kennisse moge hebben van de argumenten, die de quaetwilligen ontrent de voorschreven saecke gebruycken, soo gaen hierby ingesloten eenige opgestelde redenen, die men hier ende daer, ende voornaementlijck in de provincie van Gelderlandt debiteert. Waermede" enz.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 19 Juni 1654).

Ontvangen die van den 12den. — Penningen aan Engeland uit te betalen. Houding van Haarlem.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 19 Juni 1654).

„Uwer E. brieven van den 12den [1]) deser loopende maendt, met de bygevoechde acte, sijn my.... wel ter handen gecomen." — Op de resolutie Holland van den 11den hebben weer Friesland en Stad en Lande de hierbij gaande aanteekening gesteld, waarop Holland het onnoodig geacht heeft nader te repliceeren. — De Staten van Zeeland hebben, na de ontvangst der missive van Holland van den 9den, al de brieven, aanteekeningen, protesten enz. betrekkelijk de bekende zaak in handen eener commissie, ter fine van advies gesteld, doch reeds aanstonds, bij resolutie, provisioneel ingetrokken of gesuspendeerd hunne stem, vroeger aan den Heer Van Beverningh tot Thesaurier-Generaal gegeven; zooals te zien is in de bijgaande propositie, gisteren ter Generaliteit door den Gedeputeerde van Zeeland, Mauregnault, gedaan. Dezelfde heeft ook op de receptie van Uwer E. missive van den 12den, met copie

1) Zie den brief van Jongestal aan de Staten-Generaal van 12 Juni, bij Thurloe II p. 343.

van de bewuste acte, een clausule aangeteekend, die hier insgelijks bij gaat. Soortgelijke aanteekeningen hebben de Heeren van Friesland en Stad en Lande bij dezelfde gelegenheid doen notuleeren; ook deze gaan hierbij. — Resolutie van Holland [1]), op 't ontvangen der missive van den 12den, tot het opstellen eener Justificatie. — Resolutie van Holland [2]), van den 18den, tot het schrijven van een kalmeerenden brief aan Zeeland.

Moeite gedaan om de discrepeerende leden van Holland tot eensgezindheid te brengen. Besluit omtrent Enkhuizen [3]). Missive dientengevolge aan de stadsregeering gezonden; „welcke missive oock by de gesamentlycke gedeputeerden van de andere steden van de visscherye door een particuliere missive is gesecondeert, die ick geoordeelt hebbe meerder te sullen moveren als de voorschreven missive van Haer Edel Groot Mog. selffs. — Wy hopen metter tijdt op die van Haerlem in dien deele mede al wat te winnen; immers sullen deselve voortaen in hunne opinie soo crachtigen voorspraeck niet hebben als voor desen, alsoo het Godt den Heere Almachtich gelieffi heeft d'Heer Pensionnaris Ruyl subitelijck uut dese werelt te haelen, door een pleuris, daeraen Sijn E., naer eenige weynige daegen sieckte, op Dingsdach voorleden [16 Juni] 's morgens is overleden." — Van Leiden is niets te hopen. — Alkmaar heeft reeds geadviseerd alle aanteekeningen in te trekken. — Die van Edam zijn hardnekkiger, maar hebben in hunne stad slechts een geringe meerderheid.

Omtrent de inclusie van den Hertog van Koerland is de hierbij gaande resolutie genomen. Op hetgeen de gezanten omtrent de manufacturen hebben geschreven, heeft Amsterdam reflexie gemaakt op zijne Principalen.

„Dewyle in voorgeroerde Uwer E. missive van den 12den deses aen Haer Edel Groot Mog. geschreven, wert geposeert, dat den Heere Protector eenigen tijdt genomen heeft om de bewuste acte te doen examineren, ende dat

---

1) Secrete Resolutiën I p. 158.
2) ibid. p. 159.
3) Resolutiën Holland, 17 Juni 1654 (p. 235). Secrete Resolutiën I p. 158, 161.

naederhandt gesubjungeert wort dat Syne Hoocheyt UE. heeft bedanckt, ende van syne oprechticheyt ende trouwe oock reciprocquelijck verseeckert, soo hebben wy daeruyt niet wel connen affnemen, off deselve bedanckinge ende reciprocque verseeckeringe zy gedaen, naerdat Syne Hoocheyt de voorschreven acte geëxamineert ende gelesen hadde, ofte niet; ende sulx oock daeruyt niet wel connen bemercken, off deselve sijn contentement op d'extensie van dien heeft verclaert, ofte niet. Daerop ick dan oock UE. naeder esclaircissement met den eersten sal verwachten."

„Den Heere Graeff Willem, Stadthouder etc., is wederom alhier in Den Haege gearriveert, ende laeten de qualijck geaffectionneerden niet aff, omnem lapidem te moveren om de goede intentie van de provincie van Hollandt ende Westvrieslandt tegen te gaen ende, was 't doenlijck, 't gepasseerde te labefacteren, hebbende dienaengaende ingestelt ende ontwyffelijck *in 't Cabinet gesmeed* d'Instructie voor de geinteresseerde Provinciën etc. [hierbij gaande], die ick door een confident hebbe weten te becomen. Daerop by ordre van de Heeren Gecommitteerde Raeden alle mogelycke debvoiren werden aengewendt, omme den instelder t'ontdecken ende t'achterhaelen; doch ick vreese, dat daertoe niet wel geraekt sal connen werden."

(Aan Van Beverningh. 19 Juni 1654).

Gecommitteerde Raden hebben, ingevolge Uw schrijven van den 12den dezer, den Heer Majoor Cromwell [1]) toegestaan een som van 4000 carolus guldens, zijnde 't geen hem tot December 1653 ingesloten van den lande competeert.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 26 Juni 1654).

Heeft te weeg gebracht, dat Haar Hoog Mog. aan de gezanten in Engeland zullen gelasten, opening te vragen van het tractaat tusschen Engeland en Zweden. — Op de missive rakende de marine nog geen resolutie. — De

---

1) Vgl. hiervóór, p. 111, noot 4.

Staten reeds gedeeltelijk naar huis. — Belasting-zaken. Resolutie omtrent Enkhuizen [1]).

Resolutie omtrent het memoriaal van de Princessen-douarières [2]), „daerop Haere Hoochheden beyde seer beleefdelijck hebben geantwoort, ende wil ick vertrouwen dat 't selve, insonderheyt ten opsichte van de waerschuwinge, van geen quade operatie sal sijn; gelijck ick oock meyne daervan albereydts goede vruchten getrocken te sijn, zijnde Haere Hoocheyt de Princesse-duagière d'oude van meyninge geweest een brieff te schryven aen de provinciën, met recommandatie van den jongen Heere Prince, ende met byvoeginge dat, in cas deselve provinciën aen gemelten jongen Prince eenige affectie wilden betoonen met designatie ofte andersins, dat deselve immers niet wilden spreecken van een Luitenant-Generael, welcken brieff, soo ick bericht ben, albereydts was gecouchcert ende geschreven, doch, naer date van de voorschreven aenspraecke Haere Hoocheyt van resolutie verandert wesende, is den voorschreven brief ingehouden."

Op nominatie der Edelen is door de Staten van Holland de Heer Van Merode [in plaats van Wimmenum, thans in Gecommitteerde Raden afgevaardigd] ter Generaliteit gecommitteerd [3]).

De Staten van Zeeland zijn uiteengegaan, na een krachtige deductie ter beschuldiging van Holland gesteld te hebben, die echter nog niet is ingediend, en waarvan De Witt den inhoud nog niet heeft kunnen ontdekken, daar de leden geheimhouding hebben beloofd tot op de indiening. Het schijnt echter dat daarin tevens wordt voorgesteld den Prins de posten zijner voorvaderen op te dragen ten tijde dat hij daartoe bekwaam zal wezen. — Scheuring in Overijsel, waardoor ontstaan. — Terugbetaling van de waarde der verkochte Engelsche schepen en goederen door Denemarken. — Geruchten uit Brussel van een aanvallend en verdedigend verbond tusschen

---

1) Resolutiën Holland, 20 Juni 1654 (p. 243).

2) Secrete Resolutiën I p. 159 vlg. Vgl. ook Archives, 2e série, V p. 154, 155.

3) Resolutiën Holland, 20 Juni 1654 (p. 243).

Engeland en Spanje, waarvan de gezanten, volgens art. 15 van het tractaat, opening kunnen vragen. — Middelen om de naar Engeland over te zenden penningen te bekomen. — Specificatie van hetgeen den Sergeant-Majoor Cromwell toekomt.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 26 Juni 1654).

Zaak van Sidney [1]).

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 3 Juli 1654).

Niets met de post ontvangen; evenwel van Chanut vernomen, dat de Heer Neufville hem geschreven heeft, dat de gezanten een expres te water hadden afgezonden. Vreemd echter dat met de post geen enkel lettertje gekomen is, al ware het maar om te verzekeren, dat geen brieven in verkeerde handen zijn gevallen.

Antwoord van Zeeland op de missive van Holland, bij absentie der Staten door Gecommitteerde Raden voor notificatie aangenomen. — De Gedeputeerden van die provincie hebben l.l. Dinsdag [30 Juni] de bewuste deductie, waarvan copie hierbij gaat, doen lezen, tevens de resolutie van hunne principalen op de opvoeding van den Prins ingediend. Op een en ander is door de provinciën niet geadviseerd, alleen copie genomen.

De Staten van Friesland zijn deze week ook weer vergaderd. Graaf Willem is er Maandag voorleden, ni fallor, [29 Juni] heen gegaan.

(Aan Van Beverningh. 3 Juli 1654 [2])).

Relaas van Chanut omtrent de zaak met den gezant De Neufville. Beverningh zou zich in dronkenschap tegen den gezant zeer ongunstig over Frankrijk hebben

---

1) Resolutiën Holland, 20 Juni 1654 (p. 240).

2) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXXIV, door hem ten onrechte vóór Bijlage XXXIII geplaatst (N. v. d. U.).

uitgelaten, hetgeen Chanut van De Bats[1]) had vernomen, en nu kwam oververtellen aan De Witt en deze, als geschikt om Frankrijk tegen de provincie Holland in te nemen, noodig achtte te weerleggen[2]), „soodat ick met een lachende mondt daerop niet anders antwoorde, als dat ick UE.'s humeur kende, ende dat desselfs complexie geen wijn conde verdraegen, ende, in plaets dat ten reguarde van andere menschen applicabel is het spreeckwoort: in vino veritas, dat UE.'s temperament soodaenich was, dat deselve naer 't glaesken dickmaels uutgaff 't gene noyt in desselfs gedachten was geweest; daerby voegende, dat UE. oock desselfs eygen swackheyt in dien deele wel bekent was, ende dat UE. derhalven een vast voornemen hadde van geen wijn voortaen te drinken."

Wat de houding van Chanut ten opzichte der partijen betreft: toen hij hier pas kwam, was hij in en uit met Sommelsdijck, den Heer Van Bergen, en Graaf Willem; dat heeft zoo geduurd tot kort geleden, maar is sedert verminderd, na een visite, die hem De Witt nu ongeveer een maand geleden had gebracht, bij welke gelegenheid deze hem had beduid, dat, wat ook de andere provinciën mochten uitrichten, Holland zich niet van zijn stuk zou laten brengen, en dat geen vreemde vorsten iets van de Republiek te verwachten hadden buiten Holland om. Van dien tijd af raadt Chanut[3]) de vrienden bedaard te zijn, en zoekt hij met De Witt vrienden te worden[4]). De Baron De Schomberg heeft onlangs, zeker op verzoek van den gezant, zich laten ontvallen, dat deze de vrienden had aangehouden, die hem de Heer Brasset, zijn voor-

1) Vergelijk Thurloe II, p. 411. Zie ook den index van dat deel, i. v. Bats.

2) In den brief van De Bats aan Chanut had o. a. gestaan: „Le Sr. de Beverning donna hier visite à nostre ambassadeur, et se plaignoit fort de vostre conduicte contre la province d'Hollande..... disant que les Hollandois s'allieroient plustost avec le Turcq qu'avec la France;..... c'estoit après disner, un peu de vin et beaucoup de cholère sus les yeux....."

3) Vgl. Archives, 2e série, V, p. 145 sq. met 137.

4) Vgl. Archives, 2e série, V, p. 155, 156.

ganger, had aanbevolen, maar dat hij zich allengs van dezen verwijderde.

„Ick en can niet sien de saecken alhier soodaenich gebaeckent te wesen, dat de provinciën UE., ofte, om beter te seggen, de provincie van Hollandt het Thesaurierschap souden connen ontsetten, ende ick achte voorwaer deselve charge van sonderlinge gewichte, voornaementlijck ten reguarde van de directie over de militie ende het adviseren op 't stuck van de patenten, daer nu niet meer door Commissarissen op wert gebesoigneert, maer alleenlijck een preadvis genomen van den Raedt van State, precieselijck naer de letter van de resolutie, op de Groote Zale genomen."

(Tweede brief aan Van Beverningh van 3 Juli 1654 [1])).

Nog geen expresse aangekomen. „Ick moet hier, met UE.'s permissie, byvoegen, dat, gelijck ick op UE.'s jongste overcomste herwaerts, in 't gene deselve doenmaels heeft gerelateert, onder anderen met bysondere aengenaemheyt aengehoort hebbe de verseeckeringe: *quod toto absentiae tuae tempore nec Veneri nec Baccho litaveras*, met een vast voornemen omme 't selve oock op de tweede reyse van gelycken te observeren, alsnu niet sonder eenige alteratie van goeder handt bericht ontfangen hebbe, dat UE. 't voorschreven voornemen soude te buyten gegaen sijn; daerop ick versoecke dat UE. sich gelieve te erinneren 't gene met UE.'s kennisse in de voorleden weecke ende specialijck op den 25sten ofte 26sten der voorlede maendt is gepasseert, oock my dienaengaende eenich particulier bericht te laeten toecomen. Ick onderneme 't bovenstaende aen UE. te schryven, als dewelcke ick wete wel verseeckert te sijn, dat desselfs eere my alsoo waert ende soo dier is als mijn eygen, ende meyne oock dat ick den plicht van een oprecht vrunt niet soude voldoen, indien ick 't selve naerliete. 'T gene ick niettemin gansch oodtmoedelijck versoecke dat UE. believe op te nemen als een

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXXIII.

teecken van innerlycke affectie van diegene, die is, sal sijn, blyven ende sterven,

Edele Gestrenge Heere, UE.'s alleroodtmoedichsten dienaer."

Volgens een brief van De Witt, den 4den Juli aan Brederode, Obdam en een aantal andere regeeringsleden gezonden, had hij van Van Beverningh en Nieuwpoort een brief ontvangen, d.d. 27 Juni 1654, waarin omtrent het overleveren der acte aan Cromwell het volgende stond: „Dat Haer Ed., naer iterative vergeefsche tentamina omme den Heere Protector van sijn begeerte te doen desisteren, de bekende acte, met een latijnsche translatie daernevens, aen denselven overgelevert hebbende, Syne Hoocheyt vertrock in een andere camer, omme de voorschreven acte, soo de gemelte heeren bericht sijn, in den vollen Raedt te doen examineren, endo naer verloop van ontrent een halff uyre weder in quam ende betoonde contentement te hebben, Haer Ed. dienvolgende in naeme van Haer Edel Groot Mog. officieuslijck bedanckende."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 6 Juli 1654).

Niets bijzonders sedert den 3den. Alleen is de zoon van den Heer Crommon uit Zeeland gisteren hier gekomen, tijding brengende dat de Staten van Zeeland een brief van Cromwell hebben ontvangen, aangebracht door een edelman van Zijne Hoogheid, die gedurende zijn vertoeven door Gecommitterde Raden onthaald en nu weer over Vlaanderen teruggekeerd is. Copie van den brief hiernevens. — Gecommitteerde Raden vragen of het noodig is de geheele som van de 140m gulden over te zenden, of dat men voorloopig met een groot gedeelte volstaan kan, daar er ten gevolge van de restitutie der in Denemarken aangehouden schepen eenige afslag zal moeten geschieden.

(Aan Van Beverningh. 6 Juli 1654).

De brief van Cromwell heeft de gemoederen van vele regenten in Zeeland geconsterneerd en die van de ge-

meente geirriteerd. Men geeft voor, dat hij door de Hollanders is gesmeed. Het is te hopen dat hij van goede operatie zal zijn, hetgeen weldra op de vergadering der Staten, die eerst in de volgende week bijeenkomt, zal moeten blijken.

„Hiernevens gaen eenige van de vroeger ontfangen brieven weder terugge."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 8 Juli 1654).

Wel ontvangen, met de ordinaire post, die van den 3den. Had wel gewenscht, dat bij de Generaliteit wat dringend ware aangehouden om voldoening der verschuldigde penningen tot indemniteit van de Engelsche kooplieden; vreest anders, dat de provinciën „alles sullen laeten aencomen op de gewoonlycke sorgvuldicheyt van Haer Edel Groot Mog."

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 8 Juli 1654 [1]).

„Ick hebbe my wat beginnen te prepareren omme op 't papier te brengen de deductie, daervan ick in myne vorigen mentie hebbe gemaeckt, ende hebbe op gisteren provisionnelijck gecoucheert het principaelste van 't narré, naementlijck voor sooveel aengaedt het beleydt van saecken, aldaer gebruyckt, ende 't gene UE. aldaer is ontmoedt, 't welck ick achte het essentieelste te wesen van het geheele werck, ende met de meeste scrupulositeyt ofte omsichticheyt te moeten werden getracteert, ten reguarde 't selve ontwyffelijck seer sal werden gesift, ende by vele oneyndelijck by de hayre getrocken, soo daerinne eenige stoffe om berispt te mogen werden sal sijn te vinden.

Ende, naedemael ick om verscheyden respecten t'eenemael dienstich geoordeelt hebbe op eenige saecken, in Uwer E. missive van date den 15den April lestleden aengeroert, niet soo breede te particulariseren, ende wederomme andere wat te extenderen, soo hebbe ick noodich

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXXV.

geacht het opgestelde UE. mits desen toe te senden, omme daerop derselver sentiment te mogen verstaen, oock omme hetselve in 't geheel soodaenich te werden gedresseert als UE. sullen raetsaem achten ende naer waerheyt van 't gepasseerde bevinden te behooren.

Ick hebbe vooreerst gemeynt, dat gepreterieert conde werden 't gene UE. in de voorschreven missive premitteren aengaende 't gepasseerde in de particuliere conferentie, voor derselver jongste overcomste met den Heere Protector gehouden, alhoewel 't selve aen Haer Edel Groot Mog. een noodtsaeckelycke entrée tot het werck is geweest, andersins seeckerlijck te gemoedt siende, dat velen tot Uwer Ed. belastinge souden opnemen, daervan alleenlijck aen Haer Edel Groot Mog. ende niet aen Haer Hoog Mog. rapport gedaen te wesen [1]).

Hebbende ook wyders gedacht, dat het geheele narré soodaenich soude behooren te werden aengeleydt, dat den leser een impressie mochte crygen, dat de principaele instantie omme van Haer Edel Groot Mog. t' obtineren de bekende acte, eerst corts voor 't teeckenen van 't tractaet gedaen soude sijn, opdat men UE. niet soude beschuldigen, de kennisse van 't voorschreven werck ter quader trouwen de Regieringe een geruymen tijdt te hebben onthouden, met de vordere illatiën, die daerop dan worden gemaeckt.

Ende hebben daerom eerst naer het narré van de conferentiën, door de Heeren Ambassadeurs met Commissarissen van den Protector gehouden, gebracht een clausule, daerby bekent gemaeckt wort, dat de voorschreven separate acte van Hollandt wierde begeert, hebbende

---

1) Naast deze alinea staat geschreven: „Nota. Ick hebbe wel naergesien, dat van 't nevenstaende in Uwer E. verbael, onder date den 6den Januarij lestleden, mentie wort gemaeckt; doch dewyle 't selve verbael aen Haer Hoog Mog., mits UE. subit vertreck, niet is overgelevert, soo vreese ick, dat men soude seggen 't selve verbael met opset achtergehouden te wesen, te meer alsoo ick my wel verseeckert houde, dat niemandt van Haer Hoog Mog. Vergaederinge kennisse heeft van 't gene dienaengaende in 't verbael wert bevonden; sal niettemin gaerne UE.'s sentiment hierop affwachten."

nochtans deselve clausule aen d'eene zyde gecoucheert in soodaenige generaele termen, sonder expressie van tijdt, dat die oock geappliceert kan worden op 't gene UE. al vóór date van de voorschreven conferentiën soude mogen wesen voorgecomen, ende aen d'andere zyde mede soo wat maeger ende gëinvolveert gestelt, dat de leser, gedistraheert door de lecture van 't volgende, 't gene ick ex professo wat breeder hebbe geëxtendeert ende even in sulcker voegen, alsoff de eygentlycke instantie op de provinciaele acte aldaer eerst begost, daerop geen sonderling reguardt soude mogen nemen. Welck volgende ick oock meyne in sulcker voegen te wesen gecoucheert, dat daerinne de meeste justificatie voor UE. is residerende.

In het laetste hebbe ick, sooveel mogelijck, gevolgt de woorden van de voorschreven missive, alleenlijck bedenckelijck gevonden van te gebruycken de woorden „„reste van de articulen"" ofte „„resterende articulen"", omdat daeruyt gëinfereert schijnt te connen werden, dat de bewuste acte van Hollandt mede voor een articul van 't tractaet soude moeten werden gehouden, 't welck, mijns bedunckens, tot naedeel van Haer Edel Groot Mog. ende als chocquerende 't 10de articul van de Unie soude connen werden opgenomen.

Ondertusschen sal ick de voorgeroerde instellinge, by UE. gecorrigeert, soo haest doenlijck weder te gemoedt sien, ende UE. verseeckerende, dat van derselver missive van den 15den April ende volgende geene copyen aen yemandt uutgegeven sijn ofte noch uutgegeven sullen worden, sal ick hiermede verblyven etc."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 10 Juli 1654).

Nog niets uit Friesland vernomen, „'t welck my wel bynaer soude doen gelooven, dat den Heere Grave Willem in de finaele uytwerckinge van sijn voornemen noch al eenige considerable obstaculen moet vinden."

Post datum. „Hierby gaet oock het vervolg van 't narré, in de bewuste deductie te vervatten, daerop ick derselver consideratiën insgelycke gaerne sal ontfangen."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 17 Juli 1654).

„'t Gene ick 't sedert mynen jongsten tot vervolg van de begoste deductie noch wyders hebbe opgestelt, gaet hiernevens; daerop ick seer gaerne by rescriptie Uwer E. consideratiën sal verstaen, te meer alsoo ick vertrouwe daervan noch wel gedient te sullen connen sijn, voor ende aleer deselve by Haer Edel Groot Mog. sal connen werden gearresteert, gemerckt mijn ontwerp alvorens sal moeten aen een minder getal van Commissarissen, ende vervolgens aen de gesaementlycke gecommitteerden totte Engelsche saecken, ende daernaer eerst aen Haer Edel Groot Mog. sal connen werden gecommuniceert, alwaer gebracht sijnde, ontwyffelijck noch by eenige leden sal worden overgenomen, omme 't selve te communiceren aen de Heeren Principaelen." Intusschen zijn de Staten weer gisteren compleet bijeen gekomen, en is een schrijven aan de Provinciën vastgesteld, overeenkomstig hierbijgaand extract.

(Aan Van Beverningh. 17 Juli 1654[1]).

Chanut is onder een gemaakt voorwendsel komen vertellen, dat hij een brief van Bourdeaux-Neufville zelven gekregen had, waarin de ontmoeting met Beverningh geheel anders wordt voorgesteld dan De Bats gedaan had[2]); „dat gemelten Heere De Neufville, van UE. ontfangen hebbende een ernstige representatie ende recommandatie van 't interest van de provincie van Hollandt ende Westvrieslandt in 't bysonder, oock dienvolgende aen hem, Heere Chanut, in serieuse termen hadde gerecommandeert, met Haer Edel Groot Mog. ofte met d'Heeren ministers van de voornoemde provincie te willen gebruycken alle mogelycke confidentie. Gelijck ick oock in der waerheyt moet bekennen, al t'zedert eenigen tijdt herwaerts te hebben bespeurt, dat den gemelten Heere Chanut van dese provincie wat meerder wercks heeft begonnen te maecken, als wel voorhenen

---

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn t. a. p., Bijlage XXXVI.
2) Vgl. hiervóór, p. 194—195.

by hem ofte andere ministers van Vranckrijck is gedaen. Myne opinie is, dat luyden van oordeel beginnen te sien, dat het andere volxke, 't welck weleer de meester plachte te spelen, jegenwoordich een desperaete parthye wort. Ende hope ick, by sooverre de bewuste deductie volgens myne concepten kan werden tot arrest gebracht ende het licht mach sien, dat daerdoor het aensien van Hollandt mede by vrienden ende vremden niet sal verminderen. Ick bidde, UE. gelieve my desselfs sentiment te laeten toecomen, off het opgestelde met te veel retenue off mogelijck met te veel resolutheyt ingestelt mach sijn. Wat my belangt ende myne geringe opinie op de vremde bejegeninge, UE. voorgecomen, soo wil ick gaerne bekennen, niet te connen sien, dat in dien deele yets beter zy te doen, als met een genereus gemoedt te verachten ende den calumniateur ende de calumniën, ende sich daeraen geensins te storen ofte te stooten." Het schijnt ook, dat Chanut de praatjes van De Bats niet verder verteld heeft, en wel wilde dat hij er ook tegen De Witt van gezwegen had.

„Ende naedemael ick uut UE.'s jongste missive van den 10den deses bespeure, dat UE. oordeelt die saecke aldaer soo niet te connen blyven, soo hadde ick wel gewenscht mede wat particulierder geinformeert geweest te sijn van 't gunt, waerop UE.'s speculatiën in dien deele mochten loopen, als wanneer ick mogelijck daerinne meerder redelijckheyt als in mijn concept soude hebben gevonden, immers geen difficulteyt soude hebben gemaeckt myne geringe consideratiën UE. oock daerop mede te deylen. Ick soude desen wel gaerne wat breeder hebbe geraisonneert, maer alsoo ick seer gaerne van de voorschreven deductie — die voorwaer voor my swaer genoech valt, insonderheyt nu mede geoccupeert sijnde met het ordinaris loopende werck, dat Haer Edel Groot Mog. vergaederinge gewoon is te geven — een spoedige affcomste soude maecken, soo werde ick genootsaeckt hiermede te eyndigen, verblyvende etc."

(Tweede brief aan Van Beverningh van 17 Juli 1654).

De Staten van Holland hebben, volgens den voorslag

van Beverningh, besloten den Kolonel Cromwell [1]) bij provisie 4000 gulden te accordeeren. Dankt Beverningh „voor de overgesondene consideratiën op de deductie van Zeelant, daervan ick my in de continuatie van onse justificatie naer gelegentheyt zal connen dienen."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 24 Juli 1654).

De brieven van den 13^{den} [2]), over water, zijn alhier den 18^{den}, en die van den 17^{den} den 22sten wel ontvangen. En hebben diensvolgens Gecommitteerde Raden order gesteld op de verzending van 700^{m} gulden, gedeeltelijk in geld, gedeeltelijk in baren zilver, hetgeen uit Amsterdam met een oorlogsschip zal worden overgebracht.

„Op de tydinge [3]) van 't voornemen van eenige coopluyden aldaer om directelijck naer Antwerpen te vaeren, sijn alhier de retroacta naergesien ende een schriftelijck bericht voor UE. ingestelt, daervan deselve noch mogelijck met desen post sullen connen werden gedient. De saecke leydt claer, dat alle schepen, comende uutter zee ende willende de Schelde op, in Zeelandt moeten verstapelen, ende soowel 'slandts incomende als uutgaende gerechticheyt betaelen, daernaer, soo wy tot noch toe hebben connen werden bericht, oock alle d' ingesetenen van dese landen gehouden sijn haer te reguleren; ende is om verder bericht ende bewijsch, soo noch eenich te becomen is, geschreven aen d'Heeren van der Admiraliteyt in Zeelandt. Het weder verbodemen tot Lillo [4]) is noch niet finaelijck geresolveert; dan wert by de Heeren Van Zeelandt daerop seer ernstelijck geurgeert. D'intentie van Haer Edel Groot Mog. is, dat UE. souden werden aengeschreven, 't recht van desen Staedt ende de wetten in de voorschreven gelegentheyt den Heere Protector te

---

1) Vgl. hiervóór, p. 111, noot 4.
2) Thurloe II p. 422.
3) Zie Thurloe t. a. pl.
4) Resolutiën Holland, 7—8 Augustus 1654 (p. 332).

representeren, ende te versoecken dat daerjegens by d'ingesetenen aldaer niet en werde getenteert ofte by der handt genomen."

„Naer Uwer Edele remarcques, vervat in eene van de voorschreven derselver missiven, hebbe ick 't narré van de bewuste deductie punctuelijck gedresseert, ende hebben wy op de resumptie van deselve gisteren door Commissarissen begonnen te besoigneren, sullende het besluyt van dien bevorderen soo haest doenlijck sal sijn; doch alsoo een seer groot werck is, sullen noch in eenige daegen daer niet door weten te geraecken. Ick hebbe eenigermaete bedenckelijck gevonden in 't narré yets te laeten influeren, raeckende de yverige debvoiren, by UE. gedaen, omme den Heere Jongestal te disponeren tot de rugreyse van Gravesande ende omme d'articulen te gaen teeckenen, alsoo het voorschreven narré gepresupponeert moet worden uut Uwer Edele publycke brieven ofte rapporten t'eenemael te wesen getrocken, ende sulx, mijns bedunckens, wat odie (sic) op Uwer Edele personen soude verwecken; maer ick sal letten, off 't selve onder de argumentatiën niet bequamelijck soude connen werden gededuceert, alwaer, mijns bedunckens, daerinne wat ampelder sal connen werden gegaen."

Overijsel, waarvan present zijn Ripperda, die het met de Deventersche partij houdt, en de Heeren IJsselmuyden, Van Lange en Wolffsen, van de andere partij, hebben den 21sten het hierbijgaande geschrift aan Haar Hoog Mog. ingediend [1]), „doch hebben 't selve op de resumptie, t'onser ernstige instantie ende representatie van redenen, aen deselve in 't particulier gedaen, noch soodaenich verandert, als UE. uut de marginaele annotatiën sullen gelieven te bespeuren, niet connende werden gedisponeert omme 't voorschreven geschrift t'eenemael in te trecken."

Stad en Lande heeft eergisteren weer een nieuw, hierbijgaand, stuk overgeleverd.

---

1) Vgl. Secrete Resolutiën I p. 161.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 24 Juli 1654).

„Hiernevens gaet het vervolg van de bekende deductie, dewelcke desen voormiddach by 't minder getal van Commissarissen affgelesen is tot het debath van de subjectie ende de pusillanimiteyt toe; ende sullen deselve Heeren Commissarissen desen naermiddach vroech daerinne continueren, oock jegens vijff uyren, tegens welcke tijdt gegist wert dat 't voorschreven mindergetal wel gereedt sal wesen, daervan rapport doen aen het meerdergetal, ende, is 't doenlijck, noch morgen aen de Vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. Onse meyninge is, alle feyten, daerinne influerende, met pertinente documenten, extracten uut registers ende andersins te verifieren, oock deselve aen de voorschreven deductie te voegen. Ick hebbe geen tijdt connen vinden om te letten off ende waer bequaemelijck in de voorschreven deductie soude connen werden ingevoecht de clausule, in mynen nevensgaenden geroert, ende sal, alvorens rapport te doen, daerop noch naerder letten."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 31 Juli 1654).

Wel ontvangen die van den 20sten, 21sten en 24sten [1]), „ende dunckt my, tot meerder bevestiginge van Uwer Edele solutie op de beschuldiginge, die eenigen t'onrechte souden mogen doen over ende ter saecke dat UE. met den brieff van den 10den Aprilis lestleden geen kennisse hebben gegeven van 't gene deselve door den Heere Thurloe aengaende het poinct van den Heere Prince van Oraigne was voorgecomen, mede met waerheyt te connen werden geseyt, dat voor UE. een groote onvoorsichticheyt soude hebben geweest, een poinct van soo teere speculatie in soodaenige onseeckerheyt over te schryven, daer UE. stonden omme daerop met den Heere Protector naeder te spreecken ende redenen te wisselen, daervan voorwaer de uutval alvorens wel diende te werden aff-

1) Zie den brief van Jongestal aan Graaf Willem, d.d. 23 Juli, bij Thurloe II p. 446, en dien van 24 Juli, ibid p. 454.

gewacht." — De penningen zijn zeker al aangebracht. — Evenals de gezanten meent De Witt dat, wanneer Jongestal met of zonder bevel van Haar Hoog Mog. naar huis wil, zij hem goede reis moeten wenschen. Hij zal hier niet veel tot nadeel van de goede zaak weten uit te richten.

„De deductie, daervan ick UE. mijn laetste opgestelde met de jongste post hebbe toegesonden, is noch 's anderen daechs, te weten op Saturdach voorleden, [25 Juli] by Haer Edel Groot Mog. gearresteert, sonder dat daerop by yemandt eenige aenteeckeningen sijn gedaen. D'Heeren van Haerlem versochten copye; die van Leyden seyden simpelijck, dat de leden haerluyder opinie op 't selve subject bekent was; die van Alcmar verclaerden, dat wel gaerne preallable notificatie van de gelegentheyt der voorschreven deductie souden geven aen de Heeren haere Principaelen; die van Hoorn verclaerden mede gelast te sijn om copye over te stuyren; die van Enckhuysen versochten copye als Haerlem, ende die van Edam als Leyden. Ende als ick daerop voorslach dede dat, de voorschreven deductie gearresteert sijnde, de difficile leden daervan souden connen werden gedient, omme te letten off d'Heeren haere Principaelen door de argumenten, daerinne residerende, niet souden connen werden gepermoveert omme haer op 't voorschreven subject met d'andere leden conform te maecken, ende dat specialijck daervan by aenschryvinge, om particuliere redenen, aen die van Leyden ende Edam voorschreven copye behoorde te werden toegesonden, soo is daerop de conclusie sonder eenige verdere oppositie geformeert, in voegen als UE. uut het nevensgaende extract [1]) sullen gelieven aff te nemen.

De veranderingen, die in 't particulier besoigne daerinne sijn gevallen, sijn van geen groote consideratie, ende in de publycque vergaederinge sijn op geene advisen eenige correctiën geschiet; maar, als ick was in de lec-

---

1) Resolutiën Holland 25 Juli 1654 (op p. 142 van de Deductie, die ingelascht is tusschen p. 306 en 307 van het jaar 1654). Resolutiën van Consideratie p. 30—32.

ture, soo oordeelde ick mede[1]), dat wat hardt gestelt was de periode, mentie maeckende van de overgifte van de vryheyt om vrede te maecken aen Vranckrijck, ende hebbe derhalven deselve wat versacht, stellende in plaetse van „„overgegeven in handen ende aen den wille van den „Coninck van Vranckrijck"", 't gene eygentlijck niet was geschiedt, „„gebonden ende vastgemaeckt aen den wille"" etc., 't gene inderdaet waerachtich is. Ende is oock de clausule, spreeckende van de hooge aucthoriteyt van den Heere Protector, op een plaetse, daer 't selve wat odieus scheen te wesen, albereydts gelicht geweest alvorens aen de Commissarissen tot d'Engelsche saecken van d'instellinge rapport is gedaen, sijnde alleenlijck het volgende articul gestelt in deser mannieren: „„Ende soo hebben ontal„lycke anderen meer haer van simple capiteynen ofte „gouverneurs opgeworpen tot souverainen, gelijck daervan „de getuygenissen in de Historiën allenthalven sijn te „vinden, ende 't selve by d'experientie daegelijx comt te blycken."" Voorts hebbe ick op eenige plaetsen, in 't herlesen, noch sommige cleyne perioden ingevoecht, ende onder anderen mede aengewesen d'onwaerheyt van 't presuppoost, dat UE. wegens Haer Hoog Mog. eenige prehibitive last aengeschreven soude sijn geweest.

Maer alsoo den Heere Van Beuningen[2]) meynde nootsaeckelijck te sijn, dat oock ex professo wierde aengewesen de necessiteyt van 't passeren der bewuste acte van seclusie, alhoewel ick oordeelde het simpel narré daertoe het beste bewijsch te wesen, soo is achter 't capittel, spreeckende van d'oorsaecken der oneenicheden binnen de Nederlanden, met bewijsch dat deselve altijdts door hoofden sijn ende nootsaeckelijck moeten werden gecauseert, ingevoecht 't gene hiernevens overgesonden wort[3]),

---

1) Denkelijk hadden Beverningh en Nieuwpoort dit reeds in bedenken gegeven.

2) Uit Zweden teruggekeerd, deed hij 7 Juli rapport (Aitzema III p. 890). In de vergadering der Staten van Holland, begonnen 15 Juli, verscheen hij weer als pensionaris van Amsterdam.

3) In margine, als nota voor den klerk: „Uut te trecken het vierde capittel van 't tweede deel."

't welck by den Heere Van Beuningen is op 't papier gebracht; ende alhoewel ick, boven de correctiën, daerinne gevallen, op eenige passagiën van dien noch al eenige speculatiën hadde, soo hebbe ick echter best geacht my daertegens niet te formaliseren, alsoo in soodaenige saecken dickmaels tot groote cracht van 't werck is dienende, dat yeder daerinne soo wat sijn sinnelijckheyt heeft."

De deductie is wat te groot om er copie van te laten maken, ten einde den gezanten toe te zenden. Weldra krijgen zij het stuk gedrukt; het is reeds onder de pers van den drukker Van Wouw. Ook zal De Witt trachten te bewerken, dat het op last van Haar Edel Groot Mog. in verschillende talen wordt overgezet, althans in 't Latijn.

In Gelderland staat het „heel in bochten." Die van de Veluwe hebben het hierbijgaande advies uitgebracht, waarmee Zutfen zich schijnt te vereenigen; doch het Nijmeegsche kwartier, geholpen door „de goeden" van de beide andere kwartieren, houdt de conclusie tegen totdat de deductie ontvangen zal zijn, die met de bewijsstukken morgen derwaarts gaat.

In Utrecht en Zeeland is van de week ook weer vergadering der Staten geweest, maar het is nog niet bekend wat daar is voorgevallen.

In Overijsel is de tweedracht nog klimmende. Bijzonderheden daarover. Ripperda uit de Staten-Generaal teruggeroepen, doch niet vertrokken. Poging van Haersolte om de troepen, gedurende den Engelschen oorlog uit Overijsel getrokken, daar weer terug te krijgen.

In Friesland beginnen de humeuren gunstiger voor Holland en minder gunstig voor den stadhouder te worden.

„Ick hope noch al, dat wy d'intreckinge van d'aenteeckeningen, eerst van Alcmar ende van Enckhuysen, ende vervolgens mede die van Haerlem ende Edam noch wel sullen machtich worden [1]); daerop niet naerlaeten sullen, by occasie van d'ingestelde deductie, naerder te urgeren."

---

1) Vgl. Resolutiën Holland, 1 Augustus 1654 (p. 321) en Secrete Resolutiën (20 Juni 1654) I p. 160.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 7 Augustus 1654.)

Wel ontvangen met de ordinaire post dien van den 31sten. „Daerop ick niet soude hebben naergelaeten, de passagie in de bewuste deductie, spreeckende van de defectueusheyt van de andere provinciën, wat te amplificeren, ten waere deselve al eenige daegen vóór de receptie gearresteert ende oock bereydts eenige provinciën toegesonden was geweest; alhoewel ick, om eenige consideratiën, ten deele mede in de voorschreven UE. missive aengetogen, best geoordeelt hadde, daerinne geen breeder extentie te maecken." Hierbij een gedrukt exemplaar der deductie; de bewijsstukken zijn nog niet afgedrukt, doch volgen denkelijk met de volgende post, en dan wat meer exemplaren. Geschreven copiëen zijn allereerst naar Gelderland en Utrecht gezonden. Wat in Gelderland is voorgevallen, blijkt uit de hierbijgaande copie [van een brief?]. In Utrecht hadden al voor de ontvangst der deductie de twee eerste leden verklaard, dat men ter Generaliteit behoorde voor krachteloos en van onwaarde te verklaren wat Holland afzonderlijk had gedaan, den jongen Prins te nomineeren en eligeeren tot Kapitein-Generaal en intusschen voor zijn opvoeding te zorgen; eindelijk de Ambassadeurs uit Engeland terugroepen. De stad en steden verklaarden zich echter nog niet gereed, waarop de vergadering den 29sten Juli tot Dinsdag 4 Augustus op reces gescheiden is. Op die nieuwe bijeenkomst gaat voorloopig alles vriendelijk toe, en het is licht mogelijk, dat het zonder conclusie zal afloopen. „Ick werde van daer gëimformeert, dat de predicanten in de voorschreven provincie doorgaens sijn van goede intentie [1]), 't gunt dan die van de stadt dapper stijfft."

Gisteren is door de Staten van Holland en corps de deductie aan Haar Hoog Mog. gebracht en voorgelezen, alles zooals in de Resolutie [2]) van den 5den was bepaald.

---

1) Vgl. Resolutiën Holland, 28 en 29 Juli 1654 (p. 316): aanschrijving aan de Staten van Utrecht over de „stouticheyt" der papisten te Loenen.

2) Resolutiën Holland, 5 Augustus 1654 (p. 328).

De Heeren hebben meestal de deductie overgenomen en verklaard het goeddunken hunner principalen daarop te zullen inwachten. — Ten zelfden dage is een ander exemplaar naar die van Zeeland gezonden. De Staten van die provincie moeten reeds een antwoord aan Cromwell hebben opgesteld en misschien al afgezonden.

Geschillen in Overijsel. Propositie van Holland daarover bij Haar Hoog Mog. te doen [1]). De Gedeputeerden van Overijsel hebben, daarvan vooraf verwittigd, copie gevraagd, ten einde eerst hunne principalen te polsen, hetgeen Holland heeft afgewezen, van oordeel zijnde dat eerst het voorstel aan de Staten-Generaal moest gedaan worden, hetgeen nog heden geschieden zal.

De Staten van Stad en Lande zijn ook weer bijeen; Graaf Willem is derwaarts vertrokken.

Op de steden van Holland is nog niets gewonnen. Wel heeft Enkhuizen laten verklaren, zich voortaan tegen de deliberatiën, vallende op de bewuste zaak, niet te zullen formaliseeren, maar het heeft zijne aanteekeningen niet teruggenomen.

Zaak van Sidney [2]). — Fransche kaperij; bericht daarover van Boreel [3]). — Pensioen der Princesse-douarière. Resolutie Holland daarover [4]). — Resolutie tot wering van de stoutheid der papisten [5]).

(Aan Van Beverningh. 7 Augustus 1654).

Wel ontvangen dien van 31 Juli. Het vaceerende rekenmeesterschap is wel opgenomen onder de punten van beschrijving, maar nog nooit in behandeling geweest. De Raadpensionaris zal het ook zachtkens op zij schuiven en uitstellen totdat het Nieuwpoort, die er zeker het oog op heeft, convenieert om er naar te staan. Maar het schijnt, dat sommige leden oordeelen, dat de Kamer be-

---

1) Resolutiën Holland, 4 Augustus 1654 (p. 323).
2) Resolutiën Holland, 4 en 6 Augustus 1654 (p. 323, 331).
3) Resolutiën Holland, 6 Augustus 1654 (p. 330—331).
4) Resolutiën Holland, 31 Juli en 1 Augustus 1654 (p. 321).
5) Resolutiën Holland, 28 en 29 Juli 1654 (p. 308—315).

hoorlijk bezet is en de vacature niet vervuld moet worden. Dat men geschreven heeft, dat zwager Hoeufft naar dien post zou staan, kan hij alleen daaruit verklaren „dat sulx by eenigen moet verdicht sijn omme my daermede hatelijck te maecken, ende kan ick UE. verseeckeren dat nochte mijn swaeger voorschreven, nochte mijn vader, die voor desen sijn dienst daernaer heeft gepresenteert [1]), nochte yemandt, die my in den bloede ofte in affiniteyt bestaet, sich daertoe heeft geopenbaert, ofte oock mijns wetens, veel min met mijn advis, sich daertoe openbaeren sal. Ende hope ick te vermyden de clippen, daer sich anderen aen gestooten hebben, vertrouwende oock daervan by gelegentheyt albereydts preuve te hebben gegeven."

Verlangt naar berichten omtrent de onderhandeling van Rosewinge, en die met Zweden en met Portugal. Vóór het sluiten met Portugal dient het ontworpen tractaat aan Haar Hoog Mog. meegedeeld en gevraagd, of zij daarin opgenomen willen worden.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 11 Augustus 1654).

Brenger dezes geeft eerst kennis van zijne reis, nu hij op het punt van te vertrekken staat. Hierbij eenige exemplaren der deductie in 't Duitsch; tot de vertaling in 't Latijn [2]) en Fransch is heden order gegeven. Tevens hierbij copie van het antwoord van Zeeland aan Cromwell, dat ook aan de Staten-Generaal overgelegd zal worden. De copie is reeds gisteren, op andere wijs, aan den Raadpensionaris in handen gekomen.

---

1) Vgl. hierna den brief van 19 Januari 1654 aan zijn vader.

2) Door professor Thysius, aan wien daarover eenige brieven van De Witt in de collectie (vgl. Thurloe II p. 549) en van wien missiven aan De Witt onder de ingekomen brieven, die echter niets leeren dan dat de professor geen kans zag de deductie in sierlijk Latijn te vertalen. (Deze aanteekening van Fruin zou misverstand kunnen wekken; in den laatsten regel legge men den nadruk op „sierlijk"; uit de brieven van De Witt aan Thysius, d.d. 12, 18, 19 en 25 Aug., 4 en 22 Sept. 1654 blijkt wel, dat de professor veel langer treuzelde dan den Raadpensionaris lief was, maar uit dien van 29 Oct. 1654 vernemen wij toch, dat de Latijnsche vertaling der deductie eindelijk afgedrukt is. In den pamflet-catalogus Petit komt zij voor onder No. 2811.) (N. v. d. U.)

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 14 Aug. 1654.)

Op UE.'s jongste aanschrijven [1]), per expresse, zijn de provinciën dringend aangemaand haar quote in de 140m ponden sterling te voldoen. Met de reeds ontvangen som zullen denkelijk de gezanten wel kunnen rondkomen; overigens houdt Holland nog een goeden penning gereed, als die noodig mocht wezen. Wat de vereering aan de kooplieden en andere personen, in UE.'s missive vermeld, ten getale van 16, aangaat: Haar Hoog Mog. hebben heden besloten ieder een penning ter waarde van 200 gulden te vereeren en een brief van dankzegging te adresseeren. Over alles volgt uitvoeriger bericht.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 14 Aug. 1654.)

Brieven van 7 [2]) en 8 Augustus wel ontvangen. Verheugd dat wij zoo sympathiseeren.

„Wy houden een waeckend ooge in alle de provinciën ende hebbe ick in specie, mede in crachte van auctho-risatie tot onderhoudinge van secrete correspondentie, by de Heeren Gecommitteerde Raeden voor desen op my verleent ende onlangs noch gerenoveert, een seer habil persoon gesonden naer 't Spaa [3]); doch hebbe tot noch toe van daer niets van importantie vernomen, nochte ook yets, 't gunt ombragie soude connen geven.

Ende middelerwylen al over lange door eenige vertrouwde personen gepenetreert hebbende 't gene UE. in eene van de voorschreven derselver missiven, in date den 8sten deses, adviseren aengaende d'intentie van den Heere Graeff Willem [4]) ontrent de vesten in Hollandt, ende omme desselfs voornemen met d'executie van deselve syne intentie te boven te comen, soo hebbe ick de gemoede-

---

1) Misschien bij Thurloe II p. 497.

2) Een van 7 Augustus aan Ruysch bij Thurloe II p. 497.

3) Zie hierna, p. 217.

4) Vgl. daarover Van Sijpesteyn, Geschiedkundige Bijdragen I p. 68, 69, 80 vlg. (N. v. d. U.)

ren van de leden in Hollandt allengskens beginnen te prepareren tot het employeren van eenige middelen van securiteyt, bysonderlijck alhier in 's Gravenhaege, edoch niet gaerne, sonder de visible uutterste noodt, daertoe eenige propositie ter vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. gedaen, voor ende aleer de leden daertoe eenpaerichlijck, ofte immers bynaer eenpaerichlijck waeren gedisponeert. Ende die saecke nu redelijck wel onderbouwt sijnde, oock daerby comende een pretext van een groot aental van soldaeten, uut Brasil herwaerts gecomen, die met eenige impetuositeyt haere betaelinge vorderden, soo is de saecke eerst daertoe gedirigeert, dat d'Heeren Gecommitteerde Raeden by resolutie van Haer Edel Groot Mog. sijn versocht ende geaucthoriseert omme op de behoorlycke securiteyt alhier ordre te stellen door soodaenige wegen ende middelen, als deselve daertoe de bequaemste achten souden; dat mede Haer Hoog Mog. by formele resolutie [1]) d'opgemelte Heeren Gecommitteerde Raeden versocht hebben, behoorlycke sorge te willen draegen, dat van de voorschreven soldaeten, uut Brasil overgecomen, egeen ongemacken souden mogen werden bevreest; ende vervolgens, dat de meergemelte Heeren Gecommitteerde Raeden, onaengesien de voorschreven auctho-risatie, niet by haer selven daerop yets souden resolveren ofte in 't werck stellen, maer liever een geraisonneerde voorslach doen aen Haer Edel Groot Mog., dewyle doch de saecke nu by de leden volcomentlijck was geprepareert, omme het werck des te meerder clem ende vasticheyt te geven; gelijck dan sulx is geschiedt ende daerop gevolcht d'eenpaerige resolutie van Haer Edel Groot Mog. van den 7den deses [2]), by copye hiernevens gaende, over welckers eenpaericheyt ick vastelijck vertrouwe dat UE. haer sullen verwonderen; ende soude de conduicte, omme daertoe te comen, bygebracht, te lange sijn alhier te verhaelen. Waerop de vergaederinge 's anderen daechs van den anderen is gescheyden, hebbende voorts de leden

---

1) Resolutiën Holland, 5 Augustus 1654 (p. 328).
2) Secrete Resolutiën I p. 162.

aengenomen de voorschreven resolutie te sullen secreteren ter tyden ende wylen toe daerop d'effective executie soude sijn gevolcht; gelijck oock is geschiedt, ende vervolgens deselve executie gedaen in forme ende manniere, als UE. uut de notulen van de Heeren Gecommitteerde Raeden, hierby gaende, breeder sullen gelieven aff te nemen. Sulx dat hetselve werck op gisteren met alle sijn leden in seer goede ordre is voltrocken, sonder eenige murmuratie ofte commotie; alleenlijck vielen daerop des voormiddachs onder de gemeene luyden alhier eenige discoursen, gelijck in diergelycke gelegentheden altijdts geschiedt; maer des naermiddachs hoorde men daerover geen meerder gewach.

Denselven voormiddach is van de voorgeroerde veranderinge, in de guarde gedaen, met 't gene daerontrent is, ter Generaliteyt notificatie gegeven, soo by missive, naer 't gene in cas van verplaetsinge van eenige compagniën binnen een stemmende provincie is gerequireert, alsmede met exhibitie van de schriftelycke resolutie, by Haer Edel Groot Mog. dienthalven den 7den deses genomen. Ende is daerop by geene provincie in haere advisen yets gesproocken; alleenlijck verclaerden de Heeren van Zeelandt de voorschreven missive ende resolutie over te nemen, gelijck dan ook by gemelte provincie, jegenwoordich presiderende, de conclusie in dier voegen is geformeert, dat deselve missive ende resolutie by de provinciën wierden overgenomen, zonder dat, immers in mijn bywesen, daervoor eenige andere propoosten sijn gevallen.

Wyders hebbe ick extract uut de voorgementionneerde Uwer E. missive van den 8sten deses, voor sooveel het voornemen van den voorgemelten Heere Grave belangt, met de consideratiën van UE. in 't eynde van dien daerop geappliceert, sonder Uwer E. naemen ofte de plaetse, vanwaer 't voorschreven advis wierde gegeven, bekent te maecken, gecommuniceert aen den Heere Pensionnaris Van Beuningen, die by hasardt alhier noch was gebleven, oock met denselven overwogen ende geconcerteert de middelen van securiteyt, die by de Heeren Burgemeesteren van Amstelredam in 't werck gestelt souden connen worden, ende is sijn Ed. daerop aenstondts van hier derwaerts vertrocken, omme, onder behoorlycke

recommandatie van secretesse, daervan openinge te geven aen de Heeren Burgemeesteren voorschreven.

Ende wat aengaet de stadt van Enckhuysen, dewyle de magistraet aldaer niet en is gecomposeert om in de voorschreven gelegentheyt te doen 't gunt tot haere eygene conservatie wert vereyscht, soo is ten dien reguarde best geacht door de militie, aldaer guarnisoen houdende, met goede voorsienicheyt op de verseeckertheyt van deselve stadt te doen vigileren.

Ick oordeele daermede by provisie al redelijck wel te wesen gesorgt, ende meyne de saecke noch verders daertoe te dirigeren, dat een vertrouwde compagnie paerden gebracht werde binnen Delff, omme by alle occasiën by der handt te wesen, ende noch dat de compaignie van Graeff Willem uutgetrocken werde uut Dordrecht ende geleydt ter plaetse, waer deselve geen quaedt kan doen, doch echter binnen de provincie van Hollandt, opdat deselve oock blyve buyten de dispositie dergener, die deselve souden mogen willen misbruycken." —

Het is waarschijnlijk en te hopen, dat Engeland en Frankrijk het wel eens zullen worden; mocht dit echter anders uitvallen, dan is het voor dezen Staat wel het best, dat het afspringt op het artikel, dat de Protector ten gunste der Fransche Protestanten begeert. En bleek het dat Engeland met Spanje overhoop lag, dan zou daardoor hier te lande het vertrouwen in den Protector en in het tractaat, met hem getroffen, zeer bevestigd worden.

Wat er op den, nu gescheiden, landdag van Gelderland is voorgevallen, zal blijken uit de hiernevens gaande copiëen.

In de Staten-Vergadering van Utrecht is de deductie den 12^{den} dezes gelezen; zij werkt er goed; maar de zaak is nog niet afgeloopen.

In Overijsel van kwaad tot erger. De Staten-Generaal hebben, niettegenstaande de oppositie van Holland, twee compagniëen ruiters, gecommandeerd door broeders van den Drost van Lingen, naar de provincie verlegd.

In Stad en Lande duren de twisten voort, hoewel Graaf Willem er heen is en ze tracht bij te leggen.

„Ick wenschte wel, dat UE. my somwylen met een let-

terken gelieffden te adviseren, hoe sich den Heere Protector is draegende in 't stuck van de religie ende kerckelycke ordre, ende voornaementlijck als eenige saecken souden mogen passeren, waeruyt geconcludeert soude connen werden dat Syne Hoocheyt gesint is de Presbiterianen te maincteneren ende d'Independenten te verlaeten."

(Aan Van Beverningh. 14 Augustus 1654).

Deze dient alleen tot couvert van de inliggende brieven, die, ter geruststelling, weder terug worden gezonden, „ende omme UE. andermael in 't generael te betuygen, dat ick my over de communicatie der saecken, daerinne vervatt, oneyndelijck vinde verplicht, niet sonder admiratie van UE.'s vigilantie ende conduicte, die ick daeruyt bespeure."

Een brief van De Witt aan zijn vader, van den 5den Augustus, doet zien in welk opzicht men voor Hollands veiligheid bevreesd was:

„Mijn Heer ende Vader.

..... Op de securiteyt van Hollandt hebbe ick albereydts met d'Heer Borgemeester Ruysch ende naederhandt ook met d'Heer van Strevelshoeck eenige propoosten gehadt, gelijck ick ook myne gedachten daerover noch naeder ende serieuslijck sal laeten gaen, ook mette notabelste regenten daerover noch van daege vermeyne in communicatie te comen. Doch ick oordeele de saecke noch soo seer niet te sijn t' apprehenderen, soo lange by de Heeren Staten van de provinciën van Gelderlandt ende van Utrecht op 't bewuste poinct noch niets is geresolveert, daervan ick van tijdt tot tijdt pertinente condtschap become, behalven dat ook in Zeelandt op de designatie van een Capiteyn-Generael niet is geresolveert, ook ontwyffelijck dienaengaende naer de receptie van de missive van den Heere Protector niets prejudiciabels geresolveert sal worden; ende in de provincie van Vrieslandt selfs wete ick mede, dat noch vele cordate Regenten bevonden

worden, ende dat de meeste in hun gemoedt het voornemen van Graeff Willem verfoeyen, oock by haere confidenten opentlijck seggen, dat hy een sott paerdt rijckt (sic). Sed praestat tamen praevenire quam praeveniri."

Uit Zeeland, zien wij, kreeg De Witt tijdig van alle genomen resolutiën kennis. Het is niet twijfelachtig van wien. Een brief van 11 Augustus aan Willem van Beveren [1]), gecommitteerde ter admiraliteit van Zeeland [2]), leert ons dit. Na een inleiding, dienende om aan te toonen het belang, dat Holland heeft bij een tijdige verwittiging van hetgeen in de andere provinciën wordt voorgenomen, schrijft de Raadpensionaris:

.... „soo hebbe ick my verstoudt UE. by desen te versoecken ende te bidden om den voorschreven dienst aen UE.'s vaderlandt te willen doen, ende sulx my weeckelijck een letterken van correspondentie, met byvoeginge van soodaenige copyen ende extracten als, ten fine voorschreven, sullen wesen te becomen, te laeten toecomen," zoo noodig met een expres, zonder een honderd gulden of wat te ontzien „omme eenige clercquen volcomentlijck aen de handt ende tot UE.'s devotie te crygen [3])."

Daar de resolutie der Gecommitteerde Raden strekte om overal zulke secrete correspondentie te onderhouden [4]), zullen denkelijk ook in andere provinciën diergelijke agenten aangenomen zijn.

Naar Spa, wordt gezegd, was „een seer habil persoon" gezonden om af te zien en af te luisteren wat daar gaande was. Te Spa hield namelijk omtrent

---

1) Neef van den Raadpensionaris. — In de later uit te geven *Brieven aan de Witt* vindt men excerpten uit de brieven van Van Beveren, te beginnen met 16 Augustus 1654. (N. v. d. U.)

2) Resolutiën Holland 12 December 1650 (p. 377); Balen, Dordrecht, p. 969.

3) Brief van dankzegging, met nieuwe vragen, 26 Augustus 1654: „hierby gaet een cijffer, daervan UE. sich by gelegentheyt sal connen dienen."

4) Zie hiervóór, pag. 212.

dezen tijd de naam-koning van Engeland zich op; zijn zuster de Princes-royale was met hem [1]). Men vreesde dat daar de aanslagen werden beraamd, die in Nederland uitgevoerd zouden worden. De man, die daar De Witt als spion diende, was Mr. Jacob Ruysch [2]), advokaat voor den Hove van Holland, insgelijks een neef van den Raadpensionaris. Wij hebben wel geen brieven aan hem te Spa geadresseerd, doch een van later dagteekening, 4 September, aan hem te Aken, toen de koninklijke familie daarheen was vertrokken, en in dien brief schrijft hem De Witt: „Ick oordeele niet nootsaeckelijck, dat UE., by vertreck van de personen, in de voorschreven desselfs jongste missive gementionneert, naer Ceulen, sich mede derwaerts begeve" [3]). Werkelijk vertrok de koning in de volgende maand van Aken naar Keulen. Het is dus niet twijfelachtig, wat de neef van den Raadpensionaris in die streken uitvoerde. — Het is zeker geen alledaagsch nepotisme dat voor zulk emplooi, als Van Beveren en Ruysch te vervullen hadden, bij voorkeur bloedverwanten doet kiezen.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort.
19 Aug. 1654.)

Dien van den 12den wel ontvangen. De Staten van Zeeland zijn den 8sten uiteengegaan zonder conclusie genomen te hebben op de deductie van Holland en hetgeen daarmee samenhangt. Zij zullen in 't begin van September weer bijeenkomen. Intusschen hebben zij de hierbij gaande missive aan die van Holland geschreven.

Hierbij gaat tevens het advies der Ridderschap van

---

1) Vgl. Brieven I, p. 152.

2) In de *Brieven aan de Witt* zal men enkele excerpten vinden uit de brieven van Ruysch uit Spa en Aken, te beginnen met 20 Aug. 1654. (N. v. d. U.)

3) Natuurlijk: immers te Keulen resideerde de agent van Haar Hoog Mog. Lucas van Hoff. Deze werd, zoodra de koning derwaarts kwam, in een schrijven van De Witt d.d. 12 Sept. 1654, aangemaand op te letten en over te brieven.

Utrecht, waarmee Geëligeerden zich hebben geconformeerd. De stad blijft het nemen van een finaal besluit tegen houden.

Resolutie van Haar Hoog Mog. over het verleggen van garnizoenen, tegen het advies van Holland in, „alhoewel Haer Edel Groot Mog. voor haer particulier daerby haer reeckeninge genoechsaem vonden." De uitvoering is echter door Holland vooreerst bij Haar Hoog Mog. „door verscheyden voorwerpselen gesteuyt"; en naderhand is de Raad van State overgehaald om de patenten voorloopig niet te teekenen, maar onder zich te houden en eerst bij de Staten-Generaal daarover te remonstreeren. — De onlusten in Overijsel blijven voortduren.

Zeeland heeft eergisteren zijn antwoord aan Cromwell in de vergadering van Haar Hoog Mog. gebracht. Holland heeft bewerkt, dat de conclusie van den president Van Amerongen, om Zeeland voor de communicatie te bedanken, uit de notulen is gelicht; de conclusie luidt nu alleen dat de provinciën copie verzocht hebben. — Heden gaat de Raadpensionaris naar Dordrecht tot Maandag [den 24sten].

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 19 Aug. 1654.)

Op verzoek van „de gemeene crediteuren van de Coninginne van Bohemen" beveelt De Witt hunne belangen nogmaals aan de gezanten aan, hoewel hij overtuigd is dat zij die ter harte nemen.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. Dordrecht, 21 Aug. 1654.)

Die van den 14den wel ontvangen. Niets bijzonders, „als alleenlijck dat, by occasie van de verlegginge der guarnisoenen de stemmen van de vijf naersittende provinciën, door onderling concert, soodaenich gevallen sijnde, dat onder anderen binnen de stadt van Utrecht gebracht souden werden noch drie compagniën boven de twee compagniën, daerinne sijnde, ende onder anderen

den Majoor Gentillot [1]), wy, beducht sijnde, dat sulx geschiedde met eenich dessein ten quaede, aenstondts door particulier schryvens, per expressen aen den Heere Van der Hoolck, sich, mits de vergaederinge van de Staten, ten besten van de gemeene saecke binnen Utrecht onthoudende, affgesonden, sooveel te wege gebracht hebben, dat denselven Heere Van der Hoolck noch voor het affgaen van de patenten hier is geweest ende ter Generaliteyt exhibeerde een missive van de Vroedtschap der stede Utrecht, daerby niet alleenlijck wierde verclaert, dat deselve niet gedient souden sijn met meerder guarnisoen binnen de voorschreven stadt, maer oock, om verscheyden redenen, versocht dat deselve stadt met geen meerder guarnisoen soude mogen werden beswaert: daerdoor in de resolutie, op 't stuck van de patenten genomen, sooveel veranderinge is gevallen, dat ende de drie voorschreven compagniën buyten Utrecht gelaeten, ende noch een andere compagnie, naer Amersfoort gedestineert, mede daer buyten gebleven is."

Het was De Witt zelf, die aan Van der Hoolck had ingegeven, wat hij en de vroedschap van Utrecht bij deze omstandigheden te doen hadden. Zie zijn brief van 17 Aug., die in drie verschillende vormen geconcipiëerd en waarschijnlijk toegezonden is, opdat Van der Hoolck den meest gepasten aan de vroedschap kon laten lezen [2]).

(Aan Van Beverningh. 21 Augustus 1654).

Wel ontvangen die van den 11^{den} en den 14^{den} dezer, „ende is het papier, daervan UE. in eene van deselve onderaen mentie maeckt, niet meer in rerum natura,

---

1) Dezelfde, die bij den aanslag op Amsterdam in 1650 een rol speelde. (N. v. d. U.)

2) Ik geloof niet, dat dit geheel juist is. Uit den inhoud der drie brieven van De Witt aan Van der Hoolck, d d. 17 Aug. 1654 — die ik niet laat drukken, omdat uit het door Fruin medegedeelde genoegzaam blijkt wat er in stond — leid ik af, dat de eerste bepaaldelijk bestemd

sulx dat ick 't selve aen UE., gelijck anders by occasie doen soude, niet sal oversenden." — Wat de revocatie van Van Beverningh betreft, De Witt heeft daarover nog geen gevestigde meening; hoe meer tijds er echter over de boosheid der vrienden van Oranje verloopen is vóór het rapport der ambassade enz. wordt uitgebracht, des te beter. Zou Almonde geschikt, en bij den Protector geacht genoeg zijn, om na het vertrek van Beverningh met het beleid der zaken aldaar belast te worden?

„Ick meyne, dat wy op het lichaem van de guarde ons nu soowel als op de hooffden mogen gerust stellen, immers dat wy binnen weynich daegen daerop geen bedencken ter werelt meer sullen behoeven te hebben, dewyle alle de suspecten werden uutgeschoven ende anderen, daer men sich op mach verlaeten, in de plaetse gestelt, welke suspecten lichtelijck door de oude soldaten van bekende getrouwicheyt, vóór desen gedient hebbende onder de vier compagniën, die nu by de guarde sijn gevoecht, in de corps de guardes by den anderen sijnde ende by andere gelegentheden connen werden ontdeckt; ende werden in de plaetse van deselve sooveel doenlijck vremde edelluyden ende andere fatcoenlijcke borsten, die haer vele comen aenbieden, wederom aengenomen; werdende oock specialijck geleth op die natiën, die de provincie van Hollandt in estime hebben, ende sulx sooveel mogelijck genomen onderdaenen van den Coninck van Denemarcken, Bisschop van Munster ende diergelycken.

Ick hadde al vóór de receptie van de voorschreven Uwer Ed. missive besloten de papieren, daerinne geroert, ten fine als in deselve, herwaerts mede te nemen, gelijck oock is geschiedt; ende sullen deselve alhier verblyven in goede bewaeringe."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 27 Augustus 1654).

Wel ontvangen die van den 18den, den 20sten en den

---

was voor Van der Hoolck persoonlijk, de tweede voor hem en andere „welgeintentionneerden", voor de vrienden dus van De Witt in Utrecht gezamenlijk, en dat de derde alleen geschreven werd om in de vroedschap van Utrecht te kunnen worden voorgelezen. (N. v. d. U.)

21sten dezer. — Het verzoek van Jongestal om terug te mogen komen is alleen door Friesland ondersteund, al de andere hebben het overgenomen; zelfs Stad en Lande rept niet meer van UE.'s revocatie. Zij hebben Maandag [den 24sten] evenwel zeker, hierbijgaand, exorbitant advies van hunne Principalen ter Generaliteit ingediend. — Daar in de resumptie van de notulen der Generaliteit (betreffende Zeeland's mededeeling over den brief van Cromwell en hun antwoord daarop) op last van Zeelands gedeputeerden een zeer aanstootelijke clausule was gebracht, heeft Holland, na vergeefsche pogingen om die te doen lichten, daartegen laten aanteekenen. — Uit Utrecht niets van belang. — Kans op bijlegging van de twisten in Overijsel. — Berichten uit Spa niet belangrijk; gaan in copie hierbij. — De Princesse-douarière gaat morgen naar Berlijn; Graaf Willem vergezelt haar tot Wezel, de Heer Van Brederode geleidt haar tot Rotterdam [1]).

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 28 Augustus 1654.)

Bedankt voor de consideratiën op de securiteit van Holland, vervat in eene van UEd. missiven van den 18den dezer maand. Daarvoor thans tamelijk gezorgd, in Den Haag en elders. „Ende sulx hebben die van Amstelredam haere compagniën soldatesque met nieuwe wervinge noch ontrent de helfft versterckt; op haere wachten, niet alleenlijck aen de poorten, maer oock door 't leggen van corps de guardes ende schiltwachten een stuck weechs buyten deselve, om niet overrompelt ende een poort subitelijck vermeestert te connen werden, behoorlijck ordre gestelt; op de stroomen voor de stadt uutleggers gebracht, ende op alle havenen, grachten ende andere incomsten te water met valdeuren ende andersins tegen het bedeckt incomen met schepen exactelijck voorsien [2]).

---

1) Vgl. Van Sijpesteyn, Geschiedkundige Bijdragen, I, p. 85 vgg. (N. v. d. U.).

2) Vgl. Bontemantel (ed. Kernkamp) I, p. 217, en de in noot 2 aldaar aangehaalde plaatsen. (N. v. d. U.).

Soo is binnen Enckhuysen aen eenigen van de Borgemeesteren ende Regeerders (dewyle het corpus van de magistraet aldaer, Godt beter't, wat swack is) waerschuwinge gedaen om op haere hoede te wesen, en voorts de officier, commanderende over de thien compagniën soldaeten, aldaer guarnisoen houdende, by aenschryvinge van d' Heeren Gecommitteerde Raeden gelast naerstich te doen wacht houden ende op alle de incomenden wel te letten, ende generaelijck voor de securiteyt der voorschreven stede van binnen ende van buyten naer behooren te vigileren.

Soo is uut Dordrecht de compagnie van Graeff Willem met patent van de Heeren Gecommitteerde Raeden geleydt binnen Geertruydenberch; ende de compagnie van den Luitenant-Collonel Dolman, mitsgaders die van den overleden Capitein Van den Bosch daer wederomme in plaetse gebracht; daerover d'Heeren Gedeputeerden van Vrieslandt in particuliere discoursen haer seer qualijck houden, claegende dat men opentlijck diffidentie tegens den gemelten Heere Grave begint te toonen; 't welck wy niet ontkennen, ende beter achten daerin rondt uut te spreecken, als de redenen van de voorschreven verlegginge te dissimuleren etc." Daarentegen moet alles vermeden worden wat grond zou geven te vermoeden of te verbreiden, dat Holland met kracht van wapenen anderen zou willen dwingen; „daeromme hebbe ick, nevens anderen, beter geraeden gevonden voor alsnoch geen paerden herwaerts te doen avanceren." Immers, zooals de zaken nu staan, is het den kwalijkgezinden onmogelijk iets feitelijks tegen Holland te ondernemen, zoo men geen andere redenen bij de hand heeft om de gemeente mee te beroeren, dan die men nu heeft kunnen uitstrooien.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 28 Augustus 1654).

„Ick meyne dat tot volcomen gerustheyt alhier ende tot voorcominge van alle vordere woeleryen tegens Hollandt, mitsgaders tot absolute vasticheyt van 't tractaet, met Engelandt jongst gemaeckt, jegenwoordich niets sooseer

noodich is, als dat de gemeynte allomme, ende voornaementlijck in dese provincie, mogen werden gebracht in een absoluut acquiescement soo van 't verhandelde met den heere Protector door den Staedt in 't generael, alsmede van 't gene by Haer Edel Groot Mog. in 't particulier tot contentement van Syne Hoocheyt noch naeder is geresolveert; ende dat de gemoederen van de ingesetenen beyder Republycquen in oprechte lieffde vereenicht ende t'eenemael geconsolideert mogen werden.

Welckenvolgende gespeculeert, oock met eenige voornaeme Regenten van 't landt geconsuleert hebbende op de middelen, die daertoe met de beste operatie souden connen werden gebruyckt, soo hebben wy alle geoordeelt ende voor evident gehouden, dat daertoe niets sooveel kan contribueren als dat de predicanten een rechtmaetige opinie ende een gewenschten yver ingeplant moge werden, ende dat, omme soodaenige dispositie in deselve predicanten te verstercken (boven ende behalve de particuliere middelen ende debvoiren, die daertoe alhier connen werden gebruyckt ende aengewendt, oock daegelijck met vlijt gebruyckt ende aengewendt werden) het principaele fondement soude sijn, de predicanten alhier te connen doen begrypen, dat het den Heere Protector met de waere Christelycke Gereformeerde Religie ende met het Presbiterium ofte een vaste kerckelycke ordre wel meynt. Ende daerop met den Heere Sidney lange discoursen gehouden hebbende, heeft my deselve met vele omstandicheden verseeckert, dat den Heere Protector voor een van de hoochste poincten van syne seeckerheyt ende gerustheyt van binnen houdt een vasten voet op 't ministerium te mogen stabilieren, ende alle de sectarissen, mitsgaders de geestgedrevenen, die sonder eenich wettich beroep haer tot prediken begeven ende alles uutwerpen 't gene haer in den mondt valt, sonder eenich respect van overicheden ofte magistraeten, mettertijdt t'eenemael te dempen; daertoe oock seer pertinente redenen allegerende [1]), met byvoeginge dat den Heere Protector

---

1) Vgl. Brieven I p. 134—'5 en Archives, 2e série, V, p. 164.

jegenwoordich besich was, met advis van eenige predicanten, op 't gene voorschreven is een vaste ordre te beraemen. Op alle 't welcke ick goedtgedacht hebbe UE. in bedencken te geven, off niet den Heere Protector soude connen werden gedisponeert, omme tot de voorgeroerde besoignes ende het beraemen van een vaste kerckelycke ordre als boven, oock eenige vermaerde predicanten uut dese landen derwaerts te beschryven ende t'assumeren, daertoe wy alhier in de respective provinciën wel soodaenige souden weten aen te wysen, die door capricieuse ende brouillante humeuren ofte andersins Syne Hoocheyt in de uutwerckinge van sijn voornemen ende 't bereycken van sijn oogmerck geene obstaculen souden geven. Ende houde ick voor seecker, dat door soodaenich middel, ende de voorschreven predicanten, re bene gesta, wel gecontenteert te huysch comende, oock alomme goede rapporten doende, de gemoederen van beyde de natiën t' eenemael aen malckanderen souden werden verbonden, ende dat terstondt alhier van alle de predickstoelen, ende sulx by de gansche gemeynte, voor hoochgemelten heere Protector, als een groot voorstander van de religie, in de publycke gebeden hertelijck soude werden gebeden. Waertoe ick meyne door de byeencomste van 't Parlement aldaer [1]), ende mits de constitutie van 't selve, des te meerder occasie geboren te sijn. Op alle 't welcke ick seer gaerne by rescriptie sal verstaen, off UE. oock sullen goedtgevonden hebben yets te dien fine te ondernemen, ende wat succes 't selve soude mogen hebben gehadt [2]). Verblyve hiermede etc."

Dat De Witt inderdaad „met vlijt particuliere middelen ende debvoiren aenwendde ende gebruyckte" om den predikanten een goede opinie van de nieuwe Regeering in te boezemen, blijkt onder anderen uit den volgenden brief:

---

1) Zie den brief der gezanten aan de Staten-Generaal van 21 Augustus bij Thurloe II p. 538.

2) Op dezelfde zaak hebben betrekking Brieven III, p. 93, 95, 116.

(Aan den predikant Buytendijck. 26 Augustus 1654).

„Mijn heer.

Naedemael ick, aldaer [te Dordrecht] sijnde, uut Uwe Eerwaerdicheyt ende desselfs mede-colleguen, in de visite, aen my gegeven, daervoren ick my verplicht vinde deselve mits desen te bedancken, verstaen hebbe, dat Uwe Eerwaerdicheden noch niet waeren gedient van de resolutie, by Haer Edel Groot Mog. jongst genomen tot refrenatie van de stouticheyt der papisten, soo hebbe ick van mijn debvoir geacht deselve resolutie Uwe Eerwaerdicheyt mits desen toe te senden, met versoeck omme van desselfs consideratiën geïnstrueert te mogen werden op de poincten, in de voorschreven resolutie influerende, ende noch niet by positive resolutie ter neder gestelt sijnde [1]), omme my daervan in de directie van saecken ten besten van Godes Kerçke te mogen dienen [2]). Welcke consideratiën by rescriptie te gemoedt siende, sal blyven etc."

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 28 Aug. 1654 [3])).

Verheugd over den toestand der Fransche zaken in Engeland, beschreven in dien van den 21sten, „ende meyne ick, sooverre de waegen in dat spoor kan werden gehouden, dat wy alsdan hier van alle verdere onlusten ende quellingen van andere provinciën volcomentlijck sullen wesen bevrijt."

Alles wel overwogen, houdt De Witt het niet voor onmogelijk, den Protector te beduiden, dat hij, ook in zijn belang, den Franschen gezant te kennen moet geven, dat, zoo hij op de Republiek zoowel als op Frankrijk volkomen vertrouwen kan, een alliantie met beide geraden, maar anders een verbond met Spanje verkieselijk is — „gelijck voorwaer die saecke by my inderdaet soo leydt" — ;

---

1) Resolutiën Holland, 28 en 29 Juli 1654 (p. 310).
2) Vgl. echter Secrete Resolutiën I p. 268 en 294.
3) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXXVII.

dat derhalven Frankrijk den invloed, dien het op sommige provinciën en hooggeplaatste personen heeft, gebruiken moet om hen met Engeland en met de provincie Holland op goeden en vertrouwelijken voet te brengen. Door zulk een vermaning zou Frankrijk zich allicht laten overreden, en zeker zou het, als het eens wilde, tot het ophouden der onlusten in de Republiek aanmerkelijk kunnen bijdragen.

(Vierde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 28 Augustus 1654).

In een Uwer Ed. brieven van den 18den toonen zich UE. eenigermate verlegen wegens een aanbieding van Secretaris Thurloe „omme t'allen tyde met den Heere Protector te mogen in conferentie comen over 't subject van Syne Hoocheyts inclinatiën ontrent de handelinge, met Vranckrijck off met Spaignen aen te gaen, ende 't gene daeraen dependeert." UE. verlangen daarop mijn gevoelen te weten. Alles wel bezien, en de tegenwoordige omstandigheden in aanmerking genomen, schijnt het voorstel aannemelijk „ende vertrouwe dat in sulcken cas eenige saecken, door 't voorschreven middel, merckelijck tot advantage van desen Staedt souden connen werden gedirigeert."

(Aan Van Beverningh. 28 Augustus 1654).

Soortgelijk oordeel over Thurloe's voorstel als in den voorgaanden brief.

„Den Heere Cant heeft my op gisteren gecommuniceert 't gene UE. aen denselve toucherende UE.'s toecomende employ alhier hadde overgeschreven, ende vonden wy beyde eenstemmelijck best geraeden te wesen, dat d'Heeren van Ter Goude ôfte UE. op d'ordinaris tijdt van d'electie verkosen tot Gecommitteerde Raedt, ôfte andersins deselve electie surcheëerden totdat men naeder hadde gesien, wat employ de bewuste saecke alhier soude nemen; zijnde niettemin, oock het eerste succederende — daeraen nochtans den gemelten Heere Cant genoechsaem despereerde — van opinie, dat oirbaerlycker wesen soude voor de provincie

van Hollandt, dat UE. het Thesaurierampt quame te becleeden; maer meenden dat de electie van die van Ter Goude tot Gecommitteerde Raedt op UE., in voegen als boven, gegaen sijnde, ten tyde van desselfs overcomste aen Haer Edel Groot Mog. soude werden gedefereert te determineren, tot welcke van beyde de voorschreven functiën UE. met den meesten dienst van den lande sich soude connen laeten employeren, ende dat UE. by deselve dan soude werden versocht het Thesaurierampt voorschreven te willen aenvaerden."

(Tweede brief aan Van Beverningh van 28 Aug. 1654).

„Hiernevens gaen weder terugge de naervolgende missiven: eene van den 12den, eene van den 14den, drie van den 18den, eene van den 20sten in der nacht, twee van den 21sten Augusti, alle by UE. ende den Heere Nieuwpoort gesaementlijck aen my geschreven, ende noch eene van den 14den, met een bylaege, ende eene van den 18den Augusti van UE. alleen."

(Vijfde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 28 Augustus 1654).

Deze [zeker met de post verzonden] dient alleenlijk om UE. te melden, dat ik UE. over water verschillende brieven toezond.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 4 September 1654).

Wel ontvangen dien van 28 Augustus. Verheugd dat de Fransche zaken in Engeland zoo goed blijven gaan. — Hier alles stil. Verhandelde ter Generaliteit over het verlies van Brazilië, en de behandeling van hen, die daaraan schuld hebben. Belangrijke quaestie om de gevolgen; daarom uitvoerig meegedeeld. „Geduyrende myne absentie te Dordrecht was die saecke soo verre gebracht, dat, ten daege van myne wederherwaerts-comste, by een-

paerige stemmen van de provinciën was geconcludeert, dat de schriftelycke rapporten, soo by de Heeren Schonenburch ende Haex, gewesene Hooge Raeden in Brasil, als by den Luytenant-Generael Schoppen aen Haer Hoog Mog. gedaen, souden gestelt worden in handen van den Raedt van State, omme deselve t' examineren ende in te sien met een ooge als toecomende rechters, oock, daerinne stoffe vindende, de stucken te stellen in handen van den Fiscael Silla, ende soo jegens de voorschreven als jegens alle andere personen, tegens dewelcke suspicie van schult tot 't voorschreven verlies soude vallen, voor den gemelten Raedt te doen procederen, als naer behooren. In welcke conclusie (alhoewel ick moet bekennen om vele redenen die niet onrechtmaetich te hebben geoordeelt) nochtans reflectie maeckende op 't gevolg, ten reguarde van de subjectie van politycquen aen de judicature van den Raedt van State, ende wetende de scrupule van de leden van Haer Edel Groot Mog. vergaederinge in gelycke gelegentheyt altijdts getoont, soo hebbe ick d'Heeren Gedeputeerden van Hollandt ende Gecommitteerde Raeden alle 't selve voor oogen gestelt, ende specialijck voorgehouden, off niet de subjectie van de voornoemde Hooge Raeden uut Brasil aen de judicature van den gemelten Raedt oock in tyden ende wylen tot een exempel soude connen werden geallegeert, dat den Raedt van State competeert de judicature over alle diegene, die in commissie van Haer Hoog Mog. yets souden mogen hebben gepecceert, ofte by welcke Haer Hoog Mog. souden mogen verstaen in dier qualité yets gepecceert te sijn. 'Twelck hoeverre van d'intentie van Haer Edel Groot Mog. geëloigneert zy, ick meynde te blycken uut verscheyden exempelen, die daertoe wierden geallegeert, ende specialijck noch uut 't gene onlangs ten reguarde van verscheyden Heeren in den Raedt van State mitsgaders oock d'Heer Griffier Musch was voorgevallen, die alle notoirlijck sijnde in commissie van de Generaliteyt, oock by Haer Edel Groot Mog. geoordeelt wordende haer in deselve qualiteyt met corruptiën [1]) te

---

1) Vgl. hiervóór, p. 24, noot 1.

hebben besoetelt, echter dienthalven de judicature van haere respective provinciale justiciën subject gemaeckt sijn. Alle 't welcke by de gemelte Heeren Gedeputeerden van Hollandt ende Gecommitteerde Raeden mede geapprehendeert wesende, soo hebben wy ter vergaederinge van Haer Hoog Mog. voor die reyse alleenlijck verclaert, dat wy de voorschreven conclusie maer hielden voor een concept ende deselve by copie souden overnemen, omme de ingrediënten van dien naeder te pondereren; 't welck ons toegestaen wesende, soo hebben wy geoordeelt dat, omme een fondament te leggen tot uutwerckinge van onse intentie, vooreerst niet beter conde sijn als de saecke van de militairen te brengen aen een crijchsraedt, daermede dan die van de politycquen daervan notoirlijck souden wesen gesepareert, ende sulx geen argument meer gemaeckt connen werden ex connexitate causarum, om die aen één ende denselven rechter te doen devolveren; daertoe wy dan naederhandt, op bequaeme gelegentheyt, met de redenen, daertoe dienende, ter vergaederinge van Haer Hoog Mog. propositie gedaen hebbende, oock d'andere provinciën in dien deele in ons sentiment hebben gebracht. Maer alsoo d'inclinatie generaelijck oock daerhenen ginck, dat men sich by provisie behoorde te verseeckeren van de personen, soo van de voornoemde Hooge Raeden als van den gemelten Luytenant-Generael, soo hebben wy met een teere omsichticheyt getracht die saecke soodaenich te dirigeren, dat wy wederomme daerinne mochten observeren behoorlycke distinctie, ende dat meergemelten Luytenant-Generael, als militair sijnde, op 't versoeck, by Haer Hoog Mog. aen Hollandt te doen, in verseeckeringe mochte werden genomen; edoch dat ten reguarde van de politycquen geen versoeck ofte yets, dat naer jurisdictie van Haer Hoog Mog. over deselve soude smaecken, intercederen mochte. Daerinne wy dan oock soodaenich hebben geröusseert, dat 't voorschreven versoeck ten reguarde van den persoon van Schoppen schriftelijck aen de Heeren Gecommitteerde Raeden van Hollandt gedaen, ende deselve daerop aenstondts door een sergeant ende ses soldaeten van de Compaignie guardes van den Capiteyn Sterrenburch, die de wacht hadde, in

sijn logement verseeckert is. Maer, alhoewel de meeste provinciën adviseerden, dat aen d'opgemelte Heeren Gecommitteerde Raeden ten reguarde van de voornoemde twee Hooge Raeden gelijck versoeck soude geschieden, soo hebben wy nochtans geseyt, dat wy d'Heer Haecx, als sijnde een Hollander, gaerne uut ons selven souden doen verseeckeren, maer d'Heer Schonenburch, sijnde uut Stadt ende Lande, ende d'Heeren Gedeputeerden van deselve provincie daertoe geen versoeck doende, jae selfs difficulteyt maeckende om daerinne te consenteren, dat wy oock oversulx ons selven beswaert vonden daerinne te treden. Maer geraeden vindende daerover in particulier met d'Heeren Gedeputeerden van Stadt ende Lande voorschreven te confereren, soo hebben wy deselve voorgehouden, dat wy ofte d'Heeren Gecommitteerde Raeden van Hollandt wel genegen souden zijn den gemelten Heere Schonenburch, als hem vindende in Hollandt, jure territorii te verseeckeren, ende dat wy goedtgevonden hadden haer 't selve te notificeren, omme, in cas zy 't selve sonder oppositie wilden laeten passeren, alhoewel daer geen consent toe draegende, deselve verseeckeringe in voegen als boven te mogen werden gedaen, sonder dat by Haer Hoog Mog. daertoe eenich versoeck gedaen ofte daervan ter Generaliteyt eenige notulen gehouden souden worden; verclaerende oock, dat wy verstonden de gemelte Heeren Haecx ende Schonenburch alleenlijck de provinciale justitiën van Hollandt ende van Stadt ende Lande respective subject te wesen, met verseeckeringe dat wy, des versocht wesende by de Heeren haere Principaelen, niet souden naerlaeten de voorschreven persoon van Schonenburch Haer Ed. Mog. te laeten volgen. Waerop de gemelte Heeren Gedeputeerden van Stadt ende Lande verclaert hebbende dat zy 't selve souden aensien, soo hebben wy ter vergaederinge van Haer Hoog Mog. verclaert, dat d'Heeren Gecommitteerde Raeden van Hollandt de voornoemde twee personen souden doen verseeckeren, mits dat d' Heeren Gedeputeerden van de provinciën daervoor wilden instaen, dat men ons in tyden ende wylen niet soude verwyten, personen, die aldaer gecomen waeren om aen Haer Hoog Mog. rapport

te doen, ende sulx gesustineert conden werden dat jure gentium ten dien opsichte in haere personen niet behoorden te werden gëincommodeert, diesonaengesien in hechtenisse te hebben gestelt, ende mits dat deselve gedeputeerden t'allen tyde van de voorschreven verclaeringe souden willen kennisse draegen; 't welck deselve dienvolgende oock belooft ende aengenomen hebbende, sonder dat daervan eenige notulen gehouden sijn, soo hebben wy de voorschreven verseeckeringe gisteren naer den middach te gelycke met die van den Luytenant-Generael Schoppen mede gedaen doen, doch de bewaeringe van de voornoemde politycquen alleenlijck laeten geschieden door Staten-boden. Ende sullen wy nu voortaen door de gevoechlijxste wegen arbeyden omme de judicature over deselve provinciael te maecken, daertoe ick niet wil twijffelen, of sal de vergaederinge van Haer Edel Groot Mog., die tegens den 8sten deses weder is beschreven, mede inclineren. Waermede" enz.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 4 September 1654).

Door Gelderland of zijne gedeputeerden ter Generaliteit is nog niets gedaan ten gevolge der resolutie van den Landdag op de bekende zaak; het schijnt dus dat men daar wat bedaard is. — Ook in Zeeland zijn de humeuren wat kalmer, en de prinsenpartij te Veere is zelfs op de Princesse-douarière verstoord, omdat zij, op aanbeveling van de Heeren Knuyt en Mauregnault, tot vroedschap aldaar iemand heeft gekozen, die niet behaagt, voorbijgaande een ander, die sterk gerecommandeerd was. Het is thans reeds de derde keer, dat zoo iets gebeurt, zoodat men zeer misnoegd is en Mauregnault met revocatie als gedeputeerde ter Staten-Generaal bedreigt, die daarop naar Zeeland vertrokken is. De Witt heeft niet verzuimd te zorgen, dat de Raad van Veere Mauregnault te kennen heeft gegeven te oordeelen, dat hij onder de gegeven omstandigheden „niet soude mogen spenderen de resolutie, raeckende de designatie van den Heere Prince van Oraigne, op den 21sten September 1652 genomen," waarvan hij wel iets

goeds wacht. — In Utrecht nog niets geresolveerd. — In Overijsel komen heden de discrepeerende leden weer tezamen, maar zij zijn nog te hevig, dan dat men op een accoord hoop kan hebben. — In de andere provinciën is niets voorgevallen.

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 4 September 1654).

De heer Bisdommer [1]), „die sich seer vigilant ende getrouwelijck comporteert in 't gene hem aenbevolen wert", vraagt om eenig geld per wissel te ontvangen. Hij klaagt over het hoog bedrag zijner voorschotten aan briefloon.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 11 September 1654).

Vreugdevuur door Chanut gebrand, maaltijd gegeven [2]). Na den afloop heeft hij De Witt apart genomen en hem verzekerd, dat zijn Koning het accoord met Engeland niet zou laten afspringen op den voorslag van den Protector „om de super-arbitragie over wederzijdts gepretendeerde beschaedichtheden te defereren aen d'Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt." Al had Bourdeaux daartegen gesproken, de Koning was Holland genegen. In Holland is over dit punt, door de afwezigheid der Staten, nog niets voorgevallen. De Witt zou wenschen, en zal trachten uit te werken, dat Haar Hoog Mog. aan Cromwell verklaren, in geval hij de arbitrage wil opdragen aan degenen, die zij goedvinden aan te wijzen, dat zij daartoe de Staten van Holland of eenigen, die dezen welgevallig zijn, zullen kiezen. Dat zou alle partijen voldoen.

---

1) Onder het adres van „Monsr. Franq Bisdommer, wonende alhier op de Plaets," liet De Witt zich vertrouwelijke brieven schrijven door personen, die bezwaar hadden openlijk aan hem zelf te adresseeren; zie bv. den brief van De Witt aan Willem van Beveren, d.d. 11 Aug. 1654. (N. v. d. U.).

2) Als in Brieven I p. 162.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 11 September 1654).

Wel ontvangen dien van den 4den. — Staten van Holland nog incompleet, zullen niet voor Dinsdag of Woensdag compleet worden. — De resolutie omtrent de erectie van den krijgsraad gaat hierbij; de zaak der politieke beschuldigden staat nog op den vroegeren voet. „Ondertusschen laete ick niet naer, alles op te soecken wat dienstich sal connen wesen omme de leden van Haer Edel Groot Mog. vergaederinge te bewegen tot een eenpaerich verstandt, dat de judicature over de voorschreven politycquen de Generalitcyt niet en competeert; ende dunckt my daertoe onder anderen seer notabel te wesen seecker advis van 't Hoff[1]), mede by copye hiernevens gevoecht, 't welck ick bericht werde met de penne van den Heer Crommon op 't papier gebracht te wesen, ende oock derhalven, mijns bedunckens, des te meerder operatie doen sal."

Voortdurend kalmte hier. Te Utrecht is slechts in ééne sessie over de bewuste deductie van Holland gehandeld; overigens is deze onaangeroerd gelaten.

„Wy hebben by alle middelen onder de handt het onse gecontribueert, ten eynde het vacerende pensionnarisschap der stede Haerlem mochte vallen in handen van een eerlijck man, lieffhebber van 't vaderlandt ende van de diergecochte vryheyt van dien, ende daertoe onder anderen op de baen gebracht d'Heer Advocaet Mr. Adriaen van Stryen (die in 't begin niet scheen aengenaem gemaeckt te sullen connen werden, mits de gesintheyt van desselfs vader ende familie in 't stuck van de religie), mitsgaders d'Heer Pensionnaris Van Aelmonde, die ick t'sedert eenige daegen herwaerts vastelijck gemeynt hebbe, dat daertoe gepromoveert soude hebben geweest; doch heeft d'apparentie, die daertoe scheen te wesen, nu in 't laetste vermindert, ende wederomme d'inclinatie tot den eerstgenoemden Heere merckelijck vermeerdert. D'obstaculen, die den gemelten Heere Van Aelmonde hebben ontmoedt,

---

1) Resolutiën van Consideratie, p. 215.

sijn seer vremdt geweest, ende is onder anderen by diegenen, die het werck tegen bouwden, tot een argument gebruyckt, dat gemelten Heere Van Aelmonde met my te familiair was ende oock door my wierde gerecommandeert." Hoe dit zij, de keus zal wel goed uitvallen. Reeds is Maandag ll. een tweetal gemaakt, waarop Van Stryen met 20 en de secretaris Loo met 13 stemmen gebracht zijn, terwijl Van Aelmonde maar 11 stemmen had. Een deputatie van vier personen is Van Stryen op het punt der religie komen ondervragen „ende sijn met goede satisfactie weder terugge gereyst." Heden zou de verkiezing plaats hebben, en dus zal die zaak al in orde zijn. Er was nog een bezwaar; de vroedschap heeft het tractement gesteld op hetgeen Ruyl oorspronkelijk had genoten: 2000 car. guldens, niet op 3000, wat hij laatstelijk had; daartegen had Van Stryen veel te zeggen, maar De Witt heeft hem „door bekende vrunden" zeer ernstig doen aanraden daarop niet te staan, en aan den anderen kant de heeren van Haarlem aangemaand toe te geven; een van beide zal wel overkomen, en daarmee is dan de zaak geklonken.

Hij is inderdaad op den bepaalden dag gekozen. Tusschenpersoon van De Witt in deze zaak was de heer Johan van Thilt, een der Gecommitteerde Raden, blijkens eenige brieven, door De Witt aan hem gericht, d.d. 8 en 12 Sept. 1654.

(Derde brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 11 Sept. 1654).

Nog een goed middel om den Protector in Holland bemind te maken zou zijn: het betalen der schuldeischers van de Koningin van Bohemen, „sullende UEd. ontwijffelijck nevens my oordeelen, dat geene saecke de menschen meerder opweckt tot lieffde ende goede genegentheyt als het gevoelen in de beurse". De Witt meent, dat deze betaling niet moet geschieden uit de aan Cromwell opgedragen domeinen, maar dat de Republiek Engeland daarvoor heeft te zorgen.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 18 Sept. 1654).

Wel ontvangen die van den 4den en van den 9den met den bode, en van den 11den met de post. — De quaestie van de judicature is, behoorlijk geprepareerd, den 16den bij Haar Ed. Groot Mog. in behandeling gebracht en naar wensch afgeloopen, blijkens de resolutie [1]). „Daervan huyden ter Generaliteyt openinge gedaen sijnde, by de provinciën van Gelderlandt, Utrecht, Vrieslandt, Overijssel ende Stadt ende Lande geadviseert is, dat deselve oordeelden ende verstonden de voorschreven judicature te competeren aen Haer Hoog Mog.; edoch niettemin wel te mogen lyden, dat 't Hoff van Hollandt soude werden gedelegeert. Maer alsoo d'Heeren van Zeelandt, vermits de redenen, by ons geallegeert, wat scrupuleus waeren, ende onse schriftelycke resolutie overnamen, soo is die saecke alsoo blyven staen, ende oock by d'andere provinciën overgenomen; ende hopen wy wel te sullen connen precaveren, dat daerinne niets effectivelijck tot prejudicie van Hollandt werde gedaen." — Tijdingen uit Frankrijk. — Zaak van Overijsel hoe langer hoe erger; „wel geprepareert sijnde" bij Haar Edel Groot Mog. in behandeling. Resolutie dienaangaande [2]). „Ick meyne daerinne, boven ende behalven het proffit, dat daeruyt in de jegenwoordige gelegentheyt is te verwachten, te sullen resideren een exempel, 't gene de cracht van Hollandt breedt sal verbreyden, ende de provincie considerabel maecken. Edoch is de voorschreven resolutie tot noch toe gebleven buyten executie, om redenen als U Ed. mede uut het bygaende extract sal gelieven te vernemen". — Over de schikking tusschen de Oost-Indische Compagniëen der beide natiën groote vreugde in Holland bij de regenten. Resolutie van 16 September dienaangaande [3]). De functie der commissarissen is daarmee geëindigd; doch het is wenschelijk dat

---

1) Resolutiën van Consideratie, p. 214.

2) Resolutiën van Consideratie, p. 216.

3) Resolutiën Holland, 16 September 1654 (p. 351). — Vgl. Wagenaar XII, p. 366; Corp. diplom. VI. p. 2 f. 84 (Thurloe II p. 411).

zij nog wat in Engeland vertoeven, en eerst de meening van Haar Hoog Mog. over hun vertrek inwinnen. — Verlangend naar de finale resolutie van den Protector over de rescriptie aan Zeeland, en naar het vervolg der Fransche zaken in Engeland. Indien de bekende arbitrage in plaats van aan Holland aan Hamburg werd opgedragen, des te beter; er is daarvan weinig dank voor de moeite te wachten.

(Aan Van Beverningh. 18 September 1654).

Het vergeven der militaire ambten is wel in de punten van beschrijving gesteld, maar kan bij den toestand der gemoederen nog met geen goed vooruitzicht in behandeling worden gebracht. — De Witt denkt en spreekt met anderen over de beste wijze om Van Beverningh terug te roepen zonder nadeel voor Holland en voor de goede zaak, maar hij heeft nog geen vast plan gevormd. Daarover later.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 25 Sept. 1654).

Wel ontvangen de beide brieven van den 18den. — Toedracht van zaken ter Staten-vergadering van Zeeland te zien uit nevensgaande copie van een brief [zeker van W. van Beveren]. — „De voorgenomen aenschryvinge, te doen aen de Hollantsche compagniëen, binnen Overijssel guarnisoen houdende, is eyntelijck gearresteert ende affgegaen; ende heeft men bevonden, dat aldaer zes Hollantsche compagniëen guarnisoen hielden." — Missive van Denemarken. Resolutie door Holland daarop genomen [1]).

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 25 Sept. 1654 [2])).

Het lang uitblijven van een antwoord van den Protector op den brief van Zeeland wordt hier aan onverschil-

---

1) Resolutiën Holland, 22 September 1654 (p. 362).
2) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXXVIII.

ligheid geweten, en versterkt in de opinie dat de eerste brief den Protector door eenigen uit Holland in de pen was gegeven. Daarbij komt „een onvoorsichtige missive, over eenigen tijdt by den secretaris Oste uut Sweden geschreven, daervan copye hiernevens gaet", die door „vele eenvoudige menschen" zeer ten nadeele van de Staten van Holland wordt uitgelegd. — Bericht uit Overijsel dat de eene partij genegen is den jongen Prins van Oranje te designeeren tot Stadhouder en graaf Willem als zijn luitenant aan te nemen.

(Aan Van Beverningh. 25 September 1654).

De revocatie van Beverningh vindt bij de regenten van Holland nog te veel tegenstand. „De zeesteden willen alvorens affwachten, wat van de onderhandelinge op 't stuck van de marine sal comen te resulteren." Dus nog wat geduld.

Gedurende dezen tijd, laatst van September en begin van October, correspondentie met Buytendijck en andere predikanten over den „paep van Sevenbergen [1]), de schandaleuse oeffeninge der pauschelycke superstitiën" en dergelijke fraaiigheden.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 2 October 1654).

Wel ontvangen die van 25 September. — Gelukkig dat de macht van den Protector weer meer en meer wordt bevestigd [2]), „daeraen wy alhier wel begrypen voor 't interesse van desen Staedt in 't gemeyn, ende particulierlijck van de provincie van Hollandt ende Westvrieslandt merckelijck te sijn gelegen." Op de tijding van de oneenigheid aldaar aanstonds vreugde bij de kwalijkgezinden hier.

Maandag 28 September hebben die van Overijsel (te weten de Heeren Mulert, IJsselmuyden en Wolffsen)

---

1) Vgl. Resolutiën Holland, 24 Sept. 1654 (p. 367). (N. v. d. U.)

2) Goede tijding daaromtrent hadden de gezanten den 25sten September ook aan de Staten-Generaal gegeven: Thurloe II p. 606.

gedoleerd aan de Staten-Generaal over het bevel, door Holland aan zijne compagniën gezonden; daarop hebben die van Holland den volgenden dag explicatie gegeven; de provinciën hebben van het een en het ander eenvoudig copie gevraagd. 's Woensdags bij de resumptie hebben die van Overijsel daarop de hierbijgaande aanteekening doen plaatsen. Bij de omvrage op het verzoek, in het slot daarvan gesteld, op Donderdag, is ook van de aanteekening door de provinciën copie gevraagd. — De Witt heeft reeds meermalen Chanut aangespoord in een propositie uit naam zijns Konings tot eensgezindheid te vermanen. Gelegenheid daartoe zal zijn, als hij kennis geeft van de met Engeland gesloten tractaten. — Moeielijkheden tusschen Zweden en Bremen. Resolutie Holland [1]) daarover, „daermede Haer Hoog Mog. haer geconformeert hebbende, sijn op Woensdach voorleden [30 Sept.] ter Generaliteyt tot uutvoeringe van de voorschreven commissie versocht ende gecommitteert d'Heeren Van Beuningen, Bootsma ende Lutzburch. Doch sijn over 't obtineren van de voorschreven commissie onder de Vriessche Heeren, tusschen Aylva ende Haulbois, groote contestatiën geweest, begerende yder van deselve in de gemelte commissie te wesen geëmployeert; sulx dat sy eyntlijck, den anderen daerover niet connende verstaen, den Heere Bootsma, nevens haer ter Generaliteyt comparerende, daertoe voorgedraegen hebben." — Aanwervingen van een zekeren Plettenberch in Den Haag, op naam van den koning van Frankrijk, eerst verdacht, bij onderzoek van geen beteekenis.

„Wy wegen de saecke van de judicature over de persoon van Hendrick Haecx, om der consequentie willen, seer hooch, ende hebben onder de handt den Heere President Dedel bewogen, oock met subministratie van stucken ende exempelen bequaem gemaeckt, omme by den Hove uut te wercken, dat 't selve Hoff hun sentiment over de voorschreven saecke aen Haer Edel Groot Mog. schriftelijck soude verclaeren, ten eynde alsdan met

---

1) Secrete Resolutiën I p. 165.

seeckerheyt van den gemelten Hove een geraisonneert advis soude connen werden versocht, gelijck dan oock de saecke daertoe is gebracht, dat 't meergemelte Hoff daerover heeft geschreven de missive, copyelijck hiernevens gaende; ende hebben Haer Edel Groot Mog. vervolgens daerop genomen de resolutie, hierbij gevoecht [1]). Daeruyt wy die vrucht verwachten, dat een wel geraisonneert advis van een Hoff van twee provinciën ontwijffelijck sal versetten de verkeerde resolutiën, die andersins op de voorschreven saecke in de respective provinciën souden mogen werden genomen; zijnde mijn oogmerck, 't voorschreven advis ingecomen wesende, de saecke daertoe te dirigeren, dat 't selve van wegen Haer Edel Groot Mog. de Staten van de respective provinciën moge werden toegesonden."

Heden hebben de gedeputeerden van Friesland de hierbij gaande missive van den heer Jongestal bij de Staten-Generaal overgelegd; die van Gelderland hebben daarop toegestaan, dat de heer Jongestal een keer naar huis zou mogen doen voor een maand; doch daar die van Zeeland verklaarden zich daarover zonder last hunner principalen niet te kunnen uitlaten, hebben de overige provinciën hare meening niet gezegd, en is dus de missive alleen overgenomen.

(Aan Van Beverningh. 2 October 1654).

Wel ontvangen de missive van 22 September, die hierbij teruggaat, en die van 25 September. Met genoegen gezien dat Beverningh over de overkomst van Jongestal dezelfde meening heeft als hij. Wanneer Friesland er wederom op aandringt, zal De Witt zijn best doen dat Holland en de overige provinciën „hetselve werck sachtgens mogen laeten glisseren". Ook zal hij trachten te bewerken, dat aan Nieuwpoort, zoo deze dit verzoekt, wordt toegestaan terug te keeren, althans een keer herwaarts te doen voor zijne eigen zaken, „wel wetende dat, Sijn Ed. by provisie hier

---

1) Resolutiën Holland, 1 Oct. 1654 (p. 379).

sijnde, het werck soude wesen gevonden". De Witt en de notabelste regenten van Holland, met wie hij daarover sprak, meenen dat Beverningh nog in Engeland moet blijven. Zoo deze hier particuliere zaken heeft te bevorderen, biedt De Witt zijne diensten daartoe aan.

(Tweede brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort van 2 October 1654 [1]).

Ziet met verlangen uit naar berichten over hunne besprekingen met Thurloe, vooral ook naar het antwoord van Cromwell op den brief van Zeeland, dat blijkens bijgaanden brief uit Middelburg [zeker van Willem van Beveren] nog steeds noodig is. Ook wenschelijk, dat hier alles bekend rake, wat de Protector zegt en doet ten bewijze dat hij zich aan de uitsluiting van den Prins van Oranje laat gelegen liggen, om de geruchten te logenstraffen, alsof hij omtrent die zaak onverschillig was.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 9 October 1654).

Wel ontvangen dien van 29 September met de bijlagen (de „Redenen van het tegenwoordigh gouvernement van Engeland" en het tractaat met Portugal) en later dien van 2 October [2]). Het bedoelde tractaat zal door De Witt zorgvuldig worden bewaard. — De zaken in Overijsel steeds erger. Propositie van Van den Beecke op 3 October ter Generaliteit; resolutie daarop van den 5den, met de aanteekening van Holland, alles hierbij gaande. — Eveneens gaat hierbij het advies van 't Hof over de judicatuur [3]), waarvan in een vroegeren brief gesproken was [4]); het zal zeker ten goede werken. — Jongestal heeft eergisteren van Haar Hoog Mog. verlof gekregen om voor eenige weken herwaarts te komen; eens hier, zal hij wel niet terug

1) In zijn geheel bij Van Sijpesteyn, t. a. p., Bijlage XXXIX.
2) De brief van 2 October aan de Staten-Generaal bij Thurloe II p. 619.
3) Resolutiën van Consideratie, p. 219.
4) Hiervóór, p. 239, 240.

gaan: Holland kan daarvan geen nadeel lijden. — Verkozen [1]) tot Raden in den Hove van Holland de substituut-griffier van den Hoogen Raad, Mr. Jacob van der Graeff, en Mr. Willem Goes, „oudt-schepen der stede Leyden, ende jongst met gecommitteerde Bewinthebberen van de Oost-Indische Compagnie mede aldaer [in Engeland] geweest hebbende; welcke laetstgenoemde ick niet gedacht hadde, dat de electie soude gehaelt hebben, maer meynde seeckerlijck, dat den Advocaet Van Poenen tot eene van de vacerende Raedtsplaetsen gepromoveert soude sijn geweest: tarde que credita laedunt credimus." — „Tusschen den major Perceval ende de drie andere Capiteynen van de guardes van Haer Edel Groot Mog. eenige discrepantie gevallen sijnde over het commandement ende andersins", hebben Haar Edel Groot Mog. genomen resolutie [2]), „daermede beyde partyen sich redelijck houden gecontenteert." — Tot resident in Zweden door Holland voorgedragen [3]) Nicolaus Heinsius, en door de Staten-Generaal bij provisie aangenomen voor zoolang de commissie van Van Beuningen c. s. (waarvan vroeger) zal duren. Zeeland heeft geweigerd buiten last van zijne principalen mede te werken tot het stellen van een perpetueele residentsplaats. Friesland, dat eerst difficulteerde, heeft toegegeven op voorwaarde, dat Holland de terugkomst van Jongestal niet zou tegenhouden.

„Het boeck van den heere Aitsema [4]), mede in eene van Uwer Ed. publycque aen Haer Edel Groot Mog. gementionneert, hebbe ick doen inbinden, sullende, soo haest 'tselve sal hebben becomen, eenige passagiën van dien doorloopen, ende met d'Heeren Gecommitteerde Raeden overleggen, wat daertegens soude connen ende behooren te werden gestatueert." — „Ick ben geresolveert den Heere Van Beuningen naer Amstelredam te verge-

---

1) Resolutiën Holland, 2 October 1654 (p. 382).
2) Resolutiën Holland, 3 October 1654 (p. 384).
3) Resolutiën Holland, 3 October 1654 (p. 385).
4) Cf. Aitzema, bij Thurloe II p. 637. [Bedoeld is Aitzema's Historia pacis, in 1654 te Leiden bij J. en D. Elsevier verschenen. Zie ook hierna, p. 245, 246. (N. v. d. U.)]

selschappen, ende maecke staet over vijff ofte ses daegen wederom alhier te sullen wesen."

(Aan Van Beverningh. 9 October 1654.)

De overkomst van Beverningh nog altijd ondoenlijk. „Immers moet ick by desen rondtuut verclaeren, alhoewel ick naer UE.'s presentie ende assistentie alhier uuttermaeten seer verlange, dat ick nochtans niet kan sien, off desselfs verblijf aldaer is t'eenemael noodtsaeckelijck tot verhoedinge van verscheyden inconveniënten, die ick andersins onvermydelijck te gemoet sie." — Ook blijft hij er bij, dat een antwoord van den Protector aan Zeeland hier goed werken zou.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. Amsterdam [1]), 16 October 1654.)

Dien van den 9den [2]) „alhier tot Amstelredam" wel ontvangen. Sedert Vrijdag [9 October] uit Den Haag; daarom niets particuliers te melden. „Ick vinde de gemoederen van de Regenten alhier seer wel gedisponeert voor de goede saecke, ende versuyme geene occasie om deselve daerinne meer ende meer te confirmeren."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 23 October 1654.)

De Engelsche post nog niet aangekomen. — Geen nieuws. Alleen in Overijsel door de Zwolsche partij de Prins van Oranje gedesigneerd tot Stadhouder [3]). Reso-

---

1) Onder de minuut staat „Haege, den 16en October 1654", maar De Witt heeft zich verschreven. Hij was op dien dag nog te Amsterdam, zooals uit den inhoud van den brief blijkt. (N. v. d. U.)

2) Die van den 9den aan de Staten-Generaal bij Thurloe II p. 638.

3) Op die tijding had De Witt zich van Beverwijk, waar huwelijksplannen hem bezighielden, op opontbod van Gecommitteerde Raden naar Den Haag gespoed. [De Gecommitteerde Raden ontboden De Witt bij missive d.d. 20 October 1654, blijkens den brief van De Witt aan hen, d.d. Beverwijk, 21 October 1654. Eerst toen maakte de Raadpensionaris haast. Burgemeesteren van Amsterdam hadden hem nl.

lutiën van beide partijen daarover. Antwoord van die van Zwolle op het aanbod van Haar Hoog Mog. tot interpositie, waarop de Raad van State, des verzocht, advies (dat hierbij gaat) gegeven heeft. „Waerop tot noch toe niets is geresolveert, alsoo wy, de saecke dus verre gegaen sijnde, seer bedenckelijck oordeelen een besendinge uut het midden van Haer Hoog Mog. vergaederinge derwaerts te doen, vreesende dat het humeur van 't meerendeel dergener, die gecommitteert souden werden, wel soude mogen hellen omme te trachten de jonckeren van Twente ende die van Deventer te disponeren tot aenneminge van de nieuw-vercosen Stadthouder ende Luitenant, ende dat daerentegen d'anderen wederom souden laeten vaeren haeren jongst vercosen Drost van Twente, daertoe ick bericht werde die van de vergaederinge tot Swolle wel gëinclineert te sijn." Verschillende missiven, door de Zwolsche vergadering aan de Staten van Holland en aan de andere provinciën geschreven, gaan in copie hierbij. — De Gecommitteerde Raden hebben de Staten buitengewoon beschreven. „Weshalven ick oock uut de Beverwijck, alwaer ick my noch eenige daegen vermeynden te vermaecken, herwaerts gecomen ende gisteren avont alhier gearriveert ben. Ick kan niet oordeelen, dat by publijcque resolutiën van Haer Edel Groot Mog. in de voorschreven saecke veel sal sijn te doen, ende soude ick derhalven, hier wesende, wel van advis

---

reeds vroeger, in een brief, d.d. 19 October, onderricht van het te Zwolle genomen besluit, en den wensch uitgesproken, dat hij naar Den Haag zou teruggaan, blijkens den brief van De Witt aan Burgemeesteren van Amsterdam d.d. Beverwijk, 20 October 1654. In dien brief schrijft De Witt, dat hij nog enkele dagen te Beverwijk wil blijven, om antwoord op eenige brieven te wachten. Daarop ontving hij 21 October een nieuwe aanmaning van Burgemeesteren van Amsterdam om naar Den Haag te vertrekken; bij de ontvangst van dien brief had De Witt reeds den brief van Gecommitteerde Raden d.d. 20 October in zijn bezit; hij antwoordde dan ook aan Burgemeesteren van Amsterdam, dat hij den volgenden dag (22 October) naar Den Haag zou afreizen. Aan het slot van De Witt's brief van 23 October aan Beverningh en Nieuwpoort (zie boven) vernemen wij, waarom hij niet zeer gesticht was over de onderbreking van zijn vrijage. (N. v. d. U.)].

geweest sijn, dat men egeene extraordinaris convocatie hadde behooren te doen ende daermede de steden wederom te allarmeren, maer dat mogelijck middelen conden werden uutgevonden om de Deventersche parthye onder de handt wadt te styven." — Blijft met verlangen tegemoet zien den uitslag van de onderhandeling van Bourdeaux-Neufville in Engeland, en van de deliberatiën over de bewuste rescriptie aan Zeeland.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 30 October 1654.)

Wel ontvangen die van den 16den [1]) en van den 23sten; met den laatste geen particuliere missive ontvangen, hetgeen den Raadpensionaris verwondert, omdat hij op verscheiden vragen antwoord wachtte. — Reeds voor eenigen tijd had men hier vernomen, dat de heer Knijff [2]) tegen de deductie van Holland iets opstelde, later dat zijn werk af, en ter nadere beschaving naar Friesland gezonden was; sedert heeft men er niets meer van gehoord. — De deductie is thans ook in het Latijn in het licht gegeven. — „Het boeck van den Heere Aitsema ofte den appendix, voor sooveel daerinne van de jongste Engelsche vredehandelinge mentie wert gemaeckt, hebbe ick aenstondts naer de receptie van Uwer Ed. eerste missive, daervan mentie maeckende, doorlesen, ende moete bekennen, dat, mijns oordeels, den auctheur daerinne betoont de maximes van Haer Edel Groot Mog. meerder als de contrarie toegedaen te sijn, schuyvende doorgaens d'oorsaecke [3]) van den oorloch, voor sooveel van deser zyde daertoe yets is gecontribueert, op de adherenten van den huyse van Oraigne ende de Coninxgesinden, die hy oock notanter

---

1) Die van den 16en aan de Staten-Generaal bij Thurloe II p. 652.
2) Zie ook hierna, p. 251.
3) Fruin citeert hierbij de volgende regels uit het in 1653 verschenen pamflet „Ontdeckinghe van den Nederl. Cancker": „sy gebruycken alle practijcken om den Prince en sijn vrinden den Engelschen oorlogh te laste te leggen, omdat sy gesustineert hadden, dat men d'Engelsche in tijts moeste teghengaen, en so sy niet ront met ons vrede wilden maecken, dat wy ons door ophouden niet moesten laten

p. 786 asscribeert „quod rebus hujus reipublicae male volebant", gelijck hy oock doorgaens wederleydt de gemeene blasme, daermede de Regieringe alhier van de gemeynte wert beswaert, van dat d'Heeren Staten eerder, ende soo haest d'Engelschen de schepen van desen Staedt begonden te beschaedigen, brieven van repressaliën jegens deselve hadden behooren uut te geven; sulx dat ick wel van opinie soude wesen, dat men 't voorschreven boeck soo by oochluyckinge soude tolereren, ten waere daerover by de Regieringe aldaer jegens Haer Edel Groot Mog. offensie soude werden geschept, in welcken gevalle ick meyne dat, tot verhoedinge van dien, d'exemplaeren van 't voorschreven boeck alhier souden connen werden opgehaelt ende by publicatie interdictie gedaen van 't selve niet te mogen vercoopen etc. Waerop ick by rescriptie Uwer Ed. sentiment gaerne sal verstaen, ende die saecke dien conformelijck sooveel doenlijck trachten te dirigeren." — Aangaande Overijsel in de buitengewone vergadering van Holland [27 en 28 October] geresolveerd als in bijgaande copie. „Ende [1]) bekenne ick gaerne in

---

bedriegen, maar toetasten. En och! of sulcks geschiet ware! dan souden wy nu soo met de handen in 't hayr niet sitten, gelijck wy doen. Maar die met de Engelschen hebben ligghen konclefuysen, hebben ons in dit verstel gebracht, ghelijck al de werelt nu wel siet; en daerom is 't dat alle verstandighe de schult rechtveerdelijck geven niet aen de Princelieden, diens raedt men hadde behooren te volghen, maer aen dese quade regenten." Van dit pamflet, Knuttel No. 7441, is de inhoud woordelijk gelijk aan Knuttel No. 7462, waarvan de titel echter luidt „Ontdeckinghe van den tegenwoordighen standt" enz. Onder dezen titel wordt het „fameux pasquil" vermeld bij Aitzema III p. 836. (N. v. d. U.)

1) Het nu volgende gedeelte van dezen brief is overgenomen uit een brief van De Witt aan Van Beuningen, d.d. 30 October 1654, in antwoord op een missive van dezen van 16 October uit Zwolle (op reis naar Bremen: zie hiervóór, p. 239). De correspondentie tusschen De Witt en Van Beuningen gedurende de zending van den laatsten naar Bremen gewisseld, beginnende 16 October en eindigende 8 December 1654, vindt men op fol. 2—14 van de op het Algemeen Rijksarchief berustende collectie „Saecken van Staet ende oorlogh, 1654—1669." Over Van Beuningen's zending naar Bremen cf. Aitzema III p 892 sqq. en Van der Heim, De legationibus a Conrado Beuningio gestis usque ad annum

deselve saecke ter wederzyden, soo in cas van assistentie als van non-assistentie aen die van de Deventersche parthye, te vinden groote perplexiteyt, ende noch wel de grootste in 't verleenen van publijcque assistentie. Eensdeels, omdat ick niet can oordeelen, dat Haer Edel Groot Mog. daertoe eygentlijck bevoecht sijn, maar veeleer dat d'Unie daertegens obsteert; ende andersdeels, omdat daerdoor d'andere provinciën mede occasie gegeven soude werden omme de Swolsche parthye assistentie te geven, daervan in allen gevalle die van Vrieslandt ende van Stadt en Lande in geen gebreecke souden blyven, ende sulx den ganschen Staet in een civile oorloge soude connen werden gestelt. Daerby comende, dat oock de consequentie voor 't toecomende tot naedeel van de provincie van Hollandt te beswaerlijck soude connen wesen. Behalven dat ick moete bekennen, als al schoon alle de voorschreven inconveniënten daer niet en waeren, dat ick echter my niet can voldoen in de speculatiën op de finaele uutcomste, die door soodaenige assistentie aen de Deventersche parthye soude werden verwacht. Ende souden myne gedachten derhalven wel daerhenen gaen, dat men de jonckeren van Twente ende de stadt van Deventer (in cas deselve de resolutheyt hadden omme daertoe aen Haer Edel Groot Mog. presentatie te doen) op redelycke conditiën soude mogen in Hollandt incorporeren, ende alsoo als een gedeelte van Hollandt houden ende beschermen. 'T gene ick meyne, dat alle d'andere provinciën een groote schrick soude geven, ende dat hiernaer de quaetwillige leden in deselve niet souden derven remueren, uut vreese van mede een gedeelte van haere provinciën te verliesen; alhoewel ick in de executie van dien mede geen cleyne difficulteyten ende obstaculen te gemoedt sie."

1672 (Dissert. Leiden 1847) p. 27. [De brieven van De Witt aan Van Beuningen behelzen niets belangrijks, dat niet reeds voorkomt in De Witt's brieven aan Van Beverningh. Uit de brieven van Van Beuningen aan De Witt zal later, in de *Brieven aan De Witt*, een enkele passage worden overgenomen. (N. v. d. U.)]

(Aan Van Beverningh. 30 October 1654).

Wel ontvangen dien van den 16den. „Ick vinde my ten hoochsten verplicht voor de confidente ende ronde communicatie van UEd.'s intentie; ende omme aen myne zyde te voldoen desselfs versoeck, daernevens gevoecht, soo sal UE. by desen gelieven gedient te sijn, dat mijn sentiment is, niet dat men het werck, immers voor alsnoch, daertoe soude dirigeren, dat UEd. commissie als ordinaris ambassadeur soude werden toegesonden, maer dat men UE., naer 't vertreck van den Heere Nieuwpoort (die ick presupponere al haest, immers als het werck van de marine tot eenige seeckerheyt sal wesen gebracht, permissie te sullen versoecken omme te mogen herwaerts comen) alsnoch, soolange doenlijck, alleen soude laeten continueren in de qualiteyt van extraordinaris ambassadeur, op 't reglement van d'extraordinaris ambassaden, UEd. bekent. Ende soo wanneer ofte de leden van Haer Edel Groot Mog. vergaederinge ofte d'andere provinciën ten opsichte van de groote oncosten ofte andersins niet souden goedtvinden daerinne langer te continueren, dat men alsdan naer occasie ende gelegentheydt naeder soude mogen disponeren. Welcke dispositie ick meyne soodaenich soude behooren uut te vallen, dat daerdoor niet geprejudicieert wierde d'electie, by Haer Hoog Mog. van UEd.'s persoon gedaen tot becleedinge van het Thesaurierschap-Generael, hetwelck men lichtelijck, in cas van ordinaris employ van UEd.'s persoon aldaer, soude willen sustineren daermede wederom vacant te vallen. Ondertusschen sal ick echter voor UEd. doen uuttrecken de reglementen voor d'ordinaris ambassadeurs van desen Staedt, ende deselve by naeder gelegentheyt overmaecken. Ick maecke staet, morgen wederom naer Amstelredam te vertrecken ende voor thien ofte twaelff daegen aldaer te verblyven."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort.
Amsterdam, 6 November 1654 [1]).

Die van den 23sten en den 30sten [2]) wel ontvangen. Daaruit gezien, dat die van Bremen gaarne den Protector insgelijks in hun geschil met Zweden zouden betrekken, en daartoe de goede diensten van de gezanten hadden verzocht. „Ick oordeele by UE. 't voorschreven versoeck seer voorsichtelijck te wesen gedeclineert, alsoo, mijns bedunckens, selfs voor 't interest, gesach ende 't respect van Haer Hoog Mog. beter soude sijn, dat hoochgemelten Heere Protector sich in de voorschreven saecke niet en quaeme te immisceren. Behalven dat, mijns oordeels, Haer Hoog Mog. intercessie selfs noch niet aengenomen sijnde, het seer weynich gracie soude hebben van wegen deselve, ten fine voorschreven, eenige aenmaeninge aen den Heere Protector te werden gedaen, ten opsichte deselve by Sweden geadmitteert wordende ende Haer Hoog Mog. affgewesen, daerdoor desen Staedt een groote cleynicheyt soude werden aengedaen, ende Syne Hoocheyt niet geadmitteert werdende, alsdan sich door d' aenraedinge van desen Staet soude vinden geëngagieert in een saecke, die in haer selven voor Syne Hoocheyt mede niet veel aengenaemheyts soude hebben, ende daerover mitsdien oock Haer Hoog Mog. niet veel dancks souden behaelen." Om verder de gezanten op de hoogte van het tot nog toe gepasseerde te stellen, gaat hierbij copie van de missive, onlangs bij de Heeren Gedeputeerden van dezen Staat tot bemiddeling van de voorgenoemde geschillen aan Haar Hoog Mog. geschreven. — Graaf Willem is in de vorige week zelf te Deventer geweest; wat hij er heeft uitgericht, blijkt uit bijgaande copie.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort.
Amsterdam, 13 November 1654 [3]).

Niets uit Engeland ontvangen. — De Staten van Zee-

---

1) Het origineel van dezen brief berust ter Leidsche bibliotheek (Ms. Burman, Fol. 13).
2) Die van den 30sten aan de Staten-Generaal bij Thurloe II p. 684
3) Bij Thurloe II p. 706.

land zijn tegen den 4den dezer maand beschreven geweest; dus zal het antwoord van Cromwell juist van pas zijn gekomen. — Niets bijzonders, ook niet uit Overijsel.

P. S. Zooeven ontvangen dien van den 5den, met het antwoord aan Zeeland als bijlage, „dat ick vinde seer apposite ende seer civil gecoucheert te wesen, ende dat ick oock hope goede operatie te sullen doen."

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 20 November 1654 [1]).

Dien van den 13den [2]) ontvangen. — Goede hoop dat de zaak tusschen Engeland en Frankrijk tot een goed besluit zal worden gebracht, „daeraen ick alsnoch meyne de vasticheyt van onse saecken van binnen, ende de ruste alhier voor een groot gedeelte te sullen dependeren." Goed dat de gezanten die zaak zooveel doenlijk bevorderen. — De zaken in Zeeland schijnen zich, „Godt loff," te schikken. Het laatste bericht van daar (in copie hierbij gaande) luidt gunstig genoeg. De keus van de Staten van Zeeland voor de door het overlijden van den Heer van Oosterlandt vaceerende plaats in den Raad van State is gevallen „op den outsten zoon van d' Heer Reeckenmeester Van der Hoogen, een Heer van goedt verstandt ende van goede maximes." In de plaats van den Heer Crommon is in het Hof van Holland gekozen „eenen Ockersen, sijnde een zedich jonckman, van seer goede studiën, ende wiens vader mede is van goede ende vaste maximes." In den Hoogen Raad is in plaats van wijlen den Heer Reygersbergen gekozen de pensionaris De Haese, uit Veere, „die voor desen tegens my wel wat resolut heeft gediscoureert voor de goede saecke, doch van dewelcke ick echter niet met volcomen seeckerheyt kan spreecken, als daervan niet altijdts de beste effecten gesien hebbende." Tot de ambassade in Enge-

---

1) Het origineel van dezen brief berust ter Leidsche Bibliotheek (Ms. Burman, Fol. 13).

2) Die aan de Staten-Generaal bij Thurloe II p. 708, 709.

land is in Zeeland nog niemand gekozen; er wordt gewerkt voor den Heer Goch, gewezen Hoogen Raad in Brazilië. „Ick sal niet naerlaten, de bekenden te animeren omme te helpen verhoeden, dat daerop niets en werde geconcludeert, ende in allen gevalle dat het ooge moge werden geworpen op een ander persoon, als men immers tot resolutie soude moeten comen, naedemael ick bericht werde dat den voornoemden Goch, om verscheyden respecten, in 't voorschreven employ niet wel dienen soude." — Berichten uit Overijsel, niet zeer belangrijk.

(Aan Van Beverningh en Nieuwpoort. 27 November 1654 [1]).

Beide van den 20sten ontvangen. — Zeeuwsche zaken. Men zegt, dat kooplieden van Middelburg de Staten hebben gewaarschuwd tegen het vertoornen van Cromwell, met bedreiging van naar Holland uit te wijken, als dat zoo voortgaat. — Religie in Engeland. — De bedenkingen op de deductie zijn niet van Knijff, maar van een onkundige, denkelijk van een predikant. Die van Knijff zullen waarschijnlijk op naam der Staten van Friesland voor den dag komen. — Rapport van Jongestal. Diens klacht over zijne medegezanten. Gereed zich tegen de deductie te verantwoorden. Weigert zijn speech te schrift te stellen. — De Staten van Holland eerst heden voltallig.

(Aan Van Beverningh. 27 November 1654.)

Beide brieven van den 20sten zijn gisteren kort voor den middag ontvangen. „Ende hebbe ick daerop, in voldoeninge van den innehoude van den eerste, aenstondts, noch voor den aenvang van de naermiddachs-vergaederinge, alle de leden van deselve, eenigen aen haere logementen, andere in de camer ofte vertrecken van Haer Edel Groot

---

1) Het origineel van dezen brief berust ter Leidsche bibliotheek (Ms. Burman, Fol. 13). De minuut ervan komt niet voor onder De Witt's minuten van het jaar 1654 in het Algemeen Rijksarchief.

Mog., UE.'s versoeck [1]) ten besten voorgedraegen, ende de rechtmaeticheyt van dien met allen ernst gerepresenteert; ende, bevindende de saecke nu seer wel geprepareert, hebbe ick van de voorschreven UE.'s missive, aen Haer Edel Groot Mog. addresserende, noch deselve sessie lecture gedaen; daerop gevolgt is de verwachte resolutie, by copye hiernevens gaende [2]). Welcke genomen sijnde, ick huyden morgen, voor 't aengaen van Haer Edel Groot Mog. vergaederinge, den Heere presiderende ende eenige gedeputeerden van de provinciën ter Generaliteyt op 't selve subject hebbe begroet, ende voorts in de vergaederinge selfs de gemoederen soodaenich geprepareert, dat op UE.'s missive, aen Haer Hoog Mog. addresserende, noch huyden gedelibereert ende UE.'s versoeck geaccordeert is, met ordre om 't selve desen naermiddach, sonder resumptie, met d'ordinaris post te laeten affgaen." Die van Zeeland verklaarden, evenals vroeger het verzoek van Jongestal, zoo ook thans dit verzoek zonder weten hunner principalen niet te kunnen inwilligen, doch spraken zeer gematigd en gaven te kennen, dat zij er niet tegen hadden als de president verkoos te concludeeren. Van Overijsel en van Stad en Lande was niemand aanwezig. De andere provinciën stemden toe; „ende hadde ick d'Heer Aylva gedisponeert om t'adviseren, dat zy altijdts de revocatie geurgeert hadden, ende sulx UE.'s overcomste wel mosten lyden." — „Ick sal UE. dan met hertelijck verlangen te gemoedt sien, te meer opdat diegenen, die voor UE.'s overcomste noch yets souden willen machineren tegens desselfs admissie in het Thesauriersampt, geen tijdt werde gegeven omme noch yets tot naedeel in de provinciën te connen uutwerken. Indien d'Heeren van Overijssel de beest niet en spelen, die tot noch toe van geene suspensie van stemme hebben gerept, soo sie ick ons het werck sonder difficulteyt te boven, niet vreesende voor eenige van de andere provinciën, die

1) Dat verzoek luidde om, „wegens eenige pressante oorsaecken, sijn particulier concernerende, een keer, voor den tijdt van zes weecken ofte twee maenden, herwaerts te mogen doen."

2) Resolutiën Holland, 26 November 1654 (p. 406).

daertoe tot noch toe niet hebben geadviseert. Ik sal niet naerlaeten alle goede vrunden in de provinciën, die ter Generaliteyt gecommitteert ende jegenwoordich absent sijn, by missive serieuslijck te versoecken, dat deselve haer binnen thien ofte twaelff daegen, is 't doenlijck, alhier believen te laeten vinden, ende voorts alomme alles daartoe te prepareren, dat UE. in 't gene voorschreven is geene obstaculen moge comen te ontmoeten." — „Ick hebbe goedtgedacht dese by duplicate over water mede aff te senden, om redenen, in 't eynde van deselve geroert, opdat des te minder tijdt versuymt moge werden."

Brieven, als in den bovenstaanden bedoeld, zijn gezonden aan de Heeren Van de Beeke en Ripperda (28 Nov.), absente gedeputeerden van Overijsel. In die brieven wordt op hun tijdige terugkomst aangedrongen, op grond dat de admissie van Beverningh denkelijk aan de stem van Overijsel hangen zal; dat die provincie de week, naast de aanstaande, presideeren zal, en dat (bij absentie van den Heer Mulert) de Heer Ripperda dan zelf het presidium zal bekleeden. In een postdatum wordt geheimhouding en terugbezorging van dezen brief gevraagd.

(Aan Nieuwpoort. 4 December 1654. [1]).

Over 't verlof, aan Beverningh verleend. — In de Staten van Zeeland niets besloten omtrent de deductie en de designatie. De vergadering thans gescheiden. „Op 't poinct van de bewuste judicature over de gewesene Hooge Raeden in Brasil hebben d' Heeren gedeputeerden van de gemelte provincie van Zeelandt gisteren ingebracht 't advis van de Heeren derselver principaelen, genomen op voorgaende rapport van commissarissen (beyde hiernevens gaende), daermede de sustenue van Haer Edel Groot Mog. op 't selve subject volcomentlijck wert ge-

1) Het origineel van dezen brief berust ter Leidsche Bibliotheek (Ms. Burman, Fol. 13).

justificeert; gelijck dan oock gemelte Heeren van Zeelandt mondelinge daerby breeder verclaerden, dat d'Heeren hunne principaelen niet bevonden aen de Generaliteyt, uut crachte van d'Unie, eenige jurisdictie te competeren, ende dat deselve Generaliteyt oock uut haer selven tot de judicature over gemelte Hooge Raeden was onbevoecht ende ongequalificeert."

De Staten van Holland [1]) besoigneeren druk en ernstig over de zaak van Bremen; en de meeste leden zijn van oordeel, dat als het accoord van die stad met Zweden niet getroffen kan worden, Haar Hoog Mog. haar niet in den steek kunnen laten, „maer vigoureuselijck moeten assisteren, daertoe ick oock oordeele dat de saecke behoort te werden gebracht, ondertusschen van 't voorschreven accoort noch niet despererende." — Verder zijn Haar Edel Groot Mog. ijverig bezig [2]) met het beramen van middelen om extraordinarie een vloot van 30 of 40 schepen uit te rusten en in zee te brengen, „om de reputatie van den Staedt te releveren." Waaromtrent voor het scheiden der vergadering nog wel iets goeds besloten zal worden.

(Aan Nieuwpoort. 11 December 1654 [3])).

Wel ontvangen die van den 27sten, zoowel dien van Beverningh en Nieuwpoort gezamenlijk als dien van Nieuwpoort alleen. — De adviezen, door sommige steden bij de Staten van Zeeland ingebracht op 't stuk der designatie, gaan hierbij. — Cornelis Briele gekozen tot Baljuw van Den Briel en den lande van Voorne [4]). — Over de vernieuwing van de alliantie met Frankrijk. Resolutie Holland [5]). Door de provinciën ter Staten-Generaal wel opgenomen en in handen van de Commissarissen voor

---

1) Secrete Resolutiën I p. 169.
2) Secrete Resolutiën I p. 169—171.
3) Het origineel ter Leidsche Bibliotheek (Ms. Burman, Fol. 13).
4) Resolutiën Holland, 10 December 1654 (p. 426).
5) Secrete Resolutiën I p. 171.

de Fransche zaken gesteld, die iederen dag kunnen rapporteeren.

(Tweede brief aan Nieuwpoort van 11 December 1654 [1]).

Zooeven ontvangen dien van den 4den. Er is geen nieuwe machtiging van noode, evenmin als na den dood van Van de Perre en na het vertrek van Jongestal voor Beverningh en Nieuwpoort een nieuwe noodig is geweest. Men heeft juist ter Generaliteit het verzoek van Beverningh ingewilligd op grond o. a. dat Nieuwpoort zoozeer als iemand ervaren en geschikt was de aanhangige zaken in Engeland af te doen.

In een brief van 16 December aan zijn vader schrijft De Witt: „Den Heere Van Beverningh is voorleden Maendach [den 14den] tegens den avondt alhier gearriveert."

(Aan Nieuwpoort. 18 December 1654.)

Naar aanleiding van Nieuwpoort's brief van den 4den over een nieuw pouvoir hebben de Staten van Holland de hierbij gaande resolutie genomen [2]). Een verlof, dat Nieuwpoort begeert, is niet in te willigen, daar in Engeland „een habil minister" hoog noodig is. — Op het klagen van Beverningh over het ongemak van het brievenverkeer met Engeland is den 15den resolutie bij Haar Edel Groot Mog. genomen [3]). — Nieuwsgierig naar de onderhandeling met Frankrijk, niet minder naar den voortgang van de negotiatie van het tractaat van marine. — Ook dien van den 11den ontvangen; over den inhoud kon nog niet met Van Beverningh gesproken worden, omdat die juist naar Amsterdam was. — Toerusting ter

---

1) Het originceel ter Leidsche Bibliotheek, als boven.
2) Resolutiën Holland, 11 December 1654 (p. 428).
3) Resolutiën Holland, 15 December 1654 (p. 432).

zee [1]). — Accoord van Bremen met Zweden getroffen. De daarheen gedeputeerden worden eerdaags teruggewacht.

(Aan Nieuwpoort. Amsterdam, 25 December 1654.)

„Naer 't schryven van mynen laetsten van den 18den deser loopende maendt, heeft den heere Aylva, van wegen de provincie van Vrieslandt ter Generaliteyt alleen present sijnde, [den 18den December] by nieuwe propositie gerenoveert de resolutie van de Heeren syne principaelen, raeckende het suspenderen van de stemme der voorschreven provincie, aen den heere Van Beverningh gegeven tot becleedinge van het Thesaurierschap-Generael; versoeckende den heere Ysbrantsz, [van wege Stad en Lande] ter vergaederinge presiderende, dat deselve soude believen daerop omvraege te doen. Waerop ten voorschreven daege noch geen besluyt is gevallen, vermits d'Heeren van Zeelandt verclaerden de last van de Heeren haere principaelen dienaengaende te sullen naersien. Edoch des daechs daeraenvolgende de provinciën van Zeelandt, Vrieslandt, Overijssel ende Stadt en Lande tot de voorschreven suspensie positivelijck adviserende, heeft gemelten Heere IJsbrantsz daerop geconcludeert, dat de commissie als Thesaurier aen den gemelten Heere Van Beverningh niet soude werden uutgegeven, nochte hy tot het doen van den eedt op deselve geadmitteert, voor ende aleer hy met ende nevens d'andere Heeren Ambassadeurs van alle haere genegotieerde in Engelandt rapport gedaen, ende van 't gepasseerde aldaer de provinciën contentement gegeven soude hebben; onaengesien de provincie van Gelderlandt op de voorschreven propositie alleenlijck verclaerde te sullen naersien wat dienaengaende in 't reces van den Landdach, jongst in Gelderlandt gehouden, mochte werden bevonden, ende de gedeputeerden van Hollandt, die 's daechs te voren hadden verclaert de propositie over te nemen omme daervan rapport te doen aen de Heeren haere principaelen,

---

1) Resolutiën Holland, 16 December 1654 (p. 440).

allegeerden dat 't voorschreven rapport was gedaen ende dat de saecke in Hollandt was hangende in deliberatie, dat oock de voorsittende leden, die daerop albereydts hadden geadviseert, eenige expediënten hadden voorgeslaegen, daermede men conde vertrouwen de provinciën te sullen nemen contentement [1]). Waeromme dan oock de voorschreven saecke aen Haer Edel Groot Mog. naeder gerapporteert sijnde, by deselve verstaen is de voorschreven conclusie te wesen nul ende van onwaerde, als genomen sonder dat daerop by de provinciën van Gelderlandt, Hollandt ende Utrecht (welcke laetste altijdts verclaert hadde d'advisen van de voorsittende provinciën te sullen afwachten) was geadviseert; gelijck oock daervan in ernstige termen jegens de voorschreven conclusie aenteeckeninge [2]) is gedaen. Hebbende voorts Haer Edel Groot Mog. Commissarissen gedeputeert omme t' overleggen ende t' overwegen door wat wegen ende middelen de voorschreven saecke best geredresseert ende de lesie, daerdoor aen 't respect van Haer Edel Groot Mog. geschiedt, gerepareert soude connen werden." Daarna is de vergadering van Holland tot den 12den Januari op reces gescheiden. Overigens niets te melden.

De correspondentie met Nieuwpoort in de volgende jaren staat gedrukt in het derde deel der Brieven van en aan J. de Witt. Enkele brieven van Van Beverningh aan Nieuwpoort, geschreven als de Raadpensionaris geen gelegenheid had, van 27 September 1655 tot 5 Mei 1656, zijn te vinden in de verzameling „Saecken van Staet ende Oorlogh 1654—1669", op het Algemeen Rijksarchief. Zij bevatten niet veel bijzonders. Jammer dat juist de brief van den 24sten September 1655, waarin van het saisisseeren van Van Messen gesproken werd [3]), ontbreekt.

1) Vgl. hiermede het eenigszins afwijkende relaas van Aitzema bij Thurloe III p. 20. (N. v. d. U.)
2) Resolutiën Holland, 19 December 1654 (p. 453).
3) Brieven III p. 121.

IV. AAN VERSCHILLENDE PERSONEN. 1654—1656.

Onder de punten, waarop Gecommitteerde Raden de Staten bij den brief van 13 Januari 1654 beschreven, behoorde „XVII, het Ruaertschap van den lande van Putten door doode van Salomon van Schoonhoven vacant gevallen zijnde, soo gelieven de leden ghelast te komen omme deselve plaetse wederomme met een ander bequaem persoon te suppleren." (Resolutiën Holland 1654, p. 12).

Den 8en Januari had reeds de Raadpensionaris aan zijn broêr Cornelis geschreven:

(Aan Cornelis de Witt. 8 Januari 1654).

„Mijnheer ende Broeder,

Ick hebbe UE. eergisteren geadviseert, dat den Heere van Duyvenvoorde van syne poursuittes tot het bekende ampt volcomentlijck desisteert, ende dat UE. daernaer syne mesures sal connen nemen. Hope immers, dat de missive wel ter handen gecomen sal sijn."

Inderdaad, Cornelis de Witt ambieerde dien aanzienlijken post [1]), en alle krachten werden door de zijnen ingespannen om hem dien te bezorgen. Daartoe werden opofferingen vereischt, zooals blijkt uit den volgenden brief.

1) Zie daarover Tegenwoordige Staat XVII p. 154 vlg. en vgl. ibid. p. 65.

(Aan Jacob de Witt. 19 Januari 1654).

„Mijn Heer ende Vader,

Op huyden heeft den Heere Griffier Ruysch my aengesproocken over 't subject van 't vacerende Reeckenmeestersampt, ende in seer ernstige termen bekent gemaeckt den bysonderen yver ende genegentheyt, daermede den gemelten Heere verclaerde te weten, dat den Heere Paets, desselfs schoonvaeder [1]), gelijck ampt voor desen hadde gepoursuiveert. Daerby voegende, dat Sijn Ed., kennisse hebbende van 't gene jongst, in gelycke gelegentheyt, tusschen UE. ende den gemelten Heere Paets was gepasseert, seer gaerne soude wesen gëimformeert, off UE. geresolveert was naer 't voorgeroerde vacerende ampt desselfs persoon ende dienst te offereren, ofte niet; naedemael, in cas van jae, den meergemelten Heere Paets, volgens het versproockene, soude moeten stille staen, gelijck den voorschreven Heere Griffier verclaerde als een eerlijck man te sullen moeten getuygen ende helpen effectueren. Edoch, by sooverre UE., ten opsichte van de poursuitte van Monfrere De Witt naer het vacerende Ruaerdtschap, het ambiëren van 't voorschreven Reeckenmeestersampt soude gelieven naer te laeten, dat in sulcken gevalle den gemelten Heere Paets met groote aengenaemheyt ende hoe eer hoe liever daervan advertentie soude ontfangen, omme sijn persoon daernaer sonder eenich tijdtverlies te mogen presenteren ende te voorcomen, dat de Leden door andere sollicitatiën niet en souden mogen werden gepraevenieert. In welcken gevalle den gemelten Heere Griffier verclaerde, wel bewust te sijn, dat den Heere Paets de saecken binnen Leyden daertoe soude connen brengen, dat by de Vroetschap aldaer op 't subject van 't Ruaerdtschap resolutie [2]) soude

---

1) Volgens Balen, Beschryvinge der stad Dordrecht, p. 961 (misdruk voor 963) was de Griffier der Staten-Generaal, Mr. Nicolaas Ruysch, gehuwd met Maria Paets, dochter van Mr. Willem Paets, burgemeester van Leiden. (N. v. d. U.)

2) In Fruin's „Aanteekeningen op de resolutiën der Staten van Hol-

werden genomen, dat men de stemme der voorschreven stede soodaenich soude employeren, als men soude oordeelen ten meesten voordeele van den meergemelten Heere Paets, ten respecte van desselfs poursuittes tot het voorschreven Reeckenmeestersampt, te sullen connen strecken; ende dat daerdoor de stemme van de voorschreven stadt op Monfrere De Witt soude werden geconfereert. Weshalven ick niet hebbe connen naerlaeten, gelijck ick oock op my genomen hebbe, UE. by desen te versoecken, dat ick by rescriptie van desselfs finale resolutie ende inclinatie op 't gunt voorschreven is bericht soude mogen werden, omme den gemelten Heere Griffier daerop naer behooren ende volgens UE. begeerte te mogen bejegenen. Ende meyne ick (onder UE.'s beter gevoelen) dat mogelijck niet ongeraeden wesen soude, dat UE. aen den Heere Paets dede verclaeren, van meyninge te wesen, by sooverre Monfrere De Witt tot het voorschreven Ruaerdtschap gepromoveert comt te werden, dat UE. in sulcken cas desselfs persoon tot het voorschreven Reeckenmeestersschap niet en sal presenteren, edoch, in contrariën uutval, dat UE. geresolveert soude wesen sulx te doen, opdat den gemelten Heere Paets met alle desselfs vrunden de saecke van Monfrere voorschreven des te beter soude mogen helpen te boven comen; dat middelerwylen den meergemelten Heere Paets sich tot het voorschreven ampt soude connen presenteren ende, by onverhoopten uutval van de electie tot het voorschreven Ruaerdtschap, in UE.'s reguardt gebruycken gelycke civiliteyt als UE. t'anderen tyde in desselfs reguardt heeft gedaen. Edoch moete ick bekennen, dat ick te gemoedt sie, dat by geinteresseerde leden de vergevinge van 't eene der voorschreven ampten aen de collatie van 't ander sal worden

---

land uit het vroedschapsboek van Leiden", door mij geplaatst in den eersten bundel zijner ms. „Varia over den tijd van Jan de Witt", wordt op 23 Maart 1654 vermeld: „Gedeputeerden (van Leiden naar de dagvaart) zullen tot het ruwaardschap van Putten nomineeren Jonckheer van Mathenesse, Heere van Rasquaert, Mr. Cornelis de Witt en Dirk Meerman, zoo die alle drie professie doen van de Gereformeerde religie, en in allen geval Mr. Cornelis de Witt". (N. v. d. U.)

gebonden. Ondertusschen UE.'s sentiment op 't gunt voorschreven is affwachtende, sal blyven" etc.

Denkelijk heeft de oude heer De Witt den raad van zijn zoon opgevolgd en met ter zijde stelling van eigen eerzucht alles voor de verkiezing van zijn zoon overgegeven [1]). Den 9den Februari schrijft de Raadpensionaris aan zijn broeder:

(Aan Cornelis de Witt. 9 Februari 1654).

„Den Heere Riccen [2]) heeft my geschreven, dat Sijn Ed.'s goede vrunden tot Purmereynde deselve hadden geadviseert haere goede genegentheyt omme UE. tot Ruaerdt van Putten te helpen eligeren."

De zaak ging echter zoo vlot niet. Op voorstel van Gecommitteerde Raden (Resolutiën Holland 1654, p. 12, n° XVIII) werd eerst den 28sten Februari een nieuw reglement ontworpen en vastgesteld „op de nominatiën ende electiën van Leenmannen, Mansmannen, Schepenen, Geswoorens ofte andere Rechteren" in die kwartieren, waaronder ook Putten behoorde (ibid. p. 39) en werd bepaald, dat de Ruwaard van Putten voortaan zijn verblijf te Geervliet zou moeten houden (ibid. p. 40). Toen werd (7 Maart, ibid. p. 61) de electie van een Ruwaard op den 17en gesteld. Maar op dien dag werd de electie niet gedaan. Den 20sten schreef de Raadpensionaris aan zijn vader:

(Aan Jacob de Witt. 20 Maart 1654).

„Den dach tot het vergeven van 't vacerende Ruaerdtschap van Putten is, mits de groote oppositie van de

---

1) Het rekenmeesterschap bleef voorloopig onvervuld: vgl. hiervóór, p. 210 en 211.

2) Franco Riccen, pensionaris van Purmerend, was 20 December 1652 in de Chambre-mipartie gekozen en vertoefde dus te Mechelen; vgl. Fruin, Verspreide Geschriften IV p. 206 vgg. (N. v. d. U.)

Heeren van Delff ende van die van Ter Goude, uutgestelt tot op Donderdag naestcomende [26 Maart] ende dienaengaende genomen de resolutie, hiernevens gaende, welcken achtervolgende oock by d'Heeren Gecommitteerde Raeden ingebracht is het gedesidereerde bericht" enz.

Alles nader op te maken uit de bedoelde Resolutie van 14 Maart (ibid. p. 123).

Den 25^{en} verklaarden de Heeren van Haarlem, Delft en Gouda nogmaals geen last te hebben om tot de electie van den Ruwaard over te gaan (ibid. p. 174). Toen werd weer Dinsdag (den 31^{en} Maart) de electie aan de orde gesteld, maar weer te vergeefs. Zoo werd het Juli, eer men verder kwam. Den 18^{en} dier maand werd eindelijk besloten (ibid. p. 334) den Dinsdag eerstvolgende, den 21^{en}, de electie te doen, en inderdaad werd toen (ibid. p. 337) uit „een prealable nominatie" van drie Heeren en Meesters geëligeerd „M^{r}. Cornelis de Witt, jegenwoordigh Gecommitteerde Raedt ter Admiraliteyt tot Rotterdam" [1]).

Minder gelukkig slaagde ander ambtsbejag. Toen het generaalschap van de munt open kwam, had M^{r}. Johan de Witt, de neef, daar wel lust in. Maar de Raadpensionaris waarschuwde hem vooruit, dat zijn „debvoiren van geen apparent succes" zouden zijn, „gemerckt op mijn ernstige sollicitatie den heer Van Beverningh eergisteren" (dit werd den 2^{en} Mei 1654 geschreven) „Thesaurier-Generael gemaeckt was."

Evenmin gaf de Raadpensionaris veel hoop, toen dezelfde neef een paar maanden later zich aanmeldde voor den te creëeren post van Resident te Brussel. Het zou niet ondienstig zijn (schreef de Raadpensionaris hem den 10^{en} Juli) te zorgen, dat bij voorkomende gelegen-

1) Over een ander staaltje van ambtsbejag, bij de opvolging van Ruyl als pensionaris van Haarlem, vgl. den brief van Johan de Witt aan Obdam, d.d. 11 September 1654, afgedrukt bij C. A. van Sijpesteyn, De voormalige pensionarissen (Vaderl. Letteroef. voor 1869, Binnen- en Buitenlandsche Bibliographie, p. 121—123), en zijn brief aan Van Beverningh en Nieuwpoort, hiervóór, p. 234, 235.

heid „de stemme van Dordrecht tot de voorschreven charge in eventum op UE. werde vastgestelt [1])."

De brieven aan verschillende hooge personen over politieke aangelegenheden zijn reeds te pas gebracht tot opheldering der correspondentie met Van Beverningh en Nieuwpoort. Voortgaande op den reeds ingeslagen weg, geeft de Raadpensionaris aan de Dordtsche predikanten, en ook wel aan een van een andere plaats, bericht van de heilzame resolutiën der Staten tegen de Paapsche superstitie en stoutigheid. Het is noodeloos nog meer brieven van die soort uit te schrijven [2]).

[Hoezeer [3]) De Witt in de eerste maanden van 1654 prijs stelde op de tegenwoordigheid in de Statenvergadering van zijn geestverwant [4]), den burgemeester van Medemblik, Nicolaas Stellingwerf, blijkt uit den volgenden brief. Men lette daarbij op den datum, 30 Januari 1654; in de daaraan voorafgaande week was Beverningh in Den Haag geweest [5]) en had de Raadpensionaris van hem mondelinge mededeeling ontvangen van den eisch, dien Cromwell aan Holland stelde, nl. het uitleveren van de Acte van Seclusie. Uit den inhoud van den brief mag men afleiden, dat ook Stellingwerf het secreet van de mis reeds kende.

---

1) Neef Johan de Witt ondervond teleurstelling op teleurstelling. Het griffierschap van de Chambre-mipartie, waarnaar hij vroeger had gedongen (hiervóór, p. 63), was aan Dirk Graswinckel ten deel gevallen (vgl. Fruin, Verspreide Geschriften, IV p. 204); tot generaalmeester van de munt werd Johan van Nispen benoemd (Resolutiën Staten-Generaal 8 Mei 1654); de residentspost te Brussel werd door Thomas Sasburg bezet: Resolutiën Staten-Generaal 9 December 1655 en Aitzema III p. 1235. (N. v. d. U.)

2) Vgl. hiervóór, p. 88, 89.

3) Wat nu tusschen [ ] volgt, van p. 263—p. 271, met de daarbij behoorende noten, is door mij ingelascht. (N. v. d. U.)

4) Wicquefort (ed. Lenting-Chais van Buren) II p. 656 noemt Stellingwerf „ennemy déclaré des monarques et de la monarchie." Vgl. ook Van Wijn, Nalezingen II p. 460 en Bilderdijk X p. 267—270.

5) Vgl. hiervóór, p. 117—119.

(Aan Nicolaas Stellingwerf. 30 Januari 1654).

„Mijn Heere,

Gisteren op 't scheyden van de vergaederinge van de Heeren Staten hebbe ick uut eenige bekende heeren van Westvrieslandt ende den Noorderquartiere verstaen, dat binnen de stadt van Medenblijck naer d'observantie, aldaer gebruyckelijck, gemeenlijck diegene, wiens tijdt van bedieninge als eerste borgemeester is comen te expireren, tot Gecommitteerden Raedt in den voorschreven quartiere wegens de voornoemde stadt wert geëligeert, ende dat oversulx deselve qualiteyt naer 't voorschreven gebruyck jegenwoordich ontwijffellijck op UEd. soude werden geconfereert. Ick wete, dat UEd. bekent is myne oprechte genegentheyt tot desselfs persoon ende hoe gaerne ick niet alleenlijck soude sien, maer oock met alle mijn vermogen helpen contribueren, dat UEd. alle vermeerderinge van eer, gemack ende prouffit wierde toegebracht; ende daeromme derve ick UEd. by desen mijn sentiment over de voorgeroerde saecke des te vrymoediger bekent maecken, verclaerende in oprechticheyt ende waerheyt, dat my 't gene voorschreven is ten hoochsten heeft becommert, ende dat ick daerdoor in groote vreese ben gebracht, dat wy door de executie van de voorschreven observantie UEd.ts hulpe ende bystandt in de betrachtinge ende uutvoeringe van saecken, daeraen den welstandt van ons lieve vaderlandt dependeert, wel lichtelijck voor eenige jaeren in de vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. souden mogen comen te missen. Edoch my voorstellende UEd.ts gewoonlycken yver tot het gemeene beste, die UEd. soo mennichmael alle andere consideratiën heeft ter zyde doen stellen omme den dienst van 't landt ten besten te betrachten, soo vinde ick reden om my in myne becommeringe eenigermaeten gerust te stellen ende vastelijck te gelooven, dat UEd.ts gemoedt deselve sal dicteren, dat den dienst van 't landt UEd.ts affwesen uut hoochgemelte vergaederinge, bysonderlijck in dese perplexe conjuncture van tyden ende saecken, in geenderhande mannieren can lyden. Ick sal UEd. by desen niet

voor oogen stellen, dat den tijdt voor de deure staedt, jae albereydts geboren is, dat door yver, goede conduicte, constantie ende couragie van de vrome ende trouhertige regenten, met de hulpe van Godt Almachtich, den staedt van ons lieve vaderlandt in die vasticheyt ende vryheyt sal connen werden gebracht, dat wy ende onse posteriteyt onder Godes zegen daervan lange jaeren met ruste ende tranquilliteyt sullen connen gauderen, wetende dat 't selve UEd. beter als my ofte yemandt anders is bekent. Maer ick can my niet onthouden, UEd. te sommeren op desselfs eygen gewisse, off UEd., gevoelende wat gedeelte deselve is maeckende in de voorschreven trouhertige regenten, wat portie deselve is contribuerende in den voorschreven gerequireerden yver, conduicte, constantie ende couragie, ende generaelijck wat gewichte deselve is toebrengende tot de gemeene saecke, niet met my soude oordeelen, dat door desselfs affwesen de vercryginge van de voorschreven vasticheyt ende vryheyt in perijckel soude worden gestelt, ende off UEd. derhalven desselfs gemoedt in tyden ende wylen, by verkeerden uutslach van saecken, wel soude connen gerust stellen. Ick bidde, dat UEd. ten goede gelieve te duyden, dat ick uut een abondante genegentheyt tot den welstandt van ons lieve vaderlandt ende uut een rechtmaetige becommeringe voor het qualijck vaeren van dien, UEd. by desen come versoecken ende bidden, dat deselve doch sich tot het voorschreven Gecommitteerde Raedtschap niet en gelieve te laeten employeren, maer het werck aldaer soodaenich te helpen dirigeren, dat de gemeene saecke ende de vrome regenten door UEd.ts presentie in de meer hoochgemelte vergaederinge mogen blyven geappuyeert, alhoewel ick vastelijck geloove daerby te versoecken een saecke, die albereydts in UEd.ts gemoedt in dier voegen vastgestelt sal sijn, wel wetende, dat UEd. niet sal manqueren den yver ende de genereusheyt omme voor al de werelt te betoonen, dat deselve gewoon is ende altijdts genegen sal blyven den dienst van 't landt voor uutterlycke eere, voor ruste, voor gemack, voor proffit ende voor al 't gene by de menschen geëstimeert wort, te prefereren, daervan ick de verseeckeringe by

my hebbe; ende niettemin op 't gene voorschreven is seer gaerne door een letterken van UEd. by rescriptie gerust sal worden gestelt, 't welck ick gansch gedienstich versoecke hoe eer hoe liever te mogen geschieden, ende verblyve altijdts [1])" enz.

Hetzij Stellingwerf reeds bij zich zelf besloten had tot wat de Raadpensionaris hem zoo dringend verzocht, hetzij de voorgaande brief er den doorslag toe gaf, hij heeft in 1654 geen zitting genomen in het College van Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier, maar bleef, blijkens de presentielijsten in de Resolutiën Holland, als afgevaardigde van Medemblik de Statenvergadering bijwonen.

Enkele brieven uit het jaar 1654 zijn gericht aan de grootmeesteres van de „Union de la Joye", de barones van Slavata, eene dochter uit het eerste huwelijk van den veldmaarschalk Brederode, en aan eene andere dame uit dien kring, de freule Sophia Margaretha van Nassau, eene zuster van Johan Maurits, den Braziliaan, en halfzuster van Brederode's eerste vrouw [2]). Ook Johan de Witt had den ridderslag ontvangen en was, nog als pensionaris van Dordrecht, in dit gezelschap van Haagsche pretmakers uit de groote wereld opgenomen [3]), dank zij zijne voortreffelijke eigenschappen

---

1) Deze brief is reeds afgedrukt in de Kronijk van het Historisch Genootschap, 5de Jaarg., 1849, p. 378—380 (misdruk voor 348—350).

2) Uitvoerig is over dit onderwerp gehandeld door C. A. van Sijpesteyn, Johan de Witt in zijne betrekking tot den veldmaarschalk Brederode, tot de freule Margaretha van Nassau en tot „l'Ordre de l'Union de la Joye" (Vaderl. Letteroefeningen voor 1869, Binnen- en Buitenlandsche Bibliographie, p. 419—438, 483—496). De brieven van De Witt aan de beide hierboven genoemde dames zijn in gemoderniseerde spelling uitgegeven door F. Combes in de Collection de documents inédits etc., Mélanges historiques, Tome premier p. 125—131.

3) Onder de collectie brieven van en aan Johan de Witt, toebehoorende aan Jhr. P. Gevaerts van Geervliet, te Haarlem, en door hem met de meeste voorkomendheid te mijner beschikking gesteld, vond ik het origineele diploma van De Witt's benoeming tot lid dezer orde. In dorso staat: „Commission pour Monsr. De Witt, en qualité de Chevailler

als cavalier, maar zeker niet minder dank zij zijn invloed in de Statenvergadering. Herhaaldelijk riepen de dames zijne voorspraak in, wanneer zij voor zich zelve of voor een beschermeling een gunstbetoon van de Staten verlangden. De freule van Nassau gaf zich sinds den zomer van 1653 veel moeite om eene door den dood van graaf Hendrik van Nassau opengevallen compagnie voetknechten te doen overdragen op zijn vierjarigen zoon, haar neef, Willem Maurits. Toen eene gunstige beslissing van de Staten wat lang uitbleef, spoorde zij den Raadpensionaris tot meer ijver aan door hem een handwerkje cadeau te zenden. De Witt stuurde het terug met dezen begeleidenden brief:

---

de l'Ordre de l'Union de la Joye, receu le 23 fevri 1653." Het stuk luidt aldus:

„Amélie, par les dons de nature seulle protectrice de la joye, à tous ceux qu'il apartiendra, amis ou envieux, salut ou perdition selon leur mérite.

Ayant cognu l'envie de rire, danser, gambader et ce réjouuir de Monsieur de Wit et son humeur aprochante de nostre aprobation, nous l'avons bien voulu gratiffier de nostre ordre de l'Union, afin que vollontairement et par obligation prenne le plaisir que c'est honneur luy peuct dicter, dont nous luy avons faict expédier les présentes patantes.

A. P. H. B.
Par ordre de sa gayeté.
H. (of N?) L. G."

Deze initialen kan ik niet verklaren; de vier eerste zijn niet, zooals men verwachten zou, de initialen van de grootmeesteres, Amalia Margaretha van Brederode, gehuwd met den baron van Slavata; de drie laatste zou men willen houden voor de initialen van de co-adjutrice der orde, maar ook dit komt niet uit, wanneer, zooals Van Sijpesteyn t. a. p. p. 430 vermoedt, dat ambt bekleed werd door eene jongere, destijds nog ongehuwde zuster van de barones van Slavata, nl. Anna Trajectina van Brederode. Misschien hebben beide dames wel onderteekend met de initialen van een of andere spreuk. — Het aan De Witt verleende diploma luidt geheel anders dan dat voor Constantijn Huygens, te vinden bij Van Sijpesteyn t. a. p. p. 431, 432.

(Aan freule Sophia Margaretha van Nassau. 14 Maart 1654).

„Madame,

Si j'avois dérobé ce qu'il vous a plu par vostre bonté et générosité de m'envoyer, je n'en trouverois pas ma conscience enchargée et le guarderois toute ma vie comme l'ayant d'une personne dont je ne perdray jamays la souvenance et chériray toujours tout ce que viendra d'elle; de mesmes que je guarde et chérirai à jamais ce que je vous dérobay à la nuict de joye [1]) que dernièrement nous passâmes ensemble; mais permetté moy, je vous supplie, que je demeure honest homme et que je ne contrevienne pas à une promesse que j'ai faite et confirmée par serment solemnel, afin que vous ne m'imputiez pas à ingratitude ou à manque d'affection ce qui se fait par une nécessité absolue. Je vous envoye icy avec le cachet [2]) (qui ne part de moy que tirant après soy mon coeur) un extraict de l'instruction [3]), qui m'est donnée pour loy, assez raisonnable en toutes autres occasions, mais en celle-cy bien dure.

La résolution cy-jointe [4]) est celle qu'ont prise Messieurs les Etats d'Hollande et de Westfrise sur vostre affaire,

---

1) Vermoedelijk een feestje van de „Union de la Joye" of een danspartij bij Brederode.

2) Waarschijnlijk bedoelt bij „sachet", het hem gezonden handwerk.

3) Art. XXXV der instructie van 1653, waarbij den Raadpensionaris tot plicht werd gesteld „geen giften, gaven ofte geschenken (te) mogen ontfangen, genieten nochte profiteren van eenighe dingen, hoe kleyn die oock souden moghen wesen, oock van eetbare spysen ofte dranck, ende dat van (n)yemandt, 't zy steden, collegiën, compagniën, kameren, personagiën ofte particuliere personen, die hy weet die yets aen Haer Edel Groot Mog. ofte derselver Gecommitteerde Raeden te doen te hebben ofte apparentelijck te sullen kryghen, ende dat soowel voor als naer de saecken afghedaen sullen zijn" enz.

4) Resolutiën Holland 12 Maart 1654 (p. 109): Gedelibereerd zijnde op het verzoek van de Gravin-Weduwe van Nassau om de compagnie van wijlen haar echtgenoot aan haar oudsten zoon Willem Maurits te geven, is besloten eerst af te wachten het resultaat van de deliberatie, op het combineeren van de compagnieën te houden.

laquelle sans doute ne vous agréera pas plus qu'à moy, mais il fault espérer et attendre des occasions plus favorables que je prie le bon Dieu d'envoyer bientot, affin que je puisse monstrer par effects que je ne souhaitte et ne cherche rien tant que vostre contentement et que je suis véritablement,

Madame,

Vostre très humble et très obéissant serviteur,

Johan de Witt."

A la Haye, ce 14 de Mars 1654.

Gelukkig vond de Raadpensionaris later gelegenheid deze weigering weder goed te maken. Op de Haagsche kermis van 1654 schijnt hij aan de freule van Nassau eene weddingschap te hebben verloren, bleef haar althans een cadeau schuldig. Op zijn verzoek stelde Obdam, die haar op het kasteel van Wisch een bezoek ging brengen, haar dit later ter hand, met het volgende schrijven:

(Aan freule Sophia Margaretha van Nassau. 13 Augustus 1654).

„Madame,

J'avois souhaité et mesme avais-je cru que vous n'auriez pas frustré du contentement de vostre présence si longtems ceux, qui n'ont pas le pouvoir de vous suivre, et par concéquent que ci-devant j'aurais eu la commodité de vous satisfaire, au moins de me satisfaire moi même, en vous payant ce que je vous dois depuis la caremesse de la Haye. Mais puisque jusqu'ici j'ai été frustré en mon attente et que peutêtre encore quelque tems s'écoulerait avant que le bonheur de votre présence nous pourroit arriver, j'ai entrepris de charger le porteur de la présente (qui a aussi très volontiers pris sur soi cette charge) de vous présenter de ma part cet instrument mobile [1]), sachant

1) Het cadeau was nl. een „horologie."

que vous avez cela de commun avec des autres de votre sexe que la mobilité ne vous est pas tant désagréable, en ayant eu la preuve aux assemblées où la danse et l'agilité étaient le sujet du passetems. Au reste je me remets à ce que le présent porteur vous dira en outre de bouche, auquel je vous supplie de vouloir ajouter entière foi et créance en tout ce qu'il vous proposera ou expliquera de la part, Madame,

de vostre très humble et très obéissant serviteur."

De freule was dankbaar; nog dankbaarder zou zij zijn, wanneer De Witt kon bewerken, dat haar lijfpensioen door de Staten geregeld werd uitbetaald, of, zooals zij het zelf uitdrukt, dat zij werd gebracht „sur la liste de prompte betallin" [1]).

De barones van Slavata riep met goed gevolg de hulp van De Witt in om voor haar man eene verlenging van verlof te verkrijgen. De Raadpensionaris kon haar antwoorden, dat later zelfs wel een tweede verlenging zou worden toegestaan,

(Aan de barones van Slavata. 16 [2]) Januari 1654.)

„.....si le Baron de Slavatha susdit voudroit continuer encore sa demeure en Allemagne, où je suys informé que ses affaires le requièrent. Mais je m'imagine bien et m'asseure que vos attraits et le désir qu'excitera en Monsieur le Baron de Slavatha susdit l'image et le souvenir de vos merveilleuses beautés, m'otteront bien la peine de travailler à ceste seconde prolongation, comme aussy les mesme et cent mille aultres qualités, que moy et tout le monde admire en vous, me font estre et me feront demeurer à jamais, Madame,

Vostre très humble et très obéissant serviteur."

---

1) Zie haar briefje aan De Witt van 9/19 October 1654, bij Van Sijpesteyn t. a. p. p. 493.

2) Combes t. a. p. p. 129 geeft verkeerdelijk als datum 13 Januar 1654.

P. S. „Je ne vous donneray pas la peine de faire mes baise-mains à vostre coadjutrice, puisque moi mesme je suis tousjours auprès d'elle et mon âme luy faict incessament les hommages, qui luy sont deues, quoyque mon corps par un obstacle violent en demeure esloigné."

Deze brieven doen ons den jongen Raadpensionaris als hoveling en hofmaker kennen. Van Sijpesteyn (t. a. p. p. 494, 495) houdt het niet voor onmogelijk, dat De Witt aan een huwelijk met Margaretha van Nassau gedacht heeft! Wij achten deze onderstelling ten eenenmale verwerpelijk. De galante toon zijner brieven was de in de kringen der „Union de la Joye" gebruikelijke. De Witt bewees er mede, dat hij, zooals de freule van Nassau schrijft [1]), was „aussy parfait courtisan que poleticque". Zoodra hij eene vrouw zocht, sloeg hij het oog niet op eene arme gravin van Nassau, die vijftien jaren ouder was dan hij en wier familie hem van weinig dienst kon zijn, maar op eene jonge, rijke, Amsterdamsche patricische, verwant aan de regeerende families der hoofdstad.]

Wat het huiselijk leven van De Witt betreft, het blijft tot aan het eind van 1654 onveranderd. Hij is gesteld op bezoek, vooral van dames, die de zorgen zijner huishouding tijdelijk op zich namen. Hij draagt zijn vader op, hem van tijd tot tijd wijn te bezorgen; hij schijnt ook aan zijn tractement (*f* 3000, waarvan heel wat voor schrijfloon en schrijfbehoeften af moet) niet genoeg te hebben en subsidie van zijn vader te behoeven [2]). Een brief van 16 Juli aan Jacob de Witt is daaromtrent nog al curieus.

---

1) Zie Van Sijpesteyn t. a. p. p. 493.

2) In 1654 begrootte hij zelf zijn vermogen op *f* 10.000, volgens het kohier van de heffing van den 1000sten penning. Vgl. Mededeelingen van het Haagsch Genootschap II p. 34.

(Aan Jacob de Witt. 16 Juli 1654).

..... „Ick hebbe alhier over eenigen tijdt ontfangen gehadt het ordinaris conijngelt [1]), ende derhalven UE. niet moeyelijck gevallen, omme my eenige penningen van daer te mogen werden toegesonden; maar alsoo 't voorschreven conijngelt haest niet verder sal connen strecken, soo wenschte ick wel, dat UEd. tot desselfs commoditeyt my eenige penningen belieffde te laeten toecomen. Gelijck ick oock wel wenschte, dat UE. door desselfs dienaer voor my gelieffde een paer schoenen te doen maecken tot mijn vorigen schoenmaecker, ende deselve insgelijx dede herwaerts oversenden."

Die brief staat te midden van allerlei missiven over gewichtige staatszaken; het was de tijd van de algemeene woede tegen de auteurs der Acte van Seclusie. De Witt had een hoogst moeielijke taak te vervullen; hij speelde de hoofdrol in het gevaarlijke staatsspel, en terwijl heeft hij nog voor zijn huishouden te zorgen.

Herhaaldelijk wordt er dank gezegd voor een „saxken met gelt", „voor *f* 300" (min 15 stuivers — voegt de accurate man er bij). Het schijnt, dat dit den Raadpensionaris begon tegen te staan. Hij wenschte zich vrijer te bewegen en ook in het financieele zijn eigen meester te zijn. Ziehier wat hij aan zijn broeder schrijft:

(Aan Cornelis de Witt. 26 Augustus 1654).

„Voorleden Woensdach van hier naer Dordrecht verreysende, hadde 't ongeluck van UE. tot Rotterdam niet te huysch te vinden, ende in 't weder keeren op Maendach bevonde ick, dat UE. al bereydts naer Geervliet was vertrocken. Sulx dat ick nu my genootsaeckt vinde by desen door missive.... UE. te bedancken over ende ter saecke, dat deselve beliefft heeft met ons eerwaerdige vader te spreecken van 't gene ick op UE., jongst alhier sijnde, hadde versocht; zijnde voorts t'myner overcomste

---

1) Vgl. over dit emolument de inleiding dezer uitgave. (N. v. d. U.)

daerop gevolgt, dat Sijn Ed. my de bekende overgifte van goederen heeft gedaen, ende daerinne onder anderen geassigneert ontrent ses en dertich gemeten landts, gelegen in den uutslach van Putten, UE. bekent; daerover Sijn Ed. my verclaert heeft aen UE. te hebben geschreven, oock my belast deselve toe te senden d'originele huyrcedulle, hiernevens gaende, daervan ick derhalven niet hebbe willen blyven in gebreecke."

De Ruwaard begreep niet recht wat hij met die huurcedul moest doen; tot opheldering schreef hem de Raadpensionaris:

(Aan Cornelis de Witt. 31 Augustus 1654).

„.....soo sal ick.... op UE. vrage alleenlijck seggen, dat ick wel gaerne dienaengaende soude verstaen UEd.'s bericht, off naementlijck in 't verwachten tot St. Maerten geen peryckel is van verder insolventheyt van de bekende bruyckers ende borgen ende van alienatie der vaste goederen, die deselve jegenwoordich besitten, alsoo in sulcken gevalle de saecke, om redenen, in voorschreven UEd.'s missive geallegeert, uutgestelt wordende, mijns bedunckens de gierichеyt (gelijck men seyt) de wijsheyt soude hebben bedrogen. Weshalven ick gaerne van UEd.'s advis op 't voorschreven subject mede gedient soude wesen, ende specialijck oock off niet eenige minnelycke interpellatiën dienen voor te gaen, alvorens tot uutlegginge te comen."

Aanstonds is de man van accuratesse en orde in de weer om het beheer van zijne nieuw verkregen landerijen te regelen. Herhaaldelijk raadpleegt hij daarover zijn vader en zijn broeder.

Waarschijnlijk had hij bij zijn bezoek te Dordrecht zijn vader nog over een andere zaak, in verband met de geldzaak, onderhouden. De vrede met Engeland, de aanvankelijke kalmte na den storm, door het bekend worden der Acte van Seclusie ontstaan, lieten den Raadpensionaris tijd om ook aan zijn eigen huiselijke aan-

gelegenheden te denken. Ziehier wat wij van zijn plannen bespeuren.

Den 3^en^ October ging de vergadering der Staten van Holland uiteen. Zij kwam eerst den 27^en^ October op aanschrijving van Gecommitteerde Raden weer te zamen. Van dien tusschentijd maakte de Raadpensionaris gebruik voor een tochtje naar Amsterdam en een uitstapje naar de Beverwijk [1]). Den 23^en^ schreef daarop Aitzema aan Thurloe (II p. 666): „De Raadpensionaris is de laatste veertien dagen afwezig geweest, zijn hof makende aan de dochter van wijlen burgemeester Jan Bicker van Amsterdam [2]). Een van zijn vrienden zeide mij, dat de Bickers, dat is te zeggen, die invloed hadden, allen dood zijn; dat hun naam niet al te best is; dat de Raadpensionaris niet veel steun van de Bickers en niet veel liefde van de gemeente zal verwerven. Maar dit doet niets af: de Bickers hebben te Amsterdam en te Dordt veel verwanten, en dat is geen kleinigheid." Wat Aitzema wist, wist zeker ieder Hagenaar [3]). In de brieven van De Witt wordt evenwel vooreerst van het huwelijksplan met geen woord gerept. Maar van 1 November tot den 18^den^ daaraanvolgend zijn weer alle brieven uit Amsterdam gedateerd (adres: het Heerenlogement). Wie zou niet begrepen hebben, dat het een bijzonder genoegen moest zijn, waarvoor een zoo werk-

---

1) Vgl. hiervóór, p. 243, noot 3.

2) Van Sijpesteyn t. a. p. p. 495 deelt mede, dat de vader en de zusters van den Raadpensionaris hem telkens aanmoedigden om te trouwen. „Zijne aandacht werd gevestigd op verschillende Amsterdamsche meisjes, o. a. zekere juffrouw Bernarts [ik zou vermoeden eene dochter van den rijken koopman Daniël Bernard, die met zijn broeder Jean Bernard aan het hoofd stond van een aanzienlijk handelshuis op Rusland: Elias, De Vroedschap van Amsterdam II p. 609, 610]. Eerst maakte hij te Amsterdam zijn hof aan Margaretha Tulp (de dochter van den beroemden Nicolaas Tulp, die den 20sten Juli 1655 met Jan Six trouwde); toen dit niet gelukte, aan Wendela Bicker". (N. v d. U.)

3) Van Beuningen, die in October naar Bremen vertrokken was, toont in een brief van 24 November 1654 (te vinden in de collectie, hiervóór genoemd, p. 246, noot 1), dat hij met de Witt's „saecken tot Amstelredam" bekend was.

zaam man uit zijn bezigheid liep? Den 20^en^ November schrijft hij aan den Heer van Brederode:

(Aan Van Brederode. 20 November 1654).

„Myne geduyrige absentie tot Amstelredam ende d'occupatiën, die ick daer gehadt hebbe, daervan vele getuygen, dat se wel de sterckste herssenen troubleren, sijn oirsaecke" van mijn ongeregeld en kort schrijven.

Van nu af gaat de Raadpensionaris iederen vrijen Zondag naar Amsterdam. Hij bezoekt er druk den kring der aanverwanten van het groote huis van Bicker. Den 24^en^ November schrijft hij een brief aan de weduwe van wijlen Elias Trip [1]), „op de Heere-Grafft tot Amstelredam", aldus beginnende:

(Aan de Weduwe Trip. 24 November 1654.)

„Mejoffrouw ende welwaerde Nichte,

Indien ick niet seeckerlijck wiste, dat UE. volcomentlijck bekent was, hoeveel een minnaer met sijn amours te doen heeft, ick soude in desen veel woorden moeten gebruycken omme van UE. te bidden vergiffenisse, dat ick een gedeelte van voorleden Sondach, als wanneer ick aldaer ben geweest, niet besteedt hebbe omme UE. te comen opwachten ende aen deselve mijn dienst te presenteren"..... Hij had het 's middags willen doen..... „edoch bescheydt ontfangen hebbende, dat myne maistresse niet geresolveert was des naermiddachs te kercke te gaen, ende dat my oversulx permissie was gegeven omme haer selfs vroech naer de middach te mogen comen begroeten", was hij van zijn voornemen gediverteerd.

---

1) Alida Adriaansdr., zustersdochter van De Witt's grootmoeder Johanna Heymans (Balen p. 1067.) [Een zoon van deze weduwe Trip, Jacobus Trip, was den 29sten April 1652 gehuwd met Elisabeth Bicker, de oudste zuster van Wendela Bicker: Elias, De Vroedschap van Amsterdam, II p. 552. (N. v. d. U.)]

Een niet onaardig staaltje van de taal eens verliefden Raadpensionaris. Doch beter nog in die soort is de volgende brief aan den heer „Jean Deuyts, coopman op de Keysersgraft, tot Amstelredam", die, naar het schijnt, De Witt had uitgenoodigd op de bruiloft, waarmee hij zijn huwelijk met een oudere zuster van Wendela Bicker [1]) vieren zou.

(Aan Jean Deutz. 9 December 1654).

„Mijn Heere,

Gisteren wederom alhier gearriveert sijnde, hebbe ick gevonden UE.'s seer aengenaeme missive van den 5^{den} deser loopende maendt. Ende alhoewel ick aldaer de substantie van den lieffelycken innehoude van dien albereydts uut UE. verstaen, oock daerover myne schuldige danckbaerheyt eenigermaeten by monde betoont hebbe, soo vinde ick my nochtans verplicht UE. by desen andermael ten hoochsten te bedancken voor de eere, die het deselve beliefft heeft my door soo onverdiende weldaet ende soo beleeffde noodinge aen te doen ende te bewysen, verhoopende dat de saecken alhier sich soodaenich sullen schicken, dat ik tegens den gesetten tijdt aen de aengeboden vreuchde sal connen participeren; wenschende ondertusschen ende Godt Almachtich biddende, dat UE. met dat soete vriendelijck hertge in den staet, daerinne deselve nu staen te treden, moge wedervaeren alle heyl, geluck, voorspoet ende soodaenich contentement, als UE. selfs soude connen begeren. De wensch, die UE. in mijn faveur by voorschreven desselfs missive heeft gelieven te doen, geeft my de asseurantie omme UE. by desen gansch gedienstich te versoecken, dat deselve believe de moeyte te nemen omme aen diegene, die UE. weet mijn ziele te possideren, ende aen dewelcke ick door een rigoureus commandement ('t welck voorwaer op geen andere reden is gefondeert als op de souveraine wille van haer, die

---

1) Het huwelijk van Jean Deutz met Wendela's oudere zuster Geertruid Bicker werd den 28sten December 1654 gesloten: Elias, t. a. p. II p. 633. (N. v. d. U.)

waerlijck is myne souveraine) beleth werde op dese wyse directelijck te spreecken, omme aen haer, segge ick, bekent te maecken, dat alleen de herdenckinge van haer aengenaem bywesen ende vermaeckelijck entretien, mitsgaders de hope ende imaginatie van noch solider vreuchde voor 't toecomende my in desselfs affwesen doen subsisteren ende preserveren voor de swaere ongemacken, daerinne ick sonder soodaenich voetsel, uut oorsaecke van 't selve haer affwesen, onvermydelijck soude vervallen. Ende dat UE. believe by alle occasiën my sooveel mogelijck te introduceren in haere goede gratie, tot welcke importuniteyt ick des te meer genecessiteert werde te comen, omdat ick bynaer onvermydelijck te gemoedt sie, dat ick tegens toecomende Sondach my niet sal connen daer vinden, om te mogen participeren in de vreuchde, die tegens deselve tijdt voor eenich jongh geselschap aldaer is geprepareert. Ende opdat ick soodaenige importante beneficiën van UE. niet soude vorderen sonder eenige de minste erkentenisse over voorgaende, albereydts genoten weldaeden, soo gaet hiernevens een stuck wilts, 't welck ick vertrouwe dat aldaer t' allen tyde soo wel niet en soude sijn te becomen, ende daervan UE. sich mogelijck in de jegenwoordige gelegentheyt ofte aenstaende occasie wel sal connen dienen. Waermede my seer gedienstelijck recommanderende in de goede gracie van UEd. ende van desselfs waerde ende lieve bruytge, sal ick, naer myne oodtmoedige gebiedenisse aen Mevrouwe, haere jegenwoordige ende UE.'s toecomende moeder, mitsgaders aen mijn neve ende nichte Trip met alle het jong geselschap verblyven,

Mijn Heer,

UE.'s oodtmoedige dienaer."

Het viel uit, zooals De Witt gedacht had. Hij kon eerst Zondag den 20^{en} December, juist den dag van het bruiloftsfeest, naar Amsterdam vertrekken. Den dag te voren waren eerst de Staten uiteengegaan. Hij bleef er tot 9 Januari. In dien tusschentijd schreef hij ettelijke brieven aan den ambassadeur Nieuwpoort en

aan anderen over staatszaken, en bracht hij zijn eigen zaak op orde. In Den Haag teruggekeerd schreef hij, 10 Januari, zijn eersten brief aan de uitverkorene.

(Aan Wendela Bicker. 10 Januari 1655).

„Aen Juffrouw Wendela [1]) Bickers,

Alhoewel ick tot noch toe, gehoorsaemende een precis, doch rigoureus bevel, in deser voegen aen UE. niet hebbe derven spreecken, soo hope ick nochtans voortaen my somwylen van soodaenich entretien sonder offensie te sullen mogen dienen, onaengesien ick daertoe noch geen volcomen ende uutdruckelycke permissie hebbe weten te verwerven, vastelijck vertrouwende, dat UE. niet onaengenaem sal sijn by desen in 't seecker te werden bericht, dat in goede dispositie ende sonder eenich ongemack huyden alhier is gearriveert diegene, met dewelcke UE. gelieft heeft te resolveren, immers toe te staen, dat desselfs fortune vermengt sal worden. D'overdenckinge der voorschreven resolutie veroorsaeckt in myne ziele groote vreuchde ende soude deselve vreuchde compleet sijn, indien die niet getroubleert wierde door een onverduldich verlangen naer de vervullinge van deselve resolutie ende naer 't volle genot van de onbegrypelycke vreuchde, die daerop tot accomplissement staet te volgen. Ick wapene my met alle myne patientie omme de onverduldicheyt van 't voorschreven verlangen te overwinnen, maer ick bemercke, dat hoe de geluckige dach van 't voorschreven vermaeckelijck genot naederby comt, hoe oock 't voorschreven onverduldich verlangen meer ende meer d'overhandt neemt; ende byaldien 't selve verlangen voortaen van tijdt tot tijdt continueert te groeijen, naer proportie dat den voorschreven geluckigen dach comt te naederen,

---

1) De naam van Wendela was niet ongewoon in de familie De Graeff; zie b. v. Resolutiën Holland 2 Augustus 1670, p. 63. [Ook de moeders-zuster van Wendela droeg dien naam: Elias, t. a. p. I p. 266.] — Wendela woonde in haar moeders huis, „op de Keysersgraft, by de Harderstraet."

soo vreese ick den tijdt niet sonder ongemack te sullen connen doorbrengen, ten waere ick in deselve swaericheyt door de soeticheyt van UE. bywesen wat wierde verlicht. Daernaer ick derhalven oock des te meerder sal verlangen, ende trachten hetselve soo haest doenlijck te mogen genieten, verhopende oock alsdan, beter als in myne absentie, occasiën te sullen vinden omme te betoonen, dat ick waerlijck ben ende altijdts sal blyven" etc.

In een brief van dezelfde dagteekening aan „Mejofvrouw Trip" (nl. de weduwe van Elias Trip) schrijft hij o. a., dat hij te Haarlem „ten huyse van neve Josephus Coymans [1]) (zijn) middachmael heeft gehouden", en dat hij te Leiden gelogeerd heeft, alles op zijn terugreis naar Den Haag. Hij dankt verder voor de beleefdheid, hem bewezen, en verontschuldigt zich wegens de moeite, haar „drie weecken aen den anderen" aangedaan. De brief is in denzelfden trant van omslachtige galanterie als de vorige geschreven [2]). Zoo ook getuigt de volgende van gelijke stemming:

(Aan Jean Deutz. 10 Januari 1655).

„Mijn Heere,

De oorsaecke, waeromme ick gisteren morgen voor mijn vertreck UE. noch trachtede te begroeten, was om deselve, volgens mijn schuldigen plicht, mynen geringen doch oodtmoedigen dienst aen te bieden, ende omme UE. gansch gedienstelijck te bedancken voor de mennichvuldige teeckenen van eere ende demonstratiën van vruntschap, die

---

1) Josephus Coymans, Heer van Bruchem en Nieuwwaal, gehuwd met Jacomina Trip, dochter van Elias Trip en Alida Adriaansdr. (hiervóór, p. 275, noot 1): Elias t. a. p. II p. 763, 764. (N. v. d. U.)

2) Niet onaardig is een passage uit dezen brief aan de weduwe Trip, d. d. 10 Januari 1655, waarin De Witt verzoekt: „dat mede de nichten Halewijns my believen te vergeven de ongemacken, die deselve door de voorschreven myne importuniteyt hebben geleden, ende indien ick haer somwylen des avonts wat over d'ordinaris uyre hebbe opgehouden, dat zy hetselve jegenwoordich met vroech te bedde gaen wederom willen inhaelen, boven 't gene zy albereydts met lang slaepen hebben goedtgemaeckt." (N. v. d. U.).

't deselve beliefft heeft my buyten alle verdiensten te bewysen; oock omme UE. met eenen bekent te maecken, 't gunt deselve ontwijffelijck albereydts sal hebben vernomen, dat ick in myne bekende poursuittes het geluck gehadt hebbe van sooverre te rëusseren, dat den 29sten van dese loopende maendt is beraemt ende vastgestelt omme tegens denselven door een publycque byeencomste van vrunden het langgewenschte werck finalijck te perfectionneren ende vervolgens hetselve, de behoorlycke solemniteyten gepasseert sijnde, met een soete versegelinge te bekrachtigen.

Maer dewyle ick by faulte van experientie seer oncundich ben van de saecken, die my in soodaenige gelegentheyt, insonderheydt naer de manniere, binnen de stadt van Amstelredam gebruyckelijck, staen te besorgen, soo hadde ick gemeynt by deselve occasie daerop van UE., als daervan best bewust sijnde, eenige onderrichtinge te versoecken, gelijck ick dan alsnoch by desen seer gedienstelijck bidde, dat UE. gelieve de moeite te nemen van my door een letterken te verwittigen, wat ick ten voorschreven eynde te besorgen hebbe, insonderheydt ten reguarde van die saecken, die voor date van den voorschreven solemnelen dach moeten gereedt wesen, 't zy van wijn, van zuycker, van hypocras ende generaelijck van alle 't gene by UE. onlangs in gelycke gelegentheydt bestelt is geworden. Daermede UE. singulierlijck sal obligeren,

Mijn heere,

UEd.'s oodtmoedige dienaer."

Den 18den Januari werd de volgende uitnoodiging geschreven.

(Aan een aantal familieleden. 18 Januari 1655).

„Aen de Heeren van Swijndrecht, Hoeufft, de Witt (Ruaerdt van Putten), Sypesteyn, De Veer, Buvigny en Coolwijck [1]).

---

1) Zooals men weet, waren Jacob van Beveren, Heer van Zwijn-

Item aen mevrouwe Loten (uutlaetende 't gesublinieerde.)

Mijn Heere ende { Broeder, / veelwaerde Oom,

Mevrouwe ende veelwaerde Moeye,

Ick hebbe UE. voor desen, volgens mijn schuldige plicht, mondelinge gecommuniceert, hoedat ick, nu eenigen tijdt herwaerts getracht hebbende te winnen de goede genegentheyt van Juffrouwe Wendela Bickers, derde dochter van wylen d'Heer Johan Bickers, zaliger gedachtenisse, in sijn leven Borgemeester der stadt Amstelredam, mitsgaders van desselfs moeder ende vrunden, ten fine UE. bekent, eyntlijck soovele hebbe geobtineert, dat my by voornoemde Juffrouw, met goedtvinden van de voorschreven haere moeder ende vrunden, is geaccordeert ende toegestaen eene gewoonlycke byeencomste omme in den naeme Godes tusschen ons beyden een contract van huwelijck opgerecht te mogen werden. Waertoe alsoo ick van noode hebbe den goeden raedt ende assistentie van myne naeste ende vertrouwtste geallieerden ende bloetverwanten, ende specialijck mede wel wenschte, dat UE.

---

drecht, en Diederik Hoeufft, Heer van Fontaine Peureuse, Domheer ten Dom te Utrecht, met zusters van den Raadpensionaris gehuwd, resp. met Johanna en Maria de Witt. Van oom Cornelis van Sijpesteyn (te Hillegom), oom Van Coolwijck (te Delft) en tante Loten (te Leiden) hoorden wij reeds vroeger (p. 55, 79—82, 85). De eerste was gehuwd met Geertruid van den Corput, eene zuster van De Witt's moeder. Het oomschap van „oom" Van Coolwijck kan ik niet verklaren; Balen noemt hem nòch in den boom De Witt, nòch in den boom Van den Corput. Vermoedelijk is hij Mr. Dirck van Coolwijck, Baljuw en Dijkgraaf van Delfland, gehuwd met de Dordtsche juffer Erkenraad Berck; zie Balen p. 947. Tante Loten, van haar zelve Maria van den Corput genaamd, insgelijks eene moederszuster van den Raadpensionaris, was eerst gehuwd geweest met Abraham van der Meer, vervolgens met Charles Loten. Oom De Veer is Quintijn de Veer, Heer van Calansoog, Baljuw van Den Haag, gehuwd met Cornelia van den Corput, moederszuster van den Raadpensionaris. Oom Buvigny is Anthonie Vivien, Heer van Buvignies, gehuwd met Anthonina van den Corput, de jongste zuster van De Witt's moeder. Vgl. Balen, p. 1020—1024, 1324—1325. (N. v. d. U.)

met desselfs lieve huysvrouwe [1]) sich nevens anderen daertoe gelieffden te laeten gebruycken, soo hebbe ick, steunende op UE.'s gewoonlycke discretie ende bekende affectie t' mywaerts, de vrymoedicheyt wel derven nemen omme UE. by desen gansch gedienstelijck te versoecken, dat desselfs gelieffte moge sijn, my die eere ende gunste te bewysen van sich ten voorschreven eynde op de voorgeroerde byeencomste (die gehouden sal worden binnen Amstelredam voorschreven, ten huyse van de weduwe van wylen den voornoemden Heere Johan Bickers, op den 29sten deser loopende maendt, te willen laeten vinden ende UE. ten dien fine, uutterlijck tegens den 28sten daerbevorens, derwaerts te vervoegen, nemende desselfs optreck ende commodityt in 's Heeren logement binnen de voorschreven stede, alwaer ick tot UE.'s receptie ende accomodement de vereyschte ordre sal hebben gestelt.

Ende sal UE. daermede boven maeten verobligeren" etc.

Bij een brief van den 19^{den} wordt even deftig en statieus de heer Van Swieten [2]) „ordentelijck versocht omme ons die gunste ende eere te willen bewysen van sich als speeljoncker [3]) in voorgeroerde gelegentheyt te laten gebruycken."

Dat het feest ten bepaalden dage heeft plaats gehad, kan blijken uit het briefje aan Nieuwpoort (Brieven III p. 12-13), geschreven „onder 't gerucht van de vrunden by de schotelen". Dat zelfde briefje kan tevens bewijzen, dat de Raadpensionaris zelfs

---

1) Deze woorden werden natuurlijk in den brief aan mevrouw Loten uitgelaten.

2) Gerard Bicker van Swieten, zoon van Cornelis Bicker, jongeren broeder van Wendela's vader; zie Elias, De vroedschap van Amsterdam I p. 175. (N. v. d. U.)

3) „Speelnoot" van De Witt was Beverningh (Brieven III p. 15). [Beverningh liep ook op vrijers voeten (Brieven III p. 17); hij huwde 4 April 1655 met eene Amsterdamsche koopmansdochter, Johanna Gillon: Elias, t. a. p. I p. 154. Wanneer de datum, 4 April, bij Elias juist is, dan moet De Witt (Brieven III p. 24) met het sluiten van het huwelijk het teekenen van het huwelijkscontract bedoelen. (N. v. d. U.)]

onder het vreugdegejuich de plichten van zijn ambt niet vergat.

Van denzelfden 29sten Januari dagteekent het officiëele verzoek aan den WelEerw. Buytendijck om „te besorgen, dat op Sondach toecomende, den 31sten deser loopende maendt, aldaer [nl. te Dordrecht] naer gewoonte ende naer behooren de gerequireerde proclamatiën [van het voorgenomen huwelijk] mogen geschieden". Onderteekend:

„Agneta de Graeff Jacob de Witt
Wendela Bickers Johan de Witt."

Het huwelijk was bepaald op Dinsdag, den 16den Februari. De uitnoodigingen tot bijwoning der plechtigheid dagteekenen van „Amstelredam, den 2den Februarij." De gasten zouden „tegens den 15den deses, 's avonts, ten huyse van de weduwe van wylen den heer Johan Bickers, zaliger gedachtenisse, alhier op de Keysersgracht" gewacht worden. Zulke invitaties werden gezonden aan:

„Juffrouw Alida van Beveren [1]).

d'Heer Mr. Maerten van Persijn [2]), auditeur van de reeckeningen van Syne Hoocheyt, den Heere Prince van Oraigne.

d'Heer Mr. Gerardt van Hoogeveen, Schoudt der Stede Leyden [3]).

Juffrouw Maria de Valé, huysvrouwe van den heere Cornelis van Hoogeveen [4]), tot Amersfoort. (Nota: dese te sluyten in de brieff aen den Schoudt Hoogeveen).

---

1) Oudste dochter van Johan's zuster Johanna de Witt; zij huwde in 1662 met Cornelis Pompe van Meerdervoort: Balen p. 1325.

2) Gehuwd met Johanna de Witt, oudste dochter van Andries de Witt, ouderen broeder van den vader van den Raadpensionaris: Balen p. 1321. (N. v. d. U.)

3) Zoon van Amelis van Hoogeveen en van Cornelia de Witt, oudere zuster van den vader van den Raadpensionaris: Balen p. 1320. (N. v. d. U.)

4) Cornelis van Hoogeveen, oudere broeder van Gerard (of Gerrit) van Hoogeveen: Balen p. 1320. Deze Cornelis van Hoogeveen had als ontvanger der gemeene landsmiddelen te Dordrecht een schandelijk bankroet gemaakt (vgl. hiervóór, p. 5, noot 4); na zijn „schelmstuk" (uitdrukking van neef Johan de Witt: zie Veegens, Historische Studiën II,

d'Heer Gerardt Nooye [1]), uut den Outraede der stede Dordrecht.

Monsr. Jan van der Meer [2]), ten huyse van de weduwe van wylen den Heer Charles Loten, op 't Rapenburch, by d'Universiteyt, tot Leyden.

Monsr. Jan van Sypesteyn [3]), soldaet onder de compaignie guardes van de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, in 's Gravenhaege.

d'Heer M[r]. Johan Coenen [4]), Griffier van den Hoogen Raede in Hollandt, wonende in 't huysch van Assendelfft [5]), in 't Westeynde van 's Gravenhaege.

---

p. 10) was hij klaarblijkelijk in ongenade gevallen bij de familie; alleen zijne vrouw wordt dan ook op de bruiloft van den Raadpensionaris genoodigd; de uitnoodiging gewordt haar niet aan het adres van haar man, maar door middel van haar zwager. (N. v. d. U.)

1) Gehuwd met Maria van der Meer, eene dochter uit het eerste huwelijk van Tante Loten (hiervóór, p. 280, noot 1): zie Balen p. 1022.

2) Een jongere broeder van de in voorgaande noot genoemde Maria van der Meer. (N. v. d. U.)

3) Een zoon van oom Cornelis van Sijpesteyn: Balen p. 1022. (N. v. d. U.)

4) Gehuwd met Maria de Veer, dochter van den Haagschen Baljuw Quintijn de Veer (hiervóór, p. 280, noot 1): Balen p. 1023.

5) Fruin teekent hierbij aan: „N.B. dat in het huis van Assendelft, vroeger door De Witt betrokken [zie hiervóór, p. 79 en 80], thans de griffier Coenen schijnt te wonen". — D. Veegens, De woning van Johan de Witt (Historische Studiën II p. 147) laat dus ten onrechte De Witt nog na zijn huwelijk in het huis van Assendelft wonen. Van Sijpesteyn, Johan de Witt in zijne betrekking tot den veldmaarschalk Brederode enz. (Vaderl. Letteroefeningen 1869 t. a. p. p. 429) heeft het juiste bericht, dat De Witt bij zijn huwelijk verhuisde naar de Wagenstraat, „by den Waghenbrugh", maar laat hem weder te lang in dat huis wonen. De geschiedenis van De Witt's verhuizingen tot 1660 vindt men ten slotte nauwkeurig verhaald door Van Sijpesteyn in de Haagsche Stemmen van 19 November 1887 (No. 12, p. 155, 156, 161). Zij komt hierop neer: zoodra De Witt na zijn huwelijk in Den Haag kwam, betrok het jonge paar een huis in de Wagenstraat, bij de Wagenbrug; vandaar verhuisden zij reeds spoedig naar de Vlamingstraat; met 1 November 1656 gingen zij wonen in een huis op den hoek van Heerengracht en Fluweelen Burgwal; 1 November 1660 eindelijk betrokken zij het huis „de witte molen" op den Hofsingel, waarover later meer. (N. v. d. U.)

Juffrouw Anna de Veer, ten huyse van [haar vader [1])] den heer Bailliu van 's Gravenhaege.

d'Heer Advocaet van Andel [2])".

Het waren deels jongelui, deels gehuwden, wier namen hier voorkomen; in de invitatie werd ieder verzocht òf „met ende nevens desselfs lieve huysvrouwe", òf „nevens desselfs vader ende moeder".

Van denzelfden 2den Februari dateert een brief van congratulatie aan den advocaat Fannius en nicht Catharina van Sijpesteyn, die in dezelfde positie als De Witt en zijn bruid verkeeren [3]), met invitatie natuurlijk als voren. Nog worden geïnviteerd, maar volgens een andere formule, de verwanten, die den 29sten Januari reeds bij de verloving waren geweest.

Ook de heer burgemeester Jacob de Witt, de vader, wordt door bruid en bruidegom statieuselijk uitgenoodigd.

Raden en Meesters van de rekeningen der domeinen van de Staten van Holland zonden een brief van gelukwensching met een present, waarvoor moeder Bicker bedankte, maar met een door De Witt gestelden brief, d.d. 10 Februari 1655. De kieschheid vorderde zeker, dat de Raadpensionaris zelf het geschenk niet ontving.

De bruiloft, door Vondel bezongen [4]), liep naar wensch af. Den 5den Maart waren de jonggehuwden te huis. Op dien dag schreef De Witt een bedankje voor al de genoten vriendschap aan broeder Deutz [5]) en een ander aan broeder Cornelis de Witt, dus aanvangende:

---

1) Balen p. 1023.

2) De Haagsche advocaat Johan van den Andel, bij wien De Witt, voordat hij pensionaris van Dordrecht werd, had ingewoond en die hem in de practijk had ingeleid. [Zie over hem: Veegens, Historische Studiën II p 363, 364. (N. v. d. U.)]

3) Zij trouwden den 10den Februari 1655: Balen p. 1022. (N. v. d. U.)

4) Zie het bruiloftsvers in de Vondel-uitgave van Unger, 1654—1655, p. 173—176. Vgl. ook D. Veegens, Wendela Bicker, in Historische Studiën II p. 106 vgg. (N. v. d. U.).

5) De jongelui vroegen al spoedig gasten. Behalve eene dankbetuiging voor de genoten vriendschap lezen wij immers in den brief van De Witt aan Jean Deutz, d.d. 5 Maart 1655: „ende versoeckt mijn

(Aan Cornelis de Witt. 5 Maart 1655).

„Dese sal alleenlijck dienen omme UE. te bedancken voor de eere ende vruntschap, die 't UE. gelieffi heeft ons aen te doen ende te bewysen op onsen voorleden bruyloftsfeeste, ende omme deselve daerbenevens te verwittigen, dat ick, nevens myne lieve ende waerde huysvrouwe, geaccompaigneert met monfrere ende masoeur Trip alhier wel zy gearriveert, ende dat wy in geen gebreecke blyven UEd.'s ende desselfs lieve huysvrouws, alsmede insonderheyt de cleyne Jacob's [1]) gesontheyt met een glaesken te gedencken."

Het huishouden was zeker niet al te schitterend. Vader De Witt liet hun eenige meubels ten gebruike, waarvan hij er later enkele terug verzocht, bepaaldelijk „het ledekant met het blaeuwe behangsel", item „het bedde ende toebehoorte" (blijkens de brieven van den Raadpensionaris van 16 Mei en 6 Augustus 1655). Hij had ze zeker aan den Raadpensionaris, toen die zich etablisseerde, te leen gegeven.

Intusschen bezat Wendela van haar vader eenig vermogen, hetgeen nu onder het beheer van haar echtgenoot kwam [2]). Deze schrijft daarover:

(Aan de weduwe Bicker en aan Pieter Trip. 24 Maart 1655).

„Aen Mevrouwe Bickers. — Aen Heer Pieter

---

lieve ende waerde huyscommanderesse nevens my gansch gedienstelijck, dat wy de eere van UEd.'s ende van desselfs alderlieffstens presentie sonder langer uutstel mogen genieten, welck geluck wy alle daegen met uutgestreckten halse sullen te gemoedt sien". Ook „Monfrère ende Masoeur" Trip waren reeds bij hen, blijkens den in den tekst volgenden brief. (N. v. d. U.)

1) Het op 29 November 1653 geboren oudste zoontje van Cornelis de Witt: Balen p. 1327. (N. v. d. U.)

2) Volgens Van Sijpesteyn (Haagsche Stemmen t. a. p. p. 160, noot 1) werden door de moeder van Wendela bij de huwelijksacte ƒ 50.000 in contant medegegeven. (N. v. d. U.)

Trip [1]), Coopman, wonende op de Heeregracht tot Amstelredam.

Mevrouwe ende eerwaerdige Moeder,
Mijn Heere en Oom,

Achtervolgende ons laetste affspraeck hebbe ick met d'Heer Ontfanger-generael Van Berckel [2]) verscheyden maele gesproocken over 't beleggen van de bewuste penningen t'zynen comptoire; ende alhoewel sich daertegens verscheyden difficulteyten openbaerden, zijnde alle de penningen van uutheemschen, op 't comptoir-generael gestaen hebbende, al t'eenemael affgelost, soo heeft nochtans gemelten heere Ontfanger my nu genoechsaem seeckere toeseggінge gedaen van my binnen weynige daegen met het opnemen van de voorschreven penningen in 't geheel te sullen connen gerieven. 'T welck ick van mijn debvoir geacht hebbe UE. mits desen te preadverteren, niet sullende naerlaeten deselve binnen weynige daegen daervan ôfte by missive ôfte mondelinge naeder kennisse ende met meerder particulariteyten de volcomen seeckerheyt te geven. Ondertusschen verblyvende" etc.

Bedenken wij, dat tezelfder tijd De Witt alle moeite deed om de rente, die het land betaalde, met $^1/_8$ te verminderen, dan blijkt zijn onbaatzuchtigheid op voor hem eervolle wijs.

De Witt wist overigens zijne zaken met die van den staat overeen te brengen [3]). Den 16den Mei werd hij nevens andere gedeputeerden door Haar Hoog Mog. naar Groningen afgevaardigd tot beslissing van de aldaar hangende geschillen: zie Aitzema III p. 1175. Dien

---

1) Christina de Graeff, jongere zuster van de moeder van Wendela Bicker, was in tweede huwelijk getrouwd met Pieter Trip, voornaam handelaar in wapenen en geschut onder de firma Elias en Pieter Trip, wonende op de Heerengracht te Amsterdam: Elias, De Vroedschap van Amsterdam I p. 266. (N. v. d. U.)

2) De schoonvader van Cornelis de Witt: Balen p. 1327. (N. v. d. U.)

3) Uitstapje naar Amsterdam en „speelreysjen" door Noord-Holland tusschen 27 Maart en 2 April 1655: vgl. Brieven III p. 34.

eigen dag meldde hij aan zijn vader, dat hij vertrouwde „daerinne door mijn schoonmoeder ende haere kinderen, getrouwt ende ongetrouwt, geaccompaigneert te sullen werden." Hij vertrok den 18den Mei (Brieven III p. 65) en keerde den 2den Juni weer in Den Haag terug (Thurloe III p. 474).

Natuurlijk verlangde hij met zijn jonggehuwde zijnen verwanten een bezoek te brengen. Hij schreef 19 Juni aan zijn vader:

(Aan Jacob de Witt. 19 Juni 1655).

„UE. sal uut Monfrere Hoeufft hebben verstaen, hoedat ick van meyninge ben huyden een reysken naer Geervliet aen te vangen, ende hope ick oock den tijdt te sullen connen vinden omme vandaer op Maendach toecomende [21 Juni] my nevens myne lieve huysvrouwe ende suster Cornelia Bickers derwaerts te begeven, ende de vrunden aldaer voor een dach drie ofte vier by te blyven, daernaer ick seer verlange; doch daervan niet volcomentlijck verseeckert sijnde, ende in allen gevalle geen staet maeckende omme langer dan tot Saterdach aenstaende daer te connen wesen, hebbe niet geraeden gevonden daerop eenige vrunden van Amstelredam te versoecken om mede tegens den voorschreven tijdt derwaerts te comen."

Dat was goed ook. Want onverwachts werd hij, denkelijk van Geervliet, naar Amsterdam ontboden.

(Aan Jacob de Witt. 29 Juni 1655).

„Voor desen hebbe UE. verwitticht de redenen van ons subit vertreck naer Amstelredam, ende van de doot van ons Oom Pieter Trip [1]), zaliger gedachtenisse. Gisteren 's avonts ben ick vandaer wederom alhier, in 's Gravenhaege, gearriveert, laetende myne huysvrouwe noch voor eenige daegen tot Amstelredam voorschreven, soo uut

---

1) Oom Pieter Trip overleed 20 Juni 1655: Elias t. a. p. I p. 266. (N. v. d. U.)

oirsaecke, dat deselve aldaer noch wel yets hadde te bestellen, alsmede om redenen, dat mijn schoonmoeder tusschen Zaterdach ende Sondach voorleden door overloop van gal vry wat onpasselijck was geworden; doch bevonde haer Ed. sich des Maendachs 's morgens, omtrent mijn vertreck, wederom in redelycke dispositie; soodat ick niet wil twijffelen, off sal 't voorschreven overval daermede wesen gepasseert."

Den 9den Juli vertrok hij daarop uit Den Haag naar de Beverwijk en keerde vandaar den 13den, tegen het bijeenkomen der Staten op den 14den, denkelijk met zijn vrouw en eenige van hare familie terug. Althans den 29sten Juli schrijft hij aan zijn zwager Jacobus Trip:

(Aan Jacobus Trip. 29 Juli 1655).

„Het laet sich aensien, dat de vergaederinge van d'Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt tegen 't eynde van de toecomende weecke wel soude mogen comen te scheyden, ende souden wy in sulcken gevallen geresolveert sijn, geen andere verhinderinge voorvallende, een reysken te doen naer Dordrecht, van ganscher harte wenschende, dat wy de eere mochten hebben van UEd.'s ende desselfs lieve huysvrouwe, mitsgaders van de andere susters en monfrere Deutz geaccompaigneert te mogen werden, omme ons gesaementlijck tot Dordrecht wat te mogen vermaecken. Ende versoecken derhalven gansch gedienstich, dat UE. gelieve desselfs saecken aldaer soodaenich te schicken, dat wy d'eere van UE.'s bywesen alhier ôfte noch van dese, immers in de toecomende weecke mogen genieten, omme vervolgens van hier gesaementlijck de reyse naer Dordrecht aen te nemen.

Wy versoecken mede particulierlijck, dat UE. de moeyte gelieve te nemen omme onse suster Cornelia te disponeren, dat deselve mede met UE. moge herwaerts comen, ende dat UE. 't selve haer in onsen naeme gansch serieuslijck gelieve te versoecken.

Welck faveur van UE. verwachtende, sal hiermede, naer de gebiedenisse van ons eerwaerdige moeder, masoeur

Deutz, masoeur Jacoba, mijn lieve huysvrouwe ende my aen UE., desselfs lieve huysvrouwe, masoeur Cornelia ende alle de vordere vrunden aldaer, verblyven [1])" etc.

Het schijnt [2]), dat het antwoord op dezen brief niet gunstig was. Den 9den Augustus dringt De Witt zijn verzoek nog nader aan [3]), en voegt er bij „daertoe oock wederom op nieuws van mijn eerwaerdigen vader, by missive van gisteren, expresselijk gelast zijnde". Door het lang bijeenblijven der Staten was nu de afreis op Maandag den 16den bepaald. Maar ook dit schrijven baatte niet. Den 14den schrijft hij aan zwager Deutz:

(Aan Jean Deutz. 14 Augustus 1655).

...„Wij vernemen met leedtwesen, dat niemandt van de vrunden ons op de reyse naer Dordrecht sal accompaig-

---

1) Het postscriptum van dezen brief is weder karakteristiek; het luidt: „Wy wenschen onse nichte Paepenbroeck in haeren aenstaenden staet veel geluks ende dat sy den frisschen baes haest in de boutten mach crygen; ende derven haere overcomste niet versoecken, uut vreese van haer in aengenaemer tijdtverdrijff te stooren ende te vercorten." Nicht Alida van Papenbroeck (haar ouders waren Pieter van Papenbroeck en Wendela de Graeff; de laatste was eene jongere zuster van de schoonmoeder van den Raadpensionaris) zou nl. spoedig de bruid worden. Zij ondertrouwde 23 Augustus 1655 met Gerard Bicker van Swieten (hiervóór, p. 282, noot 2): zie Elias, De vroedschap van Amsterdam I p. 175 en 267. (N. v. d. U.)

2) Het blijkt uit een brief van 5 Augustus 1655, bestemd voor Brederode, Obdam, Jacob en Cornelis de Witt; aan den brief voor zijn vader voegde de Raadpensionaris het volgende toe: als de Staten nog deze week uiteengaan, hopen wij „in de toecomende weecke de vrunden aldaer [nl. in Dordrecht] wat geselschap te comen houden, doch hebben geene van onse vrunden connen disponeren omme die reyse met ons aen te nemen, zijnde mijn schoonmoeder met het gansche geselschap gisteren naer Amstelredam vertrocken, monfrere Deutz gepresseert wordende om sijn affaires aldaer te wesen ende masoeur Trip al wat onpasselijck wesende". (N. v. d. U.)

3) De uitnoodigingsbrief van 9 Augustus is gericht tot moeder Bicker en tot Jacobus Trip en Jean Deutz met hunne echtgenooten. Mevrouw Bicker moet ook „de susters Cornelia ende Jacoba, mitsgaders nichte Van Paepenbroeck" medebrengen. (N. v. d. U.)

neren ende weten oock, dat deselve tydinge de vrunden aldaer sal bedroeven."

De reis ging echter door en er werd geducht feestgevierd. Tegen zijn gewoonte zocht de Raadpensionaris een voorwendsel om niet te voldoen aan een opontbod van Gecommitteerde Raden, zooals blijkt uit de twee volgende brieven.

(Aan de Gecommitteerde Raden van de Staten van Holland en Westfriesland. Dordrecht, 20 Augustus 1655).

„Edele Mogende Heeren,

Desen avondt tusschen ses ende seven uyren, sijnde over maeltijdt met een goedt getal van vrunden, comt my ter handen UE. Mogende missive, geschreven op huyden den 20sten Augustus 1655, daerby UE. Mog. begeren, dat ick op sicht van deselve een keer derwaerts soude doen ende noch desen dach aldaer wesen, omme op morgen goedts tijdts gedaen te werden 't gene ten dienste van den lande bevonden sal werden te behooren. Ick hope ende bidde gansch gedienstich, dat UE. Mog. soo omme mijn jegenwoordich attachement ende presente ongelegentheyt als om defect van tijdt, 't welck my onmogelijck maeckt UE. Mog. begeerte te voldoen, my ten goede gelieve te duyden, dat ick my op de receptie der voorschreven UE. Mog. missive niet op de reyse derwaerts hebbe begeven." Hij betuigt verder te vertrouwen, dat de wijsheid der heeren zonder hem de zaken wel ten goede beleiden zal.

(Aan dezelfden. Dordrecht, 23 Augustus 1655).

„Edele Mogende Heeren,

UE. Mog. missive, gedateert den 23sten, doch, soo vertrouwe, sal moeten wesen den 22sten Augustus 1655, is my 's nachts, de clocke twee uyren, tusschen den 22sten

ende 23sten Augustus voorschreven, op mijn bedde wel ter handen gecomen; ende soude ick niet naergelaeten hebben in voldoeninge ende tot naercominge van UE. Mog. serieuse begeerte, daerinne vervatt, my aenstonts aen te cleeden ende op de reyse derwaerts te begeven, omme noch huyden, was 't niet de clocke halff thien uyren, gelijck de voorschreven Uwer E. Mog. missive is innehoudende, 't welck by defect van getye ende faulte van commoditeyt niet wel mogelijck soude hebben geweest, ten minsten voor de middach aldaer te wesen, ten waere ick 't sedert eenige daegen herwaerts wat onpasselijck ende het colijck subject geweest sijnde, den voorgaenden nacht, tusschen den 21sten ende 22sten deses, ôff niet ôfte seer weynich hadde connen rusten, ende sulx 't gene voorschreven is my lichtelijck eenige verdere incommoditeyt ofte indispositie soude hebben gecauseert. Weshalven ick UE. Mog. by desen gansch oodtmoedich versoecke, dat deselve my ten goede gelieven te duyden, dat ick derselver intentie naer mijn schuldige plicht niet met de vereyschte promptitude hebbe connen naercomen; sullende ondertusschen mijn verblijff alhier sooveel becorten, als 't eenichsins doenlijck sal sijn ende van dese weecke, tegen 't eynde van dewelcke ick bericht ben d'absente heeren van Uwer Edel Mog. collegie mede te wesen beschreven, sonder naeder verhinderinge van Godt Almachtich, maecken aldaer te sijn, omme metter daet te betoonen, dat ick waerlijck ben, Edel Mog. Heeren,

Uwer Edel Mog. onderdaenigen dienaer."

Deze brief, dunkt mij, toont dat de Raadpensionaris zich reeds tamelijk gevoelt. De toon is vrij ironisch en het voorwendsel wat al te tastbaar. Hij schijnt echter kort daarop een keer naar Den Haag gedaan te hebben. Een brief aan Brederode en een aantal andere correspondenten, van dato 26 Augustus, is uit Den Haag geschreven. Een aan Nieuwpoort van den 27sten (Brieven III p. 109) weer uit Dordrecht. Den 2den September is hij weer voor goed te 's Gravenhage. De brief van die dagteekening (2 September) aan juffrouw Trip (de weduwe van Elias Trip, naar het schijnt)

is daarom merkwaardig, omdat hij de belofte behelst, dat, „in cas d'Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt treden tot vergevinge van eenige compagniën", de Raadpensionaris, naar de recommandatie van deze dame, „onsen Neve d'heer Pieter Ruysch [1])" „sooveel in hem sal sijn, oock naer sijn uutterste vermogen" aan een der vaceerende compagniëen zal helpen, „behoudens mijn eedt ende instructie"; deze laatste woorden, die den Raadpensionaris eerst later invielen, zijn nog bijtijds in den zin ingelascht. Hoe eenige voorspraak van een sollicitant met de instructie van den Raadpensionaris overeen te brengen is, moet De Witt zelf verantwoorden.

Daarentegen is hij zeer nauwgezet op het punt van geschenken. Een „offre van een strootjen bucking ende drie kaesen" van Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier wijst hij vriendelijk af, 20 Januari 1655, op grond van de letter zijner instructie. Evenzoo, in een brief van 16 Maart 1655, een present van neef Jacobus Focanus [2]), schepen van 's Hertogenbosch, die nog al dikwijls met de Staten te doen had, en dus den Raadpensionaris wel te vriend moest houden. Die nauwgezetheid verdient allen lof. Doch de geest der instructie verbood niet het nemen van geschenken op zich zelf, maar verbood zich te laten omkoopen, verbood het recommandeeren van vrienden en begunstigers; aan die voorschriften hield zich de Raadpensionaris niet. Hij bezoedelde zich niet met geschenken voor bewezen of nog te bewijzen diensten, maar hij veroorloofde zich hen, die hem van dienst waren of konden zijn, voort te helpen. Hij zondigt dus tegen den geest der instructie.

---

1) Balen p. 961 (misdruk voor 963) noemt geen Pieter Ruysch als broeder of zoon van den Griffier Nicolaas Ruysch. Misschien wordt de Pieter Ruysch bedoeld, genoemd bij Elias t. a. p. II p. 552. In hoeverre deze echter een „neef" van Johan de Witt was, blijkt niet. (N. v. d. U.)

2) Een zoon van Jacob Focanus, predikant te Vucht, en van Sara de Witt, eene nicht van den vader van den Raadpensionaris: Balen p. 1317, 1330, 1332. (N. v. d. U.)

Over de politieke zaken zijn de brieven van dit jaar niet zeer interessant. Bijna al wat De Witt aan sommige zijner correspondenten schrijft, meldt hij ook, meest met dezelfde woorden, aan Nieuwpoort. De brieven van dezen, uitgegeven in het derde deel der bekende verzameling, en die aan Boreel, in het eerste deel, zijn de beste bron voor de kennis van dit tijdvak.

Een niet onbelangrijke, hoogst uitvoerige brief aan den Burgemeester van Amsterdam, Cornelis de Graeff, vrijheer van Zuid-Polsbroek, in dato 2 Augustus 1655, betreft het eigenmachtig afschaffen van het last- en veilgeld, in 1652 ingesteld, door Amsterdam [1]). [Zie Resolutiën Holland 1655 (p. 243, beschrijvingsbrief voor de vergadering van 1 Juni), 31 Juli en 3 Aug. 1655

---

1) Hoezeer deze zaak de gemoederen beroerde, blijkt uit de volgende aanteekening van Bontemantel, ms. Resolutiën van den Raad, I, 2, p. 182—186 (5 Augustus 1655): „Den Raetpensionares was geweest in 't logement van de gedeputeerden [van Amsterdam] om te versoucken, van de Staeten weegen, dat sulcke separate resolutie van cesseeringe der directie [nl. het last- en veilgeld] mochte naegelaeten ofte opgehouden worden. Burgemeester Tulp, over de voorschreven questie expres uyt Den Haeg gecoemen, heeft gerapporteert in substantie als boeven ende dat geen memory heeft, oyt soo qualijck, soo in de vergaederinge als separaet, bejegent te weesen als over de geseyde saecken." De vroedschap keurde daarop een bemiddelingsvoorstel goed; $^1/_4$ van de belasting zou nog geheven worden „tot soolange deuchdelycke reeckeninge van de andere provintiën, daer de directie geheeven is, sal sijn gedaen", en nog een ander $^1/_4$ gedurende de drie volgende maanden, om daarvoor 20 oorlogsschepen uit te rusten. Doch tevens werd besloten: „Burgemeesteren gevoelende de onfaetsoenelycke bejegeninge, in de vergaederinge van Hollant aen de gedeputeerden van dese stadt gedaen, sonder respect, ende ten aensien dat een der voornaemste leeden sijn, die wel het meeste respect behoorde te geschieden ten opsicht van de grootheyt en meenichfuldige gelden, die sy contribueert tot de gemeene saecke, soo is den Raet in bedencken gegeeven, of de gedeputeerde, gaende ter dachvaert, niet soude connen gegeven worden een secrete resolutie om die den Raetpensionares in 't oor te byten, van, in gevallen niet connen accordeeren, dat alsdan de differenten sullen moeten gedecideert worden by de aenweesende stadthouders, volgens de Unie. Ende heeft den Raet geresolveert 't selfde te doen, om, in cas van onfaetsoenelycke bejegeninge, dieselfde den Raetpensionares in secretesse te kennen te geeven." (N. v. d. U.)

(p. 322 en 328—329) en Brieven III p. 95.] De Witt betoogt, dat de resolutie van 1 Maart 1652 (p. 90) uitdrukkelijk zegt, dat die belasting niet dan met „een gemeene bewilliginge" zal mogen worden afgeschaft, en dat dit bij resolutie van 5 Maart daaraanvolgende (p. 98) nog stelliger is uitgedrukt; dat verder op dit middel gelden gelicht en uitgaven gedaan zijn, die nog niet zijn afgelost en betaald; dat dus de steden van Holland onderling verbonden zijn voorloopig het geld nog te blijven heffen. Maar nog meer: volgens contract, dienaangaande den 13den Maart 1652 tusschen Holland en Zeeland gesloten [1]), is Holland jegens Zeeland verplicht tot het langer heffen, en volgens resolutie van Haar Hoog Mog. van 8 Maart 1652 ook jegens de Generaliteit, omdat daar staat, dat het last- en veilgeld „sal worden gecontinueert geduyrende de jegenwoordige noot ende extraordinaris esquipagie, ende totdat anders by de Regieringe (nota) goedtgevonden sal worden". Indien dus een stad van Holland desniettegenstaande haar eigen zin doet, zal dat een voorbeeld zijn voor de provinciën „omme gene wetten ofte contracten te respecteren, daertoe deselve, Godt betert, oock uyt hun selven niet dan al te genegen sijn." Hij hoopt dus, dat de Amsterdamsche regeering zich bij de overige leden van Holland zal voegen en meewerken om een eenparige resolutie zoowel op dit punt als omtrent de extraordinaris equipage, naar de Oostzee bestemd, te nemen. — De uitkomst van dezen brief zie ik in de secrete resolutiën van 7 en 10 Augustus 1655 (Secrete Resolutiën I p. 216 en 219). Vgl. verder Resolutiën Holland 7 en 8 Oct. 1655 (p. 412); Brieven III p. 100; Thurloe III p. 448, 474.

Aan denzelfden De Graeff is een brief van 11 September gericht, die toont hoeveel hij op De Witt vermocht:

---

1) Secrete Resolutiën van Holland (mscr.) van 16 Maart 1652: „Is verders versproocken, dat het veylgelt.... alsmede het lastgelt.... niet sullen mogen worden affgestelt als met gemeene bewilliginge van de Heeren Staten van beyde de voorschreven provinciën".

(Aan Cornelis de Graeff van Zuidpolsbroek·
11 September 1655).

„Mijn Heere ende Oom,

Wetende dat UE. van intentie was omme, volgende de tourbeurten, onder de Heeren Borgemeesteren van Amstelredam gebruyckelijck, de jegenwoordige vergaederinge van de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt by te wonen, soo hebbe ick seer verlangt naer desselfs spoedige overcomste, als my seer becommert vindende de swaerwichtige deliberatiën, die voornaementlijck vermits het overlyden van den Heere van Brederode in de voorschreven jegenwoordige vergaederinge staen te werden gehouden, te entameren ofte ter eenre off ter andere te helpen dirigeren, sonder alvorens daerover met UEd. te hebben geconfereert ende van desselfs wysen raedt ende salutair advis te wesen gedient."

Het verzoek is dus ten slotte, dat de geadresseerde zoo spoedig doenlijk ter Statenvergadering overkome.

Deze De Graeff was een oom van Wendela Bicker, wier moeder, gelijk wij zagen, Agneta de Graeff heette. Aitzema had reeds, 13 November 1654, aan Thurloe geschreven: „De aanstaande van den Raadpensionaris is een nicht van burgemeester De Graeff, een man, van wien Aristoteles zelf de politiek kan leeren, zijnde evenzeer prinsman als republikein, en volleerd in het maken van een *misce*, *fiat potio*, waarvan men voorziet, dat hij ook den Raadpensionaris te drinken zal geven[1])" (Thurloe II p. 708). Waarschijnlijk is hij de man, die volgens Aitzema (Thurloe III p. 667—668, 747) Amsterdam naar prinsgezinde maximes regeert[2]), de ontwerper der alliantie met Brandenburg (ibid. III p. 552, 667—668), waarvoor ook De Witt (Aitzema III p. 1205, Brieven III p. 99) was ingenomen, die de prinses-

1) Willem II sprak van zijn „faciel en meegaend humeur": G. van Enst Koning, Het Huis te Ilpendam p. 23.

2) Vgl. Archives, 2de série, V p. 37 en 48.

douairière zoo deftig doet onthalen (Thurloe IV p. 94, 95, 110), misschien zelfs de ontwerper der harmonie (Thurloe IV p. 262—263, 627).

In dezen zelfden tijd, September 1655, viel de zaak met den klerk Van Messen voor, waarover de Brieven niets bijzonders behelzen [1]). Welke „de wonderbaerlycke wegen" zijn, „waerdoor Godt Almachtich de ontrouwigheyt van dien man aan den dagh heeft doen comen" (Brieven III p. 124), blijkt niet.

[Evenals [2]) in 1654 voert de Raadpensionaris ook in 1655 eene drukke correspondentie met den veldmaarschalk Van Brederode en houdt hem geregeld op de hoogte van de voorvallende zaken. Een brief uit den bruigomstijd van De Witt bewijst, hoe goed de verstandhouding tusschen hen was [3]) en geeft tevens een voorbeeld van de aangelegenheden, waarin de Raadpensionaris zijn aanzienlijken vriend van dienst kon zijn.

(Aan Brederode. Amsterdam, 14 Februari 1655).

De Witt bedankt zeer ootmoedig voor de eer, „myne jegenwoordige bruyt ende my met de presentie ende geluckwenschinge van Uwe Excellencie ende desselfs byhebbende compagnie bewezen", en verontschuldigt zich, dat hij den volgenden dag daarvoor niet persoonlijk is komen bedanken, maar „Borgemeesteren deser stede [Amsterdam] hadden my geprevenieert"..... „Ick hebbe de notabelste Regenten alhier onderhouden op de ingrediënten van 't schriftelijck advis, by d'heeren van de Ridderschap jongst ter vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. inge-

1) Vgl. hiervóór, p. 257.

2) Wat nu tusschen [ ] volgt, van p. 297 tot p. 312, met de daarbij behoorende noten, is door mij ingelascht. (N. v. d. U.)

3) Zie daarover ook Van Sijpesteyn in Vaderl. Letteroef. 1869 t. a. p. p. 426, 429, 430, 495.

bracht, in Uwer Ex^cies missive van date den 8sten deser breeder gementionneert, ende aen deselve, sooveel in my was, de rechtmaeticheyt van dien met redenen gedaen begrypen; ende meyne ick Uwe Ex^cie wel te connen verseeckeren, dat welgemelte heeren van de Ridderschap by 't advis deser stede op 't voorschreven subject contentement sullen erlangen". Biedt verder, zoo noodig, zijne diensten daartoe aan.

Het hier bedoelde advies van de Ridderschap had betrekking op het volgende onderwerp. In 1655 was er in Holland veel te doen over het „redres van de financiën", uitgeput door de kosten van den eersten Engelschen oorlog. Gecommitteerde Raden stelden den 19^den Januari (Resolutiën Holland 1655, p. 7) voor, om als bezuinigingsmaatregel de tractementen van de hoofdofficieren der regimenten, zoo te paard als te voet, te verminderen. De Ridderschap diende daarop een schriftelijk advies in (Resolutiën Holland 25 Januari 1655, p. 22-23), strekkende om het voorstel van Gecommitteerde Raden aan te nemen, mits de tractementsvermindering effectief niet in zou gaan, voordat de overige provinciën voor de te harer repartitie staande troepen dergelijke bezuiniging hadden ingevoerd; immers, wanneer Holland de tractementen verminderde en de overige provinciën voortgingen met de betaling op den ouden voet, zou dit onbillijk zijn tegenover de oudste hoofdofficieren en de notabelste gouverneurs van vestingen, die allen, in qualiteit van kolonel, ter repartitie van Holland stonden. Den 12^den Maart (ibid. p. 47) formuleerden Gecommitteerde Raden het bezuinigingsvoorstel nader aldus: absolute mortificatie van de tractementen der hoofdofficieren van de regimenten te paard en vermindering van die der hoofdofficieren te voet tot $^1/_2$ en $^1/_3$. Den 18^den Maart (ibid. p. 63-64) stelde de voor deze zaak benoemde commissie voor, den laatsten voorslag van Gecommitteerde Raden aan te nemen, mits, overeenkomstig het advies der Ridderschap, voorloopig de betaling op den ouden voet zou doorgaan, tot nader daaromtrent te nemen resolutie;

den 24sten Maart (ibid. p. 96) besloten de Staten dienovereenkomstig.

De oorlogstoerustingen van Karel X Gustaaf werden hier te lande met aandacht gevolgd [1]); vooral de verzameling van Zweedsche troepen in Bremen en omliggende kwartieren maakte het geraden, voor de veiligheid van den Staat buitengewone maatregelen te nemen [2]). Daar Brederode niet in Den Haag vertoefde, maar, naar het schijnt, zich in de oostelijke provinciën ophield om voor de veiligheid der grensvestingen te waken, schreef de Raadpensionaris hem:

(Aan Brederode. 29 Juni 1655).

„Ick wenschte wel te weten, in wat plaetse Uwe Excie geresolveert is sich te onthouden geduyrende d'onseeckerheyt van het desseing der Sweden, item onder wat addresse ofte couverte Uwe Excie sal gelieven, dat aen de uutgesondene correspondenten [3]) ordre werde gegeven haere brieven aen Uwe Excie aldaer te doen bestellen, alsoo mijns bedunckens niet gevoechlijck soude wesen nochte mette voorsichticheyt overeencomen, dat de voorschreven correspondenten door een openbaer opschrift aen alle de werelt deden blycken, dat deselve van tijdt tot tijdt aen Uwe Excie advisen affsonden; waerop Uwer Excies ordre ontfangen hebbende, sal my daernaer punctuelijck reguleren".

Kort daarna werd Brederode ziek [4]). De Witt be-

---

1) Resolutiën Holland 27 April 1655 (p. 130).

2) Secrete Resolutiën I p. 184-185 (8 en 10 Juni 1655).

3) Deze „uutgesondene correspondenten" waren „Monsr. de la Grand' Maison" en „Monsr. de Rëelle"; zij hielden zich op te Hamburg en te Bremen. Onder De Witt's minuten vindt men eenige onbelangrijke brieven aan hen; een daarvan is gedrukt bij Combes t. a. p. p. 131. De Rëelle werd reeds in een brief van De Witt d.d. 5 Augustus 1655 teruggeroepen, „puisque les armées suédoises se sont esloignées entièrement des frontières de cest estat"; De la Grand' Maison eerst 14 Febr. 1657. Zie Combes t. a. p. p. 137 en 139.

4) Vgl. Resolutiën Holland 17 Juli 1655 (p. 275).

vorderde de inwilliging van zijn verzoek, om tot herstel zijner gezondheid naar de badplaats Spa te mogen gaan [1]). Ook Obdam vertoefde daar in den zomer van 1655. De Raadpensionaris hield hen beiden getrouw op de hoogte van het politieke nieuws. Van eenig belang is de volgende brief:

(Aan Brederode [2]). 29 Juli 1655).

De Witt herinnert aan wat hij reeds vroeger heeft betoogd over de wenschelijkheid eener vermeerdering der Ridderschap van Holland „door de verkiesinge van soodaenige heeren, als waerop Uwe Ex^cie^ ende alle andere lieffhebbers van de vryheydt van 't vaderlandt vasten staet mogen maecken". Verzoekt daarover van gedachten te wisselen met Obdam en de zaak te prepareeren.

In een anderen brief aan Brederode, van denzelfden datum, betuigt de Raadpensionaris zijn dank „over de innerlycke confidentie, die 't Uwe Ex^cie^ gelieft met my te plegen" en verklaart zich bereid zoowel in Holland als ter Generaliteit de gemoederen gunstig te stemmen voor de inwilliging van Brederode's verzoek (blijkens volgende brieven o. a. een verzoek om de kolonelsplaats van Brederode op zijn zoon over te dragen). Noteeren wij in 't voorbijgaan eene mededeeling aan het slot: „Den Heere Pothoven [3]) heeft huyden morgen naer my wesen vraegen, doch alsoo ick, naer mijn gewoonlycke traecheyt, wat laet by der handt was", zal hij in den namiddag terugkomen. Die „gewoonlycke traecheyt" in het opstaan past niet in de gangbare verklaring van De Witt's wonderbaarlijke werkzaamheid.

Volgens zijne belofte maakte de Raadpensionaris werk van Brederode's verzoek. Een brief van 5 Au-

---

1) Resolutiën Holland 22 Juli 1655 (p. 285).

2) Een mut. mut. gelijkluidende brief werd aan Obdam gezonden.

3) Nl. de advocaat Pothoven, „zijnde van den Raede van den Heere van Brederode": Resolutiën Holland 7 en 8 October 1655 (p. 411).

gustus geeft verslag van zijne pogingen om „by de leden van Haer Edel Groot Mog. vergaederinge t'onderbouwen de genegentheyt van Uwe Exᶜᶦᵉ". In overleg met den advocaat Pothoven heeft hij besloten vooreerst alleen te spreken van het regiment en de compagnie te voet; de meeste leden zijn reeds voor de inwilliging van 't verzoek gewonnen. Maar één moeilijkheid blijft nog over:

(Aan Van Brederode. 5 Augustus 1655).

....„Maer alsoo by resolutie vastgestelt is, dat alle de regementen, die voortaen begeven sullen werden, alleenlijck sullen sijn titulair, sonder tractement, daertoe door de promotie van den Heere Van der Myle ende meer anderen albereydts een voet is geleydt, soo kan ick niet wel sien, hoe wy met fatçoen verder sullen connen geraecken als de zone van Uwe Exᶜᶦᵉ stellen in gelijckheyt met andere voor desen vercorene ende sulx oock oudere Collonels. Ick sal niettemin trachten te bearbeyden, soo daerjegens geen onoverwinlijck obstacul sie, dat oock het tractement als Collonel den zone van Uwe Exᶜᶦᵉ moge volgen; gelijck ten dien eynde provisionnelijck een voorslach is gedaen ende op 't papier gebracht, waerdoor aen d'eene zyde de conclusie niet en sal werden geretardeert ende aen d'andere zyde een goede aenleydinge tot de inwilliginge van 't voorschreven tractement soude werden gemaeckt, gelijck Uwe Exᶜᶦᵉ sal gelieven te bemercken uut het schriftelijck concept, hiernevens by copye gevoecht. Ick sal niet naelaeten het begonnen werck met alle vlijt verder te pousseren ende Uwe Exᶜᶦᵉ van den uutvall van dien te adverteren".

Brederode zou niet aan het overdragen van zijne kolonelsplaats op zijn zoon gedacht hebben, wanneer hij niet òf zijn einde had voelen naderen òf althans gevreesd had, dat zijne gezondheid hem niet meer zou toelaten zijne militaire ambten te bekleeden. Bij zijn dood of zijn verzoek om ontslag zou o. a. het veldmaarschalkschap vacant worden; ook daarom stelde de Raadpensionaris

groot belang in den staat van Brederode's gezondheid en verzocht diens secretaris „Monsr Pierre Sarasin", die met zijn meester te Spa vertoefde, hem nauwkeurig op de hoogte te houden van de uitwerking der baden op Brederode's ziekte [1]). Ook de Staten van Holland overwogen bijtijds, hoe te handelen met het veldmaarschalkschap en het insgelijks door Brederode bekleede gouverneurschap van Den Bosch, wanneer hem „yets menschelijcks mochte overcomen"); niet minder volgde men in Engeland met belangstelling het verloop van de ziekte [2]).

Dat verloop was niet gunstig. Brederode besloot daarom Spa te verlaten en naar zijn kasteel Batenstein (te Vianen) te gaan. Zoodra dit den Raadpensionaris ter oore kwam, gaf hij hem in bedenken liever naar Den Haag te komen,

(Aan Van Brederode. 3 September 1655).

.... „opdat daerdoor ons alhier middel moge werden gegeven omme in alles te ageren met communicatie ende advis van Uwe Ex^cie, 't welck mogelijck niet tot ondienst van de familie van Uwe Ex^cie ende ontwijffellijck tot dienst van den Staet soude strecken. Ick hebbe noch geen het minste merckteecken bespeurt, dat den Heere van Obdam eenich desseyn soude hebben voor sich selven, de bewuste intentie van Uwe Ex^cie contrarierende". Zoodra de Staten weder bijeen zijn, zal hij trachten conclusie uit te werken op de memorie, rakende Zijner Ex^cies regiment en compagnie te voet.

Nauwelijks had de Raadpensionaris dezen brief verzonden of hij vernam, dat Brederode van plan was veranderd en naar zijn kasteel Petershem, bij Maastricht, was gegaan (Brieven III p. 113, 114); op den eigen

---

1) Dit briefje van 29 Juli 1655 is gedrukt bij Combes t. a. p. p. 132. Vgl. ook Brieven III p. 94, 100, 111.

2) Secrete Resolutiën I p. 216, 219-220 (4 en 11 Augustus 1655); Brieven III p. 97.

dag, dat De Witt dit aan Nieuwpoort berichtte, 3 September 1655, overleed Brederode daar.

In een hartelijken brief van rouwbeklag aan de Douairière betuigde De Witt zijne gehechtheid aan de familie Brederode en verklaarde zich bereid het zijne te doen „pour l'avancement de ses fils et pour le bien de sa maison" (Combes t. a. p. p. 133, 134). De overledene — die een „beslommerden boedel" naliet — had hem tot één zijner executeurs benoemd; daarvoor bedankte de Raadpensionaris beleefdelijk, naar het heet ten deele om aldus beter in staat te blijven de familie Brederode van dienst te zijn (ibid. p. 134, 135). In ééne aangelegenheid toonde hij terstond en metterdaad zijne goede gezindheid; aan zijne bemoeiingen toch was het mede te danken, dat de wensch van wijlen den veldmaarschalk ten opzichte zijner zonen werd vervuld. De Staten besloten om het regiment of de kolonelsplaats mitsgaders de compagnie te voet, door Brederode's dood vacant geworden, beide over te dragen op zijn oudsten zoon Hendrik; het kolonelschap zou echter titulair zijn; verder zou Hendrik van Brederode afstand moeten doen van zijne compagnie paarden ten behoeve van zijn jongeren, nog minderjarigen broeder Wolfert, die, „tot syne bequaeme jaeren ende crachten gecomen sijnde, de voorschreven compaignie commandeeren sal". (Resolutiën Holland 25, 27-29 Sept. 1655, p. 391, 393; Combes t. a. p. p. 135, 136).

Over het veldmaarschalkschap en het gouverneurschap van Den Bosch viel heel wat te doen [1]); omtrent het laatste bevatten de brieven niets, dat niet uit de gedrukte Brieven aan Nieuwpoort of van elders bekend is.

De Friesche stadhouder en Johan Maurits van Nassau dongen beiden naar het veldmaarschalkschap [2]). Willem Frederik beval zijne sollicitatie schriftelijk bij den Raad-

---

1) Resolutiën Holland 8 September 1655 (p. 363—364), 30 September (p. 395), 1 October (p. 396), 7 en 8 October (p. 404), 17 November (p. 424) en 24 November (p. 431); Brieven III p. 120, 121, 124, 142.

2) Resolutiën Holland 8 en 18 September 1655 (p. 363 en 377).

pensionaris aan [1]) en kwam ook in persoon naar den Haag om zijne belangen te behartigen. Kort daarop (18 September) werd het verraad van Van Messen en Van Ruyven ontdekt; bij het gerechtelijk onderzoek bleek, dat zij aan Willem Frederik tal van geheime stukken hadden geleverd. Die ontdekking zal den Raadpensionaris niet vriendelijk gestemd hebben jegens den Stadhouder. Tezelfder tijd waarschuwde Obdam hem, in een brief d.d. 30 September 1655, „dat de luyden geweldich glosseren over de mennige ende lange conferentiën", die De Witt met den Stadhouder zou hebben gehad [2]). Wat er van die geruchten was [3]), vernemen wij uit den volgenden brief.

(Aan Obdam. 8 October 1655).

„WelEdele Gestrenge Heere,

Ick hebbe t' sedert mijn jongste schryvens aen UEd., van date den 28sten der voorlede maendt [4]), acht daegen uutten Haege geweest in de Beverwijck ende daerontrent, 't welck veroorsaeckt heeft dat my UEdts missive van date den 30sten daeraenvolgende niet eerder dan op Saterdach voorleden [2 October] in den avont, als wanneer ick wederom alhier ben gearriveert, is behandicht..... Ick vinde my ten hoochsten aen UEd. verplicht over de trouhertige waerschuwinge, die 't deselve belieffi heeft by de voorschreven missive aen my te doen, van dat de luyden aldaer geweldich glosseren over de mennige ende lange conferentiën, die geseyt werden dat ick met den Heere Prince Willem soude houden, ende versoecke dat UEd.

---

1) Van Sijpesteyn, Geschiedkundige Bijdragen I p. 101; over de goede verstandhouding tusschen Willem Frederik en den Raadpensionaris sinds de reis van dezen laatste naar Groningen (hiervóór, p. 287, 288) vgl. ibid. p. 95-98.

2) Uittreksel uit Obdam's brief, medegedeeld door Van Sijpesteyn, Geschiedkundige Bijdragen I p. 99.

3) Vgl. daarover ook de dépêches van Chanut aan De Brienne bij Groen, Archives, 2de série, V p. 165, 166.

4) Deze brief is onder de minuten van De Witt niet bewaard.

by alle occasiën, als deselve yets diergelijx ter ooren mochte comen, my daervan gelieve te verwittigen, alsoo ick houde, dat oprechte vrunden den anderen geen blyckelycker teeckenen van ongeveynsde vruntschap connen geven als soodaenige waerschuwingen ende advertentiën. Dan wat belangt de waerheyt ofte het fondament van 't voorschreven seggen, soo is 't sulx, dat ick van den gemelten heere Prince Willem t' syner aencomste alhier de eerste visite ontfangen hebbende, ick echter aen deselve (alhoewel naer de gemeene regulen van uutterlycke civiliteyt het van mijn plicht geweest soude hebben, deselve te gaen verwellecomen, insonderheyt naer een seer courtois uutterlijck onthael, daermede ick van hem in Groeningen was bejegent) de contravisite om redenen niet gedaen hebbe dan naer 't verloop van eenige daegen ende soo als hy stonde op sijn vertreck naer Cleve [1]). Den voornoemden Heere Prince van Cleve wederom alhier gearriveert sijnde, hebbe ick denselven naer 't verloop van drie daegen nevens anderen verwellecomt, daerop ick oock corts daernaer van hem een contravisite ontfangen hebbe, sonder dat ick naer date van dien oyt eenige communicatie met den meergemelten Heer gehadt ofte denselven t'sedert ontrent een maendt herwaerts gesproocken hebbe".

Inderdaad heeft Willem Frederik weinig reden gehad om de goede gezindheid van den Raadpensionaris te roemen. Zooals ieder weet, leende de Stadhouder zich er toe om de door Holland beraamde Harmonie bij de andere provinciën aan te prijzen; desondanks ontging het veldmaarschalkschap hem. Over de Harmonie en wat daarmede verband houdt vernemen wij nog iets in de volgende brieven.

1) De residentie van zijn mededinger Johan Maurits, die door den Keurvorst van Brandenburg tot stadhouder van Kleef was aangesteld. Ook Amalia van Solms vertoefde daar destijds. 7 October schrijft Chanut aan De Brienne: „Les deux Princes prétendants sont maintenant à Clèves auprès de madame la Douairière, qui les auroit accommodez, si desjà ils ne l'estoient secrétement". (Archives 2de série V p. 165).

(Aan Cornelis de Graeff van Zuidpolsbroek. 15 December 1655).

„Dese sal alleenlijck dienen omme UEd. te verwittigen, dat op gisteren d'Heeren Princen Maurits ende Willem van Nassauw haer met den anderen wederomme hebben vergeleecken in sulcker voegen, dat den Heere Prince Maurits, geadvanceert werdende tot het Generaelschap van de cavaillerye, aengenomen ende belooft heeft sich het commandement van den Heere Prince Willem, als deselve gepromoveert soude sijn tot het veltmaerschalckschap by Haer Hog Mog., te sullen laeten onderwerpen; daerop den gemelten Heere Prince Willem wederom reciproquelijck belooft heeft by syne vrunden debvoiren te sullen doen, ten eynde den gemelten Heere Prince Maurits mochte werden geadvanceert tot het voorschreven Generaelschap, op het tractement, daertoe vóór desen gestaen hebbende, oock met belofte van 't voorgeroerde commandement over denselven Prince Maurits discretelijck te sullen gebruycken."

Een tweede brief van denzelfden datum is klaarblijkelijk voor Polsbroek persoonlijk bestemd, terwijl de voorgaande ook aan anderen ter lezing kon worden gegeven.

(Tweede brief aan Cornelis de Graeff van Zuidpolsbroek van 15 December 1655).

Met genoegen uit Polsbroek's missive van 9 dezer gezien, dat het bewuste advies van commissarissen van Haar Hoog Mog. [1]) hem bevalt. Het schijnt gewenscht, dat Holland daar een besluit op neemt vóór het scheiden der tegenwoordige vergadering. Daarmede wordt niets gepraejudicieerd, omdat Holland tegelijk daarmede zijne stem niet geeft op 't veldmaarschalkschap; tot begeving daarvan

---

1) Secrete Resolutiën 26 November en 3 December 1655 (p 256-260); Brieven III p. 149-151.

moet, zijns bedunkens, niet worden overgegaan voordat ter Generaliteit finale conclusie, ten genoegen van Holland, op 't voorschreven advies is genomen, „daermede dan altijt de clem, gelijck men seydt, in handen soude werden gehouden, ende in cas d'andere provinciën haer op 't voorschreven advis niet satisfactoirlijck quamen te verclaeren, alsdan van wegen Haer Edel Groot Mog. selfs met meerder reden als jegenwoordich ôfte tot mortificatie ôfte tot promotie van een ander personnagie in 't voorschreven ampt soude connen werden gelaboreert. Ick sal gaerne by rescriptie vernemen, off eenige ende hoedaenige consideratiën aldaer op ofte ontrent 't voorschreven werck mogen vallen, ten eynde ick my naer d'intentie van soo considerabel een lidt by tijdts sooveel doenlijck moge reguleren."

P.S. Polsbroek zal reeds hebben vernomen, dat Haar Edel Groot Mog. hem van de ambassade naar Zweden hebben geëxcuseerd [1]).

De overige brieven over binnenlandsche politiek (aan Johan Maurits van Nassau en de Overijselaars Schele en Van der Beecke) bevatten niets van belang. Willem van Beveren [2]) blijkt den Raadpensionaris nog steeds op de hoogte te houden van hetgeen in de Staten van Zeeland voorvalt, maar krijgt in Juli een aanmaning tot grooter ijver.

(Aan Willem van Beveren. 23 Juli 1655).

„Tsedert eenigen tijdt herwaerts hebbe niets van UEd. vernomen ende verlange nochtans ten hoochsten naer de continuatie van de bekende notulen ende naer 't gene in de provincie van Zeelandt van consideratie passeert, insonderheydt off tegens d'aenstaende vergaederinge van de Staeten een poinct van beschryvinge sal worden gemaeckt van het aenstellen van een Stadthouder over de voorschreven provincie ende wat men oordeelt, dat daerop voor resolutie wel soude mogen volgen."

---

1) Resolutiën Holland 14 December 1655 (p. 464).
2) Zie over hem hiervóór, p. 217.

De Witt's belangstelling in alles, wat Dordt betreft, blijkt uit verschillende brieven aan zijn vader.

(Aan Jacob de Witt. 29 Juni 1655).

. . . . . [1]) Ick sal verlangen te verstaen, hoe sich de saecken aldaer sullen schicken t'sedert het overlyden van den Heere pensionaris [Mathijs] Berck [Johansz.] zaliger gedachtenisse, ende off den zone [Johan Berck Mathijsz.] in crachte van de verleende survivances [2]) in beyde de charges van den overleden sal succederen, immers wat UEd. oordeelt, dat daerontrent sal geschieden ende waertoe deselve genegen is de saecke te dirigeren. Ik hebbe daerover met den Heere van Strevelshoeck [3]) in discours geweest ende bevonde, soo my dachte, dat Sijn Ed. oordeelde beyde de acten van survivance soo bondich te wesen, dat daertegens niet wel yets soude connen werden geëxcipieert ofte geresolveert, alhoewel ick oock wel bemerckte, dat Sijn Ed. wel gaerne soude sien, dat op den voorschreven zoon van den overleden het pensionnarisschap niet en wierde geconfereert. Ick sal mede verlangen eenige imformatie te mogen ontfangen off over d'admissie van onsen neve Johan de Witt ter dachvaert [4]) eenich misnoegen zy getoont by eenige heeren van den Oudtraedt ende hoe hetselve werck moge wesen affgeloopen. Waermede desen besluytende, sal blyven" etc.

---

1) Het hier volgende is de tweede helft van den brief, waarvan het begin is medegedeeld hiervóór, p. 288, 289.

2) Mathijs Berck Johansz. was 23 Juni 1655 overleden (Balen p. 358). Hij was secretaris en pensionaris (ibid. p. 948). — Bij Balen, in de lijst van pensionarissen, komt eene vergissing voor. De op p. 356 genoemde „Mr. Matthijs Berk, Heeren Johanszoon", die 18 Maart 1634 pensionaris werd, overleed niet 18 December 1667, zooals daar aangegeven staat, maar 23 Juni 1655, gelijk terecht wordt opgegeven achter zijn naam in de lijst van secretarissen (ibid. p. 358). Balen heeft bij vergissing in de lijst van pensionarissen den sterfdatum van Johan Berck Mathijszoon achter den naam van zijn vader gezet.

3) Cornelis van Beveren, Heer van Strevelshoek.

4) Neef Johan de Witt was den 3den Juni 1655 voor de eerste maal ter dagvaart gecompareerd blijkens Resolutiën Holland van dien datum (p. 245).

(Aan Jacob de Witt. 30 Juni 1655).

„Huyden heeft den Heere van Baerendrecht aen my geclaecht, dat UEd. scheen genegen te wesen de acten van survivance, by den Oudtraedt aen onsen neve Johan Berck de Jonge, sijn swaeger[1]), verleent, niet te respecteren, toonende daerover groot misnoegen ende verclaerende dat Sijn Ed. ter dier oirsaecke derwaerts soude vertrecken omme te helpen uutwercken met alle sijn vermogen ende vrunden, dat aen den voornoemden onsen neve, sijn swaeger, het accomplissement van de voorschreven acten moge gewerden; daerby voegende, dat Sijn Ed. oock andere saecken soude trachten uut te wercken, die UEd. niet ten besten aengenaem sullen sijn, ende in specie het disadvoy van onsen neve Mr. Johan de Witt ter dachvaert. Ick hope, dat de saecken soodaenich sullen connen werden geschickt[2]), dat daerdoor geen dissentie ofte onlust aldaer en come te ontstaen, ende dat de goede correspondentie tusschen de oudtborgemeesteren daerdoor niet en werde verbroocken, sullende oock verlangen te vernemen in wat termen de voorschreven saecken aldaer sijn staende".

Wanneer de Raadpensionaris de belangen van zijne vaderstad kan bevorderen, blijft hij niet in gebreke. Den 6den Augustus schrijft hij aan zijn vader:

(Aan Jacob de Witt. 6 Augustus 1655).

Zal trachten te bewerken, dat „op de saecke van de marchants-avonturiers noch yets vruchtbaerlijx ten minsten by provisie geduyrende dese vergaederinge tot con-

---

1) Abraham van Beveren, Heer van Oost- en West Barendrecht, was voor de tweede maal gehuwd met Elisabeth Ruijsch, wier zuster Lucretia gehuwd was met Johan Berck Mathijszoon, of, zooals De Witt hem noemt, Johan Berck de Jonge: Balen p. 949 en 974.

2) Het geschil eindigde hiermede, dat Johan Berck Mathijsz. zoowel pensionaris als secretaris werd, terwijl neef Johan de Witt deel bleef uitmaken van de deputatie van Dordt naar de dagvaart. Vgl. Balen p. 356, 358, 949 en zie de presentielijsten in Resolutiën Holland 1655.

clusie moge werden gebracht, doch sie daertoe weynich apparentie". Evenzoo zal hij „alle betaemelycke officiën aenwenden, daer sulx kan geschieden, ten eynde de saecke van de bewuste doorgraevinge ten besten van de stadt van Dordrecht moge comen uut te vallen".

Over hetgeen Dordrecht deed om de merchant-adventurers, die na den afloop van den eersten Engelschen oorlog zich weder hier te lande wilden vestigen, uit Rotterdam naar Dordt te lokken, vgl. Van de Wall, Privilegiën van Dordrecht p. 1742-1769 en Van Wijn, Bijvoegsels en Aanmerk. op het 12de deel van Wagenaar, p. 121. Het verloop der onderhandelingen met hen in 1655 leert men kennen uit Resolutiën Holland 4 Mei 1655 (p. 185), 31 Juli 1655 (p. 313-320), 12 Augustus, 14 en 25 September 1655 (p. 353-354, 369-370, 388-390) en 5 October 1655 (p. 400-401). Vgl. verder Brieven III p. 94, 288, 293. Zooals De Witt vreesde, bleef de zaak nog geruimen tijd slepende. In de brieven van het volgende jaar zullen wij er weder van hooren.

De „bewuste doorgraevinge" zal wel zijn: de doorgraving bij Schenkenschans om den Nederrijn te verdiepen. Dordrecht werkte dit altijd, ook in 1655, tegen, omdat het liever zag, dat de Beneden-Rijn voor diepgaande schepen onbevaarbaar bleef, zoodat deze hun weg langs Waal en Merwede moesten nemen. Vgl. het hierover uit Bontemantel's ms. aanteekeningen door mij medegedeelde in mijn uitgave der memoriën van Gerrit Schaep Pietersz. (Bijdr. en Mededeel. XVI p. 364, noot 1).

In een brief aan Jacob de Witt van 4 September 1655 komt de Raadpensionaris nog eens terug op de quaestie der „bewuste doorgraevinge". Hij toont daarin zijne activiteit voor Dordt's belangen, maar vreest dat de stad aan het kortste eind zal trekken en geeft den raad, dat zij eenige gedeputeerden naar den Hoogen Raad zal afvaardigen om haar zaak te bepleiten.

Hoezeer de financiëele toestand van den Raadpensionaris na zijn huwelijk verbeterd is, bewijst een briefje aan zijn vader van 8 Juli 1655.

(Aan Jacob de Witt. 8 Juli 1655).

„Hiernevens gaet volgens UEd.'s begeerte een somme van duysent Carolus guldens, welckers restitutie ick by gelegentheyt ..... sal verwachten; doch heeft hetselve geen haeste".

De rollen zijn dus verwisseld (vgl. hiervóór, p. 272); bij het terugbetalen is zelfs „geen haeste"!

Uit de correspondentie van den Raadpensionaris met den Ruwaard blijkt, dat deze zorgt voor aangelegenheden als: „het incoopen van de leghennen metten haen", het verkoopen van de veldvruchten van De Witt's land enz. Niet onaardig is het volgende briefje over paardenhandel tusschen de gebroeders.

(Aan Cornelis de Witt. 19 Juli 1655).

..... „Aengaende de paerden remittere ick my absolutelijck tot UEd.'s oordeel, sullende derhalven met den eersten advis verwachten, off het groote paerdt tot Geervliet noch hinckt ofte niet; ende in cas 't selve eenich ongemack daervan comt over te houden, sal sulx moeten comen tot gemeene schaede; doch soo volcomentlijck genesen is, wil ick gaerne beyde de paerden, jegenwoordich op Geervliet wesende, UEd. laeten in vollen eygendom ende de jonge hier behouden. By sooverre UEd. de jonge waerdiger mochte estimeeren als d'oude, soo sal ick verwachten tot wat pryse UEd. 't verschil soude begrooten ende gaerne de becommernisse van UEd. lieve huysvrouwe, mijn waerde suster, (alhoewel, mijns oordeels, mede niet ten besten gefondeert) voorcomen door 't opleggen van 't surplus, welcken aengaende ick my volcomentlijck sal refereren tot UEd.s discretie ende goedtvinden".

De „lieve huysvrouwe" van den Ruwaard, Maria van Berckel, was volgens eene familieoverlevering nog al bazig [1]; uit den voorgaanden brief zou men althans

1) Vgl. Mr. D. Veegens, Historische Studiën II p. 124.

willen afleiden, dat zij op den penning zestien was. De kleine quaestie werd ten slotte aan de arbitraire uitspraak onderworpen van een „neutraal persoon", den pikeur Root, die de beide spannen paarden in Den Haag en in Geervliet taxeerde, en wel zonder te weten waartoe dit geschiedde of wie der gebroeders door hooge of lage taxatie zou worden bevoordeeld! Aldus was het besteld door den Raadpensionaris, die klaarblijkelijk aan zijne schoonzuster alle reden tot „becommernisse" wilde ontnemen.

Eindelijk is er nog een briefje van De Witt aan Oom Buvigny (Anthonie Vivien).

(Aan Anthonie Vivien, Heer van Buvigny. 6 September 1655).

„D'Heer Advocaet Van Andel ende desselfs huysvrouwe" hebben den Raadpensionaris beloofd zijnen „waerden neve, UEd.s zone, t'haeren huyse sijn woonplaetse te sullen laeten nemen", zoodra de Heer van Buvigny dit wenscht. De advocaat zal neef Vivien „alles suppediteren, wat deselve tot syne instructie ende tot oeffeninge van de practijcque sal van noode hebben".

Daar van de drie kinderen van Anthonie Vivien twee jong gestorven zijn [1]), moet de hier bedoelde zoon Nicolaas Vivien zijn, die dus zijn advocaten-loopbaan in dezelfde leerschool begon als zijn neef de Raadpensionaris.]

Tegen het eind van het jaar 1655 wachtte De Witt de geboorte van zijn eersteling. Daarop heeft betrekking een brief, die wel met het cijfer van dit jaar, maar zonder dagteekening [2]) voorkomt, gericht aan die van den Oud-Raad van Dordrecht. De Witt herinnert daarin, dat hij voor vijf jaar van zijn eed en plicht

1) Balen p. 1024.

2) De brief komt voor in de Resol. van den Oudraad van Dordrecht en is daar gedagteekend: „in Den Hage, den 25sten Aug. 1655."

als pensionaris der stad is vrijgesteld, dat zijn verblijf in 's Gravenhage geschiedt met consent van den Oudraad, en dat derhalven „de kinderen, die het Godt Almachtich soude mogen gelieven my, geduyrende 't voorschreven mijn verblijf in 's Gravenhaege te verleenen, onaengesien myne huysvrouwe daervan alhier in 's Gravenhaege voornoemd mochte comen te accoucheren, naer rechten verstaen souden werden binnen de stadt van Dordrecht te wesen geboren, ende sulx te participeren aan alle de privilegiën ende voorrechten, de ingeboorne borgers derselver stede competerende"; maar hij verzoekt toch, „tot myne volcomene gerustheyt", een schriftelijke acte, waarbij hem dit recht worde toegekend en verzekerd. Hij verklaart van zijne zijde die gunst bij alle gelegenheden dankbaar te zullen erkennen. De gevraagde acte werd hem verstrekt; zij komt voor in de Resolutiën van den Oudraad van Dordrecht en is daar gedagteekend 30 Aug. 1655.

Den 27^{en} December werd hem een dochter geboren, die den naam van Anna ontving. (Zie Balen p. 1329). Wij vinden van deze gebeurtenis geen gewag in een der brieven van die dagen. Alleen vinden wij aan het slot van een brief over zaken aan den Ruwaard van Putten:

(Aan Cornelis de Witt. 4 Februari 1656).

„Met de dispositie van myne lieve huysvrouwe is het jegenwoordich heel fijntges [1]), gelijck ick daerover hierbenevens breeder aen ons eerwaerdige vaeder advisere".

---

1) Het was toen een zorgelijke tijd voor den Raadpensionaris. In een brief aan den Heer Van Ommeren, in ambassade naar Zwitserland en Savoye, d.d. 24 Januari 1656, schrijft De Witt niet te weten, of Van Ommeren's verzoek om toezending van geld reeds bij Gecommitteerde Raden in behandeling is geweest, „naedemael ick door domestijcque swaericheden (hebbende jegenwoordich t'mynen huyse een krancke schoonmoeder, daervan wy, naer 't oordeel van de medecijns, nu eenige daegen herwaerts niet anders dan het laetste hebben verwacht, ende een siecke huysvrouwe, die wel op huyden een maendt oudt is in de

Die breedvoeriger brief is niet bewaard gebleven.

De groote gebeurtenis van dit jaar 1656 voor het huiselijk leven van De Witt is de dood zijner schoonmoeder, waarvan hij ook in zijn brieven aan Nieuwpoort (III p. 195) en aan Boreel (I p. 268) gewag maakt. In een brief (van 10 Maart) uit Amsterdam aan Van Beuningen schrijft hij, iets uitvoeriger, dat hij den 7en naar Amsterdam was vertrokken „vermits het overlyden van mijn schoonmoeder, zaliger gedachtenisse, die het Godt Almachtich gelieft heeft tusschen den 3en ende 4en daerbevorens, naer een langduyrige ende pynelycke sieckte uut dese werelt tot sich te roepen." — De Staten waren juist vergaderd: de Raadpensionaris kon niet lang afwezig blijven [1]). Dinsdag, den 14en Maart, rapporteerde hij reeds weder wat den vorigen dag ter Generaliteit was voorgevallen. De Staten gingen den 9en April uiteen, om eerst weder den 18en Mei terug te komen. Dien tusschentijd maakte De Witt zich ten nutte. Nadat het loopende werk was afgedaan, vertrok hij kort voor den 21en April (Brieven III p. 216) naar Amsterdam, ten einde orde te stellen op de boedelscheiding en wat daarmee samenhangt. Den 15en Mei vinden wij hem in Den Haag terug; dien dag schreef hij een aantal brieven van dankbetuiging aan zijn naaste betrekkingen voor de genoten gastvrijheid en vriendelijkheid. Zoo schrijft hij aan de zusters zijner vrouw:

(Aan de juffrouwen Cornelia en Jacoba Bicker. 15 Mei 1656).

„Mejuffrouwen ende welwaerde susters,

Het soude een teecken van sonderlinge ontdanckbaerheyt wesen, indien wy stilswygende lieten passeren de

---

craem, doch niettemin seer swack ende somwylen eenige overvallen van groote benaeuwtheyt subject) nu t'zedert drie daegen herwaerts niet te Hove ben geweest." (N. v. d. U.).

1) In denzelfden brief aan Van Beuningen van 10 Maart schrijft hij, dat hij „aenstonts" naar Den Haag terug reist.

eere, die wy nu eenigen tijdt aen den anderen van Uwer Ed. vermaeckelijck bywesen hebben genoten, ende indien wy niet met behoorlycke erckentenisse opnaemen de moeyten ende ongemacken, die wy ende onse somwylen luydt-schreeuwende dochter UE. aldaer by daege ende by nachte hebben aengedaen ende veroorsaeckt. Maer wy stellen ons eenigermaeten gerust op Uwer Ed. gewoonlycke discretie ende goedertierentheyt, die alles gewoon sijn ten besten te duyden ende op te nemen, ende verlangen naer occasiën omme UE. wederomme eenigen dienst te connen doen" enz.

Soortgelijke brieven aan broeder en zuster Deutz, aan broeder en zuster Trip, aan neef Gerard van Hellemont [1]), aan nicht Trip (de weduwe van Elias Trip) behoeven niet uitgeschreven te worden. Van eenige meerdere beteekenis is de volgende:

(Aan Mejuffrouw Christina de Graeff, weduwe van Pieter Trip. 15 Mei 1656).

„Mejuffrouw ende eerwaerdige moeye,

Dese sal particulierlijck dienen omme UE. ten hoochsten te bedancken voor de moeyte, die het deselve beliefft heeft te nemen om myne lieve huysvrouwe ende susters te assisteren in de verdeylinge van de meubelen ende huyschraedt, onlangs aldaer geschiedt" ..... enz.

Voor soortgelijke diensten, maar van meer gewicht, omtrent de verdeeling der nalatenschap heeft hij ook aan Oom De Graeff dank te betuigen.

(Aan Cornelis de Graeff van Zuid-Polsbroek. 15 Mei 1656).

„Mijn Heere ende Oom,

Ick vinde my verplicht UE. by desen te betoonen myne

---

1) Dr. Gerard van Hellemont was getrouwd met eene nicht van De Witt's vrouw, nl. met Margaretha Bicker, eene dochter van Cornelis Bicker van Swieten: Elias I p. 485. (N. v. d. U.).

schuldige danckbaerheyt over de moeyte ende goede conduicte, die het UE. geliefft heeft, onaengesien desselfs mennichvuldige occupatiën ende distractiën ten dienste van 't publijcq, op sich te nemen ende by te brengen tot bevorderinge ende vereffeninge van onse particuliere saecken aldaer, van harten wenschende en verlangende, dat sich eenige occasie mochte comen te presenteren, waerinne ick deselve myne schuldige danckbaerheyt niet met woorden alleen, gelijck als in desen, maer met reële effecten mochte betoonen. Het geeft my sonderlinge satisfactie, dat in 't gene voorschreven is alles, immers sooveel my is bekent, met onderlinge vergenoeginge is toegegaen, ende dat wy de twist clippen, daer vele haer in diergelycke gelegentheyt aen hebben gestooten, onder UE.'s wyse ende moderate directie hebben connen vermyden. Ick hope, dat UE. sal oordeelen, dat ick alle occasiën, die daertoe aenleydinge hadden connen geven, met betooninge ende bybrenginge van gevoechlijckheydt ende gemack, sooveel in my was, hebbe helpen vermyden ende verhoeden. Ende indien echter, gelijck ick wel vertrouwe, daerinne van myner zyde niet alles soo completelijck is gecontribueert als het wel hadde connen geschieden, soo bidde ick, dat UE. 't selve niet als een effect van verkeerde wille, maer alleenlijck van de gewoonlycke swackheyt der menschelycke natuere gelieve aen te sien, ende allenthalven ten beste te helpen duyden."

Het vervolg van dezen brief — hierna afgedrukt — loopt over staatszaken. Hij toont alweer hoe krachtigen invloed De Graeff op De Witt uitoefende, op hoe hoogen prijs deze de achting van zijn oom stelde, hoe navolgenswaardig hij diens gematigdheid vond.

Uit alles blijkt, dat de verdeeling der erfenis [1]) in-

1) Dr. Jan Bicker had een vermogen van *f* 727.000 nagelaten, dat na den dood zijner weduwe onder vijf dochters verdeeld werd: Elias I p. 174, 184. Deze mededeeling stemt ongeveer overeen met die van Jhr. C. A. van Sijpesteijn (Haagsche Stemmen 1887—1888 p. 160, noot 1), waar bericht wordt, dat Wendela Bicker bij haar huwelijk *f* 50.000 mede had gekregen en dat Jean Deutz, als executeur, na den

derdaad in der minne geschiedde. De vriendschap tusschen de broeders en zusters blijft ongedeerd; vooral met broeder en zuster Deutz is de betrekking zeer nauw. Met Deutz worden de geldzaken bij voorkeur behandeld; een aantal brieven zijn aan die onderwerpen gewijd [1]). En zoodra de vergadering der Staten, die den 18en Mei aanving, ten einde liep, besloten beide paren een speelreisje door Brabant [2]) te doen, tot afleiding van het geleden verdriet zeker, hetgeen Deutz en zijn vrouw dubbel behoefden, die op het eind van Maart hun eersteling hadden verloren (condoleantiebrief van De Witt aan hen van 30 Maart.) — Den 25en Mei vroeg en verkreeg de Raadpensionaris verlof om zich voor een poos buiten 's lands te begeven (Resolutiën Holland p. 125). Den 28en schreef hij aan het College der Admiraliteit te Rotterdam:

(Aan de Admiraliteit van Rotterdam. 28 Mei 1656).

„Edele Mogende Heeren,

De goedertierentheyt ende gunstige dispositie van d'Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt my toelaetende by de jegenwoordige conjuncture van tyden ende saecken voor eenige daegen de publijcque affaires ter zyde te stellen ende een geringen tijdt te mogen gebruycken tot myne particuliere recreatie, ende ick dienvolgende geresolveert sijnde soo goede occasie niet vruchteloos te laeten voorbygaen, maer de voorgeroerde Haer Edel Groot Mog. permissie gebruyckende, my met eenich byhebbendt

---

dood van mevrouw Bicker aan elk der vijf dochters nog ongeveer ƒ 110.000 uitkeerde. Onder Fruin's snippers vond ik ten slotte een „Sommarie aenteeckeningh" over den door den Raadpensionaris nagelaten boedel, berustende onder de papieren der familie De Graeff; daarin lees ik o. a.: „'t erf [van De Witt's kinderen] van moederszyde monteert ƒ 166.442, 't erf van vaderszyde ƒ 240.074." (N. v. d. U.).

1) Verschillende hiervan zijn hierna door mij ingelascht. (N. v. d. U.).

2) Kort na den vrede van Munster was een uitstapje naar Brabant een geliefd vermaak: Fruin, Aant. op Droste, p. 274. (N. v. d. U).

geselschap van dese weecke voor eenige weynige daegen naer Brabandt te begeven, soo hebbe ick my derven verstouten U Edel Mog. mitsdien gansch gedienstich te versoecken, off deselve my met 't voorschreven mijn geselschap door een van de jachten, staende ter dispositie van U Edel Mog., voor 8 ofte 10 daegen souden connen doen accommoderen ende naer Antwerpen overbrengen. 'T welck indien sonder discommoditeyt van de Heeren van den Raedt ofte van yemandt anders soude connen geschieden, ende Uwer Ed. Mog. goede gelieftte waere daertoe de noodige ordre te geven, soude ick 't selve voor een singulier beneficie opnemen, ende my daerover t'allen tyden aen U Edel Mog. ten hoochsten redevabel houden. Waertoe brenger deses affgesonden hebbende, sal door denselven gaerne van de commoditeyt ende dispositie van U Edel Mog. op 't gene voorschreven is bericht ontfangen, ende by alle voorvallende gelegentheden trachten te betoonen, dat ick waerlijck ben ende altijdts sal blyven, Edele Mogende Heeren,

Uwer Edel Mog. oodtmoedige dienaer".

De brief geef ons een proeve van de wijs, waarop de machtige Raadpensionaris aan de Staatscolleges placht te schrijven. Hij ging nog vergezeld van een particulier schrijven aan den Heer Hallingh, lid, en een dito aan den Heer Van den Broeck, fiscaal van 't college, „met gansch gedienstich versoeck, dat UE. faveur daertoe [tot inwilliging van zijn verlangen] moge coöpereren". Het zal wel zijn ingewilligd. Den 2^{en} Juni vinden wij De Witt nog in Den Haag (Brieven V p. 399, III p. 234). Den 15^{en} kwam hij alweder terug (ibid. V p. 400, III p. 235), geroepen door gewichtige tijdingen uit het Oosten en door een extraordinaris convocatie der Staten. Later, den 17^{en} Augustus, schreef hij dan ook aan zijn neef Focanus, Schepen van 's Hertogenbosch, dat hem niet de lust, maar wel de tijd ontbrak om naar Den Bosch te komen „ende onse halff voltrockene reyse in Brabandt te hervatten". Omtrent de reis zelve is ons niets bekend. Van de tehuiskomst handelt de volgende brief:

(Aan Jean Deutz. 16 Juni 1656).

„Ick vinde my verplicht UE. nevens desselfs beminde, mijn waerde suster, hiermede ten hoochsten te bedancken voor de eere van derselver vermaeckelijck geselschap, op onse jongste reyse genoten, ende hope dat UE. soo voorspoedichlijk tot Amstelredam sal wesen gearriveert, als ick alhier in Den Haege gecomen ben, sijnde des morgens al ten halff negen uyren hier geweest, onaengesien ick noch ten halff vier uyren was in mijn slaepcaemer by myne lieve huysvrouwe [1]). Ick maecke staet dat UE. noch gisteren tot Dordrecht sal wesen gebleven, alsoo de paerden voor mijn vertreck noch niet waeren aengecomen (ende [2]), naer de windt doenmaels was waeyende, noch wel een geruymen tijdt conden onder wege blyven; 't welck ick oock vertrouwe geschiedt te sullen sijn, vermits ick de myne tot noch toe alhier niet hebbe vernomen).

Mijn dienaer heeft my, hier comende, bericht dat UE. de vijffthien gulden, die het deselve beliefft hadde hem te behandigen tot betaelinge van de bewuste twee gehuyrde paerden, onaengesien de redenen, by my daertegens geallegeert, niet hadde gelieven wederom naer sich te nemen; ende alsoo ick by my selven gansch onrechtmaetich vinde, dat UE., die een paerdt ende een waegen meer als ick op de reyse heeft gerisiqueert ende ten dienste van de gemeene compaignie laeten employeren, noch bovendien de huyre van de voorschreven twee paerden soude helpen becostigen, jae dat, mijns oordeels, billycker sijn soude, dat wy UE. daerover in de andere oncosten van de reyse naer advenant te goede quaemen, 't welck niet en is geschiedt, daervoor wy dan oock aen UE. verobligeert blyven, ende mynenthalven ick my noyt soude connen voldoen noch bovendien UE. de voorschreven twee gehuyrde paerden te hebben laeten helpen becostigen,

---

1) Voorspoedige reis zeker. Vgl. wat Evelyn in 1641 schrijft: „From Dort... I took wagon to Rotterdam, where we were hurried in lesse than an hour, though it be 10 miles distant: so furiously do these Foremen [Voermannen] drive." Diary I p. 11.

2) De passage tusschen ( ) is in de minuut doorgehaald.

soo gaen derhalven de voorschreven vijffthien gulden hierinne weder te rugge, verhopende dat UE. aen de voren geallegeerde redenen sal gelieven te defereren, ende versoeckende dat, soo UE. daerjegens noch yets mochte meynen te connen repliceren, hetselve te willen reserveren tot onse naeste byeencomste, om daerop mondelinge satisfactie te mogen ontfangen..... Ick maecke staet morgen naer den middach my naer Dordrecht te begeven, om myne lieve huysvrouwe aldaer te haelen, ende op Maendach toecomende wederom tydelijck hier te sijn."

De Witt was niet zonder reden den 15en zoo tijdig naar Den Haag getrokken. Hij had er op den gewonen tijd de vergadering der Staten geleid. Van Zaterdag den 17en tot Dinsdag den 20en was er geen bijeenkomst.

Kort daarop vielen er in de familie van De Witt verschillende sterfgevallen voor [1]). Den 5en Juli stierf de vrouw van Andries de Graeff [2]) (rekenmeester van Holland), nicht van Wendela; den 28en Juli nicht Trip, weduwe van Elias Trip en moeder van De Witt's schoonbroeder Jacobus Trip [3]); op het laatst van Augustus nicht Bicker-Van Swieten [4]). Staatszaken verhinderden De Witt bij de begrafenissen tegenwoordig te zijn; zijn brieven van condoleantie zijn bewaard gebleven.

In October, nieuwe angsten:

(Aan Juffrouw Deutz, „huyschvrouwe van d'Heer Jean Deutz." 13 October 1656).

„Dat op eergisteren morgen Godt de Heer met een swaere sieckte ons lieve dochterken heeft gelieven te be-

---

1) In Februari een „moeye" in Dordrecht gestorven: Brieven III p. 178.

2) Elisabeth Bicker van Swieten, dochter van Cornelis Bicker, Heer van Swieten: Elias I p. 175, 520. (N. v. d. U.).

3) Hiervóór, p. 275, noot 1.

4) Nl. Alida van Papenbroeck (hiervóór, p. 290, noot 1). — De door mij in den tekst ingevoegde data van overlijden der familieleden zijn ontleend aan Elias I p. 520, II p. 551. (N. v. d. U.).

soecken, sal UE. ontwyffelijck uut Oom Van Polsbroek ende Moeye Trip albereydts hebben verstaen, ende sal vervolgens dese dienen omme UE. bekent te maecken, dat van den uutvall der voorschreven sieckte noch niet veel is te oordeelen, maer dat de coortse nu wat schijnt gemindert te sijn, gelijck mede by den doctor werdt geoordeelt; 't welck oock te meer gelooffijck is, doordien 't voorschreven ons dochterken, 't welck te voren in twee daegen ende twee nachten niet ofte seer weynich geslaepen hadde, huyden morgen vroech wat heeft beginnen te rusten ende tot noch toe, wesende nu ontrent middach, noch niet wacker is geworden. Wy versoecken UE. den innehoude deses aen onse moeye Trip gelieve te communiceren, ende hiermede affbreeckende, sal ick blyven" etc.

Soortgelijke brieven worden er terzelfder tijd aan oom Polsbroek en aan zwager Trip geschreven: een bewijs dat de familie, waarin De Witt getrouwd was, liefderijk en belangstellend was. En ook zijn eigen familie deelde in zijne bezorgdheid.

(Aan „Mevrouwe Johanna De Witt, huysvrouwe van den Heer Mr. Jacob van Beveren" etc. 14 October 1656).

„Mevrouwe ende welwaerde Suster,

Dese sal alleenlijck dienen omme UE. bekent te maecken, dat t'sedert desselfs vertreck de sieckte van ons dochterken, naer 't oordeel van den doctor ende oock naer ons eygen ondervindinge, van tijdt tot tijdt is vermindert, hebbende 't selve dochterken t'sedert doorgaens wel gerust; doch wacker sijnde, is wat moeyelijck ende schijnt pijn in de buyck ofte elders onderworpen te wesen. De coortse is jegenwoordich seer weynich; sulx dat wy nu onder Godes segen een goede uutcomste verwachten. Ick blyve" etc.

Gelukkig voor De Witt, dat de Staten juist den 12den uiteengingen. Hij was tot het laatste tegenwoordig.

Brieven van de bange twee dagen zijn niet voor-

handen. Eerst den 13en, toen het kind rustig lag te slapen, schreef hij aan Van Beuningen en aan Nieuwpoort (Brieven III p. 285). De beterschap ging voort. Den 21en October schreef hij aan Trip: „Ons dochterken is, Gode zy loff, nu wederom t'eenemael frisch ende gesont."

Zelfs dachten hij en zijn echtgenoote nog aan een najaarstochtje. Den 21en schrijft De Witt:

(Aan Cornelis van Sijpesteyn. 21 October 1656).

....."Op UE.'s gansch vrundelycke noodiginge kan ick niet anders antwoorden, als dat wy ons alhier gesaementlijck verplicht vinden UE. by desen ten hoochsten te bedancken voor de smaeckelycke aenbiedinge, omme te mogen deelachtich werden van de vreuchde des jegenwoordigen vogelsaisoens; ende, soo onse gelegentheyt sulx eenichsins conde toelaeten, souden wy noch wel een snapreysken doen naer De Beverwijck, ende alsdan van 't aensienlycke Hoff van den Coninck Liduardt [sic: een logement?] maecken ons Huysch ten Deyl, daerop ick voor alsnoch geen eyntlijck voornemen hebbe connen vaststellen, niet wetende wat de gelegentheyt my sal toelaeten ofte weygeren."

In Augustus te voren had hij zulk een uitstapje reeds gemaakt. Hij schreef toen:

(Aan Cornelis van Sijpesteyn. 29 Augustus 1656).

„De jacht ende vogelaery tot Hillegom, mitsgaeders UE.'s vermaeckelijck bywesen, met het overvloedich tractement by ofte van wegen UE. soo tot Hillegom voorschreven als in De Beverwijck genoten, hebben my soodaenich verheucht ende sooveel genoegen toegebracht, dat ick mijn selven van ondanckbaerheyt soude beschuldigen, indien ick niet ten minsten vooraff door een letterken myne erckentenisse daerover quaeme te betuygen, gelijck ick ben doende by desen, verhopende dat den tijdt my noch gelegentheyt sal geven omme sulx metter daet naeder te bevestigen.

Wy sijn alhier gisteren ontrent halff acht uyren in den avont wel aengecomen, ende doen alle tegelijck onse gansch dienstige gebiedenisse aen UE., onse waerde Moeye, UE.'s lieve huysvrouwe, Neve ende Nichte, soo cleyne als groote, ende juffrouw Fannius [1]), item aen juffrouw van Beaumondt, mitsgaeders oock aen de vrunden, die t'sedert ons vertreck aldaer noch mochten wesen gearriveert. Verblyvende" etc.

Met de familie Sijpesteyn werd dus de vriendschap levendig gehouden. Ook oom Coolwijck werd sedert het huwelijk niet vergeten. Den 14^{en} Juli schrijft De Witt aan „d'Heer Vallensis [Van Daelen], doctor in de medicine, ende van den vroetschappe der stede Delff", ook al een neef, dat zijn vrouw sedert eenigen tijd ongesteld is, „soo vertrouwe, wat met verstoppingen gequelt". Hij verzoekt daarom den doctor de zieke den volgenden dag ten huize van oom Coolwijck te komen zien, waar zij 's middags tegen drie uren zullen komen.

Van het tochtje in het najaar naar Hillegom is zeker niet gekomen. Drukten van allerlei aard verhinderden het. Zelfs kon De Witt den tijd niet vinden schoonzusters, die bij hem gelogeerd hadden, naar Amsterdam terug te brengen. Hij schrijft daarover:

(Aan Cornelis de Graeff van Zuidpolsbroek.
11 November 1656).

„Wy hebben uut den Heer Reeckenmeester, ons waerde Oom [Andries de Graeff], verstaen, dat de vrunden aldaer seer sijn verlangende naer de wedercomste van onse lieve susters Cornelia ende Jacoba, gelijck wy 't selve mede uyt UE. ende d'andere vrunden, ten tyde van Uwer Ed. jongste aenwesen alhier eenigermaeten hadden vernomen,

---

1) Juffrouw Fannius was een dochter des huizes: zie hiervóór, p. 285.

ende waeren wy derhalven oock geresolveert de voornoemde onse susters by het jegenwoordich affwesen van Haer Edel Groot Mog. staetschgewyse vergaederinge derwaerts te geleyden; maer heeft d'indispositie van onse dochter, de veranderinge van dienstboden, het slaen van ossen ende een varcken, met 't gene daeraen dependeert, ende oock wel eenichsins voorcomende affaires van 't publijck, myne lieve huysvrouwe ende my de voltreckinge van 't voorschreven voornemen verhindert. Ende hebben derhalven onse saecken daernaer beginnen aen te leggen, dat wy naer 't scheyden van de aenstaende vergaederinge van Haer Edel Groot Mog., die ick oordeele weynich daegen te sullen duyren, de vrunden aldaer voor eenigen tijdt vermeynen te comen besoecken, ende alsdan met eenen de voornoemde onse lieve susters derwaerts te convoyeren."

Het veranderen van de dienstboden en het slaan van ossen en een varken met November komt hier al zeer huishoudelijk voor. Wij begrijpen licht, dat dit nog meer dan de staatszaken het van huis gaan belette. — Ongelukkig duurde de Statenvergadering langer dan de Raadpensionaris gedacht had. Eerst den 21^en^ December gingen de Heeren uiteen. Nu had De Witt den tijd om zijn echtgenoote naar Amsterdam te geleiden, maar niet om er zelf lang te blijven. Reeds den 27^en^ schrijft hij:

(Aan „Mevrouwe Wendela Bickers."
27 December 1656).

„Alderlieffste,

Huyden morgen vandaer verreyst sijnde, ben ick ontrent den middach tot Hillegom wel gearriveert, ende aldaer met de vrunden, die UE. hertelijck hebben doen groeten, het middachmael gehouden hebbende, ben ick voorts gereden ende alhier tydelijck in goede dispositie aengecomen, daervan ick niet hebbe willen in gebreecke blyven UE. by desen te adverteren." — Boodschap aan broeder Deutz over geldzaken. — „Waermede dese besluy-

tende sal, naer myne oodtmoedige gebiedenisse aen UE. ende alle de susters ende broeders verblyven,

Alderlieffste,

UE. oodtmoedige dienaer ende beminnende man".

P.S. „Ick vermaene UE. ende onse lieve dochter haere geboorte, met toewenschinge van alle heyl ende zegen."

Het was inderdaad de eerste verjaardag zijner eerstgeborene, waarop De Witt naar Den Haag en naar zijn werk terugkeerde. Hij was er kort te voren, 20 December, in geslaagd zijn vriend Van Beverningh eindelijk in het bezit van het Thesauriersambt te doen stellen. Hij ging thans naar Dordrecht (Brieven III p. 310, 313) waarschijnlijk nog wel met een ander doel, dan alleen om bij zijn vader het nieuwe jaar in te wijden. Vóór zijn vertrek uit Den Haag schreef hij nog aan zijn vrouw:

(Aan Wendela Bicker. 29 December 1656).

„Alderlieffste,

Eergisteren hebbe ick UE. geadverteert van myne goede overcomste alhier, ende sal dese dienen om UE. verders te verwittigen, dat ick geresolveert ben morgen vroech my naer Dordrecht te vervoegen, sullende op den wech geaccompaigneert sijn met d'Heer Pensionnaris Van Slingelandt, die mede gesindt was derwaerts te verreysen.

Het avondtmael sal alhier voor d'eerste reyse niet op Sondach toecomende [31 December], maer op Sondach ende acht daegen [7 Januari] voor de eerste reyse uutgedeelt werden, 't welck ick van mijn schuldige plicht geacht hebbe UE. te verwittigen, ende sal ick by gelegentheyt noch door een brieffken van UE. naeder bericht wachten, tegens wat dach UE. staet maeckt herwaerts te comen, om daerop vaste reeckeninge te maecken, off mogelijck de gelegentheyt my noch toeliet UE. selfs te comen haelen. Waertoe dese alleenlijck dienende, sal, naer myne gebiedenisse aen UE., onse dochter ende alle de vrunden aldaer, verblyven" etc.

Toen hij Zaterdag 6 Januari 1657 van Dordrecht terug kwam, vond hij wel iets anders te doen dan zijn echtgenoote te halen. Daarover later.

[[1]) Onder de brieven, door den Raadpensionaris in 't jaar 1656 aan zijne familieleden geschreven, zijn er weer enkele aan den Ruwaard, waaruit blijkt dat deze voortgaat zijn broeder diensten te bewijzen in het beheer zijner landerijen. Hij zorgt voor den verkoop van veldgewassen, den inkoop van hooi enz.

Enkele zijn gericht aan neef Johan van Sijpesteyn, den soldaat van de garde der Staten van Holland, dien wij als gast op de bruiloft van De Witt aantroffen (hiervóór, p. 284). Hij was in 1656 medegegaan in het gevolg der ambassadeurs, die naar Pruisen vertrokken om tusschen Zweden en Polen te bemiddelen, en wel bepaaldelijk als edelman à la suite van den ambassadeur Govert van Slingelandt. De Raadpensionaris schrijft hem:

(Aan Johan van Sijpesteyn. 28 Maart 1656).

„Monsieur mon cousin,

Ick hebbe met een sonderlinge aengenaemheyt uyt UEd.'s brieff van den 22[en] deses, aen my geschreven, verstaen desselffs goet arrivement tot Hamburch, met ende neffens de Heeren extraordinaris Ambassadeurs".....
„ende alsoo UEd. in synen voorschreven brief mentie maeckt van dat deselve niet nieuws en kan schryven, omdat het my van anderen beter wort toegesonden, soo sal ick UEd. evenwel daerop dienen, dat van hetgene my raeckende de saecken van staet door de welgemelte Heeren Ambassadeurs wert genotificeert, ick deselve gaerne dispensere ende excusere; maer het en sal my nochtans niet onaengenaem sijn te verstaen UEd.'s goede dispositie, wat

---

1) Wat nu tusschen [ ] volgt, van p. 326 tot p. 332, met de bijbehoorende noten, is door mij ingelascht. (N. v. d. U.).

in de hoffhoudinge van de meergemelte Heeren Ambassadeurs in 't particulier al ommegaet, hoe de edelluyden onderlinge met malcanderen al accorderen ende voorts wat op dergelycke subject is voorvallende. Hetwelcke van UEd. verwachtende, bevele deselve in 't beschudt des Alderhoochsten ende sal blyven, Monsieur mon cousin," enz.

Tijdens de ambassade kwam het soldatenhart van neef Johan weer boven. Maar de Raadpensionaris ontried hem zich op het oorlogspad te begeven; het volgende briefje leert ons om welke redenen:

(Aan Johan van Sijpesteyn. 23 Juni 1656).

Bericht van ontvangst der missiven van 25 April, 19 Mei en 7 Juni; betuigt dank voor de communicatie en verzoekt daarmede voort te gaan, „insonderheyt in hetgeene, dat voor comt te vallen in de hoffhoudinge van Haere Excellentiën." Gevraagd om advies, ontraadt hij hem zich in den oorlog te begeven, „aengesien in dien oorloch, die wilt ende woest is, niet veel valt te leeren, gelijck wel by anderen, daer het stuck van fortificatiën ende belegeringen beter gepractiseert wort. Daerenboven vermits onse natie aldaer, insonderheyt in dese conjuncture van tijt, odieus is, soude UEd. met de schouders aengesien worden ende, hier te lande wederom comende, daerdoor sich oock niet aengenaem maecken."

Een neef van De Witt's vrouw, Gerard Bicker, Drost van Muiden (een zoon van Andries Bicker), was sinds geruimen tijd betrokken in een proces, hem wegens verbreking van trouwbelofte aangedaan door Mejuffrouw Alida Coninck [1]). De teleurgestelde schoone

1) Vgl. mijne uitgave van Bontemantel, Regeeringe van Amsterdam, II p. 471, 472 en Mr. N. de Roever, Van vrijen en trouwen p. 127. Toespelingen op dit proces vindt men in de pamfletten „Borgemeester Bickers Laurecrans of Victorywaeghen" (Tiele n° 3758), „Bikkers grillen" (Tiele n° 3754) en „'t Muyder Spoockje" (Tiele n° 3756).

was eene dochter van Pieter Jansz. Coninck, afkomstig uit Dordrecht, collecteur van de wijnen en pachter van de laken- en canifasexcijs te Amsterdam; haar moeder was eene dochter van een waard „in de Harp", in de Gasthuismolensteeg [1]). Geen portuur dus voor den Drost, althans als het op een huwelijk aankwam! Reeds in 1650 had zij van het Hof van Holland een vonnis verkregen, waarbij Gerard Bicker werd veroordeeld met haar te trouwen; maar deze kwam in hooger beroep bij den Hoogen Raad, die, na eerst eene voor Bicker gunstige uitspraak te hebben gegeven, ten slotte (24 Februari 1656) het vonnis van het Hof bekrachtigde. Desniettegenstaande bleef de Drost tegenstribbelen. Aan het huwelijk kon hij niet meer ontkomen; maar hij kon althans weigeren in persoon bij de voltrekking er van tegenwoordig te zijn, in welk geval het gerecht een plaatsvervangend bruĩgom zou moeten aanwijzen [2]). De Raadpensionaris ried hem echter aan, het niet zoover te laten komen en zich vrijwillig aan de uitspraak der rechters te onderwerpen. Ziehier wat hij schrijft:

(Aan Gerard Bicker, Drost van Muiden. 5 April 1656).

„Mijn Heere ende Neve,

Ick verneme alhier ende hebbe oock gisteren by andere occasie uut de mondt van den Heere President Pauw [3])

---

1) Elias I p. 347.

2) Dit geschiedde bv. in 1670 bij het huwelijk van Anna Pauw. Over het geruchtmakende proces, dat er aan voorafging, vgl. Bontemantel, Regeeringe van Amsterdam II p. 483—486. Ik kon daar nog slechts vermoeden, dat het huwelijk voltrokken was; zekerheid daaromtrent geeft Elias I p. 193. De heer A. N. J. Fabius had de goedheid mij een extract uit het doop- en trouwboek van Ter Heyde ter inzage te zenden, waaruit blijkt dat Anna Pauw den 26sten April 1671 in het genoemde dorpje getrouwd is met Hendrik van Hoven, „jegenwoordich sich onthoudende in Brabant"; door onwilligheid en afwezigheid van den bruidegom werd deze op last van het Hof gesubstitueerd door Mr. Johan Coenen, Griffier van den Hoogen Raad.

3) Reinier Pauw, sinds 14 Mei 1655 president van den Hoogen Raad.

verstaen, dat Juffrouw Alida Coninx gelicht heeft executorialen op de sententie, in cas van revisie t'haeren voordeele gewesen ofte geconfirmeert; 't welck ick naer ons laetste affscheydt gemeynt hadde, dat door gevoechlijckheyt geprevenieert soude hebben geworden, ende verlange derhalven te mogen vernemen de oorsaecke, waeruut sulx mach wesen voortgecomen. Wat my belangt, ick hadde naer het voorschreven gepasseerde verwacht ende oock, onder correctie, best geraeden geacht, dat de uutterste rigueur van executie in desen door een minnelijck verdrach, 't welck ontwijffellijck tot UEd.'s voordeel ende contentement soude moeten uutvallen, hadde geprevenieert geworden, ende dat sulx alsnoch sooveel mogelijck geprecaveert wierde (seecker [1]) weesende, dat in saecken van die nature nyets beeter is als sich vrywilligh te onderwerpen de necessiteyt ende sonder teghenstreeven te volgen 't gheene Godt ende de justitie vereyscht: cede Deo, cede tempori, et si bonus civis esse vis, te ipsum melioribus ac mollioribus fatis reserva); doch ick penetrere mogelijck niet in het geheym ende my onbewust sijnde de particuliere redenen, die UEd. in 't houden van de voorgeroerde conduicte mogen bewegen, wil ick gaerne my beter oordeel onderwerpen ende sal niettemin verlangen met een letterken te mogen vernemen, wat uutcomste UEd. sich in de voorschreven saecke heeft voorgestelt ende waernaer deselve gemeynt is voortaen de voorschreven saecke te dirigeren. Waermede" enz.

De Drost liet zich gezeggen: den 21sten Mei 1656 huwde hij in persoon te Muiden met Alida Coninck [2]). Nog één brief van den Raadpensionaris is in 1656 aan hem gericht:

---

1) De woorden tusschen ( ) zijn in de minuut doorgeschrapt.

2) 21 Mei en niet 14 Mei 1656, zooals Elias I p. 347 heeft. Daar wordt niet vermeld, of de Drost in persoon tegenwoordig was; maar uit de plaats, waar het huwelijk gesloten werd, valt dit reeds af te leiden en het blijkt bovendien uit een extract uit het trouwboek van Muiden, mij op mijn verzoek medegedeeld door den secretaris dezer gemeente.

(Aan Gerard Bicker, Drost van Muiden.
1 November 1656).

„Voor desen sijn my wel ter handen gecomen UEd.'s missiven, raeckende 't versoeck, by die van Naerden aen Haer Edel Groot Mog. gedaen; edoch en is in mijn vermogen niet geweest 't selve versoeck op te houden sonder goedtvinden van de suppleanten, sijnde volgens mijn ampt ende instructie gehouden, alle saecken, aen Haer Edel Groot Mog. addresserende en my ter handen comende, de vergaederinge voor te draegen, sonder deselve naer mijn welgevallen te mogen achterhouden..... Versoecke, als UEd. met desselfs beminde sich wederom alhier sal bevinden, alsdan geen ander logement te willen nemen als het myne, maer ons met desselfs bywesen ende geselschap te begunstigen, waermede UEd. sonderlinge sal verobligeren" enz.

Uit de eerste helft van dezen brief bemerken wij, dat de Raadpensionaris zich door zijn neef niet liet overhalen om tegen zijne instructie te handelen en een aan den Drost niet welgevallig request [1]) van de regeering van Naarden aan Haar Edel Groot Mog. achter te houden. De tweede leert, dat de familie tegen de vrouw van den Drost geen rancune toonde.

Voor de curiositeit zij eindelijk nog medegedeeld een brief van den Raadpensionaris aan zwager Deutz, wien hij had aangeboden peter te zijn van een kind, welks geboorte Mevrouw Deutz verwachtte. Het aanbod werd aangenomen, maar blijkbaar alleen voor 't geval het verwachte kind een jongen was; tevens schijnt Deutz zich tot wederdienst bereid te hebben verklaard, althans De Witt schrijft hem den 6den November:

---

1) In de Resolutiën Holland van de tweede helft van 1656 heb ik tevergeefs gezocht naar de vermelding van een ingekomen request van Naarden. Daaruit volgt echter niet, dat de Raadpensionaris zich toch heeft laten overhalen om het achter te houden; van weinig belangrijke ingekomen stukken wordt in de Resolutiën dikwijls geen gewag gemaakt.

(Aan Jean Deutz. 6 November 1656).

„Mijn heere ende broeder,

Beyde UEd.'s missiven, gedateert den 4den deser loopende maendt, sijn my wel ter handen gecomen ende hebbe daeruyt met vreuchde vernomen, gelijck oock al voor den ontfang van deselve uut schryvens van UEd.'s lieve huysvrouwe, mijn waerde suster, met contentement verstaen hadde, dat UEd.en my de eere sullen gunnen van tot peter over derselver verwacht werdende geboorte te admitteren; maer de geconditionneerde distinctie tusschen de mannelycke ende vrouwelycke sexe, daerby gevoecht, sal, onder correctie, dienen te werden naergelaeten, ofte andersins ben ick beducht dat men my sal aensien als een uutnemer der personen ende als de masculine voor de foeminine sexe prefererende, 't welck my in gevaer stelt om de goede gracie van myne lieve huysvrouwe te verliesen; versoecke daeromme, dat mijn bede absolutelijck ende sonder eenige conditie moge werden aengenomen.

Wat het verdere bygevoechde belangt, wenschte ick wel, dat het gesayde in onsen hoff oock wortelen hadde gemaeckt ende begonde groey te crygen, in welcken cas het tydich soude connen geacht werden daerop [nl. op de keuze van een peter] te letten; maer nu sulx, mijns wetens, noch niet zijnde, sal UEd. my ten goede gelieven te duyden, dat ick gedencke aen het oude spreeckwoort, dat men de huydt niet en moet vercoopen ofte daerover eenige belofte doen, voor ende aleer de beyr gevangen is, ende dat ick my by onverhoopten uutvall voor rechtmaetige quellagie bevrye, houdende my ondertusschen over UEd.'s beleeffde aenbiedinge ende dobbele courtoisie ten hoochsten geobligeert ende niet sullende naerlaeten, den tijdt ende occasie geboren sijnde, my dienthalven soodaenich naeder te verclaeren ende op de voorschreven UEd.'s gedaene aenbiedinge in sulcker voegen te antwoorden, als tot demonstratie van behoorlycke erkentenisse der voorschreven geoffereerde eere vereyscht sal worden; verhopende dat UEd. daeruyt ende by alle vordere

voorvallende occasiën sal bespeuren, dat ick waerlijck ben" enz.]

Als een goed zoon verlangde de Raadpensionaris een goeden post voor zijn vader. Deze was bij den coup d'état van 1650 uit de Gecommitteerde Raden geraakt, en daarin reeds vervangen (door Abraham van Beveren, Heer van Oost- en West Barendrecht, een broeder van zijn schoonzoon Jacob van Beveren, Heer van Zwijndrecht), eer Zijne Hoogheid kwam te sterven. Wel was hij toen aanstonds als oud-burgemeester door de stad Dordrecht naar de Staten van Holland afgevaardigd; wel werd hij in 1653 in de ambassade naar Lubeck gekozen, om tusschen Zweden en Polen te bemiddelen; maar een post bekleedde hij anders niet. Wij zagen dat hij het oog had op het rekenmeesterschap, doch de aanspraak daarop ten gevallen van zijn zoon Cornelis liet varen [1]). Toen werd hij, 14 Maart 1654, burgemeester van Dordrecht, en bleef dit rechtens twee jaren, tot half Maart 1656. Den 31sten Maart schreef hem zijn zoon:

(Aan Jacob de Witt. 31 Maart 1656).

„Ick hadde my ingebeelt, vermits d'expiratie van UE.'s tweejaerigen dienst als Borgemeester aldaer, dat wy alhier het geluck van UE.'s presentie, ôfte doorgaens ôfte ten minsten den meesten tijdt gehadt souden hebben; edoch heeft het Godt de Heere anders daervan gelieven te disponeren, 't welck ick hope ende vastelijck vertrouwe t'onsen beste alsoo uutgevallen te wesen, ende noch berouw te sullen causeren aen diegene, die als gesubordineerde middelen daertoe met menschelycke insichten hebben gearbeydt.

Indien den Heere van Strevelshoeck het ooge mochte hebben geworpen op 't gene UE. in desselfs missive van

---

1) Hiervóór, p. 259—261.

date den 27en deses is aenroerende [1]), soo oordeele ick, dat hy sich sal bedrogen vinden, vertrouwende dat by voortganck van deselve saecke, die ick oordeele voor den dienst ende de seeckerheyt van den Staet ten hoochsten te importeren, het werck ôfte de jegenwoordige ministers aenbevolen, ôfte anders vigoureuser directie toevertrouwt sal werden..... Waermede" etc.

Drie maanden later kon Jacob de Witt het burgemeestersambt neerleggen. Zijn zoon schrijft:

(Aan Jacob de Witt. 3 Juli 1656).

„Ick verneme soo uut schryvens van onsen Neve, Mr. Johan de Witt, als uut de publycque tydingen van daer, dat UE. eyntlijck van de moeyelycke bedieninge van 't borgemeestersampt der stede Dordrecht is ontslaegen, ende hopen wy derhalven UE.'s aengenaem geselschap alhier in corten te sullen genieten" enz.

Inderdaad, in de vergadering der Staten, die 12 Juli bijeenkwam, vinden wij, bovenaan op de lijst der gedeputeerden uit Dordrecht, Mr. Jacob de Witt, oudburgemeester. In zijn plaats werd burgemeester der gemeente „de Heer Mr. Adriaen van Blyenburch, Adri-

1) Jacob de Witt schreef 27 Maart 1656 uit Dordrecht aan den Raadpensionaris: „D'Heeren Van Strevelshoeck ende Van Barendrecht hebben door ongeschickte cuperyen sooveel te wege gebracht, dat de electie van 't burgemeestersampt noch voor d'aenstaende teelt [teelt = vier maanden, zie Balen p. 269] op my is gevallen. Ende alhoewel ick oordeelde, dat ongehouden was 't selve aen te nemen, dewijl de tijt van twee jaeren hadde gedient, hebbe evenwel bevonden sulx niet wel te connen ontgaen ende oversulx op 't iteratijff versoeck soo van de Heeren van den Oudtraedt als die van 't Gerecht my laeten bewegen den eedt van nieus te doen, met dat vast presuppoost, dat niet langer sal sijn als voor eene teelt. Ick merckte datter wel onlusten hierin steecken, die best waeren t'ontgaen. Ick vertrouwe, dat d'Heer Van Strevelshoeck daerop siet, dat hy soude mogen werden geëmployeert op 't maecken van de alliantie met Franckrijck, ende gelove dat hij daerom te meer dit ampt heeft soucken te ontvluchten; doch wil hopen, dat hy daertoe niet sal geraecken". (N. v. d. U.).

aensz., heere van Naaldwijck" (Balen p. 263), een man ook door De Witt geacht [1]), maar met wien deze toch in geen intieme relatie stond. Vader De Witt was nu weer buiten dienst. Zijn zonen verlangden, dat hij weer wat te doen kreeg. Den 1sten November schrijft de Raadpensionaris:

(Aan Cornelis de Witt, „tot Dordrecht". 1 November 1656).

..... „Ick hope dat d'aenstaende electie van de Stadt van Dordrecht tot becleedinge van 't collegie van de Heeren Gecommitteerde Raeden sal uutvallen tot contentement ende sulx aldaer altijdts meest gebruyckelijck is geweest; ende soo dienaengaende eenige directie kan ende mach werden bygebracht, hope ick dat sulx niet sal werden genegligeert, te meer alsoo het ooge van velen daerop sonderlinge sal vallen."

Mocht men aan den zin dier woorden twijfelen: in een brief van denzelfden aan denzelfden, van 15 December 1656, lezen wij, dat iets van Gecommitteerde Raden licht te verwerven zal zijn, als „ons eerwaerdige vaeder comt te becleeden de plaetse in 't collegie van de Heeren Gecommitteerden." Inderdaad, doorgaans werd de aftredende burgemeester door Dordrecht in dat college gekozen. En het zou opspraak wekken, als van dien regel werd afgeweken, nu het er op aankwam Jacob de Witt terug te brengen in de plaats, waaruit het misnoegen van Zijne Hoogheid hem in 1650 verdreven had. Was misschien het doel van de reis van den Raadpensionaris naar Dordrecht omstreeks Nieuwjaar [hiervóór, p. 325], de bewuste „directie by te brengen"? Gelukkig kwam er weldra wat beters open — doch dat behoort tot het volgende jaar.

De Witt toont zich ook in 1656 volijverig als altoos en niet slechts onomkoopbaar, maar den schijn van

---

1) Vgl. over hem den brief aan Van Beverningh van 18 Juli 1656, hierna.

corruptie zorgvuldig vermijdend. Een reekalf van neef Jacobus Focanus gaat met een brief van excuses (1 Maart) terug. Een spiegel van broeder en zuster Deutz evenzeer.

Hij schrijft hun:

(Aan Jean Deutz. 6 September 1656).

„Ende gelijck ick my ten hoochsten verobligeert vinde voor de courtoisie, die UE. daermede aen my ende myne lieve huysvrouwe is betoonende, soo vinde ick my oock om vele respecten, ten deele UE. bekent, t'eenemael verplicht ende genecessiteert deselve by desen te verclaeren, dat ick soodaenich present niet en kan ofte vermach aen te nemen ofte te accepteren. Weshalven ick oock genootsaeckt werde de voorschreven spiegel by desen weder terugge te senden, versoeckende dat UE. sulx gelieve ten goede te duyden, ende dat ick echter de betoonde beleefftheyt niet min sal erkennen als off ick het present hadde behouden."

Dan is het weigeren van het present een vrij onverschillige zaak; de geest van de instructie sluit erkentelijkheid daarbij uit. Hij gaat voort:

„Ick hebbe met het uutgaen van de vacantie UE.'s bekende saecken wederom gedaen recommanderen aen de genoemde procureurs, mitsgaeders aan den Heere President; ende hebben deselve respectivelijck aengenomen die te vorderen omme in state van wysen gebracht te werden, ende ten spoedichsten te doen termineren, elck in sijn reguardt; niet sullende naerlaeten daerop by vervolg naeder te doen aenhouden, ende voorts by alle occasiën te betoonen, dat ick waerlijck ben" etc.

Wij twijfelen er niet aan, of de bemoeiing van den Raadpensionaris is gebleven binnen de palen, hem door zijn instructie gesteld. Hij zal door zijn recommandatie geen inbreuk op het recht hebben gemaakt. Maar die overgroote nauwgezetheid op het punt van het

ontvangen van geschenken, gepaard aan een zeer ruim gebruik van de gelegenheid om te recommandeeren, doet ons soms denken aan het uitzijgen der muggen.

Uitnemend daarentegen is zijn ijveren voor de reductie der renten, terwijl hij toont ook voor zijn eigen vermogen en voor het rentedragen daarvan wel te waken. Van de brieven, door den Raadpensionaris over die onderwerpen met zijn verwanten gewisseld, laten wij er een, die over de waarde van lijfrenten handelt, volgen, omdat De Witt daarover later een memorie bij de Staten van Holland heeft ingediend.

(Aan Mevrouw Loten. 11 November 1656).

„Mevrouwe ende veel waerde Moeye,

UE.'s missive van date den 10den deser loopende maendt is my noch ten selven daege des avondts wel ter handen gecomen, ende omme UE.'s begeerte, daerinne vervatt, sooveel in my is te voldoen, soo sal dese dienen om UE. bekent te maecken, dat ick oordeele de presentatie van uutcoop over de bewuste 800 Carolus guldens jaerlijx, soo deselve UE. werdt gedaen ter somme van 6000 Carolus guldens eens, niet disadvantageux, maer ter contrarie voordeelich voor UE. te sullen wesen, naedemael de apparentie van de dissolutie eenes lichaems van 53 jaeren, mijns bedunckens, ruym de helfft grooter is, ende sulx oock, naar de gewoonlycken cours van de nature, wel ruym de helfft vroeger ofte eerder staet te verwachten, als wel van een jong ende vigoureus lichaem, sijnde in fleur ende cracht van sijn daegen. Ende aengesien een capitael van 6000 gulden, alsboven gedesbourseert wordende, omme daermede 800 gulden jaerlijx te prouffiteren, aengeleydt soude sijn jegens den penninck seven ende een halff, soo soude, naer 't voorschreven presuppoost, de voorschreven jaerlijxsche renthe op een lichaem van 53 jaeren soo beswaerlijck affgecogt wesen, alsoff eene renthe op een lichaem, zijnde vigoureus ende in cracht van sijn daegen, affgecogt wierde met een capitael tegens de penninck vijffthien. 't Welck notoirlijck te hooch ende voor

den uutcooper te beswaerlijck wesen soude, aengesien de lijffrenthen jegenwoordich tegens den penning elff ofte uutterlijck twaelff, soo ick meyne, in alle seeckerheyt aengecogt connen werden. Sulx dat dan oock, naer mijn gering oordeel, de presentatie van 6000 gulden als boven voor den affcoopers vry hooch, ende voor den eygenaer van de renthe ofte daertoe recht hebbende vry advantagieus wesen soude. Waermede vertrouwende UE.'s intentie op de voorgestelde vraege, sooveel in my is, te hebben voldaen, sijnde mijn eerwaerdige vaeder jegenwoordich alhier niet present, sal dese affbreecken ende verblyven" etc.

[[1]) Op het reisje naar Brabant (hiervóór, p. 317, 318) waren onder de vreugde de zaken niet vergeten. Welke financieele operatie de Raadpensionaris in die dagen met zijn zwager Deutz had overlegd, vernemen wij uit een brief van 16 Juni 1656 (denzelfden, waarvan hiervóór, p. 319, reeds een gedeelte is afgedrukt).

(Aan Jean Deutz. 16 Juni 1656).

..... „Ick hebbe, wederom alhier gearriveert sijnde, gesproocken met den heere Ontfanger-generael Johan van Berckel over 't beleggen van penningen ende heeft Sijn Ed. my aengedient, dat, indien ick geduyrende onse absentie myne penningen hier gehadt hadde, Sijn Ed. my met een goede somme soude hebben connen accommoderen,

---

1) Wat nu tusschen [ ] volgt, van p. 337 tot p. 345, met de daarbij behoorende noten, is door mij ingelascht. — Fruin heeft eerst later, bij zijne excerpten van de brieven uit 1663 en volgende jaren, nota genomen van De Witt's financieele operatiën. Ik heb gemeend reeds van den aanvang af er de aandacht op te moeten vestigen. Dan wordt eerst recht duidelijk, hoe de Raadpensionaris hierbij op een hellend vlak is geraakt; bovendien zijn de volgende brieven belangrijk voor de kennis van den aard der obligatiën. Bij de toelichting ervan is hier en daar door mij gebruik gemaakt van enkele losse aanteekeningen in Fruin's Wittiana over de rente-reductie. (N. v. d. U.).

ende dat hy alsnoch om mynentwille sorgen sal, dat ick naer mijn welgevalle geaccommodeert werde, selfs al waer 't met een somme van vijfftich ofte tsestich duysent Carolus guldens. Weshalven ick UEd. by desen gansch gedienstich versoecke, my met den eersten te willen adviseren, wat somme UEd. geresolveert is herwaerts te senden ende tegens wat dach deselve gereedt sal connen wesen, opdat ick aen d'eene zyde den heere Ontfanger voornoemd daervan moge waerschuwen, ende aen d'andere zyde mijn dienaer tegens deselve tijdt derwaerts senden met eene recepisse omme 't voorschreven geldt aldaer aff te haelen. Ick soude tot myne gerustheyt wel liever hebben, dat d'obligatiën, daerover gepasseert zijnde, derwaerts onder UEd. wierden gebracht, ende de voorschreven myne recepisse alsoo daerjegens ingetrocken, ende dat sulx by provisie UEd. van de voorschreven obligatiën souden werden volcomen eygenaer ende possesseur, 't welck ick oock lichtelijck kan begrypen tot UEd. meerder satisfactie te sullen strecken; alleenlijck dat UEd. van jaer tot jaer op de voorschreven obligatiën d'interessen door my ofte door mijn dienst soude gelieven te doen ontfangen, ende voorts my te laeten toecomen een acte, daerby deselve my soude beloven, dat ick van soodaenige ofte alsulcke portiën der voorschreven obligatiën van tijdt tot tijdt soude eygenaer worden ende ter concurrentie van alsulcke sommen, als ick successivelijck aen UEd. sal comen te furneren, daermede ick oock niet sal precipiteren ende, eenige penningen te beleggen hebbende, soo sich alsdan daertoe andere occasiën presenteren, gaerne deselve sal waernemen, sonder UEd. daermede te discommoderen. Waerop UEd.'s rescriptie te gemoedt siende" enz.

Zwager Deutz verschaft dus de contanten, en De Witt krijgt van den Ontvanger-Generaal gedaan, dat deze daarvoor obligatiën geeft. Geheel in den haak is dat niet. De Raadpensionaris maakt eenigszins misbruik van zijne positie. Er waren altijd veel personen, die gaarne hun geld op het land belegden. Vreemdelingen, wier obligatiën opgezegd waren, hadden in 1652, toen de rente nog 5 % bedroeg, aangeboden met 4 % ge-

noegen te nemen, zoo men de obligatiën niet afloste[1]). De reductie van 1655 deed dan ook den lust om geld aan het land te leenen niet verminderen. In het hoogst belangrijke rapport, op 11 Maart 1655 door eene commissie uit de Staten van Holland over het redres der financiën uitgebracht[2]), lezen wij o. a.: „Ende nademael door den vrede, met de Republijcque van Enghelandt getroffen, het aensien ende het credijt van desen Staet door Godes zegen soodanigh is vermeerdert, dat jegenwoordigh by experientie bevonden werdt de obligatiën, tot laste van de Provincie van Hollandt ende West-Vrieslandt loopende, op soodanighe comptoiren te werden verkocht met avance van 5, jae op eenighe van 6 ende 7 ten hondert, nietteghenstaende albereydts door de gansche provincie de spraecke is gaende, dat UEdel Groot Mog. van intentie souden wesen de renten ende interessen van de capitalen, tot laste van den lande loopende, te reduceeren van 5 op 4 per cento" enz. Ook na de reductie bleven de obligatiën eene gezochte geldbelegging; zij waren ten allen tijde a pari in te wisselen en konden dus niet beneden hare oorspronkelijke waarde dalen; wel konden zij rijzen, zooals uit het aangehaalde rapport der commissie blijkt, omdat de vraag het aanbod overtrof. Het was eene fout van De Witt, dat hij van zijn invloed gebruik maakte om zich door de ontvangers te laten bevoorrechten boven anderen. Na 1655 was deze bevoorrechting nog van meer beteekenis, omdat de door de reductie bespaarde penningen gebruikt werden tot amortisatie der schuld; de gelegenheid om geld in obligatiën te beleggen verminderde dus, terwijl de vraag er naar even groot bleef. Vreemd schijnt het, dat de Raadpensionaris, die na den dood zijner schoonmoeder zooveel geërfd had (hiervóór, p. 316, noot 1), bij Deutz de noodige contanten moet leenen. Zijn deel der erfenis heeft dus vermoedelijk grootendeels uit onroerende goederen bestaan of wel

1) Resolutiën Holland 27 Maart 1652 (p. 142).
2) Resolutiën Holland 11 Maart 1655 (p. 43).

uit geld, dat niet los te maken was; tenzij men wil aannemen, dat De Witt de erfenis reeds in obligatiën belegd had en nog meer obligatiën wilde verwerven dan zijn eigen kapitaal hem op het oogenblik veroorloofde. Bij Jean Deutz, een voornaam koopman en bankier, was altijd wel geld te krijgen; deze bleef, zooals uit den boven afgedrukten brief blijkt, voorloopig eigenaar van de obligatiën, maar De Witt kreeg het recht om ze later, naarmate het hem convenieerde, over te nemen.

Nog eene opmerking ter toelichting van het volgende. Wanneer De Witt, of wie anders geld op het land beleggen wilde, zich daartoe tot een der ontvangers wendde en deze hem niet terstond kon gerieven, omdat er geen obligatiën opgezegd en dus vrij gekomen waren, dan werd het geld voorloopig bij den ontvanger gedeponeerd (zeker zonder rente te trekken) tegen eene quitantie of „recepisse" [1]), die dan later tegen eene obligatie kon worden verruild, zoodra iemand anders eene obligatie ter aflossing had aangeboden.

Uit de brieven, door De Witt in 1656 over dit onderwerp geschreven, volgen hier de belangrijkste.

(Aan Jean Deutz. 26 Juni 1656).

De ontvanger Utenbogaert [2]) is De Witt in Den Haag komen opzoeken en heeft hem twee obligatiën ter hand gesteld, van *f* 1000 en van *f* 6000, waarvoor De Witt quitantie heeft gegeven. Het vroeger door Utenbogaert geteekende recepisse berust onder Deutz; als de ontvanger weer te Amsterdam terug is, wordt Deutz verzocht hem dit terug te geven, tegen intrekking der door De Witt geteekende quitantie voor de obligatiën.

---

1) Over deze „recepissen" vgl. Resolutiën Holland 5 October 1651 (p. 519, 520) en 22 Maart 1652 (p. 130, 131); uit de hierboven volgende brieven blijkt, dat de resolutie van 5 October 1651, waarbij aan de ontvangers het afgeven van recepissen werd verboden, niet is nageleefd.

2) Johannes Utenbogaert, ontvanger van Holland, kantoor houdende te Amsterdam.

Vooral de volgende brief is van belang voor de kennis van de obligatiën; daaruit blijkt o. a. dat zij, ondanks herhaalde wisseling van eigenaar, gewoonlijk bleven staan op naam van den oorspronkelijken houder.

(Aan Jean Deutz. 29 Juni 1656).

Bericht van ontvangst der missive van 23 Juni. Utenbogaert heeft, nadat hij de obligatiën van *f* 1000 en *f* 6000 aan De Witt ter hand had gesteld, „my verders belooft by vervolg sooveel te sullen accommoderen als het doenlijck sal sijn, daerover ick versoecke, dat UEd. by gelegentheyt hem eens gelieve aen te maenen, gelijck uutte voorschreven laetste missive bespeure daervan albereyts een goede aenvang gemaeckt te wesen, die my in allen deele seer wel bevalt. D'obligatiën, die men jegenwoordich becoomt by accommodement als voren, connen niet naer welgevallen gestelt worden ôfte op blinde naemen ôfte sonder naem, maer sijn de eygen obligatiën, die van anderen affgelost werden ende draegen gemeynlijck de naemen van diegene, die de penningen daerover originelijck beleydt hebben. Van verhandelinge [1]) hebbe ick UEd. voor desen verclaert, hoe avers ick ben, ende naedemael ick uut de voorschreven missive bespeure, dat UEd. andersins, ofte buyten obligatiën sonder naem, niet genegen soude wesen op den voet, voor desen voorgeslaegen, boven de penningen van de weduwe Schaeps meerder te furneren dan noch 6 ofte 7000 Carolus guldens, ende dat de voorschreven jongste missive mentie maeckt van de penningen te doen herwaerts oversenden, soo hebbe ick onnoodich geacht mijn dienaer derwaerts te stuyren, gelijck geschreven hadde andersins te sullen doen, maer sal de penningen verwachten ende die onder behoorlycke recepisse van mijn handt ontfangen hebbende, aenstonts doen brengen ten comptoire van den Heere Ontfanger-generael, die my alsnoch verclaert heeft ontwijffellijck binnen weynich tijdts daervoren

1) Deutz wilde er dus handel in drijven en de verkregen obligatiën met winst van de hand zetten; het laat zich begrijpen, dat de Raadpensionaris daar bezwaar tegen had.

obligatiën te sullen connen leveren. Indien UEd. niet gaerne voor langen tijdt de voorschreven obligatiën op 't gemelte comptoir soude laeten loopen tot UEd.'s prouffit ende risico, soo gelieve my van sulx met een letterken te adverteren, ende sal ick in soodaenigen gevall ordre stellen, dat de 6 ofte 7000 gulden, by UEd. daertoe als boven gedesbourseert, deselve aldaer wederomme vry ende met vergoedinge van alle oncosten gerestitueert werden."

(Aan Jean Deutz. 5 Juli 1656).

Bericht van ontvangst der missive van 3 Juli, met de daarbij overgezonden twee tonnetjes geld, het eene 1000, het andere 6000 Carolus guldens bevattende. De Witt heeft dit geld doen brengen ten kantore van den Ontvanger-generaal Johan van Berckel en daarvoor provisioneel recepisse gekregen. Van tijd tot tijd zal hij aanhouden om in plaats daarvan obligatiën te krijgen, en deze dan aan Deutz toezenden.

(Aan Jean Deutz. 18 Juli 1656).

„Gisteren is mijn door de weduwe van wylen Capitain Boogardt toegebracht een brieff," met ingesloten obligatie van 6000 guldens, „houdende", gelijk de ontvanger Utenbogaert schrijft, „in banco te betaelen in voldoeninge van gelycke somme, by UEd. op syne reeckeninge in banco overgeschreven, sulx dat ick derhalven daerover UEd.'s debiteur ben."

Niet zonder reden liet ontvanger Utenbogaert de obligatie aan De Witt bezorgen door de weduwe van kapitein Boogardt. Hij was van meening, dat de eene dienst den andere waard is; de weduwe (vermoedelijk een familielid van hem) had de hulp van den Raadpensionaris noodig. In den brief, waarbij deze aan Utenbogaert de ontvangst van de obligatie van *f* 6000 bericht, schrijft hij dan ook:

(Aan den ontvanger Utenbogaert. 18 Juli 1656).

..... Zal niet nalaten alles te contribueeren, „ten

eynde de goede weduwe van wylen Capitain Boogaert in haere saecke favoraebelijck moge werden geëxpedieert."

De brief vangt aan: „Mijn Heere ende neve". Die familierelatie met den ontvanger was ver te zoeken [1])! De bereidvaardigheid van Utenbogaert om De Witt van dienst te zijn zal dan ook wel niet „Neef" De Witt, maar den Raadpensionaris gegolden hebben.

De Witt zorgt er voor, Utenbogaert in goede stemming te houden:

(Aan den ontvanger Utenbogaert. 29 Augustus 1656).

„Mijn Heere ende Neve,

Ick hadde gemeynt geduyrende mijn cort verblijff binnen Amstelredam, zijnde geweest Saeterdach ende Sondach voorleden [26 en 27 Augustus], een bequaeme uyre uut te vinden omme UEd. mondelinge te comen bedancken voor 't faveur ende de vruntschap, die UEd. my albereydts heeft gelieven te bewysen in 't opnemen van eenige penningen t'zynen comptoire, ende omme deselve wyders gansch gedienstich te versoecken, dat UEd. my by continuatie verders soodaenich gelieve te accommoderen, als de gelegentheyt successivelijck sal connen toelaeten. Welck beneficie ick alsnoch van UEd. sal verwachten ende deselve dienaengaende door mijn swaeger Deutz somwylen de memorie doen ververschen. Ende sal ick my daerdoor meer ende meer verobligeert houden te sijn ende te blyven,

Mijn heere ende Neve,

UEd.'s oodtmoedige dienaer ende geaffectionneerde cousin."

---

1) De heer Johan E. Elias had de vriendelijkheid voor mij na te rekenen, dat de overgrootmoeder van moederskant van Johan de Witt's vrouw eene zuster was van den grootvader van moederskant van Utenbogaert's vrouw (de bewijsplaatsen daarvoor bij Elias I p. 29, 62, 174, 261, 266, 449). Wanneer Johan de Witt den ontvanger als „neef" begroet, verraadt dit dus eene niet geringe kennis van de genealogie van het Amsterdamsche patriciaat!

Aan een brief aan Deutz, van 21 October 1656, is de volgende acte toegevoegd, die een zoo duidelijk mogelijk inzicht geeft in elks aandeel aan de financieele operatie. Tegelijk blijkt daaruit, dat „neef" Utenbogaert „by continuatie" den Raadpensionaris „accommodeert", hetzij zonder, hetzij na „ververschinge van de memorie".

(Bijlage bij een brief aan Jean Deutz, d.d. 21 October 1656).

„Bekenne ick, ondergeschreven, door mijn swaeger Johan Deutz t'mynen behoeve verstrect te wesen de somme van 8000 Carolus guldens, daervoren ick aen deselve hebbe behandicht twee distincte obligatiën, beyde spreeckende tot laste van den lande van Hollandt ende West-Vrieslandt, ten comptoire van den Heere ontfanger Uuttenbogaert, tot Amstelredam, d'eene innehoudende een somme van 1000 Carolus guldens hooftsoms, ende staende op de naem van Joncheer Gerrit van Rysenberch [1]), in date den 24sten Mey 1639, ende d'andere innehoudende een somme van 6000 Carolus guldens hooftsoms ende staende op de naem van Juffrouw Geertruydt Donckers [2]), in date den 29sten Mey 1653, met noch eenige comptante penningen ende reeckeninge tot vereffeninge van de verstreckte 8000 Carolus guldens.

Verclaerende oversulx beyde de voorschreven obligatiën aen den voornoemden mijn swaeger in vollen, vryen eygendomme toe te comen, sonder dat ick daerop yets verders hebbe te pretenderen dan alleenlijck (als tusschen ons is geconditionneert) dat ick t'allen tyde sal vermogen beyde de obligatiën wederom naer my te nemen, mits opleggende ende betaelende de voorschreven respectieve hooftsommen met den interest, die daerop alsdan sal wesen verschenen, ofte in verwisselinge ende ter concurrentie van dien overleverende off transporterende obligatiën ofte

---

1) en 2) Dit zijn dus de namen van de oorspronkelijke houders der obligatiën.

renthebrieven, spreeckende tot laste van den voorschreven lande op 't comptoir-generael alhier in 's Gravenhaege.

Actum in 's Graevenhaege voornoemt,
den 5den September 1656.

Johan de Witt."

Ten slotte: 6 November 1656 weder een brief aan Jean Deutz, inhoudende dat De Witt voor de hem door zijn zwager gezonden 10.000 Carolus guldens obligatiën heeft verkregen; 18 November eene dankbetuiging aan Utenbogaert, die eene obligatie van *f* 6000 heeft verschaft: verzoek daarmede voort te gaan! 5 December weer een brief aan Deutz, waarin de Raadpensionaris bericht met genoegen te hebben vernomen, dat Utenbogaert wederom van Deutz *f* 6000 heeft ontvangen om daarvoor eene obligatie te geven.]

Wat de politieke zaken en bepaaldelijk de binnenlandsche betreft, leeren ons de brieven van dit jaar [1656] niet veel nieuws.

Een paar brieven aan Oom Van Polsbroek handelen over de poging van Amsterdam om den heer Van Wimmenum uit de Gecommitteerde Raden te verwijderen.

Den 21sten Juli 1653 [1]) was Wimmenum in plaats van den overleden heer Van Mathenesse lid, en omdat hij de ridderschap vertegenwoordigde president van Gecommitteerde Raden geworden. Den 30sten Maart van het jaar 1656 (Resolutiën Holland p. 99) werd nu door de gedeputeerden van Amsterdam geproponeerd, dat men zou zorgen de instructie van het College van Gecommitteerde Raden en bepaaldelijk artikel 46, waarbij de zitting der leden tot drie jaren [2]) uiterlijk beperkt werd, getrouw na te leven. Het was duidelijk,

1) Dezen datum ontleent Fruin aan zijne aanteekeningen uit de ms. Resolutiën van Gecommitteerde Raden. (N. v. d. U.)

2) Alleen Schiedam, Schoonhoven en Brielle vaardigden elk op zijne beurt een lid af, dat voor twee jaren zitting had. (N. v. d. U.)

dat dit een motie tegen het langer aanblijven van Wimmenum was [1]). De Ridderschap zag dit, vroeg tijd van beraad, behandelde het gemoveerde breedvoerig op den 5den April, met dien gevolge, dat daarvan een punt van beschrijving voor de volgende vergadering der Staten zou worden gemaakt (Resolutiën Holland 1656 p. 104). Intusschen riepen de Gecommitteerde Raden, terwijl de Raadpensionaris om de verdeeling der erfenis zijner schoonmoeder te Amsterdam vertoefde [2]), de Staten extraordinair bijeen, zoo het heette om de onverwachte wending der krijgszaken in het Noorden (Resolutiën Holland 1656 p. 115). De Witt keurde die oproeping af. Hij schreef daarover aan zijn Oom Polsbroek, in den brief van 15 Mei, waarvan reeds de aanhef vroeger is medegedeeld [3]).

(Aan Cornelis de Graeff van Zuidpolsbroek. 15 Mei 1656).

.....„Diegene, die de saecken met wat naeder opmerckinge in 't collegie van Haer Edel Mog. aensien, informeren my, gelijck ick oock meyne uut verscheyden circumstantiën niet duysterlijck te connen affnemen [4]), dat de voorschreven extraordinaris beschryvinge by den heere Van Wimmenum is gedirigeert ende beleydt, om voor alsnoch te eviteren het uutsenden van de ordinaris poincten van beschryvinge, daerinne dat volgens voorgaende genomen resolutie soude moeten influeren de propositie, hierbevorens tot observantie van 't 46ste articul

1) Dit blijkt uit Bontemantels ms. Resolutiën van den Raad I, 2, p. 288—289 (18 Maart 1656), waar als reden van Amsterdam's voorstel wordt opgegeven, dat Van Wimmenum „sich aenstelt als een formeele partye van deese stadt." Tevens vernemen wij daar, dat aan de Amsterdamsche gedeputeerden ter dagvaart werd opgedragen het voorstel in te dienen „met communicatie van den Raetpensionaris." (N. v. d. U.)

2) Hiervóór, p. 314.

3) Hiervóór, p. 315—316.

4) In margine: „Ick versoecke dat de nevenstaende myne consideratiën aen niemandt mogen werden vertoont".

van de instructie voor de Gecommitteerde Raeden gedaen, ende omme alsoo geduyrende de voorschreven extraordinaris vergaederinge de leden noch sooveel doenlijck op 't voorschreven subject t'zyner intentie te disponeren. Ick hebbe voor desen de eere gehadt, UEd. op 't selve subject te onderhouden, ende indien de voorschreven propositie in de voorgeroerde extraordinaris vergaederinge wierde geamplieert door aenwysinge van de incompatibiliteyt der ampten, by den meergemelten Heere Van Wimmenum jegenwoordich becleedt wordende [1]), met het perpetuel presidium in 't meergenoemde collegie, soude, mijns bedunckens, de saecke daerdoor by de Ridderschap, ende dienvolgende oock by de andere leden, van facilder uutcomste gemaeckt, ende mede denselven Heere over 't beleydt tot de voorgeroerde extraordinaris convocatie met loon naer wercken betaelt worden".

De raad van De Witt werd niet opgevolgd. In de buitengewone vergadering kwam de zaak niet ter tafel [2]). Wimmenum bewerkte zeker de leden in het particulier. Bij het opmaken der punten van beschrijving voor de volgende gewone bijeenkomst werd door Gecommitteerde Raden dit punt geschrapt. De Witt schrijft daarover:

(Aan Cornelis de Graeff van Zuidpolsbroek. 6 Juli 1656).

„D'Heeren Gecommitteerde Raeden, huyden op de poinc-

---

1) Amelis van den Bouckhorst, heer van Wimmenum, was curator van de Leidsche Hoogeschool: van dit ambt kan echter moeilijk worden verklaard, dat het „incompatibel" was met het praesidium van Gecommitteerde Raden. Mijn vermoeden, dat Van Wimmenum ook een militair ambt bekleedde, werd niet bevestigd bij een voor mij op het Algemeen Rijksarchief ingesteld onderzoek in het Commissieboek van den Raad van State. De gewone biographische werken en het register op de Resolutiën Holland geven evenmin aanwijzingen tot oplossing van het vraagstuk. (N. v. d. U.)

2) N.B. een tweede buitengewone vergadering 15 Juni: Resolutiën Holland 1656 p. 129. Vgl. Thurloe V p. 94.

ten van beschryvinge delibererende, hebben op 't advis ende de redenen, by den Heere Van Wimmenum voortgebracht, uut deselve poincten gelaeten de propositie, voor desen wegens de stadt Amstelredam gedaen, nopende de practycque van 't 46ste articul van de instructie voor de gemelte Heeren Gecommitteerde Raeden jongst gearresteert, onaengesien de expresse last ende claere resolutie van d'Heeren Staeten, copielijck hiernevens gevoecht.

Ick hadde volgens gewoonte ende voorgaende gebruyck opgestelt de poincten, die naer het saisoen ende in gevolge van de resolutiën van Haer Edel Groot Mog. nootsaeckelijck op de beschryvinge mosten comen, ende sulx daeronder mede het voorgeroerde poinct gebracht; doch wierde by Haer Edel Mog. wederom geroyeert. 't Welck ick van mijn schuldige plicht geacht hebbe, UEd. by desen bekent te maecken, opdat deselve geimformeert moge wesen, om wat redenen de meergeroerde Haer Edel Groot Mog. resolutie niet en is naergecomen, ende daeruyt bemercken, dat ick in geen gebreecke gebleven hebbe, volgens mijn schuldige plicht, d'Heeren Gecommitteerde Raeden daervan advertentie te geven. Ende hiermede besluytende, sal blyven" etc.

Een brief van denzelfden inhoud ging tegelijk aan Stellingwerff, burgemeester van Medemblik, af.

Op een der eerste dagen van de nieuwe bijeenkomst der Staten, den 20en Juli, beklaagden zich reeds de gedeputeerden van Amsterdam, waaronder Oom De Graeff de eerste plaats bekleedde, over dit verzuim van Gecommitteerde Raden (Resolutiën Holland 1656 p. 146). De Ridderschap wist de discussie te doen verschuiven. Toen die discussie eindelijk plaats had, den 11en Augustus (p. 209), leidde zij alleen tot een vernieuwing van den last aan Gecommitteerde Raden om het punt in de beschrijving op te nemen, en tot een vergunning aan de Ridderschap om, zoo zij de leden nader wilde inlichten, „voor haer interest te mogen sorgen ende vigileren naer haer welgevallen."

Gecommitteerde Raden voldeden thans aan het bevel, hun gegeven. Maar zij breidden het voorstel van Am-

sterdam verre uit en verzochten de leden, „vermits door het verloop van tyden ende de veranderinge der saecken verscheyden articulen, soo van de voorgeroerde als van andere instructiën, t'eenemael impracticabel sijn", met een vollen last „om alle deselve naer tijdts gelegenheyt te helpen dresseren", ter vergadering te komen. Daarmee was de zaak, zooals Wimmenum verlangde, op de lange baan geschoven.

Zooals de handelwijs van De Witt jegens allen was, geschikt om vrienden en partijgenooten te maken, zoo was zij ook jegens Prins Willem Frederik van Nassau. Er bevinden zich in de verzameling drie brieven aan dezen gericht. De eerste is van den 16^{en} Februari. Hij begint aldus:

(Aan „den Heere Prince Willem van Nassauw".
16 Februari 1656.

„Doorluchtige, Hoochgebore fürst ende Heere,

Naer oodtmoedige danckseggingе over de gevoechlijckheyt ende civiliteyt, die uwe furstelycke Doorluchticheyt heeft gelieven by te brengen ende te betoonen in de bewuste besoignes over de provinciale geschillen van Overijssel, by Haer Hoog Mog. ons gesaementlijck opgeleydt[1]), soo sal dese wyders dienen" om te verwittigen, dat ook de Heeren Ripperda en Mulert [gedeputeerden van Overijsel ter Generaliteit] het beter achten nog geen particulariteiten van de tot nu gevoerde besoignes aan Haar Hoog Mog. mee te deelen, maar alleen in het onbepaalde te zeggen, dat men bezig is en nader zal rapporteeren. Hij eindigt:

„Ick sal verlangen te vernemen, wat by de Heeren Staeten van Vrieslandt in haere jegenwoordige staetsgewyse vergaederinge van consideratie sal werden geresolveert, als nopende de Sweetsche ende Brandenburchsche saecken, d'extraordinaris esquipagie ter zee met 't gene daeraen

1) Gelijk men weet, traden Willem Frederik en De Witt als arbiters op in de Overijselsche geschillen; vgl. daarover Brieven I p. 259. (N. v. d. U.).

dependeert, ende voornaementlijck dat Haer Edel Mog. over de bewuste geprojecteerde harmonie het geresolveerde van de Heeren ordinaris gedeputeerden sullen hebben geapprobeert ende geratificeert. Waertoe dese alleenlijck dienende, sal hiermede affbreecken ende verblyven" etc.

Deze brief geeft ons een denkbeeld van de wijs, waarop De Witt met Zijn Vorstelijke Doorluchtigheid omging, en hoe hij aanstonds van de Overijselsche geschillen tot allerlei andere zaken overgaat, en ook daarover in correspondentie zoekt te treden. De tweede brief, van den 16^en^ Maart, is een antwoord op het schrijven van den Prins van den 2^en^ dier maand, eveneens over de geschillen van Overijsel en over allerlei resolutiën van Haar Hoog Mog. handelende; hij is niet belangrijk [1]). Hij eindigt met te zeggen, dat zijn antwoord eerst zoo laat komt, omdat hij wegens het sterven van zijne schoonmoeder naar Amsterdam is geweest; zullende anders niet in gebreke blijven aanstonds te antwoorden, „als sijnde ende altijdts sullende blyven" etc. De derde is van den 6^en^ Juli. Hij begint:

(Aan „d'Heer Prins Willem van Nassauw, Stadthouder van Vrieslandt etc." 6 Juli 1656.)

„De resolutie, by d'Heeren Staeten van Vrieslandt den 21sten der voorlede maendt stilo loci op de saecken van Danzick, met 't gene daeraen dependeert, genomen, heeft ons doen bespeuren de goede genegentheyt van deselve provincie omme met d'Heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt wel te symboliseren ende het gemeene interest gesaementlijck te embrasseren, daerover wy oordeelen aen Uwe furstelycke Doorluchticheyt, als de voornaeme directeur van saecken in de gemelte provincie,

---

1) De brief bevat, na de mededeeling over de Overijselsche zaken, mut. mut. bijna geheel hetzelfde als de brief aan Boreel van denzelfden datum, 16 Maart 1656 (Brieven I p. 267), te beginnen bij „De principaele deliberatiën" tot aan het einde. (N. v. d. U.)

particulierlijck te wesen geobligeert, ende hope ick dan van tijdt tot tijdt meerder preuven van soodaenige genegentheyt, soo van d'eene als van d'andere zyde, sullen werden gegeven, daertoe ick niet sal naerlaeten, naer mijn geringe vermogen, alles wat doenlijck is te contribueren." — Over de alliantie met Frankrijk en Engeland; daartoe zeer genegen, evenals Willem Frederik. Aan Boreel daarover geschreven; volgens dien in Frankrijk de alliantie zeer gewenscht (zie Brieven I p. 291). Thans uitgewerkt Secrete Resolutie (I p. 327) van den 23sten Juni, „zijnde in allen deele conform 't gene ick voor desen d'eere gehadt hebbe met Uwe furstelycke Doorluchticheyt daerover te discoureren, gelijck Uwe furstelycke Doorluchticheyt breeder uut de resolutie, by den heere Knijff [1]) daervan overgesonden, sal hebben vernomen." Vertrouwen dat de Prins zijn invloed zal gebruiken om zijn provinciën voor de zaak te winnen. Betuiging van eerbied enz.

Nieuwe correspondenten komen in dit jaar niet veel voor. Alleen stelt De Witt zich in relatie met den advocaat Hendrik Brouwer [2]), lid van de vroedschap te Leiden, om uit dezen te vernemen wat in die tegenstrevende stad wordt besloten en voorgenomen. De brieven, aan dezen geschreven, zijn niet belangrijk.

[[3]) De verhouding van philosophie en theologie hield in dezen tijd de gemoederen bezig. In de vergadering der Staten van Holland van 14 Juli 1656 maakten Gecommitteerde Raden bekend, dat Mr. Anthonie de

---

1) Knijff was een van de Friesche gedeputeerden ter Generaliteit. (N. v. d. U.).

2) Hij was een schoonzoon van den met De Witt bevrienden Leidschen hoogleeraar Heydanus, zooals blijkt uit een brief van De Witt aan Brouwer d.d. 29 Juli 1656. (N. v. d. U.).

3) Wat nu tusschen [ ] volgt, van p. 351 tot p. 356, met bijbehoorende noten, is door mij ingelascht ter vervanging van eenige weinige regels, waarmede Fruin den op p. 356 volgenden brief aan Heydanus toelicht. (N. v. d. U.)

Waal, Raadsheer in den Hoogen Raad, die als commissaris-politiek de in de volgende week aanvangende Zuid-Hollandsche Synode te Dordrecht zou bijwonen [1]), hun zijne vrees had medegedeeld, dat op de genoemde Synode „lichtelijk eenige bekommerlijke deliberatiën en discrepantiën" zich zouden openbaren over een door de classis van 's Gravenhage uitgeschreven gravamen. Daarbij werd nl. in overweging gegeven, of de Synode niet op middelen zou denken, om „dat onwaarschijnlijk en onschriftmatig drijven en schrijven, dat zoo vinnig begint aan te gaan, met den eersten te stuiten, ten einde de eigenschap en de kracht van de Heilige Schriftuur niet verder en werden gekrenkt, de leeraars en professoren van dezelfde of van verscheiden academiën in verdeeldheden getrokken, de jonge studenten in zulke meeningen gevoed en Godes Kerk thans of morgen met dezelven niet verzuurd, de vromen bedroefd werden" enz. In eene nadere elucidatie van dit gravamen had de genoemde classis betuigd „nooit gedachten tot praejudicie van de liberteit in het philosopheeren, of het oog op den een of ander in 't particulier gehad te hebben, maar alleen noodig geacht te vigileeren, dat de principiën, die van velen met hevigheid worden gedreven, niet en werden geappliceerd op de theologie, tot praejudicie van dezelve en tot krenking van de kracht der Heilige Schriftuur." Daarmede werd gedoeld op de Cartesiaansche philosophie, die invloed begon uit te oefenen op de theologie. De Leidsche hoogleeraar in de theologie Johannes Coccejus was geen voorstander van de vermenging van theologie en philosophie; zijn ambtgenoot Johannes Hoornbeek bestreed de Cartesianen; maar het derde lid der faculteit, Abraham Heydanus, leerde dat de philosophie ook noodig was voor de theologie, en dat

1) Resolutiën Holland 9 April 1656: Mr. Anthonie de Waal, Raadsheer in den Hoogen Raad, en Mr. Gualter de Raad, Raadsheer in het Hof van Holland, worden aangewezen om als commissaris-politiek bij te wonen respectievelijk de Zuid-Hollandsche Synode, die te Dordrecht, en de Noord-Hollandsche Synode, die te Alkmaar zal bijeenkomen.

alleen de Cartesiaansche daarvoor geschikt was. In de publieke disputen te Leiden werd daarover voortdurend geredetwist.

Mr. Anthonie de Waal verzocht nu aan de Staten instructie, hoe te handelen, wanneer dit kittelige punt op de Synode ter sprake werd gebracht. Besloten werd daarover ten spoedigste het advies in te winnen van Curatoren der Universiteit en Burgemeesteren van Leiden, die weder den Senaat moesten hooren. Reeds den 20sten Juli 1656 brachten de Leidsche Curatoren en Burgemeesteren het advies van den Senaat ter Statenvergadering in. De Senaat toonde zich verwonderd en bedroefd over het gravamen van de classis 's Gravenhage, dat alleen kon strekken tot blaam en ondienst der Universiteit en de menschen afkeerig zou maken, hunne kinderen daarheen te zenden; het was den Senaat niet bekend, dat Leidsche professoren onschriftmatig en vinnig zouden schrijven en drijven; tusschen de hoogleeraren bestond geen noemenswaardige verdeeldheid, waarmede iemand buiten de hoogeschool zich zou hebben te bemoeien; en inzonderheid waren Rector en Senaat nooit klachten ter oore gekomen, dat aan de Leidsche Hoogeschool door leering of geschrift de Heilige Schriftuur werd gekrenkt of de philosophie geapplicceerd tot praejudicie van de theologie. De Senaat verzocht dus aan Curatoren en Burgemeesteren te willen helpen voorkomen, dat de eer en reputatie der Universiteit zou worden gekrenkt en inbreuk gemaakt op haar liberteit en digniteit.

Na ook het mondeling advies van Curatoren gehoord te hebben, besloten de Staten de theologische faculteit te Leiden uit te noodigen, hun nog ten spoedigste van advies te dienen over deze vraag: door welke regeling kan worden voorkomen dat, met behoud van de vrijheid in het philosopheeren, („die Haar Edel Groot Mog. verstaan, dat tot beter ontdekking en uitvinding van de eigenschappen en ware oorzaken veler dingen niet en behoort te worden gepraejudicieerd"), door het gebruiken of misbruiken van deze vrijheid de theologie en de Heilige Schrift niet worden gekrenkt? Af-

schrift van deze resolutie [1]), alsmede van die van 14 Juli, zou worden toegezonden aan Mr. De Waal, met last om te trachten uit te werken, dat middelerwijl op de Synode het punt in quaestie buiten discussie bleef; zoo noodig, kon hij de Synode de verzekering geven van den ernstigen wil der Staten om het in de resolutie uitgedrukte „Christelijck oogmerck" te bereiken.

Zijnerzijds liet de Raadpensionaris niets onbeproefd om, zooals het in de resolutie van 14 Juli heette, te voorkomen de „diversie van gemoederen" en alle heftigheid te vermijden [2]). Den 21sten Juli schreef hij:

(Aan „d'Heer Mr. Anthony de Wael, Raedt-ordinaris in den Hoogen Raedt ende jegenwoordich commissaris van d'Heeren Staten op de Christelycke Synodus tot Dordt". 21 Juli 1656).

..... De Waal zal hebben ontvangen copie der resolutie van 20 Juli; hoewel deze nog niet positief of finaal is, hoopt De Witt, „dat de broederen daeruyt sullen bespeuren den goeden ernst van Haer Edel Groot Mog." Indien De Wael

---

1) De afgevaardigden van Leiden verklaarden met deze resolutie niet in te stemmen en reserveerden zich zoodanige aanteekening er tegen, als hunne principalen zouden goedvinden.

2) Ook bij eene andere gelegenheid had De Witt naar den zin der predikanten gehandeld. In een brief van 1 Februari 1656 aan den president van het Hof, Dedel, deelde De Witt hem mede, dat de ambassadeur in Engeland, Nieuwpoort, had bericht, „dat den Gouverneur van den Tower, geadsisteert met eenige officieren ende soldaeten van zijn regement, gesaiseert hadde omtrent de hondert persoonen, die ter misse geweest waeren ten huyse van den Ambassadeur van Venetiën" en vervolgt dan: „Ick hebbe gemeynt UEd. niet onaengenaem te sullen sijn van de voorschreven proceduyren by extract uyt de voorschreven missive naeder te werden geimformeert, off mogelijck deselve sich van 't voorschreven exempel tot refrenatie van de stouticheyt der pauschgesinden hier te lande by occasie soude konnen dienen". De Witt doelt hiermede op de bijeenkomsten van „Pauschgesinden" in het huis van den Spaanschen gezant tot het hooren van de mis, waarover vgl. Resolutiën Holland 7 en 11 December 1655.

„het werck onder de handt daertoe conde beleyden, dat de Christelycke Synodus, becomen hebbende openinge van 't voorschreven geresolveerde van Haer Edel Groot Mog., daerover haere aengenaemheyt by forme van danckseginge aen de vergaederinge wilde betuygen, met versoeck om in dien goeden yver te continueeren, het soude buyten twijffel Haer Edel Groot Mog. ten hoochsten welgevallich wesen; doch soo de humeuren daertoe niet en leggen, soo hope ick immers, dat de deliberatie daerover sal connen werden gedifferéert ter tyden ende wyle toe de finaele resolutie van Haer Edel Groot Mog. haer op 't voorschreven subject moge toecomen".

De wensch van De Witt werd vervuld: de Zuid-Hollandsche Synode bedankte de Staten voor hunne goede zorgen om de zwarigheden, in het bewuste gravamen begrepen, weg te nemen en verzocht hun het begonnen werk weldra te voltooien [1]).

Op denzelfden dag, dat de Raadpensionaris aan De Waal schreef, 21 Juli, gaf hij ook aan prof. Heydanus kennis van de resolutie der Staten. Een gelijkluidende brief als aan De Waal werd gericht aan den president der Synode; uit den brief aan den laatste vernemen wij bovendien:

(Aan „de predicant Lotius [2]), jegenwoordich preses van de Suythollandtsche Synode tot Dordrecht". 21 Juli 1656).

Uit Lotius' missive van 19 dezer „met bysondere aengenaemheyt vernomen, dat de consilia aldaer tot noch toe moderaet vallen, ende voornaementlijck dat de directie is gevallen in die handen, daervan ick my een vredige uutcomste ende verhoedinge van alle aenleydinge tot hevicheyt vastelijck belove".

---

1) Resolutiën Holland 30 Juli 1656, waar de ontvangst van den brief der Synode, d.d. 28 Juli, wordt vermeld.

2) Ds. Eleazar Lotius was predikant te 's Gravenhage.

Den 25sten Juli kwam het gevraagde advies van de theologische faculteit bij de Staten in; Prof. Hoornbeek had zich echter niet met de meening zijner beide ambtgenooten kunnen vereenigen en richtte daarom een afzonderlijken brief tot de Staten, waarvan de lectuur begonnen, maar niet voleindigd werd, omdat de opmerking werd gemaakt, dat het tegen den vorm was, dat een lid van de faculteit ongevraagd particuliere consideratiën aan Haar Edel Groot Mog. toezond. Besloten werd, de faculteit uit te noodigen om zoo mogelijk een eenparig advies uit te brengen; tot Curatoren en Burgemeesteren van Leiden richtten de Staten het verzoek, daartoe het hunne te willen bijdragen [1]).

Den dag daarna gaf De Witt aan De Waal, aan Ds. Lotius en aan Ds. Stermontius [2]) kennis van de genomen resoluties en verzocht bericht te mogen ontvangen, hoe dit alles op de Synode zou worden opgenomen; tevens sprak hij den wensch uit, ingelicht te worden over de resolutiën en de inclinatiën van alle classes en hare gedeputeerden op 't bewuste gravamen.

Tegelijk schreef hij aan Heydanus [3]):]

(Aan Professor Heydanus [4]). 26 Juli 1656).

„Mijn Heere,

De missive, by UEd. aen my in 't particulier affgeson-

---

1) Resolutiën van Consideratie p. 266, 267.

2) Ds. Jacobus Stermont was predikant te 's Gravenhage, en in de vorige jaren niet een van de gedweeste: zie Wagenaar, Vaderl. Historie XII p. 81 en 364.

3) De nu volgende brief is reeds gedrukt bij Siegenbeek, Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool II p. 352.

4) Abraham Heydanus was ook al van de familie: in een brief van 22 Mei 1654 spreekt tante Loten (geboren Maria van den Corput: hiervóór, p. 280, noot 1) van „soon Heydanus". Onder de kinderen uit haar eerste huwelijk noemt Balen (p. 1022) echter geen dochter, die met den Leidschen hoogleeraar gehuwd was. De vrouw van Heydanus

den, nevens die van de faculteyt, in date den 24sten deser loopende maendt aen de Heeren Staeten geadresseert, is my noch denselven avondt wel ter handen gecomen, ende heefft my ten hoochsten bedroefft, oock niet weynich becommert, dat ick daerinne bespeurde, dat by de voorschreven faculteyt geen eenparich advis geformeert hadde connen worden, daervan ick nochtans oordeele voor de ruste van 't landt ende om alle vordere divisie voor te comen, ten alderhoochsten te sijn gelegen. Ick hadde oock wel gewenscht, dat het advis van de voorschreven faculteyt wat naeder expressie hadde gegeven van de materiën, die de philosophen te tracteren ongeoorloft sal sijn; dat oock gedacht hadde geweest op middelen, waerdoor men van de practycque ende executie der generaele positiven, in 't voorschreven advis vervatt, soude mogen gerust gestelt worden, 't sy van belofte by de professoren aen de Curateurs te doen op haeren eedt van sich daernaer te sullen reguleren ende van poenen van suspensie off cassatie tegens de contraventeurs, ofte andersins; dat mede yets voorgeslaegen hadde geworden tegens het twistschryven, sonder naem ofte oock met expressie van naemen, doch contrarierende de fondamenten, by 't voorschreven advis geleydt. Ick wil oock hopen dat Ds. Hoornbeecq door diergelycke ampliatiën mogelijck noch gebracht sal connen worden tot eenpaericheyt met syne confraters, ende tendeert ten selven eynde de resolutie, copielijck hiernevens gevoecht. Ick kan oock niet sien, als het fondament, naementlijck de liberteyt van philosopheren, onbeweecht blijfft, datter veel swaericheyt is om Ds. Hoornbeecq wat te gemoedt te comen, mits dat oock niemandt in 't particulier werde beswaert, gelijck de classe van Den Haege wel expresselijck poseert sulx haere intentie nooit geweest te sijn. De forme, by Ds. Hoornbeecq gebruyckt, is misprijsselijck, maer en laet daerom de ontdeckte discrepantie niet veel quaets te baeren.

---

zal dus eene voordochter van Charles Loten geweest zijn [zie de anecdote over de wijze, waarop het huwelijk van Heidanus tot stand kwam, bij Dr. G. D. J. Schotel, De Academie te Leiden p. 234. (N. v. d. U.)]

De subscriptie onder den brieff, op den naem van de faculteyt overgesonden, hadde, onder reverentie, behooren te wesen dese naervolgende: „Uwer Edel Groot Mog. „onderdaenige dienaers, die van de Theologische faculteyt „in de Universiteyt tot Leyden, uut den naeme ende van„wege deselve, Abraham Heydanus p. t. decanus." Welcken volgende ick ten spoedichsten een gelijckluydenden brieff als de voorgaende met alsulcke subscriptie, als boven, sal te gemoet sien, opdat daerdoor de intentie van Haer Edel Groot Mog. werde voldaen.

Ende dese tot geenen anderen eynde dienende, sal hiermede affbreecken ende verblyven" etc.

Heydanus voldeed natuurlijk aan dit bevel. Het antwoord van De Witt, in dato 29 Juli [1]), op den brief van den professor van den 27sten, betuigt daarvoor oprechten dank, en tevens het vertrouwen op een goeden afloop van de zaak, nu Hoornbeek zich met zijn collega's heeft vereenigd en het advies dus eenparig [2]) is geworden, waartoe de wijze directie van den professor niet weinig zal hebben bijgedragen. Met de resolutie op het advies heeft alleen Leiden zich nog niet vereenigd; de zaak zal dus eerst in de volgende week worden afgehandeld: het is zeer te wenschen, dat ook deze stad geen wijzigingen van belang proponeere, waartoe misschien de vrienden te Leiden wel wat kunnen doen [3]). Hierbij extracten van de besoignes over de bewuste zaak, gisteren in de Synode gevallen. Het was Ds. Stermontius, die aan De Witt zoo tijdig, nog denzelfden dag, de besluiten van de Synode omtrent het gravamen had overgebriefd. In zijn antwoord van

---

1) Gedrukt bij Siegenbeek, Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool II p. 355.

2) Zie Resolutiën Holland 28 Juli 1656.

3) In een brief aan Hendrik Brouwer (zie hiervóór, p. 351) d.d. 29 Juli 1656 verzoekt De Witt hem, spoedig en uitvoerig bericht te zenden van de deliberatiën, over deze zaak in de vroedschap van Leiden te houden. (N. v. d. U.)

den 29sten betuigt hem de Raadpensionaris daarvoor zijn dank; hij oordeelt dat dit besluit „loffelijck is uutgevallen."

[[1]) Den 1sten Augustus 1656 betuigt De Witt ook dank aan Ds. Johannes Spiljardus, predikant te Gorkum, voor zijne bemoeiingen tot behoud van den vrede, „niet alleen in de classe ante synodale, daer U Eerw. gepresideert heeft, maer oock in de conferentie tot Dordrecht met dese en gene heeren broederen." Dergelijke dankbetuiging wordt op dien dag gericht tot den voorzitter der Synode, Ds. Lotius. De Witt uit daarin tevens de hoop, dat eene nieuwe zwarigheid, die zich op de Synode heeft voorgedaan „op de interpretatie van Haer Edel Groot Mog. resolutie aengaende de schuldige gehoorsaemheyt, aen de respective overheden te presteren", spoedig zal worden opgeheven; hij vertrouwt ook, dat Ds. Lotius mede zal werken om de „salutaire" resolutie van de Staten unanimiter te doen aannemen, „tot voorcominge van alle onruste ende aversie der gemoederen tusschen de politijcquen ende ecclesiastijcquen, ten besten van Godes Heylige Kercke ende de vrome leden van dien."

De resolutie betreffende de aan de overheid schuldige gehoorzaamheid, waarvan De Witt spreekt, is de resolutie van 18 Juni 1654 (Resolutiën van Consideratie p. 30), waarbij aan de Zuid- en de Noord-Hollandsche Synode o. a. gelast was, dat de predikanten „al hunne actiën, predicatiën ende gebeden daarhenen (zouden) dirigeren, ten eynde de resolutiën, edicten ende ordres van Haer Edel Groot Mog. by yedereen mogen werden voor goet aengenomen, geapprobeert ende punctuelijck achtervolcht." Zij werd eenigszins verzacht door de resolutie van 16 December 1654 (Resolutiën van Consideratie p. 226), waarbij de Staten te kennen gaven,

---

1) Het op p. 359—360 tusschen [ ] volgende, met bijbehoorende noot, is door mij ingelascht. (N. v. d. U.)

dat zij geen verdediging op den kansel van bepaalde resolutiën of edicten wenschten, maar alleen verlangden dat aan de gemeente in 't algemeen de plicht van gehoorzaamheid aan de overheid werd ingeprent. De hoop van den Raadpensionaris, dat deze resolutie op de Zuid Hollandsche Synode geen aanleiding zou geven tot nieuwe moeielijkheden, werd vervuld; wij hooren er althans in zijne brieven niet meer van. Toch vond hij het gewenscht, den commissaris-politiek op de Noord-Hollandsche Synode te Alkmaar, Mr. Gualter de Raad, van de noodige documenten te voorzien, voor 't geval dat ook daar „murmuratie" ontstond (zooals ook in 1655 was geschied) tegen de resolutie tot gehoorzaamheid. Uit denzelfden brief aan De Raad, d.d. 19 Augustus 1656, vernemen wij. dat Leiden nog altijd een finale resolutie op het advies der Leidsche theologische faculteit tegenhoudt [1]), mogelijk wel, zooals De Witt meent, om aan de Noord-Hollandsche Synode gelegenheid te geven nader over dat onderwerp te beraadslagen en te klagen over de trage behandeling daarvan door de Staten.]

Het eind van deze geheele beweging was de bekende Resolutie Holland van 30 September 1656 (Resolutiën van Consideratie p. 273) tegen de vermenging van de theologie en de philosophie. De Witt was voor de uitvoering daarvan zeer ijverig en nauwlettend. Ten bewijze daarvan kan dienen zijn brief van 22 November 1656 [2]) aan den Rector Magnificus Jacobus Golius, professor in de Hebreeuwsche taal en de mathematica, (ook al een „veel waerde Neve") over de gedrukte theses, die een Jacobus Hoochcaemer voor heeft den

---

1) Vgl. Resolutiën Holland 10 Augustus 1656: Leiden zal schriftelijk worden uitgenoodigd zich nog staande deze vergadering te verklaren, daar alle overige leden gereed zijn; maar als de vergadering 11 Augustus uiteengaat, is nog geen antwoord van Leiden ingekomen.

2) Gedrukt bij Siegenbeek t. a. p. II p. 358.

25sten onder het presidium van prof. Heereboord [1]) publice te verdedigen. Hij acht die theses en de daaraan toegevoegde corollaria berekend om de bestaande verdeeldheid te verlevendigen, en in strijd met de resolutie van 30 September. Hij toont dit in vijf punten aan; de vier eerste betreffen den kwetsenden vorm, het laatste den inhoud, als zijnde het grootste gedeelte daarvan „een transgressie van de limiten, binnen dewelcke de voorgeroerde Haer Edel Groot Mog. resolutie eenen yegelycken is bepaelende, connende deselve cum Exercitatione Ethica gansch niet overeengebracht werden." Hij erkent volmondig niet op de hoogte van de zaak te zijn, de redenen niet te kennen, die tot het stellen der theses hebben geleid enz. Hij laat alles aan het oordeel van Golius over. Maar hij geeft in bedenken, of het niet geraden zou zijn te gelasten, dat de aanstootelijke theses buiten behandeling werden gehouden en de opponenten gewaarschuwd daartegen niet te opponeeren.

De eigene gezindheid van De Witt omtrent de zaak in geschil blijkt uit den volgenden brief [2]):

(Aan Professor Heydanus. 22 November 1656).

„Mijn Heer,

Het heeft my bedroefft uut de jongst uutgegaene theses van Doms. Heereboord te bemercken, dat luyden, die professie doen van de rechte philosophie, ende sulx lieffhebbers behooren te sijn van wijsheyt ende waerheyt, door haeren onmaetigen yver haer selven ende de saecken, die sy willen voorstaen, tegens haer eygen begeerte meer

---

1) Adrianus Heereboord, in 1640 benoemd tot buitengewoon hoogleeraar in de redeneerkunde, in 1644 tot gewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte aan de Leidsche Hoogeschool; in 1645 en 1648 werd hem respectievelijk ook het onderwijs in de zedekunde en de staatkunde opgedragen. Hij was een overtuigd Cartesiaan. Vgl. Siegenbeek t. a. p. II p. 122-123 van de Toevoegselen en Bijlagen. (N. v. d. U.)

2) Reeds gedrukt bij Siegenbeek t. a. p. II p. 357.

naedeel toebrengen als diegene, die, ter contrarie geporteert wesende, sulx gaerne sien ende van herten wenschen. Ick hebbe mij verplicht gevonden daerover te schryven aen den Heere Rector Magnificus, in soodaenige termen, als UE. uut d'ingeleyde copye sal gelieven te bemercken, die ick oock goedt gedacht hebbe UE. by desen te communiceren, niet twijffelende of UE. sal soodaenige imprudentie mede disadvoueren ende met gevoechlijckheyt helpen rechten, opdat d'onvoorsichticheyt van een man, die sich uutgeeft voor een defenseur van de rechte liberteyt in 't philosopheren, by anderen niet en moge werden gebruyckt tot een waepen omme daermede alle rechte philosophen in haere vryheyt te vercorten. Waertoe dese alleenlijck dienende, sal hiermede affbreecken ende verblyven" etc.

[[1]) **De zaak van de Engelsche Court of de merchant-adventurers (hiervóór, p. 310) blijft ook in 1656 nog aan de orde [2]). Daarover handelen de volgende brieven:**

(Aan „d'Heer Johan de Witt, uyt den Outraede der stadt Dordrecht". 1 Februari 1656).

Met genoegen uit zijne missive van 30 Januari l.l. verstaen „de ingecomene approbatie ende de verdere nodige depesche op 't werck van de Court ende tot vertreck van deselve naer de stadt van Dordrecht. Edoch vreese, dat de Heeren van Rotterdam door de Raeden ter Admiraliteit aldaer, niet vindende haer interesse by 't delogement van deselve Court, 't voorschreven werck sullen trachten te contramineren ende d'Heeren van Dordrecht de voet daerin dwers te setten." 't Ware daarom niet ongeraden, dat de Heer Halling, die namens Dordrecht zitting heeft

---

1) Wat op p. 362-364 tusschen [ ] volgt, met bijbehoorende noten, is door mij ingelascht. (N. v. d. U.)

2) Voor het geheele beloop van deze zaak in 1656 vgl. men Resolutiën Holland 27 en 28 Juli, 9 en 11 Augustus, 30 September, 4 en 11/12 October en 7 December 1656.

in 't College van de Admiraliteit van Rotterdam, aangeschreven werde een wakend oog te houden, dat genoemd College geen spaak in het wiel zette.

(Aan denzelfde. 14 Februari 1656).

Met bijzonder genoegen uit zijne missive van 13 dezer vernomen „de salutaire resolutie in faveur van de Engelsche Court, by den Heer Halling in 't Collegie ter Admiraliteit tot Rotterdam uytgewerckt, raeckende derselver privilegiën ende vrydommen van convoye over laeckenen, baeyen, carsaeyen ende Engelsche bieren, mitsgaders de restitutie van sodanige penningen, als by den convoymeester aldaer ter saecke voorschreven de gemelte Court waeren affgevordert. Aengaende de gedesidereerde octroyen hebbe ick aenstondts naer de receptie van UEd.'s naestleste missive ordre gestelt, ten eynde deselven mochten opgesocht ende UEd. toegesonden werden; dan alsoo tsedert den jaere 1611 tot den jaere 1621 toe geene registratie van octroyen is gedaen, immers alsnu geene boecken ofte notulen van octroyen, geduyrende de voorschreven tijdt verleent, in wesen sijn, hebbe ick naer alle gedaene debvoiren nochte in de octroyboecken, nochte in de ordinaris registers der resolutiën van Haer Edel Groot Mog. aengaende het begeerde octroy, aen die van Amsterdam verleent, yets connen vinden; sullende mogelijck in 't gedruckte placcaetboeck ofte de keuren derselver stede yets dienaengaende gevonden connen werden; ende oversulx hiernevens alleenlijck hebbende te voegen het gedesidereerde octroy van den jaere 1635, aen die van Rotterdam verleent, ende de resolutiën, daertoe applicabel, sal dese besluyten, verblyvende" enz.

Niet alleen Rotterdam werkte Dordt in deze zaak tegen, ook Amsterdam maakte captie. Aan Dordt werd verwoten, dat het eigenmachtig aan de Engelsche Court vrijstelling had beloofd van gemeene landsmiddelen [1]). Den 23sten October 1656 werd ter Generali-

1) Zie vooral de memorie met tal van bijlagen, waarbij Dordt zich verdedigt tegen dit verwijt, in Resolutiën Holland 11 en 12 October 1656.

teit een missive van het College der Admiraliteit te Amsterdam gelezen, bevattende „verscheydene consideratiën nopende het contract", tusschen Dordt en de merchant-adventurers gesloten [1]). Terstond gaf De Witt daarvan kennis aan burgemeester Van Naaldwijk.

(Aan „d'Heer Van Naeltwijck, burgemeester van Dordrecht". 23 October 1656).

Zendt hem copie der missive van de Admiraliteit van Amsterdam, d.d. 19 October 1656. „UEd. is kennelijck, met hoedaenigen ernst by velen in de voorschreven saecke werdt gegaen". Geraden dat ook de Heer Van Barendrecht naar Den Haag komt om te helpen beletten „dat geene precipitantie ofte onrechtmaeticheyt tot praejudicie van Dordrecht gepleecht werde, te meer, vermits den Heere Van Strevelshoeck door het bekende luctueus toevall nu mede van hier is geavoceert". Twijfelt niet, of de regeering van Dordrecht zal vigileeren.

Het tegenstreven van Rotterdam en Amsterdam kon echter niet verhinderen, dat de Engelsche Court te Dordt gevestigd bleef. Vgl. de artikelen van Dr. C. te Lintum in de Nieuwe Rott. Cour. van 19 Juli 1904 (2de Blad A) en 20 Juli 1904 (1ste Blad A).]

Over de politieke zaken in het algemeen opent de Raadpensionaris zich het meest aan Nieuwpoort (Brieven, deel III). Van Beverningh, zijn vertrouwde, is meest bij hem; er valt dus weinig schriftelijke correspondentie met dezen voor. Uit den tijd, toen Van Beverningh als commissaris van Haar Hoog Mog. te Maastricht was, zijn twee brieven aan hem geschreven, d.d. 11 Juli en 18 Juli. De eerste handelt over de zaken van

---

1) Vgl. Resolutiën Staten-Generaal 23 en 30 October, 8 November 1656.

Overmaze en bericht verder over bekende zaken. In den tweeden lezen wij o. a.:

(Aan Van Beverningh, te Maastricht. 18 Juli 1656).

„De Heere Van Blyenburch [1]) is in de jongste verkiesinge borgemeester van Dordrecht geworden, hetwelcke sonder veel moeyelijckheyt is toegegaen, vermits elck van de oude regenten sijn debvoir dede om geëxcuseert ende voorbygegaen te werden. Doch ick wenschte wel, dat daeromtrent wat vertrouwelycker communicatie tusschen de borgemeester ende outborgemeesters was gedaen geweest. Anders oordeele den gemelten Heere van Blyenburch een seer bequaem humeur ende een goedt patriot. Hy heeft my syne genegentheyt seer serieuslijck doen aenbieden, ende versocht met onderlinge communicatie in alles te mogen gegaen werden.

Binnen de stadt van Ter Goes sijn de saecken vry wat verandert in de jongste electie, ende is de regieringe aldaer jegenwoordich, soo my in 't seecker ende met omstandicheden bericht wordt, met thien stemmen tegens twee de Heeren Van der Nissen ende de vorige oude regenten [2]) t'eenemael geaffectionneert, sulx dat in de naeste

---

1) Vgl. hiervóór, p. 333, 334.

2) In 1653 had de burgerij van Goes den magistraat gedwongen eenige staatsgezinde regenten, o. a. de heeren Van der Nisse en Van der Straten, uit te werpen en door Prinsgezinden te vervangen, zoodat de partij der laatsten het roer in handen kreeg: Aitzema III p. 820 en 1110. De aan De Witt gedane mededeeling, dat in de regeering van Goes (zij bestond uit den baljuw, 2 burgemeesters en 9 schepenen) na de verkiezing, die in den zomer van 1656 plaats had, tien staatsgezinden en twee Oranjemannen zaten, is in strijd met wat Aitzema IV p. 128 mededeelt, nl. dat in het laatst van 1656, bij de verkiezing van twee rentmeesters (vgl. Wagenaar XII p. 399 vgg.), de stemmen staakten: zes tegen zes, waarvan „de eene partij den Prince meer toeghedaen was als d'andere". Crommon, van wien in bovenstaanden brief gesproken wordt, was in Maart 1654 Van der Nisse opgevolgd als gedeputeerde van Zeeland naar de Generaliteit, en behield daar geruimen tijd zitting: nog in Juni 1658 vond ik zijn naam op de lijst van presenten. De verwachting van den correspondent van De Witt (zie p. 366, bovenaan) werd dus niet vervuld. (N. v. d. U.)

verkiesinge de gemelte oude regenten ontwijffelijck weder ingeroepen sullen werden, ende werdt oock gemeynt dat het radt van d'Heer Crommon in corten sijn tour sal hebben gedrayt, ende dat sulx syne jegenwoordige plaetse wel haest weder door d'Heer Van der Nissen sal becleedt werden".

Met de buitenlandsche gezanten blijft De Witt correspondeeren. Zijn brieven aan Boreel (deel I), Nieuwpoort (deel III) en Slingelandt en Van Dorp (deel V) zijn gedrukt. Die aan Van Ommeren, van geen groot belang, zijn nog ongedrukt [1]). Aan Sasburg, die bij het hof van Brussel geaccrediteerd was (vgl. hiervóór, p. 263, noot 1), maar voorloopig niets kon uitrichten (Brieven III p. 371), schreef hij een brief, niet onbelangrijk voor de kennis van de usantiën, die de ambassadeurs jegens den Raadpensionaris volgden.

(Aan Thomas Sasburg. 19 Augustus 1656).

„Edele, Erntfeste, Hoochgeleerde, Wyse ende Voorsichtiche Heere, d'Heer Thomas Sasburch, Resident van wegen de Hoog Mog. Heeren Staten-Generael der Vereenichde Nederlanden, tot Brussel."

„Mijnheer,

UEd.'s missive van den 14den deser loopende maendt is my wel ter handen gecomen, ende sal deselve daerop by desen voor 't gerequireert bericht gelieven gedient te sijn, dat alle de Hollantsche ministers, op commissie van de Heeren Staten-Generael buytens landts wesende, gewoon sijn aen d'Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt van post tot post te laeten toecomen een gelijckluydende missive, als deselve aen Haer Hoog Mog. sijn

---

1) Over de ambassade van Van Ommeren kan men raadplegen: Dr. H. C. Rogge, De Waldenzen-moord van 1655 en de zending van Rudolf van Ommeren naar Zwitserland en Savoye. (Verslagen en Meded. der Kon. Academie van Wetenschappen, afd. Letterkunde, 4e Reeks deel V, p. 293—357). (N. v. d. U.)

affsendende; ende wat belangt het addres van deselve, kan UEd. sich daerinne gedraegen naer desselfs welgevallen, ende het opschrift formeren ôfte aen Haer Edel Groot Mog. (als wanneer by absentie van deselve de brieven comen tot kennisse van de Heeren Gecommitteerde Raeden) ôffte aen my in 't particulier, als minister van de provincie, werdende 't een ende 't ander by de ministers gebruyckt; jae, schryven d'Heeren ambassadeurs, die veeltijdts gewichtige saecken te verhandelen hebben, doorgaens twee brieven van diverschen inhoudt, d'eene met opschrift aen Haer Edel Groot Mog., ende d'andere met addres aen my in 't particulier, naerdat de voorvallen haer materie furneren, zijnde ordinairlijck in diegene, die deselve aen my addresseren, d'importantste subjecten ende secreetste saecken vervatt: sulx dat UEd., 't een off 't ander, ofte oock somtijdts beyde gebruyckende, niet sal pecceren. Ende als UEd. somwylen yets soude gelieven over te brieven, dat deselve niet soude mogen geraeden vinden in de publycque vergaederinge gelesen te worden, soo gelieve UEd. my noch een briefken apart daerover te laeten toecomen, ende onder aen 't couvert te stellen het woordt „particulier", opdat ick, deselve in de vergaederinge ontfangende, daervan by inadvertentie geene opentlycke lecture en doe. Waermede naer myne ende myner lieve huysvrouwe dienstige gebiedenisse aen UEd. ende desselfs gemalinne, sal verblyven" etc.

Waarom die correspondentie vooreerst nog uitblijft, wordt verklaard uit hetgeen De Witt aan Nieuwpoort meldt: Brieven III p. 371. Belangrijker is de briefwisseling met Van Beuningen, die met anderen naar Denemarken was afgevaardigd; doch die laten wij hier onaangeroerd [1]).

Als gewoon resident in Denemarken had De Vries zijn ontslag gevraagd. Reeds van 1 April was Holland bezig met den persoon, dien men als zijn opvolger aan

---

1) De brieven van De Witt aan Van Beuningen in de jaren 1656—1658 volgen hierna afzonderlijk. (N. v. d. U.)

de Staten-Generaal zou aanbevelen (Resolutiën Holland 1 April 1656). Den 3den Augustus was men echter nog niets gevorderd. Den 11den Augustus, toen men eindelijk tot de electie zou overgaan, verzochten enkele leden op nieuw uitstel. Van 20 September, toen zij weer ter sprake kwam, werd zij op nieuw verschoven tot den 29sten, en toen werd eindelijk gekozen de heer Pieter Blaauw, burgemeester van Purmerend, die zich 11/12 October willig verklaarde dien post, zoo Haar Hoog Mog. hem kozen, te aanvaarden.

Het kwam er nu maar op aan, zijn persoon bij de andere provinciën aangenaam te maken. Daarover handelt De Witt in den volgenden brief:

(Aan burgemeester Pieter Blauw.
20 October 1656).

„Mijnheer,

. . . . . Tot noch toe is ter Generaliteyt de persoon tot becleedinge van de voorgeroerde residentsplaetse niet vastgestelt. Wy hebben op Maendach voorleden, onder het presidium van Hollandt, UEd.'s persoon Haer Hoog Mog. voorgedraegen, maer bevinden buyten verwachten ende vermoeden, dat aenstondts naer 't nemen van Haer Edel Groot Mog. resolutie, daerby UEd's persoon tot de meergeroerde functie werdt voorgeslaegen, eenige Hollandtsche Heeren, uutte vroetschap van Rotterdam, contrarie ende in vilipendie van deselve resolutie by de Heeren Gedeputeerden van de andere provinciën seer yverich tot deselve functie hebben gaen recommanderen de persoon van d'Heer Schoock, uut Gelderlandt, die oock alsnoch alle bedenckelycke debvoiren is aenwendende omme by pluraliteyt van stemmen tot becleedinge van de meergeroerde Residentsplaetse vercosen te worden. Wy, bespeurende dat de gemoederen van vele Heeren Gedeputeerden van de andere provinciën door de voorschreven cuyperye seer waren gepreoccupeert, hebben geraeden gevonden het werck wat op te houden; ende hebbe ick ondertusschen meest alle de Heeren Gedeputeerden van de andere provinciën aen haere respective logementen over 't voor-

schreven subject wesen begroeten, ende deselve het notaebel interest van de provincie van Hollandt ende Westvrieslandt daerontrent gansch ernstich gerecommandeert; hebbe oock particulierlijck den voornoemden Heere Schoock gerepresenteert d'ongemacken, die hy onfeylbaerlijck soude ontmoeten, in gevalle hy tegens de borst van Hollandt tot de voorschreven functie soude werden geëligeert, met byvoeginge van vele beweechredenen omme hem van syne poursuittes te doen desisteren. Edoch hebbe by hem niets connen effectueren, ende by d'andere provinciën het werck soodaenich gevonden, dat die van Zeelandt in haere inclinatiën dienthalven sijn verdeelt, ende, soo vertrouwe, staen twee tegens twee, doch ick wil hopen dat noch aen onse zyde getrocken sullen connen worden; dat Utrecht absolutelijck sal stemmen met Hollandt; dat twee gedeputeerden uut Vrieslandt, van welcke provincie drie heeren present sijn, haer, sooveel ick kan bemercken, voor den voornoemden heere Schoock hebben geëngagieert, alhoewel de gemelte twee heeren my voor desen selfs hebben geclaecht, dat sy vernaemen dat in Hollandt gedachten waeren om een Geldersman tot de voorschreven functie te promoveren; dat Stadt en Lande insgelijx voor Schoock is geinclineert; ende, gemerckt de provincie van Overijssel in 't geheel absent is, soo can UE. uut 't gene voorschreven is afnemen, dat wy, rebus sic stantibus, de saecke ten schoonsten genomen, de stemmen maer souden connen doen steecken: sulx dat derhalven best geraeden gevonden hebben vooreerst in onse presidie-weecke ende voorts sooveel doenlijck het werck uut te stellen, ende middelerwylen door alle middelen te arbeyden om eene provincie te winnen, waertoe wy voor de eere van de provincie van Hollandt het onse naer uutterste vermogen sullen contribueren....."

Den 1sten December schreef De Witt aan Van Beuningen, dat hij hoop had de electie van burgemeester Blaauw nog te doen gelukken, „daartoe, mijns oordeels, het werck al redelycker wyse is geprepareert." Maar die hoop werd teleurgesteld. Den 13den Januari 1657 (Resolutiën Holland van dien datum) werd de zaak als

vrij hopeloos voorgesteld, en verzocht Blaauw dat men liever een ander persoon zou aanbevelen; het verzoek werd, uit beleefdheid, nog niet aanstonds ingewilligd, maar toen het den 25sten Januari herhaald werd, besloten Haar Edel Groot Mog. een andere electie te doen, die echter gedurende die sessie niet gedaan werd. In het afwezen van Haar Edel Groot Mog. (27 Januari tot 8 Maart) werden ter Generaliteit „ernstige ende ordentelycke instantiën" gedaan (vgl. Thurloe VI p. 57,59) om, zonder voordracht van Holland af te wachten, onverwijld een keus te doen. (De provinciën waren op Holland verbitterd om het tegenhouden der benoeming van een veldmaarschalk). Ternauwernood wonnen de gedeputeerden van Holland uitstel. Toen van dit alles den 14den Maart in de vergadering van Haar Edel Groot Mog. rapport werd gedaan, werd vooreerst besloten door een commissie te laten onderzoeken hoe men voor het vervolg zou kunnen voorkomen, dat posten, waarbij Holland in het bijzonder belang had, buiten voorweten van zijn Staten werden vergeven [1]). En ten anderen werd (den 17den Maart) de 21ste voor de nieuwe electie bepaald. De keus viel toen op Gerard Smith, koopman te Amsterdam. Maar ook hij was niet naar den smaak der provinciën. Hoe Holland zich ook weerde, niet zijn candidaat, maar Jacob le Maire [2]) werd gekozen, den 28sten Maart en finalijk den 5den April 1657. Holland maakte mine om die keus nog te doen vernietigen, maar berustte er ten laatste in: zie Resolutiën Holland 20 April 1657 en Thurloe VI p. 129, 130.

De keus was zeker ongelukkig: Le Maire stond in misdadige verstandhouding met de Engelsche regeering: zie Thurloe-papers I p. 563, II p. 700-701, III p. 429-430, 705, IV p. 64, 143, 607-608. In Juli was

---

1) Resolutiën Holland 14 Maart 1657. Vgl. ook de Resolutiën van Consideratie p. 305 (27 Maart 1657).

2) Vgl. hierna, den brief van De Witt aan Van Beuningen d.d. 31 Maart 1656. Daaruit blijkt, dat Amsterdam reeds in het voorjaar van 1656 voor de verkiezing van Le Maire ijverde (N. v. d. U.)

hij zelfs nog niet vertrokken; de Admiraliteit van Amsterdam maakte zwarigheid omtrent het betalen van zijn tractement: zie Resolutiën Holland 11—12 Juli 1657 en hierna, den brief van De Witt aan Van Beuningen van 13 Juli 1657.

Van meer belang is hetgeen bij gelegenheid van de installatie van Van Beverningh in den post van thesaurier-generaal voorviel. Na zijn terugkomst uit Engeland, December 1654, was hij uit de bediening van dien post, waartoe hij wettig verkozen was, gehouden, en bleef niettegenstaande de aanmaning van Holland daaruit gehouden tot op het eind van 1656. Toen waren de gemoederen bedaard, en De Witt, die de zaak geruimen tijd had laten slapen, begon haar met beleid op nieuw aan de orde te brengen Daarover zijn een paar interessante brieven in de verzameling.

Den 10^{den} October besloten de Staten van Holland dat die van Friesland en van Stad en Lande, die juist vergaderd waren, zouden worden aangemaand van hun tegenstand tegen het aanvaarden van het thesauriers-ambt door Van Beverningh af te staan. Daaraan is zeker voldaan, bij officiëele missive. Maar buitendien schreef De Witt, uit zijn eigen naam, aan den Stadhouder Willem Frederik.

(Aan den Stadhouder Willem Frederik.
13 October 1656).

„Doorluchtige, Hoochgebore Furst ende Heere,

D'Heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslandt, vertrouwende dat d'animositeyten, die vóór desen by sommigen in de provinciën van Vrieslandt ende van Stadt ende Lande opgenomen sijn geweest tegens de persoon van den Heere Van Beverningh, soo door de tijdt als door de conduicte, by denselven Heere t'sedert gebruyckt ende betoont in d'affaires van den Staet, eyntlijck gesleten ende verdwenen sullen sijn, hebben wederomme geraisonneerde brieven laeten affgaen aen d'Heeren Staeten van beyde de voornoemde provinciën, met gedienstich versoeck ten eynde deselve haer niet langer souden wil-

len formaliseren tegens d'introductie van den gemelten Heere Van Beverningh als Thesaurier-Generael in den Raede van State. Ende aengesien de voorschreven brieven op den aenstaenden landtdach aldaer, immers soo ick wil verhopen, in deliberatie sullen werden gebracht, ende ick my verseeckert houde dat Haer Edel Groot Mog. in 't gene voorschreven is haer gedesidereerde oochmerck niet sullen bereycken, t'en waere het Uwe furstelycke Doorluchticheyt gelieffde haere intentie met desselfs goede officiën ende aucthoriteyt te seconderen ende te appuyeren, soo hebbe ick my verstout dese over 't voorschreven subject aen Uwe furstelycke Doorluchticheyt te addresseren, gansch gedienstich versoeckende dat deselve aen eene saecke, by Haer Edel Groot Mog. soo ernstich gedesidereert wordende, de goede handt believe te houden. Ende kan Uwe furstelycke Doorluchticheyt sich volcomentlijck verseeckeren, dat hetselve ten hoochsten sal strecken tot bevorderinge ende vermeerderinge van alle goede intelligentie ende naeder confidentie tusschen de voornoemde provinciën ter eenre ende die van Hollandt ter andere zyde. Ende sullen diegenen, die ruste, vrede ende eendracht naejaegen, in sulcken cas niet minder weten te roemen ende tot voortsettinge van de voorgeroerde goede intelligentie ende naeder confidentie te verbreyden, dat Haer Edel Groot Mog. het voorgeroerde beneficie van de handt van Uwer furstelycke Doorluchticheyt hebben ontfangen, als anderen vóór desen, tot voedinge van meerder alienatie der gemoederen, de contrarie resolutiën van de opgemelte provinciën op Uwer furstelycke Doorluchticheyts reeckeninge geset hebben. Wat my aengaet, ick sal 't voorschreven beneficie, boven de generaele relatie tot de provinciën van Hollandt ende Westvrieslandt, oock specialijck aensien als een singuliere gunste, aen my in 't particulier bewesen, ende sal my daerdoor t'allen tyde verobligeert houden omme, naer mijn gering vermogen, 't selve met reciprocque diensten te verschuldigen ende metter daedt te betoonen, dat ick waerlijck ben [1])" etc.

---

1) Zie den korten inhoud van het weigerend antwoord van Willem Frederik bij Van Sijpesteyn, Geschiedk. Bijdragen I p. 116. (N. v. d. U.)

Een soortgelijke brief ging den 16den October aan den Groninger Heer Lutzburg [1]), en den 17den November aan de Heeren Osebrant Jan Rengers en Aldringa, „beyde Jonckeren ende Hovelingen in de Ommelanden tusschen de Eems ende de Lauwers" af, de laatste ingesloten in een tweeden brief aan Lutzburg:

(Aan Lutzburg. 17 November 1656).

„Wel Edele Gestrenge Heer,

UE.'s seer aengenaeme missive, van date den 20sten der voorlede maendt stilo loci, is my wel ter handen gecomen, ende vinde ick my verplicht UE. by desen ten hoochsten te bedancken voor de goede genegentheyt, die deselve provisionnelijck geliefft te betoonen tot uutwerckinge van de saecke, in mynen voorgaenden geroert, daeraen ick by desen alsnoch verseeckere de provincie van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende oock my in 't particulier, sonderlinge ende aengenaeme dienst te sullen geschieden, die ick bereydt sal sijn in alle voorvallende occasiën wederomme naer mijn gering vermogen te verschuldigen. Ick neme de vrymoedicheyt hierbenevens de voorschreven saecke mede te recommanderen aen de Heeren Aldringa ende Rengers, ende my niet wel geinstrueert vindende van de qualiteyten ende woonplaetsen der voorschreven Heeren, hebbe de vrymoedicheyt genomen de brieven, tot dien eynde ingestelt, UEd. hierbenevens, onder couverte, toe te senden, gansch gedienstich versoeckende, dat UEd. de moeyte believe te nemen van deselve door een van UE.'s dienaers by gelegentheyt aen de gemelte Heeren te doen behandigen.

Hierbenevens gaen, door ordre van Haer Hoog Mog., met een expresse bode, de brieven by deselve, ter occasie van de nieuwe onlusten aldaer ontstaen, soo aen de Staten van de provincie van Stadt ende Lande, als mede aen 't lidt der Ommelanden in 't particulier geschreven, daeruyt ick hope dat UE. sal connen bespeuren in alle recht-

1) Rudolf van Inn- en Knyphausen, heer van Lutzburg in Oostfriesland (N. v. d. U.).

maeticheydt ende billijckheydt in dien deele te wesen gedisponeert ende behoorlijck geprecaveert, dat geen prejudicie zy geleydt aen yemandt, veel min aen eenige privilegiën ofte gerechticheden. Ende kan UE. sich verseeckert houden dat ick altijdts, naer mijn gering vermogen, de handt daeraen sal houden dat het bewuste reglement, op de Ommelander Regieringe jongst gearresteert, onverbreeckelijck geobserveert ende geene infractie daerinne geadmitteert moge werden; gelijck ick oock voorts by alle occasiën sal trachten te betuygen dat ick waerlijck ben" etc.

Het is wel niet noodig aan te toonen, hoe uitnemend bekwaam beide brieven gesteld zijn. Zonder iets bepaalds te beloven, hebben zij den schijn van zekere wederdiensten toe te zeggen.

Toen het terrein dus bereid was, kwam een brief van den Raad van State, van 2 December, bij de Staten-Generaal ter tafel, strekkende ten einde de heer Van Beverningh als thesaurier-generaal zou worden toegelaten. Den 8sten kwam die brief in behandeling. Volgens Aitzema (Thurloe V p. 661) stemden Gelderland, Holland en Utrecht voor de toelating; Zeeland, Friesland en Overijsel verlangden, dat hij zich eerst van de beschuldiging rakende de seclusie zuiveren zou. Groningen liet zich nog niet uit. Denzelfden dag deed de Raadpensionaris van een en ander rapport aan de Staten van Holland (Resolutiën Holland 8 December 1656) en werd besloten nogmaals „alle bedenckelycke middelen te gebruycken" om de provinciën of eenige daarvan beter te stemmen.

Als een van die middelen kunnen wij den volgenden brief beschouwen aan Van der Beecke (te Deventer) en aan een ander Overijselaar, Ripperda.

(Aan Van der Beecke en mut. mut. aan Ripperda. 8 December 1656.)

„Mijn Heere (WelEdele Gestrenge Heere),

De bewuste saecke van het Thesaurierschap deser

Vereenichde Nederlanden is op huyden in de vergaederinge van de Heeren Staeten-Generael wederomme levendich gemaeckt door de lecture van de missive des Raedts van Staete, daervan copye hierin gesloten is. Wy hadden wel gehoopt, dat de redenen, daerinne vervatt, ende de verclaeringe van dat den heere Van Beverningh den gemelten Raedt ten hoochsten aengenaem soude sijn, onder anderen in deselve missive mede influerende, van soodaenige operatie souden sijn geweest ende de voorschreven saecke sooverre hebben gefaciliteert, dat eenmael daerop conclusie uutgewerckt soude hebben connen werden. Edoch de irresolutheyt ofte ongenegentheyt van de Heeren gedeputeerden van Overijssel, Mulert ende Wolphsz., gevoecht by de contradictiën van de Heeren van Zeelandt ende Vrieslandt, hebben gecauseert dat wegens Stadt ende Lande, daer andersins gereede inclinatie scheen te wesen, mede tot de voorschreven saecke niet geadviseert ende oversulx 't voorschreven werck noch opgehouden is geworden. Ondertusschen werdt ons seer goede hope gegeven, dat in de tweede naestvolgende weecke, sullende alsdan wesen de presidiebeurte van Utrecht, desen aengaende ontwijffelijck wat goedts sal connen geëffectueert werden. Ende soude ons derhalven ten hoochsten aengenaem sijn, oock sonderlinge obligatie geven, indien UE., buyten desselfs ongelegentheyt, tegens Maendach toecomende ende acht daegen [18 December], ofte noch vóór 't uutgaen van deselve weecke, sich alhier conde laeten vinden, ende de voorschreven saecke, daeraen de provincie van Hollandt ende West-Vrieslandt haer soo veel laet gelegen zijn, door desselfs directie ende support ten goeden eynde helpen brengen: waermede UE. de hoochgemelte provincie een seer notable dienst soude doen, ende meerder als door eenige considerable officiën, ontrent hem selfs gedaen, aen UE. verplichten, mijn heer, UE.'s oodtmoedige dienaer."

P.S. „Ick wenschte wel door brenger deses een letterken berichts te mogen ontfangen, off wy UE. alhier tegens de voorschreven tijdt sullen mogen te gemoedt sien [1])."

1) Van der Beecke verscheen den 19den December ter vergadering

Van de bewerking van andere provinciën, van Zeeland b.v., blijkt niet. Wij kunnen ons echter voorstellen, dat ook bij deze wel „debvoiren aengewend ende middelen gebruyckt" zullen zijn. De uitslag beantwoordde in allen geval aan De Witt's verwachting. Woensdag den 20sten December, onder presidium van Renswoude voor Utrecht, werd de zaak ten goede beslist (Thurloe V p. 700). Aitzema t. a. pl. rekent het een victorie voor Holland, een blijk van zijn invloed en een gevolg van zijn vermogen om met posten te beloonen wie hem dienst bewijzen.

In een brief aan Lutzburg schrijft De Witt als volgt, na eene inleiding over de Ommelander geschillen:

(Aan Lutzburg. 29 December 1656.)

„Wel Edele Gestrenge Heere,

..... Wyders vinde ick my verplicht UE. by desen particulierlijck te bedancken over de goede officiën ende 't beleydt, dat deselve nevens syne vrunden heeft gebruyckt omme aldaer uut te wercken de bewuste satisfactoire resolutie nopende d'installeringe van den heere Van Beverningh in het Thesaurierschap-generael deser Vereenichde Nederlanden, te meer alsoo de voorbereydingen tot deselve resolutie ende de goede genegentheyt dienaengaende aldaer in antecessum betoont, sooveel heeft geopereert, dat de provincie van Zeelandt daerdoor is bewogen geworden in dien deele sich mede tot contentement van d'Heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt te voegen, sulx dat daerop den 20sten deses, op de advisen van Gelderlandt, Hollandt, Zeelandt ende Utrecht absolute, ende dat van Stadt ende Lande op 't behaegen geuyttet, by Haer Hoog Mog. satisfactoirlijck is geresol-

---

van de Staten-Generaal en was ook den 20sten tegenwoordig, toen tot de toelating van Van Beverningh werd besloten. Ripperda bleef afwezig; zijn naamgenoot Ripperda (tot Buirse), een van de Geldersche gedeputeerden ter Generaliteit, was wel tegenwoordig. (N. v. d. U.)

veert. Ick bidde dat UE. gelieve te gelooven, dat ick my daerover aen UE. particulierlijck vinde verplicht, ende dat UE. de heeren Rengers, Starckenborch ende Leide mede uut mynen naeme gelieve te verseeckeren, dat ick van ganscher harte sal verlangen naer occasiën omme UE. ende deselve eenige aengenaeme dienst te mogen doen, mitsgaeders niet met woorden alleenlijck maer metter daet te betuygen, dat ick waerlijck ben" enz.

Welke de resolutie was, waarvoor De Witt de heeren van de Ommelanden bedankt, is te zien in den brief aan Nieuwpoort (Brieven III p. 310). Overijsel gaf eveneens zijn toestemming. Alleen Friesland weigerde zich te schikken. Den 8sten Januari 1657 werd Van Beverningh beëdigd en nam hij afscheid van de Staten-Generaal, waarin hij tot dusverre zitting had gehad (Thurloe V p. 750).

V. AAN VAN BEUNINGEN. 1656—1658.

Tot de ambassade naar Denemarken, waarover reeds lang gesproken was, werden den 5den December 1655 gedestineerd de Heeren Van Beuningen, Van Reede van Amerongen (Utrecht) en Vierssen (Friesland): Brieven III p. 151. Den laatsten December schreef De Witt, dat zij binnen 8 of 10 dagen de reis zouden aannemen (ibid p. 160). Zij namen dan ook den 6den Januari 1656 afscheid van de Staten-Generaal en vertrokken den 10den uit Den Haag (Aitzema III p. 1247).

Van Beuningen, vroeger gedurende den Engelschen oorlog gezant bij de kroon van Zweden, had geweigerd nogmaals daarheen te gaan (Thurloe IV p. 230, 261).

De instructie der ambassadeurs [1]) is te vinden bij Aitzema III p. 1245—1247. De voorname inhoud is: op vertrouwelijken voet met Denemarken te staan en met dat rijk schikkingen te treffen tot beveiliging van vaart en handel tegen aanmatigingen van Zweden; zoo Engeland genegen blijkt met de Republiek tot dit doel samen te spannen, Denemarken over te halen om met Engeland en de Republiek gezamenlijk te onderhandelen over de bescherming der vrije vaart op de Oostzee; als de vloot der Republiek onverhoopt met de Zweden te doen krijgt, verzoeken om assistentie van die der Denen, met belofte van wederkeerigen bijstand.

---

1) Grootendeels dezelfde als de concept-instructie van Holland van 12 Augustus 1655 (Secrete Resolutiën I p. 224—229).

Van een geheime instructie blijkt niets.

Het scheen dus, dat het doel der ambassade naar Denemarken vreedzaam was. Maar volgens Aitzema's bericht aan Thurloe, d.d. 17 December 1655, waren er die geloofden, dat zij de onderhandeling met Zweden zeer moeielijk zou maken en dat zij nergens toe kon dienen dan om Denemarken met Zweden in oorlog te brengen: om die reden had zelfs Wolfsen uit naam der Staten van Overijsel tegen die ambassade geprotesteerd (Thurloe IV p. 289—290; vgl. ook ibid. p. 312).

Amsterdam, dat Holland regeerde en door invloed van Holland de Republiek, was beducht voor Zweden en vreesde dat die mogendheid de Engelschen in hun handel zou bevoorrechten (Thurloe IV p. 312 en passim). Vandaar de vriendschap met Brandenburg (Wagenaar, Amsterdam I p. 592; Thurloe IV p. 93, 313). Maar Brandenburg, zoodra het zijn doel met het verbond met Nederland bereikt had, sloot zijn vrede met Zweden. Men was daarop reeds verdacht, kort nadat de ambassadeurs naar Denemarken vertrokken (Thurloe IV p. 431—432, Brieven III p. 175, 177). Den 17den Februari 1656 deden de Brandenburger ministers daarvan opening aan de Staten-Generaal (Brieven III p. 182). Natuurlijk was nu de vriendschap van Amsterdam over (Thurloe IV p. 459, 517).

De afval van Brandenburg, wat meer is zijn vereeniging met Zweden, deed het gevaar, waarvoor Amsterdam vreesde, nog toenemen. De kans dat Holland zelf met Zweden in oorlog zou komen, werd grooter. Maar dan was een bondgenootschap met Denemarken onmisbaar (Thurloe IV p. 537, 568, 586).

Van Beuningen, de pensionaris van Amsterdam, was natuurlijk met die sentimenten behept [1]: hij

---

1) Brief van P. de Groot aan Abr. de Wicquefort d.d. 11 Mei 1673, p. 124 van de uitgave van Prof. Krämer in de Werken van het Historisch Genootschap, 3e serie, deel V [de op de aangehaalde bladzijde uitgelaten naam is niet Valckenier, zooals de heer Krämer vermoedt, maar Van Beuningen. (N. v. d. U.)]. Zie ook d'Estrades, Lettres, Mémoires et Négociations (1743) II p. 467.

drong de Amsterdamsche plannen het meest bij Denemarken aan.

Zoo stonden de zaken circa half Maart 1656. Dit tot explicatie der brieven van De Witt aan Van Beuningen.

18 Januari 1656.

Wel ontvangen die van den 8sten en 9den. — Ambassade naar Zweden nog niet afgereisd. — „Ick hebbe nevens UEd. mede geoordeelt, dat by dese jegenwoordige conjuncture van tyden ende saecken gansch dienstich sal wesen, dat van wegen desen Staedt een correspondent werde gehouden aen 't Hoff van den Keyser, ende hebbe oversulcx hetselve de welgemelte Heeren Gecommitteerde Raeden in bedencken gestelt, die sulx mede hebben geapprobeert ende vervolgens goedtgevonden, dat ter Generaliteyt de saecke daerhenen soude werden gedirigeert, ten eynde den bewusten militairen correspondent, sich jegenwoordich tot Stetin onthoudende [1]), die ick meyne daertoe habiliteyt ende addresse genoch te hebben, moge werden gelast ende geinjungeert sich ten voorschreven eynde naer 't voorgeroerde Hoff te vervoegen; ende opdat sulx in alle stillicheyt souden mogen werden geëxecuteert, is het werck ter Generaliteyt dier maeten beleydt, dat by Haer Hoog Mog. drie commissarissen sijn genomineert, met aucthorisatie omme te letten, werwaerts de voorschreven correspondent, naer 't arrivement van de Heeren ambassapeurs van desen Staet in de voorschreven gewesten, ten meesten dienste van den lande soude behooren verplaetst te werden." — Uit Van Beuningen's schrijven met genoegen vernomen, dat de heeren van Amsterdam „myne gedachten ende geringe consideratiën omtrent de difficielheyt van de Heeren van Rotterdam over de gearresteerde repartitie van de equipage volgens de voet van de directie, alsmede de redenen, die my deden oordeelen, dat het

---

1) Vgl. Thurloe IV p. 460. [Zie ook Mr. A. H. H. van der Burgh, Gezantschappen door Zweden en Nederland wederzijds afgevaardigd enz. p. 8, 9. (N. v. d. U.)]

niet dienstich was voor alsnoch te urgeren, dat de ontfangh van 't halve last- ende veylgelt aen de Admiraliteyten soude werden gebracht", zich wel hebben laten gevallen. Zal daarom voortgaan de zaken op dien voet te helpen dirigeeren en de equipage met ijver pousseeren en ook bij de andere Admiraliteits-colleges er op aandringen, dat zij bereids aanstalten maken. — „Alhoewel ick moete bekennen, dat d'Heeren Gecommitteerde Raeden met alle eenpaericheyt op het vigoureuste ende naer de pregnantheyt van 't werck de saecken van Brandenburg behartigen, dewyle men echter daerontrent met patientie de saecken ter intentie van Haer Edel Groot Mog. noch al can uutwercken, sal, mijns bedunckens, de beschryving van de vergaederinge noch wel, sonder ondienst van den lande, tot commoditeyt van de leden voor eenigen tijdt connen werden gediffereert." — Over de verzochte leening van Brandenburg zijn commissarissen van Haar Hoog Mog. en de ministers van Brandenburg het nog niet geheel eens; de laatsten hebben bezwaar tegen de gevorderde absolute overgifte of verpanding van het fort Ter Pillauw. — „De communicatie van UEd's gedachten ende consideratiën, in de voorgeroerde desselfs missiven vervatt, sijn my ten hoochsten aengenaem geweest, ende sal ick diergelycke voortaen by continuatie van tijdt tot tijdt verwachten, sonder dat UEd. distinctie gelieve te maecken off die soodaenige sijn, dat deselve eenen yegelijck terstont souden connen in den sin comen ofte niet, naedemael alsulcke, als UEd. soude mogen oordeelen van d'eerste soorte te wesen, alhier lichtelijck, tot prejudicie van de gemeene saecke, souden connen werden over 't hooft gesien." — „De heer Appelboom" enz. als Brieven I p. 248 tot het einde toe.

4 Februari 1656.

Wel ontvangen die van 16 Januari uit Lingen [1]). Wel bedankt voor de wijze consideratiën, die echter weinig

1) Vgl. Brieven III p. 170.

applicabel zijn bij de gansch veranderde zaken in Pruisen, en nu van alle kanten bericht wordt dat Brandenburg met Zweden volkomenlijk gecontracteerd heeft. — De brieven van de ambassadeurs gezamenlijk uit Lingen aan de Staten-Generaal [1]), en die uit Hamburg aan den Griffier Ruysch zijn ontvangen; maar de Staten van Holland hebben niets gekregen: wel te wenschen dat deze òf gelijkluidende òf nog andere en belangrijker zouden ontvangen. — „Aengaende de instructie, UE. nevens de andere Heeren ambassadeurs mede gegeven, is albereydts ter Generaliteyt ordre gestelt omme deselve te revideren. Edoch sal alvorens het voorschreven tractaet, tusschen Hoochstgemelten Coninck ende den Heere Churvorst van Brandenburg gesloten, ende de particuliere conditiën, in deselve vervatt, wel dienen te werden geweten, ten eynde in de voorschreven instructie soodaenige correctie ende alteratie geschiede, als de veranderingen der saecken in Pruysen ende de constitutie van tyden sullen vereysschen ende medebrengen". — Niets verder van belang; hierbij de brieven van Boreel en Nieuwpoort, en de adviezen uit Pruisen en Dantzig.

18 Februari 1656.

Wel ontvangen die van 27 Januari uit Hamburg en die van 4 Februari uit Hardersleven [2]). — Moeie in Dordt dood [3]), daarom de vorige week niet geschreven. — Staten bijeen, maar nog niet compleet. Deliberatie begint pas in de volgende week. „Ick sal sooveel in my is helpen besorgen, dat onder 't eerste werck de besoignes over UE's instructie mogen werden by der handt genomen ende geabsolveert." — Propositie en verklaring der Brandenburgsche ministers [4]). Opening verzocht van de bijzondere condities, doch ten antwoord gekregen dat nog geen copie van het tractaat hier gekomen was: „'t welck

1) Die aan de Staten-Generaal bij Thurloe IV p. 395.
2) Een van 5 Februari aan de Staten-Generaal bij Thurloe IV p. 465.
3) Hiervóór, p. 320, noot 1.
4) Brieven III p. 182.

alhier by eenigen vry wat presumptie ten quaeden ende misnoegen veroorsaeckt."

De sub-syndicus van Dantzig is aangekomen; heeft bij publieke propositie aan Haar Hoog Mog. den nood zijner stad geklaagd en hulp verzocht; ook commissarissen gevraagd om zich aan dezen nader te verklaren [1]). Heden voor de commissarissen verschenen, heeft hij subsidie in geld en secours in volk verzocht; maar, gevraagd of hij iets bepaalds kon voorstellen en of hij de hulp bij wijze van leening of gratis verlangde, heeft hij verklaard eerst te willen hooren wat hem op zijn verzoek in het algemeen geantwoord zou worden. Dit aan Haar Hoog Mog. gerapporteerd. De Staten van Holland zullen daarover, zoo haast zij compleet zijn, moeten delibereeren. Bij de gedeputeerden der andere provinciën weinig lust om de stad te helpen, die zij meenen dat toch het hoofd in den schoot zal moeten leggen, en die men hoogstens aan wat betere conditiën zou kunnen helpen. — „De Heeren, by Haer Hoog Mog." enz. als Brieven III p. 183 tot „vertrecken." — „De dissentiën in Overijssel" enz. als Brieven I p. 258-259 tot „toecomen." — De resolutie Holland [2]) over de extraordinaris equipage is bij de Staten-Generaal nog niet in een resolutie van de Unie veranderd, omdat Zeeland nog niet gelast is; maar zij is toch al voor eenigen tijd aan de Admiraliteiten van Holland en West-Friesland gezonden, en reeds heeft het college van Amsterdam aan de Staten-Generaal te kennen gegeven, dat tegen het eind van deze of het begin der volgende maand 24 van zijn schepen gereed zullen zijn.

25 Februari 1656.

Het harde weder heeft gemaakt, dat de vergadering der Staten eerst eergisteren genoegzaam compleet is geworden.

---

1) Over deze zending van den Sub-Syndicus Christiaan Schroder vlg. Aitzema III p. 1299 vgg., waar ook (p. 1300) het hem op 9 Maart 1656 door de Staten-Generaal gegeven antwoord in zijn geheel wordt medegedeeld. (N. v. d. U.)

2) Zie Resolutiën Holland 22 December 1655.

Een der eerste zaken, die in behandeling zijn genomen, is het herzien der instructie van de ambassadeurs [1]), waartoe een commissie benoemd is, die haar besognes zeker nog heden zal beginnen [2]). „Die (de Heeren ambassadeurs) naer den Coninck van Sweden" enz. als Brieven III p. 185 tot het einde dier bladzijde, met onbeteekenende wijziging.

3 Maart 1656.

Dezelfde brief, die mut. mut. aan Nieuwpoort gezonden is: Brieven III p. 189-192.

Tweede brief van 3 Maart 1656.

Appelboom heeft den president der Staten-Generaal met den vrede tusschen Zweden en Brandenburg bekend gemaakt; is daarvoor bedankt. — Resident Heinsius [3]) is door Haar Hoog Mog. gelast schriftelijk verbaal van zijn ambassade over te leveren. — Op verzoek van Rosewinge, buitengewoon gedeputeerde van Denemarken, is door Haar Hoog Mog. aan de defectueuse provinciën aangezegd, hoe eer hoe liever het te kort van hun aandeel in de toegestane subsidie ten comptoire van den ontvanger-generaal Doubleth te voldoen. — Prins Maurits van Nassau bericht aan den Griffier, dat de Keurvorst van Brandenburg heeft bevolen nog 1200 ruiters en 4000 voetknechten te werven in den lande van Kleef en Mark.

Amsterdam, 10 Maart 1656.

Ontvangen die van 26 en van 27 Februari. — Dood van de Witt's schoonmoeder. — De brieven van den 27sten aan

---

1) Zie Resolutiën Holland 24 Februari 1656.

2) Voor de nieuwe instructie vgl. Secrete Resolutiën I p. 281 (1 Maart 1656).

3) Nicolaas Heinsius (zie hiervóór, p. 242) was in 1654 en 1655 Nederlandsch resident te Stockholm geweest. Den 5den Februari 1656 bracht hij ter Generaliteit mondeling rapport uit. (N. v. d. U.)

de Staten-Generaal [1]) twee dagen vroeger in Den Haag aangekomen dan die aan De Witt en dan de secrete brieven aan den Griffier. Oorzaak daarvan onbekend. Daardoor is tevens de brief aan de Staten van Holland, in De Witt's pakket ingesloten, twee dagen te laat aangekomen; bovendien nog oponthoud veroorzaakt, daar het pakket, wegens de uitstedigheid van De Witt, naar Amsterdam moest opgezonden: „waerop ick goedt gedacht hebbe UEd. by desen in bedencken te geven, off niet de beste voet sal sijn, dat voortaen van tijdt tot tijdt den publijcquen brieff, die UEd. is schryvende aen Haer Edel Groot Mog., eerst separatelijck, met behoorlijck opschrift, werde toegesloten, ende dat alsdan daernevens, mede separatelijck ende met behoorlijck opschrift toegesloten sijnde, werde ofte werden gevoecht ende onder één couvert, met addres aen Haer Edel Groot Mog., ingesloten den brieff ofte de brieven, die aen my werden geaddresseert ende eensluydende sijn met diegene, die UEd. nevens d'andere Heeren ambassadeurs gesaementlijck aen den Heere Griffier van Haer Hoog Mog. is affsendende; ende als UEd. my noch daerenboven met een particulier letterken van confidentie ofte familiariteyt gelieffi te vereeren, dat hetselve buyten het voorschreven paquet ende apart moge werden overgesonden, opdat aen d'eene zyde Haer Edel Groot Mog. ofte, by absentie van deselve, d'Heeren Gecommitteerde Raeden, in mijn affwesen niet mogen wesen ontbloot van de kennisse der saecken, die deselve eygentlijck toecomt, ende aen d'andere zyde oock onse particuliere confidentie ofte familiariteyt niet in 't ooge loope van diegene ofte van soodaenige, dewelcke over een brieffken, by UEd. in de besendinge over 't stuck van de reductie [2]) aen my geschreven, haere beknibbelingen hebben weten voort te brengen.

Wyders vinde ick my niet alleenlijck verplicht, maer

---

1) Bij Thurloe IV p. 541.

2) Van Beuningen was wegens de voorgenomen rente-reductie in commissie gezonden naar Leiden, Alkmaar, Enkhuizen en Edam, bij resolutie van 27 Juli 1655. Hij rapporteerde den 7den Augustus 1655 en noemde onder de bezochte steden toen ook Monnikendam: zie Resolutiën Holland op de genoemde data en Resolutiën van Consideratie p. 250.

oock verheucht over de communicatie van de importante saecken, in de voorschreven UEd.'s missive vervatt, ende over de vertrouwelijckheyt, van de zyde van Denemarcquen betoont. Ick oordeele niet alleenlijck seer raisonnabel, op de fondamenten, by UEd. aldaer, mijns oordeels, seer loffelijck geleydt, dat men van deser zyde geen difficulteyt maecke omme het 11e articul van de vorige alliancie, met Denemarcquen aengegaen, soodaenich te extenderen als UEd. is aenroerende, maer meyne oock, dat men van deser zyde behoort aen te bieden vergrootinge, jae verdobbelinge van 't gene in de voorschreven alliancie ten wederzyden in eventum positivelijck is beloofft; daertoe ick het myne oock t'myner wedercomste in 's Gravenhaege (werwaerts ick aenstonts vertrecke) naer mijn vermogen sal contribueren [1]).

Ick ben oock daerenboven van opinie, dat d'Heeren ambassadeurs van desen Staet naer den Coninck van Sweden gedestineert, die eergisteren alhier sijn gearriveert ende staet maecken huyden voorts te reysen, behooren te werden gelast met de minister ofte ministers van Denemarcken, die ick presupponere dat mede naer denselven Coninck sijn ofte sullen werden affgesonden, te gebruycken gelycke confidentie, ende in 't stuck van haere negotiatie haer ten reguarde van Denemarcquen in alles te reguleren naer 't gene UEd. aldaer wegens Syne Majesteyt van Denemarcquen is wedervaerende, daerover ick op gisteren oock rondelijck mijn sentiment hebbe verclaert aen den Heere Rosewinge, die sich jegenwoordich mede alhier bevint." — Alles wat hier omtrent Van Beuningen's negotiatie voorvalt, zal hem gedurig worden toegezonden [2]). — Juist nu ontvangen die van 1 Maart [3]).

17 Maart 1656.

Ontvangen die van 8 Maart, eensluidend met den brief

---

1) Vgl. Secrete Resolutiën (9 Maart 1656) I p. 285-291 en die van den 18en Maart (ibid. p. 291-294).

2) Vgl. Resolutiën Holland 14 Maart 1656.

3) Die van 2 Maart aan de Staten-Generaal bij Thurloe IV p. 550.

aan den Griffier van dien datum. — „De principaele deliberatiën" als Brieven I p. 267 tot p. 268 „over de voorschreven vlote te geven." — Resolutie Holland van 9 Maart 1656 over de uitrusting ter zee. — Gedeputeerden naar Zeeland om die provincie tot instemming in de extraordinaris equipage te bewegen, en over andere punten te confereeren. — De Prinses-weduwe heeft Haar Hoog Mog. laten bekend maken, dat de gezamenlijke voogden van den Prins van Oranje hebben voorgeslagen den predikant Triglandius te belasten met het onderwijs van Zijne Hoogheid in de fondamenten van de ware Christelijke religie [1]). — Nieuw verzoek van Rosewinge om voldoening der toegezegde subsidie. Haar Hoog Mog. hebben de defectueuse provinciën weder in serieuse termen aangeschreven, zoo spoedig mogelijk hare quota daarin op te brengen.

24 Maart 1656.

„T'sedert mynen jongsten, van date den 17den deser loopende maendt, is my UEd.'s missive van den 12den daerbevorens wel ter handen gecomen, daervan ick, vermits d'importante consideratiën, daerinne vervatt, communicatie hebbe gegeven aen d'Heeren Haer Edel Groot Mog. gecommitteerden tot de Deensche saecken; gelijck oock d'Heeren gedeputeerden der stede Amstelredam aldaer hebben gecommuniceert seeckere missive, bij UEd. van gelycke substantie aen d'Heeren Borgemeesteren ende Regeerders derselver stede geschreven. D'opgemelte Heeren Haer Edel Groot Mog. gecommitteerden hebben, naer rype overweginge van de voorgeroerde UEd.'s consideratiën, eenpaerichlijck geoordeelt: eerstelijck dat voor desen Staet gansch ondienstich wesen soude, *dat de vorige alliancie, met Sweden aengegaen, verstaen soude werden niet meer obligatoir te wesen*, al waer 't saecke dat sulx met fondament soude connen werden gesustineert; ende ten anderen mede dat, al waer 't saecke dat *in de crachteloosheyt van*

1) Vgl. Aitzema III p. 1308. (N. v. d. U).

de voorschreven alliancie voor desen Staet voordeel was te vinden, echter nochtans met weynich fondament *d'invaliditeyt van dien* soude connen werden geastrueert, insonderheyt naer de reciproque verclaeringen, noch onlangs op de comste *van den Heere Baron Sparre* [1]) *alhier in goede ende crachtige termen wederzijdts ter contrarie gedaen.* Ende soude ontwijffelijck d'experientie leeren, dat by soo verre *de voorschreven alliancie by Haer Hoog Mog. voor crachteloos wierde gehouden, ende dat men daerdoor vervolgens in verwyderinge met de Croone van Sweden quame te vervallen, naederhandt, mogelijck naer veel bloetvergietens, Haer Hoog Mog. noch blyde souden wesen alleenlijck door de renovatie van een gedeelte van dien wederom uut de voorschreven verwyderinge te mogen geraecken.*

Ende hebben wy des te minder ons nevens UEd. in de opstellinge van 't 9e articul van de instructie [2]), by Haer Hoog Mog. voor de Heeren ambassadeurs naer Sweden gearresteert, connen becommeren, omdat wy bemerckten, dat in 't 5e articul van de voorgaende concepte instructie [3]), die UEd. voor desen heeft opgestelt, hetselve totidem verbis was gestelt, alleenlijck dat in plaetse van de woorden „te releveren ende te vermeerderen", die jegenwoordich in 't voorschreven 9e articul bevonden worden, gestelt was „te stercken ende te vermeerderen". Ende is derhalven by de meergemelte Heeren Haer Edel Groot Mog. gedeputeerden eenpaerlijck als boven geformeert haerlieder advis, hetwelck tot noch toe, vermits defect van tijdt, ter vergaederinge niet heeft connen gerapporteert werden, ende echter by my provisionnelijck in forme van resolutie is vervatt, omme UEd. daervan

---

1) Buitengewoon gezant van Zweden in 1655: over het doel zijner zending vgl. Mr. A. H. H. van der Burgh, Gezantschappen door Zweden en Nederland wederzijds afgevaardigd, p. 38. In den inventaris der Hollandica (Meddelanden fran Svenska Riksarkivet XX p. 374, noot 4) deelt Dr. Westrin mede, dat Sparre ook naar Brussel ging om de gewezen Koningin Christina met den dood harer moeder te condoleeren. (N. v. d. U.)

2) Secrete Resolutiën I p. 273—280.

3) Secrete Resolutiën I p. 242—249.

hiernevens te connen dienen, gelijck dan hetselve (onder n° 1) hiernevens gaet."

Ook over het gebruik der extraordinaris vloot is gisteren advies geformeerd, doch evenmin gerapporteerd; het gaat insgelijks hierbij.

„Aengaende de last" als Brieven III p. 201 tot „staet te werden gebracht". — De resolutie over de vrije woning van „papen" [1]) is „naer eenige ongemackelycke ende becommerlycke deliberatiën" eindelijk genomen.

Tweede brief van 24 Maart 1656.

Enkel berichten, van verschillende kwartieren ingekomen. Resolutiën (van geen belang) door de Staten-Generaal en die van Holland genomen [2]).

31 Maart 1656.

Die van den 14den en 15den dezer wel ontvangen. — Berichten als boven. — „Het heefft UEd. mede beliefft my te recommanderen den persoon van den Heer Resident Heinsius, om denselven te helpen bevorderen, dat hy gesurrogueert wierde ende mitsdien mochte succederen in de plaetse van den Heer Resident De Vries, ten reguarde van de goede qualiteyten, daermede de gemelte Heer Heinsius begaefft is [3]). Ick sal niet naerlaeten by alle occasiën mijn uytterste vermogen daertoe te contribueren, immers sooveel als UEd. selffs van my soude mogen desidereren. Dan en kan UEd. niet verbergen wel bespeurt te hebben, dat de Heeren van Amstelredam seer ernstich recomman-

---

1) Secrete Resolutiën I p. 294.

2) Het grootste gedeelte van dezen brief = Brieven III p. 201-202, van „De Heer Appelboom" tot het einde. (N. v. d. U.)

3) Zooals boven (p. 370) gebleken is, kreeg Nicolaas Heinsius niet de residentsplaats in Denemarken, daar Amsterdam hiervoor het oog had geslagen op Le Maire. Den 11den Juli 1656 werd hij echter benoemd tot buitengewoon secretaris van Amsterdam, welk ambt hij ongeveer een jaar lang bekleedde: Bontemantel, Regeeringe van Amsterdam II p. 119, 120. (N. v. d. U.)

deren seeckeren advocaet, genaemt La Mair, dewelcke, soo ick bericht ben, hier bevoorens soude geweest sijn Fiscael in Brazil ende Pensionaris van Mauritzstadt, aen welckers promotie tot denselven staet de gemelte Heeren schynen haer veel gelegen te laeten sijn. Doch wat obligatie de voorgemelte Heeren daertoe hebben, ende hoeverre deselve sich streckt, is my voor alsnoch onbewust. Ende soo wanneer mynen dienst daerinne noch yets goets kan uytwercken, sal 't selve van herten gaerne doen, gelijck ick mede aenneme nae mijn beste vermogen te helpen bevorderen, dat den gemelten Heere Resident De Vries syne dachgelden, diewelcke geduirende sijn verblijff tot Coppenhage noch loopen, om redenen dat hy aldaer by UEd. geëmployeert wort, ende Sijn Ed. becommert was, dat men hem deselve alhier soude mogen disputeren, goetgedaen werden ende dat d'ordonnantiën daerop mogen comen te volgen".

7 April 1656.

Ontvangen die van 26 en 29 Maart. — Over het toelaten van oorlogsschepen door de Sont, als het tractaat van redemptie vernietigd is [1]). — Allerlei van elders bekende berichten.

14 April 1656.

Als aan Nieuwpoort: Brieven III p. 211-212, en aan Slingelandt: Brieven V p. 389-391.

Amsterdam, 21 April 1656.

Ontvangen die van den 9[den] dezer [2]). — Onbelangrijk.

26 Mei 1656.

Als Brieven V p. 395—397, te beginnen bij „Ick hebbe nu eenige posten" tot het einde.

---

1) Vgl. Secrete Resolutiën I p. 306-307.
2) Die van 2 April aan den Griffier Ruysch bij Thurloe IV p. 643.

23 Juni 1656.

Hierbij de resolutiën over het belegerde Dantzig [1]), waaruit blijken zal dat op de missiven van 31 Mei en 7 Juni behoorlijk acht is gegeven. Zij zijn, zoover noodig, bij de Generaliteit ingebracht, maar zullen wel niet zonder ruggespraak tot stand komen.

Tweede brief van 23 Juni 1656.

„Naer iterative deliberatiën op de saecke, in myne nevensgaende missive geroert, ter Generaliteyt gevallen, soo hebben Haer Edel Groot Mog. bemerckt, dat de provinciën niet en waeren te bewegen tot determinatie van het geltsubsidie, by de stadt van Danzick versocht, ende by voorgaende Haer Hoog Mog. resolutie van date den 8sten deser in generalibus geaccordeert; ende hebben derhalven aan de gemelte provinciën een cleynen tijdt moeten vergunnen omme haer daerop naeder te bequaemen. Doch aen deselve provinciën met grooten ernst gerepresenteert hebbende, hoeveel daeraen was gelegen, dat middelerwylen de vlote van desen Staet, des noot sijnde, haer naer de reede van Danzick mochte vervoegen omme de navigatie ende de commercie van de goede ingesetenen deser landen onverhindert te mogen continueren op de reviere de Weyssel ende op de stadt van Danzick, oock voornaementlijck omme alsoo te beletten, dat de voorschreven stadt te waeter niet gesloten gehouden wierde, ende opdat door 't selve middel de flaeuwe gemoederen van binnen wat mochten werden gëencouragieert, soo hebben Haer Edel Groot Mog. op de remonstrantie ende representatie van dat sulx was d' essentiele intentie van den Staet, vervat in de instructiën soo voor d' Heeren Ambassadeurs aldaer als voor 't opperhooft van de vlote, aff te nemen uyt verscheyden articulen, daertoe applicabel, eyntelijck op huyden uutgewerckt de provisionele resolutie, die UE. van wegen Haer Hoog Mog. hiernevens toegesonden werdt. Ick moete desen mede besluyten, dat ick hope dat den Coninck van Denemarcken sich nevens Haer Hoog Mog. resolutelijck sal

1) Secrete Resolutiën I p. 321-326.

declareren, ende soude in sulcken gevalle wel wenschen, dat de vlote van desen Staet haer noch eerder bevonde voor de reede van Danzick als de oorlochschepen van den Coninck van Sweden, die, op de receptie van onse jongste advisen van daer, op deselve reede noch niet en was vernomen. Waermede besluytende, sal blyven" etc.

4 Juli 1656.

Ontvangen die van den 21sten en 25sten Juni. — In de voorleden week hebben die van Gelderland verklaard zich te voegen bij het advies van Holland betreffende Dantzig. Gisteren heeft Friesland ingebracht de hierbij gaande vigoureuse resolutie. De andere provinciën hebben zich nog niet geuit, maar zullen bij gelegenheid worden aangemaand.

7 Juli 1656.

Ontvangen die van 28 Juni. Goed dat Denemarken zoo vigileert om de gravamina der Hollandsche kooplieden weg te nemen. — Hierbij eene certificatie van de regeering van Hoorn en eenige particuliere opmerkingen, om den Koning van Denemarken aan te toonen, dat de gepretendeerde verandering in den bouw der schepen, uit Nederland naar Noorwegen varende, niet heeft plaats gehad. — Vernomen hebbende, dat het advies van Utrecht ten opzichte van Dantzig niet veel van dat van Holland verschillen zal, hebben wij nogmaals ter Generaliteit op het nemen van een resolutie aangedrongen, alleen ter zijde latende het punt van het geld-subsidie; en ten laatste, door Gelderland en Friesland ondersteund, en door geen der provinciën krachtig tegengewerkt, zooveel gedaan gekregen, dat de heer Knijff (die, wegens de scrupule van die van Stad en Lande en bij afwezigheid van Overijsel presideerde) conclusie genomen heeft conform het advies van Holland, welke conclusie morgen bij resumptie zal worden staande gehouden, waarschijnlijk met succes.

14 Juli 1656.

Ontvangen die van 2 Juli. — Uit de hierbijgaande acte,

gepasseerd tusschen Commissarissen van Haar Hoog Mog. en den afgezant van Dantzig, is te zien, dat al hebben de Staten-Generaal omtrent het geld-subsidie nog geen resolutie genomen, de gezant zich toch heeft laten bewegen om die acte „tot volcomen contentement" te passeeren; gelijk ook de resident [van Polen] De Bye geen zwarigheid gemaakt heeft ze mutatis mutandis te teekenen. — Overijsel (de partij, te Zwolle vergaderd) heeft over de zaak van Dantzig bijgaande missive geschreven. De gedeputeerden van Zeeland verwachten hier buitengewone gedeputeerden om over de zaak met Haar Edel Groot Mog. te confereeren. Utrecht en Stad en Lande verwachten dagelijks de resolutie van hun principalen. — Bedankt voor de consideratiën, waarop gelet zal worden. — De Staten nog niet compleet; eerst in de volgende week begint de deliberatie. — Van de komst naar Nederland van gezanten uit Moscovië nog niets vernomen.

28 Juli 1656.

Die van den 16^{den} dezer ontvangen. — Niets belangrijks.

11 Augustus 1656.

Als aan Nieuwpoort: Brieven III p. 261 en 262 (vgl. Brieven V p. 409) met kleine wijziging en uitlating.

15 Augustus 1656.

Die van den 5^{den} dezer ontvangen. De consideratiën, daarin vervat, zullen te zijner tijd aan de Gecommitteerden tot de Deensche zaken worden medegedeeld, „alhoewel de humeuren ende de voorgaende resolutiën nog niet absolutelijck daertoe leggen, ende ick oock gaerne wil bekennen, dat ick een goedt ende satisfactoir tractaet met inclusie van Dantzick niet gaerne soude helpen van der handt wysen." — Over de versterking der vloot met 1500 man is de resolutie genomen, die hierbij gaat [1]), die tot nog toe bij de

1) Secrete Resolutiën I p. 345.

Generaliteit niet doorgebracht is kunnen worden. Ook de resolutie om Brandenburg van Zweden af te trekken [1]), is nog pas door de provinciën overgenomen. — De resolutie [2]) over de judicature enz. door allen, uitgezonderd Leiden, goedgekeurd. — Mr. Johan van Berckhout, pensionaris van Monnikendam, gedestineerd als ambassadeur naar Moscovië [3]).

18 Augustus 1656.

Die van den 9den dezer ontvangen. — Soortgelijk bericht, maar uitvoeriger, als Brieven V p. 410-411.

1 September 1656.

Ontvangen die van den 13den en den 23sten Augustus. — Uit de resolutiën van 17 en 29 Augustus blijkt, dat ook Haar Hoog Mog. de inclusie van Dantzig voor noodzakelijk houden. Brandenburg van Zweden af te trekken, houdt men hier voor onmogelijk; in dien geest laten zich ook de hier aanwezige ministers van Brandenburg uit; vandaar dat de Resolutie Holland van den 1sten Augustus bij de Generaliteit niet smakelijk te maken is. Ook is de verdrijving der Zweden uit Pruisen, en de genegenheid der Zweden om Pruisen te ontruimen en vrede te maken, ver te zoeken en moeielijk met de macht van dezen Staat te bereiken.

„Maer dat men sich sorchvuldichlijck moet wachten omme desen Staet niet te engagieren tegens diegene [4]), die Sweden uut Polen ende Pruyssen souden willen helpen expelleren, meene ick dat seer evident is, ende dat oock desen Staet by 't tractaet de anno 1640 daertoe niet en is geobligeert, omdat hetselve tractaet is mere defensiff, ende niet kan patrocineren als diegene, die vyantlycke

1) Secrete Resolutiën I p. 337.
2) Resolutiën Holland 10 Augustus 1656.
3) Resolutiën Holland 9 Augustus 1656.
4) Denkelijk wordt Moscovië bedoeld: vgl. hierna, p. 397, den brief van 5 October 1656.

invasiën lijdt, ende geensins diegene, die soodaenige invasiën een ander aendoet, als uut het 1e, 2e, 3e, 4e ende 13e, oock meer andere articulen van 't voorschreven tractaet claerlijck is te colligeren.

Wat aengaet Uwer Ed. revocatie, vreese ick dat deselve voor alsnoch niet wel sal connen werden uutgewerckt, maer dat de Leden alvorens sullen willen affwachten den uutvall der saecken in Polen ende Pruyssen, omme sulx gesien sijnde, alsdan te connen oordeelen hoedaenige ende hoe considerable saecken aldaer noch sullen staen te verhandelen. Niettemin sal ick gaerne daerover met de Heeren van Amstelredam corresponderen ende daerinne het myne contribueren naer vermogen. Waermede voor dese reyse sal affbreecken, verblyvende" etc.

22 September 1656.

Wel ontvangen die van den 10den dezer. „Wy hebben Uwer Ed.'s jongste brieven van den 10den voorschreven ende van den 13den daeraenvolgende, soo aen den Heere Griffier Ruysch als aen my geschreven, niet wel connen overeenbrengen, maer hebben het contenu van de eerste raisonnabelder ende meer gefondeert geacht als dat van de tweede, sijnde op de receptie van de eerste by Haer Hoog Mog. genomen de resolutiën nopende het sluyten ende teeckenen van de tractaeten in Pruyssen, in date den 17den deser loopende maendt, die UE. wegens den Staet toegesonden werden; ende tot welckers naeder elucidatie by Haer Edel Groot Mog., nopende d'esgualiteyt oock in 't reguarde van de schepen te observeren, op gisteren noch genomen is de resolutie, hiernevens gevoecht [1]). Wyders heeft noch deselve eerste missive aenleydinge gegeven tot de naeder resolutie van Haer Edel Groot Mog. nopende de guarantie met Denemarcken ende Engelandt te maecken, mede op gisteren genomen [2]) ende hiernevens gaende. Maer wat belangt de voorschreven laetste mis-

1) Resolutiën Holland 21 September 1656.
2) Secrete Resolutiën I p. 349.

sive, hebben Haer Edel Groot Mog. niet konnen oordeelen, dat het versoeck van dilay ontrent de voorschreven tractaeten op suffisante redenen was gefondeert [1]), gelijck ick vertrouwe dat UE. by overweginge van Haer Edel Groot Mog. resolutie, dienaengaende mede op gisteren genomen [2]), ende hierby gevoecht, ende van de retroacta, daerinne geroert, mede sal gevoelen.

Het tractaet van guarantie, by UE. op den 16den der voorlede maendt aldaer gesloten, hebben Haer Edel Groot Mog. gisteren geratificeert, als UE. uyt de hierbygaende resolutie [3]) naeder sal gelieven te bemercken."

Op de revocatie van de vloot is genomen de resolutie van Haar Edel Groot Mog. van den 19den [4]), die wat de twee eerste leden betreft door Haar Hoog Mog. is goedgekeurd, maar wat het derde aangaat [het landen van de soldaten] door de provinciën gedifficulteerd. Doch zal nog heden door extraordinaris gedeputeerden op het aannemen daarvan ter Generaliteit worden aangedrongen [5]).

Vertrouwt dat Van Beuningen mede van oordeel zal zijn, dat de onderhandeling over een nadere garantie het noodzakelijk maakt, dat hij aldaar blijft.

29 September 1656.

Wel ontvangen die van den 20sten dezer. — Hierbij het tractaat met Zweden, waarop door commissarissen verscheiden bedenkingen zijn gemaakt, „eerstelijck op 't woord circiter" enz. als Brieven [6]) V p. 441 (en III p. 279) tot „eygen natuerlycke subjecten" V p. 442, 1e regel (III p. 280).

„Het tweede aengaende" enz. als Brieven V p. 442 tot

---

1) Amsterdam was van andere gedachten: zie Resolutiën Holland 21 September 1656 en Brieven V p. 438.

2) Secrete Resolutiën I p. 347—348.

3) Resolutiën Holland 21 September 1656.

4) Secrete Resolutiën I p. 346.

5) Vgl. Resolutiën Holland 21 September 1656.

6) In de hier aangehaalde plaatsen van Brieven III en V zijn fouten ingeslopen. De juiste lezing verkrijgt men door Brieven III p. 279, regel 6 v. o. tusschen „iets" en „opgestelt" in te lasschen: „van de lasten, nae den selven jaere". (N. v. d. U.)

p. 443, 2e regel „affgevordert soude mogen worden" (Brieven III p. 280).

„Dat de sentimenten van de Princesse-Douagière niet allenthalven accorderen met die van den Staet, comt my gansch niet nieuw ofte vremt voor; gelijck oock niet, dat deselve van Uwer Ed. negotiatie wat vremt soude mogen spreecken. Maer dat Uwer Ed. genegotieerde by den Staet seer welgevallich is geweest, kan ick UE. volcomentlijck verseeckeren. Het tractaet van guarantie is by Hollandt, Zeelandt ende Stadt ende Lande voor haere provinciaele advisen albereydts geratificeert, ende, soo vermeene, is in de provincie van Utrecht sulx mede al geschiedt, ende kan by de vordere provinciën geen swaericheyt werden gemaeckt. Ick blyve" etc.

5 October 1656.

Ontvangen die van den 24sten en 26sten September. — Over het tractaat van Elbing is door Commissarissen het hierbij gaande rapport uitgebracht, waarop denkelijk nog heden resolutie.

„Nopende 't engagiement tot prestatie van secourssen, ende off men dienthalven oock tegens Muscoviën soude wesen geëngageert, hebben Commissarissen van Haer Ed. Groot Mog. geoordeelt, dat men op verscheyden redenen met fondament soude kunnen sustineren daertoe niet gehouden te sijn.

Eerstelijck uut oirsaecke, dat Sweden met Muscoviën in oorloch is geweest vóór 't sluyten van 't voorschreven tractaet, ende dat men, vermits de iterative verclaeringen van Sweden van dat zy het voorgaende tractaet de a° 1640 hielden voor verbroocken, het werck niet anders kan opnemen dan voor een nieuwe obligatie, die maer pro futuro verbint.

Ten tweeden, omdat het tractaet is mere defensiff, gelijck ick my daerop voor desen breeder hebbe geëxtendeert; ende dat Sweden door het invoeren van syne offensive waepenen in Polen, Pruyssen ende andere landen daerontrent aen de geinteresseerde naebuyren ende sulx oock aen den Grootvorst van Muscovië offensie heeft gegeven.

Ten derden, dat men elckanderen maer defensie schuldich is in wederzijdts eygene landen, maer dat Lijfflandt by Sweden alleen jure pignoris pro tempore werdt gepossideert, ende om meer andere diergelycke redenen. Maer dat men echter het sentiment van den Staet dienaengaende niet en behoort te declareren, nemaer te letten op den uutvall van saecken ende syne mesures daernaer te nemen; alsoo het soude connen gebeuren, dat de Muscovische macht, al te considerabel werdende voor 't interesse van den Staet, naer vermogen soude moeten werden gesteuyt, ende dat men in sulcken cas oock wel veel redenen soude connen vinden om sich dienaengaende op de verbintenisse van den jaere 1640 te fonderen."

„Nopende de revocatie" enz. als Brieven III p. 282 tot het einde (of Brieven V p. 445 tot het einde).

13 October 1656.

„UE. twee distincte missiven van date den 1sten ende 4den deser loopende maendt sijn my naer 't affgaen van mynen jongsten van den 5den daeraenvolgende wel ter handen gecomen. Ende sal UE. op de consideratiën, daerinne vervatt, by desen gelieven gedient te sijn, dat d'Heeren Ambassadeurs tot Elbing op den 5den der voorleden maendt aen Haer Hoog Mog. mede geschreven hadden, dat sy de teeckeninge declineerden, vermits sy niet wisten wat Haer Hoog Mog. resolutie soude sijn, indien de inclusie by Dantzick niet en wierde aengenomen, ende dat sy derhalven alvorens (gelijck ick vertrouwe dat sylieden aen UE. mede daerby gevoecht hebben) souden affwachten Haer Hoog Mog. resolutie ende de rescriptie op haer voorgaende brieven van den 8sten Augustus lestleden ende eenige daeraenvolgende. Welcke resolutie soodaenich uutgevallen is, dat Haer Hoog Mog. by de voorschreven rescriptie, in date den 29sten Augustus voornoemd, verclaert hebben, onaengesien het contenu van de voorschreven haer missive van den 8sten derselver maendt, ende de difficulteyt, by die van Dantzick jegens de voorschreven inclusie gemoveert, echter niet te connen affwycken van 't gunt in de voorgaende resolutie van den

7den Julij ende den 17den Augustus voorschreven was begrepen. Welcke rescriptie d'opgemelte Heeren Ambassadeurs tusschen den voorschreven 5den September ende den dach van het teeckenen van 't voorschreven tractaet (naementlijck den 11den daeraenvolgende) is ter hande gecomen, sulx dat de voorschreven teeckeninge op de naerder ordre van den voorschreven 29sten Augustus is gevolcht.

Ick kan mede niet wel oordeelen, dat met groot fondament comparatie werdt gemaeckt tusschen 't gene van de zyde van Denemarcken op Uwer Ed. aencomste aldaer, nopende het affbreecken ofte dilay van de tractaeten met Sweden, doenmaels onder handen sijnde, ter instantie van Haer Hoog Mog. is gedaen, met hetgene jegenwoordich van Haer Hoog Mog. in 't reguardt van 't tractaet, by deselve met Sweden gemaeckt, werdt versocht, om redenen:

Eerstelijck, dat de voorschreven tractaeten tusschen Denemarcken ende Sweden waeren geëntameert ende soo verre gebracht, niet alleenlijck sonder confidente communicatie aen Haer Hoog Mog. van den aenvanck ende 't vervolg van dien te hebben gegeven ende sonder derselver approbatie, maar oock sonder Haer Hoog Mog. voorweten ende kennisse, daer ter contrarie in cas subject niet anders dan met kennisse ende approbatie van Denemarcken is geprocedeert.

Ten anderen, dat het versoeck van dilay doenmaels van de zyde van Haer Hoog Mog. is gedaen rebus integris, ende het tractaet nog verre sijnde van sluyten, daer ter contrarie in desen d'eerste ouverture van soodaenige intentie aen de zyde van Denemarcken eerst by UE. ende vervolgens noch wel meer aen Haer Hoog Mog. is gedaen naer het sluyten ende teeckenen van het tractaet.

Ende ten derde, dat het versoeck by UE. doenmaels werde gedaen over een tractaet, dat, by voortgang, voor desen Staet ten hoochsten naedeelich soude sijn geweest; daer ter contrarie jegenwoordich het versoeck werdt gedaen over een tractaet, daerby voor den Coninck van Denemarcken even sooveel voordeels als voor Haer Hoog Mog. selfs is gestipuleert, ende welckers voortganck ende

besluyt van de zyde van Denemarcken tot het teeckenen toe is gerecommandeert.

Ende oordeele ick voorts, dat by UE., volgens den innehoudt der voorschreven laetste missive, redenen sijn gebruyckt, die peremptoir sijn omme die van Denemarcken volcomentlijck te overtuygen, dat sy geen reden van misnoegen hebben over de actiën ende comportementen van Haer Hoog Mog.; daertoe UE. oock naeder stoffe aen de handt sal werden gegeven door de resolutiën, by Haer Hoog Mog. over 't voorschreven subject naerder genomen, ende die ick noch hope dat op de provinciaele advisen van Haer Edel Groot Mog., daervan hier onder breeder mentie sal werden gemaeckt, wyders genomen sullen werden".

Is besloten [1]) de 12 overgebleven schepen insgelijks terug te roepen en de soldaten, die daarop zijn, te Dantzig achter te laten.

Van een andere missie aan Van Beuningen op te dragen is niets aan. Wel hebben die van Amsterdam wel eens onder de hand er over gesproken om Van Beuningen naar Moscovië te zenden, maar daarvan is niets gekomen. Integendeel, Berckhout is daartoe gekozen en zijn instructie gisteren bij Haar Edel Groot Mog. gearresteerd [2]).

„De resolutie over de remarcques" enz. als Brieven III p. 285 tot „te declineren".

„De vergaederinge" enz. als Brieven III p. 286 tot het einde toe.

20 October 1656.

Wel ontvangen die van den 8sten en den 11den dezer. — „Wat de forma van de inclusie der stadt Danzick in de Elbingsche tractaeten belangt ende de clausule, spreeckende van onderhoudinge van vruntschap ende correspondentie, by UE. daerontrent genoteert, hebben wy alhier deselve clausule noyt op de gemelde stadt, maer alleenlijck op de andere geincludeerde geappliceert, gemerckt

---

1) Resolutiën Holland 5 October 1656.
2) Resolutiën Holland 11/12 October 1656.

deselve andersins opentlijck stryden soude met de voorgaende clausule „salva fide" etc. Ende wat daerontrent vorders de goede meyninge van Haer Edel Groot Mog. zy, sal UE. uut derselver resolutie [1]), op 't voorschreven subject genomen, ende UE. nevens mynen voorgaenden toegesonden, believen te vernemen.

Op 't geallegeerde van de communicatie der voorschreven tractaeten aen den Protector van Engelandt, sal UE. gelieven gedient te sijn, dat van wegen desen Staet jegens denselve Heere Protector altijdts gesustineert is geweest, dat men uut crachte van 't 15de articul van 't tractaet van vrede ten wederzyden geobligeert is van alle onderhandelingen met andere Staeten communicatie te geven, niet alleenlijck soo wanneer deselve sijn gesloten ende geratificeert, maer oock, geduyrende deselve onderhandelinge, van de projecten ende van de geteeckende instrumenten, vóór date van deselve ratificatie. Gelijck van deser zyde, soo ten reguarde van de handelinge, in den voorleden jaere met Brandenburch aengestelt geweest sijnde, als mede ten opsichte van de negotiatiën, in desen loopende jaere met Denemarcken ende Sweden gedreven, ende de tractaeten, daerop gevolgt, telckens is geschiedt, ende, onder correctie, oock behoort te geschieden, opdat soodaenige communicatie van eenich effect moge wesen ende geschieden in een tijdt, dat het advis ende den raedt van een geconfedereerde daerop moge in achtinge genomen werden; 't welck naer gesloten ende geratificeert werck te vergeefsch soude geschieden. Ende in dier voegen is van wegen Haer Hoog Mog. met alle andere potentaeten gehandelt, aen dewelcke men tot communicatie ende inclusie by voorgaende tractaeten was verplicht; gelijck oock, soo wanneer van de zyde van den Protector, als deselve in den voorleden jaere met Vranckrijck hadde getracteert, gesustineert wierde, dat hy van 't selve getracteerde aen Haer Hoog Mog. eerst communicatie schuldich soude sijn, als het geslotene soude wesen geratificeert, by Haer Hoog Mog. met vele redenen

1) Secrete Resolutiën I p. 352 vlg.

het contrarie is gededuceert ende den gemelten Heere Protector daerdoor oock gedisponeert niet alleenlijck het voorschreven verhandelde vóór de ratificatie aen Haer Hoog Mog. te doen communiceren, maer oock omme by schriftelycke acte op nieuws te beloven, dat van syne syde voor 't toecomende het voorschreven 15de articul altijdts in dier voegen naergecomen soude werden. Welcken volgende dan oock het geslotene tusschen den Coninck van Sweden ende den hoochgemelten Heere Protector al over eenigen tijdt door den Heere Secretaris Thurloe aen d'Heer Ambassadeur Nieuwpoort behandicht ende door denselve aen d'Heer Griffier Ruysch overgesonden is, sonder daerop alvorens de ratificatie aff te wachten. Sulx dat door de nu gegevene communicatie van de voorgeroerde Elbingsche tractaeten den Staet in 't alderminste niet en wordt geëngagieert omme over de ratificatie van deselve anders te disponeren dan sulx, als Haer Hoog Mog. geraeden vinden sullen; gelijck oock d'Heer Ambassadeur Nieuwpoort by de exhibitie van 't voorschreven tractaet wel expresselijck heeft verclaert, dat de provinciën haer gevoelen ontrent de ratificatie van dien noch niet hadden geopent.

Ende vinde ick in soodaenige explicatie ende observantie van 't voorschreven 15de articul des te minder swaericheyt voor desen Staet, omdat de potentaeten, aen dewelcke wy, uut crachte van soodaenige besprecken, van onse onderhandelingen communicatie geven, daerdoor niet anders becomen als eene exhibitie door de publijcque handt van 't gene sy, naer de compositie ende de bekende swackheyt van dese regieringe, altijdts onder de handt wel connen machtich werden; daer ter contrarie Haer Hoog Mog. door de reciprocque gelycke observantie becomen 't gene voor deselve andersins dickmael soude verborgen blyven. Welcke redenen ende meer anderen, te lange alhier te verhaelen, ick gaerne wil bekennen, dat by my van soodaenige consideratie sijn, dat ick in de meergeroerde gegevene communicatie van de voorschreven Elbingsche tractaeten noyt eenige becommeringe hebbe gevonden.

Op de redenen, waeromme d'Heeren ambassadeurs van

desen Staet tot Elbing geoordeelt hebben, op de receptie van Haer Hoog Mog. missive van den 29sten Augustus lestleden, naeder geaucthoriseert ende gequalificeert geweest te sijn om te sluyten, dan sy haer daertevoren hadden gevonden, hebbe ick UEd. in mynen voorgaenden onderhouden.

Op 't versoeck, in faveur van Jonckheer Rosecrans gedaen [1]), is noch geene finaele resolutie gevallen, maer hebben Haer Ed. Groot Mog. 't selve ten tyde van haere jongste separatie voor alsnoch gehouden in bedencken, eenige leden hetselve aensiende als van merckelycken gevolge".

27 October 1656.

Wel ontvangen die van den 15den en 18den dezer. Herhaalde verzekering (zie hiervóór, p. 400), dat hem niets bekend is van een plan om Van Beuningen in ambassade naar Moscovië te zenden. Mocht hem iets ter oore komen, dan zal hij „gaerne in achtinge nemen ende naer vermogen doen gelden de consideratiën, in de jongste van de voorschreven UEd.'s missiven vervatt." — „Ick ben met UEd. mede van één gevoelen, dat, off wel, mijns bedunckens, ondienstich soude wesen precipitantelijck sich ter eenre ofte ter andere te verclaeren op 't engagement, dat uut de Elbingsche tractaeten jegens Muscoviën soude connen werden geinfereert ofte niet, echter wel noodich sal wesen dienaengaende, pro re nata, eenige verclaeringe te doen vóór de uutwisselinge van de ratificatie op de voorschreven tractaeten; ende is oock in substantie dien conformelijck jongst by Commissarissen aen Haer Edel

---

1) Resolutiën Holland 11/12 October 1656: wederom (voor de eerste maal zie Resolutiën Holland 9 Augustus 1656) ter tafel gebracht een request van Vrouwe Josina van Lauwick, weduwe van wijlen den Heer Holger Rosekrans, om haar zoon (Maximiliaan) te begiftigen met eene compagnie te voet; het verzoek wordt gesteund door den Koning van Denemarken en namens hem door den resident Charisius; ook Van Beuningen heeft er over geschreven. Wordt in bedenken gehouden. (N. v. d. U.)

Groot Mog. geadviseert, alhoewel, om redenen, daervan geen notulen sijn gehouden.

Alhoewel d'Heeren ambassadeurs in Pruyssen jongstelijck overgeschreven hebben, dat Haer Ed. met den Heere Cancellier gesproocken hebbende over de versochte illucidatie ontrent de beswaeringe op de schepen, breeder gementionneert in Haer Hoog Mog. resolutiën van den 17den ende 21sten der voorlede maendt, den gemelten Heere Cancellier rondelijck verclaert hadde, dat syluyden daerontrent van haere zyde mede waeren van gelycke meyninge ende van één verstant met Haer Hoog Mog., soo hebben echter Haer Hoog Mog. geraeden gevonden, dat daerover behoorlycke acte in scriptis soude werden gepasseert, in soo claere ende duydelycke termen, dat daerover naermaels geen dispute soude mogen vallen, als UEd. uyt de resolutie, dienaengaende op gisteren ter Generaliteyt genomen, breeder sal believen te bemerken".

3 November 1656.

Wel ontvangen die van den 22sten October. — Zal, sedert De Witt's laatsten, uit het hem van wege Haar Hoog Mog. toegezondene hebben vernomen, dat de resolutie van Haar Edel Groot Mog. van den 10den October [1]) „eyntlijck ter Generaliteyt verbotenus is geamplecteert." — Memorie omtrent het nemen van Schotsche schepen in Noorwegen overgezonden door Nieuwpoort. — „Uut Vranckrijck werde ick in 't seecker bericht, dat den Coninck aldaer wederomme eene goede somme van penningen naer de quartieren van Pruyssen overgemaeckt heeft tot onderstandt van de Sweedtsche ende Brandenburgsche legers." — Twee zaken, waarover vroeger reeds geschreven is, worden door de handelssteden van Holland zeer ernstig opgenomen: 1° het punt van de meting der schepen in Noorwegen; 2° de zaak van de zoutcompagnie. Als die niet geschikt worden, zullen daaruit voor beide Staten groote moeielijkheden ontstaan. Daarbij komt nog misnoegen over het

1) Secrete Resolutiën I p. 350-354.

terughouden van de opbrengst der in 1652 opgehouden en verkochte Engelsche schepen [1]), waarvoor de meest onaannemelijke redenen worden voorgewend. „Daerenboven soo claecht noch mede het college ter Admiraliteyt tot Amstelredam over non-betaelinge der interessen, die den Coninck aldaer volgens gepasseerde obligatie ende het bekende tractaet van rescissie deuchdelijck schuldich is, mede onder [2]) eene pretensie, die al ten tyde van de extraordinaris deputatie van den Heere Kaiser aldaer is gedebattheert geweest, ende sulx oock buyten 't voorschreven tractaet ende obligatie gebleven." Het is te wenschen, dat op die verschillende punten door Denemarken satisfactie zal worden gegeven.

17 November 1656.

Geen nadere brieven ontvangen. Niets nieuws. Geen vergadering van Haar Edel Groot Mog., doch geconvoceerd tegen den 21sten. „In de voorleden weecke" enz. als Brieven V p. 453 tot „overschryven."

1 December 1656.

Die van den 12den, 19den en van den 22sten November wel ontvangen. „Ende vinde ick, naer mijn gering gevoelen, mede gansch geene swaericheyt, dat UEd. aldaer yets soude spenderen van den last, vóór desen aen denselven gegeven, tot ampliatie van de bewuste alliancie, insonderheyt als daermede de twee notable ende alhier seer sensible ongemacken van de nieuw opgerechte zoudt-compagnie ende van 't meten der schepen in Noorwegen tot contentement van Haer Hoog Mog. souden connen werden affgehandelt.

Wy hebben ter Generaliteyt jegens de persoon van den Heer Burgemeester Blaeuw geene merckelycke onaengenaemheyt connen speuren, maer wel een preoccupatie van sommigen in faveur van den Heer Schoock [3]). Edoch

---

1) Hiervóór, p. 94, noot 1.
2) Aldus in de minuut; maar de zin vereischt „over". (N. v. d. U.)
3) Vgl. hiervóór, p. 368-369.

hope niettemin de resolutie van Haer Edel Groot Mog. dienaengaende effect te sullen connen doen sorteren, daertoe, mijns oordeels, het werck al redelycker wyse is geprepareert". — Slingelandt is den 27sten November hier gearriveerd en zal morgen sommier rapport doen van zijn ambassade [1]). Overigens niets bijzonders.

8 December 1656.

Wel ontvangen twee ongedateerde missiven. Niets belangrijks.

29 December 1656.

Drukke occupatiën hebben den Raadpensionaris verhinderd te schrijven gedurende het bijeenzijn van Haar Edel Groot Mog. Ook was er niets belangrijks te melden. Geen beslissing in de Deensche zaken. Doch den 21sten resolutie [2]), die hierbij gaat. Nog niet bij de Generaliteit ingediend. Zou licht voor iets nieuws aangezien en bij eenige provinciën overgenomen kunnen worden, terwijl voorgaande resolutiën van Haar Hoog Mog. dezelfde strekking hebben en gerekend moeten worden nog van volle kracht te zijn. Ook de overige deelen van de resolutie (evenals de voorgeroerde omtrent de ampliatie van de alliancie met Denemarken) zijn conform vroegere resolutiën en behoeven dus bij de Generaliteit niet te worden ingediend. — Haar Hoog Mog. hebben besloten [3]), dat omtrent de bewuste onduidelijkheden in het tractaat van Elbing een acte van elucidatie ontworpen en aan de Ambassadeurs in Pruisen toegezonden zal worden, om ze insgelijks te doen passeeren. — Over het tractaat van marine zijn tusschen de Engelsche regeering en Nieuwpoort stukken gewisseld [4]), maar de Engelschen zijn omtrent „het formulier van het passeport ende certificatie, op exhibitie van dewelcke de schepen sonder verdere recherche souden

---

1) Vgl. Resolutiën Holland 5 December 1656.
2) Secrete Resolutiën I p. 370-371.
3) Vgl. Secrete Resolutiën I p. 371-386.
4) Vgl. Resolutiën Holland 20 December 1656.

passeren", zoo „wijtluftich", dat men hun voorstel voor onuitvoerlijk houdt en op nieuw onderhandelt. — Nog geen resolutie van Haar Hoog Mog. omtrent het concept van hun garantie van den vrede tusschen Zweden en Polen.

Deliberatie bij de Staten van Holland over een aanzienlijke vloot tegen het volgend voorjaar in zee te brengen. — „De saecken van het Thesaurierschap" enz. als Brieven III p. 310 ten einde toe.

Ontvangen vier missiven, tusschen den 10den en 20sten dezer geschreven. „Ende wat belangt 't gene UE. daerinne is mentionnerende raeckende de conduicte van den Heere Ambassadeur van Brandenburch met 't gene daeraen dependeert, daerover hadde den Heere Van Beverningh, voor ende aleer aen UE. dienaengaende te schryven, met my gecommuniceert. Het schijnt dat den Cheurvorst van Brandenburch generaelijck in sijn habilste ministers het ongeluck heeft, dat deselve niet en gaen met de vereyschte sinceriteyt ende dat op haer woort niet al te veel staet is te maecken. Wy vinden hetselve somwylen oock mede wel in den Heere Weyman, die andersins, immers naer mijn gering oordeel, is een man van goede capaciteyt. Sulx dat wy oock des te beswaerlycker gedisponneert souden connen werden omme in twijffel te trecken 't gene UE. dienthalven voor desen heeft geadviseert".

12 Januari 1657.

Ontvangen één zonder datum. De vragen, daarin vervat, zijn reeds in den vorigen beantwoord. Ten overvloede hierbij Resolutie Holland van 11 Januari 1657 betreffende de ratificatie van het tractaat van Elbing. Voordat De Witt de Resolutie Holland betreffende eene nauwer alliantie met Denemarken ter Generaliteit inbrengt, zal hij eerst antwoord van Van Beuningen wachten op zijne missive van 29 December 1656. — „Tegens de voorledene heylige daegen" enz. als Brieven III p. 313 tot „wederhouden" (p. 314, regel 19 v. b.), en verder p. 316, regel 17 v. b., „de Heeren Gecommitteerde Raeden", tot

het einde, met weglating van de cursief gedrukte namen der „presente heeren [1])".

19 Januari 1657.

Ontvangen die van 7 Januari. Wat Renswoude geschreven heeft, is onjuist. Zeeland zal niet simpel het tractaat van Elbing ratificeeren, maar voorwaardelijk, overeenkomstig zijne resolutie van 26 en 28 October 1656. Stad en Lande adviseert voor de absolute ratificatie. Het advies van Holland is ter Generaliteit ingediend en in handen van commissarissen gesteld. — „Op 't gene UE. in 't eynde van de voorschreven desselfs missive my heeft gelieven te communiceren, meyne ick dat eenige bequaeme occasie sal dienen te werden waergenomen, by dewelcke men in d'een off d'ander importante resolutie, die aengaende het beleydt der saecken, UE. aldaer toebetrouwt, by Haer Hoog Mog. sal werden genomen, soude mogen doen influeren de clausule omme den Staet pertinent bericht te laeten toecomen van 't gene UE. daerontrent soude comen te bejegenen, off wel, des noot zijnde, yemandt uyt den haeren daertoe expresselijck aff te senden".

„Op het voorgevallene nopende 't Veltmaerschalkschap" enz. als Brieven III p. 319 tot p. 320 „gehouden sal werden".

26 Januari 1657.

De acte van elucidatie, door Holland geconcipieerd, is eindelijk door de Staten-Generaal aangenomen; heden moet de resumptie worden genomen. — „Op de saecke van 't Veltmaerschalkschap" enz. als Brieven III p. 323 tot p. 324 „hiernevens gaet".

---

1) Brieven III p. 313, regel 19 v. o., leze men „weerwraeck" in plaats van „weervraegh", en ibid. p. 314, regel 3 v. b., „altercatiën" in plaats van „alteratiën". Daarentegen staat op p. 317, regel 8 v. b., terecht „in December des jaers 1655", hoewel De Witt in de minuut zich vergiste en „in Decembri des voorleden jaers" schreef. (N. v. d. U.)

9 Februari 1657.

„T'sedert mynen jongsten van den 26sten der voorlede maendt sijn my UE.'s twee distincte missiven van den 28sten ende 31sten daeraenvolgende wel ter handen gecomen. Ende bemercke ick soo uut deselve als uut UE.'s successive brieven aen de regieringe, dat men aldaer geresolveert is stercke consilia te volgen, oock stercke consilia aen Haer Hoog Mog. te geven, ende de geformeerde concepten door legers in Schonen, in Jutlandt ende in Noorwegen ter executie te stellen. UE. vercht my op soo hoochwichtigen saecke mijn particulier gevoelen over te schryven, ende sooveel mogelijck d'inclinatie van de regieringe op 't selve subject daerby te voegen. Ende alhoewel ick my van 't eerste seer gaerne saege gëexcuseert, soo sal ick echter, tot voldoeninge van UE.'s begeerte, ende my onderwerpende desselfs beter gevoelen, by desen seggen, dat ick niet anders kan oordeelen dan dat, by desen Staet ambassadeurs uutgesonden wesende, aen d'eene zyde naer Pruyssen, met instructie omme nevens de bevorderinge van den vrede tusschen Sweden ende Polen oock vooral mede te bearbeyden een goedt tractaet met den Coninck van Sweden, tot voordeel van den Staet mitsgaeders van de navigatie ende commercie der goede ingesetenen van dien; ende aen d'andere zyde naer Denemarcken, omme den Coninck aldaer den voorschreven last van de Heeren ambassadeurs naer Pruyssen te communiceren, Syne Majesteyt te bewegen tot gelycke besendinge naer Pruyssen ende deselve op te wecken omme de gevaerlijckheyt van de desseynen, ontrent de Oostzee ondernomen, behoorlijck te apprehenderen, sich te stellen in postuyr van waepenen ende besonderlijck ter zee; ende in gevolge van den voorschreven last, mitsgaeders op de vordere resolutiën van den Staet, dienaengaende successivelijck genomen, ter wederzyden geageert ende genegotieert wesende, hetselve genegotieerde, immers voor sooveel daerinne geen strydicheydt werdt bevonden met de voorschreven instructiën ende resolutiën, ofte andersins de discrepantie tot contentement geredresseert wesende, by den Staet sal moeten werden geratifi-

ceert: niet alleenlijck uut oorsaecke, dat ick geene redenen kan vinden, waeromme men jegenwoordich soude deflecteren van de fondamenten, met soo rypen overlech geleydt, maer oock omdat ick oordeele [1]), dat alle Coningen ende Republijcquen, uutsendende ambassadeurs ofte andere ministers om te negotieren met een absolut pouvoir ende onder solemnele belofte van derselver gehandelde te sullen gestant doen ende ratificeren, in alle mannieren ende naer 't gemeene volckerenrecht gehouden sijn te ratificeren 't gene op soodaenige pouvoirs conform de gegevene instructiën is genegotieert; jae selfs stricto jure verobligeert souden wesen soodaenich gehandelde gestant te doen ende te approberen, al waer 't saecke dat in dien deele de instructie niet mochte wesen naergecomen: vermits het mandatum ofte het pouvoir absolut spreeckt, sonder eenige reserve ofte eenige relatie te maecken tot de instructie ofte yets anders, 't welck secreet is; ende dat in soodaenige gelegentheyt, bysonderlijck als d'instructie ende de last werdt voldaen, naer het sluyten ende teeckenen van 't tractaet het mandatum niet kan werden gerevoceert nochte de solemnele belofte, daerby gedaen ende met handt ende zegel bevesticht, in eenigen deele mach werden gecontravenieert, niet meer als een gesloten ende geratificeert tractaet van de eene zyde der contrahenten mach werden verbroocken. Ende dat dienvolgende de vereyschte explicatie ofte elucidatie op 't Elbingsche tractaet volgens de jongst genomen resolutie geobtineert wesende, de ratificatie ende vervolgens oock de effective prestatie van 't gehandelde daerop sal moeten volgen.

Wat de croone van Denemarcken belangt, dunckt my, onder correctie alsboven, dat deselve sich daeraen in het alderminste met reden niet en can stooten; hebbende vooreerst de gegevene ordres van Haer Hoog Mog. tot het aengaen van 't voorschreven tractaet geapprobeert ende gelaudeert, zelfs het sluyten van dien, gelijck UE. bekent is, gepousseert ende geaccelereert, jae oock voor-

---

1) Vgl. Interest van Holland (c. XXIX) p. 113—114.

slaegen gedaen wat men tot observantie van 't gesloten tractaet tot gemeene securiteyt verder soude behooren by der handt te nemen; hebbende op geen ander engagement van desen Staet geinsisteert, als dat by Haer Hoog Mog. niet soude werden gesloten dan met inclusie van Denemarcken ende onder beding van gemeene voordeelen, mitsgaders met simpele inclusie van Danzich: alle 't welcke in amplissima forma is gepresteert; hebbende wederom naerderhandt groot genoegen getoont eerst in de resolutiën, by Haer Ed. Groot Mog. den 10den October des voorleden jaers op 't voorschreven gesloten tractaet genomen, ende vervolgens in die van Haer Hoog Mog. van den 26sten ende 28sten derselver maendt, daerop gevolgt.

Welck alles ingesien sijnde, ick niet anders kan oordeelen off soude, onder verbeteringe, voor een groote lichtvaerdicheydt van desen Staet moeten werden opgenomen, byaldien jegenwoordich getracht wierde de voorschreven genomene resolutiën in te trecken ende sulx mede de ratificatie van 't voorschreven tractaet verder te accrocheren. Immers schijnt in dien deele tot contentement van Denemarcken gedaen te wesen al wat de nature van der saecke kan lyden door de nieuwe clausulen, gebracht in de jongste resolutie, over de voorgeroerde elucidatie ende explicatie genomen, daervan de copye UE. by Haer Hoog Mog. toegesonden is, ende specialijck door 't gunt daerinne is influerende aengaende het medegenot van d'exemptie, vergunt aen de schepen, volgens seecker reglement gebouwt; item het casseren van de compagnie van pick ende teer.

Het waere te wenschen geweest, dat den Coninck van Denemarcken op soo iterative versoecken ende instantiën van desen Staet al in den beginne, immers geduyrende de voorgeroerde onderhandelinge, hadde connen resolveren tot het affsenden van een Ambassadeur ofte ander behoorlijck geinstrueert ende gemachticht minister naer Pruyssen, omme alsoo als mede-contractant ontrent 't voorschreven tractaet bekent geweest te sijn, opdat Syne Majesteyt in allen deele syne reeckeninge hadden mogen vinden; ende sulx op soo iterative versoecken niet geschiedt wesende, kan ick voorwaer niet bedencken, wat

voor de alderintimste vrunt meerder soude connen werden bedongen, dan dat deselve nevens de principaele contractant in 't genot van alle de voordeelen esguael werdt gestelt: van hoedaenige sorge ick niet wete in een eenich tractaet oyt exempel gesien te hebben.

Ende gelieve UEd. wyders uut de resolutie, by Haer Edel Groot Mog. in December laetstleden, vóór 't scheyden van derselver jongste vergaederinge, desen aengaende geformeert, naer desselfs gewoonlycke wijsheydt aff te nemen, off oock Haer Edel Groot Mog. gevoelen ontrent hetselve subject van 't gene voorschreven staet veel kan verschillen, voornaementlijck insiende, dat Haer Edel Groot Mog. daerby wel uutdruckelijck verclaeren onder de voorgementionneerde elucidatiën het voorschreven tractaet te sullen ratificeren sulx als 't leydt. Ende voor sooveel de sentimenten van de andere provinciën belangt, daervan gelieve UEd. te oordeelen uut het gepasseerde, waervan het relaes hiernaer volgt.

Vrydach voorleden hebben de gedeputeerden van Zeelandt ter Generaliteyt geproponeert ende geurgeert, dat men de militie van desen Staet, in Danzick sijnde," enz. als Brieven III p. 329 tot het einde.

„Wyders hebbe ick uut de voorschreven UEd.'s brieven niet gespeurt, dat aldaer eenige notable armature te waeter werdt by der handt genomen, daerdoor nochtans de commercie immediatelijck meest schijnt te connen werden beschermt; ende de securiteyt, die de commercie heeft te verwachten uut het toerusten van legers in Schonen, Jutlandt ende Noorwegen misschien by sommigen geacht sal werden door te verre consequentiën te moeten werden gehaelt, ende dat daeruyt vooreerst wel een dobbelde turbel in de navigatie ende commercie op de Oostzee ende daerontrent soude mogen resulteren: sulx dat UEd. mede met het officie van mediatie, dat vóór desen d'Heeren ambassadeurs in Pruyssen alleen opgeleydt is geweest, wel souden mogen werden gechargeert. Godt de Heere Almachtich geve dat alles moge gedyen niet tot vermeerderinge van swaericheden in die gewesten, maer tot bevorderinge van rust ende vrede".

„Op den eersten deser loopende maendt" enz. als Brieven III p. 328 tot p. 329 „niets verder vermaent."
„Waermede dese besluytende, sal blyven" etc.

16 Februari 1657.

Wel ontvangen die van den 4den dezer. — „De saecken, by UEd. ende de andere Heeren ambassadeurs aldaer t'sedert eenigen tijdt herwaerts aen de regieringe overgeschreven, sijn in de voorleden weecke door commissarissen van Haer Hoog Mog. geëxamineert, in welck besoigne ick mede de eere gehadt hebbe present te wesen. D'opgemelte Heeren Commissarissen oordeelden generaelijck dat, den Coninck van Sweden aen Haer Hoog Mog. contentement gevende op de versochte elucidatiën, alsdan van deser zyde niet anders stonde te doen dan het gemaeckte tractaet ende de acte van elucidatie te ratificeren ende ter goeder trouwe te observeren, ende dat in den last, dienthalven gegeven, geene veranderinge ofte in de executie van deselve geene opschorsinge soude behooren te werden gemaeckt ofte geordonneert. D'Heer Huygens, van Gelderlandt, betoonde vorders nevens de Heeren van Hollandt seer te apprehenderen het verblijff van den Coninck van Sweden in Pruyssen, ende dat, naer sijn oordeel, deselve saecke by den Staet serieuselijck diende te werden beharticht. Den Heere Mauregneault, Bootsma, Mulert ende Schuylenburch [1]) betoonden misnoegen over het voornemen van den Coninck ende de ministers van 't Rijck aldaer, seggende den Heere van Mauregneault voornoemt wyders wel geinformeert te sijn, dat UEden. deselve tot soodaenige consilia aengedreven hadden, ende dat daerover by rescriptie misnoegen van de regieringe aen UEden. soude behooren te werden betoont, daermede hun de drie volgende Heeren oock in substantie waeren conformerende. Hetwelcke bemerckende, ick by alle mannieren getracht hebbe, dat UEden. nopende het spenderen van voorgaende resolutiën, in date den 28sten Martij des voorleden jaers, aengaende het

1) Resp. gedeputeerden ter Generaliteit van Zeeland, Friesland, Overijsel en Groningen. (N. v. d. U.)

verstercken van de voorgaende alliancie, in den jaere 1649 opgericht, gerust souden mogen werden gestelt; gelijck ick oock vertrouwe, dat UEden. mette renovatie ofte confirmatie van alle voorgaende ordres ende resolutiën, vervatt in Haer Hoog Mog. resolutie van den 9en deses, ende volgende op de premissen, innehoudende expressie van voorgaende Uwer Ed.'s missiven, des gewaegende, daerontrent sullen wesen voldaen.

De saecke van het Veldmaerschalck-ampt is sedert den voorschreven mynen jongsten niet verder op 't tapijt geweest, ende hope ick dat deselve voortaen met meerder moderatie sal werden getracteert. Waermede dese besluytende, sal verblyven" etc.

9 Maart 1657.

Wel ontvangen die van 21 en 24 Februari. Wel bedankt voor de consideratiën en communicatiën, die bij gelegenheid te pas zullen gebracht worden. — Vergadering, tegen den 6den beschreven, nog op verre na niet compleet, dus weinig te melden. — „Het sal UEd. ontwijffelijck t'eenemael onverwacht voorcomen, gelijck ick oock gaerne wil bekennen niet te hebben te gemoedt gesien, dat d'Heeren Staeten van Vrieslandt voor hun provinciael advis de Elbingsche tractaeten hebben geratificeert gelijck die leggen, selfs sonder eenige d'allerminste reflectie te maecken op de gerequireerde elucidatiën; ende sal UEd. daeruyt met my moeten concluderen, dat ôfte op het woordt van den Heere Prince Willem van Nassauw, ôfte op de relatiën van den Heere Charisius seer weynich fondament is te maecken; dan ick inclinere seer omme te gelooven, dat de schult meer zy by den eersten als by den laetsten". De resolutie van Friesland gaat hierbij.

16 Maart 1657.

Die van den 4den dezer ontvangen. — Het zijn niet drie, maar, zooals ook in den brief van 16 Februari gemeld is, vier heeren, die zich ongunstig over Van Beuningen en zijn negotiatie hebben uitgelaten. — Van het gerucht,

dat Van Beuningen met den Koning zekere discoursen zoude hebben gehouden, is hier niets bespeurd; daarom is het geen zaak, wat Van Beuningen daartegen schrijft voor alsnog over te brengen. — Inval van Ragotsky in Polen; redenen daarvan onbekend; denkelijk om zijn eigen voordeel.

„Wy hebben op den 10^{en} deser loopende maendt wederomme ter Generaliteyt een hevige storm uutgestaen over 't subject van de militie van desen Staet binnen Danzick, hebbende die van Zeelandt ende de naersittende provinciën wederomme ernstich geurgeert de revocatie van deselve militie. Maer alsoo wy ons daerjegens met ernst ende, naer mijn oordeel, met bondige redenen opposeerden, oock van Gelderlandt ende Utrecht daerinne wierden gesecondeert; dat mede de Heeren gedeputeerden van de provinciën van Overijssel, te weten Mulert ende Ripperda, onse redenen gehoort hebbende, onder sich van discrepante opiniën waeren, soo is het voorschreven werck noch buyten conclusie gehouden. Ende alhoewel wy tot noch toe niet hebben connen doorbrengen, dat wederomme een ander bequaem officier in plaetse van den Heere Perceval [1]), zaliger gedachtenisse, derwaerts soude werden gesonden, soo hebben wy nochtans goede hope van daerinne noch te sullen rëusseren, te meer vermits den Heere Mulert naer Overijssel is verreyst.

D'Heeren Gecommitteerden van de Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt totte saecken van Denemarcken, Sweden etc. hebben nu twee distincte sessiën gebesoigneert over de wichtige advisen, t' zedert eenigen tijdt herwaerts soo van daer als uut Pruyssen aen den Staet overgeschreven, sonder tot noch toe getreden te sijn tot het formeren van een formel advis. Edoch hebben de leden van 't voorschreven besoigne naer lecture van alle UE.'s missiven, op ende naer 't scheyden van de jongste Haer Edel Groot Mog. vergaederinge ingecomen, daerover communicative geopent haerluyder consideratiën,

---

1) Over den kwartiermeester-generaal Perceval, die aan 't hoofd der Nederlandsche troepen in Dantzig stond, vgl. Aitzema IV p. 138. (N. v. d. U.).

die generaelijck daerhenen waeren gaende dat, naedemael de jongste advisen uut Pruyssen waeren medebrengende, dat d'Heeren Ambassadeurs van desen Staet aldaer den Coninck van Sweden gedisponeert hadden omme Haer Hoog Mog. in substantie in te willigen alle de elucidatiën, by resolutie van Haer Hoog Mog. van date den 24sten Januarij lestleden op de tractaeten van Elbing gerequireert (sonder nochtans totte cassatie van de pick- ende teer-compagnie te connen verstaen), het nochte mette reputatie nochte met het interesse van den Staet soude overeencomen, dat men sich in soodaenige conjuncture soude wenden tot andere consilia als tot sluytinge van 't selve tractaet. Edoch voechden de Heeren van Amstelredam, van Hoorn ende van Medenblik daerby het naervolgende temperament, dat men vooreerst ende voorall de redenen, daertoe dienende, van wegen desen Staet den Coninck van Denemarcken soude te gemoedt voeren ende Syne Majesteyt selfs in bedencken geven off, rebus sic stantibus, Haer Hoog Mog. wel souden connen andere wegen ingaen; voegende die van Hoorn oock noch daerby, dat men, naer haer opinie, nochmaels by den Coninck van Sweden eene instantie soude behooren te doen tot cassatie van de voorschreven pick- ende teer-compagnie; welcken aengaende de andere leden hadden gemeynt, dat men soude trachten te becomen verseeckeringe dat, naer expiratie van de jaeren van 't jegenwoordich octroy der voorschreven compagnie, aen de impetranten van dien geene continuatie soude werden verleent. Huyden sal 't voorschreven besoigne by resumptie van advisen worden gecontinueert ende, ingevallen het my mogelijck is, sal ick UE. van den uutslach van dien noch naerder adverteren.

Op de versterckinge ende ampliatie van de vorige alliancie waeren de opgemelte Heeren Gecommitteerden alle genegen d'intentie van den Coninck van Denemarcken te gemoedt te comen in de voorgeslaegen veranderinge van eenige woorden, mits dat den Staet niet en werde genecessiteert sich te mesleren met questiën ende querellen, daerinne den Coninck van Denemarcken met andere Princen over eenige erffnissen mochte vervallen;

ende is oversulx by eenige leden voorgeslaegen, dat in plaetse van het woordt „successiën" gestelt soude mogen werden „indisputable successiën", ende dat voorts nopende de begrootinge van het subsidie ofte de gestipuleerde assistentie soude werden gepersisteert by voorgaende Haer Hoog Mog. resolutie van date den 28sten Martii des voorleden jaers".

Wat Van Beuningen's vragen betreft, het is niet denkelijk dat Zweden anders dan bij den vrede met Polen tot ontruiming van de ingenomen plaatsen bewogen zal kunnen worden. Dat Dantzig nog geen lust heeft zich omtrent de inclusie te verklaren, is natuurlijk. Het is nog onzeker of het tractaat door Haar Hoog Mog. geratificeerd zal worden, en of dus die verklaring wel te pas zal komen, en dan zou het voor de stad gevaarlijk zijn, die verklaring nutteloos te hebben gedaan. Maar het tractaat eens in werking komende, zal de stad zich zeker gaarne laten includeeren, immers haar voordeel pleit er voor, want, neutraal te midden van oorlogvoerende landen, zou zij de markt van den buit worden, evenals in den Duitschen (30-jarigen) oorlog andere Hansasteden, die onzijdig gebleven zijn. Ook zal de garantie van Denemarken en van dezen Staat voldoende zijn om die neutraliteit door Zweden te doen eerbiedigen.

„Indien den Coninck van Denemarcken in de handelingen, die Syne Majesteyt soude mogen by der handt nemen ende vervolgen met Sweden, ontrent desen Staet gebruycke gelycke confidentie ende precautie, als van wegen Haer Hoog Mog. is geschiedt, naementlijck in den eersten, dat alles sinceerlijck werde gecommuniceert ende daerop van tijdt tot tijdt gehoort de consideratiën van Haer Hoog Mog. ofte van haer ministers; ten anderen, dat niets en werde besloten tot prejudicie van desen Staet; ende ten derden, dat voor denselven mede werde versproocken alle de voordeelen, die voor Denemarcken souden mogen werden bedongen: voorwaer, ick soude niet connen sien, dat Haer Hoog Mog. sich over alsulcke separaete handelinge met redenen souden connen beclaegen, te min omdat Haer Hoog Mog. selfs syne Coninckly cke Majesteyt van Denemarcken iterativelijck hebben versocht

mede een ambassadeur ofte ambassadeurs naer Pruyssen te willen senden omme op gelycke fondamenten als Haer Hoog Mog. aldaer mede te ageren".

Dat niet uitvoeriger op ieder punt van Van Beuningen's brief geantwoord wordt, geschiedt alleen bij gebrek aan tijd.

20 Maart 1657.

Hierbij de rapporten en adviezen, door Commissarissen van Haar Edel Groot Mog. op Zaterdag voorleden nopende de zaken van 't Oosten en hetgeen daaraan dependeert, gedaan. — Selius Marselis [1]) is gearriveerd, „doende d'ouvertures ende de versoecken, UE. bekent". — „Ick bemercke dat de leden, ende voornaementlijck de zeesteden, haer gaerne soo verre sullen eslargeren, als 't doenlijck sal sijn, omme de Sweden haere nieuwe conqueste te doen ruymen; maer vele becommernissen ende redenen houden haer terugge omme de handt niet te leenen aen soodaenige resolutiën, als gaen tot offensive hostiliteyt. Doch hoe verre de voorschreven naedere ouvertures ende aensoeckingen, door den voormelten Heere Marcelis gedaen wordende, de leden totte intentie van Denemarcken sullen disponeren, hope UE. met den naesten te sullen connen adviseren. Ick blyve" etc.

---

1) Selius Marselis werd naar Nederland gezonden om tezamen met zijn broeder Gabriel Marselis, commissaris van Denemarken hier te lande, de gemoederen gunstig te stemmen voor „handtbiedinge tot de Deensche oorlochsdesseynen", en te bewerken dat de onderhandelingen met Zweden afgebroken, althans voorloopig gestaakt zouden worden; bepaaldelijk was hem opgedragen in Amsterdam eene leening te sluiten, met het Admiraliteitscollege aldaar te onderhandelen over de werving van matrozen en de uitrusting van oorlogsschepen, en zeeofficieren, o. a. Cornelis Tromp, over te halen in Deenschen dienst te treden. Vgl. den brief van Frederik III aan de Staten-Generaal d.d. 3/13 Februari 1657 bij Thurloe VI p. 35—36; de brieven van Van Beuningen aan Amsterdam d.d. 12, 14 en 18 Februari 1657 (Amst. Archief); Brieven III p. 344 en J. A. Fridericia, Adelsvaeldens sidste Dage (Danmarks Historie fra Christian IV's Död til Enevaeldens Indförelse, 1648—1660) p. 244. (N. v. d. U.)

23 Maart 1657.

Verleden Zondag [den 18den Maart] hebben Haar Edel Groot Mog. uit brieven van de ambassadeurs in Pruisen van den 6den dezer vernomen, dat Zweden nog eenige moeielijkheid maakt; zij hebben daarop gisteren de hierbij gaande resolutie [1]) genomen. — Marselis en Charisius hebben aan Commissarissen van Haar Edel Groot Mog. opening gedaan van de intentie van den Koning van Denemarken. In het advies, door Commissarissen daarop geformeerd [2]), persisteeren deze bij hun vroeger advies, dat met den brief van 20 Maart l.l. aan Van Beuningen is toegezonden. Welke resolutie daarop zal worden genomen, zal hem zoo spoedig mogelijk worden medegedeeld.

30 Maart 1657.

Ontvangen die van den 21sten dezer. — „Ende t'sedert d'importante ouvertures, van de zyde van Denemarcken gedaen, noch tot verscheyden reysen in omvraege geweest sijnde, hebben de leden generaelijck verclaert niet te connen oordeelen, dat men, rebus sic stantibus, soude connen ofte behooren terugge te gaen in de negotiatie, met Sweden geëntameert, ende nu soo verre geperfectionneert. Sulx dat eyntlijck, naer rype deliberatie, nopende het overige poinct van de cassatie der pick- ende teer-compagnie by Haer Edel Groot Mog. op den voorschreven 23sten deses is geresolveert [3]) tgunt UE. uut het bygaende extract sal gelieven te vernemen; waermede Haer Hoog Mog. sich op gisteren omnibus et per omnia hebben geconformeert.

Intusschen heeft Zeeland zijn hierbijgaand advies over de ratificatie ingebracht, „'t welck, mijns oordeels, seer informeel is, als houdende in effecte eene ratificatie over 't gene noch onbekent ende onseecker is, daer de nature van der saecke evidentelijck vereyscht dat, alvorens

---

1) Secrete Resolutiën I p. 399—400.
2) Secrete Resolutiën I p. 400—401.
3) Secrete Resolutiën I p. 402—403.

dienthalven yets te connen termineren, het gehandelde in scriptis vervatt, geteeckent ende herwaerts overgesonden soude moeten sijn."

Er is niet gedelibereerd over hetgeen te doen zou staan als Dantzig de inclusie weigerde, vooreerst omdat men vertrouwt, dat het niet weigeren zal, als eens het tractaat geratificeerd is, ten anderen omdat men geen aanleiding wil geven aan de stad om te weigeren.

Op de missive van Friesland [1]) over het veldmaarschalkschap hebben Haar Ed. Groot Mog. het hierbij gaande antwoord gezonden.

6 April 1657.

Ontvangen die van den 25sten en 28sten Maart. „Ende bemercke ick uut deselve, dat UEd. met alle mogelycke addresse den Coninck ende de hooge ministers aldaer sullen dienen te doen begrypen, dat Haer Hoog Mog. in 't vervolg van haere voorgaende resolutiën nopende de handelinge met Sweden, ende sulx ontrent de deliberatiën op de ouvertures, van de zyde van Denemarcken gedaen, geen keure hebben gehadt.

In de provincie van Hollandt is eerst door Commissarissen ende vervolgens in volle vergaederinge seer solemnelijck overwogen, aen d'eene zyde, off men sich soude behooren in te laeten omme den Coninck van Denemarcken in de executie van syne voorhebbende desseynen, ten minste op de manniere ende onder de advantagieuse conditiën, door d'Heer Celio Marcelis voorgeslaegen ende aengeboden, de handt te bieden ende de tractaeten met Sweden ter zyde te stellen, immers by provisie het werck daerontrent in staete te houden; ende aen de andere zyde, off men niet met de voorschreven, nu soo verre gebrachte tractaeten soude behooren voort te vaeren ende consequentelijck sich buyten het voorgeroerde engagement met Denemarcken te houden. De

---

1) Resolutiën Holland 14 Maart 1657; ook bij Aitzema IV p. 7—9. Voor het antwoord van Holland vgl. Resolutiën Holland 22 Maart 1657. (N. v. d. U.)

redenen pro et contra militerende zijn wijdtloopich voorgestelt ende aendachtichlijck gepondereert, oock in de meeste vroetschappen van de notabelste steden gerapporteert, immers by haere gedeputeerden te rapporteren aengenomen; doch is eyntlijck concordibus omnium votis geoordeelt, dat de balance oversloech naer de zyde van de redenen, streckende tot aenneminge van het laetste. Ende alhoewel deselve redenen sijn geweest seer mennichvuldich ende haere reflectie gehadt hebben soo op de onseeckerheyt van alle entreprises van oorloch, op de seeckere ongemacken, die daeruyt voor 's handts voor de ingesetenen deser landen in haere navigatiën ende commerciën, mitsgaders in haere effecten onder 't Sweetsch gebiet stonden te verwachten, op de intrinsycque interessen ende intentiën van de Croone van Denemarcken in de voorschreven desseynen, mitsgaders op de constitutie van 't selve rijck, soo in financiën als andersins, op de balance van de machten, op de constitutie van de financiën alhier, op de inclinatie van de andere provinciën, die haer daerontrent met ontydige ratificatiën al wat buyten haer geheel hadden gestelt etc., alsmede op de andere potentaeten, die haer daerby mede souden mogen vinden geinteresseert, soo kan ick nochtans niet oordeelen, dat eenige met sonderlinge vrucht by den Coninck van Denemarcken ten voorschreven eynde souden connen werden gebruyckt, als [1]) alleen het engagiement, daerinne men albereydts, onder toestemminge van syne Majesteyt, met Sweden was geraeckt, ende dat de gewoonlycke trouwe van Haer Hoog Mog. niet heeft connen toelaeten, dat deselve haer interesse voor haere eere ende reputatie souden hebben geprefereert."

Van de wijsheid van Van Beuningen en het vertrouwen,

---

1) Met de nu volgende regels loopt de zin, dunkt mij, niet rond. De Witt moet bedoelen: al de genoemde overwegingen hebben de schaal niet kunnen doen overslaan ten gunste van Denemarken's voorstel; integendeel, de reeds met Zweden aangegane verbintenis en de goede trouw vereischen dat Haar Hoog Mog., een goeden naam boven het voordeel stellende, op de propositie van Denemarken niet ingaan. (N. v. d. U.)

dat men aan het Deensche hof in hem stelt, verwacht de Raadpensionaris, dat de zaak zoo zal worden beleid, dat er geen verwijdering tusschen beide Staten uit voortkomt. Mocht Denemarken nog met Zweden onderhandelen, dan kan het staat maken op de meermalen toegezegde medewerking van Haar Hoog Mog. — Er was een blauwboekje tegen Denemarken gedrukt; maar de verspreiding er van is belet en door het Hof verboden [1]).

---

1) Voor het boven bedoelde blauwboekje komen van de pamfletten uit dezen tijd, daar Knuttel N° 7830 in Deenschen geest is geschreven, alleen Knuttel N° 7831 en 7832 in aanmerking; beide moeten dateeren uit het voorjaar van 1657. De „'t Samen-spraeck tusschen een Hollander ende Deen over dese tegenwoordighe tijdts gelegentheyt" (Knuttel N° 7831), gedrukt „tot Leyden, by Simon van der Pars" (een gefingeerde naam: zie de aanteekening bij Tiele N° 4532) „boeckverkooper op Rapenburgh, achter de Academie, Anno 1657" is een met veel kennis van zaken geschreven pamflet. Het prijst dezelfde staatkunde aan, die De Witt blijkens zijne brieven aan Van Beuningen voorstond: het waarschuwt tegen de pogingen van Denemarken om de ratificatie van het verdrag van Elbing te beletten en de Republiek gezamenlijk met Denemarken in oorlog te brengen tegen Zweden. Om het dreigement, dat Denemarken, zoo de Republiek zich niet aan zijne zijde wil stellen, het eens zal worden met Zweden en tezamen met dat rijk handel en scheepvaart op de Oostzee geheel aan zich zal trekken, lacht „de Hollander": „daerin", voert hij den Deen tegemoet, „doet ghy gelijck de ghepassioneerde amoureuzen, die dreygen haer selfs het leven te benemen, soo de Juffrouw geen ja wil seggen". De „Tweede 't samenspraeck" enz. (Knuttel N° 7832) houdt dezelfde voois en werkt vooral het thema uit, dat de Republiek trouweloos zou handelen, wanneer zij met Denemarken den oorlog verklaarde aan Zweden. De slotregels luiden: „Met één woort: oorloch en dient ons niet. Hebt ghy lust daertoe, wy sullen 't aenzien; wy sullen daerdeur te min jalours worden op Sweden; 't sal onse confidentie met Sweden vermeerderen. Maer dewijl ghy aggresseur wort, willen wy woort houden, wy sullen moeten Sweden assisteeren tegen u. Maer de man, die u in Denemarck wijs maeckt, dat wy u souden helpen tegen ons woort, tegens onse tractaten ende, dattet voornaemste is, tegen ons interest, die abuseert u": daarmede wordt natuurlijk Van Beuningen bedoeld. — Het tweede pamflet, dat o. a. eene opsomming bevat van de grieven over de Sonttollen, is voor Denemarken onaangenamer dan het eerste; maar ik zie geen reden, waarom de verspreiding er van belet en door het Hof verboden zou zijn; de Raadpensionaris althans heeft de strekking ervan moeten goedkeuren. Een onderzoek in het Algemeen Rijksarchief, door de vrien-

13 April 1657.

Die van den 4den dezer ontvangen. — Verzoek om „specifycque aenwysinge, met dach ende date, van alle soodaenige tractaeten, als by Denemarcken met Sweden sijn gemaeckt geduyrende de meerderjaericheyt der Coningen van 't laetstgenoemde rijck, op dewelcke oock ratificatiën van de Rijcxraeden souden wesen gevolgt", bij voorkeur authentieke copieën. — Op verzoek van eenige zeesteden in het Noorderkwartier, overgebracht door gedeputeerden van Holland, schrijven Haar Hoog Mog. over de Deensche Zout-compagnie aan Van Beuningen en zijn mede-ambassadeurs. Des te noodiger dat daarop door Denemarken voldoening worde gegeven, omdat anders misschien in de volgende vergadering van Holland de oude klacht over het hermeten der schepen in Noorwegen geaggraveerd zal worden door nieuwe klachten over de Zout-compagnie. — Benieuwd wat er over de ampliatie van de alliantie door de gezanten verhandeld mag zijn. — „Uyt Vranckrijck" als Brieven III p. 345 tot „daerop naeder resolveren" p. 346, regel 8 v. b.

20 April 1657.

Niets belangrijks. Wachten naar tijding van de ambassadeurs. — „Boven de tydingen" etc. als Brieven III p. 349 tot „ende nogh naeder te nemen" (p. 351).

27 April 1657.

Die van den 15den dezer ontvangen. Hierbij extracten van verschillende resolutiën.

---

delijke hulp van Dr. Knuttel voor mij ingesteld, bracht niet aan den dag, welk blauwboekje door De Witt in zijn brief aan Van Beuningen wordt bedoeld; de Notulen van het Hof over de jaren 1652—1665 ontbreken en een onderzoek in het register van de Crimineele Papieren leverde geen resultaat. (N. v. d. U.)

Tweede brief van 27 April 1657.

Zoowel door voorschrijven van Haar Hoog Mog. als van Haar Ed. Groot Mog. en vooral van burgemeesteren van Amsterdam wordt aanbevolen het belang van den heer Joachim Irgens[1]) en consorten; krachtige voorspraak bij den Koning van Denemarken en zijne ministers zal noodig zijn om aan Irgens c. s. het genot van de door Denemarken aangegane verbintenissen te verzekeren. „D'alliancie, by den voornoemden Heere Irgens onlangs met Joffrouwe Cornelia Bickers, myne behoude nichte, gecontracteert, ende desselfs goede qualiteyten, daervan ick by die occasie kennisse becomen hebbe, doen my interest nemen in desselfs saecken, gelijck ick ook geensins twijffele off UE. sal mede, soo ten opsichte van de kennisse, die tusschen deselve ende de voorschreven myne nichte op myne bruyloft ende andersins heeft geintercedeert, alsmede voornaementlijck in consideratie van alle de voorschreven serieuse voorschryvingen", aan die zaak de hand houden.

4 Mei 1657.

Wel ontvangen die van 22 April[2]), met het concept van de ampliatie der vorige alliantie, dat in alle opzichten conform de resolutiën van Haar Hoog Mog. schijnt te zijn; doch misschien zou het nog beter zijn, indien daarin al de bepalingen van de vroegere tractaten, die niet zijn afgeschaft, verbotenus werden geinsereerd.

---

1) Joachim Irgens, een Holsteiner van geboorte, vestigde zich te Amsterdam als koopman-bankier en sloot meermalen op de Amsterdamsche Beurs ten behoeve van den Koning van Denemarken leeningen op onderpand van tot het kroondomein behoorende landgoederen. Hij trouwde den 10den December 1656 met Cornelia Bicker, een dochter van wijlen burgemeester Andries Bicker; later ging hij te Kopenhagen wonen; de Koning van Denemarken verleende hem den titel van geheimraad. Vgl. Elias, De vroedschap van Amsterdam I p. XCIX, 347, II p. 1063, 1064; zie ook Brieven VI op de in het „Generael Register" aangegeven plaatsen. (N. v. d, U.)

2) Een brief van de drie ambassadeurs gezamenlijk aan den Griffier Ruysch, d.d. 22 April 1657, is gedrukt in Kroniek Historisch Genootschap, 25ste jaargang, 1869, p. 678—680. (N. v. d. U.)

„Voor desen is geresolveert te doen esquipage extraordinaris van 36 schepen, daervan 't collegie ter Admiraliteyt tot Amstelredam albereydts de gerechte helfft voor haer contingent heeft in zee gebracht, waervan twaelff sijn in de Middelandtsche zee onder den vice-admirael De Ruyter, de reste cruyssen in 't Canael ende de Bocht van Vranckrijck; 't collegie op de Maze heeft van 't selve getal tot noch toe maer twee schepen in zee gebracht, zijnde besich met de reste; die van 't Noorder-quartier hebben voor haer contingent ses schepen bynaer in alles vaerdich; die van Zeelandt hebben drie schepen in de Bocht ende de vordere drie, sooals adviseren, nu mede gereedt. Doch is op de naedere advertentiën van de ongelegentheyt der Fransche saecken by Haer Hoog Mog. van dese weecke geresolveert, dat boven de voorschreven 36 schepen noch andere 12 extraordinarie in zee gebracht sullen worden, daerop 't collegie ter Admiraliteyt tot Amstelredam verclaert heeft oock albereydts noch andere ses schepen claer gemaeckt te hebben."

„Op den 28sten der voorlede maendt" enz. als Brieven III p. 358 tot het einde.

18 Mei 1657.

Wel ontvangen die van den 6den dezer. — Als Haar Hoog Mog. iets vermogen om Brandenburg van Zweden af te trekken en met Polen te bevredigen, zullen zij voorwaar dit niet nalaten, maar daarnaar ziet het, God beter 't, nog niet uit. — Nieuwe klacht van de Admiraliteit van Amsterdam bij Haar Hoog Mog. over het niet betalen door Denemarken van de interesten der in 1653 aangegane schuld. — Ook doet het bericht, dat de cassatie der Zout-compagnie vooreerst nog niet geschieden zal, bij sommige leden kwaad. — Haar Edel Groot Mog. hebben de schepen weer naar Noorwegen laten uitvaren, op de verzekering van Charisius, dat hij weldra nopende de excessen, aldaar gepleegd, overeenkomstig het concept zou mogen sluiten. Verzoek dat inmiddels Van Beuningen wake, dat zoodanige excessen zich niet herhalen. — „Op 't subject van de Fransche proceduren" als Brieven III p. 366 tot „te helpen resolveren" (p. 367).

25 Mei 1657.

Wel ontvangen die van den 13den dezer. — „Huyden hebben de Heeren Gedeputeerden" als Brieven III p. 370 tot „te sullen moeten vertrecken."

1 Juni 1657.

Niets ontvangen. — „Op 't affscheydt" enz. als Brieven III p. 373 (vgl. Brieven I p. 320) tot het einde.

8 Juni 1657.

Ontvangen die van den 27sten Mei [1]). — „Voorleden Sondach" enz. als Brieven III p. 377 tot het einde.

19 Juni 1657.

„Het geschrifte" enz. als Brieven III p. 380 tot aan het einde (ibid. p. 385).

22 Juni 1657.

Reeds vóór den 19den ontvangen die van den 3den en den 6den dezer. — Van zijn thuiskomst is nog niet gehandeld. Zoo hij het echter begeert, zal De Witt ze bij Haar Edel Groot Mog. ter sprake brengen, „te meer alsoo ick voor het gemeene beste ende voor myne particuliere satisfactie seer verlange naer UEd.'s overcomste, hebbende geduyrende dese Fransche handelinge UEd.'s presentie dickmaels gemist.

UEd.'s consideratiën ontrent het stuck van de marine geduyrende den jegenwoordigen oorloch tusschen Sweden ende Denemarcken sijn, mijns oordeels, seer pertinent ende nopende de forme, daerontrent te obeserveren, dunckt my mede, dat men sich van een formeel tractaet, ten minsten by provisie, noch soude connen passeren; ende

1) Een brief van de drie ambassadeurs aan den Griffier Ruysch, d.d. 26 Mei 1657, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 680—682. (N. v. d. U.)

in gevalle UEd^en^ daerontrent een verclaeringe van den Coninck by geschrifte conden trecken, tot gerustheydt van de goede ingesetenen deser landen ende opdat deselve mogen weten, waernaer haer desen aengaende te reguleren, hetselve soude, mijns bedunckens, ten hoochsten te desidereren wesen. De principaele ingrediënten van deselve verclaeringe meyne ick, nevens UEd., dat souden behooren te wesen [1]):

1° een designatie van die waeren, die voor contrebande souden werden gereeckent, met uutsluytinge van eedtwaeren uut het getal van deselve.

2° dat alle andere waeren, gelaeden in schepen, hier te lande t'huysch behoorende, souden vry sijn ende ongemolesteert mogen passeren, sonder consideratie ofte onderscheydt aen wie deselve in eygendom mochten toecomen.

3° dat geen recherche ter werelt soude ondernomen werden in de openbaere zee, maer alleenlijck in de Zondt, door exhibitie van passepoorten ende zeebrieven, sonder meer, volgens het tractaet van 1645.

4° dat geene plaetsen voor beseth ofte belegert gehouden, ende sulx daerop de commercie verhindert soude werden, als die van allen canten, soowel te lande als te waeter, besloten souden wesen, met meyninge om die te vermeesteren."

Hierbij copie van de memorie, door De Bye op den 13^en^ dezer bij Haar Hoog Mog. ingediend en door de provinciën overgenomen; voor alsnog geen deliberatie er over.

„Ick hebbe geoordeelt ende meyne alsnoch dat, alhoewel onse deliberatiën, naer de natuere van dese regieringe, Godt beter 't, niet soo secreet sijn als het wel waere te wenschen, dat echter by anderen van buyten, die haer van onse swackheyt weten te prevaleren, gedissimuleert behoort te werden de wetenschap, die sy becomen van de deliberatiën ende negotiatiën, die niet opentlijck en geschieden; ende aengesien ick Uwer Ed.'s negotiatie op de ampliatie van de bewuste alliancie voor soodaenich houde,

---

1) Vgl. de resolutie van 31 Juli 1657: Secrete Resolutiën I p. 533—539.

soo dunckt my mede, dat in de forme niet wel can bestaen, dat andere princen opentlijck versoecken daerinne gecomprehendeert te mogen werden. Vindende anderzins in de saecke selfs, by de voorschreven memorie voorgestelt, weynich difficulteyt, alleenlijck dat, mijns beduncken, oock geleth soude dienen te worden op de contraprestanda, die men van den hertoch van Holsteyn daerjegens soude dienen te stipuleren; doch ick sal daerop gaerne UEd.'s consideratiën verstaen."

29 Juni 1657.

Ontvangen die van den 17den dezer. — Haar Hoog Mog. hebben ontvangen de copieën van de geïntercipiëerde brieven [1]), die hevig misnoegen hebben verwekt, en door de gedeputeerden van Holland zijn overgenomen om bij Haar Edel Groot Mog. ter tafel te worden gebracht. Tevens hebben zij verzocht aan de ambassadeurs te schrijven om de origineele stukken, hetgeen ook door de andere provinciën is goedgekeurd. De Heer Appelboom, daarvan verwittigd, heeft een memorie ingediend, waarvan copie hierbij, die insgelijks is overgenomen.

6 Juli 1657.

Ontvangen die van 24 en 27 Juni. „Ick bemercke dat UEd. in desselfs jongste depesches wederomme gewach maeckt van een ander pouvoir, geantedateert etc., alhoewel ick altijdts gedacht hebbe dat, om dienaengaende alhier in de regieringe geen nieuwe deliberatiën te veroorsaecken, het werck aldaer op 't generael pouvoir van den 9den Augustus 1656 finaelijck ende tot sluytens toe inclusive affgehandelt soude sijn geworden, gelijck oock alsnu is geschiedt. Ende als de ratificatie van Haer Hoog Mog. in de gewoonlycke forme daerover sal wesen gepasseert, soo can ick niet sien, wat van de zyde van Denemarcken dienaengaende met reden meerder soude connen werden gedesidereert: gemerckt, naer mijn geringe begrip,

1) Nl. de onderschepte brieven van Appelboom: zie Thurloe-papers VI p. 359 en Aitzema IV p. 146 vlg.

het pouvoir van diegene, daermede men negotieert, vóór date van de handelinge werdt gerequireert, opdat men seecker moge wesen van dat deselve macht hebben omme haere superieuren te verbinden ende dat sulx de vereyschte ratificatie daerop sal volgen. Maer als het werck is voltrocken ende geratificeert, alsdan valt, mijns oordeels, niet meer te considereren off het pouvoir, waerop de handelinge zy gedreven, wel applicabel daertoe zy geweest ofte niet; jae selfs niet off oock op, off wel sonder eenich pouvoir genegotieert zy, zijnde het gehandelde door de ratificatie een werck van de superieuren selfs ende niet meer van de ministers, op dewelcke alleen, ende niet op de superieuren, het pouvoir is applicabel. Ende nu sie ick tegemoedt, dat eenige critycque geesten, ende die mogelijck wel bouwen op andere principia als op 't gemeene beste, uut de voorschreven Uwer Ed.'s eygen missiven sullen trachten te astrueren, dat deselve in de handelinge over de bewuste ampliatie hebben gegaen verder als de termen van Uwer Ed. pouvoir waeren lydende, ende daerdoor eenige accrochementen in de vereyschte ratificatie sullen trachten by te brengen. Maer ick vermeyne, dat wy haer van 't contrarie wel met bondige argumenten sullen connen overtuygen."

Immers, het pouvoir gaat alleen den koning van Denemarken aan; wat Haar Hoog Mog. betreft, hun last is begrepen in de instructie en in de later dienaangaande genomene resolutiën. — De ratificatie zal, zoodra Haar Ed. Groot Mog. weer bijeen zijn, worden doorgedreven. — De Heer Irgens is zeer tevreden over de hulp, hem door Van Beuningen betoond; maar klaagt niettemin, dat hij zijn doel nog niet bereikt heeft. De Witt heeft over zijn zaak met Charisius gesproken, die zijne diensten daarin beloofd heeft. — De ratificatie van Frankrijk op het accommodement met de Republiek is nog niet gevolgd, omdat het Hof buiten Parijs is.

13 Juli 1657.

Die van den 1sten dezer ontvangen. — „Op Uwer Ed.'s versoeck van dimissie ter vergaederinge van Haer Ed. Groot

Mog. gedelibereert zijnde, hebben de Heeren van Amstelredam geadviseert, dat alvorens den Resident La Mair soude dienen aldaer te wesen, (dewelcke) mits verscheydene redenen ende voornaementlijck doordien die van 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amstelredam difficulteren de betaelinge van sijn tractement, 't welck voor desen by 't Collegie aldaer is betaelt geweest, alhier noch werdt opgehouden; die van Hoorn ende Medenblik, dat het werck van de metinge der Noortsvaerders eerst diende te wesen geadjusteert, daertoe verscheyden andere leden naederhandt haer waeren voegende. Ende soo hebbe ick derhalven dienaengaende geen favorabelder conclusie connen formeren als in 't extract, hiernevens gaende, daerop voorts ter Generaliteyt sullen urgeren om de voorschreven resolutie mede aldaer te doen vaststellen ende UEd. toesenden."

Het concept van de ampliatie van het tractaat met Denemarken is gesteld in handen van commissarissen van Haar Edel Groot Mog.

„De heer Ambassadeur du Thou" enz. als Brieven III p. 395 tot het einde.

27 Juli [1]) 1657.

Die van den 15[den] dezer [2]) ontvangen. Volgens het verzoek van Van Beuningen, zal De Witt trachten te verkrijgen, dat hem het verlangde nader pouvoir worde toegezonden „ende hope daerin te sullen connen ageren met die addresse, dat daeruyt geene occasie genomen sal werden omme op de ratificatie van UEd. verhandelde aldaer yets te critiseren." — Ter vergadering van Haar Hoog Mog. nog geen finaal besluit op de demissie van Van Beuningen. Zeeland en Friesland houden het tegen. Eerst hebben die beide provinciën verklaard het rapport te willen afwachten van commissarissen, belast met het vergelijken van het overgezonden tractaat van ampliatie enz.

---

1) Het excerpt uit dezen brief, dien Fruin bij vergissing had overgeslagen, is door mij ingelascht. (N. v. d. U.)

2) Een brief van de drie ambassadeurs aan den Griffier Ruysch, d.d. 18 Juli 1657, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 682—684. (N. v. d. U.)

met de aan Van Beuningen gezonden orders. Toen dit rapport gunstig voor Van Beuningen uitviel, hebben Zeeland en Friesland zich tegen de demissie verzet „op allegatie van dat alvorens eenige officiën van mediatie door UEd. souden dienen te werden gepresteert." De Witt zal zijn best blijven doen, opdat Van Beuningen zijn wensch verkrijge, maar eenige notabele leden achten het wenschelijk, dat hij nog eenigen tijd in Denemarken blijve, „gelijck in specie op gisteren by de heeren gedeputeerden van Amstelredam in haer advis verclaert wierde, dat UEd. aldaer noch souden dienen te verblyven totdat het werck van de marine soude wesen affgehandelt, ende vreese dat sulx onse debvoiren ter Generaliteyt van seer difficile executie sal maecken." — „Op het tractaet ofte de ampliatie" enz. als Brieven III p. 402 tot aan het einde.

3 Augustus 1657.

Die van 22 Juli [1]) ontvangen. — De zaak van he terugkomen van Van Beuningen en zijn mede-ambassadeurs nog niet gevorderd. — Aangaande de marine en de „Noortsvaerders" is genomen de hierbij gaande resolutie [2]) van Haar Edel Groot Mog. „Ende alhoewel daerinne onder anderen mede influeert, dat men van den Coninck aldaer soude trachten te bedingen de maxime van „vry schip, vry goedt", dewyle nochtans eenige notable leden ende voornaementlijck van 't Noorderquartier van opinie waeren, dat het by dese conjuncture van tyden ende saecken om verscheyden redenen beter was, dat de voorschreven maxime niet en wierde bedongen, *maer dat, gelijck de navigatie aen Sweden door den Deenschen oorloch in 't geheel is beleth, derselver commercie oock mede alsoo wat geincommodeert wierde*, ende dat haer diensvolgende geen vryheydt *door de Nederlandtsche schepen mochte werden geprocureert:* soo hebbe ick by goedtvinden van Haer

1) Een brief van de drie ambassadeurs aan den Griffier Ruysch, d.d. 20 Juli 1657, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 684—685. (N. v. d. U.)
2) Secrete Resolutiën I p. 533—539.

Edel Groot Mog. aengenomen UE. daervan kennisse te geven, gelijck ick ben doende mits desen; alhoewel ick buyten deselve advertentie wel te gemoedt sie, dat de voorschreven maxime van Denemarcken niet soude connen werden geobtineert, maer dat men noodtsaeckelijck tot de alternative sal moeten vervallen." De resolutie is om verschillende beletselen nog niet bij de Generaliteit ingediend; dus zullen de gezanten daarover nog geen last krijgen.

De Raadpensionaris heeft den 1sten Augustus tot de ratificatie van het tractaat met Denemarken geconcludeerd [1]), hoewel sommige leden niet tevreden waren met de verleende acte omtrent de Zout-compagnie, en die van Rotterdam in het bijzonder verklaarden gelast te zijn, niet toe te stemmen in de ratificatie, voor en aleer de Koning van Denemarken een categorische acte tot cassatie van de compagnie zonder eenige limitatie of conditie had gegeven. Nu zal het er op aan komen, de overige provinciën ter Generaliteit tot de ratificatie aan te sporen.

Hetgeen Van Beuningen zegt, dat door den Heer Marselis gerapporteerd is aangaande het meten van de Noordvaarders, is onjuist, „alsoo ick daerontrent alle de meest geinteresseeerde steden, als Amstelredam ende die van 't Noorderquartier, even geanimeert bespeure, alhoewel ick voor mijn particulier gaerne wil bekennen, die saecke noyt grondich te hebben begrepen."

„De ratificatie van Vranckrijck" enz. als Brieven III p. 403 tot het einde toe.

10 Augustus 1657.

Niets ontvangen [2]). Niets te melden. „Sedert de voorschreven myne jongste" enz. als Brieven III p. 405 tot „sullen connen adviseren" (p. 406).

---

1) Resolutiën Holland 1 Augustus 1657.

2) Een van de drie ambassadeurs gezamenlijk aan den Griffier Ruysch, d.d. 29 Juli 1657, en een aan Haar Hoog Mog., d.d. 1 Augustus 1657, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 685—688. (N. v. d. U.)

17 Augustus 1657.

Die van den 5den dezer[1]) ontvangen. „Onse saecken met Vranckrijck" enz. als Brieven III p. 408 ten einde toe.

3 September 1657[2]).

De heer Joachim Irgens, uit Denemarken weder hier te lande teruggekeerd, heeft den ijver, door Van Beuningen voor zijne belangen betoond, zeer geprezen en verklaard dat alles tot zijn genoegen was geregeld. Thans klaagt hij echter, dat desondanks „by eenigen aldaer seer wierde gelaboreert omme soo goeden werck t'eenemael omverre te smyten ende syne cooperen, die tot grooter waerdye in Noorwegen sijn leggende, op den naem van den Coninck te doen aentasten, onder belofte van vergoedinge ende betaelinge, 't welck, naer syne opinie ende oock mijns bedunckens, voor hem ten hoochsten periculeus soude sijn." Daarom verzoek, dat Van Beuningen dit helpe keeren en de hand er aan houde, dat „d'obligatie ofte acte, die ick bericht werde albereydts ten behoeve van den voornoemden Heere Irgens te wesen gearresteert, voorts sonder eenich verloop van tijdt moge werden opgemaeckt, geteeckent ende gezegelt naer behooren."

7 September 1657.

Sinds 17 Augustus niet geschreven[3]), omdat er hier geen brieven aankwamen en men dus vreesde, dat de Zweden de post ophielden. Thans echter ontvangen die van den 12den tot den 26sten Augustus[4]), en de particuliere van den

---

1) Een van de drie ambassadeurs gezamenlijk aan den Griffier Ruysch, d.d. 5 Augustus 1657, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 688—690. (N. v. d. U.)

2) Deze brief is door mij ingelascht. (N. v. d. U.)

3) Die van 3 September niet medegeteld, omdat hij alleen over de particuliere zaak van Irgens handelt. (N. v. d. U.)

4) Een van Van Beuningen aan den Griffier Ruysch, d.d. 19 Augustus 1657, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 690—695. (N. v. d. U.)

14den, „in antwoorde op dewelcke UEd. by desen gelieve gedient te sijn, dat noch vóór 't scheyden van Haer Edel Groot Mog. jongste vergaederinge by de leden van deselve eenpaerlijck is verstaen [1]) ende *verclaert, dat het bewuste Elbingsche tractaet, ende sulx mede de renovatie van de alliancie de anno* 1640, *met den Coninck van Sweden gemaeckt, niet verstaen sal werden eerder obligatoir te wesen ofte geweest te sijn, dan van den dach aff, dat de begeerde elucidatiën ende eygentlijck het geheele tractaet finaelijck sullen sijn geadjusteert ende gesloten, ende sulx alleenlijck tegens diegene, die naer date van dien d'een off d'ander van de geallieerden mochte comen te attacqueren, consequentelijck oock niet tegens den Coninck van Denemarcken. Ende hebbe ick wyders het voorschreven tractaet altijdts in dier voegen verstaen, dat het is mere defensiff, ende dattet oversulx daervoor moet werden gehouden, dat in alle de articulen van 't selve tractaet, daer van vyanden gesproocken werdt, alhoewel de woorden somwylen generaelijck sijn gecoucheert, echter nochtans, vermits de duidelycke expressie van de meyninge ende intentie der contrahenten in 't eerste art. vervatt, geene andere vyanden gedenoteert werden dan diegene, die attacquanten sijn ofte, om redenen voorschreven, die naer 't sluyten van de voorgeroerde acte van elucidatie d'een off d'ander attacqueren sullen; sulx dat onaengesien 't* 4e *art. van 't voorschreven tractaet Haer Hoog Mog. tot geene prestatie van subsidiën jegens Denemarcken souden wesen gehouden, nochte oock, onaengesien 't* 8e *art., gehouden souden wesen te gedoogen, dat by Sweden in dese landen schepen, volck ende oorlogsbehoeften werden ingecogt, aengenomen ende uutgevoert om tegens Denemarcken gebruyckt te werden, oock niet dat Denemarcken sulx alhier beleth soude moeten werden; meynende nochtans dat, by sooverre de voorgeroerde elucidatiën werden voltrocken, het nootsaeckelijck sal sijn, vóór de uutwisselinge der ratificatie, van de voren geëxpresseerde Haer Edel Groot Mog. goede meyninge door last van Haer Hoog Mog. denunciatie te werden gedaen aen Sweden, soo omme rondt ende candide te gaen, alsmede insonderheyt omme te vermyden disputen, die andersints daerontrent infallibelijck sullen werden*

---

1) Secrete Resolutiën I p. 546.

gemoveert op 't fondament van de woorden: „qui nunc in praesenti hostis est, aut deinceps enasci poterit", ende „hostibus, qui vel nunc tales sunt, vel in posterum fient", in 't 6e ende 8e art. van 't voorschreven tractaet bevonden werdende.

Ick meyne oock wyders, dat de saecke daertoe sal behooren te werden gedirigeert dat, in cas van conventie op de voorgeroerde elucidatiën, d'inclusie van Denemarcken in 't Elbingsche tractaet metterdaet operere cessatie van vordere hostiliteyt tusschen Sweden ende Denemarcken, ende dat men voorts door mediatie haere overige differenten buyten den wech van wapenen in der minne trachte te assopieren. Waermede" enz.

21 September 1657.

Wel ontvangen die van den 3den dezer; „daerop mits desen in 't corte tot antwoordt sal voegen, dat de Heeren Commissarissen van Haer Edel Groot Mog. tot de Deensche saecken huyden hebben begonnen te besoigneren [1]) over den innehoude van de brieven, by UE. t'sedert eenigen tijdt herwaerts de regieringe toegesonden, mitsgaders op de schriftelycke propositie, by den Heere Rosewinge aen Haer Hoog Mog. gedaen, tenderende tot geltleeninge, tot naerlaetinge, immers ophoudinge van de ratificatie op 't bewuste Elbingsche tractaet, ende tot danckseggingе over de geinterponeerde mediatie; dat d'inclinatiën van gemelte Heeren Gecommitteerden daerhenen sijn gegaen, dat men over 't werck van de marine voor alsnoch van 't poursuiveren van eene formele conventie ofte verclaeringe van den Coninck aldaer sich wat soude connen onthouden; dat het werck van de mediatie met allen yver soude werden voortgeset, ende dat UE's verblijff aldaer ten dien fine oock noch ten hoochsten noodich was; dat men wyders den Coninck van Denemarcken diende in postuer te houden omme die van Sweden door al te groote successen niet difficilder te maecken tot het werck van de bevrediginge als deselve albereydts is, ende dat tot dien eynde een somme gelts aen Syne Majesteyt

1) Dit geschiedde op last van Haar Edel Groot Mog: Resolutiën Holland 20 September 1657.

soude dienen te werden verstreckt op verpandinge van de thollen in den Oresondt, volgens het concept de anno 1643 (by extract hiernevens gaende); dat men op de Elbingsche tractaeten noch van geene ratificatie conde spreecken, doordien men deselve by Haer Edel Groot Mog. noch ongesloten houdt, ende dat noch aff te wachten staet, off den Coninck van Sweden de begeerde illucidatiën sal inwilligen: in welcken cas dat in allen gevalle vast blijft de eenpaerige verclaeringe van alle de leden van Haer Ed. Groot Mog. vergaederinge, daervan ick voor desen [1]) hebbe vermaent; ende dat het laetste met een behoorlijck contra-compliment soude werden beantwoordt. Van alle 't welcke ick noch hope desen naermiddach rapport te doen. Ende dese in haest gedepescheert hebbende, werde genootsaeckt by defect van tijdt aff te breecken, verblyvende" etc.

28 September 1657.

Niets ontvangen; „ende wat belangt de resolutiën, gevallen op 't rapport van commissarissen, in de voorschreven myne missive [van den 21sten dezer] gementionneert, deselve gaen hier nevens by copye [2]). Waerop met d'Heer Rosewinge preparatoirlijck gesproocken sijnde, conform den innehoude van deselve, heeft sijn Ed. sich verclaert op de somme, dat Syne Majesteyt gaerne een millioen gulden soude ontfangen by leeninge ende op interest tegens vijft ten hondert in 't jaer, met presentatie van daervoren te verpanden de thollen in Noorwegen ende, soo hy discoursgewyse daerby voechde, alhoewel verclaerende daerop geene positive last te hebben, oock mogelijck wel de thollen in den Oresondt, op 't model UE. nevens mynen jongsten toegesonden. Daerop by Haer Ed. Groot Mog. nu verdere deliberatie gehouden sal worden."

„Op de jegenwoordige belegeringe" enz. als Brieven III p. 425 ten einde toe.

---

1) In den brief van 7 September 1657: zie hiervóór, p. 434.

2) Secrete Resolutiën I p. 553—555. [Aldaar wordt op p. 553 de resolutie ten onrechte gesteld op „Dinsdag den 15den September 1657" in plaats van „Dinsdag den 25sten September 1657"; evenzoo staat op p. 555 „26 September" abusievelijk voor „29 September". (N. v. d. U.)]

5 October 1657.

Ontvangen die van 7 en 13 September. — „Over de missive" enz. als Brieven III p. 428 tot het einde toe.

19 October 1657.

Ontvangen die van den 29sten September. — „Aengaende 't versoeck van geltleeninge, by den Heere Rosewinge gedaen, is de inclinatie van Haer Edel Groot Mog. haer dienthalven in te laeten tot 600.000 Carolus guldens, daervan gemaeckt is het concept, by copye hiernevens gaende, waerop al voor eenige daegen formele conclusie genomen soude sijn geweest, in gevalle de Heeren van Amstelredam op de verseeckeringe van Haer Edel Groot Mog., daerinne geëxpresseert, haer tot het furnissement hadden willen inlaeten, gelijck de Heeren van Hoorn daerop albereydts voor haer geconsenteert hebben, ende by d'andere steden van 't Noorderquartier mede daertoe inclinatie werdt betoont.

Huyden sijn d'Heeren gedeputeerden van Amstelredam, van Hoorn, ende ick nevens deselve, op last van Haer Edel Groot Mog. in conferentie geweest met den gemelten Heere Rosewinge over 't eerste lidt van 't voorgeroerde concept, waerontrent tusschen denselven Heere Rosewinge ende de gemelte Heeren Haer Edel Groot Mog. gedeputeerden weynich discrepantie is gespeurt, sulx dat het besluyt is geweest, dat een concept van adjustement ende van obligatie op 't papier gebracht soude werden om, 't selve tot onderling contentement gestelt sijnde, gearresteert te werden. Den meergemelten Heere Rosewinge insisteerde alsnoch op de begrootinge van de somme op een millioen, doch ick sie niet, dat het werck by provisie verder sal connen werden gebracht dan tot 600.000 guldens als boven [1]."

De brieven van Van Beuningen aan den Griffier Ruysch hebben ten goede gewerkt tot het formeeren der resolutie van Haar Hoog Mog., van dato den

---

1) Vgl. Secrete Resolutiën I p. 561—563 en 564—567.

15den dezer, als ook tot de resolutiën van denzelfden datum aangaande de zaak van Appelboom [1]) en van het tractaat van Elbing, alle welke resolutiën aan Van Beuningen zijn overgezonden.

26 October 1657.

Ontvangen die van 7 en 14 October [2]). — „Ende wat belangt de negotiatie van den Heere Rosewinge over 't versoeck van geltleeninge, dien aengaende is 't concept, nevens mijn jongsten aen UE. gecommuniceert, vermits de difficulteyten, by de Heeren van Amstelredam daerontrent gemoveert, soodaenich verandert als UE. uut de resolutie van Haer Edel Groot Mog. van den 18den deses, copyelijck hiernevensgaende, sal believen aff te nemen; welcke resolutie op inschryvinge van de leden, vóór Dingsdach toecomende [30 October] te doen, voor arrest gehouden is; zijnde oock albereydts op 't vast vertrouwen, dat dienaengaende geen verdere difficulteyt sal werden gemoveert, met den Heere Rosewinge gesloten ende geteeckent het contract, daervan copye hiernevens is gevoecht. 't Welck ick hope, dat aldaer voor eene merckelycke preuve van Haer Edel Groot Mog. genegentheydt opgenomen sal werden, aengesien tot noch toe ter Generaliteyt niet alleenlijck geen consent tot soodaenige geltleeninge, maer oock selfs geen simpel versoeck ten voorschreven eynde aan Hollandt uutgewerckt heeft connen werden."

„De deliberatiën" enz. als Brieven III p. 435, tot aan het einde. — „UE. can sich volcomentlijck verseeckert houden dat het discours [3]), by den Coninck van Sweden tegens d'Heeren ambassadeurs van desen Staet tot UE.'s naedeel gevoert, alhier gansch geene impressiën tot UE.'s naedeel heeft veroorsaeckt. Ende bevinde ick, dat de veranderinge van de Chur-Brandenburchsche conjunctie de gemoederen ter Generaliteyt oock vry ten besten doet veranderen."

---

1) Vgl. Secrete Resolutiën I p. 556—559.

2) Een van Van Beuningen aan den Griffier Ruysch, d.d. 14 October 1657, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 695—696. (N. v. d. U.)

3) Zie Aitzema IV p. 145—146.

16 November 1657.

Ontvangen die van den 1sten November en van den 28sten der voorleden maand. Wel bedankt voor de communicatiën en de consideratiën. „Edoch, alsoo het den Coninck van Sweden niet geliefft heeft d'Heeren ambassadeurs van desen Staet op de bewuste contra-declaratie, UE. voor desen toegesonden, tot de besoignes ende de gerequireerde communicatiën aldaer te admitteren, soo hebben Haer Hoog Mog. huyden de gemelte Heeren ambassadeurs aengeschreven, dat syluyden haer herwaerts souden hebben te begeven, ten waere den hoochgemelten Coninck sich alsnoch liete bewegen om haer wederom te redintegreren, als UE. uut de resolutie, deselve hiernevens van wege Haer Hoog Mog. toegesonden werdende, breeder sal gelieven te vernemen. Sulx dat daerdoor in de deliberatiën alhier op de Sweetsche ende Deensche saecken wellicht andere mesures sullen moeten werden genomen."

Jammer dat Van Beuningen nog geen communicatie met Meadowe [1]), den gezant van den Protector, heeft kunnen aanknoopen. Misschien is deze wel niet bekend met de gebruiken „ontrent visites ende andersins tusschen publycque ministers." Dan zou het geraden zijn hem onder de hand daarover te laten onderrichten. De communicatie is zeer gewenscht. Vertrouwen op „de gewoonlycke voorsichticheyt ende goede conduicte" van Van Beuningen.

„De copyen van de brieven, die UEd. op den voorschreven 28sten der voorlede maendt aen d'Heeren borgemeesteren ende regeerders van Amstelredam toegesonden heeft, sijn my door Haer Achtbaerheden mede gecommuniceert, ende dunct my, dat uut de ouverture, daerinne vermelt, noch niet veel zy te besluyten, maer dat het vervolg van saecken ons daerontrent naeder sal moeten

---

1) Philip Meadowe of Meadows, de auteur van het in 1677 verschenen werk „A narrative of the principal actions occurring in the wars betwixt Sueden and Denmark before and after the Roschild treaty". (N. v. d. U.)

esclaireeren; ondertusschen voor een preuve van singuliere confidentie opnemende de communicatie van de voorschreven ouverture, aen UEd. soo tydelijck gedaen.

Van wegen den Churvorst van Brandenburch sijn alhier noch geene openingen aen de regieringe gedaen; edoch heeft d'Heer Weyman my in 't particulier wel kennisse gegeven van de nieuwe verbintenisse, door sijn meester met Polen ende Oostenrijck gemaeckt, doch alleenlijck in generalibus, verclaerende de particuliere conditiën daervan noch niet te hebben becomen". — „Naerdat op Saturdach" enz. als Brieven V p. 520 tot het einde toe.

[[1]) Wat de Raadpensionaris in den voorgaanden brief schrijft over de hem in copie toegezonden brieven van Van Beuningen aan Burgemeesteren van Amsterdam, d. d. 28 October 1657, blijft onverstaanbaar, als men den inhoud daarvan niet kent. Ik heb daarom de in het Amsterdamsche archief berustende correspondentie van Van Beuningen met Burgemeesteren van deze stad in de jaren 1656—1658 geraadpleegd; zij is zeer omvangrijk en van groot belang voor de kennis van de Oostzee-politiek in dezen tijd. Daarin vond ik drie brieven, d. d. Kopenhagen, 28 October 1657. De eerste, grootendeels gecijferd (ik heb het cijfer overal kunnen oplossen, omdat de sleutel van het geheimschrift voor in de portefeuille ligt), bevat de mededeeling, dat de envoyé van Brandenburg de geheele week met den Koning van Denemarken heeft onderhandeld; binnen enkele dagen zal tusschen beide rijken een verdrag worden gesloten, waarbij zij zich zullen verbinden gezamenlijk oorlog te voeren tegen Zweden en dien oorlog alleen gezamenlijk te eindigen; de overige inhoud kan hier ter zijde worden gelaten. De tweede brief, niet gecijferd, bevat berichten over den oorlog. De derde brief, bijna geheel gecijferd, is, blijkens de mededeeling aan het slot, de brief, waarvan de inhoud aan den

1) Het op p. 440—444 tusschen [ ] volgende, met bijbehoorende noten, is door mij ingelascht. (N. v. d. U.)

Raadpensionaris moest worden medegedeeld. Hij luidt als volgt:

„Edele Achtbare Heeren,

Mijn Heeren,

De Engelschen afgesanten heeft *dese weeck* een *secrete audientie versoght* by *den Coninck van Denemarcken* en expresselijck *begeert met Syne Majesteit alleen te spreken*, buyten *aenweesen van de Rijcxraden* ofte eenige *ministers;* maer alsoo *hem te kennen* gegeven wiert, dat zulx *ongebruykelijck* was, heeft *Sijn Ed.* vóór *drie dagen* in *conferentie* geweest met *Commissarissen*, de Heeren *Rijcxhofmeester ende Rcets* [1]), ende aen deselve *voorgedraegen,* dat het *subject van* sijn versoghte *audientie* was, dat *hy last had* aen *den Coninck van Denemarcken wegens den Protector aen te bieden een alliantie tussen Engelandt ende Denemarcken* ende dat *des Protectors intentie* ende *genegentheyt* is die *soo naeuw te restringeren* als *oyt* eenighe *tussen natie ende natie* is geweest *ofte kan sijn* ende dat, *den Coninck van Denemarcken daertoe willende verstaen, de Protector* aen *Denemarcken* sal *doen hebben* een *reputatieuse vrede,* met satisfactie in de *disputen over de tollen in de Zont* ende *ontruyminge* van alle *landen* ende *plaetsen,* hebbende gedaghte *Protector* (soo sijn *afgesanten* seyt) *in sijn hant zulckx* te weegh te brengen. De *Rijcxhofmeester* [2]), welcke *my* 't voorseyde *in groote confidentie* heeft *gecommuniceert,* meynde uyt *de discoursen* van gemelten *afgesanten* ontrent de voorschreven *alliantie*, dat de *intentie* van *den Protector* soude sijn deselve *defensive* ende *offensive te maken* ende, *nadat de vrede* getroffen

1) Rijkshofmeester in Denemarken was destijds Joakim Gersdorf; Peder Reedtz was één der Rijksraden.

2) Er staat 176 = „in Italiën;" maar dit moet een schrijffout zijn. Ik heb „Rijcxhofmeester" gesteld, omdat zoowel uit het vervolg van dezen brief als uit de brieven van Van Beuningen aan Amsterdam d. d. 4 en 9 November 1657 blijkt, dat de genoemde dignitaris Van Beuningen op de hoogte hield van de geheime onderhandeling met den Engelschen gezant.

soude sijn, gesamentlijck *met Sweden*, hoewel gedaghte *a'gesanten had* geseyt, dat *de Protector* hem verclaert had een *alliantie met Denemarcken* voor *een met Sweden* te *prefereren*. Van *de Staten-Generael* was geen *vermaen gedaen* ende is het vermoeden van *den Rijcxhofmeester*, dat de voorgeroerde *propositie* aen te sien is als *een tentatif* om *den Coninck van Denemarcken van de Staten-Generael af te trecken*, ende dat tusschen *Engelandt en de anderen* wel *consilia* moghten *geprojecteert* werden van sorghelijck *nabedencken voor de Staten-Generael* ende ter oorsaecke van dewelcke *de Protector* soude mogen soecken *sigh van Denemarcken* te *versekeren*. Daer schijnt noghtans niets seeckers dienaengaende te stellen sijn, maer *de Rijcxhofmeester* fondeert sijn *opinie*: 1° op de *cautele* van besondere *secretesse*, by meergemelten *afgesanten gebruyckt*, ende op de discoursen, welcke deselve *tot Elseneur heeft* gehouden *tegens de Vereenichde Nederlanden* [1]) ende by my overgeschreven sijn ende te bedenckelycker geacht werden *omdat Zijn Ed.* in de voorseyde *conferentie* met betuygenisse van scherpheyt geseyt had, dat *de schade, den Engelschen* aengedaen uyt de *Vlaemsche havenen*, niet soo seer *den Duynkerckers als* die van *Zeelandt* en *Hollandt is* te *wyten*, als welcke met deselve *colluderen;* ende soude dierhalven 't geen gemelte *afgesanten* in voorige *conferentiën* vermaent heeft van de *vruntschap* van *den Protector tot de Vereenichde Nederlanden* wel *voor een artifitie* mogen te achten sijn. Off verders tot sterckinge van 't voorschreven *nabedenken* iets soude mogen doen dat, aen de heer *Nieupoort* in *Engelandt* toeseggingе gedaen sijnde van dat *Zijn Ed.* soude werden gecommuniceert de *instructie* van den meergemelten *afgesanten*, eghter (sooveel my geadviseert is) niets is bekent gemaeckt als 't gheen *de mediatie* aen-

1) Er staat 232 = „de Vereenichde Nederlanden," wat zin geeft, als men „discoursen .... tegens" opvat als „gesprekken in vijandigen zin tegen;" maar misschien is 232 toch eene schrijffout voor 132 = „Coninck van Denemarcken," in welk geval „discoursen tegens" de beteekenis heeft van „gesprekken met."

gaet ende niets van de voorgeroerde *alliantie*, niettegenstaende *de Staten-Generael* ontrent de saecken van de *Oostzee seer communicative* met *den Protector* hebben doen procederen, sullen UEd. Achtb. nae haer wijsheyt beter kunnen oordelen, alsmede hoe verre te wegen sij de *jalousie van Engelandt ten aensien van Portugal,* van *der Staten-Generael vruntschap met den Coninck van Denemarcken* ende een geen vreemde *diffidentie* op de secrete handelinge van *den Coninck van Sweden* ende *Portugal in Engelandt. Ick heb versoght*, dat wegens *den Coninck van Denemarcken* groote *sorghvuldigheit* mag werden *gebruyckt om de waere gront in dese te ondecken,* 't welck *my belooft is* dat sal geschieden ende dat men, om *den Engelschen afgesanten* te *meer* te *doen uytkomen,* selff van dese *syde sal eenighe persuasie geven van misnoegen van Denemarcken over de Staten-Generael.* Ick vertrouwe ondertusschen UEd. Achtb. te kunnen verseeckeren, *dat alle hetgeen van die kant* tot *nadeel van de Vereenichde Nederlanden getenteert* soude mogen werden, te *vergeefs sal sijn, de Staten-Generael* haer laetende gelegen sijn, gelijck sy doen, aen de *vruntschap van Denemarcken.*

Op my is bedongen, dat ick 't geen voorschreven is provisionelijck niet soude mogen *overschryven* als *aen* UEd. Achtb. ende de Heer Raetpensionaris van Hollandt. Ick heb met Sijn Ed. geen ander cijffer als dat van de Staet, op hetwelck ick my in een saecke van dese natuyr geduyrende de onveyligheyt van de wegen niet derve verlaten; versoeck dies gedienstelijck dat, dese van een vertrouwde hant ontcijffert sijnde, copye van deselve aen gemelte heer in seeckerheyt werde gesonden. Ick sal Godt Almachtigh bidden voor UEd. Achtb. voorspoedighe regeeringe ende blyven,

Edele Achtbare Heeren,

UEd. Achtb. seer oetmoedighe ende
seer verplichte dienaer,
C. van Beuningen.

Coppenhagen, den 28^{en} October 1657".

P. S. „De boven meergemelte *heer afgesanten* heeft op *sijn* gedaen *voorslagh* van *alliantie resolutie* versoght, maer is uytgestelt op voorwendinge van pressante occupatiën."

Uit hetgeen De Witt in zijn brief van 16 November 1657 (hiervóór, p. 439) aan Van Beuningen schrijft, valt af te leiden, dat de mededeeling over Cromwell's poging bij den koning van Denemarken hem niet te zeer verontrustte. Reeds in zijn brief aan Amsterdam, d. d. 9 November 1657, bericht Van Beuningen dan ook, dat de zaak op niets uitliep: „Den afgesanten van Engelandt continueert ernstelijck aen te houden om dese Croon tot een handelinge over een separate vrede te disponeren ende heeft eyndelijck tegens een van de Heeren Rijcxraden geseyt, dat de Heer Protector, indien men van dese syde daerover niet wilde tracteren ende op de insluytinge van Polen bleeff staen, sigh de mediatie niet verder soude bemoeyen, maer dat, dese Croon met Sweden sluytende, aen deselve naderhant seer advantagieuse ouverture soude werden gedaen. De *Rijxhofmeester,* welcke my 't voorschreven heeft gecommuniceert, meende dat met dit laeste verstaen wiert de voorheenen by gemelten afgesanten *voorgeslagen alliantie* met *Denemarcken,* van dewelcke sedert mijn eerste schryven aen UEd. Achtb. dienaengaende niet naders is voorgevallen, nogh oock staende de oorlogh met Sweden te verwachten schijndt."]

23 November 1657.

Wel ontvangen die van den 4den dezer. „Ende hebbe ick de bewuste saecke, aen d'Heeren van Amstelredam overgeschreven, by my alleen gehouden sonder daervan voor alsnoch aen yemandt communicatie te hebben gedaen, sullende alvorens daerop naeder vervolg te gemoet sien." Intusschen hoopt hij, dat de communicatie met Meadowe geopend zal wezen; dat zou ook voor de bewuste zaak kunnen dienen. Nadere redeneering om te verklaren,

waarom Meadowe misschien geen bezoek aan Van Beuningen heeft gebracht [waaruit blijkt, hoezeer De Witt die communicatie wenscht]. — „Wy verlangen seer naer particulariteyten vandaer aengaende het overgaen van Frederixodde [1]), ende sijn daerover ten hoochsten verwondert." — „De vergaederinge van de Heeren Staeten" enz. als Brieven III p. 443 tot het einde toe.

30 November 1657.

Ontvangen die van den 11den dezer [2]). Bedankt voor de consideratiën. „Ick ben mede van gevoelen, dat nochte d'Heer Protector van de Republycque van Engelandt, nochte desen Staet, soo deselve haer interessen te recht apprehenderen, met goede oogen connen aensien, dat den Coninck van Denemarcken door de Sweden soude werden geruineert, ende dat by gevolge den Coninck van Sweden door so notabel accrois van landen gesterckt werde. Ende heeft d'Heer Dorp my onlangs geadviseert, dat de minister van den hoochgemelten Heere Protector aen 't Sweetsche Hoff verclaert hadde, dat Syne Hoocheyt het werck mede in dier voegen was opnemende, ende dat gemelten minister in soodaenigen sin jegens Sijn Ed. ende de andere Heeren ambassadeurs van desen Staet gediscoureert hadde. Ick hope, dat noch staende dese jegenwoordige vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. dienaengaende yets geresolveert sal worden; immers sullen de jongst ingecomen advisen van daer occasie geven tot serieuse deliberatiën op 't selve subject, die ick, naer mijn gering vermogen, ten besten sal helpen advanceren."

„Tot vervolg van de tydinge" enz. als Brieven V p. 523 tot het einde.

7 December 1657.

Niets naders ontvangen. — Door Gecommitteerden voor de Zweedsche en Deensche zaken is het advies, in de no-

---

1) Zie Aitzema IV p. 107. (N. v. d. U.)

2) Een van Van Beuningen en een van den resident Le Maire aan Haar Hoog Mog., d. d. 11 Nov. 1657, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 696—699. (N. v. d. U.)

tulen van den 5den dezer vervat [1]), dat hierbij gaat, uitgebracht. Zal trachten het spoedig tot conclusie te brengen.— Nieuwpoort is den 5den dezer alhier aangekomen; heeft heden in de vergadering van Haar Hoog Mog. rapport gedaan „van 't gene by sijn Ed. op 't stuck van de marine in Engelandt was genegotieert, doch dat sijn Ed. 't selve werck tot geen finael besluyt hadde weten te brengen, vermits die van Engelandt niet te dimoveren waeren geweest van haer vorige concepten, ende dat mitsdien 't selve werck genoechsaem op de vorige difficulteyten was blyven accrocheren, behalve dat van de zyde van Engelandt in 't laetste noch eene nieuwe difficulteyt daerby was gebracht, hebbende begeert dat aen 't einde van 't tractaet een articul van reservatie van vorige tractaten, met anderen gemaeckt, gevoecht soude werden, daerinne den gemelten Heere Nieuwpoort mede niet hadde connen condescenderen, insonderheyt reflectie maeckende op 't gunt tusschen Engelandt ende Portugal voor desen is gesloten."

21 December 1657.

Ontvangen die van den 2den dezer. Met zeer veel genoegen daaruit gezien, dat de communicatie met Meadowe begonnen is. — Op 't advies, in de overgezonden notulen van 5 December vervat, is nog geen besluit gevallen. Op de „tweede trap" van het advies is door sommige leden, bepaaldelijk Dordrecht, Haarlem, Delft, Rotterdam, Brielle en Alkmaar bezwaar gemoveerd, zoodat de vergadering de gedeputeerden van die steden verzocht heeft een keer te doen naar hun principalen om, zoo het doenlijk is, „resoluter gelast" in de vergadering terug te keeren.

De luitenant-admiraal Wassenaer is met het grootste gedeelte van de vloot van de Portugeesche kust te huis gekomen. Zijn rapport. — Alle dagen wordt een extraordinair gezant uit Engeland verwacht, wiens zending de Protector aan Nieuwpoort vóór diens vertrek had aangekondigd. Men verneemt thans dat Downing de man zal

1) Secrete Resolutiën I p. 572—574.

zijn, een lid van het Parlement, dat tegenwoordig tot het begin van het toekomende jaar gescheiden is.

4 Januari 1658.

Ontvangen die van den 12den der vorige maand. — „Ende sal UEd. t'sedert uut de Heeren ambassadeurs tot Wismar vernomen hebben, hoe dat de acceptatie van de mediatie van Haer Hoog Mog. by den Coninck van Sweden wert gebonden aen eene preallable uutwisselinge van de ratificatie op 't bewuste Elbingsche tractaet, sulx dat aen die zyde veranderinge van resolutie moet vallen, ofte dat andersins ontrent den Hoochgemelten Coninck in 't werck van de gewenschte bevrediginge weynich sal wesen te effectueren."

Op het advies van 5 December is men het bij Haar Edel Groot Mog. niet eens kunnen worden, en de zaak is niet verder gebracht „dan dat op de laetste sessie [22 December] eenige poincten van 't voorschreven advis in eene positive resolutie [1]) sijn verandert, daervan de copye hiernevens gaet, ende dat op de vordere ingredienten van 't selve advis, daer de meeste realiteyt in was residerende, eene aparte conclusie is geformeert, mede hiernevens gevoecht, die by eenige leden niet anders dan op 't behaegen van de Heeren haere principaelen ende by andere niet dan op inschryvinge wierde geacquiesceert; ende off wy wel verhoopt hadden, dat sich daerontrent, naer gedaen rapport van den generaelen ernst ende 't gewicht van redenen, by de meeste leden gebruyckt, geen verdere difficulteyt geopenbaert soude hebben gehadt, soo is nochtans by de steden van Dordrecht ende Rotterdam tegens de voorschreven resolutie inschryvinge gedaen, zijnde het sentiment van die van Dordrecht" enz. als Brieven V p. 531 tot het einde.

11 Januari 1658.

Ontvangen die van 23 December. „Ende moete ick by

1) Secrete Resolutiën I p. 574—576.

desen bekennen, dat my vremdt voorquam 't gene UEd. in deselve missive onder anderen is adviserende, naementlijck dat, sooveel UEd. uut d'Heer Rijxhoffmeester vernomen hadde, den Heere Rosewinge wel eenige ordre mochte bekomen om 't besluyt ende d'executie van 't bewuste advis van Commissarissen van Hollandt, in de notulen van den 5^den^ December l.l. vervat, noch wat in suspenso te houden, aengesien wy hier generaelijck oordeelen, dat d'acceleratie daerontrent ten hoochsten noodich zy, gelijck wy oock daertoe by de Heeren Deensche ministers, alhier residerende, continuelijck aengeport werden. Ick hebbe naer de receptie van de voorschreven missive occasie gehadt omme met de gemelte ministers, alsoock met d'Heer Overste Lobbrecht [1]) over den jegenwoordigen standt der Deensche saecken in discourssen te comen, doch hebbe bevonden dat Haer Ed. ende principaelijck den gemelten Overste Lobbrecht *van geheel ander gevoelen sijn, decifrerende de laetste de saecken van den Coninck van Denemarcken soodaenich, dat sonder prompt accommodement ofte considerable assistentie aldaer een grooten slach staet te bevreesen.* Ende wat my belangt, ick kan mede niet anders oordeelen, off soude voor den Coninck van Denemarcken een seer gewenschte saecke behooren te sijn in sulcker voegen, als by 't voorschreven advis voorgeslaegen is, by accommodement uut den jegenwoordigen oorloch te geraecken, ende ingevalle sulx niet kan werden uutgewerckt, *dat men alsdan voor 't interesse van desen Staet genootsaeckt sal sijn een considerable assistentie aen Denemarcken te doen.* De bedenckelijckheden, die UEd. in de voorgeroerde desselfs missive is moverende op de insichten ende oogmercken [2]), die *Vranckrijck ende Engelandt ontwijffelijck hebben omme haer, naer getroffen vrede, van den Coninck van Sweden in Duytschlandt tegens het Huysch van Oostenrijck te dienen*, hebben mijns oordeels wel eenich gewichte, ende dat mitsdien, als het gestelt waere in de

---

1) Kolonel in Deenschen dienst, met Rosewinge overgekomen om troepen te werven: Thurloe VI p. 474 en 758; Kernkamp, Verslag Skandinavische archivalia p. 291.

2) Vgl. Aitzema bij Thurloe VI p. 754-755.

keure van Haer Hoog Mog., het middel van securiteyt, by UEd. in de voorschreven missive voorgestelt, wel geprefereert soude behooren te werden; maer wil ick mede gaerne bekennen *in 't bereycken van 't selve die faciliteyt ofte apparentie niet te bemercken, die UEd. daerontrent schijnt te presupponeren. Maer aengesien Vranckrijck ende Engelandt veel meer daeraen gelegen is, dat den Coninck van Sweden in postuyr blyve omme haere desseynen door middel van de verswackinge van 't huysch van Oostenrijck te connen faciliteren, als wel Haer Hoog Mog., dat den hoochstgemelten Coninck gereduceert werde tot soodaenigen staet, dat hy daertoe onbequaem ende onmachtich zy; ende dat de hoochstgemelte twee Staeten lichtelijck niet minder resolutie, ende immers meerder cracht souden hebben omme haer interest te bevorderen, als Haer Hoog Mog. om het haere te bereycken*, soo soude, mijns oordeels, daeruyt veeleer eene hevige continuatie ende vermeerderinge van den voorschreven oorloch, als wel de voorgestelde ende gewenschte uutcomste voor Haer Hoog Mog. sijn te verwachten. Sulx dat ick, naer mijn gering oordeel, alsnoch van gevoelen soude sijn, dat het seeckerste voor Haer Hoog Mog. sal wesen, onaengesien de voorgeroerde reflectiën ende bedenckingen alles te dirigeren conform de voet, by 't voorschreven advis van Commissarissen voorgeslaegen, ende de resolutie mitsgaders het concept van resolutie, den 22sten December daerop gevolgt ende UEd. voor desen mede overgesonden.

Wy sien alhier met verlangen te gemoedt *des Rijx obligatie over de geleende ses mael hondert duysent Carolus guldens*, ende soude het langer uutblyven van deselve niet alleenlijck het vorder versoeck *van vier mael hondert duysent guldens, maer oock* het arrest van de voorschreven concepte resolutie difficiler maecken."

Den 4den Januari hebben de Heeren Van Beverningh, Nieuwpoort en Jongestal zich „succinctelijck" ter Generaliteit by rapport gedechargeerd van de negotiatie in Engeland. De oude veeten zijn zoover bedaard, dat daarop de hiernevens gaande resolutie genomen is. „Edoch hebben de provinciën van Zeelandt, Vrieslandt ende Stadt ende Lande de voorschreven conclusie niet verder toegestaen als raeckende de bedanckinge over de moeyte van het gedaene

rapport; ende hebben oock 't selve achter de voorschreven resolutie gedaen notuleren. Wyders hebben Haer Hoog Mog. yder van de gemelte Heeren ambassadeurs, in consideratie van haere goede diensten, particulierlijck dat deselve haer voor desen Staet hadden geëngagieert in eene borchtochte van veerthien mael hondert duysent Carolus guldens, selfs met renunciatie ende affleggínge van haer publijck character, vereert met een goude medaille, daerop sullen staen de waepenen van deselve provinciën aan d'eene zyde, ende aen de andere zyde dese woorden „Virtutis praemium".

17 Januari 1658.

Niets naders ontvangen. „D'Heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslandt" enz. als Brieven V p. 532 tot p. 533 „sullen blyven."

25 Januari 1658.

Ontvangen die van den 6den dezer [1]). — Op de vraag, welke opening de Keurvorst van Brandenburg hier heeft laten doen, is het antwoord reeds gegeven in den brief van den heer Van Amerongen. — Volgens de Brandenburgsche ministers, alhier resideerende, moet het tractaat tusschen Polen en Brandenburg door Denemarken reeds gegarandeerd zijn; daarvan wordt nader bericht verlangd. Zie verder daarover de hierbij gaande resolutie van gisteren [2]). Hierbij ook eene resolutie, eveneens van gisteren, op het zenden van een ambassadeur naar Brandenburg [3]).

„D'Heeren van Rotterdam hebben haer eyntlijck mede soo verre laeten bewegen, dat deselve sich niet verder geformaliseert hebben tegens het nemen van de conclusie op de concepte resolutie, daervan voor desen te meermaelen mentie gemaeckt hebbe; sulx dat daerop eyntlijck conform 't voorschreven concept finael besluyt gemaeckt ende de resolutie, dienthalven genomen, gisteren ter Ge-

---

1) Een van Van Beuningen aan den Griffier Ruysch, d. d. 12 Januari 1658, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 699—701. (N. v. d. U.)

2) Secrete Resolutiën I p. 579.

3) Resolutiën Holland 24 Januari 1658.

neraliteyt ingebracht is; daervan d'Heeren gedeputeerden van de andere provinciën copye genomen hebben, gevende goede hope omme haer van wegen d'Heeren haere principaelen daermede in corten te sullen connen conformeren.

Op de versochte geldleeninge van 400.000 guldens, tot supplement van een millioen, blyven d'Heeren gedeputeerden van Rotterdam absolutelijck difficil, accrocherende 't selve aen een versoeck ende interpositie van indemniteyt van Haer Hoog Mog."

Downing is aangekomen: met welken last, zal moeten blijken.

1 Februari 1658.

„De Heer Raedtpensionaris" enz. als Brieven V p. 535 tot „genomen". — „D'Heeren Gecommitteerde Raeden hebben, in achtervolge van 't laetste lidt der voorschreven resolutie, hierby gevoecht, albereydts ten behoeve van den Heere Rosewinge, extra-ordinaris gedeputeerde van den Coninck van Denemarcken, eene ordonnantie gedepescheert ter somme van twee hondert duysent Carolus guldens." — „D'Heer Downing" enz. als Brieven V p. 535, tot het einde toe.

15 Februari 1658.

Niets ontvangen. — De Heer ambassadeur De Huybert is gearriveerd en heeft aan Haar Hoog Mog. het rapport gedaan [1]), waarvan hierbij de copie; gesteld in handen van Commissarissen. — „Gisteren is ter Generaliteyt gearresteert de geprojecteerde extraordinaris esquipage van 48 oorlochschepen, ende geordonneert daervan aen de respective Collegiën ter Admiraliteyt aenschryvinge te werden gedaen; huyden by de resumptie is dese resolutie noch sonder finael arrest verbleven ende de saecke opgehouden tot morgen, doch ick hope dat tegens de volgende ordinaris [post] UEd. sullen connen werden toegesonden." Hetzelfde geldt van de resolutie tegen het inbrengen van Portugeesche gewassen en Portugeesch zout. — Tweede propositie van

1) Vgl. den later uit te geven brief van De Witt aan Cornelis de Graeff van Zuid-Polsbroek, d. d. 10 Februari 1658.

Downing met de resolutie van Haar Hoog Mog. d. d. 26 Januari 1658, zoowel daarop, als op de vroegere propositie van De Thou. — Eindelijk is op voorstel van Holland geresolveerd den Heer Ysbrants aan te schrijven, dat hij zich naar den Keurvorst van Brandenburg zal vervoegen. Zijne instructie [1]) gaat hierbij.

18 Februari 1658.

De resolutiën betreffende de 48 schepen en het verbod van Portugeesche vruchten zijn thans finaal gearresteerd. Zij gaan hierbij.

22 Februari 1658.

Memorie van De Thou [2]) en resolutie van Haar Hoog Mog. daarop genomen, beide hierbij gaande.

„Wij hadden wel gewenscht, dat deselve [namelijk de memorie] in verscheyden perioden wat sachter hadde gecoucheert geweest, ende onder anderen mede ontrent de passagie, spreeckende van den Heere Rosewinge, tusschen dewelcke ende de ministers van Vranckrijck alhier, soo in dese als in syne voorgaende commissie, eenige misintelligentie geweest is, sijnde deselve daeruyt ontstaen, dat den gemelte Heere Rosewinge vóór desen, ten tyde dat d'Heer ambassadeur Chanut alhier noch was residerende, naer sijn arrivement de eerste visite aen d'Heer ambassadeur van Spaigne gegeven, ende daernaer de gewoonlycke civiliteyt eerst ontrent den gemelten Heere Chanut affgeleydt heeft; 't welck by denselven Heere Chanut soodaenich is opgenomen, dat hy noyt de contravisite aen den meergemelten Heere Rosewinge gedaen ofte eenige civiliteyt aen denselve bewesen heeft, sich over 't voorschreven voorval des te meer misnoecht toonende, omdat den gemelten Heere Rosewinge in Engelandt mede de eerste visite aen den Spaenschen ambassadeur gegeven hadde, ende sulx daerontrent, naer 't oordeel van den gemelten Heere Chanut, met voorbedachtheydt meerder aen Spaignen als aen Vranckrijck scheen te

1) Vgl. Secrete Resolutiën I p. 584 en 590—592. (N. v. d. U.)
2) Vgl. Aitzema IV p. 286. (N. v. d. U.)

defereren [1]). Den selven Heere Rosewinge in syne jegenwoordige commissie wederom alhier gearriveert wesende, heeft den Heere ambassadeur De Thou geene visite gegeven nochte oock eenige notificatie van syne qualiteyt gedaen: sulx dat tusschen de gemelte ministers, mogelijck niet sonder ondienst van haere meesters, de beste grondt niet is." — Nog eene memorie van Appelboom, ook in copie hierbij.

29 Maart 1658.

Heeft niet geschreven sedert 22 Februari, uit vrees dat de posten werden aangehouden; immers, na den brief van 6 Januari heeft hij alleen ontvangen dien van den 10den Maart en de publieke aan de regeering van 17 Februari en van 2, 6 en 10 Maart [2]).

„Ick verwondere my over de valsche uutstroyselen ende geruchten, in de voorschreven UE.'s missive van den 10den deses aen my gementionneert. Ende kan UE. by desen met waerheydt verseeckeren, dat Haer Edel Groot Mog. *absolutelijck geresolveert waeren den Coninck van Denemarcken met alle macht ende vermogen, soo te lande als te waeter, by te springen, in cas syne Majesteyt in postuyre gebleven hadde omme soodaenige assistentie te connen verwachten*, ende dat daertoe *albereydts eenpaerige resolutiën genomen waeren* [3]). Doch het schijnt, dat Godt de Heere daervan anders heeft gelieven te disponeren.

Dat Haer Hoog Mog. geduyrende de voorspoedige progressen der Sweden de continuatie van haere vruntschap

---

1) In de instructie, in 1653 aan Chanut medegegeven, werd hem o. a gelast er voor te waken, dat hij als gelijke van den Spaanschen ambassadeur zou worden behandeld; evenzoo in de instructie van 1657 voor De Thou: vgl. E. C. Molsbergen, Frankrijk en de Republiek enz., p. 132, 162. (N. v. d. U.)

2) Drie brieven van Van Beuningen, de beide eerste d.d. 2 Maart 1658 en de derde d.d. 6 Maart 1658, resp. aan den Griffier Ruysch, Haar Hoog Mog. en den Griffier Ruysch, in Kroniek Hist. Gen. t. a. p. p. 701—709. (N. v. d. U.)

3) Zie Secrete Resolutiën Holland I p. 579. Vgl. echter Downing bij Thurloe VI p. 842.

[nl. van de Zweden] seer sorchvuldichlijck souden hebben aengesocht, selfs met belofte van haer te maincteneren by haere conquesten; dat een brieff van congratulatie by Haer Hoog Mog. geschreven soude wesen aen den Coninck van Sweden, ende diergelycke sijn pure verdichtselen, ende die hier noyt in de gedachten sijn gecomen.

T'sedert de geréitereerde advertentiën van de geslotene vrede tusschen de twee Noorder Croonen hebben Haer Ed. Groot Mog. nopende de voltreckinge van de gerequireerde elucidatiën op 't Elbingsche tractaet genoechsaem in substantie conform voorgaende resolutie alsnoch geresolveert 't gunt UE. uut het extract, onder date den 23sten deses [1]), sal gelieven te bemercken. Ende is ten selven daege" enz. als Brieven V p. 544, regel 2 v. b., tot het einde toe.

5 April 1658.

Ontvangen die van 13 Maart [2]). — Conferentie van Commissarissen met Rosewinge over het geschilpunt van het meten der schepen in Noorwegen. Provisioneel verdrag [3]). Trachten Rosewinge te disponeeren om het te teekenen. — Resolutie van Haar Hoog Mog. van 3 April aangaande de zaken van het Noorden, conform het reeds gezonden advies van Holland.

„Op de jongst genomene resolutie" als Brieven V p. 544 tot het einde toe.

19 April 1658.

Uit onpasselijkheid de vorige week niet geschreven. — Ontvangen die van 31 Maart en van 3 April. — Holland beschouwt de pretensie van Denemarken op twee termijnen van het subsidiegeld, in 1654 verschenen, als ongegrond, en acht alles afgedaan. Die van Zeeland bekennen nog een goede som op het voornoemde subsidie-

---

1) Secrete Resolutiën I p. 589.

2) Een brief van Van Beuningen aan den Griffier Ruysch, d.d 24 Maart 1658, bij Thurloe VI p. 875.

3) Resolutiën Holland 30 Maart 1658.

geld schuldig te zijn; zij hebben vroeger besloten, dat Holland deze schuld zou overnemen, daar zij beweerden dat Holland hun nog een goede som schuldig was vanwege het last- en veilgeld; maar dat is onjuist: wat Zeeland nog van het last- en veilgeld te pretendeeren had, is met gesloten beurs verrekend. Zal niettemin „met de financiers" nader overleggen wat hierin nog gedaan kan worden. — Den 15den is met Rosewinge eindelijk het verdrag omtrent het meten der schepen in Noorwegen geteekend. Resolutie van Haar Hoog Mog. daarover [1]). — Van Beuningen heeft vroeger wel bericht, dat de Koning van Denemarken hem eene obligatie gegeven heeft voor de 600.000 gulden, maar nog niet voor de 400.000 gulden. Verzoek om bericht daarvan. — „Ick vertrouwe dat men aldaer vry bedenckelijck sal vinden met Sweden aen te gaen eene alliancie, die ten schoonsten genomen meest soude dienen omme den Coninck van Sweden te assecureren syne nieuwe conquesten, op 't Rijck van Denemarcken gedaen, ende vinde UEd.'s consideratiën daerontrent seer pertinent."

10 Mei 1658.

Niet vroeger geschreven, omdat er niets te schrijven viel. Nu de Staten van Holland weer bijeen. „Ende in derselver vergaederinge gedelibereert wesende op 't versoeck van dimissie, by UE. gedaen, hebben verscheyden leden geoordeelt, dat soo lange aldaer tusschen de twee Noorder Croonen werdt gehandelt over eene naedere alliancie, immers soo lange de Sweetsche troupes haer noch onthouden op den Deenschen bodem, UE.'s verblijff aldaer noch ten hoochsten nootsaeckelijck is; ende daerby comende dat de Heeren gedeputeerden van Amstelredam dienthalven reflectie waeren maeckende op de Heeren derselver principaelen, heeft op 't voorschreven UE.'s versoeck egeene conclusie geformeert connen werden, als UE. uut het bygaende extract mede sal gelieven te bemercken." — Weer over de zaak van het subsidiegeld. Er is eenige kans, dat Holland de schuld van Zeeland

1) Aitzema IV p. 276, 277. (N. v. d. U.)

zal overnemen. — Behartiging der belangen verzocht van een (ongenoemden) „vrunt", die den Koning van Denemarken een goede som geleend heeft.

17 Mei 1658 [1]).

Ontvangen die van den 1sten dezer. „Wat geoccupeert wesende," zal alleenlijk een paar resolutiën zenden.

24 Mei 1658.

Ontvangen die van den 4den en den 12den dezer. — Hierbij doublet van de resolutie van Gecommitteerde Raden in zake het subsidiegeld, reeds met den vorigen brief toegezonden. — „Het dissiperen van de crijchsvolckeren, ten dienste van den Coninck van Denemarcken alhier geworven [2]), heefft geene andere reden noch insichte gehadt dan alleenlijck dat Haer Edel Groot Mog. geinformeert wierden, dat de voorschreven volckeren seeckerlijck in Sweetschen dienst souden hebben overgeloopen, gelijck oock in der daet d'apparentie daertoe seer groot was, aengesien deselve volckeren, haer in den voorschreven dienst begeven hebbende ten tyde van den oorloch, met insichte van genereuse employen, haer seer beswaerlijck naer getroffenen vrede souden connen laeten gebruycken tot guarnisoen-houders, ende voornaementlijck niet de hooge officieren, die in de guarnisoenen gansch geen employ hebben: aen welcke hooge officieren nochtans alle de minderen ende gemeene soldaeten dependeren. Niettemin wil ick gaerne bekennen dat, mijns oordeels, daerontrent wat te precipitantelijck is geresolveert, ende dat ick den uutslach van de voorschreven resolutie [3]) gansch buyten verwachten verstaen hebbe, sijnde genomen op een dach,

---

1) Fruin teekent hiernaast pro memorie aan: „18 Mei 1658. Bevestiging der voorrechten van den Amsterdamschen handel door den Koning van Denemarken: Wagenaar, Amsterdam I p. 598." 18 Mei is de dateering van de kanselarij te Kopenhagen, dus oude stijl; overgebracht in nieuwen stijl 28 Mei. (N. v. d. U.)

2) Vgl. De Terlon, Mémoires (ed. 1682) I p. 118—119.

3) Resolutiën Holland 11 April 1658. (N. v. d. U.).

dat ick, met eene coortse besocht wesende, in de vergaederinge niet present was, welcke oock juist was de laetste sessie van de vergaederinge; ende vertrouwe ick dat andersins daerover alvorens met de Deensche ministers gesproocken soude sijn geweest. Ondertusschen is aen gemelte Deensche ministers alle bedenckelycke handtbiedinge gedaen ontrent het vorderen van haere actie tegens soodaenige officieren, als van haer Ed. werffgelderen hadden genoten.

Nopende 't versoeck van dimissie, by UEd. iterativelijck gedaen, is eyntlijck, onaengesien de stercke oppositiën van de leden van 't Noorderquartier, geconcludeert [1]) ende ter Generaliteyt mede uutgewerckt de resolutie, die UEd. hierbenevens van wegen den Staet toecomen sal."

Verder resolutiën, in extract hierbij gaande.

7 Juni 1658.

Ontvangen twee missiven, waarvan de laatste van den 26en Mei is. — Nog eens over de wervingen; geen andere reden dan de vroeger gemelde voor het ontbinden van het geworven krijgsvolk. De genegenheid jegens Denemarken onveranderd. — De resolutiën van Holland omtrent het emplooi van de vloot, omtrent het Noorden, Portugal en Engeland zijn door de Staten-Generaal goedgekeurd. — De terugreis van Nieuwpoort naar Engeland wordt door ons zooveel doenlijk bespoedigd. — De obligatie voor de aan Denemarken geleende 400.000 gulden nog steeds tegemoet gezien. — „Het uutgeven der copyen aen de provinciën van de brieven, die UEd. aen d'Heer Griffier is schryvende, is my onmogelijck te steuyten, alsoo eenige provinciën ende voornaementlijck die van Vrieslandt daervan absolutelijck begeeren gedient te sijn.

Ick verlange seer naar de eere ende het contentement van UEd's bywesen alhier, ende verhope alsdan occasie te sullen hebben omme over verscheyden saecken, ende voornaementlijck mede over 't gene UEd. nopende desselfs voornomene rettaicte in eene der voorschreven missiven is aenroerende, mondelinge redenen te wisselen".

---

1) Resolutiën Holland 18 Mei 1658.

12 Juli 1658.

„Op de permissie van den Staet, en UEd's missive van den 1sten der voorlede maendt, daerby deselve adviseert staet te maecken, dat de Sweetsche negotiatie niet lang soude connen fluctueren, ende dat UEd. dies wel in veerthien daegen van daer soude connen vertrecken, hebbe ick UEd. t' zedert t'elckens met den eersten alhier in 't vaederlandt te gemoedt gesien; ende derhalve oock t'sedert den 7den daeraenvolgende gesupersedeert met myne advisen derwaerts aff te senden. Maer uut UEd's naerdere brieven met leedtwesen bemerckende, dat de saecken aldaer van tijdt tot tijdt nieuwe ende swaere toevallen subject werden ende dat oversulx onseecker is, oft UEd. noch wel met den eersten van daer sal connen verreysen, hebbe ick my verplicht gevonden d'ordinaris correspondentie wederom te hervatten, versoeckende UEd. het gepleechde versuym ten besten gelieve op te nemen.

D'Heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt sijn in dese weecke wederom completelijck by den anderen gecomen, ende hebben aenstonds in den aenvanck van haere vergaederinge de deliberatiën begonnen met de saecken van Oosten, ende met groote becommernisse ingesien de proceduren van den Coninck van Sweden ontrent het Rijck van Denemarcken. *Edoch is geoordeelt niet geraeden te wesen, van deser zyde tot vigueur ende employ van waepenen te resolveren omme den Coninck van Denemarcken uut het jegenwoordige labyrinth te mogen helpen, aengesien voor constant ende seecker gehouden is, dat sulx den hoochstgemelten Coninck voorts t'eenemael soude doen accableren; want, alvorens de hulpe van desen Staet effectivelijck soude connen daer wesen, het werck lichtelijck soude sijn geabsolveert, behalven dat, al waer 't schoon soo, dat eene notable vlote van desen Staet in één moment conde in den Sondt sijn, 't welck het principaelste geacht is, dat van hier soude connen werden bygebracht, echter geoordeelt werdt dat den Coninck van Sweden, in de landen van den Coninck van Denemarcken wesende, daermede niet in bedwang gehouden soude connen werden. Daerbenevens is mede geconsidereert, dat het ten hoochsten gevaerlijck soude sijn voor desen Staet, sonder eenige gerustheydt te hebben van de zyde*

van Vranckrijck ende Engelandt, sich te engagieren in een werck, daerdoor dese geunieerde provinciën by gevolge in een oorloch soude connen werden ingewickelt met deselve twee Staeten ende de croone van Sweden, sonder dat daerentegen gespeurt kan werden, wat support ende appuy van de andere zyde in sulcken cas soude wesen te verwachten, soo vermits den jegenwoordigen staet van Denemarcken, d'occupatiën van 't huysch van Oostenrijck in Duytschlandt ende Neerlandt [1]*), de onervaerentheydt ende ongebondenheydt van Polen, ende de instabiliteyt van den Churvorst van Brandenburch. Sulx dat Haer Edel Groot Mog. voor alsnoch niet goedtgevonden hebben eenige andere resolutiën op 't voorschreven subject te nemen, als daervan UEd. hiernevens by copye gedient werdt.*

Wat belangt het gespargeerde aldaer van dat Haer Hoog Mog. selfs gesint souden wesen den Coninck van Sweden in de uutvoeringe van syne desseynen te assisteren, daervan kan UEd. lichtelijck oordeelen hoe verre de gemoederen alhier vervreemt sijn, ende dat daertoe geene de minste apparentie is.

Waermede ick vertrouwe UE. te hebben voldaen op desselfs begeerte, in de missiven van den 29sten Junij ende 2den deses vervat, ende sulx hiermede oock voor beantwoordt houdende desselfs voorgaenden van den 1sten, 8sten, 15den ende 22sten Junij voorschreven, sal ick hiermede afbreecken ende verblyven" enz.

19 Juli 1658.

Die van den 6den en den 9den Juli ontvangen. — Ingevolge het verzoek is op last van Haar Hoog Mog. aan de Admiraliteit te Amsterdam geschreven een oorlogsschip te beschikken om Van Beuningen af te halen. — Toerusting in Nederland te water en te land. — Intocht van den ambassadeur van Portugal. Volgens De Thou heeft de ambassadeur orders om den Staten contentement te geven. —

---

1) Noord-Nederland kan niet bedoeld zijn; wil men onder „Neerlandt" de Spaansche Nederlanden verstaan, dan moeten met het „huysch van Oostenrijck" zoowel de Spaansche als de Oostenrijksche Habsburgers bedoeld zijn. (N. v. d. U.)

Appelboom heeft gisteren de hierbij gaande memorie ingediend, waarop nog geen resolutie gevallen is.

2 Augustus 1658.

Ontvangen die van 20 en 24 Juli. — Het schip is, naar hij hoopt, reeds afgevaren, en zal misschien vóór de ontvangst van dezen reeds zijn aangekomen. — „Over de saecke van 't tractement van den Heere Resident Le Maire is besogne aengestelt door Commissarissen van Hollandt; ende vinde ick de voorschreven saecke mede van de alderhoochste billijckheydt, weshalven ick oock niet sal naerlaeten deselve, sooveel in my is, t'syner intentie te helpen vorderen ende beleyden.

Ick hebbe op de redenen ende consideratiën, in de voorschreven UE.'s missiven vervatt, aendachtichlijck gespeculeert ende met verscheyden van de notabelste regenten in Hollandt daerover geconfereert; edoch is het gemeen ende consonant gevoelen alhier, dat het voor desen Staet dienstich zy, de bewuste Elbingsche tractaeten te perfectionneren, conform de resolutie van Haer Hoog Mog. in date den 25sten der voorlede maendt, copyelijck hiernevens gaende; daervan confirmatoir is de resolutie [1]), by Haer Edel Groot Mog. eergisteren, op de jongste missive van den Heer Ambassadeur Dorp genomen, daervan mede copye hiernevens gaet.

De voorleden weecke met den Heer Aitsema in gespreck geweest zijnde over het poinct van de uutsluytinge der oorlochschepen uut de Oostzee, heeft sijn Ed. my verclaert, dat het geadjusteerde dienaengaende stonde in terminis van het nevensgaende concept, ende dat hem 't selve van goeder handt was toegecomen; ende dat hy mitsdien oock niet conde aennemen, dat het woort „vyantlycke" daerinne wederom soude gestelt sijn; waerop wij dienvolgende alhier met groot verlangen het gedesidereerde eclaircissement te gemoedt sien."

„Gisteren" enz. als Brieven V p. 557.

---

1) Secrete Resolutiën I p. 602. Vgl. Thurloe VII p. 331.

9 Augustus 1658.

Die van 30 Juli ontvangen. „Ende hebbe ick, in gevolge van UE.'s voorslach, d'Heeren Commissarissen van Haer Edel Groot Mog. tot de Deensche saecken voorgestelt, off niet van wegen desen Staet door d'Heeren Ambassadeurs aen 't Sweetsche Hoff officiën souden connen ende behooren te werden aengewendt omme den Coninck van Sweden te disponeren tot het deslogement van desselfs troupes van den Deenschen bodem. Welcken voorslach 't meerendeel van gemelte Heeren gecommitteerden haer wel hebbende laeten gevallen, hope ick deselve noch huyden voor advis van de meergemelte gecommitteerden ter vergaederinge in te brengen, sullende UE. oock t'syner tijdt adviseren van de conclusie, die daerop sal wesen gevolgt."

„Op de propositie" enz. als Brieven III p. 447 tot „te gemoedt sien".

16 Augustus 1658.

Ontvangen die van den 3den Augustus. — Op het advies der gecommitteerden, waarvan in den vorigen sprake was, zijn de hierbij gaande resolutiën, eerst van Haer Edel Groot Mog. [1]), later van Haar Hoog Mog. gevallen. Charisius had den Raadpensionaris over deze zaak niet gesproken, gelijk Van Beuningen meende dat zou geschieden.

Daar de Admiraliteit van Amsterdam nog niet bericht heeft, dat het oorlogsschip om Van Beuningen af te halen vertrokken is, is door Haar Hoog Mog. wederom aan haar geschreven, blijkens bijgaande copie.

„Op de resolutie van de Heeren Staeten-Generael" enz. als Brieven III p. 449, tot het einde toe.

> „De Heer Van Beuningen is op Saeterdach voorleden [31 Augustus] mede alhier gearriveert, sijnde corts naer den ontfang van de tydinge van 't landen van den Coninck van Sweden op Zeelandt, van Coppenhaegen vertrocken": De Witt aan Nieuwpoort, 2 September 1658 (Brieven III p. 455).

1) Secrete Resolutiën I p. 605—606.

VI. AAN VERSCHILLENDE PERSONEN.
1657.

Het overstemmen van Friesland bij de toelating van Van Beverningh als thesaurier-generaal [1]) leidde tot een voor Holland onverwachte [2]) manoeuvre in de Staten-Generaal. Men poogde daar, tegen den wil van Holland, eveneens bij overstemming den Stadhouder van Friesland tot veldmaarschalk te kiezen. De toedracht van die zaak is bekend uit den brief van 12 Januari aan Nieuwpoort (Brieven III p. 313), die (wat de bedoelde passage betreft) eigenlijk is overgenomen uit een brief

(Aan Van Blijenburg, burgemeester van Dordrecht. 8 Januari 1657).

„Mijn Heere,

Op Saturdach voorleden 's morgens van daer vertrocken [3]) ende des naermiddachs noch tydelijck alhier gearriveert wesende, hebbe met verwonderinge vernomen dat des Vrydachs daer te voren door d'Heer Bootsma" enz., als in Brieven III p. 313 tot p. 317 „sullen connen werden aengewesen" [4]).

---

1) Vgl. hiervóór, p. 371—377.

2) Vgl. echter Secrete Resolutiën I p. 256—260. Van den beginne af (Juli 1655) had men wel gedacht dat de zaak van Van Beverningh en van Willem Frederik gecombineerd zou worden: Thurloe III p. 669.

3) Vgl. hiervóór, p. 326.

4) Vgl. hiervóór, p. 408, noot 1.

Het slot luidde aldus:

„Waermede, Godt Almachtich biddende dat het desselfs goedertierne gelieftte sijn moge, de regenten soo aldaer als in de andere leden van dese provincie op de deliberatiën, die over 't voorschreven subject sullen werden gehouden, te inspireren den geest van cordate wijsheyt, sal dese besluyten ende verblyven" etc.

Tegelijkertijd zond hij een afschrift van dezen brief aan Abraham van Beveren, Heer van Oost- en West-Barendrecht, oudburgemeester van Dordrecht, en aan den Ruwaard van Putten, met een begeleidende missive, die o. a. inhoudt:

(Aan Abraham van Beveren en aan Cornelis de Witt. 8 Januari 1657).

.... Ende kan ick gansch niet twijffelen, off sal UE. mede van opinie wesen, dat soodaenige procedures met vigueur sullen dienen te werden gesteuyt, doch hebbe daerbenevens UEd. wel willen in bedencken geven, off de resolutie, daerover in den Outraede aldaer te formeren, niet sal dienen te werden geclausuleert met een byvoechsel van dat alles zy onvermindert ende sonder prejudicie van voorgaende resolutiën, by haer Achtbaerheden in December des voorleden jaers [1]) genomen op 't bewuste concept ende advis van Harmonie, door gedeputeerden uutte respective provinciën geformeert, ende op den 3den derselver maendt ter vergaederinge van Haer Hoog Mog. gerapporteert; 't welck, naer mijn gering oordeel, dienstich wesen soude, opdat in tyden ende wylen niet geïnfereert werde, dat de voorschreven voorgaende resolutie zy geeverteert, ende dat sulx geen prejudicie geleydt werde aen eene saecke, die mogelijck in tyden ende wylen noch soude connen effect sorteren, ende die ick alsnoch, onaengesien eenige oordeelen ter contrarie, in mijn gemoet

1) Ook hier verschrijft De Witt zich (vgl. p. 408, noot 1); hij bedoelt December 1655. (N. v. d. U.)

verstae een van de salutairste saecken te sijn, die in lange jaeren in dese Republycque sijn ter neder gestelt, ofte mogelijck noch in langen tijdt daernaer ter neder gestelt sullen worden".

Het slot aan den Ruwaard luidt:

„Ick bidde dat UEd. dese aen ons Eerwaerdige Vaeder gelieve te communiceren. Ick schryve hiernevens mede een gelijckluydende aan den Heere van Barendrecht; daermede ick oock meyne dienstich te sijn, dat UE. over den innehoude van dien vóór de deliberatie van den Oudtraedt concerteert. Ick blyve" etc.

Zooals reeds gebleken is (hiervóór, p. 407--408 en 462) kreeg Nieuwpoort, en ook Van Beuningen, hetzelfde relaas.

De loop der zaak [1]) is door Wagenaar XII p. 422 vlg. uit de echte stukken goed opgemaakt.

Van den 28sten Januari 1657 dateeren twee brieven, de eerste aan Hendrik van der Capellen tho Rijssel, gedeputeerde van Gelderland ter Staten-Generaal, waarin verzocht wordt dat de geadresseerde zijn machtigen invloed gelieve te gebruiken: 1°. om te zorgen dat de gedeputeerden van zijn provincie helpen beletten, dat Holland tegen recht en reden overstemd wordt; 2°. om te bewerken dat Gelderland met Holland over deze zaak

---

1) Over het advies, door eene commissie uit de Staten van Holland op 17 Januari 1657 uitgebracht (Resolutiën van Consideratie p. 283—286) schrijft De Witt op denzelfden dag aan Van Wimmenum — die, destijds te Gouda vertoevende, had aangeboden naar Den Haag te komen, wanneer dat noodig mocht wezen voor de krachtige verdediging van Holland's recht in de zaak van het veldmaarschalkschap —: uwe overkomst is onnoodig; de zaak marcheert goed, blijkens nevensgaand advies van commissarissen, „ende hope ick daerinne Uwe WelEd.'s intentie wel te sullen wesen getroffen, immers hebbe ick, sooveel in my was, gelaboreert, dat alles soo naer doenlijck mochte werden gebracht op 't model van Uwe WelEd.'s voorsichtich ende nietteminder cordaet advis, daerover in 't collegie van de Heeren Gecommitteerde Raeden op den 6den deses gegeven. Ick twijffele oock niet aen een goeden uutvall van de deliberatiën, daerover in de vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. naeder te houden". (N. v. d. U.)

in wisseling van gedachten kome; met bijvoeging dat anders, als men Holland zoekt te verongelijken, de hevigste onlusten te vreezen zijn.

De andere brief is geadresseerd aan de heeren Schele en Van der Beecke, van Overijsel. Daarin wordt de vrees geuit, dat vier of vijf provinciën Holland zullen trachten te overstemmen, en dat Overijsel een van deze zal zijn. In dat geval zal Holland, afwijkende van de tot nog toe betoonde inschikkelijkheid, sustineeren „dat op de stemme van de provincie van Overijssel egeen reguardt kan werden genomen, tenzy beyde de dissentiërende parthyen in meergemelte provincie daerinne concurreren." Het verzoek is dat de vergadering, te Deventer gevestigd, bij een publieke missive aan Haar Hoog Mog. haar meening over deze zaak, die zeker van die van Holland weinig verschillen zal, wil kenbaar maken [1]).

Van denzelfden dag is de missive, waarmee aan een aantal regenten de concept-instructie voor het hoofd der militie, staande op de repartitie van Holland, werd toegezonden. De inhoud van den brief is conform de secrete resolutie van den vorigen dag (Secrete Resolutiën I p. 390-395), waarin ook de namen van hen, aan wie dit concept gezonden moest worden, staan aangeteekend.

Belangrijker is een missive van den 31sten Januari, eveneens gericht aan een aantal regenten (de Staten waren op den 27sten uiteengegaan).

(Aan een aantal Hollandsche edelen, burgemeesters, pensionarissen of secretarissen [2]). — 31 Januari 1657).

„Dese sal alleenlijck dienen tot geleyde van de ingesloten advisen, alle tsedert het scheyden van de jongste

1) Zie het antwoord van Van der Beecke bij Bussemaker, Geschiedenis van Overijsel enz. I p. 154, noot 2. (N. v. d. U.)

2) De brief, met uitlating van de passage tusschen [ ] werd gericht: „Aen de absente Edelen, als jegenwoordich d'heeren Van Warmondt

vergaederinge van d'Heeren Staten ingecomen, die ick my verplicht gevonden hebbe UEd. hierbenevens te communiceren. Van de saecke van 't Veltmaerschalckampt is tot noch toe ter Generaliteyt niet weder gerept; edoch, sooveel ick aen uytterlycke apparentiën kan oordeelen, is men niet gemeynt het werck daerby te laeten, maer sal ontwijffelijck noch al naeder gearbeydt worden om daerop onder het presidium van Vrieslandt, 't welck beginnen sal toecomende Maendach ende acht daegen, een conclusie te mogen uutwercken. D'Heer Prins Willem van Nassauw is jegenwoordich noch hier in loco present ende maeckt staet in 't laetste van dese weecke wederom naer Vrieslandt ofte Groeningen te vertrecken, zijnde ondertusschen desselfs gemaelinne op Sondach voorleden verlost van een jongen zone.

[Ick hebbe de eere gehadt van met den gemelten Heere Prince geduyrende desselfs aenwesen alhier twee mael mondelinge te spreecken; ende alhoewel ick niet getwijffelt hadde, off soude deselve de conduicte ende de proceduren, by d'Heeren gedeputeerden van eenige provinciën gebruyct ontrent de deliberatiën, over de begevinge van 't voorschreven ampt gehouden, t'eenemael hebben gedisadvoueert, soo hebbe ick my nochtans in deselve opinie teenemael bedrogen gevonden, hebbende den meergemelten Heere Prince t'elckens in syne discourssen vermengt, dat hy wilde vertrouwen, dat Haer Edel Groot

---

ende Wimmenum. Item aen Pensionnaris Wevelinckhoven [Leiden], Borgemeesteren ende Regeerders van Ter Goude, Pensionnaris Rudolphi [Rotterdam], Borgemeesteren ende Regeerders van Gornichem, Borgemeesteren ende Regeerders van Schoonhoven, Secretaris Schaegen [Alkmaar], Borgemeesteren enz. van Enckhuysen ende den Ruaerdt van Putten. Nota: alle met uutlaetinge van 't aengehaelde" (wat tusschen [ ] staat).

„Ende voorts in 't geheel: aen den Pensionnaris Slingelandt [Dordrecht], Pensionnaris Stryen [Haarlem], Pensionnaris Van der Dussen [Delft], Pensionnaris Vogelsang [Amsterdam], Secretaris Van der Dussen [Schiedam], Pensionnaris Fannius [Brielle], Secretaris Langewaegen [Hoorn], Secretaris Schorel [Edam], Pensionnaris Berckhout [Monnikendam], Borgemeester Stellingwerff [Medemblik], Borgemeester Blaeuw [Purmerend] ende Oudt-Borgemeester De Witt." (N. v. d. U.)

Mog. haer tegens de collatie van 't voorschreven ampt op sijn persoon niet langer souden willen opposeren, onaengesien ick door ronde verclaeringe van mijn gevoelen over het sentiment van Haer Edel Groot Mog. ontrent de voorgeroerde proceduren doorgaens getracht hebbe hem in dien deele te disabuseren. Ende werde ick daerdoor te meer geconfirmeert in de voorgeroerde myne opinie van dat men de voorschreven geëntameerde proceduren noch verder sal willen vervolgen. Waeromme ick oock wel gaerne geïmformeert soude wesen, off in de vroetschappe [1]) aldaer eenige ende hoedaenige resolutie zy genomen op de instructie, voor 't bewuste particulier ende provinciael overhooft over de militie van Hollandt ende Westvrieslandt geconcipieert; daervan ick wel gaerne door een letterken van UEd. eenige naerichtinge soude ontfangen, alsoo, naer mijn gering oordeel, alle de cracht van de jongstgenomene resolutie sal aencomen op de eenpaericheyt van de Leden ontrent het arrest van de voorschreven instructie ende andere poincten van executie, die by voortgang van de meergeroerde proceduren der provinciën by Haer Edel Groot Mog. souden moeten werden vastgestelt.]

Waermede dese besluytende, sal blyven" etc.

Over dezelfde zaak schrijft De Witt twee dagen later

(Aan Cornelis de Graeff van Zuidpolsbroek. 2 Februari 1657).

„Mijn Heere ende Welgeëerde Oom,

..... Ick wil niet twijffelen, off sal UEd. seer vremt voorgecomen sijn, dat men van soo soliden ende van soo geëlaboreerden concept als, mijns oordeels, is dat van de bewuste Harmonie tusschen de respective provinciën, den 3en December des jaers 1655 op 't papier gebracht, soo

---

1) „Nota: aen Dordrecht „in den Oudtraedt", aen Amstelredam „by de 36 Raeden". — Ik neem dit alleen op, omdat er uit blijkt, dat de naam „vroedschap" in Amsterdam niet de gebruikelijke was. Ook Bontemantel spreekt gewoonlijk van „den raet". (N. v. d. U.)

plotselijck heeft geresilieert ende getracht by bedeckte ende, mijns bedunckens, seer onordentlycke wegen, 't selve concept ter zyde settende, den Heere Prince Willem van Nassauw, sonder eenige limitatie ofte restrinctie, by notable overstemminge aen te stellen tot Veltmaerschalck deser Vereenichde Nederlanden. Ick hebbe daerover gehadt geen geringe becommeringe; edoch heeft my in deselve becommeringe seer gesoulageert de confidente communicatie ende correspondentie, die het d'Heeren Gedeputeerden van Amstelredam geliefft heeft daerover met mijn gering persoon, als minister van de provincie van Hollandt, te houden, ende vinde my deshalven aen UEd. ten hoochsten verplicht over ende ter saecke van 't gene deselve geliefft heeft tot soodaenige confidente communicatie ende correspondentie door syne singuliere directie vandaer te contribueren; ende kan UEd. sich oock volcomentlijck verseeckert houden dat ick, soo in de voorschreven saecke als in alle andere voorvallende gelegentheden van gewichte ende importantie, in myne geringe directie het ooge altijdts singulierlijck sal hebben op de stadt van Amstelredam ende 't sentiment van die van de regieringe aldaer, als ten opsichte van haer merckelijck interesse in den Staet oock meriterende boven allen anderen in hooge consideratie te werden gehouden. Gelijck my mede in de voorgeroerde becommeringe noch naeder soulagement heeft toegebracht de goede concordantie ende eenpaericheyt van de Leden in Haer Edel Groot Mog. vergaederinge op de deliberatiën, in deselve vergaederinge over 't voorschreven subject gehouden; hebbende volcomentlijck vertrouwt ende seeckerlijck verwacht, dat niet alleenlijck d'Heeren Gedeputeerden van de andere provinciën, maer oock de Vrouwe Princesse Douagière van Oraigne ende den gemelten Heere Prince Willem van Nassauw, sulx bemerckende, van 't voorgeroerde haerluyder voornemen souden hebben gedesisteert ende de saecke mede daertoe laeten dirigeren, dat over 't voorschreven subject een finael adjustement tot onderlinge satisfactie van de bondtgenoten hadde mogen werden uutgevonden, ende dat sulx den eyntlycken uutslach van 't selve werck in het voorschreven Concept van Harmonie

ofte daerontrent noch soude hebben getermineert. Maer jegenwoordich meyne ick uut alle apparente circumstantiën te connen concluderen, dat men voorhebbens is die saecke selfs in weerwille van Hollandt tot het uutterste, ende mogelijck oock tot extremiteyten toe te pousseren; zijnde nu twee maelen met den meergemelten Heere Prince Willem daerover in gespreck geweest, edoch denselven niet hebbende connen smaeckelijck maecken den voorslach omme dienthalven naeder conferentie tusschen de provinciën te doen aenstellen: sulx dat ick vermoede, dat men onder 't presidium van Vrieslandt off een van de twee volgende provinciën sal trachten daerop met vier ofte vijff provinciën conclusie te formeren.

Naer mijn gering verstant ende oordeel van den apparenten uutvall der toecomende saecken, soo kan ick niet anders sien, off sullen Haer Edel Groot Mog. haer oochmerck daerontrent, in derselver resolutie van date den 23sten der voorlede maendt vervatt, door de middelen, daertoe albereydts geprojecteert, ende die noch naeder met effective executie sullen connen werden becrachticht, wel weten te bereycken. Maer eene saecke isser, die ick niet sonder becommeringe apprehendere, naementlijck dat de voorschreven andere provinciën met haer aengestelde Cheff sullen trachten haer by directie in de vergaederinge van Haer Hoog Mog. met gelycke overstemminge meer ende meer te prevaleren ende meester te maecken van de frontieren, buyten de respective provinciën ende op den bodem van de Generaliteyt gelegen, ende voornaementlijck van die, die aen de respective revieren gelegen sijnde, de commercie langs deselve connen de wet stellen, omme alsoo eyntlijck door bedwang van de voorschreven commercie de steden van Hollandt te necessiteren tot eene compositie naer haere intentie; daerontrent, mijns bedunckens, van geen cleyne consideratie is, dat volgens d'ordre van de regieringe ende de practycque, tot noch toe geobserveert, alle gouvernementen ende commandementen, met 't gene daeraen dependeert, werden begeven ende bestelt by de pluraliteyt van de provinciën. Ick sal mogelijck in desen myne becommeringe te verre laeten gaen ende myne herssenen tor-

queren met saecken, die de voorgementionneerde luyden noyt in de gedachten sullen comen; maer ¡het is mijn humeur ende gewoonte my in saecken van gewichte alles by tijdts voor te stellen, dat ick eenichsins can imagineren daerontrent ten alderarchsten te connen voorvallen, omme met des te minder verset ende te meerder promptitude op alle voorvallen de vereyschte beraetslaeginge te connen helpen formeren, ende vooral omme de provincie ofte den Staet niet onbedachtelijck te helpen engagieren tot yets, waeruyt men deselve naederhandt niet als met oneere soude connen redden.

UEd. gelieve niet te gelooven, dat ick deselve de bovenstaende myne swaermoedige gedachten te gemoedt voere uut redenen, dat ick eenigermaeten soude branleren omme aen d'executie van de resolutiën, by Haer Edel Groot Mog. over 't voorschreven subject genomen, vigoureuselijck de handt te houden, ofte dat ick soude oordeelen dat Haer Edel Groot Mog. daerontrent onvoorsichtelijck hebben geresolveert ende dat oversulx daerontrent eenige andere mesures souden dienen te werden genomen; maer alleenlijck dat ick wel wenschte, gelijck ick seer gedienstelijck versoecke by desen, dat UEd. my de eere gelieve te doen van desselfs wyse consideratiën over het voorgeroerde werck my te communiceren, soo ten aensien van 't gunt daerontrent albereydts is geresolveert ende geprojecteert ende 't gene tot executie van dien sal dienen te werden in 't werck gestelt, als ten aensien van 't gene, des noot sijnde, daerontrent noch verder soude connen ende behooren geresolveert ende by (der) handt genomen te worden. 't Welck my tot bysondere gerustheydt sal strecken, ende voornaementlijck in de directie van saecken, die mogelijck noch geduyrende het affwesen van Haer Edel Groot Mog. alhier sullen staen te maniëren. Ende derhalven de voorschreven UEd.'s consideratiën met des te meer verlangen te gemoedt siende, sal dese met die hope eyndigen ende verblyven" etc.

Over het gebeurde ter Generaliteit den 1sten Februari zie den brief aan Nieuwpoort (Brieven III p. 328). De Witt geeft daarvan aan de afwezige leden

der Statenvergadering kennis bij een missive, waaruit het bericht aan Nieuwpoort is overgenomen.

Hij bleef bij zijn „becommeringe". Den 5den schreef hij

(Aan Van der Beecke. 5 Februari 1657).

„Mijn Heere,

Ick hebbe seeckerlijck ontdeckt, dat eenige gedeputeerden van de provincie van Zeelandt (steunende op de staetschgewyse resolutiën van de Heeren haere principaelen ende 't gunt dienvolgende op den 25sten der voorlede maendt in de registers van de Generaliteyt is genotuleert, gelijck daervan extract hiernevens gaet) met de gedeputeerden van Vrieslandt, Overijssel ende Stadt Groeningen ende Ommelanden een desseing geformeert hebben omme in de aenstaende weecke onder het presidium van Vrieslandt by overstemminge te procederen tot het aenstellen van een Veltmaerschalck; ende hebbe niet willen naerlaeten UE. daervan by desen kennisse te geven, deselve met eenen in bedencken stellende off UE. niet geraeden vinden soude (naedemael den Heere Mulert wegens de voorgemelte provincie van Overijssel alleen ter Generaliteyt present is, ende apparentelijck oock van die syde geen versterckinge staet te verwachten) sich tegens toecomende Sondach avondt in aller stillicheydt herwaerts te begeven, om het voorgeroerde desseing te helpen steuyten.

Indien UE. daertoe conde resolveren, soo wenschte ick wel dat desselfs reyse, immers d'intentie om herwaerts te comen, in alle mannieren wierde gesecreteert, opdat die van de andere zyde oock tegens deselve tijdt geen meerder aentall van gedeputeerden mogen verschryven, ende om meer andere redenen, die ick UE., hier sijnde, naeder ende breeder sal communiceren. Gelijck ick oock wel wenschte, dat UE.'s arrivement alhier mochte secreet blyven, totdat het noodich soude werden sich te ontdecken; ende versoecke oversulx dat, soo haest UE. alhier sal wesen gearriveert, my gelegentheyt moge werden gegeven omme met UE. mondelinge naeder op alles te

mogen consulteren, ende dat mitsdien my van UE.'s arrivement op de bequaemste wyse in stillicheydt advertentie moge werden gegeven, als wanneer ick my ten selven eynde in UE.'s logement sal vervoegen. Ondertusschen sien wy oock van dach tot dach te gemoedt eene cordate missive van de Heeren Staten aldaer over 't voorschreven subject aen Haer Hoog Mog. Ende off oock yets ende wat in de voorschreven saecke van daer verder soude connen ende behooren te werden gecontribueert, referere ick tot UE.'s wijsheydt ende kennisse van de humeuren der menschen ende constitutie van saecken aldaer; verblyvende hiermede" etc.

Den 14den Februari repliceerde De Witt den heer Hendrik van der Capellen tho Rijssel op diens antwoord, in dato 6 Februari. Hij bedankte hem voor zijn moderate en goede directie, en betuigde zijn vertrouwen dat de Staten van Gelderland, door Capellen ingelicht en geleid, niet mee zouden doen met de driftige Staten der nazittende provinciën, maar met Holland in nader overleg zouden treden. Daarover verlangde hij met Van der Capellen mondeling te confereeren en is overtuigd, dat hij hem „alsdan de gerechticheyt ende de sincere intentie van Haer Edel Groot Mog. in desen ten overvloet soo claer als de heldere sonne op den middach sal vertoonen".

Over het antwoord van Friesland op de missive van Holland (Aitzema IV p. 7—9) schreef De Witt den 6den Maart aan den heer Van Noortwijck:

(Aan den heer Van Noortwijck. 6 Maart 1657.)

..... „daeruyt ick niet anders kan infereren dan dat de hoochgemelte Heeren Staten van Vrieslandt niet en verstaen de provincie van Hollandt in het aenstellen van een Veltmaerschalck te overstemmen; immers is in de laetste clausule van de voorschreven resolutie alles vervatt, 't gunt wy eenichsins souden connen desidereren, als niet verder pretenderende dan dat niettemin de militie van dese provincie sal blyven ter dispositie van Haer Edel

Groot Mog. ende derselver Gecommitteerde Raeden ofte soodaenich overhooft, als Haer Edel Groot Mog. souden mogen goedtvinden daerover te stellen. Ick vertrouwe, dat de kennisse van de voorschreven resolutie aldaer goedt sal connen doen, maer wenschte dat in allen gevalle met claerder ende duydelycker termen by de Heeren Staten van Zeelandt ter neder wierde gestelt, dat men in desen niet en verstaet de provincie van Hollandt te overstemmen. Ick sal seer gaerne by rescriptie verstaen, in wat termen 't voorschreven werck aldaer sal wesen gebracht, mitsgaeders in wat poincten de questieuse saecken van die van Ter Goes [1]) sijn staende".

De zaak van het Veldmaarschalkambt werd allengs weer door andere verdrongen. Een deductie van Holland, in Mei 1657 aan de provinciën gezonden (Resolutiën van Consideratie p. 309—372) maakte voor een poos een einde aan de beweging: vgl. Wagenaar XII p. 428.

Over het vergeven van een anderen post is in de correspondentie van De Witt niet minder te doen, over het vergeven nl. van den post van rekenmeester van de domeinen van Holland [2]). Die post, vroeger door vader De Witt gewild, maar niet geambieerd ter liefde van zijn zoon Cornelis [3]), werd nu door hem gesolliciteerd en ook verkregen. De omstandigheden zijn niet onbelangrijk voor de kennis van den geest des tijds.

Wij zagen [4]) dat de zonen hun vader een plaats in de Gecommitteerde Raden toedachten; dat de Raadpensionaris omstreeks Nieuwjaar naar Dordrecht was getogen, denkelijk ook om over die zaak te beraadslagen. De moeielijkheden, die hem bij zijn tehuiskomst wachtten, ten gevolge van het plan om een veldmaarschalk te benoemen, verhinderden hem niet te schrijven:

---

1) Vgl. hiervóór, p. 365, noot 2.
2) Vgl. over dien post Temple, Works I p. 61.
3) Hiervóór, p. 259—261.
4) Hiervóór, p. 334.

(Aan Jacob de Witt. 18 Januari 1657).

„Mijn Heer ende Vader,

UE.'s missive van date den 16den deser loopende maendt is my wel ter handen gecomen, ende hebbe ick daerop huyden d'Heer Pensionnaris Vogelsang confidentelijck affgevraecht, off Sijn Edele oordeelde dat de saecke van de Court [1]) geduyrende dese jegenwoordige vergaederinge noch soude voorcomen; ende heeft Sijn Edele verclaert dat gelooffde van neen; sulx dat ick oordeele, dat de redenen van UE.'s affblyven cesserende, deselve met dienst van 't landt sich op Maendach toecomende soude connen herwaerts vervoegen.

Nopende het poinct van de Reeckencaemer hebbe ick noch geen seeckere imformatie connen becomen, in wat voegen de saecke, daerop reflectie hebbende, tot Amstelredam sal uutvallen; edoch sal by UE.'s aenwesen alhier sich naeder occasie presenteren omme daerover breeder te consulteren ..... Waermede" etc.

De zaak, waarvan een vacature in de Rekenkamer afhing, was de verkiezing van nieuwe burgemeesters te Amsterdam. Het was de vraag, of de Rekenmeester Andries de Graeff, oom van den Raadpensionaris, tot burgemeester gekozen zou worden en die benoeming zou aannemen.

(Aan Jacob de Witt. 28 Januari 1657).

„Huyden hebbe ick occasie gevonden omme te spreecken met mijn Oom, d'Heer Reeckenmeester De Graeff, ende, sooveel ick conde bemercken, soude Sijn Edele, tot Borgemeester der stede Amstelredam vercosen werdende, daertoe ick van tijdt tot tijdt meer ende meer apparentie bespeure, deselve digniteyt accepteren ende die van Reeckenmeester voorschreven quiteren. Ick hebbe oock niet connen vernemen, dat eenich concert zy geformeert

---

1) Hiervóór, p. 362—364.

omme door yemandt anders uut de stadt van Amstelredam de voorschreven plaetse van Reeckenmeester wederom te doen suppleren, maer wel dat apparent is, dat d'Heer Borgemeester Schaep synen dienst nevens anderen daertoe sal aenbieden. 'Twelck al sijnde, dat ick UEd. dienaengaende jegenwoordich wete te communiceren, sal dese hiermede affbreecken ende verblyven" etc.

De zaak viel te Amsterdam naar wensch uit.

(Aan Jacob de Witt. 2 Februari 1657).

„Huyden hebbe ick van Amstelredam tydinge becomen [1]) dat aldaer tot borgemeesteren sijn vercosen d'Heeren Cornelis van Vlooswijck, Gerardt Schaep, Johan Huydecoper ende Andries de Graeff. Sulx dat daerdoor ontwijffelijck vacant sal vallen het Reeckenmeestersampt, by den laatstgenoemden heere nu eenigen tijdt becleedt geweest sijnde; daerover ick echter noch ten overvloet op huyden aen sijn Ed. hebbe geschreven, met versoeck omme van sijn Ed.'s meyninge daerontrent geimformeert te mogen werden [2]). Ondertusschen oordeele ick dat, UEd.'s speculatiën op 't gemelte ampt loopende, het nootsaeckelijck sal wesen daervan sonder eenich tijdtverlies de goede vrunden alomme te preadverteren, ende derselver faveur ten dien fine by brieven ofte andersins te versoecken. Ende meyne ick, dat vooreerst ende vooral geraeden sal wesen, dat UEd. aldaer procurere vernieu-

---

1) In den brief van 28 Januari ter begeleiding van de conceptinstructie enz. (hiervóór, p. 465) had De Witt aan den Amsterdamschen pensionaris Vogelsang gevraagd hem te berichten hoe de verkiezing van burgemeesteren en schepenen te Amsterdam zou uitvallen. (N. v. d. U.)

2) Die brief is voorhanden: het verzoek om te mogen weten of Oom het burgemeestersambt aannemen en het rekenmeestersambt verlaten zal, wordt gemotiveerd „uut oirsaecke dat ick vertrouwe, ingevalle UEd. 't selve absolutelijck soude stellen in handen van de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, sonder dienthalven te hebben eenige particuliere visées, dat in sulcken cas mijn vaeder daertoe sijn persoon ende dienst aen Haer Ed. Groot Mog. mede soude aanbieden."

winge van de brieven van de stadt [1]) ende ernstige recommandatie soo aen d'Heeren van de Ridderschap ende Edelen, als aen Borgemeesteren ende regeerders van de respective steden, ter dachvaert comparerende; ende gelieve UEd. verdacht te wesen, dat het opschrift aen de Heeren van de Ridderschap ende Edelen van den Lande van Hollandt ende Westvrieslandt moet geschieden met de qualificatie van: „Edele Mogende Heeren, d'Heeren van de Ridderschap" etc., daerinne v66r desen abuys begaen is geweest; dat deselve brieven mogen werden affgesonden soo haest ick UEd. naeder sal hebben geadverteert van de resolutie van den gemelten Heere De Graeff nopende den absoluten affstandt van 't voorschreven ampt. Dat voorts Monfrere den Ruaerdt sonder eenich uutstel sijn werck sal dienen te maecken omme, is 't doenlijck, de vrunden tot Rotterdam tot UEd.'s intentie te disponeren, ende insonderheydt mede daertoe te versoecken de coöperatie van d'Heer Ontfanger-Generael Van Berckel, alsoo ick van ter zyden bericht ben, dat sijn Ed. selfs het ooge mede wel soude hebben op 't voorschreven ampt, allegerende de exempelen dat den Thesaurier-Generael De Bye ende den Ontfanger-Generael Doubleth in voortyden, onaengesien de voorschreven haere bedieninge, wel mede te gelycke reeckenmeesteren van de domainen van Hollandt sijn geweest; daervan, mijns oordeels, den gemelten Heere Van Berckel tydelijck dient gediverteert, alvoren sijn Ed. sich door eenige publycque debvoiren in de voorschreven poursuite come te engagieren. Dat voorts UE. hoe eer hoe liever by particuliere brieven sal dienen te versoecken het faveur ende de assistentie van alle bekende vrunden in de regieringe, als naementlijck van de Heer Borgemeester De Wael ende van onsen neve Druyvesteyn tot Haerlem;

---

1) Dat eene stad aan de overige leden der Staten brieven van recommandatie zond voor een harer regenten, die naar een door de Staten te vergeven ambt dong, was in 1657 reeds gebruikelijk; de „personeele recommandatie" uit naam van de regeering eener stad kwam eerst sinds 1657 in zwang. Vgl. mijne uitgave van Bontemantel's Regeeringe van Amsterdam I p. 156 vgg., II p. 429—432. (N. v. d. U.)

van Oom Van Coolwijck tot Delff, met versoeck omme oock, op speciale aenschryvinge van UEd., daerover confidentelijck te spreecken met d'Heer pensionnaris Van der Dussen; aen onsen neve Paets, in 't collegie van Gecommitteerde Raeden alhier, omme de stadt van Leyden in UEd.'s faveur te disponeren, gelijck UEd. vóór desen t'syner contemplatie desisterende [1]), daerdoor niet alleenlijck de stadt van Dordrecht, maer oock verscheyden andere steden in desselfs faveur gedisponeert sijn geworden; alsmede aen onsen neve, den Officier Hoogeveen. Indien UEd. oock, naer ontfangen bericht van de resolutie van d'Heer Andries de Graeff, daerover gelieffde te schryven soo aen denselven als aen d'Heer van Polsbroeck, mitsgaeders oock aen den Heere van Cortenhoeff, UEd.'s gewesene confrater in Denemarcken [2]), ick meyne dat sulx niet ondienstich wesen soude. Binnen Der Goude sal d'Heer Van Beverningh in de toecomende weecke personelijck present sijn, ende meyne ick derhalven niet ongeraeden te wesen, dat aldaer aen deselve, mitsgaeders oock aen d'Heer Borgemeester Van der Graeff, heere van Hoogevenen, item aen onsen neve, den landtdrost Vermey, die getrouwt is met onse nichte Maria de Witt [3]), ende noch aen d'Heer Mr. Floris Cant, jegenwoordich alhier in den Raede van State, geschreven wierde. Tot Rotterdam sullen, mijns oordeels, de debvoiren best door Monfrere den Ruaerdt als boven gedaen ende in 't werck gestelt worden. Tot Gornichem soude, onder correctie, aen onsen neve Kemp, item aen onsen neve Boelesz.

---

1) Zie hiervóór, p. 259—261.

2) Bij de ambassade van 1644 en 1645; Jacob de Witt, Andries Bicker en Slavenisse gingen toen naar Zweden, Gerard Schaep (Heer van Kortenhoef), Sonck en Andrée naar Denemarken. Na het vertrek zijner twee collega's bleef De Witt eerst alleen in Zweden en voegde zich later bij Schaep c. s., toen de vredesonderhandelingen begonnen. (N. v. d. U.)

3) Vergist De Witt zich in den voornaam van één zijner talrijke nichten, of heeft Balen (p. 1304) het mis, die niet Maria, maar Aletta de Witt noemt, als gehuwd met Herbert van der Mey, baljuw, schout, raad en schepen van Gouda, mitsgaders landdrost tusschen Lek en Zuiderzee? (N v. d. U.)

dienen geschreven te worden. Dat onsen neve De Witt op sich wilde nemen debvoiren tot Schiedam personelijck te gaen doen, soude, mijns erachtens, het crachtichste wesen. Tot Schoonhoven wete ick niet, wat debvoiren door particuliere brieven by d'een off ander souden connen werden aengewendt; doch sal mogelijck wel d'een ofi d'ander van de regieringe tot Dordrecht kennisse hebben ofte vermaechtschapt sijn met d'een of d'ander van de magistraet der gemelte stede, welckers officie in sulcken gevalle, mijns oordeels, daerontrent soude dienen te werden gëemployeert. Onsen neve Fannius heeft my gesegt aen die van Den Briele gansch niet te twijffelen; niettemin soude, mijns bedunckens, geraeden wesen aldaer te schryven aen de Heeren Pieter van Aelmonde, regierende borgemeester, ende Gillis de Geerbode, ontfanger etc. Wyders heeft onsen neve Fannius my bekent gemaeckt, dat sijn Ed. in de aenstaende weecke, op commissie van die van Den Briele, sal trecken in eenige steden van Hollandt [1]) ende specialijck, zoo sijn Ed. oordeelt, door gansch Noord-Hollandt, weshalven ick meyne seer dienstich te sullen wesen, dat UEd. deselve by missive mede versoecke ende commissie oplegge omme, in UEd.'s naeme, by alle bekenden in de gemelte steden de vereyschte debvoiren ten voorschreven eynde te doen. Tot Alcmar meyne ick, dat dienstich wesen sal particulierlijck geschreven te werden aen d'Heer Jacob van der Nieuwstadt, ende dat onsen neve De Witt voornoemd aldaer oock een briefken schryve aen d'Heer Druyff, ende dat Oom Van Coolwijck versocht werde mede een briefken aen syne vrunden aldaer ende particulierlijk aen d' Heer secretaris Schaegen te willen laeten affgaen. Dat UEd. tot Hoorn de saecke particulierlijck gelieffde te recommanderen aen d'Heer Borgemeester Sonck, UEd.'s gewesene confrater in Denemarcken, item aen d'Heeren Borgemeesteren Allert de Groot ende Claes Raedt, ende dat onsen neve De Witt voornoemd derwaerts mede een briefken gelieffde te schryven aen

---

1) Voor welk doel, blijkt uit Bontemantel II p. 429. (N. v. d. U.)

d'Heeren secretarissen Langewaegen ende Van der Beecke, immers aen d'eerste, als met sijn Ed. seer speciael sijnde. Van Enckhuysen wete ick niet anders te seggen als van Schoonhoven gesegt hebbe. Dat tot Edam particulierlijck moge werden geschreven aen d'Heer Borgemeester Bosschieter, item aen beide de secretarissen Schorel ende Hauttuyn. Tot Munnickendam meyne ick dat een particulier briefken aen d'Heer Pensionnaris Berckhoudt, die aldaer onder de magistraet vermaechschapt is, van goede operatie wesen soude; gelijck tot Medenblick aen d'Heer Borgemeester Stellingwerff ende tot Purmereynde aen d'Heeren Borgemeesters Roothoofft ende Blaeuw. Voorts meyne ick dat, soo haest UEd. de brieven van recommandatie soo van de stadt als van den voornoemden onsen neve Johan de Witt ende anderen aldaer sal hebben bestelt, het seer dienstich wesen sal, dat UEd. sich herwaerts vervoege omme d'Heeren van de Reeckeninge over de voorschreven domaynen mede particulierlijck te begroeten ende derselver assistentie by haere goede vrunden, particulierlijck die van de Heeren Van Foreest ende Berckhoudt by 't Noorderquartier, ende van den Heere Van Heemstede by Rotterdam te versoecken; voorts d'Heeren van de Ridderschap, hooft voor hooft, te begroeten; de officiën van d'Heer Raetsheer Riccen mede by 't voorschreven Noorderquartier te versoecken, ende wyders generaelijck te overleggen ende, pro re nata, te resolveren, wat in de voorschreven saecke verder tot bereyckinge van een gewenschte uutcomste by der handt sal dienen te werden genomen.

Ick sie wel te gemoedt, dat UEd. alle den voorschreven omslach niet wel sal connen approberen; maer niettemin meyne ick uut de nature van der saecke wel te connen oordeelen, immers by experientie wel te hebben ondervonden, dat door die wech te passeren in dese gelegentheyt het veylichste sal wesen. Ende dese tot geenen anderen eynde dienende, sal ick hiermede affbreecken ende verblyven" etc.

Den 3den Februari schreef de Raadpensionaris aan zijn broeder den Ruwaard, om hem aan te manen te

zorgen dat zijn schoonvader Van Berckel niet solliciteerde, maar voor hun vader werkte, en hem verder te verzoeken eens naar Dordrecht te gaan ten einde den ouden heer met goeden raad te dienen. Den 28sten Februari schreef hij weer aan zijn vader, en meldde hem onder andere:

(Aan Jacob de Witt. 28 Februari 1657.)

„De saecke van het Reeckenmeester-ampt heeft in de jegenwoordige beschryvinge niet fatçoenlijck gebracht connen werden, vermits de stadt van Amstelredam ende d'heer borgemeester De Graeff niet hebben connen goedtvinden d'ontslaeginge ofte dimissie te versoecken als van d'Heeren Staten, soo wanneer deselve wederom vergaedert sullen wesen, nochte oock dienaengaende yets te notificeren aen d'Heeren Gecommitteerde Raeden.

D'Heer pensionnaris Slingelandt doet daegelijx debvoir met het begroeten van de Heeren van de Ridderschap ende andere regenten, alhier aenwesende, omme deselve in UEd.'s faveur te disponeren. Ick hope dat Monfrere De Witt noch eenige naedere debvoiren sal hebben gedaen by die van Schoonhoven ende andersins; ende dat deselve oock tegens d'aenstaende vergaederinge sich herwaerts sal connen vervoegen omme de gedeputeerden van de steden by occasie wat naeder in UEd.'s faveur te disponeren."

Den 6den Maart een nieuwe vermaning dat vader en broeder toch spoedig naar Den Haag komen

(Aan Jacob de Witt. 6 Maart 1657.)

„omme sooveel doenlijck te verhoeden, dat men in recommandatiën door anderen niet en werde geprevenieert ende opdat men oock ernst doe blycken. D'Heer Van Waeveren, voor welckers soon ick verstae by de stadt van Amstelredam brieven van recommandatie te wesen affgesonden, seyde my over twee ofte drie daegen, niet te geloóven dat UEd.'s sollicitatie met ernst was gemeynt; daermede ick vertrouwe dat hij oock anderen soeckt te diverteren."

Den 5den April bericht dat Gecommitteerde Raden de vergadering denken te beschrijven tegen den 16den. Opwekking dat vader en broeder zich tegen dien dag weder in Den Haag laten vinden

(Aan Jacob de Witt. 5 April 1657).

„omme d'aencomende Heeren door anderen niet te laeten preoccuperen, maer deselve tydelijck aen te spreecken ende, sooveel doenlijck, in UEd.'s faveur te disponeren. ..... De debvoiren, die UEd. geresolveert is door brieven aen eenige vrunden noch te doen, oordeele ick dat niet superflu sullen wesen. D'Heer Borgemeester Bleyswijck tot Delff is, sooveel ick hebbe connen bespeuren, een cordaet regent; ende sal sich, soo ick vertrouwe, niet lichtelijck engagieren. Indien UE. deselve en passant binnen Delff eens conde begroeten, oordeele dat sulx gansch dienstich soude wesen. Dat UE. oock gelieffde de moeyte op sich te nemen van d'Heer Van Strevelshoeck ofte desselfs sone, onse neve Willem van Beveren, te versoecken omme wat debvoir voor UE. tot Gornichem te doen, ick soude ook gansch niet twijffelen of soude op soodaenige debvoiren aldaer goede vruchten volgen. Ontrent Rotterdam, Schiedam ende Schoonhoven sullen, mijns bedunckens, noch eenige naedere debvoiren dienen te werden aengewendt; daertoe Monfrere De Witt ende onsen neve Johan de Witt ontwijffelijck met vrucht sullen connen arbeyden. Ende in de andere steden de vrunden door een letterken de memorie ververscht sijnde (daeronder ick meyne dat onsen neve Cool tot Gouda niet wederom dient te werden gepraeterieert) meyne ick dat met fondament een goedt succes sal sijn te hopen."

Den 26sten April werd bepaald dat de verkiezing plaats zou hebben den 4den Mei. Een brief aan den heer Van Warmondt heeft daarop betrekking.

(Aan Van Warmondt. 27 April 1657).

„WelEdele Gestrenge Heere,

Op gisteren is by de Heeren Staten van Hollandt ende

Westvrieslandt geresolveert ende vastgestelt, dat Vrydach toecomende geprocedeert sal worden tot begevinge van de plaetse in de Caemer van reeckeninge over Haer Edel Groot Mog. domainen, jegenwoordich vacerende, daervan ick mijn schuldich debvoir geacht hebbe UE. by desen kennisse te geven, met versoeck dat, ingevalle UE.'s affaires niet souden mogen toelaeten vóór deselve tijdt herwaerts te comen, het desselfs goede gelieffte moge sijn my daervan te adverteren; ende sal ick in dien gevalle niet naerlaeten alles, sooveel in my is, daerhenen te dirigeren, ten eynde den voorschreven geprefigeerden dach tot Saeterdach daeraenvolgende ende oock langer, is 't doenlijck, moge werden gecontinueert. Tot welcken eynde dese alleenlijck dienende, sal ick hiermede affbreecken ende verblyven" etc.

Het is de vraag of zulk een schrijven niet in strijd is met de verplichting, aan den Raadpensionaris bij art. XXVII zijner instructie (nl. die van 1653) opgelegd. Tegen den geest der instructie strijdt het zeker. Een soortgelijke strekking heeft de brief

(Aan Andries de Graeff. 30 April 1657).

„Mijn Heere ende Oom,

Dese sal alleenlijck dienen om UEd. gansch gedienstich te versoecken, dat deselve my de gunste gelieve te bewysen van met een letterken te adviseren, off de recommandatie van mijn Eerwaerdige Vaeder, in de bygaende brieven vervatt, aldaer van eenige operatie sal sijn geweest ofte niet, ende wat succes daerop sal wesen gevolgt; daermede UE. sonderlinge sal verobligeren" etc.

Al die bemoeiingen waren niet vergeefsch. Op den bepaalden 4den Mei „sijnde geprocedeert tot begevinge van het Reeckenmeestersampt over Haer Edel Groot Mog. domeynen, vacant gevallen door den vrywilligen affstandt van de Heer Andries de Graeff, ende

de acceptatie van Haer Edel Groot Mog. daerop gevolgt, hebben Haer Edel Groot Mog. daertoe alvorens genomineert de Heer Jacob de Witt, outborgemeester der stadt Dordrecht, Willem Paets, borgemeester der stadt Leyden, ende Johan van Waveren, out-schepen der stadt Amstelredam, ende vervolgens uyt deselve genomineerden ten fine voorschreven gëeligeert de Heer Jacob de Witt voornoemt, daertoe voor denselven..... behoorlycke commissie gedepescheert sal worden." (Resol. Holland 4 Mei 1657.) Wij moeten erkennen dat het ambtsbejag in dien tijd een wezenlijke kunst was geworden, en dat de Raadpensionaris, die in dit geval het oppertoezicht had gehouden, een meester in de kunst bleek te zijn.

Maar vader De Witt was met zijn nieuwen post nog niet volkomen voldaan. Hij had geen lust zijn betrekking van lid van den oudraad te Dordrecht te verlaten. Ook hierin moest zijn zoon de Raadpensionaris hem bijspringen. Deze schrijft:

(Aan Jacob de Witt. 25 Mei 1657).

„Beyde UEd.'s missiven van dates den 21sten ende 24sten deser loopende maendt sijn my successivelijck wel ter handen gecomen, ende hebbe ick in geen gebreecke gebleven op de receptie van de eerste naeder te spreecken met den Heere Van Baerendrecht over de bekende saecke, trachtende deselve met alle redenen te disponeren tot 't gene van UEd.'s intentie is; maer hebbe sijn Ed. alsnoch, tot mijn leedtwesen, van contrarie inclinatie moeten laeten. Ick meyne oock wel te hebben bespeurt, dat sijn Ed. in desselfs vorige opinie van daer was gestijfft ende gesterckt. Heden heeft den gemelten Heere my bekendt gemaeckt, dat sijn Ed. van den Heere Borgemeester aldaer beschreven was, ende dat hy oversulx derwaerts soude verreysen. Ick hebbe daerop sijn Ed. noch op 't poinct van desselfs vertreck andermael de voorschreven saecke gerecommandeert; edoch bevonde hem alsdoen gemunieert met redenen ende exempelen, die ick vastelijck vertrouwe sijn Ed. door anderen gesuppediteert te

wesen. Ick hope dat alles aldaer tot onderling contentement sal connen affgehandelt werden."

Intusschen werd de zaak nog zoo spoedig niet afgehandeld. Den 25sten Juni schrijft de Raadpensionaris aan den Ruwaard, dat hij met neef Willem van Beveren (zoon van den heer Van Strevelshoek) over zekere zaak geconfereerd had [1]), en dan vervolgt hij aldus:

(Aan Cornelis de Witt. 25 Juni 1657).

..... „Wy raeckten oock verder in propoosten over de voorslach van ons Eerwaerdigen Vaeder omme ôfte de plaetse in den oudtraedt te blyven becleeden, als d'Heer Van Foreest tot Alcmar, ôfte dat, desselfs plaetse aldaer vervult werdende, men sijn Ed. 't contentement soude geven van die te suppleren met yemandt, by deselve daertoe te recommanderen. Waerop gemelten Heere Willem van Beveren, onsen neve, verclaerde, dat hy altijdts geoordeelt hadde seer redelijck te sijn, dat men ons Eerwaerdigen Vaeder tot Dordrecht deselve eere beweesch, die men aen den Heere Van Foreest tot Alcmar heeft gedefereert, ende dat hy des te meerder verstondt, dat de voorgeroerde alternative aen alle zyden satisfactoir ende aengenaem behoorde te wesen; dat hy gaerne het syne soude contribueren omme de redelijckheyt van dien allenthalven te doen begrypen."

De afloop van die zaak blijkt uit de resolutiën van den Oudraad van Dordrecht, die den 28sten September 1657 besloot, dat aan Jacob de Witt, op grond zijner groote verdiensten, behandigd zou worden „een acte in scriptis, in kragte van dewelcke hy t'allen tyde, sijn charge [van rekenmeester] verlatende ende we-

---

1) Deze conferentie had plaats te Dordrecht, waarheen de Raadpensionaris den 23sten Juni was vertrokken; 25 Juni was hij weer in Den Haag terug. (N. v. d. U.)

derom hier komende nemen syne residentie, syne plaetse in den Oudtraede wederom soude mogen nemen volgens den rang, aldaer by sijn Ed. tot noch toe gehouden [1])."

Wij zien uit dit voorbeeld, op hoe hooge waarde men de magistraatsplaatsen van allerlei aard stelde. Het ontbreekt aan geen andere voorbeelden hiervan in deze brieven: vaders trachten hun zonen in hun plaats te doen opvolgen en zoeken daartoe begunstigers te winnen; vóór de plaatsbekleeder gestorven is, loopen de candidaten reeds stemmen werven om hem op te volgen. Het is onnoodig dit met uittreksels uit de brieven te staven.

Het jaar 1657 was rijk aan gewichtige voorvallen, waarin de Republiek en de Raadpensionaris van Holland betrokken werden. De Noordsche kronen waren in oorlog; de Republiek zond ambassades en vloten er heen. De correspondentie met Slingelandt (Brieven V) en met Van Beuningen (hiervóór, p. 378—461) behelzen daarover belangrijke bijzonderheden. De overige brieven, op deze zaken betrekking hebbende, behelzen meestal overschrijving aan dezen of genen, soms, als de Staten niet bijeen zijn, aan al de leden, van hetgeen uit de depeches der ambassadeurs vernomen is. Die brieven verdienen geen bijzondere aandacht, als behelzende niet veel nieuws. Maar van veel beter gehalte zijn de missiven aan Amsterdam en eenige andere steden van het Noorderkwartier over de verhouding der Zweedsche tollijsten van 1640 en 1645. Uit deze blijkt de belangstelling van den Raadpensionaris in de zaken van handel, en voor de geschiedenis van den handel op de Oostzee kunnen zij nuttige bijdragen leveren.

---

1) Kort te voren was in Amsterdam een dergelijke acte nog geweigerd aan Hendrik Hudde, toen hij lid van den Hoogen Raad werd; zij werd daar voor het eerst verleend den 12den Maart 1666 aan Koenraad Burgh, na zijne benoeming tot thesaurier-generaal. Vgl. Bontemantel, Regeeringe van Amsterdam II p. 1—6. (N. v. d. U.)

[Fruin [1]) signaleert alleen de data der brieven, die hij belangrijk acht en gaat dan tot een nieuw onderwerp over; ik laat deze brieven, met nog enkele andere vermeerderd, hier in hun geheel volgen.

(Aan Burgemeesteren van Amsterdam, Hoorn en Enkhuizen, en aan Burgemeester Stellingwerff te Medemblik. 2 April 1657).

„Edele Wel Achtbaere Heeren,

Gisteren is my alhier ter handen gecomen de missive van d'heer Ambassadeur Dorp, in date den 16den der voorlede maendt, daervan copye hiernevens gaet; ende heeft my deselve missive, mitsgaeders de jegenwoordige stilstandt van de ordinaris besoignes [2]), aenleydinge ende faculteyt gegeven omme met aendacht ende attentie te resumeren ende naer te sien verscheyden thollijsten, soo in als vóór ende naer den jaere 1640 in Sweden gedaen emaneren; ende hebbe ick by die occasie, naer mijn gering verstandt, twelck ick gaerne het beter oordeel van Uwe Achtbaerheden onderwerpe, bespeurt dat de thollijste, op den 8sten December des jaers 1645 in Sweden gearresteert, met veel meer avantage voor de ingesetenen van desen Staet soude connen werden geinsereert in 't tractaet, met den Coninck van Sweden te maecken, als wel die van den jaere 1640, daerop echter Haer Edel Groot Mog. tot noch toe alleenlijck reflectie hebben gemaeckt.

Zijnde vooreerst by deselve lijste absolutelijck, soowel ten aensien van de uutgaende als van de incomende goederen et vice versa geintroduceert ende vastgestelt een volcomen esgualiteyt in de tholbetaelinge over alle goederen, waeren ende coopmanschappen, 't zy dat deselve d'ingesetenen van Sweden ofte andere vremde natiën ende

---

1) Wat nu tusschen [ ] volgt, van p. 486 tot p. 505, met bijbehoorende noten, is door mij ingelascht. (N. v. d. U.)

2) Den 28sten Maart waren de Staten uiteengegaan.

sulx mede d'ingesetenen van desen Staet sijn toebehoorende, sonder eenich onderscheydt, blyvende sulx alle inesgualiteyt alleenlijck ten respecte van de schepen, daermede de goederen, waeren ende coopmanschappen in- ofte uutgevoert worden: twelck, alhoewel by comparatie tegens het contenu van de lijste van den jaere 1640 van geen groote consideratie is, echter nochtans, mijns bedunckens, een groote claerheydt soude bybrengen ende vele materie van disputen wechnemen.

Ten anderen ende 't gene mijns erachtens in desen van sonderlinge consideratie is, soo bespeure ick dat de differentie in de voorschreven lijste van den jaere 1645 tusschen den thol van de goederen in Sweetsche ende van die in vremde schepen gelaeden soo ten respecte van de incomende als van de uutgaende goederen veel cleynder is als wel in de voorschreven lijste van den jaere 1640.

Hetwelcke opdat Uwe Ed. Achtb. souden mogen naersien ick van mijn schuldige plicht geacht hebbe deselve hiernevens toe te senden copye van de translaeten, soo van d'eene als van d'andere der voorschreven thollijsten, in dewelcke Uwe Achtb. sullen gelieven te noteren: eerstelijck, dat de laetste van de voorschreven twee lijsten, naementlijck die van den jaere 1645, soo in 't tweede articul van de praefatie ten respecte van de incomende goederen, als in den text van de lijste selfs ten respecte van de uutgaende goederen spreeckt van drie distincte casus: naementlijck in den eersten van goederen, gelaeden in gemonteerde ofte geprivilegieerde schepen; ten tweeden van goederen, gelaeden in ordinaris Sweetsche schepen, ende ten derden van goederen, gelaeden in vremde schepen. Van welke drie casus de eerste naer 't voorschreven jaer 1640 is geintroduceert ende waerover derhalven in de bekende acte van illucidatie volgens voorgaende resolutie van Haer Ed. Groot Mog. ende die van Haer Hoog Mog., den 24sten Januarij lestleden daerop gevolgt, particulierlijck ende separatelijck sal werden gehandelt, naementlijck dat d'exemptiën, aen de voorschreven gemonteerde schepen uut oirsaecke van haere monture, groote ende andere beswaerlycke condiciën vergunt, sullen blyven stadt grypen; doch in dien verstande, dat in ge-

valle d'ingesetenen van desen Staet mede de voorschreven condiciën willen naercomen, oock insgelijx van de exemptiën, ten dien aensien geaccordeert, sullen gauderen; ende staet derhalven alleenlijck te letten op de inesgualiteyt, by deselve lijste van den jaere 1645 geintroduceert tusschen de twee laetste gevallen, naementlijck tusschen de thollen, gestelt op de goederen, gelaeden in ordinaris Sweetsche schepen ende op de goederen, gelaeden in schepen van vremden, welcke inesgualiteyt ofte differentie, gecompareert met de differentie, by de voorschreven lijste van den jaere 1640 geintroduceert, bevonden wort doorgaens op veel nae soo groot niet te wesen als deselve van den voornoemden jaere 1640.

Want vooreerst, wat aengaet de incomende goederen, over welcke den thol in beyde de voorschreven lijsten is gestelt naer de waerde van deselve goederen, soo souden d'ingesetenen van desen Staet, hunne goederen met hunne eygene ofte andere Nederlandtsche schepen inbrengende, volgens de dispositie van 't tweede articul der voorschreven lijste van den jaere 1640 van de waerde van hondert daelders moeten betaelen twee ducaten, ende de Sweden in gelycken cas maer één ducaet; sulx dat de differentie aldaer is op hondert daelders aen goedt één ducaet; welcke differentie van één ducaet blyvende ende niet gëexcedeert werdende, achtervolgende het geconvenieerde den Coninck van Sweden vry staet den thol voorts over syne onderdaenen ende d'ingesetenen van desen Staet esgualijck te verhoogen. Ende volgende de voorschreven naerdere lijste van den voornoemden jaere 1645 souden d'ingesetenen van desen Staet in 't voorschreven geval betaelen drie ducaten ende de Sweden derd'halff ducaet; sulx dat aldaer de differentie op gelycke hondert daelders aen goet maer is een halve ducaet, verschillende oversulx de geheele helfft, welcke differentie van een halve ducaet, by sooverre de voorschreven lijste van 't jaer 1645 wierde geinfereert ofte gehouden pro termino a quo, by de Sweden noyt soude mogen werden gëexcedeert; twelck mijns oordeels een seer considerabel voordeel importeren soude voor de ingesetenen van desen Staet boven tgunt deselve souden acquireren, ingevalle de bekende acte van

illucidatie werde gesloten volgens de resolutiën van Haer Edel Groot Mog. ende van Haer Hoog Mog. over 't selve subject genomen.

Wat nu de uutgaende goederen belangt, soo bevinde ick mede de differentie generaelijck volgens de lijste van den jaere 1640 veel grooter te sijn als van die van den voorschreven jaere 1645; als by exempel:

de differentie als boven is volgens de lijste de anno

	1640	1645
Op coper, clockcoper, plaetten etc.	1½ rijxd.	1 rijxd.
Op ander coper	½ rijxd.	⅓ rijxd.
Op stangyser	10 stuivers	8 stuivers
Harnaschplaetten	21 st.	12 st.
Spielplaetten	31 st.	16 st.
Ronde plaetten	27 st.	14 st.
Cogels	10 st.	7 st.
Anckers	31 st.	16 st.
Stael	24 st.	12 st.
Yser geschut	12 st.	8 st.
Luxvel	27½ st.	24 st.
Swarte vosch	27½ st.	14 st.
Masten van 28 palm	11 rijxd. 5⅓ st.	8 rijxd. 16 st.
Ossenhuyden	16 st.	8 st.
Sweetsch vlas	17½ st.	9 st.
Tarwe	3⅕ st.	1⅔ st.
Peck	1 rijxd. 3 st.	25 st.
Dorschvisch	4 st.	2 st.
Salm	14 st.	7 st.
Aluyn, item swaevel	14 st.	7 st.
Boter	21½ st.	12 st.
Wasch	2 rijxd. 41 st.	1 rijxd. 21 st.
Rusch vlas	3 st.	1 st.
Russche hennip	2 st.	1 st.

Ende alsoo doorgaens, als Uwe Achtbaerheden van post tot post naeder sullen connen naersien. Alle twelcke my soo important toegeschenen heeft, dat ick oordeel een merckelycke misslach te sullen wesen begaen, indien op de lijste van den jaere 1640 een terminus a quo werde genomen.

Ende aengesien jegenwoordich goede occasie schijnt geboren te sijn om sulx noch by tijdts te doen redresseren ende dat, onder correctie, sulx wel behoort alvorens d'heeren Ambassadeurs op de jongstgenomene resolutiën comen te sluyten, twelck nochtans d'Heeren Gecommitteerde Raeden ende ordinaris gedeputeerden ter Generaliteyt niet sullen derven over haer nemen, ten waere deselve daerop van Uwer Ed. Achtb. goede meyninge waeren geimbueert, soo hebbe ick tgene voorschreven staet Uwer Ed. Achtb. by desen wel willen te gemoedt voeren, gansch gedienstich versoeckende, dat Uwer Ed. Achtbaerheden goede geliefte moge sijn daerop te maecken de behoorlycke reflectie ende my ten spoedichsten by rescriptie te laeten toecomen derselver sentiment, off naementlijck UEd. Achtb. souden raetsaem achten, dat men ter Generaliteyt de saecke daerhene quaeme te dirigeren, dat d'heeren Ambassadeurs van desen Staet in Pruyssen mogen werden gelast haer debvoir te doen ten eynde de voorgeroerde lijste van den jaere 1645 in de bewuste acte van illucidatie geïnsereert ofte daernevens gearresteert werde omme te werden gehouden als een richtsnoer et tanquam terminus a quo; off immers wat Uwer Ed. Achtb. gevoelen zy, dat aen de gemelde heeren Ambassadeurs op t' eerste lidt van de voorgeroerde desselver missive by rescriptie in mandatis soude behooren te werden gegeven. Indien ick in t' gene voorschreven is moge hebben gëerreert, soo versoecke gansch gedienstelijck dat Uwe Ed. Achtb. sulx gelieven toe te schryven myne onervaerentheydt in diergelycke materiën ende te gelooven, dat ick uut pure genegentheydt omme ten dienste van den Staet ende de traffycquanten ende deselve yets prouffytelijx toe te brengen tot het depescheren van desen zy bewogen. Waerinne off ick mochte hebben gemist, soo gelieven UEd. Achtb. my niettemin te houden voor diegene, die ick ben, te weten

Uwer Ed. Achtb. oodtmoedige dienaer [1])".

---

1) Op denzelfden dag, 2 April 1657, schreef De Witt aan pensionaris Vogelsanck (Amsterdam), secretaris Langewaegen (Hoorn) en den

(Aan Burgemeesteren van Amsterdam.
7 April 1657).

„Edele Wel Achtbaere Heeren,

Uwer Ed. Achtb. missive van date den 5^{den} deser loopende maendt is my wel ter handen gecomen ende sal dese volgens Uwer Ed. Achtb. begeerte dienen omme deselve te berichten, dat ick over den innehoude van mynen voorgaenden, in date den 2^{den} deses, in 't lange ende breede hebbe gecommuniceert met Symon Jacobsz. Coppes [1]), in de voorschreven Uwer Ed. Achtbaerheden missive gementionneert, ende dat ick deselve mede gevonden hebbe volcomentlijck te wesen van mijn gevoelen, dat naementlijck d'insertie van de thollijste van den 8sten December 1645 in de bewuste acte van elucidaetie veel advantagieuser soude wesen als die van den jaere 1640, waervan ick oock derhalven mede in voldoeninge van Uwer Ed. Achtb. goede meyninge als van mijn particulier gevoelen advertentie gegeven hebbe aen den Heere van Maesdam [Van Dorp], met versoeck van daerop te maecken de behoorlycke reflectie [2]) ende in allen gevalle by pro-

---

Heer van Achttienhoven (Isaac Pauw, pensionaris van Enkhuizen), met verzoek er de hand aan te willen houden, dat door burgemeesteren hunner stad zoo spoedig mogelijk werd geantwoord op den boven afgedrukten brief.

1) 3 April 1657 schreef De Witt aan „Symon Jacobsz. Coppens, borgemeester tot Oostzaenen" een brief van den volgenden inhoud: vóór dezen hebt gij aan de heeren van Hoorn of aan secretaris Langewaegen ter hand gesteld verscheiden Zweedsche tollijsten, nl. van de jaren 1617, 1637, 1640 en van 8 December 1645; „nu wenschte ick voor den dienst van 't landt wel bericht te sijn, oft oock in den jaere 1646 noch een andere thollijste in Sweden is gearresteert, dan off den voorschreven lijste van den 8sten December 1645 in den jaere 1646 sonder eenige veranderinge is gepractiseert geworden; ende versoecke oversulx dat UEd. my van desselfs kennisse daerontrent met een briefken gelieve te adviseren, ende met eenen te laeten toecomen een exemplaer van alle soodaenige thollijsten, als in Sweden tsedert den voorschreven 8sten December 1645 tot nu toe van tijdt tot tijdt mogen wesen gearresteert." — Op denzelfden dag richtte De Witt gelijke vraag tot De Wildt, secretaris van de Admiraliteit van Amsterdam. Hoe het antwoord luidde, vernemen wij uit Brieven V p. 486.

2) Vgl. Brieven V p. 485—487.

visie te helpen verhoeden, dat geen prejudicie ter contrarie werde geleydt alvorens dienaengaende aen de heeren gesaementlycke Ambassadeurs naeder ordre van Haer Hoog Mog. moge toecomen, die ick sijn Ed. hebbe doen hopen dat met de naestvolgende post van hier soude connen affgaen, omme daermede syne confraters te connen houden in suspenso; ondertusschen hebbe ick den voornoemden Symon Jacobs Coppes versocht sich mede ten voorschreven eynde aldaer by Uwe Achtb. ten spoedichsten te willen laeten vinden, twelck ick niet en twijffele off sal al vóór de receptie deses sijn geschiedt. Ende versoecke derhalven dat UEd. Achtb. goede gelieffte moge sijn derselver sentiment op 't voorgeroerde subject soo haest doenlijck over te schryven, opdat alle praejudiciën voor de navigatie ende commercie der goede ingesetenen deser landen verhoedt ende geene advantagiën voor deselve verwaerloost mogen werden. Ick hebbe by provisie eens in geschrifte vervatt de veranderinge, die op 't voorschreven praesuppoost in de voorgeroerde acte van illucidatie soude dienen te geschieden ende in wat voegen alsdan in forma soude wesen opgestelt de clausule, raeckende de voorschreven materie, in deselve acte van illucidatie influerende, daervan ick goedtgedacht hebbe UEd. Achtb. hierbenevens mede mijn concept te communiceren, ten eynde deselve daeruyt als met één ooge het gansche werck insiende, my des te fondamenteelder van Haerer Achtb. consideratiën daerontrent souden connen dienen; dewelcke ick met verlangen sal tegemoedt sien ende verblyven" etc.

(Aan Burgemeester Stellingwerff. 8 April 1657).

„Mijn Heere,

Aenstondts werdt my behandicht UEd.ts rescriptie, gedateert in Medenblick, den 5den deser loopende maendt, op myne vorige missive van den 2den daerbevorens, daerop ick noodich geacht hebbe UEd. by desen naeder te esclairceren van myne meyninge ende intentie, in deselve missive vervatt, alsoo ick bespeure dat UEd. ende d'heeren Borgemeesteren aldaer, onder correctie, den

rechten sin van dien niet in allen deele wel hebben gevatt.

Ick hebbe dan gemeynt UEd. by de voorschreven missive te representeren, dat tusschen de Sweetsche tholijste van den jaere 1640 ende die van den jaere 1645 bevonden werdt een notabel onderscheydt in drie distincte gevallen ende dat yder van deselve drie distincte gevallen, ende voornaementlijck de twee laetste, volgens de voorschreven lijste de anno 1645 advantagieuser is als wel volgens die van den jaere 1640.

Het eerste onderscheydt, tusschen de voorschreven twee lijsten aen te mercken, bestaet daerinne, dat volgens het tweede articul van de prefatie der voorschreven lijste van den jaere 1640 bevonden werdt een dobbelde inesgualiteyt in den tholl van de incomende goederen, d'eene ten respecte van den eygendom derselver goederen ende d'andere ten opsichte van den eygendom der schepen, daermede deselve goederen werden ingevoert, ende dat derhalven het voorschreven tweede articul van de lijste de anno 1640, veel verscheyden casus moetende vervatten, vry wat duysterheyt ende confusie soude causeren, indien hetselve soude moeten dienen pro termino a quo ten respecte van de inesgualiteyt, voortaen te observeren in 't betaelen der thollen over incomende goederen tusschen ingesetenen ende vremden; daer ter contrarie volgende de dispositie van 't tweede articul der voorschreven lijste van den jaere 1645 wel uutdruckelijck werdt vastgestelt, dat alle inesgualiteyt, die voormaels in de tholbetaelinge geobserveert was tusschen Sweetsche ende uutlandtsche goederen ende waeren, soude cesseren ende dat van doen voortaen alle inesgualiteyt alleenlijck gestelt soude werden op de schepen: sulx dat daerdoor d'eerste soorte van inesgualiteyt in de tholbetaelinge van incomende goederen, die in den jaere 1640 ten respecte van den eygendom derselver goederen in practycque was geweest, t'eenemael is affgeschafft ende alleenlijck overgebleven de tweede soorte van de voorschreven inesgualiteyt, te weten ten opsichte van den eygendom der schepen, daermede de voorschreven goederen ingevoert werden. Ende hebbe ick in de voorschreven myne missive van

den 2den deses gesegt dat, off wel het voorschreven eerst genoteerde onderscheydt tusschen de voorschreven twee thollijsten van de jaeren 1640 ende 1645 respective niet en was van groote consideratie ten opsichte van het principaele interesse van desen Staet, echter nochtans hetselve, mijns bedunckens, eene groote claerheydt soude bybrengen ende hiernaemaels vele materie van disputen connen wechnemen.

Het tweede notabel onderscheydt tusschen de dispositie van de voorschreven lijste van den jaere 1640 ende die van den jaere 1645 bestaet daerinne, dat volgende het tweede articul van die van den jaere 1640 een coopman, voerende in een Nederlandts coopvaerdyschip eenige waeren ofte coopmanschappen in Sweden, op de waerde van honderdt daelders derselver goederen een heele ducaet meerder aen thol heeft moeten betaelen als wel een ander coopman, voerende deselve ofte gelycke waeren ende coopmanschappen in 't rijck van Sweden in een ordinaris Sweetsch coopvaerdyschip; daer ter contrarie volgende het tweede articul van de lijste van den jaere 1645 een coopman, voerende in een Nederlandts coopvaerdyschip eenige waeren ofte coopmanschappen in Sweden, op de waerde van hondert daelders derselver goederen maer een halve ducaet meerder aen thol heeft moeten betaelen als wel een ander coopman, voerende deselve ofte gelycke waeren ende coopmanschappen in 't rijck van Sweden in een ordinaris Sweetsch coopvaerdyschip: gelijck ick in de voorschreven myne missive van den 2den deses breeder hebbe aengewesen ende UEd., by aendachtige lecture van beyde de voorgeroerde thollijsten ende in specie by confrontatie van het tweede articul van de eene tegens het tweede articul van de andere, perfectelijck sal connen bemercken.

Dan omme sich daerinne niet te confonderen ende oock omme de derde casus, daervan aenstondts sal werden ge sproocken, des te beter te begrypen, soo sal UEd. eens voor al gelieven te noteren, dat het eerste lidt van 't tweede articul der voorschreven lijste van den jaere 1645 ten respecte van de incomende goederen, als mede d'eerste columne van deselve lijste ten respecte van de uut-

gaende goederen, beyde alleenlijck reflectie hebbende op gemonteerde schepen, separatelijck moeten werden geconsidereert ende dat daerop in de comparatie, die tusschen de voorschreven twee lijsten werdt gemackt, geen reguardt moet werden genomen om redenen, in de voorschreven myne voorgaende missive van date den 2den deses breeder aengeroert.

Het derde notabel onderscheydt tusschen de dispositie van de voorschreven lijste van den jaere 1640 ende die van den jaere 1645 bestaet daerinne, dat de inesgualiteyt tusschen de thollen, die betaelt werden over de uutgaende goederen, soo wanneer deselve goederen uutgevoert werden in ordinaris Sweetsche coopvaerdyschepen, ende diegene, die betaelt werden over gelycke goederen, uutgevoert werdende in Nederlandtsche offte andere vremde schepen, doorgaens veel grooter is volgens de dispositie van de lijste van den jaere 1640 als wel volgens die van den jaere 1645.

Bij exempel: een coopman, voerende uut het rijck van Sweden in een Nederlandts ofte ander vremt coopvaerdyschip clockcoper ofte clockspijs, betaelde in den jaere 1640, volgens de lijste van denselven jaere, over yder schippondt vier ende een halve rijxdaelder; ende een ander coopman, voerende uut het gemelte rijck in een Sweetsch schip gelijck clockcoper ofte clockspijs, betaelde in den selven jaere 1640 volgende de voorschreven lijste over yder schippondt maer drie rijxdaelders; ende oversulx soo betaelde de eerste in 't selve jaer op yder schippondt clockcoper één ende een halve rijxdaelder meer als de tweede.

Nu autem naer den jaere 1645 betaelde een coopman, voerende uut het rijck van Sweden clockcoper ofte clockspijs in een Nederlandts ofte ander vremt coopvaerdyschip, achtervolgende de lijste van denselven jaere 1645 over yder schippondt ses rijxdaelders; ende een ander coopman, voerende uut het gemelte rijck in een ordinaris Sweetsch schip gelijck clockcoper ofte clockspijs, betaelde in de voorschreven tijdt ende achtervolgende deselve lijste vijff rijxdaelders; ende oversulx betaelde de eerste alsdoen op yder schippondt clockcoper niet één ende een

halve rijxdaelder, als wel geschiede anno 1640, maer alleenlijk één rijxdaelder meer als de tweede; sulx dat de differentie in de tholbetaelinge tot naedeel van de navigatie ende scheepsbouwerye der goede ingesetenen deser landen is geweest:

volgens de lijste de anno	1640	1645
op clock-coper	1½ rijxd.	1 rijxd.

gelijck ick in de voorgeroerde myne missive van date den 2den deses oock hebbe geposeert. Ende even alsoo is het mede met alle andere soorten van coper, die op de meeste ofte hoochste tholl sijn gestelt, naementlijck dat de differentie in den jaere 1640 op yder schippondt is geweest van drie tot vier ende een halff, ende sulx van anderhalve rijxdaelder, daer ter contrarie deselve differentie op alle gelycke soorten van coperen naer den jaere 1645 over yder schippondt maer is geweest van vijff tot ses, ende sulx maer van één rijxdaelder.

Wat nu belangt de vordere soorten van coper, die op laegere thol zijn gestelt, daervan wierde in den jaere 1640, als deselve in Nederlandtsche ofte andere vremde coopvaerdyschepen wierden uutgevoert, over yder schippondt voor thol betaelt één ende een halve rijxdaelder, ende als deselve wierden uutgevoert in Sweetsche schepen maar één rijxdaelder; ende wierde oversulx alsdoen in 't eerste geval een halve rijxdaelder op yder schippondt meer betaelt als wel int tweede. Nu autem naer den jaere 1645 wierde van deselve soorten van coper, als deselve in Nederlandtsche ofte andere vremde coopvaerdyschepen wierden uutgevoert, over yder schippondt aen thol betaelt twee rijxdaelders; ende als deselve wierden uutgevoert in Sweetsche schepen één rijxdaelder ende twee en dertich stuivers, dat is één ende twee derde parten van één rijxdaelder; ende werde oversulx alsdoen in 't eerste geval meerder betaelt als in 't tweede niet een halve rijxdaelder, als wel geschiede anno 1640, maer alleenlijck een derde part van een rijxdaelder ofte sesthien stuivers, sulx dat de differentie in de tholbetaelinge tot naedeel van de navigatie en de scheepschbouwerye der goede ingesetenen deser landen is geweest:

volgens de lijste de anno

	1640	1645
op 't voorschreven ander coper	$^1/_2$ rijxd.	$^1/_3$ rijxd.

gelijck ik in de voorgeroerde myne missive van date den 2^{den} deses mede hebbe geposeert.

Ende in gelycker wyse sal UEd. bevinden alle de vordere posten, in deselve myne missive aengeroert, pertinentelijck uutgetogen te wesen ende sal UEd. daeruyt met aendacht gelieven te annoteren, dat op de notabelste coopmanschappen ofte de waeren van de meeste consideratie, die uut Sweden werden gehaelt, als naementlijck groff yser, als plaetten, anckers etc., item stael, vlas, tarwe, mitsgaeders pick ende teer de voorgeroerde differentie in de tholbetaelinge volgens de lijste van den jaere 1645 ontrent de geheele helfft cleynder is ende ten reguarde van 't pick ende teer noch meerder als de geheele helfft, dan wel volgens de lijste van den jaere 1640.

Ende sullen d'heeren aldaer [te Medemblik], naer mijn gering oordeel, haer geensins behoeven perplex ofte benardt te vinden uut consideratie dat den thol op 't coper ende voorts generaelijck op meest alle andere waeren in de lijste van den jaere 1645 veel hooger werdt gestelt als wel in die van den jaere 1640, twelck my bericht is door Symon Jacobsz. Coppes (die ick over de voorschreven saecke in 't lange onderhouden ende naer onderrichtinge op alles mede in dien deele absolutelijck van myne opinie gevonden ende gelaeten hebbe) d'oorsaecke geweest te sijn van dat men tot noch toe sich voornaementlijck aen de lijste van den jaere 1640 geattacheert heeft gehouden; soo kan ick nochtans niet sien, dat hetselve hadde behooren daertoe, maer veel eer tot het contrarie aenleydinge gegeven te hebben; sijnde, mijns bedunckens, evident ende demonstratiff, dat als by exempel de Sweden op 't schippondt coper betaelen vijff, de Nederlanders alsdan daertegens beter connen draegen ses, dan dat soo wanneer de Sweden maer betaelen drie, de Nederlanders souden moeten draegen vier, ick laete staen vier ende een halff; jae dat, als men deselve differentie sal moeten subject blyven sonder dat die verhoocht moge werden, hoe alsdan de tholl hooger kan werden gesteygert, hoe de Nederlanders de

Sweden beter sullen connen uut het vaerwaeter vaeren; als by exempel dat een Sweedt moste betaelen twintich rijxdaelders tegens een Hollander één en twintich, hij soude het veel minder connen gaende houden als dat hy maer soude betaelen één rijxdaelder tegens een Hollander twee rijxdaelders.

Ende wil ick gaerne bekennen, dat een van de grootste advantagiën, die ick altijdts hebbe geconsidereert in de manniere van conventie, daerop Haer Hoog Mog. jegenwoordich gelast hebben met Sweden te sluyten, daerinne bestaet, dat, mijns oordeels, den Coninck van Sweden voortaen seer beswaerlijck sal derven resolveren tot excessive verhooginge van syne thollen, alsoo deselve daerdoor syne eygene onderdaenen veel meer naedeel als wel d'ingesetenen van desen Staet toebrengen soude; jae, by comparatie gesproocken, dat de Nederlanders daerdoor tegens de Sweden merckelijck souden werden bevoordeelt. Ick bidde dat UEd. dese ende myne voorgaende met de voorgeroerde thollijsten nochmaels aendachtichlijck gelieve te pondereren ende my van desselfs gevoelen noch eene naedere ende positive rescriptie te laeten toecomen, daermede UEd. sonderlinge sal verobligeren" etc.

P.S. „Ick hebbe by provisie eens in geschrifte vervatt" enz., als hiervóór, p. 492, tot het einde.

(Aan pensionaris Vogelsangh. 12 April 1657.)

„Mijn Heere,

Huyden is my ter handt gecomen een missive van de heeren Borgemeesteren ende regeerders aldaer [Amsterdam], in date den 11^{den} deser loopende maendt, daerby Haer Ed. Achtb. notificeren provisionnelijck soodaenich bericht te hebben ontfangen, dat het beter ende dienstiger zy te inhaereren op den voet van de lijste van den jaere 1640, als reflectie te maecken op die van den jaere 1645, om pregnante redenen, waervan my by gelegentheydt naeder openinge soude werden gedaen. Ick wete wel dat welgemelte Haere Ed. Achtb. ende diegene, die deselve daerover hebben geconsuleert, de materie, in myne voor-

gaende brieven aengeroert, beter ende grondiger verstaen ende begrypen dan ick; maer echter wil ick gaerne bekennen, dat ick oordeele de redenen, in myne voorgaende missive van date den 2den deses aen Haere Achtb. tot astructie van het contrarie gededuceert, soo pregnant te wesen, dat ick, sonder te hebben particuliere openinge van de redenen, daerdoor Haere Achtb. tot 't gene voorschreven staet gemoveert sijn geworden, naeuwelijx kan gevoelen dat deselve de voorgaende souden overwegen; ende neme derhalven de vrymoedicheyt UEd. by desen gansch gedienstich te versoecken, dat deselve de moeyte gelieve te nemen van my de voorgeroerde redenen van Haere Ed. Achtb. met een letterken te willen communiceren. Ick houde de voorschreven saecke te wesen van de alderhoochste importantie voor de navigatie van de goede ingesetenen deser landen ende soude derhalven, mijns bedunckens, bynaer onverantwoordelijck sijn voor de posteriteyt, daerinne een grove misslach begaen te hebben, gelijck ick gaerne wil bekennen alsnoch niet anders te connen begrypen off soude daerontrent een notoire misslach begaen zijn, ingevalle gepersisteert werde by de lijste van den jaere 1640. Ick hebbe in gelycker voegen als aen d'heeren Borgemeesteren ende regeerders aldaer op den voorschreven 2den deses myne geringe consideratiën over 't voorgeroerde subject mede by missive bekent gemaeckt gehadt aen die van Hoorn, van Enckhuysen ende van Medenblick. Van de eerste hebbe het sentiment daerover noch niet vernomen, doch van de twee laetste hebbe rescriptie becomen, daeruyt bemercke dat Haer Ed. Achtb. beyde mede oordeelen advantagieuser te sijn dat de Sweetsche thollijste de anno 1645 werde geinsereert in de bewuste acte van elucidatie, als wel die van den jaere 1640. Ick hadde gemeynt myne intentie ende de waere gelegentheydt van de saecke in de voorschreven myne missive claerlijck ende duydelijck te hebben uutgedruckt, dan uut de voorschreven rescriptiën hebbe ick bespeurt, dat nochte d'heeren Borgemeesteren van Enckhuysen, nochte die van Medenblick myne eygentlycke meyninge ende de rechte gelegentheydt van der saecke in alles wel hadden gevatt, d'eene geen onderscheydt maeckende ten

reguarde van 't verschil, dat in de tholbetaelinge over waeren, gelaeden in schepen van Sweden ofte van ingesetenen van desen Staet, soude blyven tusschen differentie ende proportie, ofte tusschen arithmetycque ende geometrycque proportie [1]); d'andere confonderende de sommen, in de voorschreven lijsten uutgetoogen, met de sommen, die in de voorschreven myne missive staen uutgedruckt, daer nochtans d'eerste den taux van den tholl ende de tweede het verschil in de betaelinge van denselven thol tusschen Sweden ende vremden denoteren; ende kan mitsdien niet anders gevoelen off sulx moet sijn geprocedeert uut redenen, dat ick myne gedachten in de voorschreven myne missive wat confuselijck sal hebben uutgedruckt ende hebbe derhalven van mijn debvoir geacht, ten opsichte van de importantie der voorschreven materie, UEd. by desen andermael ende wat naeder de voorgeroerde myne gedachten te representeren, opdat immers by myne faulte aldaer mede niet sonder de vereyschte claerheydt in de voorschreven saecke geresolveert werde." Dan volgt verder wat De Witt op 8 April 1657 reeds aan Stellingwerff schreef, te beginnen bij: „Ick hebbe dan gemeynt" (hiervóór, p. 493) tot aan het postscriptum (p. 498).

Vergelijk over dit onderwerp verder de brieven van De Witt aan Van Dorp, d.d. 13 en 20 April en 18 Mei 1657 (Brieven V p. 489, 491, 492). Zoowel deze als de boven afgedrukte brieven bewijzen, hoeveel moeite De Witt zich gaf om te waken voor de belangen van de „moedercommercie", den Oostzeehandel. Hij mocht dan in zijn brief van 2 April 1657 spreken van zijne „onervaerentheydt in diergelycke materiën" (hiervóór, p. 490), zoodra hij zich met het hem vreemde onderwerp ernstig bezig hield, drong hij tot de kern daarvan door. Zijn betoog, dat de tollijst van 1645

1) Hiermede bedoelt De Witt hetzelfde, dat hij uiteen heeft gezet in zijn brief van 8 April 1657 aan Stellingwerff, nl. in de passage, beginnende: „Ende gelieve UEd. sich niet perplex" (hiervóór, p. 497) tot aan het slot van dien brief.

de voorkeur verdiende boven die van 1640, vinden wij in hoofdzaak terug in de nadere instructie, die de Staten van Holland op 15 Mei 1657 voor de ambassadeurs aan de koningen van Zweden en Polen vaststelden (Secrete Resolutiën I p. 435—453). Op drie argumenten berustte, naar wij zagen, De Witt's voorkeur voor de tollijst van 1645: 1° omdat daarin alleen ongelijkheid van tolheffing werd bepaald wegens de nationaliteit der schepen en niet ook, zooals in de tollijst van 1640 gebeurde, wegens de nationaliteit van de eigenaars der lading; 2° omdat zij voordeeliger voor de Nederlanders was bij invoer van goederen in Zweden en 3° ook bij uitvoer uit Zweden. Onderzoeken wij nu den inhoud der nadere instructie, dan blijkt, dat in § 1 van art. X (Secrete Resolutiën I p. 437—438) wordt gelast geen ongelijkheid van tolheffing toe te laten wegens de nationaliteit van de eigenaars der waren, en dat in § 2, 3 en 4 van art. X (ibid. p. 438) bij den invoer van goederen in Zweden de tollijst van 1645 [1]) wordt verlangd. Op twee van de drie genoemde punten wordt dus naar de meening van De Witt besloten; alleen op het derde punt niet, daar bij den uitvoer van goederen uit Zweden door de Staten de voorkeur wordt gegeven aan de tollijst van 1640 (§ 5 van art. X: ibid. p. 439). Deze afwijking van De Witt's meening is echter niet het gevolg van eene onjuistheid van de redeneering in zijne hiervóór afgedrukte brieven. In de eerste plaats wordt in de instructie gelast (§ 6 van art. X: ibid. p. 446) om in de tollijst voor den uitvoer ook het beginsel op te nemen, dat eene eventueele verhooging der tollen alleen *in proportione arithmetica* zal mogen geschieden — eene toevoeging, zeker te danken aan De Witt, zooals blijkt

---

1) In de instructie wordt afwisselend gesproken van de tollijst van 1645 en die van 1646; daarmede wordt echter steeds dezelfde bedoeld; de tollijst, in December 1645 vastgesteld, kwam natuurlijk eerst in 't voorjaar van 1646 in werking, daar in de wintermaanden de vaart stil lag: zie Brieven V p. 486.

uit de voorgaande brieven en uit Brieven V p. 490. Maar vervolgens vernemen wij uit de redeneering, waarmede in de instructie (art. XII—XVIII: ibid. p. 446—449) uitvoerig rekenschap wordt gegeven van het besluit der Staten om voor de uit Zweden uitgevoerde goederen de tollijst van 1640 boven die van 1645 te verkiezen, dat deze voorkeur hoofdzakelijk toe te schrijven is aan hetgeen genoemde tollijst bepaalt ten opzichte van gemonteerde Zweedsche schepen. De bepalingen nu ten opzichte van gemonteerde Zweedsche schepen had De Witt opzettelijk buiten beschouwing gelaten (hiervóór, p. 487—488 en 495), omdat hij meende dat daarover „separatelijck soude werden gehandelt". Zoo mag men dus den inhoud der nadere instructie van 15 Mei 1657 in zijn geheel beschouwen als een gelukkig resultaat van De Witt's bemoeiingen in deze aangelegenheid.

Ik wil hier eindelijk nog één brief over een verwant onderwerp laten volgen, waarvan de inhoud mij niet zonder belang schijnt. Bij hetgeen daarin over de opheffing der Zout-Compagnie in Denemarken wordt gezegd, vergelijke men enkele passages uit De Witt's brieven aan Van Beuningen (hiervóór, p. 404, 423, 425, 432).

(Aan secretaris Langewagen, te Hoorn.
9 April 1657).

„Mijn Heere,

UEd.ts missive van date den 7den deser loopende maendt is my wel ter handen gecomen, ende aengesien de solutie van de vraege, by 't laetste lidt van deselve gedaen, is dependerende van de wille ende actie van een derde, naementlijck van den Coninck van Denemarcken, soo vertrouwe ick dat UEd. met my sal oordeelen daerontrent alhier niets seeckers gedetermineert te connen worden. Dat d'heeren Ambassadeurs van desen Staet in Denemarcken, gclijck UEd. by de voorschreven missive is aenroerende, positivement geschreven hebben dat Haer Ed.en naer vele debvoiren eyntlijck de vernietiginge van

de onlangs aldaer opgerechte Zoudtcompaignie hadden geobtineert, is waerachtich, maer het is mede waer, dat de gemelte heeren Ambassadeurs tot noch toe noyt geadviseert hebben, daerover yets schriftelijck te hebben ontfangen, veel min dat van de voorschreven vernietiginge van wegen Syne Maj.t advertentie soude wesen gegeven aen de thollenaers ende andere officieren, die d'executie van de voorgaende ordre ende den ontfang van den excessiven tholl, daerover Haer Hoog Mog. gedoleert hebben, aenbevolen is geweest, met last omme haer van denselven beswaerlycken ontfang voortaen te abstineren ende hun naer de oude practycque dienaengaende te reguleren, sulx dat, naer mijn gering sentiment, te beduchten soude wesen dat van diegene, die jegenwoordich, ende alvorens de voorschreven advertentie ende last sal sijn gegeven, eenich zoudt naer Denemarcken souden willen vervoeren, door de voorschreven thollenaers ende officieren den voorschreven excessiven tholl alsnoch soude werden affgevordert, als connende deselve officieren geene reflectie maecken op de intentie ofte resolutie van hoochstgedachte Syne Maj.t, die haer niet is aengeschreven, in prejudicie van haere voorgaende ordres ende instructiën. Maer aengesien in 't stuck van de negotie ende commercie het hazardt bynaer inseparabel is van 't prouffit, soo soude, mijns erachtens, in bedencken connen werden genomen, off de saecke van diegene, die van intentie mogen sijn omme eenich zoudt naer Denemarcken te senden, niet soodaenich soude connen werden gedirigeert, dat de geinteresseerden haer daerover by requeste mochten addresseren aen d'Heeren Borgemeesteren aldaer, met versoeck omme te mogen wesen onderricht, off oock de bewuste Zoudt-Compaignie in Denemarcken zy vernieticht ofte niet, met byvoeginge dat zy haer daernaer in 't aennemen ofte naerlaeten van haere reyse souden reguleren; ende dat de gemelte Heeren Borgemeesteren daerop aen de voorschreven geinteresseerden deden ter handen stellen eene acte, onder 's stadts zegel gepasseert, daerby, naer voorgaende verhael van het te kennen geven ende versoeck, verclaert mochte werden dat de voorschreven Zoudt-Compaignie in Denemarcken ten versoecke van Haer Hoog Mog. was

affgeschafft, dat de voorgemelte Heeren Ambassadeurs daervan albereydts publycque advertentie aen den Staet hadden gegeven, ende dat sy, geinteresseerden, oversulx niet behoeven beducht te sijn, dat haer de voorgeroerde excessive tholbetaelinge soude werden gevercht; dat syluyden daermede mochten zee nemen ende affwachten van wat operatie sulx soude zijn, ofte wat hazardt t'haeren besten daer verders soude mogen toevallen.

Want eerstelijck, soo soude het connen gebeuren dat vóór haerluyder arrivement in Denemarcken de noodige ordres tot cassatie van de meergeroerde Zoudt-Compaignie allomme, daer 't behoort, souden wesen geëxpedieert, te meer alsoo nu iterativelijck daerover aen de welgemelte Heeren Ambassadeurs is geschreven, ende ick noch hope te besorgen dat met de post van morgen daerover andermael in ernstige termen ende op de alderbequaemste manniere naer Denemarcken geschreven moge werden; ende in sulcken cas souden de voorschreven geinteresseerden geene obstaculen vinden.

Ten anderen, in gevalle de voorschreven ordre vóór haerluyder arrivement aldaer noch niet mochte wesen gestelt, soo souden mogelijck de voorschreven Deensche officieren, die ick presupponere ten minsten wel van bezyden aff seeckere kennisse te hebben becomen van de resolutie, tot cassatie van de voorschreven Compaignie genomen, haer gëexhibeert werdende de voorgeroerde acte van de Heeren Borgemeesteren aldaer, lichtelijck wel scrupuleus sijn omme soo excessiven tholl tegens d'intentie van hoochstgedachte Syne Majesteyt aff te vorderen.

Ende ten derden, als de voorschreven officieren al mochten tot soodaenige excessive tholvorderinge resolveren ende daerby persisteren, dat alsdan den schipper, sich vervoegende by de meergemelte Heeren Ambassadeurs ende laetende sijn schip eenige daegen leggen sonder last te breecken, noch lichtelijck wel de gedesidereerde ordre aen de voorschreven thollenaers ende andere officieren soude mogen uutwercken ende door dat middel noch d'eyntlycke betaelinge van de voorschreven excessive tholl prevenieren: dan alsoo alle 't gene voorschreven is met hazardt is vermengt, soo sal, mijns bedunckens, het doen

ofte laeten in desen moeten dependeren van de resolutheydt ofte retenue der voorschreven geinteresseerden.

Ondertusschen, naedemael ick niet anders kan begrypen dan dat het oprechten van de voorschreven Compaignie ende d'executie van de ordres, in gevolge van dien in Denemarcken gestelt, directelijck sijn strydende tegens het vijffde articul van 't tractaet, a° 1645 met de Croone van Denemarcken gemaeckt, soo meyne ick dat het niet ondienstich soude wesen, door Haer Hoog Mog. te doen schryven aen de respective collegiën ter Admiraliteyt, dat hoochstgemelte Syne Conincklyke Maj.t de meergeroerde Compaignie, als strydich tegens 't voorschreven tractaet, ter instantie van desen Staet hadde doen casseren, ende off wel Haer Hoog Mog. tot noch toe geene advertentie hadden becomen, dat d'ordres, dienvolgende aen alle thollenaers ende andere officieren van Syne Maj.t te depescheren, effectivelijck waeren affgesonden, dat echter Haer Hoog Mog. vertrouwden dat sulx al vóór 't arrivement van eenige schepen met zoudt uut dese landen aldaer geschiedt soude sijn, ende off mogelijck buyten vermoede daeraen noch gebreck mochte werden bevonden, dat echter Haer Hoog Mog. gansch niet verstonden dat eenige schipperen anderen tholl over haere laedinge souden betaelen als d'eygen ingesetenen van Denemarcken, ende dat de gemelte Admiraliteyten daervan de traffijcquanten wilden advertentie geven, met ordre om haer in de voorschreven excessive tholbetaelinge niet in te laeten ende daerdoor aenleydinge tot infractie in 't voorschreven tractaet te geven: daerover ick morgen met d'Heeren Gecommitteerde Raeden ende gedeputeerden wegens dese provincie ter Generaliteyt naeder meyne te communiceren ende te helpen executeren 't gunt by deselve daerontrent best geraeden geacht sal worden. Waermede dese besluytende ende op myne missive van den 2den deses, raeckende de thollijsten van Sweden, naeder antwoordt verwachtende, sal blyven" enz.]

Na de Noordsche zaken volgt in belangrijkheid het geschil met Frankrijk (Wagenaar XII p. 446 vgg.) De Staten van Holland waren niet bijeen, toen eerst de

schriftelijke tijding en vervolgens de zoon van Boreel met nadere tijdingen hier aankwam. Van den hoofdinhoud daarvan geeft de Raadpensionaris aanstonds aan de leden bericht, maar wat hij schrijft is van elders bekend; het staat grootendeels gedrukt in de brieven aan Nieuwpoort. Van meer belang is de consideratie, waartoe het gebeurde De Witt aanleiding geeft. Hij schrijft:

(Aan een aantal regenten [1]). 15 April 1657).

„... Den gemelten zone van den Heer Ambassadeur Boreel, in de vergaederinge van Haer Hoog Mog. des door d'Heer Presiderende gevraecht zijnde, heeft verclaert dat welgemelten Heere Ambassadeur, desselfs vaeder, om verscheyden redenen van opinie was, dat Haer Hoog. Mog. in desen door slappicheyt de Franschen geen voet ofte aenlockingen behoorden te geven, omme in gelycken cours als nu eenige jaeren herwaerts aldaer was gehouden tot uutmergelinge van de ingesetenen deser landen te continueren; maer dat soo men van deser zyde ernst ende vigueur betoonde, de Franschen van haere zyde ontwijffelijck souden plieren. Welck voorschreven advis ofte oordeel UEd. naer desselfs gewoonlycke voorsichticheydt sal weten te employeren ende mesnageren als 't behoort. Daerop nochtans, mijns bedunckens, in consideratie behoort te werden genomen, dat de Francoisen professie maecken van seer genereus [2]) te wesen, ende sulx naer haer humeur seer beswaerlijck souden connen resolveren tot eenige bassesse, die sij ontwijffelijck daerinne souden

---

1) Nl. aan den Burgemeester van Dordrecht, Pensionaris Strijen [Haarlem], Pensionaris Van der Dussen [Delft], Pensionaris Wevelinckhoven [Leiden], Pensionaris Vogelsang [Amsterdam], Pensionaris Rudolphi [Rotterdam], Secretaris Van der Dussen [Schiedam], Pensionaris Fannius [Brielle], Secretaris Schagen [Alkmaar], Secretaris Langewagen [Hoorn], Secretaris Schorel [Edam], Pensionaris Berckhoudt [Monnikendam], Burgemeester Stellingwerff [Medemblik] en Burgemeester Blaeuw [Purmerend]. (N. v. d. U.)

2) Genereus = hooghartig: zie Fruin, Verspreide Geschriften V p. 14, noot 1. (N. v. d. U.)

vinden, dat sy door ontsach van de macht van Haer Hoog Mog. souden moeten, gelijck men segt, waeter in haer wijn doen; ende dat soo groot ende machtich rijck voor soo cleynen Republijcq soude moeten buygen. Weshalven omme het eerste te beoogen, ende Vranckrijck voor de werelt van de blasme van 't tweede, sooveel doenlijck, te preserveren, mijns erachtens in bedencken soude connen werden genomen, off de saecke van deser zyde niet soodaenich soude connen werden gedirigeert, dat men alhier resolutie soude coucheren, daerby den voornoemden Vice-Admirael ende andere hooffden ofte bevelhebberen, wegens desen Staet in zee sijnde, gelast werden alle de Franschen" enz. als Brieven III p. 346.

Wij zien hieruit dat De Witt niet voor de barste maatregelen was. Amsterdam streefde hem in dezen vooruit [1]), zooals blijkt uit den brief:

(Aan Burgemeesteren van Amsterdam. 17 April 1657).

„Edele Welachtbaere Heeren,

Op de receptie ende naer lecture van Uwer Ed. Achtb. missive van gisteren, houdende dat by de Vroetschap aldaer geresolveert was, dat men alle de Fransche schepen binnen de stadt van Amstelredam ende de jurisdictie van dien soude arresteren [2]) etc., hebbe ick geoordeelt ten hoochsten noodich te wesen, dat dienaengaende ten spoedichsten by Haer Hoog Mog., ende vervolgens mede by de Heeren Gecommitteerde Raeden van Hollandt, als representerende d'Heeren Staten, soodaenige resolutie genomen ende aenschryvinge gedaen soude werden, dat in tyden ende wylen, by quaeden uutslach, die de wereltsche

1) Thurloe VI p. 191.

2) Uit Bontemantel's ms. Resolutiën van den Raad, I, 2, p. 456 (12 April 1657) blijkt, dat de voornaamste kooplieden van de stad bij burmeester Schaep waren gekomen om op het nemen van het bovenbedoelde besluit aan te dringen. (N. v. d. U.)

saecken by onverwachte toevallen subject sijn, de critycque geesten UEd. Achtb. niet souden mogen naergeven daerontrent privata aucthoritate verder te hebben gegaen, als particuliere steden naer precisiteyt vermogen te doen, ende by gevolg UEd. Achtb. in sulcken cas niet souden mogen imputeren d'ongemacken ende ongelegentheden, die desen Staet ofte d'ingesetenen van dien souden connen overcomen: gelijck men, God beter 't, by experientie niet dan te veel ondervonden heeft, dat genoechsaem een yder in dese landen by swaere tyden meer laboreert omme d'oorsaecke van het quaet van sijn hals te schuyven, ende 't selve de conduicte van een ander te imputeren, die dickmaels daeraen t' alderminste schuldich is, dan wel om middelen te vinden tot affweeringe van de swaericheden ende tot verhoedinge van diergelycke voor 't toecomende. Daerop dan oock soovele is te wege gebracht, dat aenstondts by Haer Hoog Mog. is genomen ende sonder resumptie geëxecuteert de resolutie, aucthentycquelijck hiernevens gaende; daerop oock aenstondts by de Heeren Gecommitteerde Raeden is gedepescheert de missive, die UEd. Achtb. hiernevens mede ter handen comen sal. Ende hope ick dat alle 't selve UEd. Achtb. welgevallich sal sijn."

Volgt verder het bericht, dat Haar Hoog Mog. „provisionelijck geresolveert hebben, dat de gemelde Heer Ambassadeur" enz. als Brieven III p. 350. — De omstandigheid dat Amsterdam met het arresteeren begonnen is, was, geloof ik, onbekend. De terechtwijzing van den Raadpensionaris, hoe zacht ook ingekleed, toont dat hij voor de eenheid van de provincie ijverig waakte.

Gedurende de afwezigheid van de Staten geeft de Raadpensionaris aan de afwezige leden bericht van hetgeen bij Haar Hoog Mog. aangaande de Fransche zaken voorvalt. Ook deze brieven kunnen achterwege blijven; over den loop der zaak leeren zij niets nieuws [1]).

---

1) Het geschil is uitvoerig behandeld door Dr. E. C. Godée Molsber-

Ook over de aangeboden alliantie der Rijnvorsten behelst de verzameling brieven niet veel bijzonders. De volgende brief verdient misschien de aandacht, omdat hij het verhaal geeft van het eerste aanknoopen der onderhandeling.

(Aan Burgemeesteren van Dordrecht, van Amsterdam, van Rotterdam, van Hoorn en van Enkhuizen. 7 April 1657).

„Edele Welachtbaere Heeren,

Uwer Edel Achtb. sal ten besten bekent sijn, hoe dat nu eenigen tijdt geleden [1]) door affgesanten van den Churvorst van Ceulen, uut den naeme ende van wegen eenige aengrensende Churvorsten ende Vorsten van 't Duytsche Rijck, aen Haer Hoog Mog. aenbiedinge is gedaen omme met desen Staet tot beschermínge van wederzijdts landen ende ingesetenen, mitsgaeders tot voortsettinge van de navigatie ende commerciën op de revieren ende in de landen van yders territoir, aen te gaen eene alliancie defensive; ende hoe dat daerop by Haer Hoog Mog., conform voorgaende advis provinciael van Hollandt, aen de gemelte Heeren affgesanten verclaeringe gedaen wesende van de goede genegentheydt van desen Staet tot deselve alliancie, met versoeck van openinge van al sulcke particulariteyten ende ingredienten, als waerop de gemelte Heeren affgesanten haer mochten geaucthoriseert vinden omme de voorgementionneerde te maeckene verbintenisse aen te bieden, deselve doenmaels hebben aengenomen daervan te sullen rapport doen; ende hoe dat daerop wyders is gevolgt dat corts voor 't scheyden van Haer Ed. Groot Mog. jongste vergaederinge alhier sijn gearriveert gemachtichden van d'Heeren Churvorsten van Ments, Coelen ende Trier, mitsgaeders van den Bisschop van Munster ende den Hertoch van Nieuborch, doende reno-

---

gen in zijn proefschrift „Frankrijk en de Republiek der Vereenigde Nederlanden, 1648—1662" p. 156 vgg. (N. v. d. U.)

1) Vgl. Aitzema IV p. 118.

vatie van de voorgeroerde aenbiedinge, ende bereydt zijnde over de particuliere ingredienten van de voorschreven alliancie in onderhandelinge te treden; daertoe oock by Haer Hoog Mog. commissarissen sijn genomineert. Ende aengesien Haer Ed. Groot Mog. vóór derselver jongste separatie goedtgevonden hebben, dat 't voorschreven werck sooveel doenlijck conform haere bekende inclinatie soude werden geprepareert, ende dat de ingredienten, in de voorschreven alliancie nopende 't voorgeroerde poinct van de commercie ende traffijcq te influeren, voornaementlijck van deser zyde sullen moeten werden opgegeven, ende, naer de eygenschap van de voorschreven materie, wel sullen dienen te werden getrocken uut de kennisse der magistraeten van alsulcke steden ende uut informatiën van alsulcke coopluyden, als in de landen van de voorgemelte Chur- ende Fursten, ende langs de revieren voorschreven meest sijn traffycquerende, soo hebbe ick my verstout UEd. Achtb. mits desen gansch gedienstich te versoecken, dat deselve de moeyte gelieven te nemen van my, by rescriptie op de jegenwoordige, soo haest doenlijck kennisse te geven van alle 't gene deselve naer genomen informatie, als boven, sullen oordeelen dat in de meergeroerde te maeckene alliancie van deser zyde tot voordeel van de traffycque met recht gepretendeert ende met vrucht bedongen soude connen werden, opdat de Hollandtsche Heeren, wegens Haer Hoog Mog. tot het voorschreven werck mede gecommitteert, daervan ick de eere ende last hebbe één te wesen, daerdoor des te bequaemer mogen werden gemaeckt omme de goede intentie van Haer Ed. Groot Mog. ende de sensibelste interessen van dese provincie te helpen bevorderen. Waermede UEd. Achtb. rescriptie te gemoedt siende, sal verblyven" etc.

Over den voortgang van deze onderhandeling wordt in de brieven verder niets van belang gevonden; over de zaak van Munster, die storend tusschenbeide kwam, wel: vgl. Wagenaar XIII p. 80 vlg. Aitzema, die voor Munster aan de Staten-Generaal het woord deed, is over deze zaak uitvoerig en juist (IV p. 69 vlg.).

(Aan „Monsieur Pieter van Peene, Secretaire de Messieurs les deputez des Seigneurs les Estats-Generaux des provinces-unies du [sic] pays bas." — 10 October 1657).

„Monsieur,

Ick wenschte wel geimformeert te mogen wesen van den rechten gront der jegenwoordige quaestiën tusschen den Bisschop ende de Stadt van Munster ontstaen, ende versoecke derhalven dat UEd. de moeyte gelieve te nemen van die sooveel mogelijck te penetreren ende my daervan ten besten te imformeren, oock aldaer op te soecken ende, is 't doenlijck, machtich te werden de geschriften, die dienthalven tusschen den hoochgemelten Bisschop ende de voornoemde stadt mogen wesen gewisselt, mitsgaeders 't gunt in de onderhandelinge door bemiddelinge van de Stenden albereydts moge wesen gepasseert, ende in wat termen de poincten differentiael sijn gebracht.

UEd. gelieve mede te helpen besorgen, dat dobbelt van de brieven, door de Heeren Gedeputeerden aen Haer Hoog Mog. geschreven werdende, mutatis mutandis, onder de handt van de Heere Van Baerendrecht aen de Heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslandt toegesonden werden, alsmede onder addres aen my gelycke dobbelden van de brieven, aen den Heer Griffier Ruysch gedepescheert werdende; ende, als den gemelten Heere Van Baerendrecht bovendien noch een briefken voor my in 't particulier affsendt, hetselve brieffken in een cleynder formaet toe te sluyten, om selfs van buyten van 't ander onderscheyden te connen werden.

Soo wanneer eenige copyen van hoochduytsche schriften werden overgesonden, soo wenschte ick wel, immers voor sooveel die aen Haer Ed. Groot Mog. werden overgestuyrt, als de tijdt sulx conde lyden, dat UEd. deselve alvorens in 't Nederduytsch gelieffde te translateren ende soodaenich translaet daernevens te voegen, omme in de deliberatiën alhier met minder tijdtverlies te connen dienen. Waermede affbreeckende sal blyven, Monsieur, UEd. gansch dienstwillige."

Zeker een bewijs, dat de Raadpensionaris ook op deze aangelegenheid zijn volle aandacht vestigde. Omtrent zijn plannen geeft de volgende brief inlichting.

(„Aen d'Heere Abraham van Beveren, Heere van Oost- ende West-Baerendrecht, extraordinaris gedeputeerde van de Hoog Mog. Heeren Staten-Generael der Vereenichde Nederlanden aen den Bisschop ende de stadt van Munster". 10 October 1657).

„Edele Gestrenge Heere,

Huyden comt my wel ter handen UEd.'s missive, geschreven tot Aahuys, den 6den deser loopende maendt, gelijck mede Uwer Ed.en gesaementlycke missive van den 5den daerbevorens aen Haer Hoog Mog wel is geworden. Ick vinde my verplicht UEd. by desen gansch gedienstich te bedancken voor de particuliere advertentie, aen my gedaen, ende sal my de continuatie, als sulx buyten UEd.'s ongelegentheydt kan geschieden, ten hoochsten aengenaem sijn.

De [1]) voorgeroerde Uwer Ed.en publycque missive is by provisie gestelt in handen van commissarissen uut Haer Hoog Mog. vergaederinge ende uut den Raed van State om geëxamineert te werden. Ende soude, mijns beduncken, in de deliberatiën, alhier over het werk van Munster te houden, seer veel gewichts bybrengen, indien de Stenden van 't Sticht Munster haer elargeerden omme de protectie van Haer Hoog Mog. te versoecken, die, mijns oordeels, soude connen ende behooren te werden toegestaen, onder condicie dat het voorschreven Sticht jaerlijx soude contribueren eene redelycke somme naer proportie van haer vermogen, ende dat hetselve voorts geobligeert soude wesen in extraordinaris petitiën ende consenten mede een geproportionneert tantum te betaelen,

1) Gedrukt, van hier af, bij F. der Kinderen, De Nederlandsche Republiek en Munster gedurende de jaren 1650—1666, p. 73 vgg.

behoudende voorts haere vrye ende absolute regieringe in alles, sonder eenige exceptie; blyvende oock t'haerder dispositie ende directie de voorschreven jaerlijxsche contributie ende haere quote in 't extraordinaris soodaenich te vinden ende om te slaen, als zy selfs naer haere constitutie best geraeden vinden souden. Doch alsoo 't voltrecken van soodaenich werck tijdt soude vereysschen, gelijck mede, naer de constitutie van dese republycque, niet sonder 't verloop van eenige tijdt resolutie soude connen werden uutgewerckt omme de voornoemde stadt reëlijck te doen gevoelen de genegentheyt van desen Staet, als de gemelte Stenden al tot het versoecken van soodaenige protectie geresolveert mochten hebben: soo sal de saecke, onder beter gevoelen, oock merckelijck daerop aencomen, off de voornoemde stadt het noch wel een goede tijdt soude connen uuthouden.

Ondertusschen omme alhier saecken van soo hoogen importantie met soliditeyt te verhandelen, soo soude, mijns oordeels, oock wel gerequireert sijn, dat wy grondich onderricht mochten wesen van den staet der geschillen, tusschen den hoochgemelten Bisschop ende de voornoemde stadt uutstaende, ende van de justificatiën van yders gesustineerde daerontrent, omme alsoo mede te connen oordeelen, off de jegenwoordige proceduren van den Bisschop voor oppressiën ende usurpatiën, gelijck die aldaer genaemt werden, met recht connen werden aengesien. Ende wil ick hopen, dat Uwer Ed.en volgende advisen ons dienthalven naeder sullen esclairceren. Waermede affbreeckende, sal blyven [1])" etc.

De reden, waarom De Witt zoo kras tegen den Bisschop voor de stad wilde opkomen, ligt wel in zijn vrees, medegedeeld aan Nieuwpoort, Brieven III p. 425--426. Hoogst merkwaardig is verder de brief

1) Het postscriptum van dezen brief bevat het verzoek om zich in de correspondentie met de regeering hier te lande te houden aan „'t gebruyck van de Hollandtsche ministers in eenige gemeene commissiën" en dus te handelen, zooals in den brief van 10 October aan Van Peene (hiervóór, p. 511) is aangegeven. (N. v. d. U.)

(Aan Cornelis de Graeff van Zuidpolsbroek [1]).
18 October 1657).

„De deliberatiën in de jegenwoordige extraordinaris vergaederinge van de Heeren Staten over de Munstersche saecke sijn, buyten vermoede, vry wat onsoet ende ongemackelijck gevallen, vermits d'Heeren gedeputeerden der stede Amstelredam haer tot noch toe met bysonderen ernst geopposeert hebben tegens de generaele inclinatie van de hoochgemelte vergaederinge op 't voorschreven subject. Ende aengesien in ende ontrent het voorschreven werck seer essentiëlijck verseert het interest van de landtprovinciën, die ick bespeure een seer groot misnoegen te scheppen in de traecheydt, die daerontrent by de provincie van Hollandt ende Westvrieslandt werdt bespeurt omme haerluyder soo sensibel interest, gelijck sy spreecken, te bevorderen, soo verre dat te beduchten staet, ingevalle de welgemelte provincie van Hollandt ende Westvrieslandt in 't gene voorschreven is achterhoudende blijfft, dat de voorschreven andere provinciën voortaen in saecken, daer 't interest van de commercierende provinciën meest verseert, mede vry wat terugge sullen blyven, gelijck sy by haere advisen albereydts daerop reflexie hebben gemaeckt, ende dat, mijns oordeels, de provincie van Hollandt ende Westvrieslandt daerby ten hoochsten soude werden vernaedeelt: soo hebbe ick my verstout UEd. by desen in 't corte te gemoedt te voeren de redenen ende consideratiën, die by de Heeren van de Ridderschap ende de meeste van de volgende Leden op 't voorschreven subject sijn gemoveert tot astructie van haere opinie, dat de stadt van Munster by desen Staet in haere jegenwoordige ongelegentheydt werckelijck soude behooren de handt geboden te werden. Sijnde by deselve ten dien fine vooreerst ende vooral gerepresenteert het interesse van den Staet, daerinne bestaende dat de groote ende machtige steden in 't Rijck by haere vryheyt werden geconserveert ende onverheert blyven: aengesien deselve steden (als welckers

---

1) Gedrukt bij Der Kinderen p. 432 vgg.

interesse, evenals van desen Staet, daerinne gelegen is, dat allenthalven ruste ende vrede zy ende dat de commercie onverhindert moge werden gedreven) altijdts de desseynen van de Vorsten ende Princen tot beroerte hebben beleth ende wederhouden, ende, naest Godt, de eenige oorsaecke sijn geweest, dat geduyrende den ganschen tijdt van den oorloch jegens Spaigne, onaengesien het eminent gesach van het huysch van Oostenrijck in 't Rijck ende de gemeene interessen van 't selve met Spaigne, desen Staet echter noch altijdts buyten formele rupture met het Rijck is gebleven; ende dat voorschreven groote steden oock alsoo voor 't toecomende ontwijffelijck het seeckerste guarandt voor desen Staet sullen wesen tegens alle swaericheden van die kant, ingevalle deselve by haere vryheydt connen werden geconserveert. Ende aengesien, soo uut alle omstandicheden ende incomende imformatiën kan werden affgenomen, de Catholycke Vorsten, jegenwoordich met de belegeringe van Munster besich sijnde, om deselve redenen een gemeen desseyn geformeert hebben omme haer respectivelijck van de groote steden in haer district meester te maecken, daervan nu een aenvanck met Munster werdt gemaeckt, dat derhalven hetselve naeckende onheyl in sijn beginsel behoort te werden tegengegaen, zijnde hetselve interest noch met veel meer andere redenen geastrueert geweest, te lange alhier te verhaelen.

Ten anderen is by gemelte leden geallegeert dat van den beginne van dese loffelycke Republijcq aff deselve maxime by de voorouderen altijdts in hooge achtinge genomen ende oock effectivelijck in 't werck gestelt is geweest: dat [1]) in dier voegen de stadt van Embden van de oppressie ende de belegeringe van den Graeve van Oost-Vrieslandt door de waepenen van desen Staet is geguarandeert geweest; van gelycken Brunswijck, Bremen ende anderen. Dat oock t'allen tyde, soo wanneer eenige waepenen ontrent de frontieren van desen

1) De nu volgende argumenten had Aitzema reeds aangevoerd bij zijne audientie ter Staten-Generaal op 8 September: vgl. Aitzema IV p. 77. (N. v. d. U.)

Staet sijn gemoveert geworden, Haer Hoog Mog. haer daerontrent het arbitrium voor haer verserende interest hebben geassumeert, ende oock t'elckens, als sulx van noode was, 't selve met de waepenen geappuyeert, als ontrent de strydicheden tusschen Brandenburch ende Nieuwburch over de successie van Gulick ende Cleve etc.

Ten derden is by meergemelte Leden ende voornaementlijck by de Heeren van de Ridderschap, als des best kondich sijnde, aengewesen de faciliteyt van de executie van 't voorschreven voornemen, ende met eenen by een specifijcq denonbrement van de Vorsten der Nedersaxische, Westphalische ende Nederrijnsche Creytsen ende voorts door eene descriptie van de jegenwoordige constitutie van 't Rijck ende van de andere nabuyren claerlijck aengewesen, dat van deselve executie geen swaericheden voor desen Staet staen te beduchten; hebbende voorts geallegeert de disreputatie, die den Staet uut het naerlaeten van de voorschreven executie soude overcomen, als strydich tegens de voorgaende maximes ende de betoonde vigueur van de voorouderen, ende dat sulx voor een groote lethargie soude werden geimputeert, ende meer andere diergelycke.

Ick wil gaerne bekennen, naer mijn gering verstant, in de redenen, wegens de stadt van Amstelredam ter contrarie gebruyckt [1]), sooveel fondements niet te hebben gevonden, als d'Heeren gedeputeerden van deselve stadt daerinne schenen te stellen. Van welcke redenen de voornaemste, naer mijn onthoudt, is geweest, dat de gemelte Heeren gedeputeerden niet conden vinden, waerop de voorschreven saecke soude connen werden gejustificeert; dat men sich soo doende soude bemoeyen met eens anders saecke, daertoe men niet bevoecht is; ende, gelijck de Heer Borgemeester Schaep verclaerde, dat hetselve was strydich tegens sijn conscientie. Want behalven dat het, mijns bedunckens, een oprechte conscientie niet can chocqueren

---

1) De ware reden van Amsterdam's oppositie geeft Aitzema op: Thurloe VI p. 474 [daar wordt nl. medegedeeld dat de Bisschop van Munster, zoodra hij de stad heeft ingenomen, naar het land van Bremen zal trekken om daar de Zweden aan te vallen. Dit laatste zag Amsterdam natuurlijk gaarne. (N. v. d. U.)]

yemandt, die notoirlijck geoppresseert ende onderdruckt werdt, de handt te bieden, soo kan ick in allen gevalle niet begrypen, in wat voegen soodaenige argumentatie overeencomt met de maxime van de stadt van Amstelredam, die daegelijx voor haer sensibel interest in voorvallende uutheemsche saecken den ganschen Staet moet animeren omme sich daermede te bemoeyen; ende, gelijck aen de gemelte Heeren gedeputeerden geobjicieert is, met wat conscientie Haer Hoog Mog. door de ernstige aendringende advisen van de stadt van Amstelredam haer hebben connen bemoeyen met den oorloch, tusschen de Coningen van Sweden ende Polen ontstaen? Op wat fundament de vlote van desen Staet in 't voorleden jaere gesonden conde werden tot secours van die van Danzick? Met wat conscientie de stadt van Amstelredam de andere Leden daegelijx kan animeren om den Coninck van Denemarcken, die selfs aen den Coninck van Sweden den oorloch heeft aengedaen, vigoureuselijck by te springen? Met wat gemoedt de stadt van Amstelredam nu onlangs seer veel yvers heeft connen betoonen om de stadt van Bremen reëlijck te assisteren tegens haeren eygen Hertoch ende Heere, den Coninck van Sweden? Met wat gemoedt de stadt van Amstelredam in de jaeren 1644 ende 1645 nevens d'andere Leden door bysonderen ernst, ende selfs tegens 't advis van den Heere Prince van Oraigne, ende tegens de borst van verscheyden andere provinciën, heeft connen helpen te wege brengen, dat desen Staet den Coninck van Denemarcken, die doenmaels van de Sweden seer onverwacht overvallen was, met de wapenen heeft gedwongen tot het aengaen van die condiciën, die hem noch jegenwoordich drucken? ende meer andere diergelycke.

Mits welcke redenen, ende bespeurende dat de stadt van Amstelredam in de voorschreven deliberatie genoechsaem singulier sal sijn in den ganschen Staet ende sulx niet sonder groote beswaerlijckheydt alleen sal connen wederhouden 't gene, waertoe de generaele inclinatie leydt, soo hebbe ick my verstout UE. mits desen te versoecken my de gunste te willen bewysen van te adviseren, in wat voegen de saecke aldaer by de regenten generaelijck ende particulierlijck by UE. werdt opgenomen, ende off in de

voorgeroerde resolutie aldaer, gelijck by den Heer Schaep seer assurantelijck werdt voorgegeven, geene veranderinge zy te verhopen; oock off, in cas sulx niet conde werden uutgewerckt, met grooten aenstoot soude werden opgenomen, dat by de andere Leden ende bondtgenoten echter (gelijck ick nochtans niet en vertrouwe) geprocedeert wierde tot eene conclusie ende tot reële ontsettinge van de stadt van Munster, gelijck uut de registers blijckt in den jaere 1595 de ontsettinge van de stadt van Embden ondernomen ende geëxecuteert te wesen by de Heeren gedeputeerden van de provinciën ter Generaliteyt alleenlijck, sonder eenige communicatie dienthalven aen Haer Edel Groot Mog. gedaen te wesen. Ende sal UE. daermede sonderlinge verobligeren" etc.

P. S. „Wy sullen UE. met verlangen alhier, volgens mijn jongste schryvens [1]), 't onsen huyse te gemoedt sien."

Nog andere bijzonderheden omtrent de deliberatie over het ontzetten van Munster in den brief van 21 October aan Barendrecht, waarvan een uittreksel [2]) volgt.

(Aan Abraham van Beveren. 21 October 1657).

Ontvangen den brief van den 11den October. Bedankt voor de communicatie. „Het ingesloten billet [3]) is by my, volgens UEd.'s begeerte, aenstondts naer de receptie verbrandt". Bespeurende dat de Bisschop de bemiddeling der Staten-Generaal bleef afwijzen, en dat hij den Staat met minachting behandelde, hebben wij de Staten van Holland buitengewoon bijeengeroepen. Verleden Woensdag, den 17den, was de vergadering compleet, met uitzondering alleen van die van Dordrecht en Schiedam,

---

1) In een brief van 16 October had De Witt zijn oom uitgenoodigd om, bij zijne aanstaande komst in Den Haag, met zijne vrouw bij hem te komen logeeren. (N. v. d. U.)

2) De brief is in zijn geheel gedrukt bij Der Kinderen p. 449 vgg.

3) Wat er in dat billet stond, blijkt uit Der Kinderen p. 80—81. (N. v. d. U.)

die eerst den volgenden dag aankwamen. Zonder op dezen te wachten werd over het onderwerp der beschrijving „by forme van consideratie" gehandeld, en toen bleek het dat alle leden òf gelast waren tot het ontzetten van Munster te besluiten, òf althans het besluit niet tegen te spreken, behalve de heeren van Amsterdam, die van contrarie meening waren, en die van Den Briel [1]), die ook verklaarden daartegen gelast te zijn. „Waerop vervolgens goedtgevonden wesende de voornoemde twee leden te versoecken, ten eynde deselve souden willen schryven om naeder last, in conformité van de voorschreven generaele inclinatie, ende dat oock door Commissarissen particulierlijck soude werden overwogen, in wat voegen de voornoemde stadt op 't gevoechlijxste gesecondeert soude mogen werden, sijn middelerwylen op Donderdach, den 18den deses, d'Heeren gedeputeerden der steden Dordrecht ende Schiedam mede ter vergaederinge van Haer Edel Groot Mog. verschenen; ende aengesien de gemelte Heeren gedeputeerden van Dordrecht, t'eenemael buyten mijn verwachten, mede met swaerhooffdige last quaemen, soo hebben deselve Heeren gedeputeerden, die voor haer particulier wel souden hebben willen involgen de generaele inclinatie van de andere leden, mijns bedunckens voorsichtelijck, verclaert op 't voorgeroerde subject niet soodaenich gelast te wesen, dat zy, sonder alvorens aen de Heeren haere principaelen d'advisen van de andere Leden kennelijck te hebben gemaeckt, haer ten principaelen dienaengaende souden connen openen [2]); ende hebben dienvolgende d'Heer

---

1) In het rapport van Schaep bij Bontemantel (zie de volgende noot) wordt Enkhuizen genoemd in plaats van Brielle. (N. v. d. U.)

2) In Bontemantel's ms. Resolutiën van den Raad I, 2 p. 516—522 vindt men een verslag van het uitvoerig rapport, door Burgemeester Schaep den 22sten October 1657 in den Raad van Amsterdam uitgebracht over hetgeen op 17, 18, 19 en 20 October in de Statenvergadering van Holland was voorgevallen over de Munstersche zaken. De voorstelling, daar gegeven van het op 18 October gebeurde, wijkt eenigszins af van die in den bovenstaanden brief van De Witt. Volgens Schaep werd op 18 October „de saecke door den Raetpensionaris soo beleyt, dat (de Staten) in andere besoignes sijn geraeckt"; dit zou dan

Pensionnaris Van Slingelandt aenstondts wederom affgesonden om naeder ende resoluter aucthorisatie te becomen ende, was 't doenlijck, om haer te mogen conformeren met het advis van de Commissarissen, 't welck middelertijdt uutgebracht was, ende met vele redenen geastrueert hadde de nootsaeckelijckheydt omme de voorschreven stadt effectivelijck te secoureren. Niettemin den gemelten Heere Pensionnaris Van Slingelandt des anderen daechs, naementlijck op Vrydach den 19den deses, wedergekeert zijnde, heeft alsnoch geene andere last medegebracht als omme 't voorschreven reëel secours te excuseren; daermede dan die van Amstelredam, die insgelijx verclaerden noch naeder last te hebben ontfangen om by haer voorgaende opinie te persisteren, niet weynich wierden gestijfft, te meer alsoo die van Schiedam haer in haere sustenue waeren seconderende. Edoch die van Den Briele naeder last becomen hebbende omme niet singulier te blyven, soo hebbe ick voor conclusie gesegt, dat ick tegen 's anderen daechs een concept soude op 't papier brengen, verhopende dat hetselve soodaenich soude wesen ingestelt, dat de Leden, haer des nachts beslaepen hebbende, hun 't selve wel souden laeten gevallen. Ende sulx geschiedt sijnde, hebben d'Heeren gedeputeerden van Dordrecht verclaert, dat sy daerop de conclusie souden aensien, gelijck oock d'Heeren gedeputeerden van Schiedam haer niet hevichlijck hebben geformaliseert; ende alhoewel de Heeren gedeputeerden der stede Amstelredam voor 't meerendeel mede wel wat moderatie waeren betoonende, dewyle nochtans d'Heere Borgemeester Schaep, ter dachvaert sijnde als Borgemeester, in geenen deele was te buygen, soo heeft deselve stadt by haere contradictie ende oppositie gepersisteert. Welcken niet jegenstaende echter de conclusie [1]) is genomen ende gearresteert, in voegen ende mannieren als UE. uut

---

opzettelijk geschied zijn, om aan Van Slingelandt gelegenheid te geven een keer naar Dordrecht te doen en anderen last te halen. (N. v. d. U.)

1) Te vinden in Secrete Resolutiën I p. 563—564; daar wordt zij op 19 October gesteld, terwijl zij volgens bovenstaand relaas van De Wit eerst den 20sten is genomen. (N. v. d. U.)

het bygevoechde extract sal believen te bespeuren. Ende daervan noch ten selven daege ter Generaliteyt openinge gedaen zijnde, is het advis provinciael van Hollandt geconverteert in eene resolutie van de Generaliteyt, die UE. albereydts door verscheyden wegen ter handen gecomen sal zijn. Ende sijn oock noch ten selven daege in gevolge van dien geformeert ende gearresteert de instructiën, die UE. van wegen Haer Hoog Mog. sijn toegesonden." — Het ware wenschelijk dat UE. de regeering van Dordrecht in het particulier bericht zondt, en hen zoo doende ten goede stemdet; misschien heeft het verzuim hiervan op de resolutie der stad ongunstig gewerkt.

„Wat mijn gering gevoelen van 't voorschreven werck belangt, ick kan niet anders vertrouwen, off sal den hoochgemelten Bisschop, naer ontfangene advertentie van de voorgeroerde resolutie, ôfte, soo 't hem mogelijck is, aenstondts met de voornoemde stadt accorderen ende sluyten, ôfte andersins de mediatie van Haer Hoog Mog. ende den stilstandt van waepenen accepteren ende accorderen ende aen Uwe Ed.^{en} vryen inganck ende uutganck in deselve stadt toestaen, omme alsoo te vermyden dat de troupes van desen Staet niet in en trecken, ende alsoo de voorschreven stadt metterdaet ontsetten. Ende soude voorwaer, mijns bedunckens, hetselve niet alleenlijck voor den hoochgemelten Bisschop best geraeden sijn, maer oock voor de reputatie van desen Staet genoech doen, aengesien 't gene men door 't blincken van den degen alleen verkrygen kan, mijns oordeels niet noodich is door het slaen metten swaerde te soecken; behalven dat, mijns bedunckens, den voorschreven Bisschop ten alderhoochsten ende desen Staet oock eenigermaete daeraen gelegen is, dat de gemoederen tegens den anderen niet t'eenemael geacerbeert en worden. Ende om deselve oorsaecke soude ick oock oordeelen dat, als immers het conduiseren van Uwer Ed.^{en} personen naer de voornoemde stadt noodich mochte wesen, hetselve oock sal dienen te geschieden met de meeste circumspectie, die doenlijck sal wesen, ende met verkiesinge van soodaenige wegen ende passagiën, als waerdoor alle rencontres, immers sooveel doenlijck, mogen werden geëviteert." De stad zou

natuurlijk in zulk geval de troepen der Republiek binnen hare muren moeten inlaten; het weigeren daarvan zou beleedigend voor dezen Staat wezen en de genegenheid doen verkeeren; te meer omdat de minister der stad, de heer Aitzema, zelfs schriftelijk heeft verzekerd, dat dit geen zwarigheid zou hebben. Deskundigen zijn van oordeel, dat de burgerij en de bezetting, met de troepen van dezen Staat versterkt, bij machte zouden zijn de belegeraars t' eenemaal af te slaan.

Twee dagen na het afzenden van dezen brief schrijft De Witt:

(Aan Cornelis de Graeff van Zuidpolsbroek. 23 October 1657).

Leedwezen dat Oom ziek is; erkentelijk voor zijn schrijven in antwoord op dien van den 18den. Afloop der bewuste deliberatie ter Statenvergadering. Te hopen dat Amsterdam niet boos zal zijn. De conclusie genomen vooral om te verhoeden dat de „andere provinciën, die albereydts kennisse becomen hadden van de generaele inclinatie van Haer Ed. Groot Mog. vergaederinge conform de haere, ende dat de stadt van Amstelredam genoechsaem singulier was in de contrarie opinie, daeruyt occasie souden hebben genomen omme, tot cleynachtinge niet alleenlijck van de stadt van Amstelredam, maer wel voornaementlijck van de gansche provincie van Hollandt ende Westvrieslandt, de voorschreven saecke ter Generaliteyt echter tot conclusie te brengen. Alhoewel ick daerenboven meyne met seeckerheydt ende waerheydt te connen seggen, by sooverre de Heeren gedeputeerden van Amstelredam versocht hadden speciale omvraege, off de andere Leden verstonden haer in dien deele te overstemmen, dat men sooveel respect aen soo aensienlijck Lidt soude hebben gedraegen, dat in haer weerwil op 't voorschreven subject geen besluyt gemaeckt soude hebben geworden. Maer alsoo op de voorgeroerde saecke ten principaelen verscheyden omvraegen wierden gedaen, ende by de Heeren gedeputeerden der stede Amstelredam

daeruut wel conde werden bemerckt, dat meest alle d'andere Leden ernstelijck waeren geporteert om de stadt van Munster reëlijck te secoureren, soo verclaerden de gemelte Heeren gedeputeerden van Amstelredam op eenige van de laetste omvraegen, ende sulx alvorens men noch getracht hadde dienthalven yets ten principaelen te concluderen, dat zy gelast waeren tegens de conclusie aenteeckeninge te doen [1]); 't welck alsoo notoirlijck impliceerde, dat men eene definitive conclusie verwachte, te meer alsoo, gelijck verhaelt is, geene omvraege versocht wierde off men concluderen soude ofte niet; soo is dienvolgende in 't nemen van de voorschreven conclusie te minder swaericheydt gemaeckt. Ick bidde hier in confidentie noch te mogen byvoegen, dat de conduicte van den Heere Borgemeester Schaep, soo in 't contradiceren van yders advis buyten de beurte van Amstelredam, als in 't tegenspreecken van alle incidentele conclusiën, selfs diegene, die tendeerden om de saecke door Commissarissen te doen examineren ende andersins, by de Leden generaelijck soo onfatçoenlijck ende onverdraechlijck is geacht, dat deselve daerdoor de conclusie oock eerder gepromoveert als wederhouden heeft; ende dat UEd. derhalven hetselve voorval, 't welck andersins ongewoon is ende, soo ick hope, in 't toecomende oock weynich meer sal gebeuren, ten besten gelieve te helpen duyden ende door desselfs goede directie soovele te wege te brengen, dat seecker scherp protest [2]), 't welck den gemelten Heere Borgemeester Schaep absolutelijck begeerde, dat achter de voorgeroerde conclusie geteeckent soude werden, is 't doenlijck, uut de registers gelaeten moge werden [3])". Volgt het bericht van hetgeen

---

1) Volgens het rapport van Schaep bij Bontemantel — hiervóór, p. 519, noot 2 — had Amsterdam reeds in de vergadering van 19 October, toen De Witt met meerderheid van stemmen wilde concludeeren, geprotesteerd en verklaard dat in deze zaak geen overstemming mocht plaats hebben: niet geheel hetzelfde dus, wat De Witt hier boven schrijft. (N. v. d. U.)

2) In dit protest — te vinden Secrete Resolutiën I p. 564 — verklaart Amsterdam de resolutie „van nul ende onwaerden, als genomen op een subject, daerinne geen overstemminge kan vallen". (N. v. d. U.)

3) Dit verzoek kwam te laat. Het protest was op uitdrukkelijken

na het scheiden der Staten van Holland is voorgevallen, dat ook in den brief aan Nieuwpoort (Brieven III p. 435, ten einde toe) gevonden wordt, en eigenlijk ontleend is aan een missive van 23 October aan de afwezige leden van Holland. „Waermede" etc.

De afloop van de zaak, kortelijk vermeld in Brieven III p. 437—438, wordt uitvoeriger bericht in de volgende brieven.

(Aan de absente Heeren van de Ridderschap en de absente steden. 28 October 1657).

„Gisteren tegens den avondt sijn alhier brieven aengecomen van de Heeren extraordinaris gedeputeerden van desen Staet aen den Bisschop ende de stadt van Munster, geschreven uut Steynfort, den 23sten deses, daerby geadviseert wordt, dat des avondts te voren het accordt tusschen den hoochgemelten Bisschop ende de voornoemde stadt was gesloten, ende dat zy bericht waeren, dat den Bisschop alles aen de stadt hadde toegegeven, sonder dat zy d'articulen van 't accordt selfs noch gesien hadden.

Ick ben door andere wegen bericht, dat d'advertentie van 't nemen der bewuste resolutie van Haer Hoog Mog. van den 20sten deses den Bisschop door schryvens van den Overste Wylich, desselfs minister alhier, ter handt gecomen was den 22sten 's naermiddachs, ten twee uyren, ende dat daerop noch ten selven daege, des avondts, het sluyten van 't accordt was gevolgt: sulx dat daeruyt, mijns oordeels, mede wel te presumeren staet, dat den hoochgemelten Bisschop op soodaenige advertentie veel sal hebben naergegeven om te comen tot eene conclusie met de stadt, alvorens de tydinge van de voorgeroerde Haer Hoog Mog. resolutie daer binnengecomen mochte

---

last van Burgemeesteren geschied; de Raad had er op 22 October reeds zijne goedkeuring aan gehecht: Bontemantel, ms, Resolutiën van den Raad I, 2, p. 522. (N. v. d. U.)

wesen. Ende dese tot geenen anderen eynde dienende, sal ick hiermede affbreecken ende verblyven" etc.

(Aan Abraham van Beveren. 29 October 1657).

„Edele Gestrenge Heere",

Wel ontvangen dien van den 26sten. — Niets bijzonders te melden. „Sal alleenlijck seggen dat ick hope dat Uwe Ed.en, vóór derselver vertreck van daer, occasie sullen vinden omme de inclinatiën ende genegentheden van de principaelste regenten der stadt Munster ontrent desen Staet grondich te penetreren; doch ick vreese dat het ontfangene beneficie van Haer Hoog Mog. by allen niet met gelycke erkentenisse sal werden opgenomen. Indien de gemelte stadt alsnoch, tot haer guarandt ende verseeckertheydt, dede vervolgen het voormaels gedaene versoeck om in het tractaet, met de Hanzesteden gemaeckt, geincludeert te werden [1]), ick vertrouwe dat de gemoederen jegenwoordich alhier soodaenich sijn geprepareert, dat sulx soude werden ingewillicht. Ende hiermede affbreeckende, sal verblyven" etc.

Nog een brief aan Van Beveren, d.d. 6 November 1657, is in de verzameling voorhanden, over de congratulatie aan den Bisschop te doen (zie Aitzema IV p. 91 en Der Kinderen p. 104—105); niet belangrijk.

Dit jaar gelukte het De Witt ook de geschillen in Overijsel bij te leggen. In de Resolutiën Holland van 11 en 12 Juli 1657 lezen wij, dat de dissentiëerende leden van Overijsel „door goede officiën, in deselve saecke onder de handt gedaen", reeds aanmerkelijk tot elkander waren genaderd enz. Over die onderhandsche bemiddeling bevat de verzameling brieven een paar merkwaardige stukken [2]).

---

1) Vgl. Aitzema IV p. 71, waar in de tweede kolom, regel 36 v. o., „vijftigh" een drukfout is voor „veertigh". (N. v. d. U.)

2) Vgl. bij het volgende Bussemaker, Geschiedenis van Overijsel I p. 155 vgg. (N. v. d. U.)

(Aan De Lange [1]), „Borgemeester tot Campen". 5 April 1657).

„Mijn Heere,

Naer UEd.'s jongste vertreck van hier hebbe ick aenstondts, volgens affspraeck, een letterken per expressen affgesonden aen d'Heeren Schele ende Van der Beecke [2]), met versoeck ten eynde Haer Ed.en de moeyte souden gelieven te nemen van een keer herwaerts te doen; waerop weynich daegen daernaer d'aencomste van de gemelte Heeren alhier gevolgt sijnde, hebbe ick aen deselve, met byvoeginge van alle bedenckelycke redenen om de saecke smaeckelijck te maecken, openinge gedaen van beyde de poincten, daerover UEd., alhier zijnde, my de eere gedaen heeft van in 't lange te onderhouden, haer hope gevende dat, by sooverre van haere zyde op de overige poincten differentiael wat gemack wierde bygebracht, deselve beyde poincten tot haeren contentemente souden connen werden uutgewerckt, oock daerby voegende, volgens 't gene mede met UEd. was affgesproocken, in wat voegen de voorschreven overige poincten differentiael particulierlijck souden moeten werden affgehandelt omme het gedesidereerde op de voorgeroerde twee poincten te erlangen. Ick vonde de gemelte Heeren daerontrent niet soo resolut ende soo wel gedisponeert, als ick wel hadde gehoopt ende UEd. hadde geoordeelt, hebbende haere geallegeerde difficulteyten in substantie bestaen in het naervolgende.

Op 't eerste poinct, beroerende de generaele maximes ten besten van den Staet ende de goede correspondentie,

---

1) Gewoonlijk heet hij Van Langen, zooals De Witt hem ook in latere brieven noemt. (N. v. d. U.)

2) Deze brief, d.d. 16 Maart 1657, luidt aldus: „Huyden is my eenige considerable ouverture gedaen nopende het assopieren van Uwer Ed.en provinciaele onlusten met 't gene daernen dependeert, die ick oordeele dat wel meriteert aen UEd.en met alle omstandicheden te werden gecommuniceert, ende naedemael sulx niet bequaemelijck by geschrifte kan geschieden", verzoekt De Witt dat zij een keer herwaarts doen.

met de provincie van Hollandt ende Westvrieslandt te onderhouden, verclaerden de gemelte Heeren te beduchten, dat sulx metten eersten alleenlijck wat in schijn soude werden geobserveert, maer dat men in corten wel lichtelijck wederomme daervan soude affwycken ende met overstemminge andere resolutiën trachten te nemen; andersins haer daerover wel genoecht toonende.

Edoch wat het tweede poinct aengaet, verclaerden de gemelte Heeren sich daerover ten hoochsten becommert te vinden, ten opsichte van seecker vast engagement, by die van haere zyde met den anderen solemnelijck gemaeckt, van dat nyemandt uut haer Ed. sal vermogen te luysteren naer eenige ouvertures, die tot yemandts voordeel in 't particulier souden connen strecken; maer dat een yder ter contrarie gehouden sal sijn, indien hem soodaenige ouvertures mochten werden gedaen ofte voorcomen, deselve aenstondts in haere vergaederinge bekent te maecken; ende dat zy oversulx haer genoechsaem ongequalificeert vonden omme over de voorgeroerde saecke met my verder te handelen.

Ick efforceerde my omme haer te doen begrypen, dat den voorslach van 't voorschreven tweede poinct geensins wierde gedaen tot yemandts voordeel in 't particulier, maer alleenlijck tot beste van 't gemeen, ende wel voornaementlijck omme wech te nemen het achterdencken, by haer selfs op 't voorschreven eerste poinct betoont; ende sulx dat de voorschreven voorslach, mijns oordeels, behoorde te werden aengesien als een specie van guarandt voor de observantie van 't voorschreven eerste poinct, ende omme te dienen tot een preuve van dat de verclaeringe, daerontrent gedaen, oprechtelijck was gemeynt ende met goede effecten soude werden becrachticht. Daerop by haer wierde gerepliceert dat, onder correctie, in de voorschreven voorslach soodaenich guarandt ofte seeckerheydt niet en was te vinden, voornaementlijck ten opsichte van de continuatie der dispositie van de gemoederen op 't voorschreven tweede poinct niet meerder fondaments conde werden gemaeckt als op het eerste; dat even soo lichtelijck, als het eenmael soude connen werden geëxecuteert, hetselve oock naermaels t'allen tyde soude connen

werden geretracteert, ende dat alsdan diegene, die by vele soude werden geoordeelt sijn particulier voordeel daerinne te hebben beoogt gehadt, met goede redenen by een yder soude werden bespot.

Ontrent de overige differentiaele poincten betoonden de gemelte Heeren bysonderen ernst op 't bewuste poinct van judicature ende op dat van 't Drostampt van Twente. Ick hebbe haer met vele redenen getracht te doen begrypen, dat het eerste met de generaele amnestie behoorde te werden affgehandelt, daertoe oock applicerende den bekenden voorslach, door d'Heer Prins Willem van Nassauw ende my voor desen gedaen, ende parthyen wederzijdts in geschrifte behandicht; ende dat, over het tweede tusschen de drie steden formelijck verdraegen sijnde, het daerby behoorde te blyven. Edoch hebben wy daerontrent, soo nopende de rechtmaeticheydt van 't voorschreven sustenue als nopende hetgene dienaengaende in facto soude sijn gepasseert, niet connen eens worden.

Eyntelijck hebbe ick de meergemelte Heeren niet verder connen bewegen als dat deselve aennaemen over de voorgeroerde voorslaegen met hare mede-confraters te sullen communiceren ende my naeder laeten toecomen derselver gesaementlycke inclinatie; waerop ick tot noch toe hebbe gewacht ende gediffereert UEd., volgens affspraeck, het gerequireerde bericht te laeten toecomen. Dan huyden d'eerste tydinge van de gemelte Heeren becomen hebbende, hebbe ick van mijn debvoir geacht UEd. op de receptie van deselve aenstondts te adviseren, gelijck ick ben doende mits desen, dat ick door de voornoemde Heeren, by missive van date den 2^{den} deser loopende maendt uut Deventer, werde geimformeert, dat d'aldaer aenwesende Leden, verstaen hebbende Uwer Ed.^{en} dispositie op 't voorschreven eerste poinct, geoordeelt hadden dat sulx, in goeden ernst gemeent wordende, soo tot herstellinge als onderhoudinge van goede eenicheydt seer veel soude coöpereren, ende dat sy oversulx oock gemeynt waeren die goede dispositie van haere zyde niet te verwaerloosen, maer in allen deele te amplecteren. Edoch, wat het voorschreven tweede poinct belangt, dat de gemelte aldaer aenwesende Leden niet connen oordeelen

daerinne te resideren soodaenich een seecker ende vast fondament, als tot vaststellinge van goede maximen, mitsgaeders tot onderhoudinge van dienstige wetten ende reglementen jegenwoordich werdt gerequireert. Ende voegen de gemelte Heeren daerby wyders in de voorschreven missive, gelijck Haer Ed. my oock in de mondelinge conferentie genoechsaem hadden geinnueert, dat, by sooverre op den bewusten voorslach van verdeylinge der vacerende officiën voor die van haere zyde het gedesidereerde contentement nopende het Drostampt van Twente conde werden uutgewerckt, alsdan van deselve zyde op alle de resterende poincten sooveel gevoechlijckheydts soude werden bygebracht, als eenichsins de nature van der saecke kan lyden. Hetwelcke ick wil hopen dat Haer Ed.en in de conferentiën, aldaer te houden, daerop in de voorschreven missive mede reflectie werdt gemaeckt, metterdaet sullen betoonen.

Ick bidde dan dat UEd. my de eere gelieve te doen van met een letterken te berichten in wat voegen de voorschreven conferentiën sullen affloopen, ende in cas de overige differenten in deselve niet volcomentlijck mogen wesen geassopiëert (gelijck ick verhope ende Godt de Heere Almachtich bidde van jae) alsdan my de verdere gunste te willen bewysen van confidentelijck bekent te maecken, off het niet mogelijck soude sijn die van de andere zyde in de verdeylinge van de jegenwoordich vacerende ampten in voegen als boven contentement te geven. Ick hope dat Godt de Heere Almachtich de herten van d'eene ende van d'andere zyde sal neygen tot naeder verdraechsaemheydt, ende dat het poinct van accommodement, nu soo naer gebracht sijnde, eenmael finaelijck sal mogen werden getroffen ende sijn accomplissement genieten; waerinne by sooverre myne geringe officiën yets naeders connen contribueren, gelieve UEd. te vertrouwen, dat ick deselve met hert ende ziel, naer uutterste vermogen, gaerne sal aenwenden omme soo Christelycken werck eenmael te mogen helpen brengen tot het poinct van syne perfectie; in welck poinct ick het houde van nu aff aen seeckerlijck gebracht te wesen, ingevalle men aen die zyde sich op den voorslach van de verdeylinge

der jegenwoordich vacerende ampten in voegen als boven kan eslargeren. Ick bidde dat UEd. daerop gelieve te maecken de behoorlycke reflectie ende my van UEd.'s sentiment ende goedtvinden op 't gansche werck by rescriptie te vereeren; daernaer sich ten besten van de gemeene saecke in allen deele sal reguleren" etc.

Ten zelfden dage, den 5den April, schreef hij aan de heeren Schele en Van der Beecke; hij zond hun copie van zijn brief aan Van Langen en vermaande ook hen en de hunnen tot inschikkelijkheid. Hij had aan Van Beverningh, die juist van een commissie in Den Haag terug was gekeerd, den staat der onderhandeling in vertrouwen medegedeeld, en ook dezen voor een accoord op de bewuste voorwaarden zeer gunstig gestemd gevonden. Met vernieuwden aandrang tot toegeeflijkheid eindigt de brief.

Wat in de conferentie der drie steden, waarop in den voorgaanden brief gedoeld wordt, was voorgevallen, leert de brief

(Aan den heer Schele; item aan den heer Van der Beecke. 19 April 1657).

„Mijn Heere,

Ick hebbe huyden uut d'Heer Borgemeester De Lange, alhier zijnde, sommierlijck verstaen wat in de conferentie, jongst aldaer gehouden tusschen gedeputeerden van de drie steden, in substantie was gepasseert; ende hem gevraecht hebbende, naedemael het accommodement ten principaelen noch niet was gevonden, off ter occasie van de voorschreven conferentie niet en was gesproocken van eenige tusschenspraecke van mediateurs te gebruycken, heeft sijn Ed. my geantwoordt, dat wel in de voorschreven conferentie selfs daervan niets was op 't tapit gebracht, maer dat echter op 't scheyden van deselve conferentie d'Heer Nieuwlandt tegens hem daervan vermaen gemaeckt hadde, sonder dienaengaende onder den anderen yets positivelijck te hebben geadjusteert. Ick

nam daerop occasie den gemelten Heere Van Lange te sonderen, off d'Heeren van Campen ende Swolle met de jonckeren, aen haer zyde wesende, haer souden formaliseren dat eenige interpositie soude geschieden buyten de persoon van d'Heer Prins Willem ende oock buyten de Generaliteyt, daerop ick mede vóór desen gesproocken hebbende met d'Heer IJsselmuyden, sijn Ed. daerontrent niet qualijck gedisponeert gevonden hadde, vertrouwende oock dat gemelte Heere IJsselmuyden 't gene daervan tusschen sijn Ed. ende my was gepasseert, soude overgeschreven hebben. Het soude te lang vallen UE. alhier par le menu te verhaelen alle de voorslaegen, die wy daerontrent te saemen hebben overwogen; maer ick vinde my verplicht UE. by desen te notificeren, dat gemelte Heere Van Lange my verclaert heeft, dat hy, daerover oock gesproocken hebbende mette voornaemste regenten binnen Campen ende Swol, niet anders conde oordeelen dan dat deselve te disponeren souden wesen omme haer wel te laeten gevallen de mediatie van de stadt van Amstelredam ofte yemandt, by deselve stadt te committeren, ende van mijn geringe persoon; daervan ick oock vóór desen, als deselve jongst alhier was geweest, discoursgewyse met sijn Ed. hadde gesproocken. Indien die van Deventer ende de jonckeren, met haer gevoecht, daertoe mede mochten inclineren, soo soude, mijns bedunckens, in de naestvolgende conferentie, tusschen de drie steden te houden, door de Heeren gedeputeerden van Deventer voorschreven daertoe veylichlijck voorslach gedaen connen werden, alsoo ick my verseeckert houde, dat die van de andere zyde haer daerontrent gevoechlijck souden laeten vinden. Maer ick meyne dat in allen gevalle de saecke soodaenich soude behooren te werden gemanieert, dat, als sulx soude geschieden, wyluyden daerinne niet souden moeten besoigneren als particulieren, maer als gecommitteerden van de Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt; ende dat men oversulx het werck daerhenen soude dienen te beleyden, dat wy daertoe by Haer Edel Groot Mog. speciaelijck mochten werden geaucthoriseert, al soude oock noch een derde, om alle jalousie te vermyden, daerbenevens in deselve commissie werden ge-

voecht: opdat alsoo het werck des te meerder aensien ende het gehandelde, als Godt de Heere daertoe succes gelieffde te verleenen, des te meerder cracht ende soliditeyt soude hebben. Ick sal verlangen by rescriptie daerop UEd.'s sentiment te mogen verstaen.

Ondertusschen sijn tusschen den gemelten Heere Van Lange ende my oock discoursen gevallen over de resterende discrepantiën selfs ende de middelen van vereeninge ten principaelen, ende voornaementlijck op 't poinct van de verdeylinge der jegenwoordich vacerende officiën; daerop denselven Heere Van Lange my verclaerde, dat die van syne zyde geresolveert hadden haer soo verre te eslargeren, dat de voorschreven vacerende ampten souden werden verdeylt in drie loten, dat het Drostampt van Twente soude werden gestelt als één lot ende dat de drie quartieren souden trecken om de keure, 't welck ick oock wil vertrouwen dat UEd. aldaer mede al sal hebben vernomen; ende voechde sijn Ed. voor sijn particulier eyntlijck daer noch by, dat men oock onder de handt soude connen vaststellen, dat als het Drostampt van Twente de stadt van Deventer ende de jonckeren, met haer geconjungeert, niet mochte te beurte vallen, alsdan noch soude werden geëxecuteert het tweede poinct van den voorslach, daervan ick UEd. jongst alhier mondelinge hebbe onderhouden, ten eynde men van alle goede correspondentie ende de observantie van dien des te meer mochte verseeckert wesen. Ick hebbe geseyt dat ick niet conde oordeelen, dat UEd.en daermede souden connen nemen contentement, ende dat hy soude moeten reeckeninge maecken, als ick de eere hadde omme tot minnelycke interpositie mede geemployeert te werden, dat ick het werck tot verdere satisfactie voor UEd.en soude soecken te dirigeren; ende sijn wy daermede van den anderen gescheyden. Ick hebbe geoordeelt van mijn debvoir te wesen UEd. 't gene voorschreven is te communiceren; ende sal gaerne met een letterken by rescriptie UEd.'s sentiment daerop vernemen, mitsgaeders oock waerhenen UEd.en aldaer geresolveert sullen sijn in de naeste conferentie het werck te dirigeren, verblyvende ondertusschen" etc.

Hoe de heer Schele het voorstel omtrent de mediatie opnam, blijkt uit den brief van De Witt

(Aan Schele. 6 Mei 1657).

„Uwer Ed. missive van date den 2^{den} deser loopende maendt is my wel ter handen gecomen, ende hebben de wichtige occupatiën, die ons door de Fransche deliberatiën eenigen tijdt herwaerts gegeven sijn, my nu twee daegen aen den anderen beleth UEd. op deselve missive te antwoorden; 't welck ick versoecke dat UEd. ten goede gelieve te duyden.

De jalousie van het meerendeel der provinciën, daervoren UEd.^{en} schynen beducht te sijn, dunckt my, onder beter gevoelen, dat voor die van Uwer Ed. zyde seer weynich is te bevreesen, doordien, mijns oordeels, d'acceptatie van de mediatie van Hollandt in dien deele op veel naer soo verre niet en gaet als wel het aensoeck, aen deselve iterativelijck gedaen om support ende assistentie, mitsgaeders de vigoureuse resolutiën van Haer Ed. Groot Mog. ende in specie het provincieel schryvens aen de militie van de repartitie van Hollandt, binnen Overijssel guarnisoen houdende, daerop gevolgt. Maer soude my ter contrarie duncken, dat die van de andere zyde, tot soodaenige mediatie verstaende ende haer daertoe inlaetende, van haere zyde geen cleyne jalousie van de andere provinciën souden over den hals haelen, als admitterende de mediatie van diegene, die by de meeste van de andere provinciën tot noch toe voor haere formele parthyen aengesien sijn geweest, met seclusie, ende consequentelijck niet sonder offensie, van diegene, die haere saecke altijdts opentlijck hebben gefavoriseert ende tegens die van Hollandt staende gehouden. Sulx dat ick gaerne wil bekennen de saecke geheel anders te hebben gevat, als deselve by UEd.^{en} werdt opgenomen; naementlijck dat, mijns oordeels, die van de andere zyde, haer in de mediatie van Hollandt ingelaeten hebbende, daerdoor d'andere provinciën sooveel materie van offensie sullen hebben gegeven, dat sy voorts bynaer genootsaeckt sullen sijn in de conferentiën, die daerop souden staen te volgen, veel

toe te geven om eene uutcomste te vercrygen, ende om, by faulte van dien, van de voorschreven andere provinciën over deselve actie niet berispt, jae bespot te worden; in der voegen dat ick achte door het simpel aennemen van de voorschreven mediatie albereydts veel gewonnen te sullen wesen.

Maer aengesien UEd.en ter contrarie van opinie sijn, dat het beter sal wesen de saecke eerst ende alvorens soo verre onder de handt te prepareren, dat men van de genegentheydt van die van de andere zyde soo verre moge verseeckert sijn, dat men by gevolch oock van 't goedt succes der voorschreven mediatie sich mochte assureren; ende oversulx, in gevalle my van deselve zyde door d'Heere Van Langen ofte yemandt anders eenige naedere openinge gedaen mochte werden, die ick soude mogen oordeelen met d'inclinatiën van Uwer Ed.en zyde eenichsins overeen te comen, dat ick UEd. daervan ten spoedichsten soude willen adverteren omme etc.; waerop geconsidereert hebbende dat ick in 't poinct van de voorgeroerde mediatie Uwer Ed.en inclinatie niet wel gepreconcipieert hadde, maer dat onse speculatiën ende raisonnementen daerontrent, uytwysende 't gene voorschreven staet, vry wat discrepant sijn: soo soude ick op geene ouvertures, die vorder gedaen souden mogen werden, mijn oordeel derven interponeren, off deselve met Uwer Ed.en inclinatiën mogen overeencomen ofte niet; aengesien ick daerinne soo lichtelijck soude connen erreren, als in 't gene voorschreven staet effectivelijck is geschiedt.

Ick hebbe uut het mondelinge discours, door UEd. jongst alhier in 's Gravenhaege met my gehouden, mitsgaeders uut de missive, die het deselve naederhandt, te weten op den 2den Aprilis lestleden, beliefft heeft aen my te schryven, de saecke soodaenich begrepen, dat het uutterste, waerop Uwe Ed.en waeren viserende, was dat het vacerende Drostampt van Twente absolutelijck mochte werden gelaeten ter dispositie van Uwer Ed.en zyde, tegens de collatie van d'andere vacerende ampten; ende dat Uwe Ed.en in sulcken cas geen difficulteyt souden maecken omme den Drost van Lingen absolutelijck ende in der bester forme onder de bewuste amnestie te laeten begry-

pen, daertoe by den voorgaenden voorslach van d'Heer Prins Willem ende my de wech was gebaent; ende dat oock alsdan het poinct van Hasselt ende Steenwijck, mitsgaeders dat van de wederzijdts gedaene oncosten soude mogen werden getermineert conform de jongste projecten, dienaengaende tusschen de Heeren gedeputeerden van de drie steden gemaeckt. Ende hadde ik daerop verders mijn concept geformeert dat, als op 't voorschreven eerste poinct, welcken aengaende ick van d'andere zyde geene d'alderminste apparentie hebbe connen bespeuren om 't selve in dier voegen uut te wercken, eenich sortabel temperament conde werden gevonden, dat men alsdan de saecke te boven soude wesen.

Maer off mogelijck ick my daerinne quaeme te vergissen, gelijck ick om redenen voren verhaelt beducht ben dat soude connen geschieden, soo hebbe ick onraetsaem geacht die van d'andere zyde tot eenich naeder gespreck ofte ouverture te inviteren, vóór ende aleer Uwe Ed.en my de gunste sullen hebben gelieven te bewijsen van in confidentie te concrediteren hetgene, waermede men aen die zyde sich soude connen laeten vergenoegen, omme naer d'apparentie van succes, dewelcke ick daerinne mochte bespeuren ofte niet, my verder te mogen comporteren. Waerop dan voorts sal stille staen ter tyden ende wylen toe by rescriptie het gedesidereerde esclaircissement sal hebben ontfangen, 't welck met verlangen sal te gemoedt sien" etc.

Ten zelfden dage schreef hij nog

(Aan Van Langen. 6 Mei 1657).

„Mijn Heer,

Volgens ons jongste affspreck hebbe nopende de bewuste mediatie geschreven aen d'Heeren Schele ende Van der Beecke, in sulcker voegen als tusschen ons affgesproocken was. Daerop eerst ontfangen hebbe een brieff van deselve Heeren van den 24sten der voorlede maendt, daerby verclaert werdt dat Haer Ed.en over den innehoude van dien

met haere medeleden souden spreecken, ende my alsdan naeder bescheydt laeten toecomen.

T'sedert is my noch ter handen gecomen een missive van deselve Heeren van date den 2den deses, daerby deselve verclaeren onder de haeren soodaenige inclinatie te vinden dat, indien die van Uwer Ed.te zyde in goeden ernst by de voorschreven mediatie persisteren, oock van haere zyde daerinne geen swaericheydt gemaeckt sal worden. Edoch dat Haer Ed.en om verscheyden respecten, redenen ende motieven, ten deele oock in de voorschreven missive aengeroert, t'eenemael dienstich oordeelen, dat de saecke eerst soo verre onder de handt geprepareert werde, dat men voorseeckert zy van een goedt succes te sullen erlangen, te meer omdat oock de mediateurs daeraen schijnt gelegen te sijn, dat haerluyder officiën niet vruchteloos comen uut te vallen; versoeckende derhalven te mogen verstaen, hoe verre ick oordeele dat Uwe Ed.en soo op 't poinct van de verdeylinge der vacerende ampten, als op dat van de judicature over den Heere Drost van Lingen, mitsgaeders op de saecke van Hasselt ende Steenwijck, item op het poinct van de costen souden wesen te brengen.

Daerop ick provisionnelijck gerescribeert hebbe, niet te connen sien, dat de saecke van den Drost van Lingen anders dan onder de geprojecteerde amnestie soude behooren te werden affgehandelt; dat ick hope op de verdeylinge van de ampten soodaenich temperament bygebracht te sullen connen werden, dat die van Deventer met haere geassocieerden haer reeckeninge daerby metter daet souden connen vinden; dat de vordere poincten souden behooren te werden affgehandelt volgens 't geconvenieerde tusschen de drie steden; doch dat ick van Uwer Ed.en zyde soude trachten naeder te vernemen, wat van derselver finaele intentie ten principaelen soude wesen.

Weshalven ick by desen gansch gedienstich ben versoeckende, dat UEd. my in confidentie gelieve te verwittigen ende te vertrouwen het uutterste, waertoe die van Uwer Ed.en zyde, om de noodige consolidatie te bereycken, haer souden connen laeten disponeren, opdat ick daerop

by die van de andere zyde moge wercken naer mijn vermogen. Waermede" etc.

De Heer Van Langen antwoordde daarop bij missive van den 6den (st. vet.), zooals blijkt uit een brief van De Witt aan hem in dato den 29sten Mei. De hoofdinhoud van dien brief is, dat De Witt zich met Schele en Van der Beecke mondeling heeft onderhouden, en thans wenscht dat Van Langen zich ook naar Den Haag begeve, om mondeling alles korter en beter af te handelen dan per brief gebeuren kan. Hij geeft daarvan kennis

(Aan de heeren Schele en Van der Beecke. 1 Juni 1657).

„Mijn Heeren,

Volgens ons jongste verspreck hebbe ick, alhier wedergekeert zijnde [1]), op Dingsdach voorleden een missive per expressen affgevaerdicht naer d'Heer Van Langen, met versoeck ten eynde deselve de moeyte soude believen te nemen van een keer herwaerts te doen. Maer huyden my aengebracht zijnde, dat gemelten Heere Van Langen sich alhier was bevindende met last omme yets ter vergaederinge van Haer Hoog Mog. voor te draegen, hebbe occasie gesocht omme sijn Ed. te spreecken. Doch is deselve, alhoewel de voorschreven myne missive noch niet ontfangen hebbende, van selfs t'mynen huyse gecomen, my notificerende verscheyden ongelegentheden ende feytelycke proceduren, die in de provincie aldaer ten deele albereydts waeren voorgevallen ende noch verder stonden uut te bersten over het innen van den bewusten haevenaccijs ende andere middelen, daerover jegenwoordich discrepante verpachtingen waeren geschiedt, ende dat men van haere zyde derhalven geresolveert was ter

1) Nl. van een uitstapje naar Beverwijk: 26 Mei ging De Witt met zijne vrouw daarheen; den 29sten Mei was hij weer in Den Haag terug. (N. v. d. U.)

vergaederinge van Haer Hoog Mog. te denoncieren, dat zy haer recht souden maincteneren met de stercke handt ende door de middelen, die Godt ende de nature haer aen de handt heeft gegeven: fonderende soodaenige resolutie ende denonciatie daerop, dat Uwe Ed.en van haere zyde de mediatie ende de besendinge vanwege Haer Hoog Mog. waeren contradicerende; dat Uwe Ed.en van gelycken tot geene submissie wilden verstaen, ende veel min getoont hadden de questiën met den anderen in 't vruntlycke te willen assopieren; dat oversulx niets overich was als het employ van haer eygen macht ende vermogen, 't welck sy nu geresolveert hadden effective in 't werck te stellen. Waeruyt ick niet anders conde besluyten dan dat het werck aldaer tot desperate termen stonde te werden gebracht, ende dat de voorschreven denonciatie ofte verclaeringe scheen te sullen sijn een manifest van den aen te vangenen civilen oorloch binnen de provincie van Overijssel. Ende hebbe derhalven door alle mogelycke middelen getracht den voortganck van dien te stutten, verhaelende aen den gemelten Heere Van Langen 't gunt wy jongst met den anderen als boven hadden affgesproocken, ende daeruyt besluytende datter jegenwoordich goede hope sijnde tot een vredige uutcomste, het t'eenemael blasmabel soude sijn dat sy van haere zyde de trompette van oorloch souden aensteecken, daerby voegende, in gevalle hy de voorschreven denonciatie noch voor eenige daegen wilde differeren, ende oock besorgen dat middelerwylen in de provincie van haere zyde geen feytelijckheden wierden by der handt genomen, dat ick alsdan UEd.en de moeyte wel soude vergen omme, was 't mogelijck, een keer herwaerts te doen, ende dat ick bereydt was daerover een brieff van versoeck aen UEd.en expresselijck aff te senden. Gemelte Heere Van Langen heeft daerop ende op de redenen, die ick daernevens hebbe gevoecht, aengenomen met de Heeren syne medegedeputeerden (te weten d'Heer Drost van Vollenhove ende d'Heer Crans) te sullen spreecken, ende my naederhandt verwitticht dat hy deselve Heeren syne medegedeputeerden gedisponeert hadde omme de voorgeroerde denonciatie noch voor eenige daegen te differeren, ten

eynde, Uwe Ed.en middelerwylen alhier gecomen sijnde, gesien mochte werden off door middel van accommodement alle verdere aenstaende verwyderinge soude connen werden voorgecomen.

Waerop ick dan van mijn schuldige plicht geacht hebbe aenstondts dese aen Uwe Ed.en aff te vaerdigen, met versoeck dat deselve de moeyte gelieven te nemen van op 't alderspoedichsten een keer herwaerts te doen, waerop verwachtende ende UEd.en tegens toecomenden Maendach 's avondts, is 't doenlijck, alhier te gemoedt siende, sal desen besluyten ende verblyven" etc.

De Maandag, waarop de Raadpensionaris de beide heeren verwachtte, was de 4de Juni. Volgens het bericht in de Resolutiën Holland van 11 en 12 Juli 1657 is den 6den Juni het provisioneel verdrag gesloten. Van dien zelfden dag is de volgende korte brief.

(„Aen d'Heer Van Langen, wonende alhier in Den Haege". 6 Juni 1657).

„Mijn Heer,

Hiernevens gaet het opgestelde volgens affspreck; ick bidde dat UEd. my gelieve met een letterken te laeten weten off het alsoo wèl is, gelijck ick hope ende vertrouwe, ofte andersins UEd.'s remarcques daerop in margine te annoteren; ende sal ick, wetende dat UEd.'s intentie wel gevatt is, trachten het voorschreven opgestelde aen de Heeren van de andere zyde mede alsoo wel te doen gevallen, oock wyders niet naerlaeten UEd. van den uutvall van dien noch desen avondt kennisse te geven, opdat het contenu van wederzyden ter goeder trouwe moge werden naergecomen ende uutgewerckt. Ick blyve" etc.

Den 12den Juni schreef daarop De Witt aan de Staten van Overijsel te Deventer. Hij onderstelt dat zij van de heeren Schele en Nieulandt (die zeker in plaats van Van der Beecke gekomen was) reeds kennis zullen dragen van het provisioneel verdrag en wat

daarmee samenhangt; hij meldt verder dat hij heden ontvangen heeft de missive, in copie bij den brief gevoegd (behelzende, naar het schijnt, de approbatie van die van Zwolle c. s.); hij twijfelt niet aan hun goedkeuring, maar wenscht toch daarvan de verzekering te ontvangen, en raadt, om alle misverstand te voorkomen, de approbatie door directe aanschrijving van de stad Deventer aan de steden Kampen en Zwolle bekend te maken.

Aan de gedeputeerden van de andere zijde schrijft hij ten zelfden dage en verzekert hun van de stellige goedkeuring hunner tegenpartij.

Na het gesloten voorloopig verdrag scheen mediatie onnoodig; toch bleven die van Deventer ze wenschelijk achten. De heer Schele schreef dit aan De Witt, die hem den 15den antwoordt, daarover de tegenpartij wel te willen sondeeren, maar met beleid, opdat deze niet meene, dat Holland zich in de zaak wil indringen, of bemerke dat het voorstel tot mediatie door hare tegenstanders was ingegeven en het daarom zou verwerpen.

Den 16den bericht hij aan die van Zwolle, dat de Staten van Deventer nu ook hun zegel aan het provisioneel verdrag hebben gehecht.

Om den weg te banen tot het wederzijds submitteeren der geschillen aan de bemiddeling van Holland schrijft De Witt

(„Aen d'Heere Roeleff van Langen, Borgemeester der stede Campen". 16 Juni 1657).

„Mijn Heere,

..... Ick hebbe, naer 't treffen van 't voorgeroerde provisionnel verdrach, daervan ouverture gedaen aen d'Heeren Gecommitteerde Raeden van de Staten van Hollandt ende Westvrieslandt [voornaementlijck ende te eerder, uut oorsaecke dat die van Hasselt door expressen uut den haeren by Haer Ed. Mog. waeren aenhoudende om assistentie, ende dat ick oordeelde, de saecke in die

termen gebracht wesende, dat het absolute ondienstich soude sijn geweest op 't voorschreven versoeck yets positivelijck te resolveren, voor ende aleer gesien soude wesen, off 't voorschreven provisionnel verdrach niet ter wederzyden soude werden geamplecteert, ende daermede alle dadelijckheden comen te cesseren]; gelijck ick oock by occasie daervan aen eenige anderen van de vreedtsaemste humeuren uut de regeeringe van Hollandt kennisse gegeven hebbe. Ende kan ick UEd. niet verbergen, dat de opgemelte Heeren Gecommitteerde Raeden, gelijck oock meest alle de voorschreven andere regenten, op 't voorgeroerde verdrach geremarqueert hebben, dat hetselve noch niet volcomentlijck determineert een seecker eynde ende gewisse uutcomste in de bewuste differenten, ten opsichte het soude connen gebeuren dat het volcomen assopissement der voorschreven differenten door tusschenspraecke niet soude connen werden getroffen, ende dat men voorts in de te kiesene arbiters soude connen discrepant blyven, sulx dat daerdoor oock de albereydts vastgestelde submissie soude vruchteloos sijn, ende, by nootsaeckelijck gevolch, de provincie Overijssel in soo jammerlycke scheuringe gelaeten moeten werden. Alle 't welcke by my met aendacht geconsidereert wesende, ende met becommerlycke apprehensie soo gevaerlycken uutslach te gemoedt siende, op de aenraedinge van welgemelte Heeren ende reflectie maeckende op de genegentheydt ende ernstige begeerde van de Heeren van Uwer Ed.^{en} zyde omme van nu aff aen een seeckere ende indubitable uutcomste in 't werck te sien, ick my verstout hebbe hierbenevens de Heeren Schele en Nieulandt te versoecken, dat deselve het werck in den haeren daerhenen souden gelieven te dirigeren, ten eynde van nu aff aen mochte werden vastgestelt, by soo verre de voorgeroerde differenten door tusschenspraecke ende mediatie van de Heeren, in 't meergeroerde concept gedesigneert, in der minne niet finalijck geassopieert ofte ter neder geleydt souden connen werden, dat men alsdan deselve differenten ofte de overige poincten contentieus absolutelijck sal submitteren ende verblyven aen de uutspraecke van de gemelte Heeren mediateurs, opdat men alsoo eenmael

seeckerlijck van 't werck affcome ende van nu aff aen een infallibele uutcomste sien moge. Dan opdat ick naeder moge wesen verseeckert ende gerustgestelt, dat daermede de intentie van de Heeren aldaer niet en werdt te buyten gegaen, soo is oock by desen mijn gansch gedienstich versoeck dat UEd. de moeyte gelieve te nemen van 't gene voorschreven staet aen de Heeren gedeputeerden van de Ridderschap ende steden tot Swolle, ende vorders daer sulx van noode wesen sal, te communiceren ende my derselver goedtvinden daerop te laeten toecomen. 'T gene my daerop van de welgemelte Heeren gedeputeerden sal toecomen, sal ick onder my houden, sonder daervan aen yemandt kennisse te geven, totdat die van de andere zyde haer daerop mede positivelijck sullen hebben verclaert. Ende van wederzyden rescriptie becomen hebbende, sal ick daervan reciprocquelijck wederomme advertentie ende communicatie geven".

Hoe behendig die brief gesteld is, behoeft wel niet te worden aangewezen. Copie er van kreeg de heer Schele, maar met uitlating der passage, tusschen [ ] gesteld: om goede redenen!

Den 4den Juli schreef De Witt weder aan den heer Van Langen, hoofdzakelijk over het door dezen gestelde „concept van vereeniginge", waarin hij slechts kleine wijzigingen en elucidatiën gebracht wil hebben, met uitzondering van het punt van de verdeeling der vaceerende ambten, dat hij wezenlijk veranderd wenscht. Ten slotte voegt hij er bij:

(Aan Van Langen. 4 Juli 1657).

.... „Ick ben noch niet buyten hope van die van de andere zyde tot absolute submissie te bewegen, daerop by alle gevoechlycke wegen ende middelen verder sal arbeyden; ende ingevalle deselve ter contrarie sulx blyven verweygeren, soo sal Uwer Ed.en resolutheydt ende gevoechlijckheydt in Haer Edel Groot Mog. des te meerder inclinatie ende goede opinie voor UEd.en verwecken, ende voor haer ontwijffelijck contrarie operatiën doen".

De absolute submissie was dus nog door geen van beide partijen aangenomen. Intusschen deed den 11den en 12den Juli de Raadpensionaris opening der zaak aan Haar Edel Groot Mog., en werd hij benevens zijn oom, den heer Van Zuidpolsbroek, tot het werk der bemiddeling gecommitteerd. Nog altijd was het hem om de absolute submissie te doen. Hij schrijft

(Aan Schele. 23 Juli 1657).

„Mijn Heere,

UEd.s missive van date den 18den deser loopende maendt is my wel ter handen gecomen, ende sal UEd. daerop by desen gelieven gedient te sijn, dat ick noch niet buyten hope ben dat die van de Swolsche zyde sullen gebracht werden tot finaele submissie; hebbende d'Heer Van Langen, naer de provincie verreysende, my daertoe goede apparentie gegeven, gelijck my sulx oock t'sedert door d'Heer IJsselmuyde is geconfirmeert. Ende oordeele ick, onder correctie, om de voorschreven submissie te advanceren weynich te sullen connen opereren, dat van Uwer Ed.en zyde by een publycque missive ofte anderzins verclaeringe werde gedaen, maer dat genoch sal sijn daertoe te verleenen aucthorisatie op de Heeren, die herwaerts sullen werden gecommitteert, met eene volcomene procuratie omme de saecke absolutelijck te mogen verblyven. Ende sal ick onder de handt continueren mijn debvoir te doen om van die van de andere zyde ten dien fine mede positive verclaeringe te trecken".

Waarom De Witt geen openlijke verklaring van de heeren van de Deventersche partij verlangde, wordt duidelijk uit den volgenden brief, van denzelfden dag.

(Aan Van Langen. 23 Juli 1657).

„Mijn Heer,

Ick hebbe t'zedert UEd.'s vertreck van hier continuele debvoiren aengewendt by die van de Deventersche zyde

omme deselve te bewegen tot absolute submissie aen de genomineerde mediateurs, ende sijn daertoe albereydts vele onder haer niet alleenlijck gedisponeert, maer helpen oock crachtichlijck arbeyden omme haer confraters daertoe insgelijx te bewegen. Ende werde ick jongst van daer bericht dat, soo wanneer de voorschreven saecke onder henluyden laetst in deliberatie is geweest, soovele vota tot de voorschreven absolute submissie hadden gegaen, dat daerop positivelijck geconcludeert soude sijn geweest, ten waere eenigen het besluyt noch hadden geretardeert met eene allegatie, dat het soude connen gebeuren dat, als sy van haere zyde tot de voorschreven absolute submissie souden hebben verstaen, die van Uwer Ed.en zyde deselve souden mogen comen te declineren, ende dat zy alsdan daermede niets souden hebben geadvanceert, maer dat het ter contrarie henluyden voor een swackheyt soude connen geimputeert werden, insonderheyt op ende ontrent het poinct van de judicature over den Heere Drost van Lingen: 't welck UEd. weet by haer het sensibelste te wesen, ende sonder 't welck syluyden, soo ick vertrouwe, al over lange resolutelijck tot de submissie als boven souden hebben geresolveert. Ende alhoewel by eenigen daerop was verclaert dat, naer 't gene zy dienaengaende uut my verstaen hadden, naeuwlijx te twijffelen was off die van Uwer Ed.en zyde souden tot de voorschreven submissie mede connen gebracht werden, soo heeft nochtans de voorgeroerde allegatie dienthalven sooveel scrupule veroorsaeckt, dat daerop onder henluyden noch geen finael besluyt is gemaeckt.

Weshalven ick van mijn schuldige plicht geacht hebbe UEd. by desen in bedencken te stellen, off deselve niet soude connen geraeden vinden de saecke aldaer daerhenen te dirigeren, dat by die van Uwer Ed en zyde de jongste missive van Haer Edel Groot Mog. mochte werden beantwoordt met eene verclaeringe, dat Haer Edel Mog., om van haere zyde te betoonen haere vredelieventheydt ende de volcomene confidentie, die deselve op haere saecke sijn hebbende, oock geresolveert hadden de poincten differentiael aen de genomineerde mediateurs, als gecommitteerden van Haer Edel Groot Mog., absolutelijck

ende finaelijck te verblyven, met versoeck dat door goede ende crachtige officiën van Haer Edel Groot Mog. die van de andere zyde daertoe mede mochten werden gedisponeert, opdat alsoo een seeckere uutcomste van de droevige geschillen, daermede de provincie van Overijssel nu eenige jaeren soo jammerlijck is geincommodeert geweest, te gemoedt gesien moge werden. Ende derve ick my sterck maecken dat alsdan selfs met de aensienlijckheydt van de provincie van Hollandt, is 't noot, soo crachtichlijck sal werden geopereert ende soovele te wege gebracht, dat die van de andere zyde de voorgeroerde submissie niet sullen derven declineren, immers deselve niet sonder haer merckelijck naedeel sullen connen refuseren.

Ondertusschen gaet hiernevens tot UEd.'s naerichtinge de rescriptie van die van de Deventersche zyde op de voorgeroerde missive, by Haer Edel Groot Mog., evenals aen die van UEd.'s zyde, mutatis mutandis geschreven; daerinne ick wel wat minder elogia ende in plaetse van dien de realiteyt van submissie als boven gewenscht hadde".

In een brief, den 28sten Juli aan den heer Schele geschreven, verhaalt hij den uitslag van een conferentie, den vorigen dag met den heer Van Langen gehouden over de bewuste submissie:

(Aan Schele. 28 Juli 1657).

.... „Ick hebbe aen hem gedaen de naervolgende voorslach: dat naementlijck hy soude trachten by die van syne zyde uut te wercken een brieff aen Haer Edel Groot Mog., daerby de saecke absolutelijck aen de vercosene mediateurs wierde verbleven, ende dat ick by die van Uwer Ed.en zyde mede alle mogelycke debvoiren soude aenwenden omme insgelijx van deselve soodaenige missive aen Haer Edel Groot Mog. met absolute submissie alsboven te obtineren; dat ick oock hoopte daerinne te sullen reüsseren. Edoch, in cas buyten vermoeden van de eene ofte van de andere zyde daeraen gebreck mochte werden bevonden, dat ick alsdan de missive, die maer van de eene

ryde soude wesen ingecomen, onder my soude behouden, oock absolutelijck supprimeren, sonder daervan aen yemandt ter werelt eenich vermaen te doen". Van Langen heeft ten slotte den voorslag aangenomen; de heer Schele wordt nu verzocht van zijne zijde daartoe mede de hand te leenen.

Eerst den 16den en 17den Augustus kon de Raadpensionaris aan Haar Edel Groot Mog. berichten, „dat parthyen wederzijdts sich eyntelijck hadden laeten disponeren tot eene absolute submissie van alle de poincten differentiael" (Resolutiën Holland op de genoemde dagen). Reeds tegen den 6den Augustus waren de gecommitteerden van beide partijen naar Den Haag beschreven (Resolutiën Holland 24 Juli 1657). — Over den verderen gang der zaak komt in de brieven niets bijzonders voor. Den afloop schreef De Witt aan zijne gewone correspondenten, ook aan Nieuwpoort, den 24sten Augustus (Brieven III p. 412). Vgl. over de strekking der bemiddeling het oordeel van Van Dorp (Brieven V p. 511—512).

REGISTER DER BRIEVEN

OP DE

NAMEN DER GEADRESSEERDEN.

Achttienhoven. Zie Pauw, Isaac.

Admiraliteit van Rotterdam.

1656: 28 Mei . . . . . blz. 317.

Aldringa (Ommelander jonker).

1656: 17 November. . . . . blz. 373.

Amsterdam (Burgemeesteren van).

1654: 20 October . . . . . blz. 243, noot 3.
21 October . . . . . „ 243, „ 3.
1657: 2 April . . . . . „ 486.
7 April . . . . . „ 491 en 509.
17 April . . . . . „ 507.

Andel (Johan van den, advocaat te 's Gravenhage).

1655: 2 Februari . . . . . blz. 285.

Barendrecht. Zie Beveren (Abraham van).

Beaumont (Herbert van, secretaris van de Staten van Holland).

1653: 1 September . . . . . blz. 86.

Beecke (van der, gedeputeerde van Overijsel in de Staten-Generaal).

1654: 28 November . . . . blz. 253.
1656: 8 December. . . . . „ 375.
1657: 28 Januari. . . . . „ 465.
5 Februari . . . . . „ 471.
16 Maart . . . . . „ 526, noot 2.
5 April . . . . . „ 530.
19 April . . . . . „ 530.
1 Juni. . . . . „ 537.

Berckel (Van).
1653: 24 Juni . . . . . blz. 76.
Berckhout (pensionaris van Monnikendam).
1657: 31 Januari . . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.
Beuningen (Koenraad van).
1653: 3 Februari . . . . . blz. 72.
3 Maart . . . . . „ 74.
10 Maart . . . . . „ 75.
1654: October—December . . „ 246, noot 1.
1656: 18 Januari . . . . . „ 380.
4 Februari . . . . . „ 381.
18 Februari . . . . . „ 382.
25 Februari . . . . . „ 383.
3 Maart . . . . . „ 384.
Tweede brief van 3 Maart . . „ 384.
10 Maart . . . . . „ 314 en 384.
17 Maart . . . . . „ 386.
24 Maart . . . . . „ 387.
Tweede brief van 24 Maart . „ 389.
31 Maart . . . . . „ 389.
7 April . . . . . „ 390.
14 April . . . . . „ 390.
21 April . . . . . „ 390.
26 Mei . . . . . „ 390.
23 Juni . . . . . „ 391.
Tweede brief van 23 Juni . . „ 391.
4 Juli . . . . . „ 392.
7 Juli . . . . . „ 392.
14 Juli . . . . . „ 392.
28 Juli . . . . . „ 393.
11 Augustus . . . . . „ 393.
15 Augustus . . . . . „ 393.
18 Augustus . . . . . „ 394.
1 September . . . . . „ 394.
22 September . . . . . „ 395.
29 September . . . . . „ 396.
5 October . . . . . „ 397.

Beuningen (Koenraad van).
1656: 13 October . . . . . blz. 398.
20 October . . . . . „ 400.
27 October . . . . . „ 403.
3 November . . . . „ 404.
17 November . . . . „ 405.
1 December. . . . . „ 405.
8 December . . . . „ 406.
29 December . . . . „ 406.
1657: 12 Januari . . . . . „ 407.
19 Januari . . . . . „ 408.
26 Januari . . . . . „ 408.
9 Februari . . . . . „ 409.
16 Februari . . . . . „ 413.
9 Maart . . . . . „ 414.
16 Maart . . . . . „ 414.
20 Maart . . . . . „ 418.
23 Maart . . . . . „ 419.
30 Maart . . . . . „ 419.
6 April . . . . . „ 420.
13 April . . . . . „ 423.
20 April . . . . . „ 423.
27 April . . . . . „ 423.
Tweede brief van 27 April. . „ 424.
4 Mei. . . . . „ 424.
18 Mei. . . . . „ 425.
25 Mei. . . . . „ 426.
1 Juni . . . . . „ 426.
8 Juni . . . . . „ 426.
19 Juni . . . . . „ 426.
22 Juni . . . . . „ 426.
29 Juni . . . . . „ 428.
6 Juli. . . . . „ 428.
13 Juli. . . . . „ 429.
27 Juli. . . . . „ 430.
3 Augustus. . . . . „ 431.
10 Augustus. . . . . „ 432.
17 Augustus. . . . . „ 433.

daarmee samenhangt; hij meldt verder dat hij heden ontvangen heeft de missive, in copie bij den brief gevoegd (behelzende, naar het schijnt, de approbatie van die van Zwolle c. s.); hij twijfelt niet aan hun goedkeuring, maar wenscht toch daarvan de verzekering te ontvangen, en raadt, om alle misverstand te voorkomen, de approbatie door directe aanschrijving van de stad Deventer aan de steden Kampen en Zwolle bekend te maken.

Aan de gedeputeerden van de andere zijde schrijft hij ten zelfden dage en verzekert hun van de stellige goedkeuring hunner tegenpartij.

Na het gesloten voorloopig verdrag scheen mediatie onnoodig; toch bleven die van Deventer ze wenschelijk achten. De heer Schele schreef dit aan De Witt, die hem den 15den antwoordt, daarover de tegenpartij wel te willen sondeeren, maar met beleid, opdat deze niet meene, dat Holland zich in de zaak wil indringen, of bemerke dat het voorstel tot mediatie door hare tegenstanders was ingegeven en het daarom zou verwerpen.

Den 16den bericht hij aan die van Zwolle, dat de Staten van Deventer nu ook hun zegel aan het provisioneel verdrag hebben gehecht.

Om den weg te banen tot het wederzijds submitteeren der geschillen aan de bemiddeling van Holland schrijft De Witt

(„Aen d'Heere Roeleff van Langen, Borgemeester der stede Campen". 16 Juni 1657).

„Mijn Heere,

..... Ick hebbe, naer 't treffen van 't voorgeroerde provisionnel verdrach, daervan ouverture gedaen aen d'Heeren Gecommitteerde Raeden van de Staten van Hollandt ende Westvrieslandt [voornaementlijck ende te eerder, uut oorsaecke dat die van Hasselt door expressen uut den haeren by Haer Ed. Mog. waeren aenhoudende om assistentie, ende dat ick oordeelde, de saecke in die

termen gebracht wesende, dat het absolute ondienstich soude sijn geweest op 't voorschreven versoeck yets positivelijck te resolveren, voor ende aleer gesien soude wesen, off 't voorschreven provisionnel verdrach niet ter wederzyden soude werden geamplecteert, ende daermede alle dadelijckheden comen te cesseren]; gelijck ick oock by occasie daervan aen eenige anderen van de vreedtsaemste humeuren uut de regeeringe van Hollandt kennisse gegeven hebbe. Ende kan ick UEd. niet verbergen, dat de opgemelte Heeren Gecommitteerde Raeden, gelijck oock meest alle de voorschreven andere regenten, op 't voorgeroerde verdrach geremarqueert hebben, dat hetselve noch niet volcomentlijck determineert een seecker eynde ende gewisse uutcomste in de bewuste differenten, ten opsichte het soude connen gebeuren dat het volcomen assopissement der voorschreven differenten door tusschenspraecke niet soude connen werden getroffen, ende dat men voorts in de te kiesene arbiters soude connen discrepant blyven, sulx dat daerdoor oock de albereydts vastgestelde submissie soude vruchteloos sijn, ende, by nootsaeckelijck gevolch, de provincie Overijssel in soo jammerlycke scheuringe gelaeten moeten werden. Alle 't welcke by my met aendacht geconsidereert wesende, ende met becommerlycke apprehensie soo gevaerlycken uutslach te gemoedt siende, op de aenraedinge van welgemelte Heeren ende reflectie maeckende op de genegentheydt ende ernstige begeerde van de Heeren van Uwer Ed.^{en} zyde omme van nu aff aen een seeckere ende indubitable uutcomste in 't werck te sien, ick my verstout hebbe hierbenevens de Heeren Schele en Nieulandt te versoecken, dat deselve het werck in den haeren daerhenen souden gelieven te dirigeren, ten eynde van nu aff aen mochte werden vastgestelt, by soo verre de voorgeroerde differenten door tusschenspraecke ende mediatie van de Heeren, in 't meergeroerde concept gedesigneert, in der minne niet finalijck geassopieert ofte ter neder geleydt souden connen werden, dat men alsdan deselve differenten ofte de overige poincten contentieus absolutelijck sal submitteren ende verblyven aen de uutspraecke van de gemelte Heeren mediateurs, opdat men alsoo eenmael

seeckerlijck van 't werck affcome ende van nu aff aen een infallibele uutcomste sien moge. Dan opdat ick naeder moge wesen verseeckert ende gerustgestelt, dat daermede de intentie van de Heeren aldaer niet en werdt te buyten gegaen, soo is oock by desen mijn gansch gedienstich versoeck dat UEd. de moeyte gelieve te nemen van 't gene voorschreven staet aen de Heeren gedeputeerden van de Ridderschap ende steden tot Swolle, ende vorders daer sulx van noode wesen sal, te communiceren ende my derselver goedtvinden daerop te laeten toecomen. 'T gene my daerop van de welgemelte Heeren gedeputeerden sal toecomen, sal ick onder my houden, sonder daervan aen yemandt kennisse te geven, totdat die van de andere zyde haer daerop mede positivelijck sullen hebben verclaert. Ende van wederzyden rescriptie becomen hebbende, sal ick daervan reciprocquelijck wederomme advertentie ende communicatie geven".

Hoe behendig die brief gesteld is, behoeft wel niet te worden aangewezen. Copie er van kreeg de heer Schele, maar met uitlating der passage, tusschen [ ] gesteld: om goede redenen!

Den 4den Juli schreef De Witt weder aan den heer Van Langen, hoofdzakelijk over het door dezen gestelde „concept van vereeniginge", waarin hij slechts kleine wijzigingen en elucidatiën gebracht wil hebben, met uitzondering van het punt van de verdeeling der vaceerende ambten, dat hij wezenlijk veranderd wenscht. Ten slotte voegt hij er bij:

(Aan Van Langen. 4 Juli 1657).

.... „Ick ben noch niet buyten hope van die van de andere zyde tot absolute submissie te bewegen, daerop by alle gevoechlycke wegen ende middelen verder sal arbeyden; ende ingevalle deselve ter contrarie sulx blyven verweygeren, soo sal Uwer Ed.en resolutheydt ende gevoechlijckheydt in Haer Edel Groot Mog. des te meerder inclinatie ende goede opinie voor UEd.en verwecken, ende voor haer ontwijffelijck contrarie operatiën doen".

De absolute submissie was dus nog door geen van beide partijen aangenomen. Intusschen deed den 11den en 12den Juli de Raadpensionaris opening der zaak aan Haar Edel Groot Mog., en werd hij benevens zijn oom, den heer Van Zuidpolsbroek, tot het werk der bemiddeling gecommitteerd. Nog altijd was het hem om de absolute submissie te doen. Hij schrijft

(Aan Schele. 23 Juli 1657).

„Mijn Heere,

UEd.s missive van date den 18den deser loopende maendt is my wel ter handen gecomen, ende sal UEd. daerop by desen gelieven gedient te sijn, dat ick noch niet buyten hope ben dat die van de Swolsche zyde sullen gebracht werden tot finaele submissie; hebbende d'Heer Van Langen, naer de provincie verreysende, my daertoe goede apparentie gegeven, gelijck my sulx oock t'sedert door d'Heer IJsselmuyde is geconfirmeert. Ende oordeele ick, onder correctie, om de voorschreven submissie te advanceren weynich te sullen connen opereren, dat van Uwer Ed.en zyde by een publycque missive ofte anderzins verclaeringe werde gedaen, maer dat genoch sal sijn daertoe te verleenen aucthorisatie op de Heeren, die herwaerts sullen werden gecommitteert, met eene volcomene procuratie omme de saecke absolutelijck te mogen verblyven. Ende sal ick onder de handt continueren mijn debvoir te doen om van die van de andere zyde ten dien fine mede positive verclaeringe te trecken".

Waarom De Witt geen openlijke verklaring van de heeren van de Deventersche partij verlangde, wordt duidelijk uit den volgenden brief, van denzelfden dag.

(Aan Van Langen. 23 Juli 1657).

„Mijn Heer,

Ick hebbe t'zedert UEd.'s vertreck van hier continuele debvoiren aengewendt by die van de Deventersche zyde

omme deselve te bewegen tot absolute submissie aen de genomineerde mediateurs, ende sijn daertoe albereydts vele onder haer niet alleenlijck gedisponeert, maer helpen oock crachtichlijck arbeyden omme haer confraters daertoe insgelijx te bewegen. Ende werde ick jongst van daer bericht dat, soo wanneer de voorschreven saecke onder henluyden laetst in deliberatie is geweest, soovele vota tot de voorschreven absolute submissie hadden gegaen, dat daerop positivelijck geconcludeert soude sijn geweest, ten waere eenigen het besluyt noch hadden geretardeert met eene allegatie, dat het soude connen gebeuren dat, als sy van haere zyde tot de voorschreven absolute submissie souden hebben verstaen, die van Uwer Ed.en zyde deselve souden mogen comen te declineren, ende dat zy alsdan daermede niets souden hebben geadvanceert, maer dat het ter contrarie henluyden voor een swackheyt soude connen geimputeert werden, insonderheyt op ende ontrent het poinct van de judicature over den Heere Drost van Lingen: 't welck UEd. weet by haer het sensibelste te wesen, ende sonder 't welck syluyden, soo ick vertrouwe, al over lange resolutelijck tot de submissie als boven souden hebben geresolveert. Ende alhoewel by eenigen daerop was verclaert dat, naer 't gene zy dienaengaende uut my verstaen hadden, naeuwlijx te twijffelen was off die van Uwer Ed.en zyde souden tot de voorschreven submissie mede connen gebracht werden, soo heeft nochtans de voorgeroerde allegatie dienthalven sooveel scrupule veroorsaeckt, dat daerop onder henluyden noch geen finael besluyt is gemaeckt.

Weshalven ick van mijn schuldige plicht geacht hebbe UEd. by desen in bedencken te stellen, off deselve niet soude connen geraeden vinden de saecke aldaer daerhenen te dirigeren, dat by die van Uwer Ed en zyde de jongste missive van Haer Edel Groot Mog. mochte werden beantwoordt met eene verclaeringe, dat Haer Edel Mog., om van haere zyde te betoonen haere vredelieventheydt ende de volcomene confidentie, die deselve op haere saecke sijn hebbende, oock geresolveert hadden de poincten differentiael aen de genomineerde mediateurs, als gecommitteerden van Haer Edel Groot Mog., absolutelijck

ende finaelijck te verblyven, met versoeck dat door goede ende crachtige officiën van Haer Edel Groot Mog. die van de andere zyde daertoe mede mochten werden gedisponeert, opdat alsoo een seeckere uutcomste van de droevige geschillen, daermede de provincie van Overijssel nu eenige jaeren soo jammerlijck is geincommodeert geweest, te gemoedt gesien moge werden. Ende derve ick my sterck maecken dat alsdan selfs met de aensienlijckheydt van de provincie van Hollandt, is 't noot, soo crachtichlijck sal werden geopereert ende soovele te wege gebracht, dat die van de andere zyde de voorgeroerde submissie niet sullen derven declineren, immers deselve niet sonder haer merckelijck naedeel sullen connen refuseren.

Ondertusschen gaet hiernevens tot UEd.'s naerichtinge de rescriptie van die van de Deventersche zyde op de voorgeroerde missive, by Haer Edel Groot Mog., evenals aen die van UEd.'s zyde, mutatis mutandis geschreven; daerinne ick wel wat minder elogia ende in plaetse van dien de realiteyt van submissie als boven gewenscht hadde".

In een brief, den 28sten Juli aan den heer Schele geschreven, verhaalt hij den uitslag van een conferentie, den vorigen dag met den heer Van Langen gehouden over de bewuste submissie:

(Aan Schele. 28 Juli 1657).

.... „Ick hebbe aen hem gedaen de naervolgende voorslach: dat naementlijck hy soude trachten by die van syne zyde uut te wercken een brieff aen Haer Edel Groot Mog., daerby de saecke absolutelijck aen de vercosene mediateurs wierde verbleven, ende dat ick by die van Uwer Ed.en zyde mede alle mogelycke debvoiren soude aenwenden omme insgelijx van deselve soodaenige missive aen Haer Edel Groot Mog. met absolute submissie alsboven te obtineren; dat ick oock hoopte daerinne te sullen reüsseren. Edoch, in cas buyten vermoeden van de eene ofte van de andere zyde daeraen gebreck mochte werden bevonden, dat ick alsdan de missive, die maer van de eene

zyde soude wesen ingecomen, onder my soude behouden, oock absolutelijck supprimeren, sonder daervan aen yemandt ter werelt eenich vermaen te doen". Van Langen heeft ten slotte den voorslag aangenomen; de heer Schele wordt nu verzocht van zijne zijde daartoe mede de hand te leenen.

Eerst den 16den en 17den Augustus kon de Raadpensionaris aan Haar Edel Groot Mog. berichten, „dat parthyen wederzijdts sich eyntelijck hadden laeten disponeren tot eene absolute submissie van alle de poincten differentiael" (Resolutiën Holland op de genoemde dagen). Reeds tegen den 6den Augustus waren de gecommitteerden van beide partijen naar Den Haag beschreven (Resolutiën Holland 24 Juli 1657). — Over den verderen gang der zaak komt in de brieven niets bijzonders voor. Den afloop schreef De Witt aan zijne gewone correspondenten, ook aan Nieuwpoort, den 24sten Augustus (Brieven III p. 412). Vgl. over de strekking der bemiddeling het oordeel van Van Dorp (Brieven V p. 511—512).

REGISTER DER BRIEVEN

OP DE

NAMEN DER GEADRESSEERDEN.

Achttienhoven. Zie Pauw, Isaac.

Admiraliteit van Rotterdam.

1656: 28 Mei . . . . . blz. 317.

Aldringa (Ommelander jonker).

1656: 17 November. . . . . blz. 373.

Amsterdam (Burgemeesteren van).

1654: 20 October . . . . . blz. 243, noot 3.
21 October . . . . . „ 243, „ 3.
1657: 2 April . . . . . „ 486.
7 April . . . . . „ 491 en 509.
17 April . . . . . „ 507.

Andel (Johan van den, advocaat te 's Gravenhage).

1655: 2 Februari . . . . . blz. 285.

Barendrecht. Zie Beveren (Abraham van).

Beaumont (Herbert van, secretaris van de Staten van Holland).

1653: 1 September . . . . . blz. 86.

Beecke (van der, gedeputeerde van Overijsel in de Staten-Generaal).

1654: 28 November . . . . blz. 253.
1656: 8 December. . . . . „ 375.
1657: 28 Januari. . . . . „ 465.
5 Februari . . . . . „ 471.
16 Maart . . . . . „ 526, noot 2.
5 April . . . . . „ 530.
19 April . . . . . „ 530.
1 Juni. . . . . „ 537.

Berckel (Van).
1653: 24 Juni . . . . . blz. 76.
Berckhout (pensionaris van Monnikendam).
1657: 31 Januari . . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.
Beuningen (Koenraad van).
1653: 3 Februari . . . . . blz. 72.
3 Maart . . . . . „ 74.
10 Maart . . . . . „ 75.
1654: October—December . . „ 246, noot 1.
1656: 18 Januari . . . . . „ 380.
4 Februari . . . . . „ 381.
18 Februari . . . . . „ 382.
25 Februari . . . . . „ 383.
3 Maart . . . . . „ 384.
Tweede brief van 3 Maart . . „ 384.
10 Maart . . . . . „ 314 en 384.
17 Maart . . . . . „ 386.
24 Maart . . . . . „ 387.
Tweede brief van 24 Maart . „ 389.
31 Maart . . . . . „ 389.
7 April . . . . . „ 390.
14 April . . . . . „ 390.
21 April . . . . . „ 390.
26 Mei . . . . . „ 390.
23 Juni . . . . . „ 391.
Tweede brief van 23 Juni . . „ 391.
4 Juli . . . . . „ 392.
7 Juli . . . . . „ 392.
14 Juli . . . . . „ 392.
28 Juli . . . . . „ 393.
11 Augustus . . . . . „ 393.
15 Augustus . . . . . „ 393.
18 Augustus . . . . . „ 394.
1 September . . . . „ 394.
22 September . . . . „ 395.
29 September . . . . „ 396.
5 October . . . . . „ 397.

Beuningen (Koenraad van).
1656: 13 October . . . . . blz. 398.
20 October . . . . . „ 400.
27 October . . . . . „ 403.
3 November . . . . „ 404.
17 November . . . . „ 405.
1 December. . . . . „ 405.
8 December . . . . „ 406.
29 December . . . . „ 406.
1657: 12 Januari . . . . . „ 407.
19 Januari . . . . . „ 408.
26 Januari . . . . . „ 408.
9 Februari . . . . . „ 409.
16 Februari . . . . . „ 413.
9 Maart . . . . . „ 414.
16 Maart . . . . . „ 414.
20 Maart . . . . . „ 418.
23 Maart . . . . . „ 419.
30 Maart . . . . . „ 419.
6 April . . . . . „ 420.
13 April . . . . . „ 423.
20 April . . . . . „ 423.
27 April . . . . . „ 423.
Tweede brief van 27 April. . „ 424.
4 Mei. . . . . „ 424.
18 Mei. . . . . „ 425.
25 Mei. . . . . „ 426.
1 Juni . . . . . „ 426.
8 Juni . . . . . „ 426.
19 Juni . . . . . „ 426.
22 Juni . . . . . „ 426.
29 Juni . . . . . „ 428.
6 Juli. . . . . „ 428.
13 Juli. . . . . „ 429.
27 Juli. . . . . „ 430.
3 Augustus. . . . . „ 431.
10 Augustus. . . . . „ 432.
17 Augustus. . . . . „ 433.

Beuningen (Koenraad van).

1657: 3 September . . . . blz. 433.
7 September . . . . „ 433.
21 September . . . . „ 435.
28 September . . . . „ 436.
5 October . . . . . „ 437.
19 October . . . . . „ 437.
26 October . . . . . „ 438.
16 November . . . . „ 439.
23 November . . . . „ 444.
30 November . . . . „ 445.
7 December. . . . . „ 445.
21 December. . . . . „ 445.
1658: 4 Januari . . . . . „ 447.
11 Januari . . . . . „ 447.
17 Januari . . . . . „ 450.
25 Januari . . . . . „ 450.
1 Februari . . . . . „ 451.
15 Februari . . . . . „ 451.
18 Februari . . . . . „ 452.
22 Februari . . . . . „ 452.
29 Maart . . . . . „ 453.
5 April . . . . . „ 454.
19 April . . . . . „ 454.
10 Mei. . . . . „ 455.
17 Mei. . . . . „ 456.
24 Mei. . . . . „ 456.
7 Juni . . . . . „ 457.
12 Juli. . . . . „ 458.
19 Juli. . . . . „ 459.
2 Augustus. . . . . „ 460.
9 Augustus. . . . . „ 461.
16 Augustus. . . . . „ 461.

Beveren (Abraham van, Heer van Oost- en West-Barendrecht, oud-burgemeester van Dordrecht).

1657: 8 Januari. . . . . blz. 463.
10 October . . . . . „ 512.
21 October . . . . . „ 518.

Beveren (Abraham van, Heer van Oost- en West-Barendrecht, oud-burgemeester van Dordrecht).
1657: 29 October . . . . . blz. 525.
6 November. . . . . „ 525.
Beveren (Alida van, oomzegster van den Raadpensionaris).
1655: 2 Februari . . . . . blz. 283.
Beveren (Jacob van, Heer van Zwijndrecht, zwager van den Raadpensionaris).
1655: 18 Januari . . . . . blz. 280.
2 Februari . . . . . „ 285.
Beveren (mevrouw, vrouw van den vorige en dus Vrouwe van Zwijndrecht, nl. Johanna de Witt, zuster van den Raadpensionaris).
1653: 24 Juni. . . . . blz. 76.
3 October . . . . . „ 82.
7 October . . . . . „ 84.
1656: 14 October . . . . . „ 321.
Beveren (Willem van, neef van den Raadpensionaris).
1654: 11 Augustus . . . blz. 217, 233, noot 1.
26 Augustus . . . „ 217, noot 3.
1655: 23 Juli . . . . . „ 307.
Beverningh (Hieronymus van: zie ook Beverningh en Nieuwpoort).
1653: 27 Juni . . . . . blz. 77 en 92.
4 Juli. . . . . „ 93.
11 Juli. . . . . „ 93.
18 Juli. . . . . „ 97.
24 Juli. . . . . „ 100.
1 Augustus. . . . . „ 102.
8 Augustus. . . . . „ 103.
15 Augustus. . . . . „ 103.
22 Augustus. . . . . „ 104.
29 Augustus. . . . . „ 104.
12 September . . . . „ 105.
19 September . . . . „ 106.
26 September . . . . „ 106.
3 October . . . . . „ 107.
10 October . . . . . „ 107.

Beverningh (Hieronymus van: zie ook Beverningh en Nieuwpoort).

1653: 17 October . . . . . blz. 108.
24 October . . . . . „ 109.
31 October . . . . . „ 109.
7 November . . . . „ 110.
14 November . . . . „ 110.
21 November . . . . „ 111.
28 November . . . . „ 112.
26 December. . . . . „ 113.
1654: 2 Januari . . . . . „ 117.
25 Januari . . . . . „ 118.
6 Februari . . . . . „ 119.
12 Februari . . . . . „ 120.
Tweede brief van 12 Februari. „ 121.
13 Februari . . . . . „ 121.
20 Februari . . . . . „ 122.
Tweede brief van 20 Februari. „ 122.
Derde brief van 20 Februari . „ 126.
27 Februari . . . . . „ 126.
1 Maart . . . . . „ 126.
3 Maart . . . . . „ 127.
Tweede brief van 3 Maart . . „ 128.
Derde brief van 3 Maart . . „ 128.
6 Maart . . . . . „ 128.
Tweede brief van 6 Maart . . „ 129.
13 Maart . . . . . „ 129.
20 Maart . . . . . „ 130.
27 Maart . . . . . „ 131.
3 April . . . . . „ 132.
Tweede brief van 3 April . . „ 132.
5 April . . . . . „ 135.
15 April . . . . . „ 138.
23 April . . . . . „ 140.
24 April . . . . . „ 143.
29 April . . . . . „ 145.
1 Mei. . . . . „ 147.
5 Mei. . . . . „ 153.

Beverningh (Hieronymus van: zie ook Beverningh en Nieuwpoort).

1654: 13 Mei . . . . . blz. 169.
15 Mei . . . . . „ 170.
5 Juni . . . . . „ 182.
12 Juni . . . . . „ 185.
Tweede brief van 12 Juni . . „ 189.
19 Juni. . . . . „ 192.
3 Juli . . . . . „ 194.
Tweede brief van 3 Juli. . . „ 196.
6 Juli . . . . . „ 197.
17 Juli . . . . . „ 201.
Tweede brief van 17 Juli . . „ 202.
7 Augustus . . . . . „ 210.
14 Augustus . . . . . „ 216.
21 Augustus . . . . . „ 220.
28 Augustus . . . . . „ 227.
Tweede brief van 28 Augustus „ 228.
18 September . . . . „ 237.
25 September . . . . „ 238.
2 October . . . . . „ 240.
9 October . . . . . „ 243.
30 October . . . . . „ 248.
27 November . . . . „ 251.
1656: 11 Juli. . . . . „ 364.
18 Juli . . . . . „ 365.

Beverningh en Nieuwpoort.

1653: 11 Juli. . . . . „ 93.
18 Juli. . . . . „ 97.
Tweede brief van 18 Juli . . „ 97.
24 Juli. . . . . „ 99.
1 Augustus. . . . . „ 102.
8 Augustus. . . . . „ 102.
15 Augustus. . . . . „ 103.
28 November . . . . „ 112.
26 December. . . . . „ 112.
1654: 2 Januari . . . . . „ 114.
20 Maart . . . . . „ 130.

Beverningh en Nieuwpoort.

1654: 26 Maart . . . . . blz. 131.
27 Maart . . . . . „ 132.
3 April . . . . . „ 134.
5 April . . . . . „ 134.
Tweede brief van 5 April . . „ 134.
10 April . . . . . „ 137.
Tweede brief van 10 April. . „ 137.
15 April . . . . . „ 138.
17 April . . . . . „ 140.
23 April . . . . . „ 140.
Tweede brief van 23 April. . „ 141.
Derde brief van 23 April . . „ 142.
24 April . . . . . „ 142.
29 April . . . . . „ 143.
1 Mei. . . . . „ 146.
Tweede brief van 1 Mei. . . „ 147.
Derde brief van 1 Mei . . . „ 149.
5 Mei. . . . . „ 151.
Tweede brief van 5 Mei. . . „ 151.
8 Mei. . . . . „ 154.
9 Mei. . . . . „ 155.
Tweede brief van 9 Mei. . . „ 155.
Derde brief van 9 Mei . . . „ 159.
Vierde brief van 9 Mei . . . „ 159.
13 Mei. . . . . „ 163.
Tweede brief van 13 Mei . . „ 169.
15 Mei. . . . . „ 169.
Tweede brief van 15 Mei . . „ 170.
22 Mei. . . . . „ 170.
Tweede brief van 22 Mei . . „ 171.
Derde brief van 22 Mei. . . „ 172.
23 Mei. . . . . „ 174.
Tweede brief van 23 Mei . . „ 174.
24 Mei. . . . . „ 175.
Tweede brief van 24 Mei . . „ 175.
26 Mei. . . . . „ 176.
Tweede brief van 26 Mei . . „ 177.

Beverningh en Nieuwpoort.

1654: Derde brief van 26 Mei . . . blz. 178.
29 Mei . . . . . „ 178.
5 Juni. . . . . „ 178.
Tweede brief van 5 Juni . . „ 179.
Derde brief van 5 Juni . . . „ 180.
Vierde brief van 5 Juni. . . „ 180.
6 Juni. . . . . „ 183.
Tweede brief van 6 Juni . . „ 184.
12 Juni. . . . . „ 185.
Tweede brief van 12 Juni . . „ 186.
Derde brief van 12 Juni. . . „ 188.
19 Juni. . . . . „ 190.
Tweede brief van 19 Juni . . „ 190.
26 Juni. . . . . „ 192.
Tweede brief van 26 Juni . . „ 194.
3 Juli. . . . . „ 194.
6 Juli. . . . . „ 197.
8 Juli. . . . . „ 198.
Tweede brief van 8 Juli. . . „ 198.
10 Juli. . . . . „ 200.
17 Juli. . . . . „ 201.
24 Juli. . . . . „ 203.
Tweede brief van 24 Juli. . „ 205.
31 Juli. . . . . „ 205.
7 Augustus. . . . . „ 209.
11 Augustus. . . . . „ 211.
14 Augustus. . . . . „ 212.
Tweede brief van 14 Augustus „ 212.
19 Augustus. . . . . „ 218.
Tweede brief van 19 Augustus „ 219.
21 Augustus. . . . . „ 219.
27 Augustus. . . . . „ 221.
28 Augustus. . . . . „ 222.
Tweede brief van 28 Augustus „ 223.
Derde brief van 28 Augustus. „ 226.
Vierde brief van 28 Augustus. „ 227.
Vijfde brief van 28 Augustus. „ 228.

Beverningh en Nieuwpoort.
1654: 4 September . . . . blz. 228.
Tweede brief van 4 September „ 232.
Derde brief van 4 September . „ 233.
11 September . . . . „ 233.
Tweede brief van 11 September „ 234.
Derde brief van 11 September „ 235.
18 September . . . . „ 236.
25 September . . . . „ 237.
Tweede brief van 25 September „ 237.
2 October . . . . . „ 238.
Tweede brief van 2 October . „ 241.
9 October . . . . . „ 241.
16 October . . . . . „ 243.
23 October . . . . . „ 243.
30 October . . . . . „ 245.
6 November . . . . „ 249.
13 November . . . . „ 249.
20 November . . . . „ 250.
27 November . . . . „ 251.
Bicker (Cornelia, zuster van de vrouw van den Raadpensionaris).
1656: 15 Mei . . . . . blz. 314.
Bicker (Geertruid: zie Deutz, Mevrouw).
Bicker (Gerard, Drost van Muiden, zoon van Andries Bicker en dus neef van de vrouw van den Raadpensionaris).
1656: 5 April . . . . . blz. 328.
1 November . . . . . „ 329.
Bicker (Gerard, van Swieten, zoon van Cornelis Bicker en dus neef van de vrouw van den Raadpensionaris).
1655: 19 Januari. . . . . blz. 282.
Bicker (Jacoba, zuster van de vrouw van den Raadpensionaris).
1656: 15 Mei . . . . . blz. 314.
Bicker (de weduwe van Jan, nl. Agneta de Graeff, moeder van de vrouw van den Raadpensionaris).
1655: 24 Maart . . . . . blz. 286.
9 Augustus. . . . . „ 290, noot 3.

Bicker (Wendela, vrouw van den Raadpensionaris).
1655: 10 Januari . . . . . blz. 278.
1656: 27 December. . . . . „ 324.
29 December. . . . . „ 325.
Blauw (Pieter, burgemeester van Purmerend).
1656: 20 October . . . . . blz. 368.
1657: 31 Januari. . . . . „ 465.
15 April . . . . . „ 506.
Blijenburg (Van, burgemeester van Dordrecht).
1657: 8 Januari . . . . . blz. 462.
Brederode (Van, de Veldmaarschalk: zie ook blz. 89).
1654: 23 April . . . . blz. 144, noot 1.
27 Mei . . . . . „ 176, noot 1.
4 Juli . . . . . „ 197.
20 November. . . „ 275.
1655: 14 Februari . . . „ 297.
29 Juni. . . . . „ 299.
29 Juli . . . . . „ 300.
Tweede brief van 29 Juli. „ 300.
5 Augustus . . . „ 290, noot 2, en 301.
3 September. . . „ 302.
Brederode (Douairière van, weduwe van den vorige).
1655: September. . . . . blz. 303.
Broeck (Van den, fiscaal der Admiraliteit van Rotterdam).
1656: 28 Mei . . . . . blz. 318.
Brouwer (Hendrik, advocaat, lid van de vroedschap te Leiden).
1656: 29 Juli . . blz. 351, noot 2, en 358, noot 3.
Buvigny: zie Vivien.
Buytendijck (Goswinus, predikant te Dordrecht).
1653: 21 Augustus. . . . . blz. 88.
1654: 26 Augustus . . . . . „ 226.
September en October . . . . „ 238.
1655: 29 Januari. . . . . „ 283.
Capellen (Hendrik van der, tho Rijssel, afgevaardigde van Gelderland ter Staten-Generaal).
1657: 28 Januari. . . . . blz. 464.
14 Februari . . . . . „ 472.

Coenen (Johan, griffier van den Hoogen Raad, gehuwd met een nicht van den Raadpensionaris).
1655: 2 Februari . . . . . blz. 284.
Coolwijck (Dirk van, te Delft, oom van den Raadpensionaris).
1653: 7 September . . . . . blz. 81.
1655: 18 Januari. . . . . „ 280.
2 Februari . . . . . „ 285.
Coppens (Symon Jacobsz., burgemeester van Oostzaan).
1657: 3 April. . . . . blz. 491, noot 1.
Corput, Maria van de. Zie Loten, mevrouw.
Daelen (Van, alias Vallensis, doctor in de medicijnen, vroedschap van Delft, neef van den Raadpensionaris).
1656: 14 Juli. . . . . blz. 323.
Dedel (president van het Hof van Holland).
1656: 1 Februari . . . . . blz. 354.
Deutz (Jean, koopman te Amsterdam, zwager van den Raadpensionaris).
1654: 9 December . . . . blz. 276.
1655: 10 Januari . . . . . „ 279.
5 Maart . . . . . „ 285, noot 1.
9 Augustus. . . . . „ 290, noot 3.
14 Augustus. . . . . „ 290.
1656: 30 Maart . . . . . „ 317.
16 Juni . . . . . „ 319 en 337.
26 Juni . . . . . „ 340.
29 Juni . . . . . „ 341.
5 Juli. . . . . „ 342.
18 Juli. . . . . „ 342.
6 September . . . . „ 335.
21 October . . . . . „ 344.
6 November . . . . „ 331 en 345.
5 December . . . . „ 345.
Deutz (mevrouw, vrouw van den vorige; zij heette Geertruid Bicker en was een oudere zuster van de vrouw van den Raadpensionaris).
1656: 13 October . . . . . blz. 320.
Dordrecht (de Oudraad van).
1655: 25 Augustus . . . . . blz. 312.

Dordrecht (de regeering van).

1651: 7 Januari . . . . . blz. 2.
29 Januari . . . . . „ 3.
4 Februari . . . . . „ 4.
11 Februari . . . . . „ 6.
18 Februari . . . . . „ 7.
25 Februari . . . . . „ 10.
4 Maart . . . . . „ 11.
11 Maart . . . . . „ 12.
25 Maart . . . . . „ 12.
31 Maart . . . . . „ 13.
9 April . . . . . „ 14.
29 April . . . . . „ 15.
6 Mei . . . . . „ 16.
20 Mei . . . . . „ 16.
17 Juni . . . . . „ 17.
Tweede brief van 17 Juni . . „ 17.
24 Juni . . . . . „ 19.
1 Juli . . . . . „ 20.
8 Juli . . . . . „ 21.
15 Juli . . . . . „ 21.
23 Juli . . . . . „ 22.
20 Augustus . . . . . „ 23.
24 November . . . . „ 24.
2 December . . . . . „ 24.
16 December . . . . . „ 25.
1652: 14 Januari . . . . . „ 25.
16 Januari . . . . . „ 27.
19 Januari . . . . . „ 27.
29 Januari . . . . . „ 28.
3 Februari . . . . . „ 29.
24 Februari . . . . . „ 29.
27 Februari . . . . . „ 29.
2 Maart . . . . . „ 31.
6 Maart . . . . . „ 31.
8 Maart . . . . . „ 32.
13 Maart . . . . . „ 33.
16 Maart . . . . . „ 33.

Dordrecht (de regeering van).

1652: 23 Maart . . . . . blz. 34.
3 April . . . . . „ 35.
20 April . . . . . „ 35.
24 April . . . . . „ 35.
26 April . . . . . „ 36.
11 Mei . . . . . „ 36.
28 Juni . . . . . „ 36.
13 Juli . . . . . „ 37.
31 Juli . . . . . „ 37.
3 Augustus . . . . . „ 37.
8 Augustus . . . . . „ 37.
10 Augustus . . . . . „ 37.
14 Augustus . . . . . „ 37.
21 Augustus . . . . . „ 38.
26 Augustus . . . . . „ 38.
27 Augustus . . . . . „ 38.
14 September . . . . „ 39.
18 September . . . . „ 39.
28 September . . . . „ 39.
12 October . . . . . „ 39.
1 November . . . . „ 39.
3 November . . . . „ 40.
12 November . . . . „ 40.
19 November . . . . „ 41.
23 November . . . . „ 41.
7 December. . . . . „ 41.
13 December. . . . . „ 41.
14 December. . . . . „ 42.
16 December. . . . . „ 46.
19 December. . . . . „ 46.
1653: 11 Januari . . . . . „ 46.
18 Januari . . . . . „ 46.
25 Januari . . . . . „ 47.
21 Februari . . . . . „ 47.
22 Februari . . . . . „ 48,
8 Maart . . . . . „ 48.
15 Maart . . . . . „ 48.

Dordrecht (de regeering van).
1653: 24 April . . . . . blz. 48.
30 April . . . . . „ 49.
20 Mei . . . . . „ 49.
23 Mei . . . . . „ 50.
28 Mei . . . . . „ 50.
6 Juni . . . . . „ 50.
16 Juni . . . . . „ 50.
23 Juni . . . . . „ 51.
1 Juli . . . . . „ 51.
6 Juli . . . . . „ 51.
13 Juli . . . . . „ 51.
14 Juli . . . . . „ 51.
1657: 7 April . . . . . „ 509.
15 April . . . . . „ 506.
Dussen (Van der, Pensionaris van Delft).
1657: 31 Januari . . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.
Dussen (Van der, Secretaris van Schiedam).
1657: 31 Januari . . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.
Enkhuizen (Burgemeesteren van).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
2 April . . . . . „ 486.
7 April . . . . . „ 509.
Fannius (advocaat, gehuwd met Catharina van Sypesteyn, eene nicht van den Raadpensionaris).
1655: 2 Februari. . . . . blz. 285.
Fannius (mevrouw: vrouw van den vorige; zij heette Catharina van Sypesteyn en was een nicht van den Raadpensionaris).
1653: 21 Augustus . . . . . blz. 79.
1655: 2 Februari . . . . . „ 285.
Fannius (Pensionaris van Brielle).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.

Focanus (Jacob, schepen te 'sHertogenbosch, neef van den Raadpensionaris).
1655: 16 Maart . . . . . blz. 293.
1656: 1 Maart . . . . . „ 335.
17 Augustus . . . . . „ 318.
Golius (Jacobus, Hoogleeraar te Leiden).
1656: 22 November. . . . . blz. 360.
Gorkum (Burgemeesteren van).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
Gouda (Burgemeesteren van).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
Graeff (Agneta de: zie Bicker, weduwe van Jan).
Graeff (Andries de, Burgemeester van Amsterdam, oom van de vrouw van den Raadpensionaris).
1657: 2 Februari. . . . . blz. 475, noot 2.
30 April . . . . . „ 482.
Graeff (Cornelis de, Heer van Zuidpolsbroek, Burgemeester van Amsterdam, oom van de vrouw van den Raadpensionaris).
1655: 2 Augustus. . . . . blz. 294.
11 September . . . . „ 296.
15 December. . . . . „ 306.
Tweede brief van 15 December „ 306.
1656: 15 Mei. . . . . „ 315 en 346.
6 Juli. . . . . „ 347.
11 November . . . . „ 323.
1657: 2 Februari . . . . . „ 467.
16 October . . . . . „ 518, noot 1.
18 October . . . . . „ 514.
23 October . . . . . „ 522.
Graeff (Christina de: zie Trip, weduwe van Pieter).
Haersolte (vgl. blz. 23, noot 3 en blz. 62).
Hallingh (Raad ter Admiraliteit van Rotterdam).
1656: 28 Mei . . . . . blz. 318.
Heydanus (Abraham, hoogleeraar te Leiden).
1656: 21 Juli . . . . . blz. 355.
26 Juli . . . . . „ 356.
29 Juli . . . . . „ 358.
22 November. . . . . „ 361.

Hoeufft (Diederik, Heer van Fontaine Peureuse, Domheer ten Dom te Utrecht, zwager van den Raadpensionaris).
1653: 24 Juni . . . . . blz. 76.
1655: 18 Januari . . . . . „ 280.
2 Februari . . . . . „ 285.
Hoogeveen (Gerard van, Schout te Leiden, neef van den Raadpensionaris).
1650: 29 November . . . . . blz. 59.
1655: 2 Februari . . . . . „ 283.
Hoogeveen (mevrouw van; niet de vrouw van den vorige, maar van Cornelis van Hoogeveen, ontvanger der gemeenelands-middelen te Dordrecht, neef van den Raadpensionaris; zij heette Maria de Valé).
1655: 2 Februari. . . . . blz 283.
Hoolck (Van der, Utrechtsch regent).
1654: 17 Augustus . . . . . blz. 220
Hoorn (Burgemeesteren van).
1657: 2 April . . . . . blz. 509.
7 April . . . . . „ 509.
Huybert (Dr., Secretaris van Zierikzee. Vgl blz. 23, noot 3, en blz. 62).
Huydecooper van Maarsseveen (Johan. Zie blz. 41, noot 4, en blz. 66 en 68).
1653: 24 Augustus . . . . . blz. 89.
Inn- en Knyphausen. Zie Lutzburg.
Keyser (Nanning. Zie blz. 50, noot 1, en blz. 65).
Lange (De) of Langen (Van), (Rudolf, Burgemeester van Kampen).
1657: 5 April . . . . . blz. 526.
6 Mei . . . . . „ 535.
29 Mei . . . . . „ 537.
6 Juni . . . . . „ 539.
16 Juni . . . . . „ 540.
4 Juli . . . . . „ 542.
23 Juli . . . . . „ 543.
Langewegen, Secretaris van Hoorn. (Zie ook blz. 39, noot 1).
1657: 31 Januari . . . . . blz. 465.
2 April . . . . . „ 490, noot 1.

Langewegen, Secretaris van Hoorn.
1657: 9 April . . . . . blz. 502.
15 April . . . . . „ 506.
Loten (Charles, oom van den Raadpensionaris).
1650: 23 November . . . . . blz. 57.
Loten (Mevrouw, geboren Maria van de Corput, weduwe van den vorige).
1653: 23 October . . . . . blz. 85.
27 October . . . . . „ 85.
9 November. . . . . „ 85.
1655: 18 Januari. . . . . „ 281.
2 Februari . . . . . „ 285.
1656: 11 November. . . . . „ 336.
Lotius (Eleazar, predikant te 'sGravenhage).
1656: 21 Juli . . . . . blz. 355.
26 Juli . . . . . „ 356.
1 Augustus . . . . . „ 359.
Lutzburg (Rudolf van Inn- en Knyphausen, heer van, Groninger regent).
1656: 16 October . . . . . blz. 373.
17 November. . . . . „ 373.
29 December. . . . . „ 376.
Maarsseveen. Zie Huydecooper.
Meer (Jan van der).
1655: 2 Februari. . . . . blz. 284.
Naaldwijk (Van, Burgemeester van Dordrecht).
1656: 23 October . . . . . blz. 364.
Nassau (Sophia Margaretha van).
1654: 14 Maart . . . . . blz. 268.
13 Augustus . . . . . „ 269.
Nassau (Willem Frederik van, Stadhouder van Friesland, Groningen en Drente).
1656: 16 Februari . . . . . blz. 349.
16 Maart . . . . . „ 350.
6 Juli . . . . . „ 350.
13 October . . . . . „ 371.

Neef (een ongenoemde ..... van den Raadpensionaris).
1652: 5 September . . . . . blz. 66.
1653: 22 Januari . . . . . „ 68.
Nieuwpoort (Willem. Zie ook Beverningh en Nieuwpoort).
1653: 10 Juni . . . . . blz. 76.
1654: 13 Maart . . . . . „ 130.
27 Maart . . . . . „ 131.
10 April . . . . . „ 137.
24 April . . . . . „ 143.
4 December. . . . . „ 253.
11 December. . . . . „ 254.
Tweede brief van 11 December „ 255.
18 December. . . . . „ 255.
25 December. . . . . „ 256.
Noeye (Gerard, regent te Dordrecht).
1655: 2 Februari. . . . . blz. 284.
Noordwijk (Heer van, lid van de ridderschap van Holland).
1657: 6 Maart. . . . . blz. 472.
Obdam. Zie Opdam.
Ommeren (Rudolf van, gezant in Zwitserland en Savoye).
1656: 24 Januari . . . . . blz. 313, noot 1.
Opdam (zie ook blz. 89).
1652: 1 November . . . . blz. 67.
4 November . . . . „ 67.
1654: 4 Juli. . . . . „ 197.
1655: 29 Juli. . . . . „ 300, noot 2.
5 Augustus. . . . . „ 290, noot 2.
8 October . . . . . „ 304.
Overijsel (Staten van, de Deventersche partij).
1657: 12 Juni. . . . . blz. 539.
Overijsel (Staten van, de Zwolsche partij).
1657: 12 Juni. . . . . blz. 540.
16 Juni. . . . . „ 540.
Pauw (Adriaan, Raadpensionaris van Holland).
1652: 19 Juni. . . . . blz. 64.
20 October . . . . . „ 66.
1653: 8 Februari . . . . . „ 68.

Pauw (Isaac, Heer van Achttienhoven, Pensionaris van Enkhuizen).
1657: 2 April . . . . . blz. 490, noot 1.
Peene (Pieter van, Secretaris van Gedeputeerden uit de Staten-Generaal naar Munster).
1657: 10 October . . . . . blz. 511.
Persijn (Maarten van, auditeur van de rekening van den Prins van Oranje, gehuwd met eene nicht van den Raadpensionaris).
1655: 2 Februari. . . . . blz. 283.
Raad (Gualter de, Raadsheer in het Hof van Holland).
1656: 19 Augustus . . . . . blz. 360.
Raden (Gecommitteerde, van Holland).
1654: 21 October . . . . . blz. 243, noot 3.
1655: 20 Augustus . . . . . „ 291.
23 Augustus . . . . . „ 291.
Raden (Gecommitteerde, van het Noorderkwartier).
1655: 20 Januari. . . . . blz. 293.
Reëlle (Monsieur de).
1655: 5 Augustus. . . . . blz. 299, noot 3.
Rengers (Osebrant Jan, Ommelander jonker).
1656: 17 November. . . . . blz. 373.
Ripperda (Gedeputeerde van Overijsel in de Staten-Generaal).
1654: 28 November. . . . . blz. 253.
1656: 8 December. . . . . „ 374.
Rotterdam (Burgemeesteren van).
1657: 7 April . . . . . blz. 509.
Rudolphi (Pensionaris van Rotterdam).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.
Ruysch (Jacob, neef van den Raadpensionaris).
1654: 4 September . . . . . blz. 218.
Sarasin (Pierre, Secretaris van den Veldmaarschalk Brederode).
1655: 29 Juli . . . . . blz. 302.
Sasburg (Thomas, Resident van de Staten-Generaal te Brussel).
1656: 19 Augustus . . . . . blz. 366.

Schaep (Gerrit Pietersz., Ambassadeur in Engeland).
1652: 2 Februari (?) . . . . . blz. 61.
10 Mei . . . . . „ 61.
Schagen (Secretaris van Alkmaar. Zie ook blz. 39, noot 1).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.
Schele (Rabo, Overijselsch regent. Vgl. blz. 62).
1652: 29 Januari . . . . . blz. 28.
1657: 28 Januari . . . . . „ 465.
16 Maart . . . . . „ 526, noot 2.
5 April . . . . . „ 530.
19 April . . . . . „ 530.
6 Mei . . . . . „ 533.
1 Juni . . . . . „ 537.
15 Juni . . . . . „ 540.
16 Juni . . . . . „ 542.
23 Juli . . . . . „ 543.
28 Juli . . . . . „ 545.
Schoonhoven (Burgemeesteren van).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
Schorel (Secretaris van Edam).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.
Singendonck (Geldersch regent. Vgl. blz. 23, noot 3 en blz. 62).
1652: 29 Januari . . . . . blz. 28.
Slavata (Barones van).
1654: 16 Januari. . . . . blz. 270.
Slingelandt (Govert van, Pensionaris van Dordrecht).
1653: 1 September . . . . . blz. 87.
1657: 31 Januari. . . . . „ 465.
Spiljardus (Johannes, Predikant te Gorkum).
1656: 1 Augustus . . . . . blz. 359.
Stavenisse. (Zie blz. 68).
Stellingwerf (Nicolaas, Burgemeester van Medemblik).
1654: 30 Januari . . . . . blz. 264.
1656: 6 Juli . . . . . „ 347.
1657: 31 Januari . . . . . „ 465.

Stellingwerf (Nicolaas, Burgemeester van Medemblik).
1657: 2 April . . . . . blz. 486.
8 April . . . . . „ 492.
15 April . . . . . „ 506.
Stermont (Jacobus, Predikant te 's Gravenhage).
1656: 26 Juli . . . . . blz. 356.
29 Juli . . . . . „ 359.
Stoop (Nicolaas, neef van den Raadpensionaris).
1652: 17 December . . . . . blz. 68.
Strijen (Pensionaris van Haarlem).
1657: 31 Januari . . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.
Swieten, Van. Zie Bicker, Gerard.
Swijndrecht, Heer of Vrouwe van. Zie Beveren, Jacob van, en Beveren, mevrouw van.
Sypesteyn (Cornelis van, te Hillegom, oom van den Raadpensionaris).
1650: 7 November . . . . blz. 55.
1652: 17 December . . . . „ 68.
1653: 4 September . . . . „ 80.
7 September . . . . „ 81.
1655: 18 Januari . . . . . „ 280.
2 Februari . . . . . „ 285.
1656: 29 Augustus. . . . . „ 322.
21 October . . . . . „ 322.
Sypesteyn (Catharina van. Zie Fannius, mevrouw).
Sypesteyn (Jan van, soldaat van de garde der Staten van Holland, later edelman à la suite van den ambassadeur Govert van Slingelandt, neef van den Raadpensionaris).
1655: 2 Februari . . . . . blz. 284.
1656: 28 Maart . . . . . „ 326.
23 Juni. . . . . „ 327.
Thilt (Johan van, Gecommitteerde Raad).
1654: 8 September . . . . . blz. 235.
12 September . . . . . „ 235.
Thysius (Hoogleeraar te Leiden).
1654: 12 Augustus. . . . . blz. 211, noot 2.
18 Augustus. . . . . „ „ „ „

Thysius (Hoogleeraar te Leiden).
1654: 19 Augustus . . . . . blz. 211, noot 2.
25 Augustus . . . . . „ „ „ „
4 September . . . . „ „ „ „
22 September . . . . „ „ „ „
29 October . . . . . „ „ „ „
Trip (de weduwe van Elias).
1654: 24 November . . . . . blz. 275.
1655: 10 Januari. . . . . „ 279.
2 September . . . . . „ 292.
Trip (Jacobus, zwager van den Raadpensionaris).
1655: 29 Juli. . . . . blz. 289.
9 Augustus. . . . . „ 290, noot 3.
1656: 21 October . . . . . „ 322.
Trip (Pieter, koopman te Amsterdam, gehuwd met eene tante van de vrouw van den Raadpensionaris).
1655: 24 Maart . . . . . blz. 286.
Trip (weduwe van den vorige).
1656: 15 Mei . . . . . blz. 315.
Utenbogaert (Johannes, ontvanger van Holland te Amsterdam).
1656: 18 Juli . . . . . blz. 342.
29 Augustus . . . . . „ 343.
18 November. . . . . „ 345.
Valé (Maria de. Zie Hoogeveen, mevrouw van).
Vallensis. Zie Daelen, van.
Veer (Quintijn de, heer van Calansoog, Baljuw van 's Gravenhage, oom van den Raadpensionaris).
1655: 18 Januari. . . . . blz. 280.
2 Februari . . . . . „ 285.
Veer (Anna de, dochter van den vorige).
1655: 2 Februari. . . . . blz. 285.
Veth (Adriaan, Secretaris van de Staten van Zeeland).
1652: 31 Maart. . . . . blz. 63.
11 Mei . . . . . „ 63.
Vivien (Anthonie, heer van Buvigny of Buvignies, oom van den Raadpensionaris).
1655: 18 Januari. . . . . blz. 280,

Vivien (Anthonie, heer van Buvigny of Buvignies, oom van den Raadpensionaris).
1655: 2 Februari . . . . . blz. 285.
6 September . . . . . „ 312.
Vogelsang (Pensionaris van Amsterdam. Zie ook blz. 39, noot 1).
1657: 28 Januari . . . . . blz. 475, noot 1.
31 Januari . . . . . „ 465.
2 April . . . . . „ 490, noot 1.
12 April . . . . . „ 498.
15 April . . . . . „ 506.
Wael (Anthony de, Raadsheer in den Hoogen Raad).
1656: 21 Juli . . . . . blz. 354.
26 Juli . . . . . „ 356.
Warmondt (Heer van, lid van de Ridderschap van Holland).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
27 April . . . . . „ 481.
Wevelinckhoven (Pensionaris van Leiden).
1657: 31 Januari. . . . . blz. 465.
15 April . . . . . „ 506.
Wildt (De, Secretaris van de Admiraliteit van Amsterdam).
1657: 3 April. . . . . blz. 491, noot 1.
Wimmenum (Van, Lid van de Ridderschap van Holland).
1657: 17 Januari. . . . . blz. 464.
31 Januari. . . . . „ 465.
Witt (Cornelis de, broeder van den Raadpensionaris. Zie ook blz. 39, noot 1, blz. 41, noot 4, en blz. 64 en 65).
1650: 5 Augustus. . . . . blz. 52.
17 Augustus. . . . . „ 53.
29 October . . . . . „ 55.
1652: 17 December . . . . „ 68.
1653: 22 Januari . . . . . „ 68.
24 Juni. . . . . „ 76.
1 September . . . . „ 86.
29 November . . . . „ 85.
1654: 8 Januari . . . . . „ 258.
9 Februari . . . . . „ 261.
26 Augustus. . . . . „ 272.

Witt (Cornelis de, broeder van den Raadpensionaris. Zie ook blz. 39, noot 1, blz. 41, noot 4, en blz. 64 en 65).

1654: 31 Augustus . . . . . blz. 273.
1655: 18 Januari . . . . . „ 280.
2 Februari . . . . . „ 285.
5 Maart . . . . . „ 286.
19 Juli . . . . . „ 311.
5 Augustus . . . . . „ 290, noot 2.
1656: 4 Februari . . . . . „ 313.
1 November . . . . „ 334.
15 December. . . . . „ 334.
1657: 8 Januari . . . . . „ 463.
31 Januari . . . . . „ 465.
8 Februari . . . . . „ 479.
25 Juni . . . . . „ 484.

Witt (Jacob de, vader van den Raadpensionaris. Zie ook blz. 39, noot 1, blz. 65 en blz. 68).

1650: 9 November . . . . blz. 56.
1653: 9 Februari . . . . . „ 69.
24 Februari . . . . . „ 69.
23 Juli . . . . . „ 78.
4 October . . . . . „ 87.
22 December. . . . . „ 84.
29 December. . . . . „ 84.
1654: 19 Januari . . . . . „ 259.
20 Maart . . . . . „ 261.
12 Mei . . . . . „ 161.
16 Juli . . . . . „ 272.
5 Augustus . . . . . „ 216.
16 December . . . . „ 255.
1655: 2 Februari . . . . . „ 285.
16 Mei . . . . . „ 286 en 288.
19 Juni . . . . . „ 288.
29 Juni. . . . . „ 288 en 308.
30 Juni . . . . . „ 309.
8 Juli. . . . . „ 311.
5 Augustus . . . . . „ 290, noot 2.
6 Augustus . . . . . „ 286 en 309.

Witt (Jacob de, vader van den Raadpensionaris).
1655: 4 September . . . . blz. 310.
1656: 31 Maart . . . . . „ 332.
3 Juli . . . . . „ 333.
1657: 18 Januari . . . . . „ 474.
28 Januari . . . . . „ 474.
31 Januari . . . . . „ 465.
2 Februari . . . . . „ 475.
28 Februari . . . . . „ 480.
6 Maart . . . . . „ 480.
5 April . . . . . „ 481.
25 Mei . . . . . „ 483.
Witt (Johan de, neef van den Raadpensionaris, lid van den Oud-Raad te Dordrecht. Zie ook blz. 41, noot 4).
1652: 17 December . . . . blz. 68.
1654: 2 Mei . . . . . „ 262.
10 Juli . . . . . „ 262.
1656: 1 Februari . . . . . „ 362.
14 Februari . . . . . „ 363.
Witt (Johanna de. Zie Beveren, Mevrouw van).
Zuidpolsbroek. Zie Graeff, Cornelis de.
Zwijndrecht (heer of vrouwe van. Zie Beveren, Jacob van, en Beveren, mevrouw van).

CHRONOLOGISCH REGISTER.

1650.	5 Augustus.	Aan	Cornelis de Witt	blz. 52.
	17 „	„	„ „ „	„ 53.
	29 October.	„	„ „ „	„ 55.
	7 November.	„	Cornelis van Sypesteyn. .	„ 55.
	9 „	„	Jacob de Witt	„ 56.
	23 „	„	Charles Loten	„ 57.
	29 „	„	Gerard van Hoogeveen. .	„ 59.
1651.	7 Januari.	„	de regeering van Dordrecht.	„ 2.
	29 „	„	„ „ „ „ „	„ 3.
	4 Februari.	„	„ „ „ „ „	„ 4.
	11 „	„	„ „ „ „ „	„ 6.
	18 „	„	„ „ „ „ „	„ 7.
	25 „	„	„ „ „ „ „	„ 10.
	4 Maart.	„	„ „ „ „ „	„ 11.
	11 „	„	„ „ „ „ „	„ 12.
	25 „	„	„ „ „ „ „	„ 12.
	31 „	„	„ „ „ „ „	„ 13.
	9 April.	„	„ „ „ „ „	„ 14.
	29 „	„	„ „ „ „ „	„ 15.
	6 Mei.	„	„ „ „ „ „	„ 16.
	20 „	„	„ „ „ „ „	„ 16.
	17 Juni.	„	„ „ „ „ „	„ 17.
Tweede brief van				
	17 Juni.	„	„ „ „ „ „	„ 17.
	24 „	„	„ „ „ „ „	„ 19.
	1 Juli.	„	„ „ „ „ „	„ 20.
	8 „	„	„ „ „ „ „	„ 21.

1651.	15 Juli.	Aan de regeering van Dordrecht.	blz	21.
	23 „	„ „ „ „ „ „	„	22.
	20 Augustus.	„ „ „ „ „ „	„	23.
	24 November.	„ „ „ „ „ „	„	24.
	2 December	„ „ „ „ „ „	„	24.
	16 „	„ „ „ „ „ „	„	25.
1652.	14 Januari.	„ „ „ „ „ „	„	25.
	16 „	„ „ „ „ „ „	„	27.
	19 „	„ „ „ „ „ „	„	27.
	29 „	„ „ „ „ „ „	„	28.
	29 „	„ Rabo Scheele.	„	28.
	29 „	„ Singendonck	„	28.
	2 Februari (?)	„ Gerrit Schaep Pietersz. (?) .	„	61.
	3 „	„ de regeering van Dordrecht.	„	29.
	24 „	„ „ „ „ „ „	„	29.
	27 „	„ „ „ „ „ „	„	29.
	2 Maart.	„ „ „ „ „ „	„	31.
	6 „	„ „ „ „ „ „	„	31.
	8 „	„ „ „ „ „ „	„	32.
	13 „	„ „ „ „ „ „	„	33.
	16 „	„ „ „ „ „ „	„	33.
	23 „	„ „ „ „ „ „	„	34.
	31 „	„ Adriaan Veth	„	63.
	3 April.	„ de regeering van Dordrecht.	„	35.
	20 „	„ „ „ „ „ „	„	35.
	24 „	„ „ „ „ „ „	„	35.
	26 „	„ „ „ „ „ „	„	36.
	10 Mei.	„ Gerrit Schaep Pietersz. . .	„	61.
	11 „	„ Adriaan Veth	„	63.
	11 „	„ de regeering van Dordrecht.	„	36.
	19 Juni.	„ Adriaan Pauw	„	64.
	28 „	„ de regeering van Dordrecht.	„	36.
	13 Juli.	„ „ „ „ „ „	„	37.
	31 „	„ „ „ „ „ „	„	37.
	3 Augustus.	„ „ „ „ „ „	„	37.
	8 „	„ „ „ „ „ „	„	37.
	10 „	„ „ „ „ „ „	„	37.
	14 „	„ „ „ „ „ „	„	37.

1652.	21 Augustus.	Aan	de regeering van Dordrecht.	blz. 38.
	26 „	„	„ „ „ „ „	„ 38.
	27 „	„	„ „ „ „ „	„ 38.
	5 September.	„	een ongenoemden neef van den Raadpensionaris . . .	„ 66.
	14 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 39.
	18 „	„	„ „ „ „ „	„ 39.
	28 „	„	„ „ „ „ „	„ 39.
	12 October.	„	„ „ „ „ „	„ 39.
	20 „	„	Adriaan Pauw	„ 66.
	1 November.	„	Opdam	„ 67.
	1 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 39.
	3 „	„	„ „ „ „ „	„ 40.
	4 „	„	Opdam	„ 67.
	12 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 40.
	19 „	„	„ „ „ „ „	„ 41.
	23 „	„	„ „ „ „ „	„ 41.
	7 December.	„	„ „ „ „ „	„ 41.
	13 „	„	„ „ „ „ „	„ 41.
	14 „	„	„ „ „ „ „	„ 42.
	16 „	„	„ „ „ „ „	„ 46.
	17 „	„	Cornelis de Witt	„ 68.
	17 „	„	Jacob de Witt	„ 68.
	17 „	„	Cornelis van Sypesteyn . .	„ 68.
	17 „	„	Nicolaas Stoop	„ 68.
	19 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 46.
1653.	11 Januari.	„	„ „ „ „ „	„ 46.
	18 „	„	„ „ „ „ „	„ 46.
	22 „	„	Cornelis de Witt	„ 68.
	22 „	„	een ongenoemden neef van den Raadpensionaris . . .	„ 68.
	25 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 47.
	3 Februari.	„	Koenraad van Beuningen .	„ 72.
	8 „	„	Adriaan Pauw	„ 68.
	9 „	„	Jacob de Witt	„ 69.
	21 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 47.
	22 „	„	„ „ „ „ „	„ 48.
	24 „	„	Jacob de Witt	„ 69.

1653.	3 Maart.	Aan	Koenraad van Beuningen .	blz. 74.
	8 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 48.
	10 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 75.
	15 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 48.
	24 April.	„	„ „ „ „ „	„ 48.
	30 „	„	„ „ „ „ „	„ 49.
	20 Mei.	„	„ „ „ „ „	„ 49.
	23 „	„	„ „ „ „ „	„ 50.
	28 „	„	„ „ „ „ „	„ 50.
	6 Juni.	„	„ „ „ „ „	„ 50.
	16 „	„	„ „ „ „ „	„ 50.
	23 „	„	„ „ „ „ „	„ 51.
	24 „	„	Van Berckel	„ 76.
	24 „	„	Diederik Hoeufft	„ 76.
	24 „	„	Cornelis de Witt	„ 76.
	24 „	„	de Vrouwe van Zwijndrecht	„ 76.
	27 „	„	Van Beverningh.	„ 77 en 92.
	1 Juli.	„	de regeering van Dordrecht.	„ 51.
	4 „	„	Van Beverningh	„ 93.
	6 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 51.
	11 „	„	Van Beverningh	„ 93.
	11 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 93.
	13 „	„	de regeering van Dordrecht.	„ 51.
	14 „	„	„ „ „ „	„ 51.
	18 „	„	Van Beverningh.	„ 97.
	18 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 97.
Tweede brief van	18 Juli.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 97.
	23 „	„	Jacob de Witt	„ 78.
	24 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 99.
	24 „	„	Van Beverningh	„ 100.
	1 Augustus.	„	„ „	„ 102.
	1 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 102.

1653.	8 Augustus.	Aan	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 102
	8 „	„	Van Beverningh	„ 103.
	15 „	„	„ „	„ 103.
	15 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 103.
	21 „	„	Goswinus Buytendijck . .	„ 88.
	21 „	„	Catharina van Sypesteyn .	„ 79.
	22 „	„	Van Beverningh	„ 104.
	24 „	„	Johan Huydecooper . . .	„ 89.
	29 „	„	Van Beverningh	„ 104.
	1 September.	„	Herbert van Beaumont . .	„ 86.
	1 „	„	Govert van Slingelandt . .	„ 87.
	1 „	„	Cornelis de Witt	„ 86.
	4 „	„	Cornelis van Sypesteyn .	„ 80.
	7 „	„	„ „ „ . .	„ 81.
	7 „	„	Dirk van Coolwijck . . .	„ 81.
	12 „	„	Van Beverningh	„ 105.
	19 „	„	„ „	„ 106.
	26 „	„	„ „	„ 106.
	3 October.	„	de vrouwe van Zwijndrecht.	„ 82.
	3 „	„	Van Beverningh	„ 107.
	4 „	„	Jacob de Witt	„ 87.
	7 „	„	de vrouwe van Zwijndrecht.	„ 84.
	10 „	„	Van Beverningh.	„ 107.
	17 „	„	„ „	„ 108.
	23 „	„	Mevrouw Loten.	„ 85.
	24 „	„	Van Beverningh	„ 109.
	27 „	„	Mevrouw Loten.	„ 85.
	31 „	„	Van Beverningh	„ 109.
	7 November.	„	„ „	„ 110.
	9 „	„	Mevrouw Loten.	„ 85.
	14 „	„	Van Beverningh	„ 110.
	21 „	„	„ „	„ 111.
	28 „	„	„ „	„ 112.
	28 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 112.
	29 „	„	Cornelis de Witt	„ 85.

1653.	22 December.	Aan	Jacob de Witt	blz. 84.
	26 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 112.
	26 „	„	Van Beverningh	„ 113.
	29 „	„	Jacob de Witt	„ 84.
1654.	2 Januari.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 114.
	2 „	„	Van Beverningh	„ 117.
	8 „	„	Cornelis de Witt	„ 258.
	16 „	„	de barones van Slavata . .	„ 270.
	19 „	„	Jacob de Witt	„ 259.
	25 „	„	Van Beverningh	„ 118.
	30 „	„	Nicolaas Stellingwerf . . .	„ 264.
	6 Februari.	„	Van Beverningh	„ 119.
	9 „	„	Cornelis de Witt	„ 261.
	12 „	„	Van Beverningh	„ 120.
Tweede brief van				
	12 Februari.	„	„ „	„ 121.
	18 „	„	„ „ „	„ 121.
	20 „	„	„ „ „	„ 122.
Tweede brief van				
	20 Februari.	„	„ „	„ 122.
Derde brief van				
	20 Februari.	„	„ „	„ 126.
	27 „	„	„ „ „	„ 126.
	1 Maart.	„	„ „ „	„ 126.
	3 „	„	„ „ „	„ 127.
Tweede brief van				
	3 Maart.	„	„ „	„ 128.
Derde brief van				
	3 Maart.	„	„ „	„ 128.
	6 „	„	„ „ „	„ 129.
	13 „	„	„ „ „	„ 129.
	13 „	„	Nieuwpoort	„ 130.
	14 „	„	Sophia Margaretha van Nassau	„ 268.
	20 „	„	Van Beverningh	„ 130.

1654.	20 Maart.	Aan	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 130.
	20 „	„	Jacob de Witt	„ 261.
	26 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 131.
	27 „	„	Van Beverningh.	„ 131.
	27 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 132.
	27 „	„	Nieuwpoort	„ 131.
	3 April.	„	Van Beverningh	„ 132.
Tweede brief van	3 April.	„	„ „	„ 132.
	3 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 134.
	5 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 134.
Tweede brief van	5 April.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 134.
	5 „	„	Van Beverningh	„ 135.
	10 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 137.
Tweede brief van	10 April.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 137.
	10 „	„	Nieuwpoort	„ 137.
	15 „	„	Van Beverningh	„ 138.
	15 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 138.
	17 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 140.
	23 „	„	Van Beverningh	„ 140.
	23 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 140.
Tweede brief van	23 April.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 141.
Derde brief van	23 April.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 142.

1654. 23 April.	Aan	Van Brederode	blz. 144 noot 1.
24 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 142.
24 „	„	Van Beverningh	„ 143.
24 „	„	Nieuwpoort	„ 143.
29 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 143.
29 „	„	Van Beverningh	„ 145.
1 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 146.
Tweede brief van 1 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 147.
1 „	„	Van Beverningh	„ 147.
Derde brief van 1 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 149.
2 „	„	Johan de Witt	„ 262.
5 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 151.
Tweede brief van 5 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 151.
5 „	„	Van Beverningh	„ 153.
8 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 154.
9 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 155.
Tweede brief van 9 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 155.
Derde brief van 9 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 159.
Vierde brief van 9 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 159.

1654. 12 Mei.	Aan	Jacob de Witt	blz. 161.
13 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 163.
Tweede brief van 13 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 169.
13 „	„	Van Beverningh	„ 169.
15 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 169.
Tweede brief van 15 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 170.
15 „	„	Van Beverningh	„ 170.
22 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 170.
Tweede brief van 22 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 171.
Derde brief van 22 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 172.
23 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 174.
Tweede brief van 23 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 174.
24 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 175.
Tweede brief van 24 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 175.
26 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 176.
Tweede brief van 26 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 177.
Derde brief van 26 Mei.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 178.

1654. 27 Mei.	Aan	Van Brederode	blz. 176 noot 1.
29 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 178.
5 Juni.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 178.
Tweede brief van 5 Juni.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 179.
Derde brief van 5 Juni.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 180.
Vierde brief van 5 Juni.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 180.
5 „	„	Van Beverningh	„ 182.
6 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 183.
Tweede brief van 6 Juni.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 184.
12 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 185.
Tweede brief van 12 Juni.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 186.
Derde brief van 12 Juni.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 188.
12 „	„	Van Beverningh	„ 185.
Tweede brief van 12 Juni.	„	„ „	„ 189.
19 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 190.
Tweede brief van 19 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 190.
19 „	„	Van Beverningh	„ 192.

1654. 26 Juni.	Aan	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 192.
Tweede brief van 26 Juni.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 194.
3 Juli.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 194.
3 „	„	Van Beverningh	„ 194.
Tweede brief van 3 Juli.	„	„ „	„ 196.
4 „	„	Van Brederode	„ 197.
4 „	„	Opdam	„ 197.
6 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 197.
6 „	„	Van Beverningh	„ 197.
8 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 198.
Tweede brief van 8 Juli.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 198.
10 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 200.
10 „	„	Johan de Witt	„ 262.
16 „	„	Jacob de Witt	„ 272.
17 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 201.
17 „	„	Van Beverningh.	„ 201.
Tweede brief van 17 Juli.	„	„ „	„ 202.
24 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 203.
Tweede brief van 24 Juli.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 205.
31 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 205.
5 Augustus.	„	Jacob de Witt	„ 216.
7 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 209.

1654.	7 Augustus.	Aan	Van Beverningh	blz. 210.
	11 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 211.
	11 „	„	Willem van Beveren . . .	„ 217, en 233 noot 1.
	12 „	„	prof. Thysius.	blz. 211 noot 2.
	13 „	„	Sophia Margaretha van Nassau	blz. 269.
	14 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 212.
Tweede brief van	14 Augustus.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 212.
	14 „	„	Van Beverningh	„ 216.
	17 „	„	Van der Hoolck	„ 220.
	18 „	„	prof. Thysius	„ 211 noot 2.
	19 „	„	„ „	blz. 211 noot 2.
	19 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 218.
Tweede brief van	19 Augustus.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 219.
	21 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 219.
	21 „	„	Van Beverningh	„ 220.
	25 „	„	prof. Thysius.	„ 211 noot 2.
	26 „	„	Cornelis de Witt	blz. 272.
	26 „	„	Willem van Beveren . . .	„ 217 noot 3.
	26 „	„	Goswinus Buytendijck . .	blz. 226.
	27 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 221.
	28 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 222.

Tweede brief van			
1654. 28 Augustus.	Aan	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 223.
Derde brief van			
28 Augustus.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 226.
Vierde brief van			
28 Augustus.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 227.
Vijfde brief van			
28 Augustus.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 228.
28 „	„	Van Beverningh	„ 227.
Tweede brief van			
28 Augustus.	„	„ „	„ 228.
31 „	„	Cornelis de Witt	„ 273.
September en October	„	Goswinus Buytendijck . .	„ 238.
4 September.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 228.
Tweede brief van			
4 September.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 232.
Derde brief van			
4 September.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 233.
4 September.	„	prof. Thysius	„ 211 noot 2.
4 „	„	Jacob Ruysch	blz. 218.
8 „	„	Johan van Thilt	„ 235.
11 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 233.
Tweede brief van			
11 September.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 234.
Derde brief van			
11 September.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 235.
12 „	„	Johan van Thilt	„ 235.

1654.	18 September.	Aan	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 236.
	18 „	„	Van Beverningh	„ 237.
	22 „	„	prof. Thysius	„ 211 noot 2.
	25 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 237.
Tweede brief van	25 September.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 237.
	25 „	„	Van Beverningh	„ 238.
	October—December.	„	Koenraad van Beuningen .	„ 246 noot 1.
	2 October.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 238.
Tweede brief van	2 October.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 241.
	2 „	„	Van Beverningh	„ 240.
	9 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 241.
	9 „	„	Van Beverningh	„ 243.
	16 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 243.
	20 „	„	Burgemeesteren van Amsterdam.	„ 243 noot 3.
	21 „	„	Burgemeesteren van Amsterdam.	blz. 243 noot 3.
	21 „	„	Gecommitteerde Raden van Holland.	blz. 243 noot 3.
	23 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 243.
	29 „	„	prof. Thysius	„ 211 noot 2.
	30 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	blz. 245.

1654.	30 October.	Aan	Van Beverningh.	blz. 248.
	6 November.	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 249.
	13 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 249.
	20 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 250.
	20 „	„	Van Brederode	„ 275.
	24 „	„	de weduwe van Elias Trip.	„ 275.
	27 „	„	Van Beverningh en Nieuwpoort.	„ 251.
	27 „	„	Van Beverningh	„ 251.
	28 „	„	Ripperda	„ 253.
	28 „	„	Van der Beecke	„ 253.
	4 December.	„	Nieuwpoort	„ 253.
	9 „	„	Jean Deutz	„ 276.
	11 „	„	Nieuwpoort	„ 254.
Tweede brief van	11 December.	„	„	„ 255.
	16 „	„	Jacob de Witt	„ 255.
	18 „	„	Nieuwpoort	„ 255.
	25 „	„	„	„ 256.
1655.	10 Januari.	„	Wendela Bicker.	„ 278.
	10 „	„	Jean Deutz	„ 279.
	10 „	„	de weduwe van Elias Trip	„ 279.
	18 „	„	Jacob van Beveren . . .	„ 280.
	18 „	„	Diederik Hoeufft	„ 280.
	18 „	„	Cornelis de Witt	„ 280.
	18 „	„	Cornelis van Sypesteyn. .	„ 280.
	18 „	„	Quintyn de Veer	„ 280.
	18 „	„	Anthonie Vivien	„ 280.
	18 „	„	Dirk van Coolwijck . . .	„ 280.
	18 „	„	mevrouw Loten.	„ 281.
	19 „	„	Gerard Bicker van Swieten	„ 282.
	20 „	„	Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier . . .	„ 293.
	29 „	„	Goswinus Buytendijck . .	„ 283.
	2 Februari.	„	Alida van Beveren . . .	„ 283.

1655.	2 Februari.	Aan	Maarten van Persijn . . .	blz. 283.
	2 „	„	Gerard van Hoogeveen . .	„ 283.
	2 „	„	mevrouw van Hoogeveen .	„ 283.
	2 „	„	Gerard Noeye	„ 284.
	2 „	„	Jan van der Meer. . . .	„ 284.
	2 „	„	Jan van Sypesteyn . . .	„ 284.
	2 „	„	Johan Coenen	„ 284.
	2. „	„	Anna de Veer	„ 285.
	2 „	„	Johan van den Andel . .	„ 285.
	2 „	„	Fannius	„ 285.
	2 „	„	Catharina van Sypesteyn .	„ 285.
	2 „	„	Jacob van Beveren . . .	„ 285.
	2 „	„	Diederik Hoefft	„ 285.
	2 „	„	Cornelis de Witt	„ 285.
	2 „	„	Cornelis van Sypesteyn. .	„ 285.
	2 „	„	Quintijn de Veer	„ 285.
	2 „	„	Anthonie Vivien	„ 285.
	2 „	„	Dirk van Coolwijck . . .	„ 285.
	2 „	„	mevrouw Loten.	„ 285.
	2 „	„	Jacob de Witt	„ 285.
	14 „	„	Van Brederode	„ 297.
	5 Maart.	„	Jean Deutz	„ 285, noot 1.
	5 „	„	Cornelis de Witt	blz. 286.
	16 „	„	Jacob Focanus	„ 293.
	24 „	„	de weduwe van Jan Bicker.	„ 286.
	24 „	„	Pieter Trip	„ 286.
	16 Mei.	„	Jacob de Witt	„ 286, en 288.
	19 Juni.	„	„ „ „ „	blz. 288.
	29 „	„	„ „ „ „	„ 288, en 308.
	29 „	„	Van Brederode	blz. 299.
	30 „	„	Jacob de Witt	„ 309.
	8 Juli.	„	„ „ „ „	„ 311.
	19 „	„	Cornelis de Witt	„ 311.
	23 „	„	Willem van Beveren . . .	„ 307.
	29 „	„	Jacobus Trip.	„ 287.

1655.	29 Juli.	Aan	Van Brederode	blz. 300.
Tweede brief van				
	29 Juli.	„	„ „	„ 300.
	29 „	„	Obdam	„ 300, noot 2.
	29 „	„	Pierre Sarasin	blz. 302.
	2 Augustus.	„	Cornelis de Graeff. . . .	„ 294.
	5 „	„	Van Brederode	„ 290 noot 2, en 301.
	5 „	„	Obdam	blz. 290 noot 2.
	5 „	„	Cornelis de Witt	blz. 290 noot 2.
	5 „	„	Jacob de Witt	blz. 290 noot 2.
	5 „	„	de Reëlle	blz. 299 noot 3.
	6 „	„	Jacob de Witt	blz. 286, en 309.
	9 „	„	de weduwe van Jan Bicker.	blz. 290 noot 3.
	9 „	„	Jean Deutz	blz. 290 noot 3.
	9 „	„	Jacobus Trip.	blz. 290 noot 3.
	14 „	„	Jean Deutz	blz. 290.
	20 „	„	Gecommitteerde Raden van Holland.	„ 291.
	23 „	„	Gecommitteerde Raden van Holland.	„ 291.
	25 „	„	den Oud-Raad van Dordrecht	„ 312.
	2 September.	„	de weduwe van Elias Trip.	„ 292.
	3 „	„	Van Brederode	„ 302.
Na	3 „	„	de douairière van Brederode.	„ 303.
	4 „	„	Jacob de Witt	„ 310.
	6 „	„	Anthonie Vivien	„ 312.
	11 „	„	Cornelis de Graeff. . . .	„ 296.

1655.	8 October.	Aan	Obdam	blz. 304.
	15 December.	„	Cornelis de Graeff. . . .	„ 306.
Tweede brief van				
	15 December.	„	„ „ „ „	„ 306.
1656.	18 Januari.	„	Koenraad van Beuningen .	„ 380.
	24 „	„	Rudolf van Ommeren . .	„ 313 noot 1.
	1 Februari	„	Dedel	blz. 354.
	1 „	„	Johan de Witt	„ 362.
	4 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 381.
	4 „	„	Cornelis de Witt	„ 313.
	14 „	„	Johan de Witt	„ 363.
	16 „	„	Willem Frederik van Nassau	„ 349.
	18 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 382.
	25 „	„	„ „ „ „ .	„ 383.
	1 Maart.	„	Jacob Focanus	„ 335.
	3 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 384.
Tweede brief van				
	3 Maart.	„	„ „ „ „ .	„ 384.
	10 „	„	„ „ „ „ .	„ 314, en 384.
	16 „	„	Willem Frederik van Nassau	blz. 350.
	17 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 386.
	24 „	„	„ „ „ „ .	„ 387.
Tweede brief van				
	24 Maart.	„	„ „ „ „ .	„ 389.
	28 „	„	Jan van Sypesteyn . . .	„ 326.
	30 „	„	Jean Deutz	„ 317.
	31 „	„	Jacob de Witt	„ 332.
	31 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 389.
	5 April.	„	Gerard Bicker	„ 328.
	7 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 390.
	14 „	„	„ „ „ „ .	„ 390.
	21 „	„	„ „ „ „ .	„ 390.
	15 Mei.	„	Cornelia Bicker.	„ 314.
	15 „	„	Jacoba Bicker	„ 314.
	15 „	„	de weduwe van Pieter Trip	„ 315.

1656. 15 Mei.	Aan	Cornelis de Graeff	blz. 315, en 346.
26 „	„	Koenraad van Beuningen .	blz. 390.
28 „	„	de Admiraliteit van Rotterdam	„ 317.
28 „	„	Van den Broeck	„ 318.
28 „	„	Hallingh	„ 318.
16 Juni.	„	Jean Deutz	„ 319, en 337.
23 „	„	Jan van Sypesteyn . . .	blz. 327.
23 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 391.
Tweede brief van 23 Juni.	„	„ „ „ .	„ 391.
26 „	„	Jean Deutz	„ 340.
29 „	„	„ „	„ 341.
3 Juli.	„	Jacob de Witt	„ 333.
4 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 392.
5 „	„	Jean Deutz	„ 342.
6 „	„	Cornelis de Graeff. . . .	„ 347.
6 „	„	Nicolaas Stellingwerf. . .	„ 347.
6 „	„	Willem Frederik van Nassau	„ 350.
7 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 392.
11 „	„	Van Beverningh	„ 364.
14 „	„	Van Daelen	„ 323.
14 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 392.
18 „	„	Jean Deutz	„ 342.
18 „	„	Johannes Utenbogaert . .	„ 342.
18 „	„	Van Beverningh	„ 365.
21 „	„	Anthony de Wael. . . .	„ 354.
21 „	„	Eleazar Lotius	„ 355.
21 „	„	prof. Heydanus.	„ 355.
26 „	„	„ „	„ 356.
26 „	„	Eleazar Lotius	„ 356.
26 „	„	Jacobus Stermont	„ 356.
26 „	„	Anthony de Wael. . . .	„ 356.
28 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 393.
29 „	„	Hendrik Brouwer	„ 351 noot 2, en 358 noot 3.

1656.	29 Juli.	Aan	prof. Heydanus	blz 358.
	29 „	„	Jacobus Stermont	„ 359.
	1 Augustus.	„	Eleazar Lotius	„ 359.
	1 „	„	Johannes Spiljardus . . .	„ 359.
	11 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 393.
	15 „	„	„ „ „ .	„ 393.
	17 „	„	Jacob Focanus	„ 318.
	18 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 394.
	19 „	„	Gualter de Raad	„ 360.
	19 „	„	Thomas Sasburg	„ 366.
	29 „	„	Cornelis van Sypesteyn . .	„ 322.
	29 „	„	Johannes Utenbogaert . .	„ 343.
	1 September.	„	Koenraad van Beuningen .	„ 394.
	6 „	„	Jean Deutz	„ 335.
	22 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 395.
	29 „	„	„ „ „ .	„ 396.
	5 October.	„	„ „ „ .	„ 397.
	13 „	„	„ „ „ .	„ 398.
	13 „	„	mevrouw Deutz	„ 320.
	13 „	„	Willem Frederik van Nassau	„ 371.
	14 „	„	mevrouw van Beveren . .	„ 321.
	16 „	„	den heer van Lutzburg . .	„ 373.
	20 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 400.
	20 „	„	Pieter Blauw	„ 368.
	21 „	„	Jean Deutz	„ 344.
	21 „	„	Cornelis van Sypesteyn . .	„ 322.
	21 „	„	Jacobus Trip	„ 322.
	23 „	„	den heer van Naaldwijk. . .	„ 364.
	27 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 403.
	1 November.	„	Gerard Bicker	„ 329.
	1 „	„	Cornelis de Witt	„ 334.
	3 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 404.
	6 „	„	Jean Deutz	„ 331, en 345.
	11 „	„	Cornelis de Graeff. . . .	blz. 323.
	11 „	„	Mevrouw Loten	„ 336.
	17 „	„	Aldringa	„ 373.
	17 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 405.

1656.	17 November.	Aan	den heer van Lutzburg . .	blz. 373.
	17 „	„	Osebrant Jan Rengers . .	„ 373.
	18 „	„	Johannes Utenbogaert . .	„ 345.
	22 „	„	prof. Golius	„ 360.
	22 „	„	prof. Heydanus	„ 361.
	1 December.	„	Koenraad van Beuningen .	„ 405.
	5 „	„	Jean Deutz	„ 345.
	8 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 406.
	8 „	„	Ripperda	„ 374.
	8 „	„	Van der Beecke.	„ 375.
	15 „	„	Cornelis de Witt	„ 334.
	27 „	„	Wendela Bicker.	„ 324.
	29 „	„	„ „	„ 325.
	29 „	„	den heer van Lutzburg . .	„ 376.
	29 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 406.
1657.	8 Januari.	„	Van Blijenburg	„ 462
	8 „	„	Abraham van Beveren . .	„ 463.
	8 „	„	Cornelis de Witt	„ 463.
	12 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 407.
	17 „	„	den heer van Wimmenum.	„ 464.
	18 „	„	Jacob de Witt	„ 474.
	19 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 408.
	26 „	„	„ „ „ .	„ 408.
	28 „	„	Hendrik van der Capellen tho Rijssel.	„ 464.
	28 „	„	Van der Beecke.	„ 465.
	28 „	„	Rabo Scheele.	„ 465.
	28 „	„	Vogelsang	„ 475 noot 1.
	28 „	„	Jacob de Witt	blz. 474.
	31 „	„	den heer van Warmondt .	„ 465.
	31 „	„	„ „ „ Wimmenum.	„ 465.
	31 „	„	Wevelinckhoven.	„ 465.
	31 „	„	Burgemeesteren van Gouda	„ 465.
	31 „	„	Rudolphi	„ 465.
	31 „	„	Burgemeesteren van Gorkum	„ 465.
	31 „	„	Burgemeesteren van Schoonhoven	„ 465.

1657.	31	Januari.	Aan Schagen	blz. 465.
	31	„	„ Burgemeesteren van Enkhuizen	„ 465.
	31	„	„ Cornelis de Witt	„ 465.
	31	„	„ Govert van Slingelandt . .	„ 465.
	31	„	„ Stryen	„ 465.
	31	„	„ pensionaris Van der Dussen (Delft)	„ 465.
	31	„	„ Vogelsang	„ 465.
	31	„	„ secretaris Van der Dussen (Schiedam)	„ 465.
	31	„	„ Fannius	„ 465.
	31	„	„ Langewagen	„ 465.
	31	„	„ Schorel	„ 465.
	31	„	„ Berckhout	„ 465.
	31	„	„ Nicolaas Stellingwerf . . .	„ 465.
	31	„	„ Pieter Blauw	„ 465.
	31	„	„ Jacob de Witt	„ 465.
	2	Februari.	„ Andries de Graeff	„ 475 noot 2.
	2	„	„ Cornelis de Graeff	blz. 467.
	2	„	„ Jacob de Witt	„ 475.
	3	„	„ Cornelis de Witt	„ 479.
	5	„	„ Van der Beecke.	„ 471.
	9	„	„ Koenraad van Beuningen .	„ 409.
	14	„	„ Hendrik van der Capellen tho Rijssel.	„ 472.
	16	„	„ Koenraad van Beuningen .	„ 413.
	28	„	„ Jacob de Witt	„ 480.
	6	Maart.	„ den heer van Noordwijk .	„ 472.
	6	„	„ Jacob de Witt	„ 480.
	9	„	„ Koenraad van Beuningen .	„ 414.
	16	„	„ „ „ „ .	„ 414.
	16	„	„ Van der Beecke	„ 526 noot 2.
	16	„	„ Rabo Scheele.	blz. 526 noot 2.
	20	„	„ Koenraad van Beuningen .	blz. 418.

1657.	23	Maart.	Aan Koenraad van Beuningen .	blz. 419.
	30	„	„ „ „ „ .	„ 419.
	2	April.	„ Burgemeesteren van Amsterdam.	„ 486.
	2	„	„ Burgemeesteren van Hoorn	„ 486.
	2	„	„ „ „ Enkhuizen	„ 486.
	2	„	„ Nicolaas Stellingwerff . .	„ 486.
	2	„	„ Langewagen	„ 490 noot 1.
	2	„	„ Isaac Pauw	blz. 490 noot 1.
	2	„	„ Vogelsang.	blz. 490 noot 1.
	3	„	„ Symon Jacobsz. Coppens .	blz. 491 noot 1.
	3	„	„ De Wildt	blz. 491 noot 1.
	5	„	„ Rudolf van Langen . . .	blz. 526.
	5	„	„ Van der Beecke	„ 530.
	5	„	„ Rudolf Scheele	„ 530.
	5	„	„ Jacob de Witt	„ 481.
	6	„	„ Koenraad van Beuningen .	„ 420.
	7	„	„ Burgemeesteren van Dordrecht	„ 509.
	7	„	„ Burgemeesteren van Amsterdam.	„ 491, en 509.
	7	„	„ Burgemeesteren van Rotterdam	blz. 509.
	7	„	„ Burgemeesteren van Hoorn	„ 509.
	7	„	„ „ „ Enkhuizen	„ 509.
	8	„	„ Nicolaas Stellingwerff . .	„ 492.
	9	„	„ Langewagen	„ 502.
	12	„	„ Vogelsang.	„ 498.
	13	„	„ Koenraad van Beuningen .	„ 423.
	15	„	„ den Burgemeester van Dordrecht	„ 506.

1657.	15 April.	Aan	Stryen	blz. 506.
	15 „	„	pensionaris Van der Dussen (Delft)	„ 506.
	15 „	„	Wevelinckhoven	„ 506.
	15 „	„	Vogelsang	„ 506.
	15 „	„	Rudolphi	„ 506.
	15 „	„	secretaris Van der Dussen (Schiedam)	„ 506.
	15 „	„	Fannius	„ 506.
	15 „	„	Schagen	„ 506.
	15 „	„	Langewagen	„ 506.
	15 „	„	Schorel	„ 506.
	15 „	„	Berckhout	„ 506.
	15 „	„	Stellingwerff	„ 506.
	15 „	„	Blauw	„ 506.
	17 „	„	Burgemeesteren van Amsterdam	„ 507.
	19 „	„	Van der Beecke.	„ 530.
	19 „	„	Rabo Scheele	„ 530.
	20 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 423.
	27 „	„	„ „ „ .	„ 423.
Tweede brief van	27 April.	„	„ „ „ .	„ 424.
	27 „	„	den heer van Warmondt .	„ 481.
	30 „	„	Andries de Graeff. . . .	„ 482.
	4 Mei.	„	Koenraad van Beuningen .	„ 424.
	6 „	„	Rudolf van Langen . . .	„ 535.
	6 „	„	Rabo Scheele	„ 533.
	18 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 425.
	25 „	„	„ „ „ .	„ 426.
	25 „	„	Jacob de Witt	„ 483.
	29 „	„	Rudolf van Langen . . .	„ 537.
	1 Juni.	„	Van der Beecke.	„ 537.
	1 „	„	Rabo Scheele.	„ 537.
	1 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 426.
	6 „	„	Rudolf van Langen . . .	„ 539.
	8 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 426.

1657.	12 Juni.	Aan	de Staten van Overijsel (Deventersche partij). . .	blz. 539.
	12 „	„	de Staten van Overijsel (Zwolsche partij)	„ 540.
	15 „	„	Rabo Scheele.	„ 540.
	16 „	„	Rudolf van Langen . . .	„ 540.
	16 „	„	de Staten van Overijsel (Zwolsche partij)	„ 540.
	16 „	„	Rabo Scheele.	„ 542.
	19 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 426.
	22 „	„	„ „ „ .	„ 426.
	25 „	„	Cornelis de Witt	„ 484.
	29 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 428.
	4 Juli.	„	Rudolf van Langen . . .	„ 542.
	6 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 428.
	13 „	„	„ „ „ .	„ 429.
	23 „	„	Rudolf van Langen . . .	„ 543.
	23 „	„	Rabo Scheele.	„ 543.
	27 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 430.
	28 „	„	Rabo Scheele.	„ 545.
	3 Augustus.	„	Koenraad van Beuningen .	„ 431.
	10 „	„	„ „ „ .	„ 432.
	17 „	„	„ „ „ .	„ 433.
	3 September	„	„ „ „ .	„ 433.
	7 „	„	„ „ „ .	„ 433.
	21 „	„	„ „ „ .	„ 435.
	28 „	„	„ „ „ .	„ 436.
	5 October.	„	„ „ „ .	„ 437.
	10 „	„	Pieter van Peene	„ 511.
	10 „	„	Abraham van Beveren . .	„ 512.
	16 „	„	Cornelis de Graeff. . . .	„ 518 noot 1.
	18 „	„	„ „ „	blz. 514.
	19 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 437.
	21 „	„	Abraham van Beveren . .	„ 518.
	23 „	„	Cornelis de Graeff. . . .	„ 522.
	26 „	„	Koenraad van Beuningen .	„ 438.
	29 „	„	Abraham van Beveren . .	„ 525.

1657.	6	November.	Aan	Abraham	van	Beveren.	. blz.	525.
	16	„	„	Koenraad	van	Beuningen.	„	439.
	23	„	„	„	„	„	„	444.
	30	„	„	„	„	„	„	445.
	7	December.	„	„	„	„	„	445.
	21	„	„	„	„	„	„	445.
1658.	4	Januari.	„	„	„	„	„	447.
	11	„	„	„	„	„	„	447.
	17	„	„	„	„	„	„	450.
	25	„	„	„	„	„	„	450.
	1	Februari.	„	„	„	„	„	451.
	15	„	„	„	„	„	„	451.
	18	„	„	„	„	„	„	452.
	22	„	„	„	„	„	„	452.
	29	Maart.	„	„	„	„	„	453.
	5	April.	„	„	„	„	„	454.
	19	„	„	„	„	„	„	454.
	10	Mei.	„	„	„	„	„	455.
	17	„	„	„	„	„	„	456.
	24	„	„	„	„	„	„	456.
	7	Juni.	„	„	„	„	„	457.
	12	Juli.	„	„	„	„	„	458.
	19	„	„	„	„	„	„	459.
	2	Augustus.	„	„	„	„	„	460.
	9	„	„	„	„	„	„	461.
	16	„	„	„	„	„	„	461.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Blz. 77, 2de regel van noot 2: lees „de minuut" in plaats van „het origineel".

„ 163, regel 10 v. o.: lees „feceremus" in plaats van „faceremus".

„ 190. Hier is noot 2) uitgevallen, behoorende bij de woorden „de bygevoechde acte" (regel 17 v. o.). Deze noot moet aldus luiden:

2) Een duplicaat van de acte van seclusie: vgl. den brief van Van Beverningh en Nieuwpoort, d.d. 1/11 Juni 1654, medegedeeld bij Van Wijn, Naleezingen I blz. 389. De daar opgegeven datum zal wel foutief zijn voor 2/12; of De Witt moet zich vergissen, wanneer hij schrijft: „Uwer E. brieven van den 12den". (N. v. d. U.)

„ 280, noot 1. Het hier geuite vermoeden, dat „oom" Van Coolwijck dezelfde is als Mr. Dirck van Coolwijck, Baljuw en Dijkgraaf van Delftland, gehuwd met de Dordtsche juffer Erkenraad Berck, kan ik thans door eene stellige mededeeling vervangen. Ook is mij gebleken, hoe het „oomschap" van Van Coolwijck te verklaren is; zijne vrouw Erkenraad Berck was eene halfzuster van de moeder van den Raadpensionaris. Vgl. Balen, Dordrecht, blz. 939, 945, 947, 1019, 1020, 1324.

Blz. 347, noot 1. Welke andere ambten de heer Van Wimmenum bekleedde, blijkt uit A. de Wicquefort, Histoire des Provinces Unies (ed. Lenting en Chais van Buren) IV p. 87. Bij den dood van Van Wimmenum (in 1669) wordt daar vermeld, dat hij, behalve President van Gecommitteerde Raden, ook was: „bailly, intendant des ponts et chaussées de Rhinlande" (baljuw en dijkgraaf van Rijnland), „Curateur de l'Université de Leide et Grand Veneur" (houtvester) „de Hollande", welke posten „luy rendoient plus de quarante mille livres par an". De opsomming van Van Wimmenum's ambten bij Sylvius, Vervolg op Aitzema I p. 55 is niet geheel juist.

„ 365, noot 2. Over de in de eerste regels dezer noot bedoelde gebeurtenissen te Goes in 1653 vgl. nog Brieven V p. 245, 246.

„ 502, regel 17 v. o. Over de hier genoemde Zoutcompagnie vgl. vooral Brieven V p. 456.

INHOUD.

Inleiding . . . . . blz. V.

I. Brieven aan de regeering van Dordrecht, 1651—1653 . . . . . „ 1.
II. Brieven aan verschillende personen, 1650—1653 . . . . . „ 52.
III. Brieven aan Van Beverningh en Nieuwpoort, 1653—1654 . . . . . „ 91.
IV. Brieven aan verschillende personen, 1654—1656 . . . . . „ 258.
V. Brieven aan Van Beuningen, 1656—1658 . „ 378.
VI. Brieven aan verschillende personen, 1657 . „ 462.

Register der brieven op de namen der geadresseerden . . . . . „ 547.
Chronologisch register. . . . . „ 573.
Addenda et corrigenda . . . . . „ 599.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT.

KRONIJK. 1846—1875.

2e jaargang.(*)	ƒ (5.—)	1.50.	17e jaargang .	ƒ (5.80)	1.50.
3e jaargang . -	(2.70)	1.50.	18e jaargang . -	(6.60)	1.50.
4e jaargang . -	(3.70)	2.50.	19e jaargang . -	(7.40)	2.—.
5e jaargang . -	(6.—)	2.50.	20e jaargang . -	(7.20)	2.—.
6e jaargang . -	(6.—)	2.—.	21e jaargang . -	(7.60)	2.—.
7e jaargang . -	(6.40)	3.—.	22e jaargang . -	(7.20)	2.—.
8e jaargang . -	(5.80)	3.—.	23e jaargang . -	(9.20)	2.50.
9e jaargang . -	(6.80)	3.—.	24e jaargang . -	(9.40)	2.50.
10e jaargang . -	(6.80)	3.—.	25e jaargang . -	(10.70)	3.—.
11e jaargang . -	(3.20)	1.—.	26e jaargang . -	(8.00)	2.50.
12e jaargang . -	(3.60)	1.—.	27e jaargang . -	(8.20)	2.50.
13e jaargang . -	(4.80)	1.50.	28e jaargang . -	(6.20)	2.50.
14e jaargang . -	(5.10)	1.50.	29e jaargang . -	(8.30)	2.50.
15e jaargang . -	(4.60)	1.50.	30e jaargang . -	(10.30)	3.—.
16e jaargang . -	(5.40)	1.50.	31e jaargang . -	(8.40)	2.50.

BERIGTEN. 1846—1863.

1e deel. 1e stuk.	ƒ (3.40)	1.50.	4e deel. 2e stuk.	ƒ (2.50)	1.50.
1e deel. 2e stuk. -	(2.20)	1.50.	5e deel. 1e stuk. -	(3.20)	1.50.
2e deel. 1e stuk. -	(2.20)	1.50.	5e deel. 2e stuk. -	(2.50)	1.—.
2e deel. 2e stuk. -	(3.80)	3.80.	6e deel. 1e stuk. -	(2.50)	1.—.
3e deel. 1e stuk. -	3.—)	1.50.	6e deel. 2e stuk. -	(2.10)	1.—.
3e deel. 2e stuk. -	(3.—)	1.50.	7e deel. 1e stuk. -	(5.50)	1.50.
4e deel. 1e stuk. -	(3.—)	2.—.	7e deel. 2e stuk. -	(6.50)	2.50.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE. (IN 4°.) 1848. 1 deel. M. 9.60 ƒ 5.20.

TWEEDE SERIE. (IN 8°.) 1852—1863.

1e deel. 1e afd.	ƒ (3.75)	2.50.	3e deel. 2e afd.	ƒ (3.40)	1.50
1e deel. 2e afd. -	(3.10)	2.50.	4e deel. 1e afd. -	(3.10)	1.50.
2e deel. 1e afd. -	(6.20)	3.50.	4e deel. 2e afd. -	(5.20)	1.50.
2e deel. 2e afd. -	(3.20)	2.—.	5e deel . . .	(12.00)	4.—.
3e deel. 1e afd. -	(6.50)	2.—.	6e deel . . . -	(1.20)	1.—.

(*) De eerste jaargang is niet in druk verschenen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN. 1878—1906.

1e deel	f (5.20)	2.50.	15e deel	f	4.90.
2e deel	- (5.20)	2.50.	16e deel	-	4.75.
3e deel	- (5.20)	2.50.	17e deel	-	4.—.
4e deel	- (8.80)	4.—.	18e deel	-	5.75.
5e deel	- (5.40)	3.—.	19e deel	-	5.25.
6e deel	f	6.—.	20e deel	-	3.25.
7e deel	-	5.—.	21e deel	-	4.50.
8e deel	-	3.60.	22e deel	-	4.90.
9e deel	-	6.10.	23e deel	-	4.90.
10e deel	-	5.80.	24e deel	-	5.25.
11e deel	-	6.60.	25e deel	-	5.90.
12e deel	-	4.10.	26e deel	-	4.50.
13e deel	-	5.—.	27e deel	-	6.50.
14e deel	-	3.80.			

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857. f (5.80) 1.50.

Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus (1877). . . . . - (1.80) 1.50.

WERKEN.

NIEUWE SERIE.

1.	Annales Egmundani	f (1.20)	1.—.
2.	Verbaal van de ambassade naar Engeland. 1685	- (1.80)	1.—.
3.	Memoriën van Roger Williams	- (2.10)	1.—.
4.	Kronijken van Emo en Menko	- (3.70)	1.50.
5.	Hortensius, Opkomst en ondergang van Naarden	- (4.50)	1.50.
6.	Kronijk van Holland van den Clerc uten laghen landen bi der see	- (2.30)	1.—.
7.	Kronijk v. Eggerik Egges Phebens. 1565-1594	- (2.40)	1.—.
8.	Verwijs, De oorlogen van Albrecht van Beieren met de Friezen	- (9.80)	2.50.
9.	Verbaal van de ambassade naar Denemarken, enz. 1625	- (2.30)	1.—.
10.	Verbaal v. d. ambassade n. Engeland. 1625 .	- (1.90)	1.—.
11.	Brieven van J. Wtenbogaert. I. (1584-1618)	- (4.00)	1.50.
12.	Brieven v. J. Wtenbogaert II 1. (1618-1621)	- (2.80)	1.—.
13.	Memorials of P. P. J. Quint Ondaatje. .	- (4.00)	1.50.
14.	Verhooren van Hugo de Groot	- (4.80)	2.—.
15.	Brieven v. J. Wtenbogaert. II 2. (1621-1626)	- (5.50)	2.—.
16.	Memoriën van Cornelis Pieterszoon Hooft.	- (4.90)	2.—.

17.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 1. (1626-1627)	*f* (6.50)	2.—.
18.	Onderzoek omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567.	- (3.40)	1.50.
19.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 2. (1628-1629)	- (8.20)	2.50.
20.	Brieven v. Joh. Wtenbogaert. III 3. (1630).	- (6.10)	2.—.
21.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. I.	- (5.80)	2.50.
22.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 4. (1631-1644)	- (4.50)	1.50.
23.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696 I.	- (6.70)	6.70.
24.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. II.	- (7.20)	2.50.
25.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. II.	- (7.90)	7.90.
26.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. III.	- (6.20)	2.50.
27.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll	-(10.80)	3.—.
27*b*.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll. (Aanhangsel.).	- (1.40)	1.—.
28.	Bomelius, Bellum Trajectinum	- (1.40)	1.—.
29.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. I.	- (6.80)	3.—.
30.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. II.	- (5.30)	3.—.
31.	Muller, Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken	- (1.40)	1.—.
32.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678	- (3.50)	3.50.
33.	Négociations de D'Avaux à la cour de Suède. 1693—1698. I.	- (8.00)	2.50.
34.	Négociations de D'Avaux. II.	- (5.40)	2.—.
35.	Négociations de D'Avaux. III 1. . . .	- (5.60)	2.—.
36.	Négociations de D'Avaux. III 2. . . .	- (3.90)	1.50.
37.	Brieven van Lionello en Suriano en verslag van Trevisano aan den Senaat van Venetië. 1616—1620	- (6.10)	3.50.
38.	Brieven aan R. M. van Goens. I. . . .	- (6.60)	3.50.
39.	Dagverhaal van Jan van Riebeek. I. (1652-1655).	- (7.80)	7.80.
40.	Rijmkroniek van Melis Stoke. I. . . .	- (5.00)	2.50.
41.	De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk. 1649—1650.	- (5.40)	2.50.

42.	Rijmkroniek van Melis Stoke. II. . . .	ƒ (4.80)	2.50.
43.	Brieven aan R. M. van Goens. II. . . .	- (4.60)	1.50.
44.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. I. . . .	- (6.60)	3.—.
45.	Memorien v. Mr. D. v. Bleyswijk. 1734—1755	- (4.50)	3.—.
46.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682.	- (2.20)	2.20.
47.	Correspondentie van Lodewijk van Nassau	- (2.90)	2.90.
48.	Kroniek van Sicke Benninge	- (2.40)	2.40.
49.	Narracio de Groninghe, de Thrente et de Covordia.	- (2.10)	2.10.
50.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. II. .	- (7.80)	2.50.
51.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. I. (1576-1578).	-	6.80.
52.	Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de akademie. 1632— 1812 . . .	-	7.—.
53.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. I.	-	7.30.
54.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. II.	-	8.—.
55.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. II. (1578-1579)	-	6.25.
56.	Brieven aan R. M. van Goens. III . . .	-	3.—.
57.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. III. (1579-1581)	-	8.90.
58.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. II. (1656-1658)	-	8.—.
59.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. III. (1659-1662)	-	8.—.
60.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. IV. (1581-1583).	-	4.50.
61.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. V. (1583-1584).	-	8.50.

DERDE SERIE.

1.	Fr. Dusseldorp, Annales. 1566—1616 .	-	7.50.
2.	De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424.	-	2.40.
3.	Het oudste cartularium van het sticht Utrecht	-	4.60.
4.	Brieven van Willem V aan Van Lijnden van Blitterswijk	-	3.50.
5.	Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674	-	5.25.
6.	Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600	-	2.80.

7.	H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. I.	*f* 5.50.
8.	H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. II.	- 6.—.
9.	Rekeningen d. stad Groningen u. d. 16e eeuw.	- 4.—.
10.	Briefwisseling tusschen de gebroeders Van der Goes. 1659—1673. I.	- 6.—.
12.	Diarium Everardi Bronchorstii. 1591—1627.	- 2.40.
14.	Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek. 1747—1780. I.	- 6.50.
15.	Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot	- 7.50.
16.	Collectanea van Gerardus Geldenhauer Noviomagus.	- 3.75.
17.	Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek. 1780—1781. II.	- 7.50.
19.	Notulen der Staten van Holland, gehouden door Hop en Vivien. 1671—1675. . .	- 5.50.
20.	Willelmi, capellani in Brederode, postea monachi et procuratoris Egmondensis Chronicon.	- 3.90.
22.	Register op de Journalen van Constantijn Huygens Jr.	- 3.90.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas. 4 vol.	- 26.—.
Bullarium Trajectense. 2 tom.	- 24.—.
Verslag van de algemeene vergadering der leden op 16 April 1895	- 0.60.
Verslag van de algemeene vergadering der leden op 20 April 1897	- 0.90.
Verslag van de algemeene vergadering der leden op 14 April 1903	- 0.90.
Bepalingen over de uitgave van handschriften. .	- 0.25.
Bepalingen over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis .	- 0.20.
Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap. 3e uitgave. (1872)	- 1.60.
1e Supplement op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1882)	- 1.10.
2e Supplement op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1895)	- 2.10.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT [1]).

Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken, met opgave van bestaande handschriften en litteratuur. Door S. Muller Fz. 1880 . . . . . *f* (1.40) 1.—.

Volledige lijst van alle Noord-Nederlandsche kronijken en wegwijser door de bestaande handschriften van uitgegevene en onuitgegevene kronijken.

Annales Egmundani. 1863. . . . . . *f* (1.20) 1.—.

Oudste bron voor de geschiedenis van het graafschap Holland.

Rijmkroniek van Melis Stoke. Uitgegeven door W. G. Brill. 2 deelen. 1885. . . . . . *f* (9.80) 5.—.

Belangrijk verhaal van een grafelijken klerk omtrent de geschiedenis van de laatste tijden van het Hollandsche en het optreden van het Henegouwsche huis.

Willelmi, capellani in Brederode, postea monachi et procuratoris Egmondensis Chronicon. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk. 1904 . . . . . *f* 3.90.

Nieuwe uitgaaf van deze belangrijke kroniek (vervolg der Egmondische kronieken) volgens het eenig bekende handschrift.

Kronijk van Holland van een ongenoemden geestelijke (gewoonlijk genaamd Kronijk van den Clerc uten laghen landen bi der see). 1867 . . . . . *f* (2.30) 1.—.

Kronijk, waarvan de tekst nauw verwant is aan de Hollandsche vertaling der belangrijke kronijk van Beka.

Henricus Bomelius, Bellum Trajectinum. 1878. *f* (1.40) 1.—.

Verhaal van de gebeurtenissen, die aan de annexatie van het sticht Utrecht door Karel V voorafgingen.

Kronijken van Emo en Menko. Uitgegeven door Feith en Acker Stratingh. 1866 . . . . . *f* (3.70) 1.50.

Belangrijkste bron voor de oudste geschiedenis van Friesland, vooral voor de sociale historie.

---

1) Deze inhoudsopgave der uitgaven van het genootschap bedoelt alleen den hoofdinhoud, niet den volledigen inhoud der werken te vermelden.

Quedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Trajectensibus. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk 1888. *f* (2.10) 2.10.

Belangrijk voor de geschiedenis van Groningen en Drente in de 12e en 13e eeuw. Uitgaaf volgens een handschrift, dat aan de uitgevers der Monumenta Germaniae onbekend is gebleven.

De kroniek van Sicke Benninge. 1e en 2e deel (kroniek van Van Lemego). Uitgegeven en met kritische aanteekeningen voorzien door J. A. Feith; met eene inleiding van P. J. Blok. 1887. . . . . *f* (2.40) 2.40.

Verhaal van een hooggeplaatst getuige van de gebeurtenissen te Groningen in de 15e en het begin der 16e eeuw, hier voor het eerst op betrouwbare wijze uitgegeven. Ook de hier overgenomene kroniek van Lemego over de 15e eeuw is het werk van een tijdgenoot.

Het oudste cartularium van het sticht Utrecht. Uitgegeven door S. Muller Fz. 1892. . . . . *f* 4.60.

Bevat alle keizeroorkonden van het sticht Utrecht en alle andere giftbrieven uit de oudste tijden van het bisdom.

Bullarium Trajectense. Romanorum Pontificum diplomata usque ad Urbanum Papam VI in veterem episcopatum Trajectensem destinata. Edidit Gisb. Brom. 2 tomi. 1891, 92 . . . . . *f* 24.—.

Volledige verzameling van de in het pauselijk archief aanwezige oorkonden, betrekking hebbende op het bisdom Utrecht.

De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 3 deelen. 1875—78 . . . . . *f* (19.20) 7.50.

De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 2 deelen. 1879, 80 . . . . . *f* (12.10) 6.—.

Oudst bewaarde rekeningen van de Hollandsche graven, overrijk aan bizonderheden betreffende de geographische, administratieve en sociale toestanden van Holland in de veertiende eeuw.

De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. Uitgegeven door S. Muller Fz. 2 deelen. 1889, 91. *f* 15.30.

Eenige bron voor de kennis van de administratie van het bisdom Utrecht in het begin van de veertiende eeuw.

De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424. Uitgegeven door C. M. Dozy. 1891 . . . . *f* 2.40.

Bevat o. a. de eenige stadsrekeningen uit de dertiende eeuw, die in Nederland bewaard zijn.

Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600. Uitgegeven door J. C. Overvoorde. 1894 . . *f* 2.80.

Eenige bewaarde middeleeuwsche rekeningen van Nederlandsche gilden, van belang voor de kennis van de inrichting dezer corporaties.

Rekeningen der stad Groningen uit de 16e eeuw. Uitgegeven door P. J. Blok 1896 . . . . . *f* 4.—.

Geven een volledig overzicht van de administratie der stad Groningen in de eerste helft der zestiende eeuw.

E. Verwijs, De oorlogen van hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw. 1869 . . . . . *f* (9.80) 2.50.

Bewerking van deze belangrijke episode der Nederlandsche geschiedenis, voornamelijk getrokken uit de grafelijkheidsrekeningen van Holland.

G. Geldenhauer Noviomagus, Collectanea. Uitgegeven door J. Prinsen J.Lz. 1901 . . . . . *f* 3.75.

Aanteekeningen en opstellen van den bekenden humanist, belangrijk voor de kennis van zijn tijd, vooral voor de geschiedenis der hervorming en voor de gebeurtenissen in het bisdom Utrecht.

Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567. Uitgegeven door J. Van Vloten. 1873 . . . . . *f* (3.40) 1.50.

Zeer belangrijke bron voor de geschiedenis van de hagepreeken, den beeldenstorm en het eerste gewapende verzet tegen de Spanjaarden in Zeeland.

Correspondentie van en betreffende Lodewijk van Nassau en andere onuitgegeven documenten. Verzameld door P. J. Blok. 1887 . . . . . *f* (2.90) 2.90.

Bevat o. a. de onuitgegeven apologie van Lodewijk, de rechterhand van zijn broeder prins Willem van Oranje, en eene correspondentie betreffende zijne onderhandelingen met het Fransche hof.

Hortensius, Over de opkomst en den ondergang van Naarden. Uitgegeven door Peerlkamp en A. Perk. 1866. . . . . *f* (4.50) 1.50.

Dit geschrift van Lambertus Hortensius, rector der Latijnsche school te Naarden, is vooral merkwaardig om de mededeelingen over het begin van den 80-jarigen oorlog en het uitvoerig verhaal van het uitmoorden van Naarden door de Spanjaarden (1572).

Memoriën van Roger Williams. Uitgegeven door J. T. Bodel Nyenhuis. 1864 . . . . . *f* (2.10) 1.—.

Merkwaardig voor de oorlogsgeschiedenis der jaren 1572—1574; de schrijver was ooggetuige der gebeurtenissen in de eerste jaren van den opstand tegen Spanje.

Brieven en onuitgegeven stukken van Jonkheer Arend van Dorp, heer van Maasdam. Uitgegeven door J. B. J. N. ridder De van der Schueren. 2 deelen. 1887, 88. *f* (14.40) 5.50.

Papieren van een handlanger van prins Willem I, belangrijk voor de intieme geschiedenis van den opstand tegen Spanje.

Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. (1576—1584.) Publiés par P. L. Muller et Alph. Diegerick. 5 vol. 1889—99. *f* 34.95.

Volledige bronnenuitgave betreffende de tusschenkomst van den hertog van Anjou, broeder van Hendrik III, in de zaken van den Nederlandschen opstand en de aanneming van de souvereiniteit over de Nederlandsche gewesten.

Kronijk van Eggerik Egges Phebens. 1565—1594. Uitgegeven door H. O. Feith 1867. . . *f* (2.40) 1.—.

Groningsche kronijk van een onpartijdigen hervormingsgezinde, bron van Emmius.

Uittreksel uit Francisci Dusseldorpii Annales. 1566—1616. Uitgegeven door R. Fruin. 1894 . . . . . *f* 7.50.

De geschiedenis van den opstand, door een katholiek tijdgenoot geschreven.

Diarium Everardi Bronchorstii sive Adversaria omnium quae gesta sunt in academia Leidensi, 1591—1627. Uitgegeven door J. C. Van Slee. 1898. . . *f* 2.40.

Curieuse aanteekeningen over het onderwijs en het leven aan de Leidsche academie.

Brieven van Lionello en Suriano uit Den Haag aan Doge en Senaat van Venetië in 1616—1618, benevens Verslag van Trevisano betreffende zijne zending naar Holland in 1620. 1883 . . . . . *f* (6.10) 3.50

Merkwaardige brieven van de bekende Venetiaansche diplomaten over de geschillen tijdens het bestand.

Memoriën en adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft. 1871. . . . . *f* (4.90) 2.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van Amsterdam in de jaren 1578—1620 en voor de houding van deze stad in de godsdienstige geschillen.

Verhooren en andere bescheiden betreffende het rechtsgeding van Hugo de Groot. Uitgegeven door R. Fruin. 1871. . . . . *f* (4.80) 2.—.

Belangrijk voor de kennis van den strijd tusschen de twee groote staatspartijen in het begin van de republiek, waarbij Grotius eene belangrijke rol vervulde.

Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert. 1584—1644. Uitgegeven door H. C. Rogge. 7 deelen. 1868/74 . . . . . *f* (37.60) 12.50.

Deze correspondentie van den bekenden Remonstrantschen hofprediker van prins Maurits is in de eerste plaats belangrijk voor de geschiedenis van de kerkelijke woelingen tijdens het bestand.

Verbaal van de ambassade van Aerssen, Joachimi en Burmania naar Engeland. 1625. 1867 . . *f* (1.90) 1.—.

Bevat de onderhandeling over een verbond van onderlinge bescherming na het afspringen van het huwelijk tusschen den zoon van den Engelschen koning en eene Spaansche prinses.

Verbaal van de ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den koning van Denemarken, den Neder-Saxischen kreits en den koning van Zweden. 1625. 1867 . *f* (2.30) 1.—.

Behelst de onderhandelingen over een verbond tegen den keizer en den koning van Spanje in het begin van den Dertigjarigen oorlog.

Brieven van Nicolaes van Reigersberch aan Hugo de Groot. 1902. . . . . *f* 7.50.

Belangrijk voor de geschiedenis van De Groot; bevat voorts eene reeks van gewichtige berichten over de toestanden in Nederland in de jaren 1622—1643.

Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de Academie. Uitgegeven door J. A. Wijnne en Lucie Miedema. 1888, 1900 . . . . . *f* 7.—.

Met een uitvoerige inleiding over de inrichtingen van hooger onderwijs te Utrecht vóór 1636.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas, depuis le parfait establissement de cet estat par la paix de Munster. 4 volumes. I. 1861. II. 1864. III. 1866. IV. 1874 . . . . . *f* 26.—.

De beste gelijktijdige geschiedenis van de Nederlanden in de tweede helft der zeventiende eeuw door een diplomatiek agent.

De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk in de Vereenigde Nederlanden in de jaren 1649 en 1650. Toegelicht door J. A. Wijnne. 1885. . *f* (5.40) 2.50.

De bekende geschillen van het jaar 1650 worden hier toegelicht uit onbekende stukken uit het Huis-archief van H. M. de Koningin.

Dagverhaal van Jan van Riebeek, commandeur aan de Kaap de Goede Hoop. 1652—1662. 3 deelen. 1884—93. *f* 23.80.

Merkwaardig verhaal van den stichter der Kaapkolonie omtrent de geschiedenis van deze kolonie.

H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam, soo in 't civiel als crimineel en militaire. 1653—1672. Uitgegeven door G. W. Kernkamp. 2 deelen 1897. *f* 11.50.

Gedenkschriften van een Amsterdamsch regent uit den tijd van Jan de Witt, belangrijk voor de kennis van de regeering en de regeeringsintriges van Amsterdam.

Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674. Publiées par F. J. L. Krämer. 1894. *f* 5.25.

Brieven van P. De Groot, den zoon van Hugo De Groot, voornamelijk loopende over de Keulsche vredeshandeling in 1673.

Notulen, gehouden ter Staten vergadering van Holland door Hop en Vivien. 1671—1675. Uitgegeven door N. Japikse. 1904 . . . . . *f* 5.50.

Uitvoerige mededeelingen over het voorgevallene bij het nemen der resolutiën in de Staten-vergadering van Holland gedurende deze belangrijke jaren.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678. 1881 . . . . . *f* (3.50) 3.50.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682 en 1649—1650. 1888. . . . . *f* (2.20) 2.20.

Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. 2 deelen. 1876 . . . . . *f* (14.60). 14.60.

Journalen van den secretaris van Willem III, hoogst belangrijk voor de kennis van personen en de zedengeschiedenis van de laatste helft der zeventiende eeuw.

Register op de Journalen van Constantijn Huygens Jr. *f* 3.90.

Verbaal van de buitengewone ambassade naar Engeland in 1685. 1863 . . . . . *f* (1.80) 1.—.

Gewichtig voor de kennis van de verhouding der republiek tot koning Jakob II na diens troonsbestijging en den opstand van Monmouth en zijne aanhangers.

Négociations du comte D'Avaux, ambassadeur à la cour de Suède, pendant les années 1693, 1697, 1698. Publiées par J. A. Wijnne. 4 volumes. 1882, 83 . *f* (22.90) 8.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de diplomatieke betrekkingen der mogendheden ten tijde van den Negenjarigen oorlog.

Memorien van Mr. Diderik van Bleyswijk, burgemeester van Gorinchem. 1734—1755. Uitgegeven door Theod. Jorissen. 1887 . . . . . *f* (4.50) 3.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de familieregeering en de regentenintriges in de steden van Holland.

Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek, 1747—1780. I, II. Uitgegeven door F. J. L. Krämer. 1901, 2. *f* 14.—.

Dagboek van een hooggeplaatst edelman, aan het hof der stadhouders verkeerende en dagelijks met alle invloedrijke personen omgaande.

Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen van de Poll. Uitgegeven door W. H. De Beaufort. Met aanhangsel door J. A. Sillem. 2 deelen. 1879. *f* (12.20) 4.—.
Brieven van den bekenden adellijken patriotschen leider, hoogst belangrijk voor de geschiedenis van de jaren 1763—1784.

Brieven aan R. M. van Goens en onuitgegeven stukken hem betreffende. 3 deelen. 1884—90. *f* (14.20) 8.—.
Belangrijk voor de autobiografie van R. M. Van Goens en voor de kennis van zijne verhouding tot de stadhouderlijke partij. Bevat bovendien eene uitgebreide correspondentie met buitenlandsche geleerden.

Brieven van prins Willem V aan baron Van Lijnden van Blitterswijk. Uitgegeven onder toezicht van F. De Bas. 1893 . . . . . *f* 3.50.
Vertrouwelijke brieven van den prins aan zijn vertegenwoordiger als eerste edele in Zeeland.

Memorials and times of Peter Philip Juriaan Quint Ondaatje. By Mrs. Davies . . . . . *f* (4.—) 1.50.
Biographie van den bekenden Utrechtschen patriot van 1784 en volgende jaren.

KRONIJK.

EERSTE SERIE.

I^e^ jaargang. (Is niet in druk verschenen.)

IIe jaargang. 1846 . . . . . *f* (5.—) 1.50.
Behelst tal van bijzonderheden over historische personen, kerkelijke zaken, universiteitswezen enz. — Inventaris van brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1380—1513). — Kleine historische mededeelingen enz. enz.

IIIe jaargang. 1847 . . . . . *f* (2.70) 1.50.
Vervolg van den inventaris der brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1514, 1515). — Vele wetenswaardigheden over archaeologie, genealogie, archiefwezen. — Verklaring van spreekwijzen (dialecten) en spreekwoorden enz. enz.

IVe jaargang. 1848. . . . . *f* (3.70) 2.50.
Verschillende brieven van prins Willem I, Paulus Merula (minnebrief), Wtenbogaert e. a. — Vervolg van den inventaris der 5 kapittelen (1516, 1517). — Mededeelingen over Czaar Peter en zijne vrouw e. a. — Toestand der archieven van Nijmegen, Utrecht Groningen, Dordrecht en andere steden enz. enz.

V^e^ jaargang. 1849. . . . . *f* (6.—) 2.50.
Inventarissen van verschillende stads-archieven. — Brieven van David van Bourgondië, Philips II, prins Willem I, Hugo De Groot, e. a. — Bijdragen tot de geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen en krijgswezen (1618) enz. enz.

TWEEDE SERIE.

VIe jaargang. 1850 . . . . . *f* (6.—) 2.—.
Inventarissen van verschillende archieven van steden, gerechten en gasthuizen. — Brieven o. a. van Adolf en Karel van Gelder (1456—1477), Christiaan II van Denemarken (1523), Karel V (1537), Philips II (1561, 67), E. Leoninus (1581), prins Willem I (1582), Maurits van Nassau (1600) e. a. — Bijzonderheden over Utrechtsche bisschoppen, hertogen van Gelre e. a.; over den vredehandel te Utrecht (1713); over aflaatgelden, papiermerken enz. enz.

VIIe jaargang. 1851 . . . . . *f* (6.40) 3.—.
Inventarissen van archieven. — Academie te Franeker. — Middeleeuwsche kerkgebouwen in Friesland en Groningen. — Graftombes in Germaanschen smaak en in dien der Renaissance. — Tien brieven betreffende de Geldersche aangelegenheden in 1535—1537. — Brieven van bekende personen; genealogiën enz. enz.

VIIIe jaargang. 1852 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Reproductie van den „Almanach nae den nieuwen ende ouden stijl. Opt Jaer ons Heeren M.D.XCVIII", in 12° te Delft bij Bruyn Harmansz. — 19 brieven van Anna van Egmond aan haren broeder Maximiliaan. — Keuken-rekening van de grafelijkheid van Holland en Zeeland. 1401. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — Emigreerende families uit Antwerpen naar Middelburg. 1586 enz. enz.

IXe jaargang. 1853 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Belangrijke onderschepte Portugeesche briefwisseling. 1634. — Stukken van Jan Pietersz. Coen over den handel in Indië. 1622, 1623. — Fragmenten van oude kronieken. — Journaal, gehouden te Batavia door den directeur-generaal Ph. Zwart. 1636. — Chronologische opgave der oorkonden over de 13e en 14e eeuw in het stads-archief te Harderwijk. — Bijdragen tot de geschiedenis van het geschutwezen (1491—1528). — Brieven; genealogische mededeelingen enz. enz.

Xe jaargang. 1854 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Uiterste wil van prins Maurits. — Eenige merkwaardige vonnissen. 1524—1645. — Handel op Perzië en de golf van Bengalen 1633. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — 109 Brieven van Maria van Nassau. 1605—1615. — Charters in het stads-archief van Harderwijk. 1402—92 enz. enz.

DERDE SERIE.

XIe jaargang. 1855. . . . . *f* (3.20) 1.—.
Betrekking tusschen de Nederlanden en Genève in 1589, 1590. — Stukken over de West-Indische Compagnie. — Geslachtswapenen

en rouwborden in kerken. — Stukken betreffende de krijgsgeschiedenis. — Brieven enz. van en aan Anna Maria van Schurman. — Onuitgegeven gedichten van Const. Huygens enz. enz.

XIIe jaargang. 1856. . . . . *f* (3.60) 1.—.
Rechtstoestand in het begin der 15e eeuw. — Rechtsgebruiken in de middeneeuwen. — Eenige merkwaardige vonnissen uit den tijd der geloofsvervolging te Amsterdam in de 16e eeuw. — Bijdrage tot de geschiedenis van den bouw van den Dom te Utrecht. — Autobiographie van den gouverneur-generaal P. A. van der Parra. — Grafsteden der oudste bewoners van Denemarken enz. enz.

XIIIe jaargang. 1857. . . . . *f* (4.80) 1.50.
Oorkonden betrekkelijk den twist tusschen den bisschop van Utrecht en den heer van Wisch in 1490. — Inventaris van het stadsarchief te Oudewater. — Begiftigingen en bezittingen van het Carthuizer-convent bij Utrecht. — Charter van 1368, bevattende een oversicht van het bisdom Utrecht in 1278.

XIVe jaargang. 1858. . . . . *f* (5.10) 1.50.
Stukken betrekkelijk den oorlog met Frankrijk in 1672. — Oude doopvonten (met afbeeldingen). — Stukken betrekkelijk de hervormingsberoerten te Utrecht in 1566 en 1567. — Expeditie naar Portugal in Sept. 1657 enz. enz.

XVe jaargang. 1859. . . . . *f* (4.60) 1.50.
Brieven van prins Willem van Oranje aan zijne vrouw Anna van Egmond. — Liefdadige stichtingen te Utrecht. — Charters uit het stads-archief te Harderwijk, 14e en 15e eeuw. — Gevangenneming van Paulus Buys, 1586 enz. enz.

VIERDE SERIE.

XVIe jaargang. 1860. . . . . *f* 5.40) 1.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het beleg van Haarlem. — Overlandreis van Indië naar Europa in 1757. — Stukken voor de geschiedenis van de jaren 1588 en 1589 enz. enz.

XVIIe jaargang. 1861. . . . . *f* (5.80) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1588 en 1589. — Verdedigingswerken van de IJssel. 1672. — Brieven van Willem van Liere. — Onkosten der judicature van Oldenbarnevelt. — Onkosten der Dordsche synode enz. enz.

XVIIIe jaargang. 1861. . . . . *f* (6.60) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1590 en 1591 enz. enz.

XIXe jaargang. 1863. . . . . *f* (7.40) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1592. — Wicquefort's Mémoires. — Heinrici ab Hovel Speculum Westphaliae enz. enz.

XXe jaargang. 1864. . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1593 en 1594. — De benoeming van graaf Johan van Nassau tot stadhouder van Gelderland. — Beschrijving van een tocht naar de bovenlanden van Banjermassing in het jaar 1790. — De bekostiging der voormalige fortificatiewerken der stad Utrecht enz. enz.

VIJFDE SERIE.

XXIe jaargang. 1865 . . . . . *f* (7.60) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1595. — Thysius Leere en Order der Ned. Geref. Kerken. — Rapport faict par Monsieur de St. Aldegonde au Conseil d'Estat de sa négociation en France. 1581. — Bijdrage tot de geschiedenis der gewevene en andere behangseltapijten, vooral in Denemarken enz. enz.

XXIIe jaargang. 1866. . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken betreffende de onlusten binnen Utrecht in 1610. — Verbaal van de legatie van Leoninus, van Loozen, Valcke en Franckena naar Engeland in 1596. — Stukken betrekkelijk de Remonstranten enz. enz.

XXIIIe jaargang. 1867. . . . . *f* (9.20) 2.50.
Concept van eene Compagnie van assurantie en van haar octrooi. 1628, 29. — Brieven van Joh. Heinsius over den in 1632 aangeknoopten vredehandel. — Eene bijdrage tot het leven van Onno Zwier Van Haren. — Over den geest en de strekking van het Amsterdamsche patriciaat enz. enz.

XXIVe jaargang. 1868. . . . . *f* (9.40) 2.50.
Brieven van Maarten Harpertsz. Tromp en van Witte Cornelisz. De With. — Brieven van Bilderbeck, Nederlandsch agent te Keulen, betreffende het laatste gedeelte van den Dertigjarigen oorlog. — Aegidius Daalmans, Indiaanse aanteekeningen enz. enz.

XXVe jaargang. 1869 . . . . . *f* (10.70) 3.—.
Stukken betreffende den vrijen handel op Brasilië. 1637. — Origineele brieven van H. Doedens aan Ant. Van Hilten betreffende de West-Indische Compagnie. 1641—1648. — Journaal van Joh. Van Kerkhoven, heer van Heenvliet, hofmeester van de princes-royaal, over de ziekte en den dood van prins Willem II en de kwestiën omtrent de voogdij van den jonggeboren prins. — Geheime correspondentie uit Engeland. 1659, 1660 enz. enz

ZESDE SERIE.

XXVIe jaargang. 1870. . . . . *f* (8.—) 2.50.
Geschillen te Nijmegen. 1617. — Het Geusen Liedboek. — Vervolging van de Remonstranten in Land en Stad van Utrecht. 1619 enz. — Eenige aanteekeningen wegens het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Reisjournaal uit de 17e eeuw naar het Heilige Land enz. enz.

XXVIIe jaargang. 1871 . . . . . *f* (8.20) 2.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Stukken rakende de Quadruple Alliantie. — Grondig verhaal van Amboyna. 1621. — Verhaal van eenige oorlogen in Indië. 1622 enz. enz.

XXVIIIe jaargang. 1872 . . . . . *f* (6.20) 2.50.
Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Brieven van R. Hoogerbeets. — Doleantiën over misbruiken in de regeering van Friesland. 1627 enz. enz.

XXIXe jaargang. 1873 . . . . . *f* (8.30) 2.50.
Stukken betreffende de geschiedenis van den oorlog in 1630 en eenige volgende jaren. — Reformatie van 's Hertogenbosch. 1630. — Classicale acta van Brazilië. 1636—1644. — Brieven van Willem Van Oldenbarnevelt aan Hugo De Groot. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Aanbevelingen voor scheepskapitein enz., ingekomen bij Johan De Witt. 1653—1672 enz. enz.

XXXe jaargang. 1874. . . . . *f* (10.30) 3.—.
Staat van ontvangsten en uitgaven der geestelijke goederen tot onderhoud van predikanten. 1590. — Politieke brieven uit de jaren 1784, 1785 en 1786, meerendeels van den heer Maxim. D'Yvoy. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Verhaal der gevangenschap van Oldenbarnevelt, beschreven door zijn knecht Jan Francken enz. enz.

XXXIe jaargang. 1875 . . . . . *f* (0.40) 2.50.
Rapport der geheime staatscommissie nopens de toekomstige inrichting en huishouding van den staat. 1818. — Journaal van Splinter Helmich, soldaat en later hopman in dienst van den lande. 1572—1598. — De magistraatsbestelling te Utrecht onder de republiek. — De vorming van het Oversticht. — Brieven van prins Willem V. 1786—1793 enz. enz.

BERIGTEN.

Ie deel 1e stuk. 1846. . . . . *f* (3.40) 1.50.
Dodt van Flensburg over Valerius Andreas. — Visscher over Jan van Rode, vertaler der Somme le Roy. — Dodt van Flensburg over Adam. en Paul van Vianen. — Utrechtsch handschrift der Snorra-Edda. — Eyck van Zuilichem, Bouw- en beeldhouwkundige voortbrengselen in ons land.

Ie deel 2e stuk. 1848. . . . . *f* (2.20) 1.50.
Nederlandsche handschriften in de Keizerlijke bibliotheek te Petersburg. — Asch van Wijck, Schuttengilden in Nederland.

IIe deel 1e stuk. 1849 . . . . . *f* (2.20) 1.50.
Verblijf van Christiaan II van Denemarken in Nederland. 1521. — Beroerten te Gent onder Karel V.

IIe deel 2e stuk. 1849 . . . . . *f* (3.80) 3.80.
Verhooren van Oldenbarnevelt.

IIIe deel 1e stuk. 1850 . . . . . *f* (3.—) 1.50.
Geschiedenis van het geslacht Van Mathenesse. — Catalogue de documents manuscrits relatifs à l'histoire de la Hollande dans les bibliothèques de Paris.

IIIe deel 2e stuk. 1851 . . . . . *f* (3.—) 1.50.
Journaal omtrent de vredehandeling te Utrecht.

IVe deel 1e stuk. 1851 . . . . . *f* (3.—) 2.—.
Geschiedenis van het geslacht Nyenrode.

IVe deel 2e stuk. 1851 . . . . . *f* (2.50) 1.50.
De Upstalboom bij Aurich. — Bescheiden over het eerste tijdvak van de geschiedenis der hervorming in Utrecht. 1524—1566.

Ve deel 1e stuk. 1853 . . . . . *f* (3.20) 1.50.
Rapport van den gouverneur generaal Loten over Makasser. — Rapport van den heer van Sommelsdijk over zijne legatie naar Venetie in 1620.

Ve deel 2e stuk. 1856 . . . . . *f* (2.50) 1.—.
Rapport van eene reis naar het hof van Candiš. 1671. — Autobiografie van den gouverneur generaal Rijklof van Goens. 1678—1681. — Memorie betreffende het eiland Ceylon door R. van Goens Jr. 1679.

VIe deel 1e stuk. 1857 . . . . . *f* (2.50) 1.—.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672.

VIe deel 2e stuk. 1857 . . . . . *f* (2.10) 1.—.
Dagelijksche aanteekeningen over het verblijf der Franschen te Utrecht in 1672 en 1673.

VIIe deel 1e stuk. 1861 . . . . . *f* (5.50) 1.50.
Stukken betrekkelijk de verovering van Malakka. 1641.

VIIe deel 2e stuk. 1863 . . . . . *f* (6.50) 2.50.
Verbaal van de Nederlandsche gezanten in Engeland. 1618—1619. — Rapport van het gebesoigneerde te Tunis en Algiers. 1622—1623.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE (IN 4°).

Ie deel 1e stuk. 1848 . . . . . *f* (2.60) 2.60.
Oorkonden betreffende het voormalig handelsverkeer van Utrecht. — Oudste kameraarsrekeningen van Deventer. 1337—1347.

Ie deel 2e stuk . . . . . *f* (2.60) 2.60.
Brieven van Leibnitz en Cuperus o. a. over den Utrechtschen vrede.

TWEEDE SERIE (IN 8°).

Ie deel 1e stuk. 1852 . . . . . *f* (3.75) 2.50.
Rekening van de testamentoren van Jacoba van Beieren.

Ie deel 2e stuk. 1852 . . . . . *f* (3.10) 2.50.
Lettres de Paul Choart seigneur de Buzanval. 1600.

IIe deel 1e stuk. 1853 . . . . . *f* (6.20) 3.50.
Oudste burgemeesterarekening van Middelburg. 1364. — Oudste kameraarsrekening van Utrecht. 1380. — Rekening van de bruiloft van Jan van Touraine. 1406. — Bisschoppelijke rekening van 1377.

IIe deel 2e stuk. 1853 . . . . . *f* (3.20) 2.—.
Verbalen van Van Grijspere en Van Lent, commissarissen in de troubles van 1567 en 1568.

IIIe deel 1e stuk. 1855 . . . . . *f* (6.50) 2.—.
Oude kroniek van Brabant.

IIIe deel 2e stuk. 1856 . . . . . *f* (3.40) 1.50.
Verbaal van de gedeputeerden in Engeland tot vereeniging van de Engelsche en Nederlandsche Oost-Indische Compagniën. 1618.

IVe deel 1e stuk. 1859 . . . . . *f* (3.10) 1.50.
Lettres inédites du comte de Boussu. — Oudste rekening van Antwerpen. 1324. — Rekening van Lier. 1377.

IVe deel 2e stuk. 1860 . . . . . *f* (5.20) 1.50.
Lettres de Marnix de St. Aldegonde et de Jean Casimir, comte Palatin. — Briefwisseling met Don Jan van Oostenrijk. 1576—1577.

Ve deel. 1860 . . . . . *f* (12.—) 4.—.
Toe Boecop, Kronijk der bisschoppen van Utrecht.

VIe deel. 1863 . . . . . *f* (1.20) 1.—.
Kronijken van Brabant, Holland en Vlaanderen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN.

Iste deel. 1878 . . . . . *f* (5.60) 2.50.
Sautijn Kluit, Utrechtsche courant. — Boele van Hensbroek, Guicciardini.

IIde deel. 1879 . . . . . *f* (5.20) 2.50.
Rapport van Aubéry du Maurier. 1624.

IIIde deel. 1880 . . . . . *f* (5.20 2.50.
Rekeningen der Buurkerk te Utrecht, 15de eeuw. — Brieven aan den hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel.

IVde deel. 1881 . . . . . *f* (8.80) 4.—.
Verloren van Themaat, Geschiedenis van de vicariën in de provincie Utrecht.

Vde deel. 1882 . . . . . *f* (5.40) 3.—.
Staatkundige berichten uit Frankrijk. 1650—1653. — Stukken over de lichting der waardgelders te Utrecht. — Relaas van 't gepasseerde op Alsen. 1658.

VIde deel. 1883 . . . . . *f* 6.—.
Documenten voor de geschiedenis der Nederlanders in het oosten. — Steven Van der Haeghen, Avonturen. 1575—1597. — Trois arrêts du Grand conseil de Malines.

VIIde deel. 1884 . . . . . *f* 5.—.
De Bas, Overgaaf der Bataafsche vloot 1795. — Verslag van Fr. Micheli. 1638. — Visitatie der kerken in het Sticht Utrecht. 1593.

VIIIste deel. 1885 . . . . . *f* 3.60.
Dagboek over 1672. — Apologie van Lodewijk van Nassau.

IXde deel. 1886 . . . . . *f* 6.10.
Stukken betreffende den strijd der bisschoppen van Utrecht met de stad Utrecht. — Stukken over den tegenstand der Utrechtsche katholieken tegen de Unie van Utrecht.

Xde deel. 1887 . . . . . *f* 5.80.
Buchelius, Observationes ecclesiasticae sub presbyteratu meo. — Zending van Dirk Van Hille naar Spanje. — Onbekende kroniek van het klooster Windesheim.

XIde deel. 1889 . . . . . *f* 6.60.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672. — Drie Briefe der Stadt Londen an die Stadt Dordrecht. 1359. — De Bye, Gedenkschrift betreffende het bewind van Oldenbarnevelt. — Drie Utrechtsche kroniekjes vóór Beka's tijd.

XIIde deel. 1890 . . . . . *f* 4.10.
Politiek journaal van 1795. — Bijdragen tot de geschiedenis der Hervormde kerk te Gent. 1578—1584.

XIIIde deel. 1891 . . . . . *f* 5.—.
Gedenkschrift van Don Sancho de Londono. — Vervolg op het Recueil de Hopperus.

XIVde deel. 1892 . . . . . *f* 3.80.
Resolutien der Staten van Holland. 1577 en 1578. — Stadsrekeningen van Dordrecht. 1323—1399. — Reisjournaal van Jhr. Coenders van Helpen.

XVde deel. 1893 . . . . . *f* 4.90.
Journaal van Const. Huygens' reis naar Venetië. 1620. — Sommaire de la forme du régime des Provinces Unies. 1647. — Memorie van den gouverneur Van der Graaff over de gebeurtenissen aan de Kaap de Goede Hoop. 1780—1806.

XVIde deel. 1894 . . . . . *f* 4.75.
C. Block, Kroniek van het Regulierenklooster te Utrecht. — Buyck, Aanteekeningen over het geus worden van Amsterdam.

XVIIde deel. 1895 . . . . . *f* 4.—.
L. Reael, Amsterdamsche gedenkschriften. 1542—1567. — Magistraatsverandering te Utrecht in 1618.

XVIIIde deel. 1896. . . . . *f* 5.75.
Fragment van de autobiografie van Const. Huygens. — Notulen en munimenten van het College van commercie te Amsterdam. 1663—1665. — Simon Van Leeuwen's Bedenckingen over de stadhouderlycke macht.

XIXde deel. 1897. . . . . *f* 5.25.
Mémoires de M. De B. sur la cour de Guillaume III. — Memorie van Byam over de overgave van Suriname. — Stukken over de Noordsche Compagnie.

XXste deel. 1898. . . . . *f* 3.25.
Kroniek van het Goudsche fraterhuis. — Notulen van de Patriottische partijdagen. 1783—1787. — Reisebericht des Mgr. Garampi in Holland. 1764.

XXIste deel. 1899 . . . . . *f* 4.50.
Koopmansadviezen aangaande het plan tot oprichting eener Compagnie van assurantie. 1629—1635. — Opgaven omtrent inkomsten, goederen, hoorigen, dienstmannen en rechten der abdij Egmond. 1130—1161. — Reisverhaal van Jacob van Neck. 1598—1599.

XXIIste deel. 1900 . . . . . *f* 4.90.
Brieven van Sorbière over den toestand van Holland in 1660.— Het oude register van Graaf Florens. — Correspondentie tusschen Prins Maurits en Reynier Pauw. 1617—1619.

XXIIIste deel. 1901. . . . . *f* 4.90.
De kroniek van Aduard. — Memoriën van Th. Rodenburg over verplaatsing van industrieën naar Denemarken. — Correspondentiën in steden van Zeeland.

XXIVste deel. 1902. . . . . *f* 5.25.
Mémoire d'Abraham de Wicquefort. — Mémoire touchant le négoce des Hollandois. — Contract tot oprichting van een Zweedsch factorie-comptoir te Amsterdam.

XXVste deel. 1903. . . . . *f* 5.90.

Utrechtsche kroniek over 1566—1576 — De oudst-bewaarde stadsrekening van Gouda (1437). — De confiscatie der goederen van Gillis van Ledenberch. — Das Güterverzeichniss Graf Heinrichs von Dale (1188). — Rekening van de kosten van het rederijkersfeest te Leiden in 1596. — Beschrijving van eenige Westindische-plantageleeningen.

XXVIste deel. 1904. . . . . *f* 4.50.

De gebeurtenissen op den Amsterdamschen Doelen in 1748. — Armenzorg te Leiden in 1577. — Correspondentiën te Middelburg en te Goes. — De inventaris van het archief van Filips van Marnix. — Memoriën van den Zweedschen resident Harald Appelboom.

XXVIIste deel. 1905. . . . . *f* 6.50.

Journal de G. K. van Hogendorp pendant les troubles de 1787. — Arnoldus Buchelius, Trajecti Batavorum descriptio. — Uittreksels uit de brieven van D'Affry aan de Fransche regeering (December 1755—Mei 1762). — Journalen van den stadhouder Willem II uit de jaren 1641—1650. — Brieven van Sylvius en Buat.

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857. *f* 1.50.

Minder goed bewerkt dan het latere register, doch veel uitvoeriger, daar alle voorkomende namen vermeld worden.

Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus. 1877. *f* 1.50.

Voortreffelijk register, bewerkt door Dr. P. A. Tiele; bevat alleen de onderwerpen, waarover de artikelen handelen.

Bepalingen over de uitgave van handschriften. 1894. *f* 0.25.

Bepalingen over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis. 1896. *f* 0.20.

Deze regels, gedeeltelijk gesteld naar Duitsche voorschriften, worden gewoonlijk gevolgd bij de uitgaven van het Historisch Genootschap.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het genootschap op 16 April 1895. 1895 . . . . . *f* 0.60.

Bevat o. a. een uitvoerig verslag van de rede van prof. Fruin over den veldtocht van het jaar 1572.

Verslag van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, op 20 April 1897. 1897. *f* 0.90.

Bevat de op deze vergadering gehoudene voordrachten der heeren De Beaufort, Hofstede de Groot en Muller.

VERSLAG van de algemeene vergadering der leden van het Historisch Genootschap, op 14 April 1903. 1903. *f* 0.90.

Bevat de voordrachten van prof. Bussemaker over de opleiding van historici, van mr. Fruin over schot en bede in Zeeland en van dr. Brom over het onderzoek der archieven te Rome

CATALOGUS der boekerij van het Historisch Genootschap. (3e uitgave.) 1872. Met 2 supplementen dd. 1882 en 1895. 3 deelen . . . . . *f* 4.80.

Bovenstaande werken zijn, voor zoover zij voorhanden zijn, voor de leden **tegen de helft van den prijs** te bekomen. Men wende zich daarvoor direct tot den uitgever JOHANNES MÜLLER te AMSTERDAM.

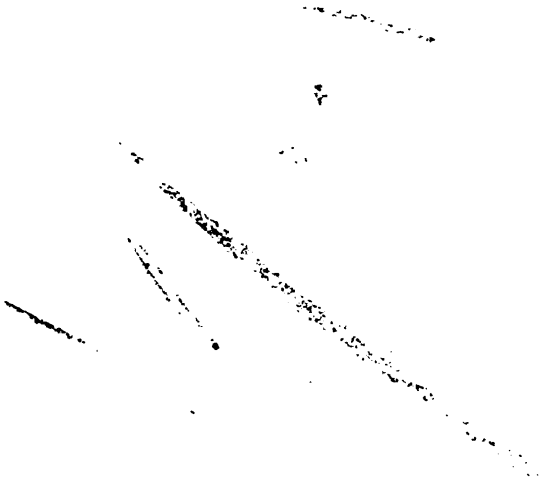

B'D APR 1 1915